

HYPERTION

Revistă de cultură • Anul 37 • Numărul 1-2-3 / 2019 (297-298-299)

LIVIU IOAN STOICIU – PREMIUL NAȚIONAL
DE POEZIE „MIHAI EMINESCU”
OPERA OMNIA PE ANUL 2018

CUPRINS

Accente

Gellu Dorian – Gustul amar al facerii de bine 1

Invitatul revistei

Liviu Ioan Stoiciu 3

Dialogurile revistei

Mihai Posada în dialog cu Simona-Grazia Dima 19

Anchetele revistei

Mircea Petean 24

Antologia revistei

Marian Drăghici 27

Poesis

Angela Baciu 28

Raluca Faraon 29

Dana Borcea 30

Erika Bloj 31

Gela Enea 32

Florin Dochia 33

Marius Irimia 34

Vasile Iftime 35

Radu Necșanu 36

Elena Trincă 37

Adrian Lesenciuc - Brașovul în o mie și unu versuri 38

Daniel Pișcu 39

Beletristică

Dan Perșa – În căutarea Zeldei 40

Vasile Popa Homiceanu – Luminile răului 43

Mircea Oprea – Sentințe lirice 48

Terapie narativă

Dumitru Ungureanu – Am avut odată Leica 49

Teatru

Mihai Gligan – Despre praf și alte specii de pești 51

Jurnal

Constantin Arcu - Pagini japoneze (II) 56

Leo Butnaru – Vectori transrupeni (IV) 62

Cronică literară

Vasile Spiridon – Oameni reprezentativi și figuri exponențiale 66

Nicolae Sava – Cronica unui învins 69

Constantin Dram – O certitudine 71

Lucia Țurcanu – Nicolae Popa, în 82 de poeme 72

Maria Trandafir – Nerostitul cuvânt nu mai vrea să tacă 74

Cezarina Adamescu – Fascinat de jocul iubirii 77

Iulian Cătălău – Regatul celor mai frumoase depărtări 79

Adrian Lesenciuc – Un poem în rețea 82

Victor Teișanu – Poezia ca experiment 83

Ionel Savitescu

– Istoria Transilvaniei 84

– Din istoria familiei Ghica 86

Gellu Dorian – Costinel Petrache – *Aripi de cer* 87

ReLecturi

Radu Voinescu – O scriitoare de reconsiderat 89

Eminescu in aeternum

Ion Filipciuc – Obârșia neamului bucovinean *Eminovicu* 97

Theodor Codreanu - Eminescu și patriarhul Marii Uniri 105

Theodor Damian – Naționalism și patriotism la Eminescu 109

Elena Adina Cojocariu – Henrieta 112

Liviu Chiscop – Preeminența prozei artistice 115

Diana Stroescu – Spațialitatea orientală a poeziei eminesciene 118

Victor Teișanu – Cât de monarhist a fost Eminescu 119

Ionel Savitescu

– Boala și moartea lui Eminescu 122

– Ultimele zile la *Timpul* 123

Corneliu Fotea – Jurnal cu Eminescu (3) 125

Universalis

Thierry Wolton – O istorie mondială a comunismului (Traducere de

Emanoil Marcu) 126

Ce noroc sau chemare au smuls din șa pasnicul buriat (Traducere de

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

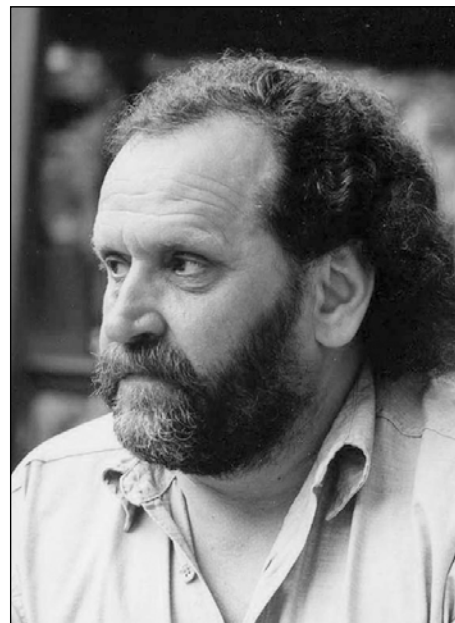
Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Leo Butnaru) 137

Gellu DORIAN

Gustul amar al facerii de bine

Nu e suficient să faci un bine. Ci trebuie să te pricepi să-l faci. Dacă Diderot, prin acest gând al său, se referea la bine în general, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, cu o amărăciune foarte mare în suflet, acum când scriu aceste rânduri, la aproape o lună de la încheierea celei de a XXVIII-a ediții a *Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”*, spun că binele pe care am dorit să-l fac celor mai buni poeți români, imediat după 1990, cu o pricepere ce mi se părea atunci o încercare hazardantă și fără finalitate, atîrnă acum, la aproape trei decenii de la inițierea acestui premiu, de o întrebare, pe care nu am dorit să mi-o pun vreodată: oare a meritat? Și evident că nu-mi pun acum această întrebare, care ar provoca răspunsuri agresive din partea celor care au căutat tot timpul, în acest context, al unui premiu literar în fond, numai hibe, iar când acestea nu au fost, le-au inventat din orice.

Voi încerca, în cele ce urmează, o lămurire de sine, dacă pot spune așa, a binelui pe care am dorit să-l fac poezilor români, întru memoria lui Eminescu sau, pur și simplu pentru a-i readuce în atenția lumii de la noi pe cei mai buni, într-un început al unei democrații, ce părea atunci, în 1990, a deschide noi perspective. Poeziei, așa simțeam atunci, nu i se oferise, prin enunțata libertate de expresie, mari șanse la existență, de afirmare, de impunere pe lângă celelalte manifestări artistice exhibate agresiv pe la toate colțurile libertății recent cîștigate. Cu atît mai puțin poetului, desigur. Pînă atunci, cei mai mulți poeți români de valoare s-au strecurat printr-un comunism devastator, obligați să-și modifice discursul poetic, chiar stările, pentru a găsi culoarele cele mai bune pentru a învinge vremurile vitrege și pentru a trece oarecum curați în timp. Și erau nume importante ale poeziei românești, care, în acea libertate a începuturilor anilor nouăzeci, nu-și găseau

căile de manifestare firească, de impunere a lor în memoria vie de atunci, chiar dacă unele cărți din sertarale acestora ieșeau pe piață sau poeți mari reveneau în țară din exilul în care au fost obligați să plece. Nu se făceau auziți, nu li se găsea rostul. La ce bun poezii în vremuri de restriște? se auzea întrebarea holderliniană; că acele vremuri nu păreau ci chiar erau de restriște, iar poezii României treceau prin acele vremuri cu mirarea pe chip, în euforia unei libertăți, nu iluzorii, ci evidente, dar greu de cucerit. Și așa, trecut din grijile mele de familie și de serviciu, cu sacrificii cărora le simt acum efectele schismatice, în cele ale unui ideal onest, posibil, am început să-mi fac iluzii la un mare premiu pentru poezii români, premiu care să-i reconsacre, să-i aducă în fața cititorilor de poezie măcar, dacă nu și în fața lumii întregi.

Și cum acest premiu nu exista în literatura română, un premiu național de poezie, m-am gîndit că acesta ar fi posibil să ia ființă în chiar orașul care l-a dat lumii pe Eminescu, oraș care, în timpul vieții poetului, nu i-a oferit prea multe acestuia, deși ar fi meritat de pe atunci totul. Părea imposibil, pentru unii dintre prietenii cărora le-am dezvăluit planul meu. Era în toamna anului 1990, cînd mai toți din jur începeau să guste din fructele libertății: unii, activiști de profesie, profitori, foști mereu prezenți în sînul partidului, atunci recent defunct, s-au repezit la patrimoniul gras lăsat de acesta și s-au privatizat, și-au văzut de ale lor, au intrat în structurile nou înființate; alții și-au început afaceri pe cont propriu, printre urechile lor zbîrnîiau idei de înavuțire rapidă; în timp ce unii, mai neîncrezători, și-au pus coada între picioare și au umplut lumea, iar alții, abili, s-au orientat spre politica devastatoare, în care, unii, pe atunci elevi în orașul lui Eminescu, au ajuns senatori, stînd la umbra imunității.

Prima ediție a Zilelor Eminescu, după un drum la București, pe vremea când încă se trăgea pe străzile Capitalei, s-a derulat după tipicul festivizmului de altădată. Nu asta era calea de urmat, ci trebuia alta, pe potriva noilor căi deschise de răsturnarea fostului regim. Laurențiu Ulici, dintre toți scriitorii invitați atunci, în acel ianuarie 1990, a fost singurul care a venit la Botoșani. Și părerea lui a fost că trebuia făcut altceva. Și tema dată mie pentru acasă a fost schimbarea paradigmei acestor evenimente dedicate lui Eminescu la Botoșani. Și așa, în timp ce unii se bucurau de izbînzile libertăților cîștigate, eu am decis să înființez acest premiu. Și așa din ianuarie 1991, cînd 15 ianuarie a trecut tot searbăd și fără nimic remarcabil, am început asaltul asupra Primăriei Botoșani. Ideea l-a prins pe primarul de atunci, așa cum a trecut și de exigențele lui Laurențiu Ulici, pe atunci doar redactor-șef al revistei „Lucefărul” și în conducerea Uniunii Scriitorilor din România. Cum de la Botoșani ni s-au deschis porțile spre înființarea Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”, cu finanțare din sponsorizări și donații, așa cum a fost la prima ediție (știe doar Corneliiu Vicențiu Daniilic, primarul de atunci, cum a fost!), Laurențiu Ulici a acceptat să formeze juriul, cu o reprezentativitate națională, în componență cu cei mai importanți critici literari ai vremii din patru mari centre culturale ale țării: București, Iași, Cluj-Napoca și Timișoara.

Calea a fost deschisă. Prima ediție l-a avut președinte de onoare pe Petru Creția, pe atunci la Ipotești, în pregătirea unui mare proiect, de înființare a unei instituții naționale – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”, Memorialele Ipotești de mai tîrziu. Din motive neexplicate vreodată de Petru Creția, premiul nu s-a mai acordat în iunie, așa cum a fost programat să se petreacă, ci s-a amînat pentru ianuarie 1992, cu mențiunea că premiul se va decerna pentru anul precedent unui poet român contemporan în viață pentru întreaga operă poetică, într-o gală specială, în prezența laureatului, căruia i se va dedica întreg evenimentul. Și aceasta a devenit și regula de bază a unui regulament ce s-a conturat în timp în structura lui de acum. La primele două ediții, Laurențiu Ulici, care a devenit președinte al juriului pe zece ani, a fost prezent. Tragica lui dispariție din noiembrie 2000 a lăsat un gol, pe cînd eram pe punctul de a declara Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” instituție națională, cu acte în regulă. Ideea a rămas în picioare și, de fiecare dată, cînd noul președinte al juriului, Nicolae Manolescu, a fost prezent la Botoșani, s-a pus problema legiferării acestei instituții, evidente și atît de respectate la nivel național. Chiar și fără „actele în regulă”, adică juridice, așa cum cere o instituție, Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” a funcționat, în organizarea Fundației Culturale „Hyperion-c.b.” Botoșani, în parteneriat cu Primăria și Consiliul Local Botoșani, ca o instituție, care s-a făcut prezentă la cel mai înalt grad pe plan național și a marcat viața culturală a țării cu prestigiul ei, greu încercat din 2015, cînd aceiași contestatari au ieșit la atac și au încercat să murdărească și să

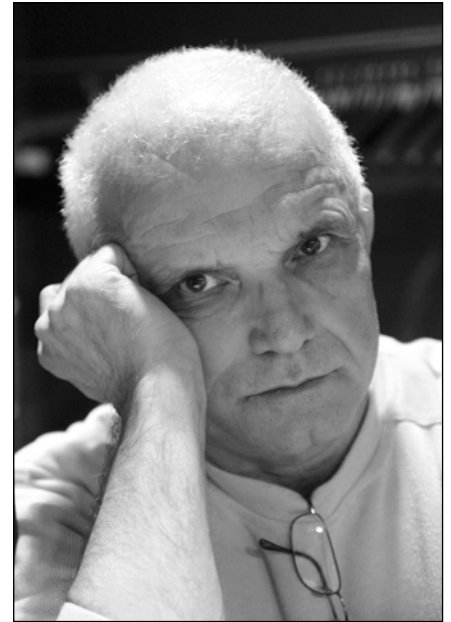
diminueze prestigiul cîștigat în timp, dar n-au făcut decît să se murdărească pe ei înșiși, dar din păcate, și pe unii din membrii juriului, doi chiar de la început în componența acestuia.

De binele de care vorbeam la început s-au bucurat douăzeci și opt de poeți români, care, pe lîngă legitimarea de marcă acordată de prestigiul personalităților din care a fost format juriul de-a lungul edițiilor de pînă acum, de însemnele memorabile și suma de bani acordată, precum și de editarea unei antologii consistente din opera lor poetică, și, nu în ultimul rînd, de o gală care le-a fost dedicată integral, ca semn de onoare și respect, au devenit și cetățeni de onoare ai orașului care l-a dat lumii pe Eminescu. Nici un premiu din România, poate și din altă parte, nu este atît de complex în fondul lui, devenind, cum era și firesc, atît de rîvnit, de respectat și, din păcate, contestat de unii, nu în esența lui și în ce privește valoarea laureatilor, ci din vini aruncate către organizatori, fără justificări, și, în ultima vreme, mai ales împotriva președintelui Uniunii Scriitorilor din România, Nicolae Manolescu, care nu este președintele juriului în această calitate, ci în cea de cel mai important critic literar român contemporan. Domnia Sa a devenit președinte al acestui juriu în decembrie 2000, pe cînd nu era președinte al U.S.R., alternînd la unele ediții această calitate, de președinte al juriului, cu Mircea Martin.

Este adevărat că lista poezilor care nu au primit acest premiu, fie că nu s-a putut din motive ce nu au ținut de organizatori sau de juriu, fie din motive regretabile ce țin de timp, este una destul de grea și nu e în avantajul palmaresului acestui premiu. Dar cîte alte premii, de mare prestigiu, din lume, nu au astfel de liste de mari neonați. Acest premiu de la Botoșani a fost înființat să fie acordat unui poet român o dată pe an. Și este firesc ca unii să nu ajungă în posesia lui. Acest premiu nu poate mulțumi pe toți poezii români de mare valoare deodată, ci pe rînd, așa cum am spus, și doar cîte unul pe an. Ideea emisă de un jurnalist, aflat în capul listei de perpetui contestatari, de a acorda premiu mai multor poeți odată, doi, în propunerea acestuia (de ce nu trei, patru, opt, dacă tot se gîndește în spiritul festivalului de tristă amintire, Cîntarea României?), nu face decît să arate dorința acestui grup de contestatari de a arunca acest premiu în derizoriu, de a compromite o instituție care și-a cîștigat notorietatea în timp, în parteneriate solide, de încredere, care nu au cedat la prima adiere de vînt. Sper să nu o facă și de aici înainte.

Și totuși, mă întreb, ei, acești mereu contestatari, vor ști să facă vreodată un bine, nu oricui, ci unor poeți români, importanți? Și dacă vor ști, oare se vor pricepe? Cele aproape trei decenii de bucurii acordate unor mari poeți români pot dovedi, prin evidențele clare, nu prin iluzii și planuri din cuțite și pahare, binele pe care am dorit să-l fac poezilor români? Iar cei care mi-au fost totdeauna aproape și au simțit acest bine, mi-au spus că m-am și priceput. Restul e vîntare de vînt!

L S
I T
V O
I I
U C
I U
I U
O
A
N

Liviu Ioan Stoiciu

Născut în 19 februarie 1950 la Dumbrava Roșie / Piatra Neamț: poet, prozator, autor dramatic, eseist și publicist. A copilărit la Cantonul 248 / Halta CFR Adjdu Vechi și la Adjdu (aici a terminat liceul teoretic în 1967). Din 1990 a venit de la Focșani (unde a locuit din 1975) cu domiciliul stabil la București: redactor (șef și adjunct) la revistele Uniunii Scriitorilor „Contrapunct” și „Viața Românească”. A primit Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” pentru Opera Omnia pe anul 2018 (la 15 ianuarie 2019, la Botoșani; președintele juriului Nicolae Manolescu). A primit Premiul Național „Tudor Arghezi” pentru Opera Omnia, premiu acordat de Uniunea Scriitorilor (președintele juriului Nicolae Manolescu). A primit Marele Premiu „Virgil Mazilescu” pentru întreaga operă poetică (președintele juriului Gh. Grigurcu). A primit Marele Premiu și Trofeul Festivalului Internațional „Primăvara Europeană a Poeților”, la Chișinău (pentru Opera Omnia, acordat de Uniunea Scriitorilor din Moldova, președinte Arcadie Suceveanu). A primit Marele Premiu al Festivalului Național de Literatură „FestLit” Cluj-Napoca (3 iunie 2018, președinte de juriu Irina Petraș) și Premiul Scriitorul lunii martie 2018 (9 noiembrie 2018 la Iași). I s-a decernat Marele Premiu al Congresului Național de Poezie (președintele juriului Marin Mincu). A primit Marele Premiu Balcanica la Festivalul Poeților din Balcani (președintele juriului: Daniel Cristea-Enache). A primit Marele Premiu „Cununa de Lauri din Tracia” acordat de Uniunea Scriitorilor la Turnirul de Poezie (8 septembrie 2018, la Alexandroupolis, Grecia, președintele juriului Gabriel Chifu). A primit Ordinul Meritul Cultural în grad de Ofițer, acordat de Președinția României. Debut editorial cu versuri: **La fanion**, 1980, *Premiul Uniunii Scriitorilor*. Alte volume de versuri: **Inima de raze** (1982), **Când memoria va reveni** (1985), **O lume paralelă** (1989), **Poeme aristocrate** (1991, *Premiul Uniunii Scriitorilor*), **Singurătatea colectivă** (1996, *Premiul Academiei Române*), **Ruinele poemului** (1997), **Post-ospicii** (1997), **Poemul animal** (2000), **La plecare** (2003), **pam-param-pam / adjdu vechi** (2006), **Crațterul Platon** (2008), **Pe prag / Vale-Deal** (2010), **Substanțe interzise** (2012), **Nous** (2015), **Efecte 2.0** (2017). Apoi, **Opera Poetică** vol. I și vol. II (2016). vol. III (2017). Antologie de versuri: **Cantonul 248** (2005), **Lanțul** (2012). Volume de memorialistică / eseu / publicistică: **Jurnalul unui martor** (1992), **Jurnal stoic din anul Revoluției, urmat de Contrajurnal** (2002), **Cartea zădărniceii (Convorbiri de sfârșit cu Al. Deșliu & „Inspirații” de început)** – 2008, **Ajuns din urmă (poemul-jurnal / jurnalul-poem)** —2017. Romane: **Femeia ascunsă** (1997), **Grijania** (1999), **Undeva, la Sud-Est** (2001), **Romanul-basm** (2002), **Vrăjmaș** (2014), **Transfer** (2017). Dramaturgie: **Teatrul uitat** (2005, *Premiul Uniunii Scriitorilor*).

„...eu scriu de când mă știu numai spontan“

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU LIVIU IOAN STOICIU

Gellu Dorian: *Liviu, aș vrea să discutăm, în măsura în care ai depășit valul de insulte de după primirea Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu“, despre începuturile tale. Noi am mai realizat câteva dialoguri în decursul timpului și aceste lucruri mie îmi sunt cunoscute. Însă pentru unii ar fi demne de interes. Când ai constatat că destinul pe care trebuie să-l urmezi este unul literar?*

Liviu Ioan Stoiciu: Abia la prima bătrânețe am conștientizat că am fost împins de la spate de un „destin literar“. Totul la mine a venit de la sine, intuitiv. M-am lăsat în voia vieții unui muritor de rând, n-am avut un reper din „lumea bună“, la care să mă raportez. Nu m-a interesat niciodată să fac o „carieră“ în vreun domeniu, cu atât mai puțin în plan literar, sunt și azi convins că n-am făcut decât să mă ratez prin tot ce am întreprins. Faptul că am avut parte de onoruri din când în când, n-a făcut decât să-mi întărească proasta impresie despre mine însumi, că-s construit greșit. Totuși, privind în urmă, am luat seama că, fără să-mi doresc, am luat-o pe calea creației literare; ea a devenit dominantă și m-a tras tot timpul în jos, mi-a distras atenția de la ceea ce contează în lumea comună și care mie nu-mi spune nimic nici azi. Nu m-am descurcat în viața de zi cu zi, am fost ultimul om, arătat cu degetul ca atare, am trăit „la limita subzistenței“ (numai după primirea „indemnizației de merit“ am reușit să mă mențin pe o linie de plutire). Legat de constatarea cu „destinul literar“ – e extraordinar că de la 14 ani, din 1964, din senin (venit cu școala de la Cantonul 248, Halta CFR Adjuda Vechi, în orașul Adjuda, pe atunci în regiunea Bacău), am „editat“ reviste ale mele,

scrise de mână pe file A 3 îndoite, cu ilustrații, în care am debutat cu poezie, proză, teatru, publicistică, jurnal, eseu, texte originale (pe toate aceste genuri aveam, într-o viață, să le continui, să le public în cărți independente). Șapte titluri de „reviste“ pe care le și vindeam în familie (la rude) sau colegilor de liceu (îți reamintesc, am fost dat la șase ani la școală). Tot atunci, în 1965, am fost exmatriculat trei zile din liceul teoretic fiindcă am pus poeme la „colțurile roșii“, care au deranjat (nu-mi mai amintesc în ce sens, poate erau manifeste literare), am fost reînmatriculat după ce am fost mutat de la casa părintească din Adjuda la internat la Adjuda și atent supravegheat (probabil de securiști), tata a vândut o vițică să cumpere bunăvoința directorului liceului, motiv pentru care s-a inventat o Gazetă literară de perete a liceului, de care eram responsabil și în care am lipit tot felul de „producții literare“. Apoi, plecat la mină la Bălan, la 20 de ani, în 1970, în subteran (la exploatare cupru) să mă răzbun pe mine (am asemenea obiceiuri „stoice“, îmi fac dintotdeauna rău singur), după ce m-am întors din armată (înrolat la 18 ani, voluntar, din cauza ocupării Cehoslovaciei), am fost adus la ziarul *Informația Harghitei*, la Miercurea Ciuc (eram coleg de redacție cu doi viitori scriitori, Calistrat Costin și Ioan Nete; eu făceam corectură și răspundeam de Secția scrisori), în urma unor sesizări trimise către autorități (în care luam apărarea minerilor și atrăgeam atenția asupra corupției din sistem; au văzut că știu să scriu). Am publicat poeme aici, în ziar, pe lângă articole în care spuneam lucrurilor pe nume (motiv pentru „organe“ să mă trimită

la Facultatea de ziaristică „Ștefan Gheorghiu“ să mă... învețe să scriu). Așa am ajuns la București în 1972, la 22 de ani, toamna, nu m-am dus la facultatea de ziaristică (instinctul m-a ferit de orice înregimentare politică de-a lungul vieții), am intrat într-o boemă literară fără orizont, am condus (alături de prozatorul uitat Corneliu Omescu, o perioadă) un cenaclu cu mai multe denumiri, finalizat ca „3,14“ (PI), din care au ieșit și scriitorii de primă mână, impuși de la sine în literatura noastră, cenaclu la care trebuia să citești texte originale la fiecare sedință. E clar, toate aceste exemple date au fost semne că eram un muritor de rând pierdut, „obsedat“ de creația literară, care mă ținea în viață (o tot menționez, la 23 de ani, convins că eram ratat pe toate planurile, am avut șapte tentative de sinucidere; ciudat, în 1974 am definitivat-dactilografiat primul meu volum de versuri, trimis fără succes la concursurile de debut editorial deschise; în 1975 m-am căsătorit la Focșani, mi s-a născut un copil, am devenit „familist sobru“, am șters cu buretele excesele boemei literare și m-am așezat la masa de scris, fără speranțe, definitivând volum după volum de versuri; în „Caietul Debutanților – 1977“, apărut în 1978 la Editura Albatros am debutat cu cinci poeme, așa am intrat în scenă *ca poet*).

G.D.: *Mai ții minte primul vers? Când ai debutat în presă?*

L.I.S.: Nu mai țin minte nimic (nu țin minte nici măcar versuri abia scrise). Am găsit rătăcit într-un caiet un poem scris la 11 ani, eram îndrăgostit de o tânără cu zece ani mai mare ca mine, pe care o vedeam în prepeleac, în via care era dincolo de gardul Cantonului 248, ea m-a și dezvirginat (pardon de expresie). Primul poem publicat a apărut când îmi luasem diploma de bacalaureat la Adjud și plecasem de acasă, în pagina de cultură a ziarului regional *Steagul Roșu* (mi-a atras atenția o rudă că fusesem publicat de Marin Cosmescu Delasabar, scriitor băcăuan, cunoscut de mine abia în anii 2000). Trimiteam din Adjud poeme la revistele de cultură ale vremii, nu știi dacă am fost publicat la poșta redacției (nu veneau regulat aceste reviste la care trimiteam, la Adjud), vechea revistă *Tomis*, azi dispărută, mă enumera printre cei ce au debutat în paginile ei (nu știu când, cum, cu ce, n-am unde să verific). Până la urmă a contat doar prezentarea lui Ștefan Aug. Doinaș în revista *Familia*, în 1974 (cu o pagină cu poeme) intitulată semnificativ: „Liviu Ioan Stoiciu – Realul cu plasmă poetică“.

G.D.: *Lumea de la începuturile vieții tale literare seamănă cu cea a poeziei tale? Cum ți se pare lumea literară de azi? Dar lumea în general?*

L.I.S.: Am fost timid de când mă știu, am evitat să cunosc scriitorii până la Revoluție, cât am stat în banca mea la Focșani (izolat și de faptul că aveam dosar de urmărire operativă la Securitate), îi întâlneam la o premiere sau la o editură, în trecere. N-am fost aproape nici de scriitorii vrânceni, care erau ori activiști PCR, ori... în fine, Dumnezeu să-i odihnească unde au ajuns. Pentru mine scriitorii adevărați, valoroși, aveau autoritatea din

naștere a unui nobil. Dacă mai avea și funcție, scriitorul era de neatins. Era altă mentalitate colegială, scriitorul avea până la Revoluție un statut sus-pus, era iubit și de marele public, nu numai de un anume public avizat. Inclusiv în regim politic, scriitorul era atunci respectat de la cel mai înalt nivel. După Revoluție, primit în Uniunea Scriitorilor, am făcut imprudența să trăiesc numai printre scriitori (lucrând la redacții ale revistelor Uniunii, *Contrapunct* și *Viața Românească* sau fiind ales în Consiliul Uniunii până în 2013, când m-am dat deoparte), am intrat nu o dată în conflict cu unul sau altul, vedete. Deși eu încerc să fiu cordial cu orice ocazie (am și reacții exagerate atunci când sunt... călcat de coadă; îmi cer scuze de câte ori sar calul, mai apoi). Apropo, mereu îi admir pe cei din fruntea Uniunii Scriitorilor că fac față pretențiilor membrilor Uniunii (că sunt caractere și contracaractere, cum se spune, care se bat pentru întâietate), mai mereu divergente. Nu o dată scriitorii de azi sunt puși pe baricade adverse, „tribalizați“. Azi scriitorul, dacă nu e ignorat cu totul, e marginalizat, nu mai e loc la tribună pentru el; își cultivă steaua fiecare după cum crede de cuviință, plin de frustrări, intolerant, redus la a fi un observator depășit de vremuri.

G.D.: *Prima ta carte a fost un real succes. Ca mai toate celelalte, care ți-au adus nenumărate premii. Ce critici literare ți-au dat impuls spre a doua carte, spre celelalte?*

L.I.S.: La început au scris (sunt prezent în cărțile lor de critică; n-am să acopăr toată lista) Ion Pop, Eugen Simion, N. Steinhardt, Virgil Ierunca, Ion Bogdan Lefter, Radu G. Țeposu, Mircea Iorgulescu, Marian Papahagi, Al. Cistelean, Mircea Mihăieș, Cristian Moraru, Cristian Livescu, Al. Călinescu, iar din 1989, N. Manolescu și Gh. Grigurcu, Marin Mincu, Ioan Holban, Mircea A. Diaconu, Dan Cristea, Ștefan Borbely, Gh. Perian, Andrei Bodiu, Iulian Boldea, Răzvan Voncu, Daniel Cristea-Enache, ei îmi vin în minte. Am fost debutat editorial de Laurențiu Ulici, premiat de Mircea Martin.

G.D.: *Ai fost receptat foarte bine cu mai toate cărțile tale de poezie. Te-a influențat în vreun fel critica literară, în sensul de schimbare a discursului poetic?*

L.I.S.: La masa de scris nu mă influențează nimeni și nimic (decât mecanismul fiziologiei proprii și gândul liber repetitiv), nu a contat și nu contează nici că nu am fost sau că sunt membru al Uniunii Scriitorilor, nici primirea unui premiu sau lectura unei „cărți de canon“, sau că am ocupat efemer o funcție de top, Doamne ferește. Schimbarea discursului poetic a venit de la sine, „scriind înainte“, au trebuit să treacă ani să intru pe un alt făgaș decât cel dinainte, pe altă „formulă“ (impropriu zis). Sunt ani în care scriu la fel, într-o manieră, exasperându-mă că nu pot să ies din ea decât prea târziu. Am încercat să dau personalitate fiecărei cărți, să nu repet același stil, „arzând etape“ (de aceeaam și provocat atâta neîncredere critică, probabil, că mereu îmi modific felul de a scrie). Critica literară doar m-a încurajat să continui (îți mărturisesc, nici azi nu am curaj să citesc o cronică literară,

să nu mă destabilizeze, o rog pe prozatoarea Doina Popa să o citească și să-mi spună dacă e favorabilă sau nu). N-am încredere în criticii care cred că au o rețetă estetică de scris versuri și dau sfaturi și sentințe și nu lasă poeții să scrie așa cum cred ei de cuviință, peste orice direcție lirică, și nu cum vor criticii.

G.D.: *Poezia ta pare a fi scrisă într-o stare și tonalitate unice, constante, cu, la un moment dat, trimiteri livrești sau de așezare într-un spațiu mitologic mereu reinventat, izvorât din tradițiile etno-folclorice esențiale, pe care ai știut să le topești într-un discurs inconfundabil, unic. Este o poezie de stare sau de concepție, de pregătire a temelor și ideilor?*

L.I.S.: Mulțumesc, Gellu, ești mereu generos și un cititor ideal (nu numai un poet minunat). Iau seama că trebuia să pomenesc și de poeții de top care au scris în cărțile lor despre mine (și care au fost sau sunt criticii de poezie credibili de la noi), de la Liviu Antonesei și Lucian Vasiliu la Traian T. Coșovei și Dinu Flămând, Nichita Danilov și Adrian Alui Gheorghe, sau Florin Mugur și Mihail Vakulovski... Mă întrebi dacă e o „poezie de stare sau de concepție, de pregătire a temelor și ideilor“. Știu că pare a fi de neconceput, dar eu scriu de când mă știu numai spontan. Mă așez la masa de scris și pun pe hârtie (scriu numai de mână și azi poezie; am experimentat să scriu pe laptop doar o dată pe trimestru, pentru o rubrică la o revistă din Buzău, *Cartelul metaforelor*) ce s-a sedimentat de la sine între timp, de la scrierea poemului anterior, așa îmi imaginez. Nu pot să explic mecanismul creației, curg tot felul de cuvinte, sintagme, aluzii, citate din popor (sau din ceea ce am citit, care sclipesc pentru o clipă șise atrag). Scriu numai poeme de sertar, fără pretenții (de aceea nu mă complexez), eu nu scriu poeme definitive (deși, la recitare, nu le pot schimba nici o virgulă). Le validez așa cum sunt, cu minime corecturi, adăugiri sau tăieturi, sau le arunc (salvând din ele câteva versuri, dacă e cazul). Scriu la întâmplare, dacă simt că „am ce să scriu, la un moment dat“, intuitiv. Pur și simplu am o stringentă nevoie să mă exprim. După ce termin de scris poemul (stau o oră, maximum o oră și jumătate la masa de scris; peste acest termen ce mi-l acord tacit, îmi pierd răbdarea), cu tăieturi și adăugiri, îl transcriu, să fiu sigur că-mi înțeleg scrisul de mână la recitare. Nu sunt nici „posedat“ când scriu, nici „inspirat“, am conștiința unei acumulări de energie creatoare care trebuie eliberată.

G.D.: *Ai spus în repetate rânduri că nu scrii pentru public, pentru cititori, ci pentru tine sau pur și simplu pentru a consemna stările poetice pe care le trăiești fără întrerupere. Acum, când poți trage o concluzie asupra operei tale poetice, care, iată, a și apărut în trei volume, ce ne mai poți spune din acest punct de vedere? Îțirecitești poezia din când în când?*

L.I.S.: Îmi recitesc poezia numai atunci când sunt invitat la un recital sau la o colaborare la o revistă, să aleg poeme care să aibă un înțeles pentru auditoriu, ori să fie citibil. Fac o revizie generală la poemele din sertar atunci

când scot o nouă carte (am scăpat de această grijă, am anunțat de la finalul anului 2017 că nu mai scot nici o carte). Trăiesc o adevărată dramă la recitare, tot ce am scris mi se pare a fi prost, eșuat, fără valoare (și cu toate astea aleg niște poeme „mai răsărite“, care infirmă percepția mea, am observat). Da, scriu numai pentru sufletul meu, nu pentru public (nu pentru critici sau pentru poeți), îmi respect cererea naturală de a mă exploata, pentru a supraviețui (dacă am trăit până azi, s-a datorat în exclusivitate scrisului creator, el m-a scăpat de nu știu ce tensiune nesănătoasă dinlăuntru, m-a mai echilibrat; în condițiile în care eu am senzația că sunt tot timpul dezechilibrat, depresiv; am în mine un „mai rău decât răul“ care nu mă lasă să trăiesc; norocul meu că am găsit acest tratament al scrisului spontan; tratament pe care îl recomand cui dorește, e de ajuns să ții și un jurnal și te salvezi în fața propriilor ochi; în definitiv, tu îți ești dumnezeu, de tine depinde viitorul).

G.D.: *Cît din personalitatea ta atipică, așa cum o definește într-un portret Răzvan Voncu, este înmagazinată în opera ta poetică?*

L.I.S.: Frumos zis, atipic. Cred că fiecare dintre noi e altceva la masa de scris, unii mai așezați, mai normali, alții mai zbuciumați, mai atipici, lăsați așa de la mama natură. Eu fac parte dintre cei care n-au liniște, sunt nemulțumiți de tot ce fac, sunt plini de îndoieli și pesimiști că merită să fie băgați în seamă. Nu știu dacă e un model performant în a fi normal sau atipic, eu mi-am dus crucea așa cum mi s-a dat. Dacă e înmagazinată în opera mea nesiguranța atipică? Bineînțeles, eu sunt așa cum arăt în opera mea poetică, atotprezent, cu bolboroseli mitice și fraze epice clare, care ies din tiparul liric, pe cât posibil în permanentă evoluție și involuție la nivel lingvistic, mă recunosc în fiecare vers, în tot fragmentarismul operei mele. Nu sunt mândru de mine că sunt așa cum sunt, fără putere, „slab“ (predestinat), dar m-am resemnat – am tot acționat în sensul ieșirii din fundătura oferită de destin.

G.D.: *Despre poezia ta a scris și Virgil Ierunca, care remarcă virtuozitatea tehnicii realizării poemelor tale (în 1993), dar și Ion Negoieșcu, care vede poezia ta ca o „reintrare în istorie“, în „memoria voluntară“, care „nu-ți mai îngăduie să taci“ (în 1994) și mulți critici literari au analizat-o cu atenție, peste opinia cărora nu se poate trece cu vederea. Te-au coplesit în acele momente afirmațiile lor sau te-au impulsionat?*

L.I.S.: A contat enorm, moral, că au scris despre mine Virgil Ierunca și Ion Negoieșcu. Cum să nu mă impulsioneze (cum spui)? De câte ori a avut un câștig critic opera mea (mă refer la criticii care contează, de altitudine), mi-am spus: „Acum pot să mor liniștit“... Extraordinar, Virgil Ierunca mi-a schimbat și viața cotidiană după ce a citit-lăudat la Radio Europa Liberă poeme ale mele, Securitatea vrânceană (din 1975 până în 1990 am locuit stabil la Focșani cu prozatoarea Doina Popa și fiul, Laurențiu) mi-a deschis dosar de urmărire operativă din

1981 până după Revoluție. Virgil Ierunca și Monica Lovinescu m-au și radicalizat moral, ei mi-au deschis ochii asupra dedesubturilor realităților ceaușiste, de neacceptat (fără ei n-aș fi devenit... oaie neagră). Altfel, la masa de scris am fost fără încetare liber, cu cenzura m-am confruntat numai la editarea cărților (dar cu complicitatea editorilor, Gabriela Negreanu și Mircea Ciobanu, de exemplu, n-am fost foarte afectat de cenzură; motiv să nu fac nici o schimbare la republicarea cărților mele apărute înainte de Revoluție, în Opera Poetică).

G.D.: Tu poți fi considerat, fără să se greșesc nici un pic, că ești scriitorul care n-a lăsat o singură zi pixul jos, pentru care foaia de hirtie, uneori împăturită, să încapă în buzunar, nu i-a lipsit, ca merindea unui soldat trimis pe câmpul de luptă. Cât a mai rămas din acest câmp de luptă?

L.I.S.: Câmpul de luptă a rămas valabil, sper să mă mai ajute Doamne-Doamne să păcălesc la masa de scris Boala Alzheimer și de aici înainte, voi mai scrie pentru sertar... De câte ori scriu, am pur și simplu impresia că n-am trăit degeaba în acea zi. Dar exagerezi, nu scriu zilnic (e drept, am hârtie și pix în buzunarul de la spate al pantalonului de câte ori plec de casă, că nu se știe ce idei îmi mai vine, să o notez; rețin și câte o vorbă deocheată din popor sau o informație cu tentă „inefabilă“, dacă particip la o manifestare culturală; mai scriu publicistică literară pentru rubrici). Citesc, în schimb, zilnic. Țin jurnal „pentru uz personal, să am ce să-mi amintesc“, sigur, dar am zile în care nu scriu nici jurnal (aceste zile le rememorez). Poezie scriu la sfârșit de săptămână, de la un timp, dacă sunt acasă (nu scriu în deplasare) și numai dacă „sunt chemat“, nu știu cum să spun, e o alarmă interioară. De când nu mai am nici o presiune de competitivitate literară pe cap (rămas fără miză), scriu doar din plăcerea de a scrie. Voi mai publica poeme originale(și ce voi mai avea în sertar) în reviste literare.

G.D.: Poate fi Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu“ apogeul recunoașterii tale?

L.I.S.: Da, poate fi, dar ce tristă împrejurare după decernarea acestui mare premiu pentru *Opera Omnia* pe anul 2018, cu controversa legată de comportamentul unuia dintre nominalizați, anunțat ca premiat la o primă jurizare. Încerc să mă învăț cu gândul că așa mi-a fost scris, să-mi fie terfelit numele pentru premiul primit, nu ridicat în slăvi. N-am avut parte de glorie, n-am cu ce să mă mândresc, și vreau să cred că e mai bine că s-a întâmplat așa, mândria e un mare păcat (deși umilința îndurată m-a ingenuncheat; am trecut prin iad după premiere). El ar fi trebuit să-mi „încununeze“ întreaga operă, nu să mi-o îngroape. În sfârșit... Mai mult decât *Premiul Național Eminescu*, n-am ce să primesc. M-a bucurat peste măsură că am ajuns la vârf, acum va trebui să încep să cobor abrupt. Iar coborâtul are legătură cu aceeași rată de care am tot pomenit. Ratarea are mai ales sens și strălucire după ce ești premiat, nu? Nu mă mai aștept la nimic bun de aici înainte. Din 19 februarie

sunt la cota celor 69 de ani: e vremea retragerii și izolării, ce-am avut de spus am cam spus, norocos. Totuși, să mai aduc o îndreptare: cum, necum, am ajuns până aici debutând editorial prin concurs cu juriu și am primit premii în urma unor jurizări de excepție, oare n-ar trebui să acuz juriile de ratare?

G.D.: Bucătăria acestui premiu nu este una complicată. Pentru succesul de până acum, la a XXVIII-a ediție, s-a folosit același rețetar, s-au întrebuițat aceleași ingrediente. Când s-au încercat și alte preparate decât cele consacrate, n-a mai ieșit ceea ce a ieșit de-a lungul anilor. Dar de la a contesta un premiu sau un regulament după care se acordă de douăzeci și opt de ani până la presupuneri fără acoperire și insulte grosolane, înseamnă a murdări cu orice preț singurul premiu literar din România, în care sforăriile practicate la celelalte nu-și au locul. Îți spun toate astea, pentru a înțelege acele valuri de insulte care au înlocuit felicitările pe care le meritai cu prisosință.

L.I.S.: Mulțumesc, ai fondat un Premiu Național care a onorat poezii români la un nivel nemaiatins. Altfel, totul s-a derulat la mine conform scenariului scris de un destin care nu-mi dă voie să mă bucur niciodată de nimic și care mă obligă să plec de fiecare dată capul atunci când sunt urcat pe prima treaptă a unui podium; în loc să stau cu fruntea sus. Eu sunt în asemenea hal născut, că trebuie să-mi ascund gândurile de propriul subconștient, fiindcă sunt pedepsit dacă mă laud (îmi anulează orice plan propus). Motiv să mă mențin în regim de *outsider* (de parcă ar fi în mine și un al doilea, care-și cere drepturile; o parte nevăzută, gen alternativă), trebuie să mă resemnez ca atare, dacă mă recunosc tare și mare, mă dă cu capul de pereți și pierd și ce n-am avut. E ireal ce mi se întâmplă rațional, tot timpul sufletul meu trebuie să fie asuprit, să fie sluga subconștientului – și asta mă omoară la masa de scris și în viața cotidiană. Iraționalul m-a tot adus în pragul sinuciderii și tot el m-a recomandat cu premii, la o adică. Să-mi treacă supărarea, mă tot pune la masa de scris, să mă răzbun pe mine...

G.D.: Peste toate astea, mai ai puterea de a mai scrie poezie?

L.I.S.: Cât va mai sta în puterea și în slăbiciunea mea, îmi voi vedea de drum pe mai departe la masa de scris, cu sușuri și coborâșuri, nu va mai avea nici o importanță „rezultatul“. Îmi voi ocupa timpul ce-mi va mai fi dat (aflat în vizită prin România), și cu poezie (dacă nu cumva subconștientul nu mă va bloca după promisiunea că voi mai scrie poezie după acest interviu), făcând o plecăciune limbii române. Nu are nici o semnificație pentru mine că nu voi avea posteritate, că tot ce am scris și voi mai scrie va fi aruncat la coș. Îi mulțumesc lui Dumnezeu că m-a adus până în acest punct înalt, plin de respect, că m-a lăsat să mă exprim liber și că, primind premii de valorizare, mi-a dat iluzia că am trezit interesul cu ceea ce am scris, fiind luat în serios (mereu m-am plâns că nu sunt luat în serios).

Liviu Ioan STOICIU

Milogii

Cu pantalonii suflecați, milogii goi până la brâu, spală butoiul în gărlă. Butoiul șef. Spală fostul butoi plin cu elemente care au condus vremurile! Acum e golit. „Cât a fost el lele, plin cu elemente egoiste, devoratoare, oarbe și necugetate“ — până

a fost cu totul golit, băut până la fund: butoiul șef. Acum e spălat în gărlă, în fața tuturor, să se vadă la lumina zilei ce înseamnă viața, că până aici i-a fost. Și că totul e trecător. Fiecare doagă a lui e frecată cu pucioasă de milogii care miros a băutură:

mai urma ca mănăstirile să fie transformate în cabarete, zice unul din ei, făcându-și cruce. Că tot ce e ascuns în acest fel, va redeveni vizibil. După care continuă:

natural, la toamnă, butoiul ăsta, șef, va fi iar umplut.

Are două minți

Va trebui să mai trăiești o dată, îi spune și el scapă îmbucătura: cui i-o fi foame? N-are la cine să se gândească. E un gânditor de modă veche. Ea s-a strecurat în singurătatea lui, a citit: aici zac osemintele unui om bun la suflet, milos și iubitor. Mai mult nici nu-i trebuie. Vine dintr-un alt ciclu temporal, trimisă să facă o cercetare asupra stării lui spirit. La întoarcere va redacta un raport cât se poate de elogios... Se jură. Așa da. Lui îi convine. Acționează în acest scop cu atâta dibăcie, încât apare în postura de binefăcătoare a celor nefericiți. El? Negustor de perle, se pricepe la femei.

Plăcută născocire. Femeia asta, de față, are două minți. Ce i s-o fi cășunat pe el? Chiar. Își descheie cămașa cu altiață, îi vede sânii, simte că începe să plutească: își dă jos catrința, mai departe nu-i mai trebuie nimic, se agață de ce apucă, să nu-l ia vântul, până unde vrei să urci? Nu-și putea lua ochii de la acoperișul aurit al unei biserici care strălucea în soare, nu se putea desprinde de aceste lucruri...

Sufletele

Râuleț al celor duși cu capul, învățați cu vrăjitoria, cu incantările firii și cu proprietățile rădăcinilor cu seva trasă din viitor. Așa spune. Și

scrie pe pereți, în sus, pe lună plină, cu vopsea roșie, afară, „Să vă ia dracul pe toți!“, după care se întoarce în pat și se culcă în brațe cu cămașa de noapte a femeii lui legitime,

care l-a părăsit. Că atât i-a fost dat de la Dumnezeu, să mărească adâncimea sufletelului lui — un râuleț prăpădit. Râuleț din strămoși, care nu îngăduie plutirea vaselor mari...

Mulțumesc lui Dumnezeu pentru osteneală

Au inima ușoară. Culcați în iarbă, uitați acolo, îmbrățișați, acoperiți de furnici, mușuroaie, care mulțumesc lui Dumnezeu pentru osteneală în continuare: ea are o mână pusă pe grumazul lui,

el doarme cu ochii deschiși, ce crudă feerie. Tocmai citiseră, înainte să se culce, câte ceva despre descoperirile de fosile din Africa de Est și își bâiguiseră unul altuia, în jurul focului, de necuprins, foc demult stins, ăhă, cât de vaste întinderi au fost inundate de suflet de atunci, nu? Parcă

o vedea pe ea, aplecată asupra coșărcii încărcate cu ouă, cu picioarele descoperite și cu o bobită de lumină intensă deasupra...

Îi e în fire

Exercițiu de simulare — nu mișcă nimic înlăuntru. Nici un sentiment. Dar în afară? A rămas doar o țintă. I s-au ascuns toate. Și nu mai simte nicio plăcere. Își așteaptă în tăcere rândul, nu mai are nimic de câștigat, nimic de pierdut, e pus pe linie moartă. Nu i-ar mai folosi la nimic să ceară îndurare, sufletul i-a ajuns pe treapta cea mai de jos și nu vrea să se mai ridice — a înțeles care e sensul. Degeaba e supărat pe el însuși, atât i s-a dat. Nu mai poate decât să se întoarcă...

Bate apa lacului cu un băț de trestie verde, e absent, a venit până aici neștiind ce altceva să facă azi. Aude iar vocea enervantă a unui paznic înarmat, se ceartă cu un tânăr în slip, bronzat, că n-are voie să înoate aici... Nu mai trăiește evenimente personale importante, recunoaște că i s-a înfundat, că e un nimeni, e un zero barat și e normal să fie ignorat de toți. Nici sfinții, în biserica maramureșeană, la care se prosternează când iese din parcul Titan, nu-l bagă în seamă, le aude în schimb scrâșnirea dinților — unii vând, alții cumpără. Nu mai are încotro să o ia: regrete și neliniști, ispite și poște stau pe marginea drumului, dar nu se mai oprește în dreptul lor, nu le mai întrebă de ce și cum, nu le mai ia în cârcă, asta înseamnă că nu vor dispărea o dată cu el. Ce

n-ar da să uite de firea omenească, să fie pregătit să se împace cu actuala situație, să aștepte

apusul soarelui, senin și să-și tragă din adânc răsuflarea: să nu se învechească, să nu se ofilească...

Ceva roșu aprins

Plânge ușor, cu fruntea pe flașnetă scoasă din pod, în ogradă la el, absent, bătrân, papagalii îl trag de păr, îi apucă în cioc mănunchiuri mici de păr, vor face bidinele din firele lui albe smulse: „ce e cu tine, omule?“, se întreabă. În aparență. Îmi miroase a gaz, spune.

Flașnetă are manivela ruptă, nu cântă, cică și așa n-are nici o putere melodia ei să îndrepte năravurile pe aici. „Ci, deși unii și alții au nădușit asupra unor lucruri asemenea“, aude, e un glas cunoscut, cine o fi? Aha, e el... Tot

el, cel de pe vremea când era tânăr, dând grăbit la rame, în barcă, pe Siret, apropiat de malul unei bălți: are probleme... Ce face? Apucă o creangă și sare pe uscat, se îndreaptă de spate și o ia la fugă — spre. Numai el știe spre ce fetișcană, o fantoșă, melancolic: era

prea plin de clorofilă pe atunci, crede. Era... Ce vremuri...

El, printre pușinii care au reușit să se delimiteze, în timp, față de mediul gazos — ceva roșu aprins, irespirabil...

Liviu Ioan Stoiciu – Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” pe anul 2018

Cea de a XXVIII-a ediție a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” a avut loc la Botoșani în zilele de 14 și 15 ianuarie 2019. Programul a început cu o șezătoare literară la Căminul cultural Vorona, incluzând lecturi ale poezilor prezenți și un program artistic susținut de membrii Societății Culturale „Raluca Iurașcu” Vorona. În aceeași zi, 14 ianuarie, la Reprezentanța Botoșani a Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România a avut loc Întâlnirea scriitorilor botoșăneni cu scriitorii invitați.

Programul a continuat pe 15 ianuarie – Ziua Culturii Naționale – la Primăria Municipiului Botoșani cu ședința extraordinară a Consiliului Local Botoșani, cu participarea membrilor juriului național de acordare a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia și Opus Primum, a poezilor nominalizați și a scriitorilor invitați. Au urmat depuneri de coroane la statuia poetului Mihai Eminescu din fața Teatrului „Mihai Eminescu” Botoșani și un *Te Deum* – la Biserica *Uspenia Botoșani*, în care a fost botezat Mihai Eminescu. La Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu” Botoșani au avut loc prezentări de cărți apărute la editurile *Cartea Românească*, *Junimea*, *Școala Ardeleană* și *Charmides*, iar la Colegiul Național „Mihai Eminescu” Botoșani a avut loc o **întâlnire cu editurile Cartea Românească, Școala Ardeleană, Junimea și revista „România literară”**.

La ora 17 în sala Teatrului „Mihai Eminescu” Botoșani a avut loc **Gala de decernare a premiilor Opera Omnia și Opus Primum**, cu recitalul poezilor laureați.

Juriul, format din Nicolae Manolescu, președinte, Mircea Martin, Cornel Ungureanu, Ion Pop, Al. Cistelean, Mircea A. Diaconu și Ioan Holban, membrii, a decis, în urma nominalizărilor – Constantin Abăluță, Nichita Danilov, Ovidiu Genaru, Ioan Moldovan, Ioan Es. Pop, Liviu Ioan Stoiciu și Matei Vișinec –, a decis ca Premiul Național de

Poezie „Mihai Eminescu” pentru Opera Omnia pe anul 2018 să fie acordat poetului **Liviu Ioan Stoiciu**, iar juriul format din Al. Cistelean, președinte, Mircea A. Diaconu, Vasile

Spiridon, Daniel Cristea-Enache și Andrei Terian, a decis ca premiul la secțiunea Opus Primum să fie acordat poetei **Mina Decu**, pentru cartea *Desprindere*, apărută la Editura Charmides în 2018. Gala s-a încheiat cu un recital extraordinar susținut de **ADRIAN NAIDIN**.

Au participat: Ion Pop, Al. Cistelean, Ioan Holban, Mircea A. Diaconu, Varujan Vosganian, Răzvan Voncu, Sorin Lavric, Cassian Maria Spiridon, Lucian Vasiliu, Ion Mureșan, Vasile Spiridon, Ioana Diaconescu, Hanna Bota, Radu Florescu, Nicolae Sava, Vasile Tudor, Valentin

Talpalaru, Marius Chelaru, Vasile George Dâncu, Gavril Țărmure, Daniel Corbu, Ioan Es. Pop, Liviu Ioan Stoiciu, Doina Popa, Ioan Moldovan, Traian Ștef, Nichita Danilov, Mina Decu, Liviu Pende-funda, Leo Butnaru, Carmen Veronica Steiciuc, Alexandru Ovidiu Vintilă, Gellu Dorian, Nicolae Corlat, Emanoil Marcu, Petruț Pârvescu, Gabriel Alexe, Mircea Oprea, Vlad Scutelnicu, Dumitru Necșanu, Constantin Bojescu, Cristina Prisăcariu Șoptelea, Nina Viciriu, Cezar Florescu, Victor Teșanu, Stelorian Moroșanu, Elena Car-daș, Ovidiu Petcu, Andrei Alecsa, Vasile Iftime, Lucian Olaru Nenati și alții.

Organizatorul evenimentului a fost Fundația Culturală „Hyperion-c.b.” Botoșani, având ca parteneri Primăria Municipiului Botoșani, Consiliul Local Botoșani, Teatrul „Mihai Eminescu” Botoșani și Uniunea Scriitorilor din România, în colaborare cu Societatea Culturală „Raluca Iurașcu” Vorona, Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu” Botoșani, Reprezentanța Botoșani a Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România și Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”.

LAUDATIO

Sunt onorat și bucuros că pot elogia astăzi, într-un moment festiv, opera poetului Liviu Ioan Stoiciu, figură proeminentă a ceea ce s-a numit, de ani buni, „generația ‘80“. Am vorbit și scris în mai multe rânduri despre cărțile sale, care au atras atenția prin notele frapante de originalitate ale unui univers imaginar puternic individualizat și ale unui stil pe măsură. Încă înainte a fi publicat vreo carte, adică prin 1977, exigentul confrate mai vârstnic Ștefan Augustin Doinaș atrăgea atenția asupra unei viziuni a « realului ca plasmă poetică », – formulă admirabil definitorie pentru acest discurs neobișnuit : adică unul în care zisul « real », ca expresie a trăitului imediat-evenimential trecea în poem într-o simbioză/osmoză organică cu substanța verbală, prin procedee insolite în context.

Când am (și s-a) comentat prima sa carte, *La fanion* (1980), primul lucru remarcat a fost, cum era și de așteptat, spectacolul sintactic al textelor sale, marcate de o subliniată oralitate, un soi de colocvialitate destinsă, de comunicare directă ce invita la participarea imediată și la implicarea în discurs a cititorului. Versul șoca și grafic, din cauza întreruperilor frecvente, a discontinuităților, sincopelor, a acelor spații unde punctele de suspensie puteau sugera o anume dificultate a punerii în ecuație dintre cuvânt și obiectul căutat, dintre verb și « idee », o ezitare, un soi de « bălbăială » devenită expresivă datorită insinuării stării de uimire, de surpriză și de « refuz », ca să zic așa, instinctual, ca intuire a unei primejdii surprinse instantaneu. Era în joc, desigur, și un procent de ingenuitate, de naivitate de copilărie regăsită, cu atât mai mult cu cât universul evocat era redus la un spațiu familial/familiar, cel al cantonului 248 de pe linia Adjud- Focșani, unde se și născuse autorul, într-o familie de ceferiști, alături de o soră cu care își împărțea micile aventuri ale copilăriei, pe care situarea « la fanion », pândind trecerea cotidiană a trenurilor purtătoare de nu puțin mister, le încărca de o magie modestă, însă trăită intens. Cum ardent trăită era și aventura livrescă, a primelor lecturi din miturile antice, provocatoare de interferențe insolite ale imaginarului cu adesea precara realitate imediată. Această notă fantezistă a scrisului său a fost imediat remarcată de critică, deopotrivă cu trăsătura accentuat ludică, de joc – verbal, antrenând spectacolul luvistic dialogic, discursul jucat-ezitant al protagonistului, crearea unui spațiu « public » reverberant, dar și ținând de un gust al înscenării, încurajat de plăcerea de a povesti, cu vervă și umor, întâmplări din viața imediată contaminate de fantezia mitologizant-demitizantă. Oricum, miza mare era pe autenticitatea comunicării, pe o naturalețe ce detașa acest discurs de cel « estetizant » al neomoderniștilor imediat-precedenți.

A doua carte importantă a poetului este *Inima de raze*, apărută în 1982, unde orizontul fantezist-mitologic se restrânge, altfel deformat, conturând o lume de bălci grotesc, în care sacrul și profanul se conjugă adesea, trăgând după ele aluzii la atmosfera socială apăsătoare de sub regimul comunist. Perspectiva asupra lumii a putut fi caracterizată astfel ca prfritând de trecutul suprarealist al poeziei, căci un soi de « dicteu automat », de flux verbal liber-asociativ dă tonul în multe compuneri.

Cu timpul, însă foarte rapid, poetul își diversifică în chip remarcabil viziunea și manierele le discursive, discontinuitățile studiate din primele poeme încep să se rărească, versul apare mai decantat, nu fără a rămâne marcat de o viziune pe care am păutea-

numi « arheologică », cu gândul, de pildă, « murmurul neînterupt de epitafe » din celebrul poem arghezian, însă îndeajuns de distanțat de gravitatea solemnă a acelor strofe. Titluri precum *Când memoria va reveni* (1985) și *O lume paralelă* (1988) sugerează acest interes pentru stratificările temporale ale imaginarului și stărilor de spirit, cu întoarceri aproape transparent programatice spre lumea arhaică, cu un anume gust pentru ritualic și ceremonial. Nu se poate trece nici peste altele,, ca *Singurătatea colectivă* (1996) și *Ruinele poemului* (1997), în care discursul e mai orientat ca oricând spre realitatea imediată post-decembristă, marcând un angajament civic demn de elogi, într-o vreme de ambiguități și penumbre vinovate, de nesfârșită, cenușie « tranziție ». E aproape firesc ca, în acest moment, poetul să-și itituleze o antologie importantă, datată 1997, *Post-ospicii*, cu marca dureroasă a timpului frământat trăit până în acel moment. Cel mai puternic accent al angajamentului civic/politic al poeziei lui Liviu Ioan Stoiciu îl aduce însă insolitul volum intitulat *Poemul animal*, cu subtitlul *Crepuscular*(2000), în care e evocată/construită o reală, terifiantă lume de ospiciu, cu vehemente expresioniste, de un grotesc halucinant. Invitat de autor să alcătuiască o postfață a cărții, am putut analiza și aprecia atent impactul tulburător al acestei poezii ieșite din comun asupra unui cititor pentru cdfare coșmarul lumii comuniste, cu universul concentraționar, spitalele psihiatrice pedepsitoare, o umanitate mutilată fizic și mai ales spiritual, apărea în spectacole de un realism « visceral », alunecând spre delirul dicteului automat suprarealist, cu o forță neobișnuită de expresie. Discontinuitățile și rupturile sintactice de la debut se metamorfozează acum în fluxul tenebros al imaginarului grotesc, cu deformări apăsate, în culori negre ori însăngerate fără precedent.

Foarte productiv, – *Opera poetică* reunește în ultimii câțiva ani trei masive tomuri, depășind cantitativ orice altă culegere de poeme românești – Liviu Ioan Stoiciu și-a păstrat până la ora de față o energie creatoare deloc obișnuită. Poemele sale din, bunăoară, volumele *La plecare* (2003), *Craterul Platon* (2008), *Substanțe interzise* (2012), până la cel mai recent, cu titlul adus la ziua tehnologiei informatice, *Efekte 2.0* (2017), par a continua operația de clarificare și restructurare a discursului liric, în sensul evidențierii unei anume directeți și simplități a mesajului, ajus, prin forța lucrurilor, la o altitudine reflexivă de culoare tot mai accentuat elegiacă.

Cele spuse până acum, în acest moment sărbătoresc pentru scrisul poetic al lui Liviu Ioan Stoiciu, nu acoperă desigur decât în mică măsură spațiul său vizionar de vastă cuprindere și complexitatea artei sale combinatorii atât de puternic individualizate. Ar fi încă foarte multe lucruri de adăugat, de exemplu, despre ținuta etică ce stă la temelia acestei lirici cu solidă « colonană vertebrală », de o admirabilă demnitate, afirmată limpede și în jurnalele scriitorului, martor la manifestațiile din Piața Universității și rămas de veghe ca spectator la

degringolada post-decembristă și la gravele ei devieri de la idealul plătit cu sânge în 1989.

Însumate, chiar în această formă sumară, de schiță a unui portret de creator contemporan de primă linie valorică, pot oferi, totuși, o idee despre personalitatea majoră pe care o ilustrează și care justifică în chipul cel mai convingător recunoașterea simbolică de astăzi. (*Cuvînt ținut în cadrul Galei de decernare a Premiului Național de Poezie "Mihai Eminescu" - Opera Omnia, 15 ianuarie 2019, sala de spectacole a Teatrului "Mihai Eminescu" Botoșani*)

Varujan VOSGANIAN

Despre vocile poeților*

Într-un anume fel, când vorbești despre un poet vorbești în același timp despre toți poeții lumii. Miezul condiției umane e perpetuu același, ca un coral de Johann Sebastian Bach.

Frământările, neliniștile lumii, au fosta celeași de la începuturi și până astăzi. Hegel spunea că de la vechii greci nu s-a mai inventat nimic și poate că avea dreptate. Și vorbind despre vechii greci, să amintim dialogul platonician „Fedru” unde Socrate, plimbându-se cu un distins cetățean al Atenei, îi vorbește despre una dintrele legende legate de zeul Thoth. Zeul s-ar fi întâlnit cu faraonul egiptean Thamus, vorbindu-I despre avantajele scrisului și spunându-I că scrisul poate înțelepți pe om și poate îmbunătăți memoria. Faraonul, în schimb, era neîncredător și răspundea că, dimpotrivă, scrisul va promova uitarea, va slăbi memoria și înțelepciunea oamenilor. Sigur că Platon, care era scriitor, a revenit cu această temă într-un alt dialog scris aproape în același timp cu „Fedru”, care se cheamă „Republica” și în care spune că poeții care declamă nu prea au loc în cetate.

Această bi-dimensionalitate între poezia care e făcută să fie declamată și poezia care e făcută să fie citită s-a perpetuat de-atunci și până astăzi. Există poeți făcuți pentru a fi declamați, alții care sunt făcuți pentru a fi citați. Iată, doi dintre laureații Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”: Cezar Ivănescu, propriul declamator al versurilor sale – Mircea Ivănescu, greu de declamat. Nichita Stănescu, care umple scenele cu versurile sale – Virgil Mazilescu, care este mult mai greu de recitat și face mai degrabă subiectul unei lecturi meditative. Ca să vă anticipez, chiar și laureatul din seara asta este un poet dedicate mai degrabă lecturii poeziilor sale, decât recităriilor.

Mihai Eminescu este un poet care, în aceeași măsură, a produs versuri care pot fi recitate dar și versuri – chiar și astăzi ați văzut un exemplu, „Oda în metru antic” – care fac subiectul unei lecturi meditative. Nu e singurul caz: Ion Barbu, de pilda, în baladele sale orientale este declamativ; în versurile sale ermetice invită mai degrabă la lectură.

Sigur că această bi-dimensionalitate se reflectă și în fuziunea cu muzica. Câți dintre noi n-au fredonat muzica pe versuri din „Luna lui marte” sau „Emoții de toamnă” ale lui Nichita Stănescu? Eu personal nu știu să existe vreun

cântec pe versurile lui Mircea Ivănescu sau Virgil Mazilescu. Cei care-am fost la cor, în școală, putem cu siguranță să ne amințim de „Sara pe deal” a lui Mihai Eminescu dar, sunt convins că nimeni, vreodată, nu va putea pune pe patru voci „Oda în metru antic”. A existat o tentativă a unui cântăreț folk să pună pe muzică „Oda în metru antic”, însă a fost un fel de lectură mai târăgănată pe fond muzical.

Vorbind, așadar, de poezia care se recită, vorbim, desigur, și despre vocile poeților. Un scriitor pe care nu l-am elogiât atât cât ar fi meritat – Vladimir Colin – a publicat în 1958 o carte care este pentru copii, dar nu numai pentru copii, și care se cheamă „Basmelor omului”. În cartea asta există o poveste „Fluierul pădurii adormite”, în care este vorba, printre altele, de un deșert al cuvintelor rostite, în care se aud – prin șuierul vântului și tășul nisipurilor – toate cuvintele care s-au rostit vreodată.

Dacă însă ar fi să fim pelerini ai poeziei într-un astfel de tărâm, o vom face cu foarte multă tristețe.

Am ales nu chiar la întâmplare numele a trei poeți și am căutat înregistrări ale vocilor lor în arhiva televiziunii publice și-n fonoteca radioului, singurele două sîpete cu comori unde ar putea să existe așa ceva. Nu le-am găsit...

Așadar, dacă veți merge pe tărâmul cuvintelor rostite ale poeziei românești, nu-I veți auzi pe Nicolae Labiș, pe Virgil Mazilescu sau pe Daniel Turcea. Alții au avut noroc, unii din întâmplare: Aurel Dumitrașcu, care-a avut în Adrian Alui Gheorghe un mare prieten care, la un moment dat, i-a înregistrat câteva versuri sau Cristian Popescu care, tot datorită unei întâmplări, are vocea înregistrată. Dar vocile acestor poeți: Nicolae Labiș, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea și câți alții – pentru că eu nu mai pe aceștia trei i-am cerut – nu se aud în acest tărâm al versurilor rostite.

Și, firește, dintr-un astfel de tărâm, ar lipsi și vocea lui Mihai Eminescu. Spre deosebire de numele invocate

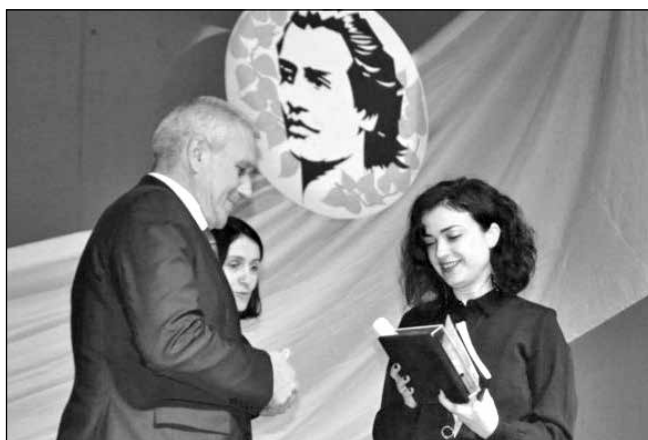
adineauri unde numai neglijența sau ignoranța a făcut ca vocile acelea să nu poată fi ascultate recitându-și propriile poezii, în cazul lui Eminescu explicația este firească. În timpul vieții sale, înregistrarea vocii umane era doar într-un stadiu experimental. Ne putem, însă, consola, ascultând vocile versurilor lui Eminescu și care ele însele, se constituie într-o aura eminesciană: Emil Botta, Dan Nasta, George Vraca, George Calboreanu, Gheorghe Cozorici, Dinu Ianculescu, Florian Pittiș, Ovidiu Iuliu Moldovan, Eusebiu Ștefănescu, Alexandru Repan, Ion Caramitru.

Și, totuși, ce știm despre vocea lui Mihai Eminescu? Iacob Negruzzi în „Amintiri despre Junimea“ ne spune că Eminescu era lectorul oficial al Junimii și că recita frumos, atât de frumos încât versurile care ar fi părut anoste ale unui autor oarecare păreau frumoase în declamarea lui. Aflăm, din mărturiile contemporanilor, că avea o voce dulce, de

tenor, ceea ce vine oarecum în contradicție cu năravul său de fumător înrăit. În jurul vocii sale muzicale s-au construit legende, astfel încât au apărut chiar și discuri cu câtecele pe care le-ar fi cântat Eminescu.

Noi nu știm cum suna cu adevărat vocea lui Mihai Eminescu. Nu știu dacă versurile ar fi fost mai emoționante ori articolele sale ar fi sunat mai convingător dacă le-am fi auzit chiar cu vocea sa. Pe tărâmul cuvintelor rostite nu-l putem, din păcate, auzi. Rămâne să ne fie dor de vocea lui și să ne-o imaginăm așa cum simțim. Până atunci, în lipsa timbrului audibil al glasului său, vocea lui Eminescu rămâne o voce lăuntrică a poeziei românești.

** Discurs ținut în cadrul galei de decernare a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu“, pe scena teatrului botoșănean, 15 ianuarie 2019.*

Mina Decu – Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu“ – Opus Primum 2018

Gellu DORIAN

Mina Decu – Desprindere

Încă un debut onorat cu Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu“ – Opus Primum, ajuns la ediția a XXI-a. Este vorba de Mina Decu, a cărei primă carte – *Desprindere* – a apărut anul trecut la Editura Charmides din Bistrița. Nu aflăm prea multe despre poetă, doar că este masterandă în filozofie și studii europene, că a fost profesor de Socio-Umane și librar, actual traducător și poet debutant. Atît. Dar asta contează mai puțin, pe cît contează cartea ei, scoasă din vrafu de nouăsprezece titluri de carte de poezie intrate în atenția celor cinci membri ai juriului de la Ipotești. Cartea în sine este una consistentă, convingătoare de la prima privire. Deschiderea ei convinge și mai mult, chiar de la prima poezie: „la ora la care mamele visează că/ își mângâie copiii/ eu bântui pe străzi/ prin parcuri/ privesc insule mici și lebede/ deloc grațioase/ beau bere fumez și mâinile îmi miroso a fier/ uneori nu înțeleg de ce sunt fericită/ dar de cele mai multe ori nu e cazul“ (p.9) Un discurs cursiv, coerent, logic, pe o ambiguitate ce face din lectură o miză ce deschide altă miză.

Rebelă în felul ei, Mina Decu își urmează instinctele, avertizîndu-ne de la început că „ceea ce vei afla acum va fi adevărat numai azi“. De la acest precept sau indiciu, putem considera ceea ce poeta așază pe hîrtie doar mici adevăruri perisabile, spuse de dragul de a le spune, fără să-și facă din acestea o perspectivă creativă sau de creație. Ea scrie pur și simplu fragmente de poeme, de stări, cu dorința de a se desprinde de o lume în favoarea altei lumi care se desprinde de ea. Tumultul fragmentelor în proză, în fond și cele mai alerte și spuse ca într-un delir, de la vis la „gînduri spuse despre el în gînd“, eșantioane de adevăr ce concretizează o lume a ei, numai a ei, în care totuși cititorul poate intra și afla mai mult decît poeta îi spune: „(îmi imaginam că:) am recunoscut că mi-e frică și că nu e bine atunci când îți bate inima foarte tare și hai să ne vedem mai des îi zic da sigur așa zicem de fiecare dată aprobă și apoi când ne desprindem din îmbrățișare chiar îi pot vedea teama pe figură chiar disperarea și așa putea să jur că îi văd și lacrimile pe care i le simt apoi formându-mi-se-n ochi îmi amintesc apoi fetița

lui cântând ca o pasăre cu vântul în păr pe un balcon atât de aproape de o inimă mare// și m-am întors rânjind la semnal ca ultimul psihopat“ (p.45). Pare a fi chiar un dicteu automat sau o spontaneitate ce ar justifica maniera acestei secțiuni a cărții. De la fragmentul 20 la 43 ne aflăm sub un alt avertisment și anume acela care spune ca la începutul unei povești că „a fost odată și o dată n-a fost“. Și povestea asta se petrece doar o singură dată, tot după preceptul primei secțiuni care spune, în esență, că adevărul spus este valabil numai azi. Aceste fragmente instant, ca niște cafele nes cu multe ingrediente în ele, doi într-unul, trei într-unul, mai mulți într-unul, încît gustul rămas după lectură e unul incert, dar plăcut, cu o senzație ce nu durează decît foarte puțin. Răbdarea însă îți este solicitată pe tot parcursul acestor fragmente în proză, dar care nu sunt scrise după regulile prozei, ci cele ale poeziei, ale dicteului și amestecului total de stări. Deși poți povesti ceea ce ai citit, nimic nu rămîne, ca după lectura unei povești. Și e bine că se întîmplă numai o singură dată. Ultimul fragment, 43, face trecerea de la grafiera în proză la cea în vers alb, ca și cum ar anunța întoarcerea la uneltele poeziei, pe care o reîntîlnim în secțiunea următoare, al cărei precept sună așa: „Am citit de curând că fericirea cuiva depinde exclusiv de chimia din corp...și că nivelul nu se schimbă decît pentru perioade foarte scurte...apoi revine. No matter what...“ După o astfel de chimie pasageră, de scurtă durată, poeta așteaptă să se întîmple ceva „să răsară soarele să-ți iasă lacrimile/ să nu mai aștepți nimic/ și vezi cum ți s-a golit sticla de votcă/ și te apucă disperarea/ că ai pierdut aiurea încă o noapte te cuprinde panica“ (p.91) E o teamă continuă în poezia Minei Decu, deși nu ar da semne că așa ceva ar încerca să evite. Euforia face casă bună cu delirul, cu ambiguitatea, cu vorbăria fără noimă, dar așezată bine în contextul cărții, nu ca o pură întîmplare sau găselniță stilistică, ci mai curînd ca o reflectare a unei atenții disimulate. Ceva supraveghează acest haos poetic, fie o conștiință a propriei valori, fie un *datus nascendi* de care poeta este în cunoștință și-și permite să se joace cum are chef. Aici, în această secțiune a cărții, limpezirea discursului, coerența, fraza și logica ei revin și poezia cîștigă forța necesară, conferă chiar singularitate, originalitate. Pe lîngă frică, panică, teamă, durerea pare a fi încă un ingredient topit în poezia Minei Decu: „intensitatea pe care ți-o dă durerea/ o frumusețe privită cu inconștientă/ îmi vine să sap prin ea/ să mă tîrăsc prin tunelurile cărnii ei/ ca un vierme/ și apoi/ ca o lăcustă să forfotesc în uscăturile/ dintre oase/ de sub oase/ de după oase/ să nu existe/ nimic/ mai satisfăcător“ (p.99). Pînă cînd și mania, o formă a psihopatiei, își face loc în discursul poetei: „nu te mai întinzi/ mania își derulează/ încetișor/ benzile pe care le-a adunat în alt somn/ suntem oameni/ doar suntem oameni/ auzi/ și nu mai știi de unde vine asta/ nici negativele nu le mai ai/ nimic nu poate fi demonstrat/ așa că te găsești în postura de a accepta/ tot/ ce ți se dă cu lingurița/ ca pe un venin fortifiant/ te gîndești/ nu te mai poți întinde/ asta a fost în alt somn“ (p.109) Astfel de sentințe duc finalurile unor poeme spre o închidere a fragmentelor, ca în tabletele care au de moralizat sau concluzionat ceva.

Dar elementul cel mai elocvent al desprinderii este așteptarea, frecventă mai peste tot, o așteptare care creează un soi de tensiune, de suspans la care cititorul, fie el și de poezie, se așteaptă și totuși în spatele acestei așteptări nu vine mai nimic, ci tot angoasa, tot teama, tot frica: „să știi/ că doar așteptarea/ așteptare pînă în buza faptei/ fără anticipație/ așteptare îmbinată cu presimțirea prezenței/ cu spațiul, gol și lung/ care apasă/ pe piept cu no densitate copleșitoare/ doar ea e cea care rămîne/ și să nu aștepți altceva decît să treacă orice“ (p.124) Și trece orice, trece și poezia din poezie în poezie, lăsînd în urmă un iz ușor acru, care face totuși bine stării de lectură, finalului, care aduce, pe întreg ansamblul cărții, o mulțumire, că poezia străbate nu din cuvintele așezate frumos, logic de cele mai multe ori, ci dintre spațiile pe care acestea le creează între ele, spații care dezvăluie gîndurile poetei, ființei care-și dorește un aer al ei, un spațiu numai al ei. Și Mina Decu reușește să-și facă acest areal al poeziei ei, nu neapărat memorabile, dar pline de un suflu nou, de ceva ce dă speranța că poeziei i se mai deschide un culoar de alergare spre viitorul care pare din ce în ce mai mult închis, îngust și extrem de fals selectiv de chiar cei ce se vor chiar viitorul.

Luată ca poem întreg, cartea Minei Decu, în cele 66 de fragmente ale ei, nu arată o structură, ci mai curînd o dezarmonizare a preceptelor, a conceptelor, într-o desprindere de ceva ce poeta nu definește, dar lasă să se înțeleagă a fi o lume în care este posibil un adevăr doar efemer, și acela contează. E și aici un stres matern, un reproș: „e plină lumea de copii mari mamă/ nu te uita așa/ tu i-ai făcut pe toți/ le-ai tricotat mințile în așa fel încît să le între la apă/ le-ai spus cînd dormeau să se ferească de îmbrățișări/ să nu sărute decît pe furiș și din vârful buzelor/ le-ai mai spus să rădă de orice oricît oricînd/ și cît pot ei de tare/ că după fiecare porție sănătoasă de răs/ îi închideai pe rînd/ în câte op cameră albă și foarte luminoasă/ îi puneai într-un colț/ și le spuneai/ să-și îndese fața pînă încape în unghiul ascuțit/ pînă le ieșeau ochii din cap/ le prindeai un braț/ îl răsuceai la spate își apăsa pînă trosnea/ lasă mîna moale ziceai/ te mîngîiai cu palma brațului răsucit pe obraz îi sărutai duios vârful degetelor și nu mușcai/ niciodată n-ai mușcat mamă/ doar le ziceai să se-mpingă mai mult în perete/ și data viitoare să rădă mai tare (p.18). Un astfel de lut ideatic modelează un chip pe care l-am putea reflecta în imaginea unei patrii care-și tratează astfel fiii, spunîndu-le că fericirea este doar o stare pe care nu o trăiești, dar care te trăiește, te împlinește cu atît cît ai, cu adevărul de o zi și minciuna de toate zilele. Și poetica Minei Decu se poate reduce, în structura poematică ambiguă a primei ei cărți, așa: „n-am să-ți spun nimic frumos/ nimic curat/ nici blînd/ onest/ sau știi și eu/ nimic/ încerc să lărgesc nișa/ să mă strezor/ să dispar/ există tot timpul o supapă/ și asta te scoate din minți/ și cauți/ tot cauți/ o voce/ un sunet/ care (p.19). Final într-un relativ care ar putea spune multe. Și aceste lucruri stau la îndemîna cititorului, dacă va avea răbdarea să citească o carte bună de poezie, așa cum este cartea de debut a Minei Decu.

Mina DECU

1.
apoi mi-am amintit de
mâna aia de statuie
de vena de pe
dosul palmei
voiam sa-mi lipesc
obrazul de ea
și să o mângâi cu genele
până când i se domo-
lește pulsul
nu mă interesa
cât de frumos

sau dimpotrivă
ar fi putut să fie trupul căruia îi aparținea
voiam doar să știu cum se aude sângele curgând
prin liniștea aia de marmură
și cum ar putea cineva noaptea să doarmă lângă ea
fără să se gândească la izvoare repezi de munte
în general cum ar putea cineva să doarmă lângă ea

2.
atunci ai început să te apropii încet de mine
de parcă aș fi fost un animal rănit
poate doar rățăcit
de pe o autostradă ce duce către un drum stâncos
un pui de bizon cu forța încă ne la
locul ei și vătămat pe deasupra
poate doar speriat
cu inima bătându-i ca a unui pui
de pasăre căzut din cuib
– nu știu de ce toate instanțele cu noi
îmi amintesc de animale și de pășări
numai de oameni
nu -
blocat în mijlocul unui drum
tu
oprind precaut mașina
la o anumită distanță
scoțându-ți pantofii
așa cum ți-i scoți când intri într-un templu
sau într-o casă de la țară
bine măturată
ieșind
apoi facut ghem și cu respirația bine controlată
făcând pași mici spre ce nu știai încă dacă e bizon
sau
femeie cu timusul încă intact

3.
Asaf cânta Lanyrinth Song
eu vă spuneam
plângând
și
tremurând
ca o trestie

ca o varză
ca o fraieră
ca o inimă

că pe minotaur îl cheamă Asterion

4.
ți-am vorbit atunci
despre zeița pierderii de sine
și despre atingerea ușoară
a piciorului ei înaripat
ai continuat să păstrezi tăcerea
ce-ar zice Platon despre asta

5.
atunci parcă nu mi se mai lipea nimic de piele
o schiță îmi tot venea în minte
cu vârful degetului pe cearsaf
nimic mai mult
vederea mi se oprea în tavan
eu deveneam mai albă decât am fost vreodată
totul mai mult decât am fost vreodată
vinișoare mi se desprindeau de corp
și mi se împleteau în păr
îmi luceau în el albastre
apele ferestrei doar ele le făceau să tremure
femurul mi se întindea și-mi devenea pernă
poroasă calcaroasă și liniștită
prin care un aer venit de peste drum
făcea să răsunе cântecele de adormit o fetiță
crescută mult peste poate
demult peste toate

6.
azi, nimic despre tăceri
nimic despre latura ascuțită
a solitudinilor solitudinale
și azi mai există penelope care țeș
sau tezei care nu pot face un pas
fără itinerariul stabilit de-un fir
nici azi nu se vorbește deschis
despre sirene sau despre minotaur
și azi pietrele sunt strânse în buzunar
doar pentru o eventualitate în care
nu pentru formă dimensiune sau culoare

7.
cearșafurile tremură
și printre ele se strecoară
râsete de față
par sincere

râsetele la fel

8.
cu siguranță

s-a schimbat ceva
în chimia mea interioară
și în cea a lucrurilor din jur
nu-i doar privirea mea
periferic aruncată asupra lor
e atmosfera puțin mai lipsită
de presiune
sub pasul meu
devenit evident mai ușor

9.
circumstanțe atenuante
ideea că ar trebui să înțeleg
o situație care nu e tocmai oarecare
electrozi care mi se plimbă prin creier
și-mi ies pe canale nazale
învârtește-te
îmi vine să-mi spun
învârtește-te și ieși din asta elegant
ca un derviş în derivă
sau ca o balerină prea beată pentru a mai performa
dar balerină până la ultimul ei fir de păr
și nu da mâna
nu da mâna nimănui
ieși
dinamitează
și mergi mai departe

10.
dacă te-ai trezi brusc dintr-o comă
pe cine ai întreba ce zi e
la cine te-ai uita cu îngrijorare
gândindu-te că poate ai ceva pe foc
mâna cui ai vrea să o simți foarte aproape de buze
cui ai putea să-ncerci să-i spui că nimic nu e clar
ți-ar fi oare teamă de redundanțe
și când ți-ai da seama cât timp a trecut

11.
și mai încolo
ce se întâmplă cu ochii
mai încolo
cu privirea
peste ani zic

nu vei putea decât să spui
după un an sau doi
ce-ai obosit
nu dormi cum trebuie
ce te întristează
și nici să observi că părul meu alb a dispărut
să ți se pară normal să vezi o femeie aproape bătrână
cu păr castaniu închis
cu ochi aproape stinși ce își proptesc privirea
pe marginile ceștilor de cafea pe jumătate băute
sau și mai rău
pe sfert

nici măcar praful nu se mai așează
pe liniștea dintre întâlniri
doar goluri rotunde
pe care nu le poți vedea
decât dacă ți-ai antrenat bine vederea înainte
prin ridicări de umeri de sprâncene și de capete
deasupra urmelor lăsate de răspun-
suri la întrebări climatice

12.
înveți
cu timpul
să accepți că sunt indispoziții
care nu au nicio treabă cu tine
că oamenii pot fi buni sau răi
după cum îi doare sau nu stomacul
măseaua
capul
degetul
genunchiul
ochiul
ce-o mai fi fiind prin corp și prin afara lui
de durut
dar nu e treaba ta
nu e legat de tine
nu întotdeauna

13.
am învățat de ceva vreme să-mi arunc oasele ca pe rune
ritualul albirii a rămas în burta singuru-
lui animal uitat pe o barcă în flăcări
nu mai ajunge la tine
nu mai ajung
nu-ți mai ajung
te văd cum îmi faci semne cu batista de pe mal
nu mă întorc prea curând
nu mă întorc
degetele noastre atingându-se în somn
trezirea
și părul tău
privirea mea peste umăr
atingerea tâmplei
plecarea

a fost
s-a produs o minune imi spui cu ochii măriți peste poate
mă uit la cer
nu plouă
nu pășesc nu merg nu alerg
despre ce vorbești
nu vezi că mi s-au rupt picioarele
că cineva mi-a lovit cu putere gleznele
că mi-am frecat în cădere genunchii de asflat
la sfârșitul celei de-a treia zi
știu bine
niciun templu nu mai poate fi ridicat

Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu“ și Zilele Eminescu

Pentru prima dată de la eliberarea lui Eminescu din tot felul de prejudecăți – unele impuse de alogeni influenți, care au găsit în scrierile lui tot felul de hibe, altele considerându-l xenofob ori neconforme cu o ideologie importată pentru a călăuzi „națiunea spre comunism în zbor“ etc. – în ianuarie 1969, la aproape un an de la noua împărțire administrativ-teritorială a țării, s-a inițiat la Botoșani și Ipotești o „manifestare culturală“ menită să aducă în conștiința publică memoria poetului Mihai Eminescu, declarat, cu circumspecție, poet național. Și de atunci pînă azi, 2019, au trecut cincizeci de ediții de iarnă și cincizeci de ediții de vară ale „Zilelor Eminescu“. S-a perindat multă lume și deocheată pe la Ipotești și Botoșani. De la an la an s-au născut aici sintagmele limbii de lemn, ce-i drept, de esențe alese, menite să-l așeze pe Eminescu mai sus decît orice pe lume, sintagme care au făcut carieră și au înnegrit multe pagini: „Lucafașul poeziei românești“, „poetul neperche“, „sfîntul literaturii române“ etc., etc. Unii au devenit eminescologi de renume, alții improvizați, „mititei“ care, lăudîndu-l pe Eminescu, n-au făcut decît să se lustruiască, „deasupra tuturor“, pe ei. Lume multă, oameni puțini!

Lucrurile au mers așa pînă în decembrie 1989, de la ediție la ediție, cu festivisme care aveau menirea să laude altceva și pe alticineva. După 1990, am inițiat Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu“, pe care Primăria Municipiului Botoșani îl susține de douăzeci și opt de ani, avînd la bază un regulament neschimbat de atunci, gîndit împreună cu Laurențiu Ulici, implicit Uniunea Scriitorilor din România, și o decizie a primarului Municipiului Botoșani din martie 1991. Douăzeci și opt de poeți români contemporani de primă mînă au obținut acest premiu. Aceștia sunt, în ordinea cronologică a obținerii premiului: Mihai Ursachi, Gellu Naum, Cezar Baltag, Petre Stoica, Ileana Mălăncioiu, Ana Blandiana, Ștefan Aug. Doinaș, Mircea Ivănescu, Cezar Ivănescu, Constanța Buzea, Emil Brumar, Ilie Constantin, Angela Marinescu, Șerban Foartă, Gabriela Melinescu, Adrian Popescu, Mircea Dinescu, Cristian Simionescu, Dorin Tudoran, Dinu Flămînd, Ion Mircea,

Nicolae Prelipceanu, Ion Mureșan, Gabriel Chifu, Gheorghe Grigurcu, Mircea Cărtărescu, Aurel Pantea și Liviu Ioan Stoiciu. Și astfel, de atunci pînă în prezent, am schimbat acel festivism de ianuarie și iunie într-o instituție a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu“, care, cu toate contestațiile din ultimii patru ani, s-a impus, fiind, acest premiu, cel mai respectat și rîvnit premiu literar din România. Asta o recunosc chiar și cei mai învederați con-

testatari, care, mereu aceiași de la an la an, au găsit și vor găsi noduri în papură. Au trecut de atunci, din 1991, prin primăria Botoșani, 7 serii de legislaturi, cu primari și consilieri locali, care au susținut, chiar cu dorința unora dintre ei de a se implica și modifica structura consacrată a acestui eveniment de nivel național, acest premiu, convinși fiind că fără el, Botoșanii, din acest punct de vedere, al ceea ce trebuie să fie momentele Eminescu de la început de an, ar reintra iarăși în zona de festivism, de provincialism, pe care prezența premiului la Botoșani, cu numărul mare de personalități care

l-au onorat, l-au așezat în topul celor mai respectate orașe din acest punct de vedere.

De ce este atît de rîvnit și respectat acest premiu? În primul rînd că este legitimat de un juriu național format din mari personalități ale criticii literare românești din patru mari centre culturale ale țării – București, Iași, Cluj-Napoca și Timișoara –, pentru că poetul laureat devine cetățean de onoare al orașului care l-a dat lumii pe Eminescu, pentru că i se conferă, într-o gală de ținută, o diplomă unicat și o cunună de lauri și i se publică apoi o antologie consistentă din opera poetică în cea mai frumoasă colecție de carte de poezie din România, la Editura Cartea Românească, și i se oferă o sumă importantă de bani. Este un premiu complet, care, din păcate, în mintea unora trebuie dus în derizoriu, fie prin încălcarea regulamentului, fie prin atacuri nejustificate, iscate doar din dorința de a ataca un partener sau altul sau a lovi, în mod special, în președintele juriului, așa cum se petrece din 2015 încoace. Aceste atacuri au efecte de nedorit în mentalitatea, în special, contribuabililor locali, din banii cărora se acordă acest premiu.

Regulamentul de acordare a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia

Avînd în vedere necesitatea punerii în valoare a poeziei române contemporane, cît și păstrarea memoriei culturale a poetului național Mihai Eminescu, născut la Botoșani, Primăria Botoșani înființează în luna martie 1991 Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”.

Premiul va fi acordat unui poet român contemporan în viață pentru Opera Omnia. Premiul se decernează în ziua de 15 ianuarie, ziua de naștere a poetului Mihai Eminescu, într-o gală pe scena Teatrului Mihai Eminescu Botoșani sau într-o altă sală care întrunește condițiile cerute de un astfel de eveniment numai în prezența poetului desemnat de juriu. În cazul în care, din motive obiective, poetul desemnat de juriu nu poate fi prezent, următorul poet dintre cei nominalizați, va fi laureat. De asemenea, dacă poetul desemnat de juriu a avut unanimitate de voturi și este indisponibil, se va relua procedura de jurizare.

Premiul va fi validat de un juriu național ales pe zece ani, format din cinci sau șapte personalități marcante ale literaturii române, profesori și critici literari din patru mari centre culturale ale țării.

Nominalizările vor fi făcute de către organizatori prin sondaje în diverse medii sociale și culturale, alegîndu-se astfel cinci sau șapte poeți dintr-un număr de treisprezece poeți (sau mai mulți, dar nu mai mulți de douăzeci și cinci) propuși, care, printr-o adresă emisă de organizatori, vor ajunge în fața juriului național. Juriul poate vota în plic închis, prin corespondență, sau, în cazul în care pot fi toți prezenți la Botoșani cu o zi înaintea galei, prin vot secret, înregistrat astfel într-un proces verbal.

Votul va fi secret și va fi colectat de președintele juriului, ales, de asemenea, pe zece ani.

Președintele juriului are dreptul la un singur vot și nu are drept de veto.

Președintele juriului va comunica organizatorilor rezultatul decis de membrii juriului prin vot secret.

În cazul în care președintele juriului nu poate fi prezent, el va desemna pe un membru al juriului să officieze înmînarea premiului în gala de decernare.

Fondurile de premiere vor include cheltuieli legate de:

– valoarea premiului, care va fi stabilită în fiecare an de către Primăria Botoșani, printr-o decizie, în funcție de bugetul existent și de rata inflației;

– plata juriului, plata însemnelor premiului – diplomă și coroniță de lauri, precum și cheltuieli privind organizarea spectacolului de gală;

– cheltuieli legate de masă și cazare, în colaborare cu alți parteneri;

– cheltuieli privind editarea unei antologii din opera poetică a laureatului, carte care va fi tipărită în decurs de un an de la premiere;

– Poetul laureat va primi titlul de Cetățean de Onoare al Municipiului Botoșani, acordat într-o ședință extraordinară a Consiliului Local Botoșani, în ziua de 15 ianuarie.

Însemnele premiului, coronița și diploma, vor fi sfințite într-un Te Deum în Biserica Uspenia, în dimineața zilei de 15 ianuarie, biserică în care a fost botezat poetul Mihai Eminescu.

Laureatul va primi în cadrul galei: o diplomă unicat, o coroniță de lauri și o sumă de bani, precum și diploma și decizia Consiliului Local de acordare a titlului de Cetățean de Onoare al Municipiului Botoșani.

Laureatul va fi invitat la ediția următoare pentru a înmîna coronița de lauri noului poet laureat.

Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia va fi organizat și cu sprijinul financiar parțial al Uniunii Scriitorilor din România.

Inițiator regulament: Gellu Dorian

„momentele informale, de pură trăire sinceră, au contat mult mai mult pentru mine decât cele oficiale“

MIHAI POSADA ÎN DIALOG CU SIMONA-GRAZIA DIMA

Copil teribil al literelor românești – cu o scenetă scrisă la șapte ani, premiată de Teatrul de păpuși din Timișoara și jucată în țară și străinătate (la Modena, în Italia), filolog absolvent cu diplomă de merit – șefă de promoție națională a Universității de Vest din Timișoara, Facultatea de Filologie, secția engleză-română, redactor în cadrul Academiei Române din București (din 2003), membră a Uniunii Scriitorilor din România (din 1990), a Asociației Scriitorilor din București (din 2001), secretar al PEN-Clubului Român în perioada 2006-2015, membră în comitetul de conducere și actualmente membră a comisiei de onoare, alături de Ana Blandiana și Constantin Abăluță, Simona-Grazia Dima este o distinsă poetă, eseistă, critic literar, traducătoare și publicistă română, autoare a douăzeci și două de volume, dintre care cincisprezece culegeri de poezie (12 volume independente și 3 cu caracter antologic), cinci volume de critică literară și eseistică și două traduceri. Balanță născută la 7 octombrie în Timișoara, Simona-Grazia Dima este și autoarea unor traduceri: din limba engleză, a volumului de orientalistă: Arthur Osborne, *Sri Ramana Maharshi sau Calea Cunoașterii Supreme* (Herald, 2015) și, din italiană, a unei selecții din opera poetică a lui Antonio Della Rocca – volumul, în ediție bilingvă, *Meduse e manager/ Meduze și manageri*, Ed. Tracus Arte, 2016). *Versurile și eseurile sale au fost traduse în limbile engleză, franceză, italiană, germană, maghiară, slovacă, turcă, albaneză, sârbă, galeza scoțiană. Invitată la manifestări literare naționale și internaționale, este prezentă într-o serie de dicționare, volume colective și antologii. Volumul de versuri Confesor de tigri a fost distins cu Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Timișoara, în anul 1999. Alte distincții: Premiul revistei ACOLADA (2013), Premiul pentru eseu, la Festivalul-concurs „Avangarda XXII” (Bacău, 2015), precum și premiile internaționale: Premiul de onoare al Maison Naaman pour la Culture, Liban, 2008, și Marele Trofeu al Festivalului internațional „Cemal Sureya”, Istanbul, 2017.*

Mihai Posada: *Copilăria v-a marcat devenirea ca scriitor, prin succesul de public la o vârstă fragedă, însă, până la confirmarea vocației, drumul a fost ceva mai amplu și bogat în victorii. Vă mai amintiți cele mai importante succese pe acest drum?*

Simona-Grazia Dima: Arta a fost dintotdeauna modul meu de a trăi. Copilul ce eram (și, sper, am rămas) a beneficiat de prezența a doi părinți artiști, practicanți ai literaturii, dar și iubitori de pictură, de muzică,

istorie, geografie, arhitectură, jurnalism și limbi străine. Arta era pentru noi trei un elixir, dar și un mod ludic de a ne situa în lume. Nimic forțat, nici măcar o pedagogie cu scop declarat sau implicit, ci doar bucuria simplă de a savura comorile vieții. Nu au dorit, nu au plănuit să mă facă scriitor, cum credeau unii concitadini, dezinformați. Ba dimpotrivă, mama nu conținea să mă avertizeze asupra riscului presupus de o asemenea vocație. Pentru mine pictura era primul

talent, irezistibil, studiasem la Liceul de Arte Plastice, profesorii spuneau că ar fi o crimă să nu urmez facultatea de profil. Am stat apoi mult în cumpănă dacă să mă îndrept spre medicină sau nu, mă atrăgea puternic cariera taumaturgică, mă fascinau biologia, anatomia. Cu toate acestea, a prevalat literatura, fără vreun calcul. Așa am simțit. Dați-mi voie să rememorez în chip mai detaliat clipele debutului meu absolut, fiindcă în el se regăsește *in nuce* personalitatea mea creatoare de mai târziu. El s-a petrecut într-un chip destul de original, dar și foarte serios și aplicat (aflându-și împlinirea completă grație unui efort colectiv, interdisciplinar), la vârsta de șapte ani și jumătate, cu sceneta *Masca lui Lică*, premiată la concursul de creație pentru copii inițiat de Teatrul de păpuși (prestigios teatru de stat) din Timișoara. *Masca lui Lică* s-a jucat pe scena lui, în cadrul unui spectacol mai amplu, intitulat *Spectacolul de miniaturi A. B. C. D. și Elefantul Bimbo* (regia: Florica Teodoru, decor și păpuși: Ioana Constantinescu, laureată a Premiului de Stat, ilustrația muzicală: Nicolae Boboc, artist emerit). După premieră, acesta a fost filmat la București și difuzat pe postul național de televiziune. Am mers și eu atunci în turneu, împreună cu echipa teatrală, la București, unde am acordat un interviu la Televiziunea națională (ce onoare și ce mare bucurie auctorială, nu râdети, mă simțeam, la modul cel mai firesc, autor!), Danielei Anencov, faimoasa, pe atunci, prezentatoare a unei mult urmărite emisiuni pentru copii. Spectacolul, în integralitatea sa, a fost apoi prezentat în alte turnee derulate în țară și în străinătate, cu niște ani de la premieră, de pildă în Italia, la Modena, într-o perioadă fastă, când concertau acolo orchestra din Bologna, sub bagheta lui Sergiu Celibidache, și Orchestra BBC din Londra și se producea Teatrul „Insieme” din Modena. O companie răsplătitoare pentru Teatrul de păpuși din Timișoara, ai cărui profesioniști entuziaști s-au prezentat excelent, precum și pentru creațiile noastre, ale autorilor-copii, trei la număr, semnatari ai miniaturilor, deși nu am fost de față acolo! În acele clipe, eu, mezina, urmam studiile liceale în anul întâi, iar celelalte două autoare trebuie să fi fost deja studente sau tinere doamne, din păcate nu am mai aflat nimic despre ele. Am regăsit numeroase detalii, rememorate cu nostalgie și mândrie de teatrul timișorean, în publicațiile sale jubiliare (cum ar fi *Teatrul de păpuși din Timișoara, 1949–1974*, din care am spicuit, retrospectiv, multe din informațiile de mai sus, pe care, spun drept, le uitasem). A existat, de la început, și o bună primire în presa de specialitate: Dana Crivăț, cronicar teatral, afirma, în prestigioasa revistă „Teatrul” (nr. 1/1967), despre întreaga punere în scenă (meritul, repet, fiind nu doar al creațiilor noastre, al celor trei copii laureați, ci, evident și în mod hotărâtor, al științei de înaltă clasă a colectivului de specialiști ce au conlucrat la reușită), că a fost „un spectacol nu numai încântător, ci [și] pe

deplin matur din punct de vedere artistic”. Tot în acel număr de revistă au apărut și două fotografii – una a mea, în care m-am revăzut, cu emoție, la premieră, în chip de elevă de școală primară, alături de celelalte două creatoare-copii, și alta din spectacol, cu marionetele jucând tocmai în sceneta mea, poate fiindcă avea o acțiune plină de haz și beneficia de păpuși interesante, confecționate cu un extraordinar bun-gust! Le dictasem părinților totul, textul este așadar autentic. Păstrez invitația adresată mie de teatru la premieră, ca unui om mare, am primit-o (și onorat-o) cu o atitudine de moșulică sfătos, experimentat, nu de (foarte) tânăr aspirant. Poate părea ciudat, dar pentru mine era firescul însuși să scrii, să ai succes, o chestiune mai degrabă administrativă – ținea de gestionarea unui talent hărăzit, a unei vocații ce nu trebuia demonstrată, ci doar exersată, fără pic de orgoliu, ci doar cu sentimentul împlinirii unei datorii. Aspectul profesionist al întregii întâmplări este cel care mi s-a impus, dându-mi și astăzi satisfacție, iar nu cel spectacular, al succesului propriu-zis. Am avut întotdeauna oroare de amatorism, de lucruri făcute pe jumătate. Trebuie să spun că, spre cinstea mea, strălucirea acestei întâmplări nu m-a influențat cu nimic, am continuat să-mi trăiesc, cu modestie, viața, fazele ei firești, unde scrișul se înscria ca un fenomen normal. Sceneta se baza pe experiența mea de copil: trata despre un grup de animale de jucărie pline de solitudine față de „stăpânul” lor, frecventator al unei grădinițe. Îl învățau că ar trebui să fie mai *glijent* și să se spele regulat. Textul meu avea deci o propensiune practică, iar această orientare (umoristică și pragmatică) a coabitat în chip firesc cu adevărata mea poezie, născută mai târziu, situație care mi-a dat de gândit: nu cumva poezia este inextricabil legată de existență, de caracterul ei intrinsec, iar nu un lux ori un ritual misterios? Făcând un bilanț, mai precizez că nu a cântărit deloc în alegerea vocației scriitoricești fericitul eveniment legat de sceneta *Masca lui Lică*. Repet, pentru mine nu era nimic deosebit, ci dimpotrivă, un fapt cu totul natural. Într-un fel, succesul propriu-zis mi-a fost indiferent. El putea lipsi, în vreme ce scrișul, încununat sau nu de victorii răsunătoare, nu. De altfel, nu consideram că am spus mare lucru în scenetă, comparativ cu bogăția vieții mele interioare (sic!), ci încercasem îndeosebi să exprim ceva de un interes cât se poate de larg (pe orizontală), încât să fie pe gustul unui teatru frecventat adesea de mine, al spectatorilor săi. Literatura ca izbândă reală ținea însă, din punctul meu de vedere, de o dimensiune sensibil mai complexă, pur interioară, abruptă și verticală, fără tangență cu vreo instituție. Poate vi se va părea de mirare că gândeam astfel – o făceam, vă asigur, din pură intuiție. Eram un spirit tare independent, la șapte ani, da (fatum, nu motiv de exaltare)! Alte lucruri scrise de mine nu pentru un teatru, ci pentru sufletul meu, îmi erau cu mult mai dragi, le

consideram incomparabil mai semnificative. Tot felul de observații și acțiuni consemnate de mine în caiete, cu adevărat nostime și foarte sincere, greu de împărtășit, acelea da, erau împlinirile mele personale, așa vedeam eu lucrurile. Dar evenimentul mi-a plăcut mult în sine, ca sărbătoare marcată de interdisciplinaritate. Alte repere notabile? Aș vrea să pot scrie despre asta, să redau senzația întregului. Reperul notabil din viața unui artist este chiar blocul magmatic al creației sale. Clipele ei, scrisul ca ritual, atmosfera de calm și beatitudine trăite atunci când îți se pare că poți exprima elocvent ceea ce simți, satisfacția de a fi invitat să publici grupaje de poezie în nenumărate reviste. Apoi apariția, rând pe rând, a cărților, a comentariilor despre ele. Fiecare din ele mi-a adus o mare bucurie. De asemenea, situația specială de a scrie și critică, generată de voluptatea de a citi comentarii, în paralel cu operele literare citite, obicei instalat pe la 12 ani, urmată de gustul aparte de a prezenta referate la creația confrăților mei la cinacluri – am și fost aleasă cu forța (din oroarea de funcții!) președinta unui astfel de organism de creație studentesc, important în peisajul cultural al orașului. Acesta a fost, iată, un eveniment vizibil. Viorel Marineasa, Ion Monoran și mulți alții au insistat să-mi asum răspunderea. Apoi răspunsul la solicitările repetate de a comenta cărți, venite din partea unor prieteni scriitori, unii dintre ei șefi de reviste. Faptul că mi-au comentat poezia oameni pe care îi respect, că am putut citi ceea ce se scrie astăzi, că am călătorit și am cunoscut atâția autori contemporani, de la noi și din alte țări, că am contribuit cu poeme la cuprinsul unor antologii de substanță, toate acestea și multe altele de același fel sunt alte faze ale fericirii de a avea un destin scriitoricesc. Dacă au existat stadii ale afirmării, eu nu le pot separa de parcursul destinului, evoluat organic. Un moment deosebit am trăit la Satu Mare, atunci când Gheorghe Grigurcu și Radu Ulmeanu mi-au înmănat premiul revistei *Acolada*. Am simțit intens respectul acestor oameni de litere, acele autentice clipe de grație au fost de fapt premiul meu. Sau îmbrățișarea și lauda publică a lui Claudio Martelli, președintele PEN-Clubului din Trieste, când am citit poezie la Muggia, orașel venețian vecin, în faptul serii. Spunea că mi-am citit minunat poemele și că am transmis poezia dincolo de barajul lingvistic (rugămintea lor fusese să citesc în românește). Senzația că plutesc, privindu-i, în timp ce citeam, pe italienii numai ochi și urechi, care au izbucnit în urale imediat după ce am sfârșit lectura. Sau gestul intempestiv al unui poet turc, la Istanbul, după lectura mea, tot în limba română, de a înainta spre mine în sala unde stăteam de vorbă, în mijlocul unei mulțimi de prieteni scriitori, compatrioți de-ai săi, cu o cupă de șampanie în mână, și de a îngenunchea în fața mea, de a-mi lua mâinile într-ale sale, spunându-mi că-mi va păstra vocea și intonațiile poeziei în minte și inimă (a făcut gesturile

corespunzătoare, aproape nu mai putea vorbi), a exclamat că l-am transportat într-un spațiu transcendent, că i-am transmis poezia dincolo de cuvinte, acestea au fost clipe inestimabile. În general, momentele informale, de pură trăire sinceră, au contat mult mai mult pentru mine decât cele oficiale.

M.P.: *Pentru a sluji pe deplin arta literară, ați sacrificat activitatea didactică, o eventuală carieră universitară etc. Ce înseamnă să fi azi scriitor român?*

S-G.D.: Adevărat, la ora deciziilor privind calea lumească, eram într-o continuă transă poetică, mi-ar fi fost imposibil să mă dedic unei cariere universitare, teoretice, deși m-ar fi interesat întrucâtva să mă aflu într-un mediu de avangardă culturală, unde se primesc și se recepțiază avizat primele semnale dinspre direcțiile intelectuale ale societății. Destinul însă m-a ferit să joc un rol dublu, el a avut o mare înțelepciune și m-a condus acolo unde mi-a priit, fiindcă trăiam, mereu, critic și în contratimp față de epoca mea și față de profilul unor anumiți intelectuali, comod sau fals instalați în posturi de guru, generatoare de falii între oameni. Vocația literară, în viziunea mea, trebuia să întruchieze autenticitatea și riscul, unul major, dar mai ales coeziunea. A contribuit la alegerea făcută de mine și idealul de a fi un om obișnuit și de a putea cunoaște astfel viața în toată cruzimea și complexitatea ei, pentru ca astfel să ajut la întărirea coeziunii sociale, deziderat care mă preocupă constant de mult timp. Am crezut mereu că o persoană cu funcții înalte nu va dobândi o perspectivă justă asupra oamenilor, nu va detecta dedesubturile psihicului lor. Atunci când te pierzi în mulțime capeți înțelegerea corectă, decriptezi rostul nemachiat al lucrurilor. Sunt relativ satisfăcută de cele aflate, deși multe fațete încă mă mai surprind. Un astfel de realism mi-a fost de mare ajutor. Cât privește răspunsul la întrebarea *Ce înseamnă să fi azi scriitor român?*, nu pot răspunde în mod semnificativ decât în nume propriu, întrucât pentru fiecare scriitor vocația poate avea o motivație diferită. Esența atitudinii mele consta în faptul de a-mi afla mulțumire în literatura însăși fără a aștepta nimic, în scrisul propriu-zis, lipsit de scop. Visam să-mi aranjez viața în așa fel încât să nu cer nimic de la arta mea, s-o pot practica în deplină puritate, ca pe un exercițiu transcendent, iar orice delectări mi-aș fi dorit, să le aflu în alte domenii. Ei să-i rezerv trăirea supremă, într-un abandon total, fără să știu dinainte unde duc în spațiul dinafară.

M.P.: *Care ar fi „modelele“ din cultura universală, pentru scriitorul român contemporan care sunteți?*

S-G.D.: Nu am avut conștiința unor repere sau modele, citeam, reciteam, pur și simplu, autori preferați, fără ca în lectura mea să existe ceva planificat, raționalizat. Aș putea vorbi numai despre scriitorii străini pe care-i iubeam, dar se cuvine să fac mențiunea că nu separam scriitorii în români și străini, iar mulți erau autori români. Îi voi trata, de aceea, amestecat: balada

Miorița și, în general, folclorul. Mitropolitul Dosoftei, cel care descria, într-un limbaj arhaic, lent și persuasiv, felul în care *chiții* (balenele) cutreierau mările din vechime, livrați în întregime Domnului, calmi, maies-tuoși. *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu, tot prin limbaj, ca și prin atmosfera de tristețe și părăsire, m-a captat în chip deosebit, o recitesc periodic, este o mare operă a literaturii noastre și mă bucur că mai mulți scriitori contemporani nouă au rescris-o în versuri sau proză. Eminescu, redescoperit mereu, întruchipare a poeziei, de o muzicalitate și o adâncime filosofică de amplă reverberație. Nu l-am citit niciodată ca pe un poet de manual, ci ca pe o conștiință atinsă de aripa absolutului, l-am ascultat cu vocea inimii, ce se umplea de o dulceață subtilă. La fel, Bacovia, abisal, oarecum rece, dar atractiv prin simplitatea extremă, cu sonul lui aparte, ca un croncănit malițios. Blaga, în primele sale faze, misterios, cosmic. Ion Barbu, bijuterie prețioasă, excelent montată în operă. Apoi, William Blake, de o plasticitate hrănitoare, inspirator, apropiat. Shakespeare, poetul prin structură, vast, oceanic, mereu tonic, exprimându-se familiar, cu egală vitalitate, oriunde pe claviatura uriașă a simțămintelor omenești, Dante, concentrat, sobru, puternic. Gerard Manley Hopkins, unul dintre poeții mei favoriți, prin melanjul de spiritual și hiperconcret, atât de rar, fascinant prin temeritatea lingvistică și amplitudinea viziunii. Fervoarea credinței transpare inclusiv din sonetele sale întunecate, amintindu-mi de Sf. Ioan al Crucii. T.S. Eliot, cu splendide și abjecte portrete, cu imagini urbane infernale, dar de un hieratism ce respiră noblețe intelectuală. Wallace Stevens, poet de-a lungul întregii sale vieți de bancher, aducând în prim-planul modernismului caracterul meditativ, de profunzime, al existenței. Tit Liviu, *Ab urbe condita*, cât s-a păstrat din ea, emanând suflul unic, clar și înflorat, al Romei totodată temporale și metafizice, *Satyricon*-ul lui Petroniu, liber, spumos, pitoresc, Novalis – de neuitat *Imnurile* (sale) *către noapte*, atât de organic suprafirești, Borges, în calitate de poet prolific, acompaniindu-l cu admirabilă constanță, în timp, pe enigmaticul prozator omonim, Jane Austen, îndeosebi în minunatul roman *Mândrie și prejudecată*, mostră de civilitate nu doar a scrisului, Saul Bellow, pentru simțul său de observație năucitor, nestingherit, precum și pentru ampla și patetică viziune sociologică, tincturată de un haz nebun, vizibil în portretizarea personajelor, cam toate cu psihologii meandrice, Arthur Conan Doyle, cel din asceticele povestiri polițiste unde întrezăream suveranitatea strălucitoare a minții omenești și ascendentul său asupra crimei ca fenomen al patologiei individuale și sociale, Ivo Andrić, de o superioară filosofie, poeți orientali precum Kabir, Rumi, Omar Khayam sau al-Hallaj, care ating problemele realității ultime într-un mod inegalabil, mării haijini japonezi, dar și Racine, tragic și muzical, și câți alți lirici ai Orientului. Și, ca să

inchei apoteotic acest sumar periplu, Sadoveanu, fascinant prin forța de a-și clădi un univers pregnant, vizibil al său, unde oamenii vorbesc într-un stil lesne recunoscut. Nu doresc să abordez acum problema ambiguității sale politice, discutată azi în cadrul unor reevaluări de altminteri necesare. Spun doar că admiram lumea perfectă, autonomă, creată de el în *Frații Jderi*, *Baltagul*, *Creanga de aur*, *Țara de dincolo de negură*, *Împărăția apelor*, *Hanu Ancuței*, *Zodia Cancerului* etc. Cred în literatura română, în dreptul scriitorilor de a jalona un spațiu specific. Una din frazele lui Sadoveanu (din *Anii de ucenicie*) mi se pare definitivă: „Pasiunea și preocupările mele au fost întotdeauna totale”, remarcată de Mihai Zamfir (într-un frumos eseu publicat în revista *Viața românească*, nr. 11–12 din 2016, unde îl numește pe Sadoveanu „stilistul suprem al literaturii române”), pentru a reliefa „atmosfera de izolare absolută în care [prozatorul] și-a scris operele.” Nu discut validitatea acestui ideal anume, ci remarc puterea scriitorului de a-i rămâne credincios, de a edifica în chip original, prin strădanii proprii, un imperiu cvasipoematic.

M.P.: *Ați îndeplinit și funcția de secretar al PEN Romania, între anii 2006–2015. Înființat la 1922, reînnoit în perioada 1968–1973 și reînființat la 1990 de Ana Blandiana, PEN Club a avut o istorie sinuoasă, ca întregul nostru trecut. Care sunt realizările PEN România, în perioada mandatului dumneavoastră în fruntea organizației?*

S-G.D.: Venerabilul PEN-Club Român, azi parte din PEN International, căci în 2010 numele organizației a fost redat printr-o nouă formulă, în mare măsură diferită de cea inițială, caracterizată prin intimitatea comunicării intrascriitoricești, a funcționat meritoriu în toate etapele lui, grație entuziasmului unor literați de real angajament, în ciuda logisticii firave. Să facem precizarea că nu există poziții plătite în PEN, totul este, în regim de voluntariat, conștiință în acțiune, deci timp, energie, ingeniozitate – risipite magnanim, astfel vom înțelege considerabilul sacrificiu al activiștilor săi. În timpul mandatului meu de secretar general (membru în birou, precizez, nu președinte, deși am mulțumirea să știu, teaurizând minunate amintiri, că mi s-a propus și așa să fi fost sprijinită, dacă așa să fi fost de acord, să acced la o atare demnitate), clubul și-a continuat parcursul specific, prin participări ale scriitorilor români la manifestări internaționale, congrese și conferințe, prin luarea de atitudine în chestiuni privitoare la condiția scriitorului în lume, prin contactul permanent cu scriitori străini. Menționez aici prezența mea la Congresul Mondial PEN de la Berlin, în 2006, la Conferința regională de la Milano din 2006, la Conferința de la Trieste din 2007, sprijinul acordat unui scriitor chinez întemnițat, prin traducerea unui poem al său în românește, ca parte a unui lanț poetic mondial, recitalul poetic de la Târgul de carte de la Paris, în 2007, întâlnirea cu PEN-Clubul francez, tot la Paris, în 2011,

participarea la conferințele de la Bled din 2009 și 2015 sau la conferințele de la Ohrid, Skopje și Belgrad din 2008, respectiv 2012 și 2014 ș.a. De fiecare dată am vorbit în numele literaturii române, a cărei demnitate am apărut-o, am stabilit contacte benefice țării noastre, cu scriitori pe care adesea i-am tradus, am luat cuvântul la mesele rotunde, iar multe din eseurile prezentate de mine cu acele prilejuri s-au publicat în țările respective, rămânând mărturie peste timp ale credinței în literatură, în valorile universale ale scrisului.

M.P.: *Vorbeați undeva despre „dubla cetățenie a omului: cerească și, totodată, pământescă”. Cum ați descrie această ipostaziere?*

S-G.D.: Opiniile mele în acest domeniu sunt strict doctrinare. Problema a fost tranșată de trăitorii sacralului, în primul rând de Iisus însuși, în îndemnul său de a da lui Dumnezeu ceea ce I se cuvine, iar Cezarului, ceea ce e al său, ca și în esențiala declarație că împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul nostru. Nu în exterior, așadar, precizează Mântuitorul, reluându-și afirmația mereu în alte forme, de pildă atunci când ne învață să nu ne adunăm comori pe pământ, unde le mănâncă moliile, pentru că noi nu suntem de aici, esența noastră fiind de natură spirituală. Poeticele constatări ale Eccleziastului, despre lumea ca umbră și vis, reprezintă de fapt aserțiuni științifice în toată puterea cuvântului. Scrierile sacre, am observat, trebuie luate *tale quale*, nu sunt metaforice, se desprind din ele revelații ce trebuie asumate, trăite, experimentate, spre a ne câștiga natura adevărată, străfundul ființei, de neconfundat cu latura vizibilă a existenței. Nu spun că lumea materială este complet falsă, ci doar că are o consistență și o realitate temporară, provizorii, față de Realitatea transcendentă. Nu e un adevăr intelectual acesta, ci unul sacru, și cred că datorită omului este să-i caute confirmarea. Nu contează epoca în care viețuim, postmodernitatea și alte curente de (simple) idei, divinul este conștiința, neschimbătorul infinit, cel de care nu te plictisești niciodată, existentul unic din spatele multiplului.

M.P.: *Care sunt criteriile după care ați ales autorul și cartea sa tradusă din engleză în românește?*

S-G.D.: Cartea a venit înspre mine fără s-o caut. Nu e o figură de stil, a sosit, literal, la locuința mea prin intermediul Adrianei Babeți, care m-a recomandat aducătorului ei (un amic de familie sosit direct de la o mănăstire din India) drept traducătorul ideal. Era disperat, se străduise mult să mă găsească, o adevărată saga. Autorul, Arthur Osborne, un englez cu studii înalte la Oxford, ajuns în India, a întâlnit un înțelept cu înaltă realizare spirituală și a rămas acolo, dintr-un imbold de supremă devoțiune, spre a medita și a înființa o importantă revistă de spiritualitate. Paginile cărții ilustrează, prin intermediul biografiei înțeleptului, răspunsul la întrebarea fundamentală a existenței, zugerând un drum inițiativ, o filosofie plenitudinară, vie, experimentată (totodată experimentală), nu

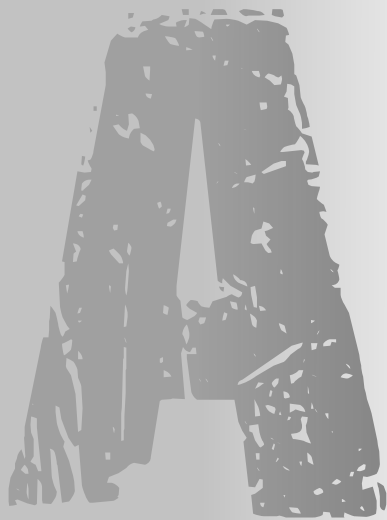
o simplă speculație a minții. Mi-am dat seama că este o scriere cu tâlc revelatoriu.

M.P.: *Dar acelea care v-au determinat să traduceți culegerea din Antonio Della Rocca?*

S-G.D.: Și în cazul traducerii din lirica lui Antonio Della Rocca au existat afinități, întrepătrunse: întâi, faptul că i-am găsit poezia delectabilă, am citit-o cu ușurință. Selecția poemelor am făcut-o eu, cumpănind între fațetele geometrice și acelea exprimând angoasă. Ca om, poetul este de școală veche (l-am cunoscut la Trieste), are șarmul lui, maniere desăvârșite și o pedanterie ieșită din comun. Se adaugă farmecul acestui oraș, căruia Joyce îi datorează destinul de scriitor (am scris despre aceasta în recentul meu volum *Copac în cetate*). Antonio Della Rocca este foarte reprezentativ pentru urbea sa natală de un pitoresc aparte, la rândul-i. În final, a cântărit și asemănarea acelui spațiu cu locul meu de baștină. Trieste, ca fostă componentă a Imperiului Habsburgic, are multe în comun cu Timișoara.

M.P.: *Dacă sunteți de acord cu cele scrise de James Joyce în *Portret al artistului la tinerețe*, cum se produce „iluminarea” în cazul dumneavoastră?*

S-G.D.: Iluminarea autentică, reală, iar nu imaginată, nu este o chestiune literară. Poate că literatura va reuși să fie pentru unii fitilul (iar pentru alții nu). Să sperăm că poate acționa ca un bun catalizator în sensul respectiv. Personajul joycean ilustrează prin traiectul său o răscruce, un anevoios impas, asemenea autorului însuși, retras din câmpul eclaziastic, deși era înzestrat în zona mistic-speculativă, după cum remarcaseră profesorii săi de la Colegiul iezuit Clongowes Wood și, ulterior, de la Colegiul Belvedere din Dublin, ca să se îndrepte cu pași decizi înspre literatură. Toată devoțiunea și-a picurat-o acolo, în cuvântul scris. Nu e nici aceasta o greșală, dar nici cu iluminarea nu are multe în comun. În *Portret al artistului în tinerețe*, Stephen Dedalus e subiectul unei revelații (numită *epifanie*, în limbajul său erudit, format la școala marilor mistici, precum Toma D'Aquino) pe plaja Dollymount Strand, când vede o fată blondă zbenguindu-se în apa mării. Imaginea jucăușă, neprotocolară, îl izbește, ca un contrapunct față de sacralitatea solemnă a Fecioarei Maria. Îi lămurește propriul drum, coagulându-se drept un puternic simbol al chemării artistice, diferită de cerințele religiei – deoarece presupune cu totul altceva: joc, experimentare, nonconformism, o anume dezordine (fertilă însă). Cuvintele lui Stephen Dedalus: „Să trăiești, să greșești, să cazi, să izbândești, să crezi iar viață din viață!” îl definesc pe James Joyce la maturitate. Hotărât lucru, nu cred că putem învăța de la alți artiști, calea fiecăruia este unică. În cazul meu, fiecare poem reprezintă o luptă încordată pentru un plus de cunoaștere, astfel încât la sfârșitul său să devii mai lămurit, mai senin, să ai acea stare specială de edificare numită *anagnorisis* în poetica aristotelică. Nu e iluminarea, desigur, poate numai o presimțire a ei.

Scriitorul – destin și opțiune –

Recuperarea memoriei, înainte de toate, dintr-o perioadă mai veche dar și mai nouă a existenței noastre, m-a determinat să întreprind acest demers. Scopul lui este, mai ales, unul de introspecție, de re/descoperire, a acelor zone mai mult sau mai puțin cunoscute din biobibliografia unor scriitori contemporani... Cum scriitorii, oamenii de cultură în general, s-au dovedit a fi în toate timpurile avangarda prospectivă, credem că, în condițiile de astăzi, o mai bună înțelegere a fenomenului literar nu poate fi decât benefică...

1. Pentru un scriitor, destinul și opțiunea sunt dimensiuni existențiale fundamentale. Ce rol au jucat (joacă) acestea în viața dumneavoastră ?

2. Istoria literaturii consemnează, uneori, arbitrar momentul debutului unui scriitor. Pentru dvs., când credeți că s-a produs (cu adevărat) acest eveniment? Vorbiți-ne câte ceva despre primele încercări literare.

3. Care a fost drumul până la prima carte ?

4. Ce personalitate (personalități), grupare literară, prieteni, eveniment biografic etc., v-au influențat viața ca om și scriitor?

5. Raportul dintre conștiință, politică și gândirea liberă constituie o mare problemă a lumii contemporane. În aceste condiții, care este, după dvs., raportul dintre cetățean și scriitor, dintre scriitor și putere?

6. Literatura – la frontiera mileniului III. Din această perspectivă cum apare, pentru dvs., literatura română contemporană?

7. Credeți că există un timp anume pentru creație sau este vorba despre un anumit „program” al scriitorului? La ce lucrați în prezent?...Pe când o nouă carte?...

Facultativ:

7 + UNU. În contextul celor afirmate, pentru a avea un dialog mai direct cu cititorii noștri, selectați din opera dvs. un text care, în linii mari, generale, să vă reprezinte. Vă mulțumesc pentru înțelegere.

**Anchetă realizată de
Petruț PÂRVESCU**

Mircea Petean

1. Scriitorul de vocație este Alesul. Am conștientizat foarte devreme acest lucru, încă pe vremea când nu eram mai mult decât un fervent cititor. Profesoara mea de română din gimnaziu a mărturisit că și-a dat seama că voi face carieră de scriitor citind comentariile mele la cărțile citite. Obişnuiam să umplu caiete întregi de lecturi suplimentare cu

aşa ceva, caiete din care camarazii mei împrumutau ce și cât poteau căci aveau de unde... Apoi, la 16 ani, după doi ani de chinuri cumplite, l-am trimis pe tata să-mi scoată dosarul de la Liceul Energetic, unde intrasem fără voia mea, și să mă înscrie la unul din cele două licee teoretice care mai rămăseseră în Cluj, și anume la Ady-Şincai. Bietul s-a dus

și numai el a știut ce umilințe a îndurat de la conducerea școlii aceleia unde se înghesuia lumea să intre, probabil că am fost primul și ultimul care a părăsit-o. „Vai de părinții care nu ascultă de copii!” – obișnuia să spună tata. Am dat vreo douăsprezece diferențe la tot soiul de materii. O vară întreagă am studiat pe rupte geografie, istorie, biologie, franceză și mai știu eu ce, dar nu mi-a păsat, atât de mare mi-a fost dorința de a-mi urma calea. Știam că voi face Filologie și că voi deveni scriitor, deși, după ce am intrat – cu greu! – la facultate, nu puțini dascăli au ținut să-mi spună ritos că acolo se formează profesori iar nu scriitori. Am predat și eu câțiva ani buni, dar recunosc că nu am fost un dascăl prea conștiincios, în schimb cred că am devenit un scriitor bun...

2. Pe la 10 ani am simțit prima oară fiorii inspirației (citeam deja de la cinci ani, am povestit în altă parte cum s-a produs minunea), ceva ca o fierbințeală a trupului, ceva ca un mic incendiu în creier. Era în seara de ajun de Crăciun; casa era

împodobită de sărbătoare, mirosea a curat și a bucate alese; în odaia de zi ai mei trebăluiau încă la una-alta, în timp ce în odaia *dinainte* noi, copiii, tândăleam în jurul bradului frumos împodobit și el. Era cald și bine în odaia *dinainte* a casei noastre gătită de sărbătoare, iar eu am simțit pentru întâia oară mâna lui Dumnezeu pe creștet... Am scris atunci dintr-una, într-un caiet studentesc primit în dar de la soră-mea, cred, un poem care s-a întins pe câteva file. Curgeau strofele de patru versuri ritmate și rimate, ca mielea de stup ori ca mustul iar eu mă simțeam – cum altfel – în al nouălea cer. În iarna aceea am umplut caietul cu texte de tot felul, inclusiv o piesă de teatru ale cărei personaje nu erau oameni, ci animale, mi-aduc bine aminte. Umpleam caiete cu comentarii la cărțile citite și adăugam texte noi la cele deja existente ori de câte ori mă simțeam inspirat, de fapt, habar nu am dacă inspirația mă îmboldea la scris sau eu o provocam străduindu-mă să eliberez frânturi din rostirea lăuntrică incontinentă. Nu am arătat nimănui nimic, scriam în singurătate, adeseori o tăiam pe câmp sau pe dealuri cu un carnețel și un creion în buzunar, țin minte cum într-o iarnă, eram deja în primul an de liceu, m-a prins ninsoarea pe hotar, eu înotam pe arătura înghețată sub pânza aceea de fulgi mari și deși, nu vedeai la doi pași, și mă simțeam ca într-un templu deși încă nu-l citisem pe Baudelaire... Am scris dintr-una câteva poezii pe care le-am trimis la ziarul „Scânteia tineretului“ care tocmai inițiasse un concurs de Tinere condeie sau așa ceva. O, ce emoții m-au cutreierat când mi-am văzut numele printre cei care alecsandrinizau. Căci unii îl imitau pe Eminescu, alții pe Macedonski, iar o seamă pe Bazil Alecsandri, ca niște mărunți epigoni ce eram. Apoi, am început să cumpăr reviste literare; eram complet debusolat citind poezie modernă, consternat, contrariat... Oricum, mi se părea ceva de domeniul fantasticului, nu-mi puteam imagina c-aș putea scrie așa ceva sau măcar ceva asemănător. Apoi, am descoperit cenaclul „Echinoc“. Eram printr-unsprezece când am făcut cunoștință chiar cu liderul grupului, prietenul meu de azi Jean Pop. Mă duceam la Filo, intram în sala unde se țineau ședințele, *Ovidiu*, mi se pare, mă așezam undeva în spate și ascultam. Ascultam poemele citite de eroul serii respective (nu știu de ce îl rețin doar pe Cistelecan, cu un soi de proze lirice în maniera lui Mircea Ivănescu), apoi eram atent la comentariile unora și altora, Jean Pop punând lucrurile la punct într-un mod admirabil. După ce am intrat la Filo, am început să citesc sistematic poezie, critică de poezie, dar și cărți de poetică/ poietică – deși cel mai mare câștig l-am avut descoperind poezia din romanele Virginiei Wolf, sau din proza unor ruși precum Kuprin, Bunin, Paustovski, de pildă – și uite așa s-a întâmplat minunea!... Am debutat în „Echinoc“ prin anul trei, cred – 1974, carevasăzică – cu o pagină făcută harcea-parcea de cenzură, mai precis de cenzorul vremii, latinistul Vasile Sav. Ba, colac peste pupăză, mi s-a sugerat să scriu și un poem patriotic, altfel... M-am chinuit o noapte întreagă să scriu așa ceva în sala de lectură a Căminului Avram Iancu, unde locuiam, în celebra cameră 84, a echinoxistilor, noroc cu Viorel Mureșan, căruia i s-a făcut milă de mine și m-a ajutat să încropesc ceva cu eșarfe auroraie și sonuri ancestrale. Adevăratul debut s-a produs mai târziu, eram deja în armată,

la București, prin 1976, când am primit un exemplar din revistă, trimis de Jean Pop, cu o pagină de poeme unde e de mirare că au scăpat versuri ca acestea: *vine izul de muscărie/ leșietic-dulce ca foamea*.

3. Debutul editorial s-a produs extrem de greu – noroc cu același Ion Pop!, care îmi știa deja încercările, căci mă duceam regulat la „Judecata“ – în 1981, cu volumul *Un munte, zi*, apărut la Dacia, grație flerului și inteligenței lui Vasile Igna, maestrul meu într-ale editării de carte de mai târziu. Inclusiv titlul cărții mele de debut l-a ales Jean, preluând subtitlul unui poem din secțiunea finală a cărții. Eu propusesem *Maestrul n-a sosit încă*, dar el m-a sfătuit, pe bună dreptate, să nu le dau apă la moară cărcotașilor. Apoi am făcut post negru vreo zece ani, căci nu am reușit să mai public nimic, deși trimisesem propuneri la mai toate editurile care funcționau în țară în acea epocă, nici nu aveam cum, eu refuzând să fac și cele mai mici concesii de ordin ideologic, conjunctural etc. Mă mulțumeam cu aprecierea unuia dintre dascălii pe care i-am respectat și iubit în mod deosebit, și anume Mircea Zăciu, care obișnuia să mă încurajeze spunându-mi „importantă e bucuria de a mai adăuga un rând valabil la cele scrise“, deviză în care cred și acum. Adaug doar că nu mai pot scrie – nu are nici un sens – în absența revelației.
4. Am pomenit deja de Ion Pop și de Mircea Zăciu, maestrii mei, care au avut și generozitatea de a mă accepta ca prieten al lor. Am pomenit și de „Echinoc“, un mediu literar în care coabitau pașnic personaje extrem de diferite ca înzestare artistică, dar și ca mod de manifestare umană – orgolile, vanitățile, prejudecățile, ticăloșiile, inclusiv, dominate fiind nu atât de voința de literatură, cât de o o teribilă voință de afirmare prin literatură. Mă cam îngrozea mediul acesta, drept care, la terminarea facultății, am vrut să fug, și chiar am dispărut, retrăgându-mă într-un colț de țară ca să-mi văd liniștit de vocația mea. Așa am ajuns în Maramureș, unde am predat română, franceză, dar și limba poezescă, la Moisei și Borșa. Acolo, Dumnezeu mi-a scos-o în cale pe Ana. Grație ei am început să leg în poezie. Ea m-a ajutat să mă nasc a doua oară. Nu degeaba continui să îi dedic poeme, știu bine, fiecare carte a mea se încheie cu un ciclu de *Poemele Anei*, pe care le-am adunat într-o carte cu același titlu, apărută în 2007, la Limes, desigur, unii și acum cred că este cea mai bună carte a mea. Anul acesta, cu ajutorul lui Dumnezeu, va apărea ediția a doua, revăzută și mult adăugită. Să nu uit să o pomenesc pe Ioana Em. Petrescu, cu care am studiat, pe întreaga durată a anului trei, cred, poezia lui Eminescu; a fost cel mai teribil „antrenament“ intelectual pe care l-am urmat, cu o conștiințiozitate exemplară, în viața mea, căci, săptămână de săptămână, am zăbovit în lumea lui Eminescu, și am gândit în marginea gândirii acestuia, conduși de hiperlucida inteligență a dascăliței noastre, am ars pe rugul literaturii, cum am scris oarecândva, neexagerând o iotă, fără alt câștig decât acela de a ieși ceva mai puțin ignoranți, ceva mai știutori, ceva mai șlefuiți spiritual, ceva mai apti de a urca muntele... Nu a fost decizia mea de a mă muta în preajma Muntelui, am spus că eu doream să mă retrag la o margine, chiar dincolo de marginea marginii, se pare că destinul a mijlocit acest lucru.

5. Există o deosebire fundamentală între putere și autoritate. Puterea este discreționară; autoritatea e dobândită. Puterea este și ea dobândită prin votul celor ce se prezintă la urne, al majorității, dar, înșfăcată de inși rapace, cum se întâmplă de obicei, se întoarce cel mai adesea împotriva acesteia, autoritatea însă este dobândită prin excelența în domeniu și se răsfrânge benefic asupra societății. Nu am fost în bune relații niciodată cu puterea, în niciuna din manifestările ei. Poate și de aceea am rămas un marginal. Poate și de aceea fac apologia locului secund și al secundarului. Scriitorul nu e doar un profesionist al scrisului, în patria română, țară de eroi, el trebuie să fie și propriul agent literar, ba chiar și un bun negustor, ca să nu mai vorbim că, neputând supraviețui din scris, e nevoit să aibă o slujbă, măcar; a fost o vreme când aveam chiar două-trei slujbe, plătindu-mi, onest, taxele și impozitele... Pe de altă parte, o bună zonă din literatura mea are puternice accente sociale. Am topit acolo și furie, și revoltă, și angoasă, și exasperare, și dezamăgiri, și dezolare, și iluzii, și frustrări, deși am fost și am rămas un sceptic perfect conștient că *nici o metaforă n-a schimbat soarta omenirii* și că *cea mai bună simfonie tot vântul a compus-o*.

6. Literatura română postdecembristă este de o bogăție și o diversitate uluitoare. Sigur că se publică și multe cărți de valoare îndoielnică. Adevărul este că aproape nu există carte unde să nu dai măcar peste un pasaj inspirat, un vers nemaipomenit sau măcar o sintagmă norocoasă... Și au apărut destule cărți foarte bune, dacă nu chiar capodopere, care ar merita să fie traduse și promovate după toate regulile unui marketing eficace. E drept, poate că nu există încă o formulă de roman profund inovatoare și care să poarte o marcă românească, inconfundabilă, dar, cel puțin poezia română e mult peste ceea ce se scrie dincolo. Din păcate, cine mai mizează, în zilele noastre, pe poezie? Ar merita, desigur, ca statul român să facă mai mult pentru promovarea culturii române, dar sunt atâtea alte urgențe, încât aproape că e de prisos a insista. Și ar merita, desigur, ca aceia aleși să o promoveze, să nu aibă ochelari de cal. Dar cultura a devenit ultima roată la căruță. Iar cei ce decid sunt niște bieți funcționari.

7. Ilustrez tipul gidian al scriitorului, în sensul că am știut, de la început, ce voi face. Mai precis, am știut exact ce mi-e menit să fac și să dreg într-ale literaturii, am avut intuiția *domeniului* meu. Dacă vei avea curiozitatea să afli ce vreau să zic cu asta, deschide prima mea carte și vei vedea... Scriu, careva-sazică cu program, ceea ce nu înseamnă că viața nu mi-a oferit destule surprize. Programul inițial s-a îmbogățit pe parcurs, în sensul că, pe măsură ce domeniul meu s-a extins, au mai apărut ici colo, câte un puț sau un turn, după cum, nu o dată, am trăit spaima că Dumnezeu îmi va lua harul, sau chiar uluirea că mi l-a suspendat. Sunt pe cale de a defini-tiva al doilea volum din ceea ce va fi a doua trilogie peteni-ană, și anume *Poemele ligure*. Primul volum se chema *Catedrala din auz*, acesta se va chema *Nerostitele (roman)*, iar al treilea nu mă întreba cum se va chema căci n-aș fi în stare să-ți spun, deși cred că bănuiești, dragul meu prieten Petruț Pârvescu... Și pun la cale reeditarea celeilalte trilogii – *Cartea de la Jucu Nobil*, care va purta titlul pe care i-l menisem de la bun început, adică *Transilvania*.

7 + UNU. Când e vorba să aleg un singur text din multitudinea celor scrise cu convingerea tare că sunt extraordinare cu toatele, de regulă mă opresc la acesta:

PĂRUL

sau

ÎNFLORIREA NODULUI

a fost primul război mondial

bunicul a fost rănit la un picior în primul război mondial

a fost al doilea război mondial

unchiul Petru nu s-a mai întors din al doilea război mondial

bunicul a murit în al zecelea an de pace

feciorul unchiului Petru a sădit un păr

în cer a înflorit un nod

pe pământ m-am născut eu

pe mormântul bunicului au înălțat o clopotniță

unchiul Petru murea împușcat cădea prizonier se aciua

pe lângă o gospodărie în Rusia

vărul meu a devenit fratele meu cel mare

părul creștea numai în sus ca o flacăra verde

în cer înflorea alt nod

pe pământ se năștea sora mea

clopotnița de pe mormântul bunicului a fost mutată

în turla bisericii

unchiul Petru murea împușcat cădea prizonier se aciua

pe lângă o gospodărie în Rusia

fratele meu cel mare căuta bucăți de lemn în podul școlii

din sat ori tăia crengi pe marginea drumului către Castel

crengi cărora învăța de unul singur să le dea chip

părul creștea atingea cu vârful miezul de sâmbure de caisă

al ploii

în cer înflorea alt nod

pe pământ se năștea fratele meu cel mic

bunicul murea din nou într-un caiet de compuneri

unchiul Petru murea definitiv precum bunica precum

ceilalți bătrâni ai locului

fratele meu cel mare deprindea meseria dansul mersul pe

motocicleta acordeonul și singurătatea la oraș

părul scurtat de mai multe ori se încăpățâna să crească

numai în sus

secură în preajmă pândeau

în cer alte noduri înfloreau

și se ofileau repede

e o zi de lucru pustie

vântul prin grădini și pe uliți

vântul sună monezile prunilor merilor viței de vie

în grădini și pe uliți

e somnul în care aș putea să decad

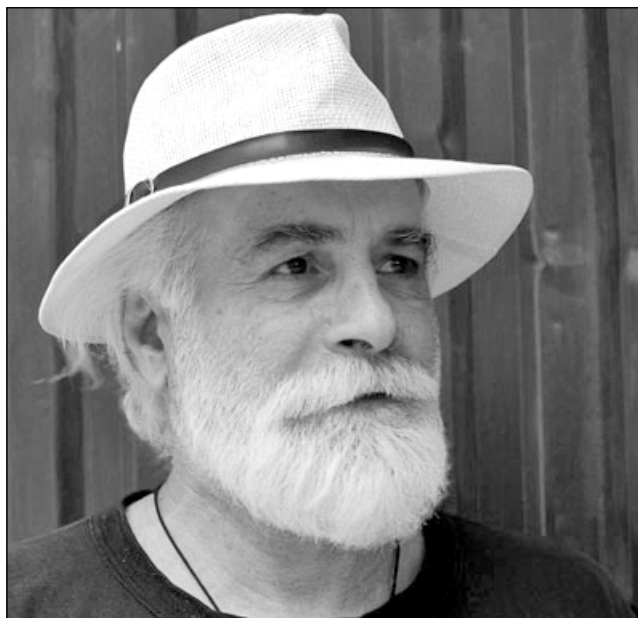
dacă părul nu ar fi plin de păsări și de fructe

în cer a înflorit alt nod

pe masa mea de lucru se află o pară începută

are miezul roșu cu alb

roșu cu alb îi e miezul

Marian DRĂGHICI

poemul lui gellu dorian

după premiu vine moartea, niciodată înainte.
și totuși,
toți mor să ia premiu
deși știu
că după premiu, mai devreme
sau mai târziu, la contracția timpului nostru,
urmează inevitabil
moartea:
îi lipește de ea
îi face să respire același aer cu ea.

s-ar spune
că moartea e mai bună cu premiu decât fără –
mai dulce, mai luminoasă
mai devreme acasă.

în ce mă privește, dragă Gellu,
răspuns provocării tale:
pân 'ne-om vedea la Coșula
să bem vinul cu căciula

mi-e destul să potrivesc cuvinte
poate 'nvăț
a nu muri 'nainte.

de-acum, singurul premiu
pe care cu bucurie l-aș primi
(dar cine să mi-l dea: taman mie?)
este să fiu la bătrânețe
nebun pentru Hristos
cum eram la tinerețe
nebun pentru poezie.

atât.
ca să se știe.

(eu, golul iernii pe câmpie)

Angela BACIU

portul sulina. olga

altă zi
aștept pescarii
tiberiu zice că se schimbă vremea
mirosul de pește împrăștie norii
vin pescarii

de la crișan
de la maliuc
lotcile scorjite își leagă șoldurile
femei de o sută de ani

bărbați arși de soare cu mâneci suflecate
la jean bart se bea votcă
pe datorie

în satul vechi oamenii împrumută zahăr
olga s-a mutat pe strada a III-a
într-o casă albastră

și
iar miroase a pește
bărbații
se duc la neveste

din farul vechi mă fixează
ochii băiatului
blond

hotel camberi

în camera cu numărul 13 doamna chiriachița
născută katanulis
privește pe fereastra hotelului camberi
în față dunărea umflată și grasă

ca burta unui pește
marinari țănoși cu chipiurile trase pe frunte
soarele încă arde

barcagiul strigă furios că i-a fugit nevasta
cu altul la tulcea

un căpitan de vas
n-o să mai mănânce hamsii

femeia își așază cochetă părul
același ruj corai
de 40 de ani
încă mai are pielea arămie
celelalte camere
sunt goale nu mai
locuiește nimeni aici

nici el

i se spune hotelul cu stăfii
balconul stă să cadă candelabru vechi
știe
povestea grecoaicei

un copil înalță un zmeu în culorile curcubeului

click se aude
declanșatorul unui
aparat foto

sava

se întoarce cireada de vaci
pe același drum ce duce spre mare

mai ții minte când te-ai urcat pe pietrele alea mari și
nu știai de unde a venit amețeala
râdeam cu gura până la urechi
credeam că te bătea vântul

de unde era să știu că de atunci
te gândeai
să îmi arăți locul acela

valurile mari ne înghițeau cu totul
marea era una cu dunărea

sava vetrogon a murit aici
de bobotează

s-a dus
s-a dus
să prindă
crucea

Raluca FARAON

anamneza îmbrățișării

ți-am făcut drum spre mine
(să pășești pe ape)
din mâinile care te-ar fi îmbrățișat
în decenii de așteptare:
unele timide și subțiri neîndemânatic-fecioare
cu ochii plecați cu pielea casantă.
altele ca funiile rupte brusc de o corabie lunatică
rătăcind cu memoria țărmlui blocată.
unele amare cu gust de nuc sălbatic
zăcând în singurătate
și trosnind din nodurile cioturoase
ale spaimei că nu te vor mai vedea
niciodată.
altele ca laptele cald care hrănește
o turmă pierdută de antilope
în aerul – plasă de sârmă ghimpată.

brațe ca un somn bântuit de șoapte.
de sânge vinovat în răni-cătușe.
aripi de metal greu. sau noroioase.
poate uleioase. transparent sticloase.

să nu alunece pașii tăi
te implor
să nu te prăbușești în Timpul-mare
de brațe nervoase

ca să mergi cu pas sigur
îl separă, în două,
bătăile clandestine
ale inimii noastre

îmblânzește-mă

pielea ta e un teritoriu periculos

când pășesc pe ea
ca o felină cu ochii flămânzi
din hățșuri mă atacă insidios
gemetele plăcerilor tale
reale sau imaginare

ce vânătoare sublimă!

și cât mă obosește lupta asta
cu sângele tău vinovat care s-a aprins
înainte de a mă cunoaște!

gata
suntem doar noi doi

m-așez ostenită pe epiderma
care îți acoperă inima
răsufli greu
nu-i așa?

curiozitate tactilă

caută-mă cu gura uscată a beduinului
gemând în deșert după ploaie
cu degetele soldatului fără armă
tremurând în fața dușmanului
cu pielea arsă de soare
a căutătorului de aur
cu tălpile rănite ale pelerinului medieval

caută-mă ca și cum trupul tău
ar fi o alchimie a dorinței
în interiorul unui răs nervos
care ne separă sângele în părți egale

tortură medievală

mă strânge trupul în chingi de fier ruginit
sărutările tale sunt picături de ulei încins
mângâierile – bice cu șapte noduri
șoaptele bete – o roată care rupe oase

mă strânge trupul ca o cămașă de forță
în isteria simțurilor schiopătate
mărturisesc „te iubesc“ –
eliberare iluzorie din inchiziția dorinței

mă strânge trupul ca un lut
în care privirile-ți cioburi
tranșează sistematic și
răbdător un contur molatic

brusc rămășițele feminității
se multiplică organic

Dana BORCEA

Iarna

vine
în fiecare zi
din camera alăturată
se aruncă la mine în pat
povestește
și iar povestește
la fel ca sora mea
care toată copilăria
a spart cuvinte cu dinții
seara
pleca la culcare
măturam cojile
scuipate pe jos
astăzi iarna
m-a invitat la film
dincolo de fereastră
se ciocnesc secvențele
un trandafir se înșurubează în ceață
ploaia se prelinge
pe fruntea zilei
de la mâini în jos
se transformă în țurțuri
câinii se freacă de ei
un sentiment
începe să strănute
sar din gura lui
direct pe ecran

Din când

În când

merg la o piață
numită Cronos
cumpăr fragmente desprinse
din mine

în schimbul a două
trei sute de grame de prezent viu
acasă le restaurez
încerc să le găsec
rana potrivită
ca-ntr-un joc de puzzle
interminabil
într-o zi
un artist plastic
celebru
se va apropia
pe furiș va lipi ultima piesă
spre desăvârșirea
destinului

Siberie interioară

ploile pătrund
prin lătratul câinilor
ultimele gânduri
îmi întorc spatele
bat în ecouri
se deschide câte o fereastră
perechi de ochi
dezghioacă infinitul de timp
năpădesc recoltele
niște străini s-au așezat în mirosul lor
au lăsat buruienile să crească
ferestrele mor
sub cearcănele nopții
eu mă îmbrățișez pe afară
de teamă să nu-mi înghită uitarea
trupul

La Madrid

Mă pierd printre oameni
portocali
palmieri
prea înalți
pentru mine
împreună cu batista
ies din buzunar
sfaturile tatălui
se sparg pe caldarâm
scot din geantă
briceagul de-acasă
tai singurătatea felii
mănânc prânzul
umbra mea înghite cojile

Erika BLOJ

stare de mentenanță iubirea

când storc ceașca de tăceri a mia oară
și mi-e albă cafeaua asta
cum o zăpadă ce cade pe suflete
dimineața
ca o prelungire a morții
din care totuși mă trezesc
femeie
m-ai făcut să plâng a treia oară
doar cerul mai ascultă viperele
cum se furișează în grăunțe de întuneric
pentru a treia oară îmi dau cu var peste privire
și toamna o rup din frunza gândului
că pleci
pentru a treia oară
iubirea intră în stare de mentenanță
și toate visele sunt reci
sticlele goale de vin adună sunetele ca într-o harpă
tu strângi toate lacrimile în mine
nerostită ca un fulg de tăcere
pe aripa unui înger neobservat
în plină cădere
femeie
ai sufletul damnat
și trupul ars
e timpul pentru ultima scânteie
moartea

ce arde a treia oară
și râde în plânsul tău
cu îngerii mici
de smoală...

blues de lună jilavă

trage luna asta spre tine
măcar de un capăt
ca pe un fir de ciorap ce destramă
luciul neîmpăcat al nopții
îbovnici în blues-ul acesta nedefinit
închidem toate terasele lumii
în ultima gură de roșu shiraz
nu se mai servește la nicio masă fericirea
doar la pachet
e târziu
soarele a obosit să bea zaibăr
poezia se recită singură
bukowski a adormit cu coatele pe masă
nimeni nu e aici
când luna se destramă
prinde-mă în gura sufletului tău
ca pe o foame
ce gustă pâinea din teamă
când niciun bukowski nu știe
să-mi pună luna la uscat

28

noaptele mele
piese negre de domino
pe care îmi dansez zborul interzis
cum firul de mătase pe un picior de femeie
florile zâmbetului tău mi le port în păr
prinse cu ace de gheață
alunec în șoapta gândului tău
străină de strigătul pe care cresc
îngerii speriați cu aripi de zahăr
îndulcirea noastră e piesa lipsă
dintr-un domino perfect fără viață
și nimeni să dea un bobârnac ultimei nopți
să cadă toată peste lună
cum o cafea amară
pe gerul dintr-o minciună
28 de piese
și nicio liniște peste noi
să curgă lumină

Gela ENEA

poemul despre otto

la cămin stam în aceeași cameră cu otto. separați doar de un perete fals
otto dormea ca un copil. când visa otto visa ca un om mare
noaptea lovea peretele din rigips. zicea
că trebuie să ne jucăm amândoi
otto intra în mintea mea cu viteza unui
lup tânăr. și sub pătura mea
jucăriile erau din nori și din fulgere
plouam în noi. și târam pe jos pijamalele ude aseme-
nea unor cozi de reptile. ne împiedicam în ele. cădeam
otto își da cu apă rece pe față. spunea că tre-
buie să se trezească de-adevărata
însă otto nu era niciodată absolut treaz. avea
o rezervă de somn de care nu se-atingea
rezerva aceea trebuie activată cu preci-
zie. și doar o singură dată. așa spunea otto
uneori otto uita să se spele. sau apa nu era destul de rece.
atunci apărea în cameră o femeie care-și zicea mamă
otto nu avea mamă. sau cel puțin așa credea el. nu îi
sărea în brațe. nici bomboanele ei nu-i plăceau
au gust de pământ. sau cel puțin așa spu-
nea otto care nu lăsa pe nimeni să le-ncerce
câteodată otto se proba în umbra acelei femei.
umbra îi venea întotdeauna mare. sau otto era
prea mic. nu i se potriveau lucrurile altora
aseară a apărut femeia din nou. cu palmele tran-
spirate. otto s-a privit în stropii aceia
semănau cu ploile noastre nocturne. sau așa i s-a
părut lui otto. i-a cerut bomboane și le-a mâncat
eu m-am jucat de-a ploaia. toată noaptea m-am jucat
singură. de-a ploaia. eram goală. într-o coroană de
brusturi. îmi crescuse umbra udă și grea. o târam
după mine asemenea unei cozi de reptilă.
credeam că e otto. că mă urmează

e greu să fi femeie

mai ales femeie însărcinată
greața se furișează din tine în lucrurile pe care le atingi
oboseala te lipește de somnul cu un singur coșmar
că nu-l poți naște pe dumnezeu întreg

azi / o mână
mâine / ochii
poimâine/ inima
și tot așa
el nu plânge la naștere ca un copil sănătos
cum să-l pui la piept cum să-l strigi
iar dacă vrei să legeni
pe cine?
e greu să fi femeie
te scufunzi sub ape
rotația minutului de suferință e aceeași
uneori se întâmplă avorturi
ți se schimbă respirația în bule de suprafață
plătești
pentru laptele care inundă sfârcuri
plătești
pentru nevoia de a ține în brațe pe cineva
plătești pentru că ești femeie
și pentru că nu poți să-l naști pe dumnezeu întreg

acel fel de dragoste

și voi trăi într-o zi bucuria de a mă afla lângă tine/
gustul acelei dimineți când nu mai am
nimic de făcut/ nimic de spus
tu o să mă vezi cu alți ochi
mâinile care deopotrivă au mângâiat și au lovit
mâinile
nu vor mai fi grinzi de susținere pentru case plutitoare
voi trăi într-o zi bucuria de a părea atât de subțire
încât să-ți trec prin cercurile respirației
desăvârșită acrobație a supunerii
aerul va curge dintre stativele cu hărți
în formă de patrie
eu
o să mă așez pe jos
nemișcată
până îmi vor da frunze/ până
mă vor paște turme de erbivore cu clopoței la gât

sine die

fiecare zi seamănă cu un pod de sticlă
poți traversa spre ieri sau spre mâine
privindu-te
cum își privește bufnița intrarea în cuib
dacă sticla se aburește este semnul unei coliziuni

dacă prinde pojghiță de gheață înseamnă că vei aluneca
îți vei zdreli memoria
vei pune bandaje
în ciuda acestor accidente
vei continua să mergi
spre ieri sau spre mâine
podul se va micșora
îl vor subția vulnerabilități cotidiene
taguri pe stâlpii de susținere
până vei auzi un pârâit îngrozitor
proclamând
căderea în gol

Florin DOCHIA

noptalgii

17. under the edge

palid siajul iubirii noastre
ascuns între umbre
mergem înainte pe marea calmă
cu pânzele-n vânt

viitorul nu are umbră – mi-ai spus
e un țarm plin de promisiuni
care se-ndepărtează leneș

toată un țipăt de pescăruș
o fluturare de aripă
o derivă a delfinului uitat în adâncuri
o respirație pierdută
într-un orizont opac

palid siajul iubirii noastre
nimeni nu mai strigă
pământ
nimeni nu mai privește
statuile noastre de sare
fixate pe puntea superioară
ca niște monumente ale neputinței
de a descoperi lumea de dincolo de furtuni

18. maria

sunt colivia inimii tale
zborul tău e înlăuntrul meu
cântecul tău de jale
înlăuntrul meu se petrece
dragostea ta cu sângele meu
se îmbrățișează înlăuntrul meu
dar nu uita niciodată:

ușa e deschisă mereu
și dincolo de ea
furtuna așteaptă
victime noi.

19. blândaniela

gura ta ca o tornadă mă soarbe
înlăuntru e cald și umede seve
umplu-ncăperi cu ferestrele oarbe
de-arome secrete de la fragede eve

tu nu știi ce înseamnă popasul
pe-această cărare nu este odihnă
și pot fi chiar eu în urmă rămasul
de nu mă închizi înlăuntru în tihnă

aștept de la tine mereu o osândă
și-osânda-i mereu mângâiere
mă soarbe-o furtună cu aripă blândă
mă-mbracă în cămașă de lapte și miere

tu n-ai să mă pierzi – în tine sălașul
îmi e hărăzit să fie mereu
pe râuri sălbatice dacă vâslaşul
ne duce – voi fi pentru tine același trofeu

îți sunt preadorito în seri prizonier
și-ți sunt și în zori când avidă
din beznă mă scoți dintre stele ce pier
mă scoți din uitarea ce stă să ucidă

20. în marginea toamnei

Numele tău să fie ploaie.
Tuneluri să faci înspre cer.
Trupul să-ți fie lumină,
Arderea ta fior și mister.

Din mine cenușa să curgă,
Tot ce e turbure piară.
O muzică-mi fie dorința
De a-ți fi sclav iar și iară.

Martor ne fie și veghe
Șoimul plutind peste larg.
Zbor să ne-mbrace și farul
Prieten când valuri se sparg
De stâncă ce-i este popas
Și loc de odihnă-n furtună.

Numele tău să fie ploaie
De azi până-n ultimul ceas.

Călătorie cu trenul

La ora două și ceva am întrebat la ghișeu, mi s-a răspuns că următorul tren spre Botoșani este la trei treizeci, un personal, și că nu este un alt tren, mai rapid. Prețul biletului a fost de cinci mii de lei. Până la plecare am băut două sute de votcă, după alte două sute, am mâncat o pâine și am început o alta (o pâine = 550 lei, o sută de votcă = 600 lei). Înainte ca trenul să pornească, am stat la geamul deschis de pe culoar, privind și compunând o poezie în gând, despre pătlăgelele ieșite din pământul bătătorit, gardul cu arbuști verzi și, în general, despre întreaga microlume dintre gardul viu și linia ferată, distanță de nici un metru.

Trenul a pornit, în compartiment eram cu următorii: un bătrân dormitând, o fată (ai cărei blugi s-au întâlnit cu pantalonii mei, într-un răstimp) și fratele ei mai mic, doi bărbați din Dorohoi, probabil profesori, unul cu legitimație de student, prezentată controlorului, o altă fată, cu ochelari, care a citit o carte polițistă, și care îmi ocupase locul inițial, pe când ieșeam după un al doilea rachiu, fiind nevoit să mă așez între bătrân (și nu în fața lui) și cealaltă domnișoară. Am răsfoit iarăși cartea, cumpărată cu un oarecare regret, fiindcă aveam alte priorități, o antologie de poezie neerlandeză – acum nu-mi pare rău deloc că am achiziționat-o -, în timp ce piciorul mi se atingea, din când în când, de cel în blugi, de alături. Eram gata să ațipesc. Trenul oprea în toate stațiile, înaintând încet, mă așteptam la o călătorie lungă, încât nu mai luam în seamă opririle, localitățile.

La un moment dat, la o staționare, au coborât fata în blugi și fratele ei, precum și bătrânelul. Apoi, cei doi profesori (?) s-au pus pe mâncat, unul scoțând pâine, salam puternic mirositor –

întreg compartimentul mirosea țipător -, precum și o sticlă de vin de „patru mii de lei“. Din când în când, ieșeam pe culoar. Cei doi discutau, printre altele au spus că ungerii mai păstrează ceva asiatic (se vedea că nu le plac aceia), și că pe la 1900-1910 se construia bine, trainic, cărămida era cărămidă (se refeream la niște ziduri paralele cu linia, în stații). Va-să-zică, exagerând, niște naționalist-liberali, vag monarhiști (ar fi interesant de urmărit moda politică a „lumii bune“, din an în an). Am vrut să mă sui cu picioarele pe scaun, am și făcut-o pentru câteva clipe, dar am renunțat, fiindu-mi jenă. Oricum, am ațipit așa, nu știu cât timp. Odată, când m-am întors de pe culoar, am găsit cartea dată jos de pe raft, probabil voiseră să vadă ce carte e. Sau poate o lăsasem eu așa (nu cred). La Dorohoi, am așteptat o oră, singur în compartiment.

Am coborât și am băut un suc (450 de lei, de mango, cald). Trenul a pornit la opt treizeci. M-am culcat în compartiment, ridicându-mă doar când a venit lucrătorul CFR să-mi ceară biletul (mi-l mai compostase o dată). Mi-a spus, vorbindu-mi cu pronumele de politețe, că trebuie să cobor la Leorda (mi-a sugerat asta). La Leorda am mai așteptat o oră. Abia la zece și-un sfert a pornit trenul, în care eram practic singur. Din neatenție, neștiință, dezorientare, pierdusem un alt tren, care plecase spre Botoșani imediat ce ajunsese. Rămăsesem pe afară, pe peron, în noapte. Mai băusem un skip, întâlnindu-l în local pe controlorul tânăr, care întrebat de mine, mi-a vorbit cu „puiule“. La margine, așezată cu spatele la lume, o femeie înconjurată de copii, cu o femeie bătrână, pe care abia apoi am observat-o, în timp ce umblam, căutând să deslușesc cu ce voi pleca. Au plecat cu un tren spre Timișoara, înainte de a pleca eu, spre Botoșani.

Vasile IFTIME

De-a v-ați ascunselea sub cruci

Ai murit primăvara
ghioceii sunt mult mai ieftini
nu ți-a păsat niciodată de parita-
tea dintre viață și moarte
cota de referință a aripilor
prețul barilului
arzi în lumânare ca o sondă
ți-a plăcut viața așa cum îți place moartea
râzi
prieteni mimează un fel de rămas bun
dușmanii înrămează nimic
carte poștală trimisă post restant domnului
în patul de două persoane nu doarme nimeni
femeia toarce lumina felinarelor
te-am visat în grădină
dormea sub salcâmul din care
bunicului i-ai făcut pod peste mormânt
v-am așezat alături
la primăvară din primii lăstari voi drege ceai
în poarta cimitirului
tata pe ascuns
va ciocni cu sufletul tău
paharul cu votcă

de pe vârful casei cimitirul pare mai aproape
și toate cele din jur fără tine sunt mici
tot mai mici

La judecata de apoi citi-voi poemul
scrisul este o formă de rugăciune
în genunchi cuvântul se scrie singur
sunt corinteanul veștilor bune
dumnezeule
numai lașii dau înapoi în fața mormântului

semnul de carte deschide cerul

monedă de schimb
poezia
trocul acesta valabil de la facerea lumii
greuceanu în livada promisiunilor leapădă o coastă
grădina edenului se umple cu poame
visătorule nu te grăbi
dragostea se coace pe toate părțile
libertatea este starea de zbor
duci de mână o cruce
desfă aripile

la judecata de apoi
despre o dragoste ce nu-și caută de ale sale

resuscitez memoria bisericilor
reconstitui visul
noaptea este ziua ce nu mai trece
o încăpere ermetică
frica
repet un scenariu cu uși închise
despre gratii
sunt prea laș și pentru o simplă fotografie cu mortul
mă închin pe ascuns când îngerul doarme
martor mincinos
înclină aripa după cum bate vântul

aceasta nu este crima mea dumnezeule

îmi amintesc doar atât
șpinii se împleteau singuri
cuiele pe o buturugă priponeau timpul
sulița sutașului sfredelă stânca
apoi a înverzit livada
s-au copt macii
s-a revărsat izvorul

Omul și-a prăvălit singur piatra
eu am urcat în vârful crucii
să-mi crească inima la înălțime

Radu NECȘANU

Deziluzie optică

rană
în restul sufletelor noastre
criptă
plină cumpărături de la piață
ușă din fier
vopsită în verde
din care morții nu mai ies
iar cei vii ies cuceriți de un întuneric
absolut profund
inexistent
și uite așa o nălucă
poate să atingă o inimă întreagă
sau poate
permutându-se întru aceeași toamnă
a vieții
mai îndelungată uneori decât viața înseși
sub imperiul emoției camerale
a individului furișat
descătușat se încătușează
încătușat se descătușează
parvine sau previne
venirea toamnei
milenare

În dulcele stil nou

vreau să-i mulțumesc mamei că nu a făcut scovergi
asfaltului că nu m-a mutilat
când am căzut pe el
mașinii de spălat că avea frâne și-un inel
bisericii că era deschisă
deși nu m-am rugat
barmanului că nu m-a împușcat
cu pistolul meu imaginar și că avea vot că eu nu
semaforului că era roșu
găinii că a cântat cucoșul
lui Dumnezeu că nu m-a ascultat
când m-am rugat pentru tâmpenii
tatălui meu că nu o plăcea pe prietena mamei
adjectivului că face infuzie de verb
eu fierb
sub focul facerilor mici
în capul meu stau cinci pitici
când fierb pe focul din stânga
aproape stins
pe cel din dreapta neaprints
în apă în ulei în benzină
explozia din cort în cord e o rutină
tot n-am grădină
n-am învins
de neatins
v-ați prins?

pedagogia scramei

nu te lăsa străpuns
de frumos de rece de frumos
sfărâmă implicit perfecțiunea
luându-i ceea ce ea are mai de preț
tăierea aerului
luciu metalic ce caută să te atingă
nu poate fi privit nu trebuie închipuit să te cunoască
îți va vorbi precum de sunet înaintea luminii
denaturându-și glasul va fi târ-
ziu dar niciodată lipsit de umbră
găsindu-i locul în care țopăie să se anco-
reze tu să fii sigur că nu poți fi
iar dacă ești să nu fii tu
la fine dacă vei fi supraviețuit ieșit în anti-
cameră strânge-ți atâtea câte sunt
să nu te mai întorci cât vei trăi
spada învață.
Tu nu

Elena TRINCĂ

STRIGĂTUL TĂCERII

Mă-ntreb: cum suntem dincolo de măști?
Când noaptea rece ne îmbrățișează
Când chiar și perna goală ți-o urăști
Când niciun vers al vieții nu rimează?

Și când la ușă tu îți pui zăvorul
Și îți deschizi cu-adevărat simțirea
Când te așteaptă după colț el: dorul
Iar zâmbetul ți-l șterge oglindirea?

Când cazi în tine, când te rupi de lume
De haosul ce zilnic ne tot poartă,
Și-ți calculezi și rele dar și bune
Și-ți faci jurnalul vechi ca pe o hartă?

E dorul cel de sufletu-ți curat
De liniștea și roua dimineții
De zâmbetul cel tânăr, nepătat
Toate de la-nceputurile vieții.

Când le-am pierdut? Și cine să-ndrăznească
Fără să-mi ceară vreun consimțământ
Să-mi fure tot seninul, să-mi iubească
Mai mult tăcerea decât vreun cuvânt?

Să tac, să-ngrop, să las să mă sugrume
Și stările și focul ce se-nalță
În venele din clipele-mi nebune?
De ce să tac? Eu vreau să le dau viață!

Mă poți privi și secole de-a rândul.
Încearcă-mă, sunt goală-n fața ta!
De n-ai să poți să simți, să pătrunzi gândul
Suntem din alte lumi, nu încerca!

Veni-vor mulți și vor pleca în grabă
Mută mi-ar fi simțirea-n fața lor
Și ochii le-ar fi plini, inima oarbă
Și nu ar înțelege chiar de vor...

Aici, în întunericul din mine
Mi-am zămislit lumina cea mai clară.
Nu mai vreau oameni, astăzi vreau doar *bine*,
Căci oamenii... ei fac mereu să doară!

Las ușa larg deschisă, rup zăvorul
Și fricile le-nghesui într-un ungher
În întuneric. Mă așteaptă dorul
S-alerg la sinele pierdut de ieri.

Cine sunt eu când nimeni nu privește?
Sunt suflet, sunt preludiu, poezie
Sunt o lumină ce te rătăcește
Sunt gând și adevăr ce va să-nvie!

MAGIE DIN GÂNDUL PERFID

Trag cortina târzie a stării
Când nu mai găsesc adăpost
În lumina rece a serii
În privirea mea fără de rost

Nu, nu mai pot fi neatinsă
Și-n palmă s-adun doar curatul
Ființa mi-e toată cuprinsă
De focul ce-mi hrănește iadul

Și-oricât m-aș târî printre ape
Și-oricât m-aș zgâria pe-a mea carne
Mă strigă tăceri... și-s turbate
Și din cuvinte fac arme

Mă prind în dansul abject
Cu jind mă sufocă și chiar
De-aș vrea să mă zbat, să dezleg
Har... nu mai am har

Mai am doar atât: o hârtie
Să-mi las trăirea aici
O doină de jale să-mi fie
S-o cânt în secundele mici

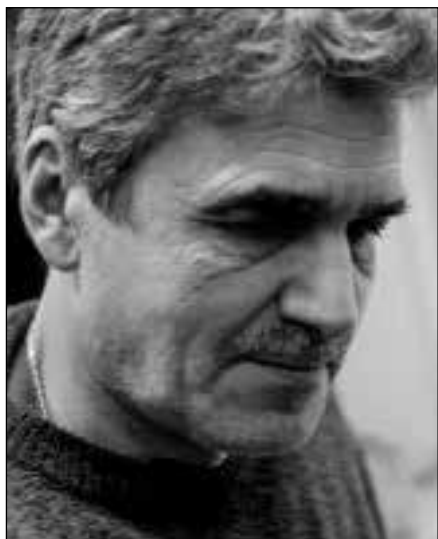
Să-ncerc a mă face-nțeleasă
Când propriul suflet mi-e zid
Să fac ca o ticăloasă
Magie din gândul perfid

Brașovul în o mie și unu versuri

De la scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către judele Brașovului, Hans Benkner, de la tipografia lui Honterus și tiparul coresian, de la gimnaziul umanist și prima școală românească din Șchei, până la prima gramatică a limbii române și până la versurile imnului național, iar mai apoi, până la prezentul neașezat, istoria literaturii române nu s-ar fi putut scrie nesocotind Brașovul. În jurul Brașovului au gravitat marile nume ale literaturii și culturii române. Pașii lui Eminescu, Blaga sau Cioran s-au oprit în Brașov. Prima asociație literară din România s-a înființat în Brașov, în 1821: Societatea Literară, născută la inițiativa boierilor munteni Nicolae Văcărescu, Grigore Bălăceanu, Constantin Câmpineanu, Ion Câmpineanu, Iordache Golescu și Dinicu Golescu. Primul ziar românesc, *Gazeta de Transilvania*, a apărut la Brașov, iar prima publicație culturală, suplimentul *Foaia literară / Foaia pentru minte, inimă și literatură*, de asemenea. Uniunea Scriitorilor din România a înființat, în 25 martie 1949 (de Buna Vestire!), cinci filiale în afara Bucureștiului, printre care și cea brașoveană. Până și manifestul (eseul-program) al ultimei mișcări literare de amploare, cea a postmodernismului optzecist – *Poezia cotidianului*, a fost publicat de Alexandru Mușina în *Astra*, la Brașov. După atâtea așezări de straturi ale literaturii române, **orașul Operei prima** a rămas fără vreo publicație literară. *Astra* însăși, prin voință politică, a devenit o revistă de popularizare științifică în domeniul istoriei, cu un supliment cultural. Vocile literare ale Brașovului se disting tot mai greu, ca reverberații ale unor emisii secundare în spații culturale de aiurea. Aceasta este, pe scurt, motivația propunerii filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din România a unei rubrici temporare de poezie în *Hyperion*, care să găzduiască autori ai Brașovului ultimilor zece ani: *Brașovul în o mie și unu versuri*, ale căror voci literare se aud încă, dar sunt tot mai rar asociate cu orașul din care provin. De aceea mizăm pe voci puternice, distincte, ușor recognoscibile în literatura română contemporană, indiferent de asocierea directă sau nu cu filiala brașoveană. Am publicat până acum poeme de Andrei Bodiș, Simona Popescu, Angela Nache-Mamier, Alexandru Mușina, Mihaela Malea Stroe, Claudiu Mitan, Mihai Ignat, Romulus Bucur, Laurențiu-Ciprian Tudor și Mihail Vakulovski. În acest număr publicăm poeme de Daniel Pișcu.

Adrian Lesenciuc

Daniel PIȘCU

I. POEMUL LUI NOKIA

A murit prietenul meu Nokia
cu care mergeam
la vânatoare de lei
și valută,
a zis prietenul meu Erikson.
A murit în luptă.

Cât de frumos îmi dezmiarda
auzul
când apelas
sau când eram apelat.
Pe mulți prieteni
mai bine zis amici
acum câțiva ani buni
în vremuri grele
i-am amanetat.
Pe el, nu.
El nu-mi era amic
îmi era prieten adevărat!

Împreună cu el
am avut multe reușite.
Am vânat lei, euro,
dolari USA, canadieni
și australieni,
lire, șilingi și coroane de tot felul.

Era perfect la jocuri
la video, la fotografiat
cu cea mai bună rezonanță.

Avea prestanță

și un design elegant.

Îl alimentam rar
dar rezista ca un adevărat erou.
Ce mai, era un adevărat celular.

Vocea sa
sunetul său de semnal
erau pentru mine
aproape totul.

Grație lui
devenisem dependent social
și antisocial.

Cu ajutorul său
am stabilit multe legături
multe întâlniri,
multe afaceri importante.

Și am avut parte numai
de vești bune.

Era nu numai om de afaceri
impresar, comerciant.
Era prieten.

A murit prietenul meu Nokia!
De fapt n-a murit!
El va rămâne în memoria mea
până la nesfârșit.

E drept, poate nu
l-am răs-plătit la timp
dar de acum înainte îl voi
scoate din buzunarul
de la piept
îl voi lua de pe masă
de oriunde
ca pe un erou.
Tot ca pe unul nou.

A murit prietenul meu Nokia
cu care mergeam
la vânatoare de lei
și valută.
Eram așa de obișnuți la butonare...
Eram feriți de spleen și
de clipe amare...

Orice SMS era
pentru semenii noștri

inconfundabil.
Bipul său, perfect.
Bipul pe care îl recepționa
și el de la mine era perfect.
El era șeful de promoție
al leatului meu.

Pentru mine, el era
o idescriptibilă emoție.
Cu E mare.
Tresăream la orice a sa vibrație...

Acum, nimeni nu ne
mai ascultă.
Îmi vine să plâng.
Mănânc și plâng. Mănânc.

Îl voi înlocui, poate,
numai în Avatar.
Dar numai tot cu un frate
de-al său, tot Nokia.
Plâng moartea sa
a zis Erikson.

Era atât de fin
și totodată puternic
Era cu bluetooth.
Nu deranja pe nimeni.
Arăta atât de bine ora!
Mă proteja în orice
spațiu, loc și timp.
Avea tastele cele mai curate.
Și cifrele, la fel, și mari.

Le vedeam fără
a mai fi nevoie de ochelari.

Îl voi conecta
cu șuvița de păr
de la spate.
Și iar între noi
va fi sinergie.
Și eu voi fi energetic.
Și iar va fi magie.

Dar, totuși,
până atunci, a murit
prietenul meu Nokia!...

A zis neconsolat
și îndurerat, Erikson.

Dan PERȘA

În căutarea Zeldei

Însă așa este omul făcut, să uite. Și-a uitat Petrache tot ce gândise, sau visase, sau i se înfățișase în acea zi. Poate că nici n-a dat crezare aceluia vis. Sau i se părea prea greu să-l împlinească. Nu-i ușor să te schimbi, să te găsești, nu-i ușor să păstrezi gândul ce te supune trudei mântuirii. Și cu atât mai greu îți este să înțelegi că Dumnezeu te înțelege mai bine decât te înțelegi tu. Dar nu-ți spune niciodată pe șleau ce să faci pentru a te îndrepta. Ți-dă doar șansa de-a fi. Ți-o dă într-un șir de vieți. Tu le urmezi... înveți una, alta... iar uneori chiar simți voia Divină. Dar câți din cei ce-o simt, o pot urma?

Așa și bădia Petrache, tot ce își amintea era că a pornit, cu Bucur după el, și călca prin iarba îngălbenită de romaniță. Dar nu se ducea spre oraș, ci, așa cum era învățat, spre munte. Va sta o vreme la o stână părăsită, ca să-și amintească vremurile de holtei. I-a plăcut lui într-o vreme să aibă nevastă, dar nu era el om de casă. Crescuse pe pajiștile coastelor de munte și pe la marginea pădurilor de fagi, stejari și brazi, iar acum le ducea mai mult ca niciodată dorul. Cu cât întinerea, începea să-și amintească povestea vieții lui. Aproape o uitase! Își amintea peregrinările în lungi ani ca o osândă. A vrut oare Dumnezeu să îl încerce, de i-a dat atâtea cumpene? Sau așa trebuie să fie viața omului? Și se mai gândi o vreme dacă să meargă la oraș, după ce va da prima brumă și viața pe munte n-ar mai fi așa ușoară? Ce i-ar spune vreun scănenan, dacă l-ar întâlni? „Da bine, mă, orășene!“ Cum i-ar cădea? La oraș e lume pestriță, oamenii nu-și dau binețe când trec unul pe lângă altul, cum fac sătenii, când li se încrucișează căile pe uliță... și nu se salută fiindcă sunt buluc, înghesuiți unul în altul și

din pricina asta se urâsc între ei, în loc să se iubească. Ce-ar fi ca el să meargă în oraș și să-i facă pe oameni să se iubească între ei și să preschimbe iadul în rai? Ar putea? Ca altădată când s-a suit pe gardul bisericii și-a propovăduit mulțimii și babele și-au dus năframele la gură de mirate... însă tocmai atunci biserica s-a surpat și n-a fost mânia Domnului pentru fărădelegile omeștești, că și El surpă zidiri prin zgâlțâieli de cutremure, ci un buldozer, un buldozer făcut de oameni... și niște oameni dărâmau biserica. Ooof! Mai ofta Petrache, că așa se învățase câtă vreme a fost bătrân. Însă acum nu mai ofta la fel, era mai degrabă teatral. Fiindcă omul tânăr nu prea are ofuri și chiar de-ar avea motiv pentru ele, nu stă-n loc să le spună, ci merge mai departe cu avânt, cântând în căutarea împlinirii speranțelor bune și... vane.

– Hei, măi orășeanule, se alintă Petrache pe sine, pentru că altcineva, cine să-l alinte? Și-i veni a zâmbire cu gura sub mustața subțire, iar barba lui abia crescută, numai țepi, râdea și ea ca un uriaș din povești, deschizându-se și închizându-se din firisoare ca un arici de mare. Își miji ochii din pricina soarelui căzut pe seară cu o lumină blândă și o căldură firavă. Sau așa vedea el și simțea el. Căci toate pe lume sunt cum le vezi și le simți tu. Iată măsura tuturor lucrurilor, căci alta nu contează. Surâse și ridurile de la coada ochilor i se încrețiră, iar zâmbetul nu mai era zâmbet ci o grimasă de durere de-a amintirilor. Pe unde să mai meargă? Prin Calea Lactee? Câte i se mai întâmplaseră, prin câte mai trecuse! Iar acum nu se mai întâmpla nimic în afară, ci trăia doar în adâncul lui, așa cum trăiește și cuvântul: îl citești sau îl spui, îl vezi sau îl auzi și e

doar un cuvânt, îl recunoști, dar el spune cu totul altceva decât vezi sau auzi.

– Visează când mergi, visează când stai, visează când taci, visează când spui... și totul va fi bine, își vorbi Petrache și Bucur, auzindu-l, râse parcă omenește, deși părea că latră după o stăncuță, ce ademenea lumea la zbor cu bătaile ei de aripi. Hei, măi orășene!

– Bucure, e vremea să ne întoarcem acasă, spuse el și se întoarse din drum.

Dar îi era somn de mai să cadă jos! Căscă de-i trosniră fălcile! Încă se simțea toropit. Privi spre cer, n-or fi cumva nori de ploaie? Nu erau. Cerul era curat, văzduhul limpede. Întinse bunda jos în iarbă și se culcă pe ea. Se uită după Bucur, câinele dormea tolănit la umbra unui brad.

– Măi câine, nu ți-am spus că ne întoarcem acasă?

Vru să se ridice într-un cot, dar trupul nu-l asculta. Simți că se rostogolește într-un spațiu fără sfârșit. Nu de la vreo boală, ci pentru că era pe jumătate adormit. Cine să-i fi dat acel somn? Își așeză iar capul pe boccea. Închise ochii. Se simțea moale și cald. O fi nimerit în poiata fermecată a zânelor? Și ele îl vor prinde, ca niște miliarde de fluturi, de pânza hainelor și-l vor ridica de la pământ și-l vor purta spre lac și îl vor cufunda în apă, ducându-l către castelul lor de mărgărint. Și acolo va trăi el tinerețe fără bătrânețe și viață fără sfârșit. Dar, adormit, nu visă nici zâne, nici fluturi. În fața ochilor onirici îi apărură grădina boierului Manolache și în ea era o mare vânzoleală de oameni. Se construia arca! Iată-l pe meșterul Petre cu rindeaua și tesla. Și pe lăutarul Ghiocel cu un fel de leucă în mână. O căra nu se știe unde. Și iată-l pe colonelul Vărzaru, făcea nu știu ce socoteli într-un carnet cu un creion chimic cu vârful înmuiat pe limbă. Și iat-o pe Ștefana aducându-le un prânz aburit pe o tavă largă, înfășurată în șervet. Și iată-l pe el însuși, Petrache, prins în centrul unui cerc de apă, din care nu se putea desprinde. Și iată, iată-l pe condorul Gabriel, cu aripile lui de șapte metri, în spinarea căruia a zburat meșterul Petre. Și iată-l pe uriașul Nicolae-Anton, zis și valetul Gabriel, de la care primise numele condorul. Nicolae căra bârnele grele, de nu le puteau ridica zece oameni și le așeza în scheletul arcei și Petre le fixa în cuie de lemn. Dar, în visul său, bădia Petrache căuta pe cineva anume. Pe draga lui Zelda. O văzu sus pe arcă, stătea în fund pe-o traversă, cu rochia atârânănd în falduri, își bălăbănea picioarele și cânta, înconjurată de păsări ce-i țineau isonul.

Cântecul acesta, oare de unde îl știa? Parcă fusese în el de când s-a născut. Era cântecul vieții, cântecul din care ia naștere viața. Poate că lumea s-a născut din Cuvânt, dar viața s-a născut dintr-un Cântec. Și acest cântec îl cânta Zelda. Se afla cântecul în fiecare fibră a trupului

său și în inima sa și în suflet. Cântecul vieții, cântecul din care se naște viața, cântecul care face viața să existe și face să existe ființele vii și face ca în univers să existe viață.

– Cântă, cântă, fata mea, o îndemnă bădia Petrache. Tu, podoabă a lumii în care trăim!

Dar imaginea grădinii tremură, așa cum tremură aerul în deșert și imaginea Zeldei-Aspasia se ondulă și dispăru și grădina dispăru și ea. Bădia se trezi brusc și se ridică în fund.

– Of, am jurat că voi merge până la capătul lumii să te găesc, dar nu mi-am ținut vorba. Nu, n-o să mă întorc acasă, așa cum i-am spus adineaori lui Bucur. Că am pornit de fapt în căutarea ta, dar nu mai știam că după tine plec. Un fel de ceață îmi tulbura mintea și, prin ceață urmându-mi viața, am găsit tot soiul de motive ca să plec de acasă. Și iată că visul mi-a arătat adevărul. După tine îmi doream să plec. Se ridică în picioare. Somnolența îi trecuse de tot. Lovi cu toiagul în pământ.

– Hai, măi câine, strigă el la Bucur și porni la drum.

Apoi se făcu brusc noapte și Petrache nu mai știu încotro să gândească, de parcă gândul ar fi fost drum, de negăsit pe întuneric nici chiar cu opaițul, așa cum pe munte și-ar fi găsit el poteci și noaptea, să fi avut o lampă, aprinzând o căiță sau un feștelic dat prin rășină, să-i fie torță. Dar la ce bun să meargă mai departe, când oasele lui ostenite, chiar dacă mult mai tinere acum, aveau nevoie de odihnă? Vine noaptea, cade întunericul, peste om se lasă toropeala, chiar dacă auzul i se ascute și aude foșnetele ierbii mângâiate de rozătoare mici strecurate printre firele ei și aude cum buha își drege vocea ușure, ca să n-o audă decât umbrele creionate din luminile lunii. Și Petrache scoase cremenea și amnarul și învărte, răsucește, de parcă ar fi acel bătrân cu barbă până la călcâie, ce rotește roata ca o timonă de corabie a Timpului și face timp în lume, așa cum soarele face lumină. Și iată că din mușchii de pădure adunați din nordul arborilor, izbucnește firava flăcăruie fumegoasă, Petrache pune frunze vechi peste ea și crenguțe, apoi crengi mari... și trosnește... lemnul și focul sapă în beznă o cămară, nu prea mare, atât cât să-i ajungă unui om, unui fost cioban pierdut de turma lui, rămas fără oi, lui Petrache. Ooof, oftează el iarăși, poate a treia oară în acea zi, tare-i bine să te așezi într-o lume în care nu se întâmplă nimic, ci doar gândurile tale însoțesc existența și se mișcă prin univers ca niște râme, să-l afâneze, în vreme ce tu, omul, parcă ai merge, sau ai aprinde focul, sau ai dormi, dar de fapt nu te miști, cine și-ar putea da seama, dintre ființele celeste, că tu mergi, sau bei apă, sau duci un dumaticat la gură... sau te cerți cu vecinul... sau mori? Nu, n-ar vedea, dar ce bine că nu ești singur pe lume, ci în ceruri sunt ființe de lumină, iar ochiul Domnului stăpânește peste toate...

din ochiul său albastru, care te privește, tu văzând abia un mic fragment, cerul! Ce plăcut și cum te încălzește în inimă să știi că ești privit și să simți privirea ființelor celeste ca pe-un zefir cald! Și ce minunat era că, de-o bucată de vreme, nu mai simțea foamea și nu mai era nevoit să pună pe foc, la rumeneală, carnea unui animal, să sfârâie și să miroasă, iar el s-o sfârtece cu dinții și s-o înghită, trecând-o prin gât... iar ea săltându-i mărul lui Adam. De când nu mai mâncase? De-o lună? De asta plecase de-acasă, nu-i mai era foame și atunci de ce-ar sta în casa lui, cu o nevastă bucătăreasă? Să trăiești pe lume fără să te miști și fără să numeri... Dar uită ce socotise în gând, așa că mai spuse, răzleț: și fără să mori! Dar lui de moarte nu-i mai păsa.

Se trezi în zori un pic buhăit și cu ochii umflați, din foc mai rămăseseră tăciuni și sub ei un pic de jar mocnit, iar Bucur se juca printre flori cu niște prichindei de potârniche, care parcă-și râdeau de el. Dar omorâse un guzgan.

Petrache visase peste noapte că nu se mai afla în lumea noastră fără evenimente, ci în cea veche, în care unii l-au bătut și, crezându-l mort, l-au pus într-o remorcă peste alte trupuri omenesti și l-au dus la o groapă comună. Și câți oameni n-au fost omorâți în acel timp. Unii au încercat chiar să extermină un popor. Dar Petrache știa că nu poți ucide un popor. Amintirea acelei lumi cu lagăre și gropi comune i-a strâns stomacul și i-a sterpezit gura, iar din buzele altădată lovite, i-au scos un firisor de sânge, ca dintr-o rană făcută de un cui. Un cui ce fusese împlântat în palma lui Iisus și i-a străpuns-o.

Unde era izvorul? Își aminti și porni, cu bunda în spate și ciomagul în mână, purtat ca un toiag în care să se sprijine, sau poate ca o cârjă de magician... dar se opri în loc, auzise ceva, universul torcea ca un imens cotoi cu blana cenușie, ca un cotoșman leneș și nătâng.

Și în vreme ce mergea spre izvor, iar pielea feței și-o simțea ca o chembrică, își aminti ceva din viața lui trecută...

Viața lui cuprinsă în acel interval de când și-a scăldat, la sfatul acelui bătrân zis Moșicul, sufletul în țărână și-a căpătat un trup care se destrăma și până când i-a dus asina albă Domnului Dumnezeu. Iar acesta i-a oferit atunci un dar, sau așa a crezut, că e dar: ia, măi, Petrache, o nouă viață de om și trăiește ca oamenii. Dar ce, nu trăia el ca oamenii? Nu, nu trăia. Murise, a fost suflet în văzduh, dar Moșicul l-a învățat taina înturnării la viața trupească, iar Petrache și tovarășii săi au coborât în țărână și s-au scăldat în ea ca niște vrăbii și au căpătat alt trup. Un trup ce se destrăma, au văzut ei apoi, căci nu era trupul dat lor de Dumnezeu, trup, ce e drept, tot din țărână, dar făurit de Domnul, atins, la plămădire,

de mâinile divine și de răsuflarea divină și de lumina divină. Și acesta a fost darul, Dumnezeu i-a transformat acel trup de golem, acel trup mort, într-un trup omenesc, viu, aidoma celui în care Petrache se născuse.

Și își mai amintea Petrache și viața de dinaintea morții sale. Ajunsese pe la vârsta de șaizeci și sase de ani, poate, și l-au prins căinările, nu mai putea trăi ca până atunci, păcătos și vru să se spele de toate relele, făcând un legământ de castitate pentru tot restul vieții. Așa hotărî, dar nu vru să facă legământul înainte să aibă o ultimă femeie, ca un adio de la desfătări și alint și voluptate. O femeie, una pe placul ochilor lui, o femeie suavă la înfățișare și sprintară, care să nu-i bucure doar trupul, ci și inima. Era dragostea ce și-o dorise, nicio dată împlinită.

Și-i plăcu din sat Aurora. Avea vreo douăzeci de ani mai puțin decât el, ochi negri zglobii și părul blond.

– Mereu stă să plouă, mereu stă să ningă... mereu stă să nască, mereu stă să moară.

A spus așa Petrache, dar nu erau legate vorbele lui de amintirea Aurorei, ci i-au venit în minte și le-a spus...

Apoi văzu Carul Mare încă pe cer, în clar-obscurul îngemănării dintre noapte și zi, sau așa i se păru, și strigă:
– Hăis, mă, cea, fă!

Striga la boii Carului, cum ai struni celeștii bidivii.

Dar toate le făcea numai ca să nu se gândească la Aurora. Pentru că Aurora, ultima femeie la care jinduise, pentru a face apoi legământ de castitate, era o femeie măritată. Ultimul său păcat devenea, astfel, un păcat capital, cel mai grav păcat al vieții lui. Oftă iarăși Petrache, dar de data asta din rărunchi, nu teatral ca mai devreme. Își duse palma peste ochi a rușine. Că n-a îndrăznit să-i spună femeii vreo vorbă... Că a privit-o de departe, cum trecea prin sat sulegetă și mlădioasă, e altceva. A avut gândul cel păcătos, iar un gând păcătos, păcat rămâne, chiar dacă nu a fost făptuit.

Așa că își băgă vârful opincii în pământul acoperit de iarbă și scurmă o vreme, cum scurmă cerbul când boncăluiește. Privi în jur, nu se întâmpla nimic, nici un urs măcar nu se ițea printre copaci, ca să se ia cu el la trântă.

– Amintiri, spuse Petrache.

Și iată-l iar vesel, de parcă îngerul Gore venise la picioarele lui și-l însoțea ca pasăre smerită... și zgribulită.

Era vesel, dar nu se împlinise în dragoste. Dorința de-a iubi și-a fi iubit crescua iarăși în el.

Și se rugă așa lui Dumnezeu:

– Doamne, ajută-mă să găsesc acea femeie pe care s-o iubesc cu o dragoste adevărată și ea să mă iubească cu o dragoste curată.

Dar parcă auzi un glas: ai grijă ce-ți dorești, Petrache, pentru că uneori Dumnezeu împlinește dorințele... dar poate că era doar un tunet din depărtări, de la vreo ploaie de pe alt meleag, nu glasul Domnului, deși glasul semăna cu tunetul, îl auzise el, când i-a spus să vestească.

Luminile răului

(FRAGMENT DE ROMAN)

Aristița se îngrozi la gândul că bîntuitorii îi vor răscoli din nou casa și amintirile, în timp ce Licadon, fiul ei, adnota pe marginea unui caiet de dictando, ideile viitoarei sale *trifologii*, concept și invenție verbală care vor îmbogăți gîndirea mito-poetică în veacurile ce vor veni. Începuse să cunoască lumea, aprecia bunătatea din somnul vitelor, blîndețea iscoditoare din ochii lui Ler, cîinele, cu care se juca în amiezile tulburi prin praful drumului, prînzul îmbelșugat cu lapte, servit pe măsuța rotundă, de culoarea untului, și trepedul, și tropotul cailor, și nebunia din țarcuri, și glasul sonor a bunicului, din lecturile cardinale. Vasile a Laiului o cam luase razna după moartea Anastasiei, se așternuse o tăcere întrebătoare pe chipul lui, sudalma i se transformase într-o poveste despre un drum lung și o țară îndepărată de unde scotea un pămînt negru și tare, ca să elibereze un om bîntuit de păcate. Demistofele îl ațîța la năzbîtii cu vitele din arie, iar Licadon rîdea de bolboroselile bătrînului, dar îl admira pentru lecurile din ziarul plin cu rune, Aristița descoperind în copil apetitul pentru ascultarea și alesătura cuvintelor. Sporăvăiau pînă după miezul nopții, cînd tatăl său se scula, fuma o țigară și spunea eu plec, femeie, și copilul nu știa niciodată unde pleca Gheorghe. Învățătorul Domonco avea o idee fixă și-l urmărea în toate gîndurile lui, cînd spunea poezii șoptite pe drumul școlii și recita în nemțește. Lucrurile s-au limpezit cînd Licadon a cerut, din propria inițiativă, să învețe limba rusă, și să recite din Esenin, partea cu sările și libertatea popoarelor, și nimic despre acuzațiile de sinucidere liberă la care a recuz acest poet. Școlarul reținea doar cuvintele *hleb* și *mir*, care erau pomenite în biserică de către părintele Roban. Părintele se dovedea un ortodox adevărat, venea o dată la trei săptămîni la slujba bisericii, promovînd gîndirea pavoslavnică în sfîntul

altar. Cînd și-a propus să reboteze tot satul după canoanele noi, întîlni opoziția Anicăi lui Filip și a Guzanului cel Bătrîn, (Goangă Nebunu fiind dat adormit în ceardac cu ziarul în mîini), care refuzau cu încăpăținare procedurile *în-păgînirii*, reguli care evitau scufundarea în cristelniță și lumînarea de botez. Cunoscînd zicala Mîntuitorului care tunase la intrarea în Iersualim, Colonelul repetă, aidoma, la Poarta Țărnii:

– *De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea intra în Împărăția Furnicilor!*

Arhanghelul se cutremură, cuvintele Colonelului purtau aroma fatalității. Acum, femeile din Cot și din Huciul Bisericii, știau că fata lui se va căsători cu un tînăr din Dăreni, dar va rămîne văduvă și cu burta la gură, Aristița prorocînd că la moartea lui Buzdugan, Ochioasa i-a făcut cozonac brodat cu nucă din nucii lui Chiric, nici un gînd la moartea Arhangheliței, care va deceda de cancer, înainte Crăciun, fără ca fetele și singurul băiat al familiei s-o îngroape în sat, lîngă oasele lui. Vai, ce ajunge omul, au oftat bîntuitorii! Aristița terminase, cearta de-o viață, cu Arhanghelița Licadon descriind cu lux de amănunte lupta celor două femei, amintind despre bătălia de la Săfestrul și despre furtul bostanilor, din cîmpul lui Filip, avea ceva cu Ochioasa lui Duliman, această femeie obraznică (sunt cuvintele ei) care ținuse pe lîngă ea o duzină de bărbați, după moartea primului său bărbat, fiul lui Ponțiu Pilat, dar numai din interes și curvăsărie, ca să nu fiu singură pe lume, spunea ea, și am cunoscut miezul de la nucile mele, furate de ea, gustul, mireasma plăcută și uleiul aromatic, numai zahărul nu era de la mine, și toți cei care au gustat din prescuri și cozonac au zis la priveghi: din acest loc se va naște legenda călătorilor la Moscova, după miroznă și emanațiile care-i conduceau pe comuniști către

Nordul îndepărtat, vizitele la tătuc fiind unul din principalele canale de comunicare pentru partidele care activau în clandestitate.

Colonelul Patriciu l-a întâlnit pe Stalin în bucărilor de sub Kremlin, era îmbrăcat în uniformă de mareșal, cu sceptor și ghioagă, tătucul l-a primit ca pe-un coleg de generație și tovarăș demn de încredere și nicidecum primind de la el sarcinile și indicațiile specifice. Stalin ceruse să-l cunoască personal pe Colonel, să vadă ce-i poate capul. Vroia s-o cunoască și pe Maria Arhanghelului, pentru că se scria în ziarele de partid despre calitățile revoluționare ale acestei femei. Însă realitatea bătea propaganda, și Ochioasa reuși să se cunune la popă cu Buzdugan, împotriva opoziției Arhanghelului, asta după congres, când Dej era deja oale și ulcele. Colonelul povesti, mai apoi, că Stalin nu semăna de loc cu maiestuosul personaj din pozele de propagandă. La prima întâlnire a fost șocat să vadă un individ mic, dizgrațios, care inspira teamă și respect, la cea de-a doua același ins mărunț, dar cu barbă roșie și o frunte înaltă, brăzdată de tractoarele colectivului Gheorghe Doja, la cea de-a treia vizită a fost întâmpinat de secretarul cu paza, care i-a tras o cizmă-n cur de bandit, și l-a trimis să fumeze mahorcă lângă mazuzele lui Lenin. Fapt care trezi invidia multor comuniști de fațadă, invidia s-a propagat cu iuțeala fulgerului prin tot activul propagandistic, și colonelul a fost tras doi ani și trei luni pe linia moartă, după care a fost trimis la munca de jos, cu acești țărani, din Homiceni. În urma vizitelor, cuprins de același spirit de castă, a scris o carte intitulată *Întâlnire cu taurul roșu*, pentru care a primit, cinci ani de închisoare, dar a reușit să evadeze din lagărul socialist, să emigreze în Utopia, singura țară care-l primise ca refugiat politic, însă instinctul l-a ajutat și s-a trezit reabilitat, la revoluție, după erorile făcute în tinerețe, când l-au dezgropat pe dictator. Arhanghelița născuse cea de-a cincea fată, și mai aștepta un băiat, care nu se voia să vină pe lume, știind că va face pușcărie pentru omor din culpă și va muri înecat în iazul din Siliștea Vasluiului. În timp ce Ochioasa își dezlega de una singură cununiile și sărbătorea nunta de bronz, cu Buzdugan, atunci a izbucnit Marele Rîs, propagat cu iuțeala fulgerului în tot satul chiar dacă Dictatorul mai era încă viu, și avea un păr bogat, cu cărare pe mijloc, și perora din balconul Comitetului Central despre nevoia femeilor de a naște copii vii, de aceea o felicitase-n persoană pe tovarășa Guțu, ca pe-o mamă eroină. Oare soțul ei va avea același destin, se întreba tovarășa, îl vor împușca cei rămași în sat, dar răspunsul se pierdu într-o mare de fum, pronunțat cu limpezime de către doctorul Stein.

– Nu, trupul lui va fi măcinat de boala sfântă a maștelor încurcate, dar fără să simtă durerea trecutului său.

Soldații au tras în dictator pînă în zorii celei de-a treia zi, când scripturile vorbesc despre urmele gloanțelor de pe perețele garnizoanei, fără să-și dea seama că el respira și comanda trupelor sale de gherilă, moarte trădătorilor! Fenomen straniu, care-l desemnaseră drept părintele popoarelor, să tragă, în timp ce gloata din sat se minuna cum de n-au fost atinse de gloanțe paltonul lui verde și căciula de astrahan.

– Așa sfinșește minciuna, spuse Sile Guțui, la mormîntul proaspăt, numindu-l pe vărul său drept împărat al lăcustelor, spre rîsul amar al potrivnicilor din iconostas.

Trecuse ceva vreme de la moartea lui Filip, Anastasia plecase și ea în lumea dreptilor, așezată în mormînt regal din pragul bisericii. Guzanul cel Bătrîn în calitate de episcop făcuse, încă înainte de război, împărțeala locurilor din cimitir după avere și rang. Așa i-a împins pe Nicotești, sub salcîmii din Rîpa lui Ghiorghieș, pe Ponțiu Pilat și pe Hagea, la marginea Gheenei, unde satul arunca gunoaiile și putreziciunile. Cei 23 copii ai lui Hagea l-au cunoscut în persoană pe bătrînul lor tată, ei știau că acesta se înălțase la cer, dimpreună cu Chiric, dovedind că în moarte toți sunt egali. Hagea fusese totuși om, și nu sfînt cum îl pomeneau în legende și cimilituri poezii naționali, de aceea Arhanghelul le-a ordonat cavalerilor săi să culeagă oasele acestui strămoș comunard și să le depoziteze într-un săculeț de rafie. Prin grija fiilor săi, săculețul cu moaște a fost depus între altar și catapetezma, trezind, astfel, mînia Mîntuitorului care s-a răsucit în ștergarul veronic și a strigat mulțimii care sărbătoreau moartea lui:

– Afară cu bîntuitorii!

Părintele Roban fiind mișcat de toată mascarada asta a gîngăvit.

– În locul acesta va trebui să se înfăptuiască minunea!

Cu mîinile lui a smuls imaginea cristului din ștergar, a împăturit-o în patru și a scos-o din pictura catapetezmei, dislocînd capul de trup și ideea de faptă, spre satisfacția cavalerilor ai apocalipsei bezmetice care mișunau pe acolo. Ponțiu Pilat suferea de gută, de picioare umflete și de-o artrită nimcitoare. Pingărit de imaginea Anastasiei, a dat dispoziție printre mireni, scuipîndu-l în față pe Goangă Nebunu, s-o scoată pe femeia lui din mormînt și să pună în locul ei săculețul cu oasele lui Hagea. I se citea mînia pe chipul desfigurat de durere și de mînia de care era cuprins, dar jocurile în biserică asta nu le mai făcea el, ci părintele Roban. Popa n-a fost de acord cu ideea profanării mormîntului Anastasiei, declarînd că Ponțiu Pilat vine din stirpea lui Pilat din Pont, un om crud, corupt, și lipsit de principii, de aceea a fost poreclit și omorîtorul de cîini. La auzul acestor cuvinte Marița, femeia lui Ponțiu Pilat, s-a trezit din ceruri, a coborît pe pămînt, fantoma ei a făcut cîțiva pași, l-a privit în ochi pe nebun și i-a mîzgălit fața cu excremente.

– De mîinie fi-vei de-a dreapta tatălui meu, i-a șoptit, iar el a făcut semnul crucii, ca singura posibilitate de a scăpa de obsesia acestei femei care i-a mîncat toată viața, povestea spusă de Arisitița făcîndu-l pe Licadon să izbucnească în hohote.

Aristița fiind încîntată de glasul părintelui Roban și de deciziile lui falsificate de oponenți. Se zvonea că însuși Colonelul va participa la slujba de înviere cu tot alaiul de comuniști vechi, și că tovarășa Filip va fi prezentă la această plenară religioasă dimpreună cu soțul ei, Ștefan, și tovarășul Roșu, de la regiunea de Partid. Gheorghe nu avea nimic cu politica, mulgea vacile Colectivului, fiind mereu surprins de tablourile soției sale cusute cu fir de mătase: *Țăranul, Țăranca, Răpirea din Paradis*. Învățătorul Domonco s-a

sesizat din oficiu și laudă în fața clasei talentul școlarului Licadon, silabisind prima notă de zece, după ce întreg anul meritul lui a fost transferat Ilenei Ciulacului, o fetiță micuță, debilă și grasă, care gîngăvea silaba *la* pe sunete, l și a, fără să închege cuvîntul. Numai primind corecția necesară, fetița reuși să închege cuvîntul și să primească tortura înaltei prețuirii, fiind decorată în fața clasei cu ordinul meritul școlar clasa a treia pentru abnegație colectivistă, în numele părinților săi. Tatăl său, Ciulacul Mărioarei, contribuise la crearea culturii de masă la fermele de melci domestici, animale din încrengătura Mollusca, și descoperise turba, ca îngrășămînt ieftin pentru ogoarele bîntuite de secetă, în Bahna lui Stan. Aristița continua să vorbească cu Licadon, simțind bucuria foneticii, în vremea aceea ea producînd tablouri de un profund înțeles patriotic pentru formarea gîndirii copilului său. Licadon reuși să termine clasa, recită la serbarea de sfîrșit de an poezia dulce, dulce țară, minunat partid, cu un glas de înger, răsfățînd, astfel, inimile participanților care au început să plîngă înduioșați de simțul lui patriotic. Da, tatăl său semnase cererea de trecere la Colectiv. Se simțea liber. Însuși Arhanghelul se simți atras de geniul acestui copil, de aceea l-a cuprins în brațe, conchizînd pe drumul de întoarcere acasă:

– Fa, Ristiță, băiatul tău îmi bate fetele!

Evenimentele descrise mai sus au fost iarăși sursă de inspirație pentru operele ce se vor scrie. Licadon contopind frica de consecințele faptelor sale cu obediența socratică, de mai tîrziu.

Cînd s-au dus la nuntă la Clemente Darie, moș Nică, socrul mare, ne-a servit, dar cu ce? că n-aveau nimic de mîncare și noi eram flămînzi, de pe drum, cu ce? Sile Guțui mormăia, lui Gheorghe îi ghiorăiau mațele, băuse puțin, și Onoriu cu Pompilia, la fel, eu am zis să așteptăm, nu e timpul mesei, iar ei au scos pîine și muștar, și ne-au dat să gustăm, și noi am mîncat, și după aceea a venit petrecerea de nuntă, la sfîrșitul sfîrșitului, am dat banul, mireasa, venită ca din rai, ne întîmpină cu dulceață de cireșe, era o fată din Băltănești, frumoasă ca o cadră, era de-a lui Cibin Soarte. L-am văzut lîngă mire pe socrul mic cu fața acoperită de-o pînză verde, duhnea a tutun, și vorbea, și vorbea, că se mai înțelegea nimic de muzică, spunea că toate se vor scrie sub semnul aiurărilor, că nu mai e cale de întoarcere, vom intra la cazan, vom mîncă din pîinea oferită de ei, din veșnica umbră, și vom fi mereu atacați de slugile lor, și de nebunia lor, și de moartea lor, ne vor biciui cu cuvintele, cu religia lor fără de dumnezeu, cu dracii lor înnăscuți, proveniți din Satana, și cînd vom dori să fim vii, nu ne vom mai cunoaște unul pe altul, și ne vom urî, pentru că așa au hotărît ei, din palatul minciunii lor: cine nu e cu noi e împotriva noastră, tovarăși, vom munci de formă, ca să ne întrecem în laude, și să fim prînziți, noi înșine, de patima lor, așa ne cînta acest Cibin, și nu înțelegeam o iotă. Omul delira. Valerica rîdea, Sile Guțui rînjea, știa ce știa, cunoscuse regimul rusesc, și pe Gheorghe îl cuprinse spaima, eu, nimic, încercam să înțeleg ce se petrece cu omul acesta, care-o vînduse pe Clementa lui Clement, nu știa biata fată că intrase într-o casă de nebuni! Ca să auzim, după două luni, că Cibin a murit

în vara aceea, îl mușcase o mîță, fiara turbată a mușcat și pe una din fetele lui, dar fata n-a pățit nimic, omul a început să vadă mîțe zburînd prin copaci și securiști ațîțați de mîțe care-l căutau pentru crimă împotriva statului, și alte bîzdîgăanii cu niște milițieni care-l cercetau, asta era obsesia lui, se urcau în podul casei și Aristița-i privea de jos, cu spaimă, iar ei vroiau să știe și să vadă cu ochii lor, cum acel Cibin devastase lanurile de pe Cruceri, tăiase pădurile Frăsînelului, își înjunghiasse vitele și dăduse foc carului, preferînd deportarea, iar ei coborau din pod înciudați, nu descoperiseră corpul delict, ci doar patima omului. Cibin a mai bolit cît mai bolit, cu dureri cumplite de cap și cu o mare sensibilitate la lumină și zgomot, nu suporta să-l atingă copilul, urla de durere criminalilor ce-ați avut cu Clementa de-ați închis-o la balamuc, iar ei se devinovațeau că Aristița e-o hoată de-a lui Filip, ea e vinovată de boala lui, și tatăl ei a fost hoț, colaborase cu străinii, fiind, pe atunci, șufar de cai și negustor, lucru nedovedit de pușcașii Colonelului dez-morțînd din angoasă turbatele mîțe. La două săptămîni de la nuntă fața i s-a lăsat, inima i-a cedat.

La nuntă a dansat toată noaptea, luînd-o la joc pe Valerica și pe Ristița, pînă acestea și-au dat duhul în brațele bărbaților lor, pe atunci Sile Guțui fiind scăpat în exil, de frica urmăritorilor, nu semase cererea de tecere la colectiv și tot fugea, și nu se regăsea de frica lor, pentru că el știa cum e-n Siberia, făcuse războiul. Cibin i-a șoptit la ureche n-o să scapi, omule, te vor supune, iar el i-a dat replica din mîndrie ba o să scap, nu e dracul atît de negru. În această fază a bolii agitația se transformă în furie și suferinzii au insomnii, halucinațiile iau chip, cu carne și oase, și el îi vede cum milițienii instigați de Nuca Băiete urcă încă o dată în pod, răscolesc durerile istorice prin care-a trecut omul de la nașterea sa.

Astfel, cei din anturajul nuntașilor, au aflat că Lumina ardea pe pămînt cu o putere magică, cei din capul mesei aflînd că e creația Arhanghelului. După nuntă, Arhanghelul luase chip de lup, cum îl ura pe acel Cibin Soarte care-l sfidase în fața poporului său! A simțit puterea animalului, simțind mirosul de om de la o mie de coți și pasul femeii sale, care mergea singură, beată, pe la biserica catolică, îi auzea răsufarea, mișcarea feselor, pieptul mare și larg și trosnetul oaselor, din timpul dragostei, și mereu, și mereu, vindicativitatea formelor tocite de timp, ca ea să moară înaintea lui, pentru că nu mai suporta vuietul asurzitor și lumina. Aristița știa de Clement că mai fusese însurat cu o femeie din Măcărești, dar n-a trăit cu ea decît unsprezece luni, Cibin acceptînd, cu bună știință, să vină moartea, doctorii neavînd ce-i mai face. Într-o noapte fierbințelile i-au cuprins trupul, iar Clement și Clementa l-au învelit-o cu o foaie de cort și l-au dus în mijlocul curții. Nu-și mai mișca mîinile, picioarele îi înghețaseră, iar inima lui se făcea o stîrpitură de carne, de aceea, și tu îți amintești cum ai plecat de la nuntă cu Gheorghe și cu Sile Guțui, cum ai mîncat pîine cu muștar, și ce frumos era mirele, ca un prinț, și Clementa era frumoasă ca o prințesă, golindu-se nunta după ce s-a închinat. Era a treia zi după ceasul de vară, cînd n-a mai fost pic de veselie, deși spun cei mulți gură-cască, din anturajul mirilor, că însuși Demistofele participase la nunta lor, îmbrăcat într-o blană de lup, că acel Cibin a încercat să-l izgonească,

dar el tot venea și venea, însoțit de alți lupi, ca s-o adune marea de nuntați într-o lume utopică și s-o batjocorească. Mai la urmă, nuntașii au ascultat o melodie lină, produsă de corul copiilor din Topile, unde preda muzica și artele plastice doamna Vetruvia Manicatide Chiric. Se știa, doamna fusese mușcată de rabie, doctorul Stein o vindecase cu alifii nemțești, dar ea continua să-l urmărească pe soțul ei care o înșela cu Pitica Dabijei, încă din timpul războiului, ea dirija adunarea și tare mai cînta frumos: *tineretul utemist/ e gata de luptă/pentru statul socialist/ să plecăm la muncă/...*

Se pregăteau zilele Congresului.

La sosirea Colonelului în comunitate, cavalerii apocalipsei bezmetice au adăugat *Cortului Roșu* steme noi, trezind din genunea nimicului simbolurile generației de aur ale noii ere: secera și ciocanul, baltagul și ghioaga și, mai presus de toate, Biblia Neterminată a părintelui Portfirie Paideianu, primul sfînt consemnat în anele creștine ale bisericii din Homi-ceni. Colonelul biciui copertile încărcate de aurării ale cărții, își fripse degetele la atingerea mănunchiului de file și citi dintr-o singură răsuflatre textul aproape ilizibil al *Manifestului*, în varianta orală, carte scrisă, mai întii, de acel călugăr plimbat prin țările Apusului, în cea de-a doua jumătate a veacului trecut. Arhanghelul se cutremură, invidia îl devora, da, călugărul acesta zălug îi furase ideile, de aceea îl ura pe Marx, antemergătorul creației sale, fiind încredințat că evenimentele revoluției din octombrie vor fi sărbătorite mult mai tîrziu, ziua de 7 noiembrie fiind aleasă de părintele patristicii comuniste românești, Leon Patriciu Nikolski, din anturajul prințului Vogorides, ca singura zi validă pentru manifestații. *Toate hotărârile se luau la Cortul Roșu*, iar Colonelul părea să-i reproșeze ceva tînarului comunist, cînd acesta, ușor derutat, tresări la gîndul torturii. Dar avu curajul să declame.

– Da, tovarăși, *Manifestul* îmi aparține, iar evenimentele ce vor veni vor confirma măreția partidului, pînă la ziua de apoi.

– Vorbești în dodii, tovarășe, ținti Colonelul, țaranii din acest sat au compus acest text.

Dar el rămase neclintit, privindu-și în ochi posibilitățile adversari răsăriți de niciunde. Vîntul lovea crengile ulmilor dinspre apus. Primi din miinile Colonelului dosarul fiecărui locuitor al satului, de la primul născut la ultimul murit, cu toate datele, averea, faptele și visele, Aristița Filip fiind trecută la cei decedați, deși se afla vie printre falșii urmăritori. Femeia trecuse cu vederea neadevărurile scrise acolo, îl lovi ușor peste umăr pe Onoriu, fratele ei, îl biciui cu privirea pe Arhanghel care continua s-o intimideze cu falsuri și amenințări, că dacă nu plătești autoimpunerea, cucoană, o să-ți moară găinile, pe cînd Goangă Nebunu continua să-și ceară dreptul la beznă. Toată viața luptase pentru niște drepturi și nu pentru minciunile lor.

– Noi la lampă am trăit, și la lampă vrem să murim.

Colonelul se răscoli în ființa sa, la glasul aceluia om zălug, anulînd *sine die* drepturile la întunecime, pînă la a șaptea generație de giște și bibilici, părăsi incinta Cortului Roșu, lovi în platforma marelui întuneric care persista peste coline și văi, și, printr-un gest sindic, abătu lumina care-și flutura steagurile pe la Coasta Morii, peste Dealul de Mijloc, cu direcția Cortului Roșu. Radiațiile electromagnetice, condensate în fasciole vii, poposiră vesele la Poarta Țărnii, întîmpinîndu-l cu

zîmbetul solar în retina incandescentă. Bărbatul rotund, marcat de suferința eșecului, în lupta revoluționară cu acel Cibin Soarte, pe care nu l-a convins de justetea ideilor sale progresiste, înainta greoi pe drumul construirii socialismului. Se scăr-pina după ceafă și ofta. Satul acesta de țărani răspopiți, (sunt cuvintele lui) îi dădea de furcă. Calea de răzbit prin tunelurile ignoranței și mistificărilor de natură politică se contura limpede și dreaptă anulînd noroaiile patriei în arbitrariul poruncilor și dezmațul conducătorilor, dar măruntele vrăbii și pițigoi anunțau în cor că pe aici mulți vor trece și puțini vor rămîne, și că lumina de la Răsărit nu-i decît o toană a urmăritorilor. Colonelul nu înțelese unde bătea politica acestor păsări inteligente, le izgoni din preajma Ceriului, urcă în mașina cu număr străin, NKVD-19, număr pe care Aristița îl memoră, din principiu, și constată că automobilul colonelului poartă plăcuța de înmatriculare a mașinii unchiului său, Ștefan Filip, doar cu o literă în plus, în coadă. Tînăra femeie nu știa care sunt semnele de prisos, aspect important în economia vederilor ei politice, pentru că literele semănau cu niște hieroglife din seraiul vorbelor neamului și proliferau în discursuri bezmetice, izgonindu-l încă o dată pe Arhanghel, din cugetul său. Plăcuța o prefigura pe tovarășa Filip, care participa la *Congresul* de la Cort, cu toate cele treisprezece femei comuniste din Moțca, la vederea cărora femeile din sat au strigat:

– ... dar sunt niște țigănci împutite, tovarășa, noi avem femeile noastre, niște răzășițe perfecte, aspect care o intrigă pe tovarășa Filip.

În vîrtejul discursului, Sisica se aplecă șoptindu-i Colonelului: sunt doar niște muieri nevoiașe, tovarășe Roșu, și ele au nevoie să fie prăsite! Adunarea îi sorbea nespuse cuvintele, numai femeile din sat o tratau cu îndoială. Guzanul ce Bătrîn, tușind cu subînțeles, rosti în contumacie: javra asta comunistă, dați-o afară din sat! sintagmă care a rămas și azi în folclorul de sorginte difuză, ponegrind profilul psihomoral al conducătorilor și subtilele sensuri ale luptei de clasă. Tovarășa, însă, (sunt cuvintele Colonelului), reprezentase o personalitate emblematică pentru perioada ilegalistă a partidului comunist.

– Merita să-i fie cunoscută autobiografia, tovarăși! Vom avea multe de învățat!

De altfel, acest Congres îi era închinat tovarășei Filip, ca unei ilegaliste de soi, ce era. Da, singurul punct aflat în discuția Congresului fiind evocarea persoanelității tovarășei Sisica Filip, creatoarea, de facto, a individualității Arhanghelului. Un adevărat comunist al țaranilor. Colonelul tuși scurt, gîștelele pocniră din aripi și vulpile din Vatra Iazului lătrară la azul acelei vorbiri măiestrite. Și-și dădu drumul într-o retorică întortocheată, din care răzbeau cuvinte frumoase, convingînd auditoriu, prin măiestria argumentației, că această femeie se născuse și murise comform cu necesitățile revoluției. Venise pe lume majoră, într-un an revoluționar. Locul, rasa, obiceiurile și religia i-au fost trecute în clandestinitate, datorită complexității poveștii ei de viață, pentru care Arhanghelul a scris un poem, preamărind chipul ei, inima ei vitează și eroismul patentat. Avusese o mătușă deportată de regimul țarist în Siberia, o alta încarcerată de Siguranță, aspect care nu putea fi trecut cu vederea de către foștii prizonieri de război care au murit de inanție în gerurile năprasnice ale unei Asii tîrzii, Sile Guțui, abordînd problema cu răceală, fiind de

acord cu bătrînul său unchi, care scormonea cu vîrful toia-
gului în zăpada proaspătă... prezența ei se făcea cunoscută
printre propagandișii de clasă, o soră mai mare făcea parte
din mișcarea muncitorească din România, un frate luptase în
Războiul civil din Spania, gașcă revoluționară care întregea
misterul unei lumi de luptători anarhiști, toți aflați în spatele
frontului, ca să nu simtă mirosul prafului de pușcă și idolatria.

– Da, continuă Colonelul, tovarășa a intrat în partidul comu-
nist datorită faptului că trăia într-un mediu revoluționar, dar
și setei ei de dreptate și dragostei de oameni, această femeie va
lupta și va lupta, cu credința într-un viitor mai bun al omenirii.

Temele fundamentale ale Congresului fiind trecute pe
linie moartă, acestea înfiripindu-se din idelile născocite de
Licadon, în lupta sa cu frazeologia futiilă emanată la lecțiile
de istoriografie a satului de învățătorul Domonco. Frază din
care Sile Guțui nu înțelege nimic, omul abandonează cercul pri-
virilor siderate, care-i amiteau de Siberia și de prizonierat, se
desprinsese de grup și gîndi la moștenirea ce-i va reveni după
moartea lui Vasile a Laiului. Se va lupta cu Gheorghe și Aris-
tița pentru pămîntul din Huci! Și nu se va trece niciodată la
Colectiv, ceea ce se va întîmpla... Socrul său, însă, se încapă-
țina să moară, așa că se strecură în umbra cireșilor, și-și băgă
capul în lut, ca struțul. Tirada de la Cort continua, cucii se
lăsau pradă adevărului rostit de buzele Colonelului, renunțau
la cuiburile de împrumut, ca-n vechiul regim, simțind fiorul
muncii libere și stabilității, într-o familie unită care-și crește
cu responsabilitate copiii. Cele treisprezece femei ascultau
nălucirile Colonelului și se minunau de bogăția faptelor care
fuseseră aranjate din timp pentru a umple golul cuvintelor.

– Tovarășa a intrat în partid încă de copil, cînd încă scria
pe tablita de ardezie mamă și tată, persoane pe care nu le-a
cunoscut în realitate, dar auzise de ele, în lungul drum al căli-
rii revoluționare. La zece ani a fost aleasă în comitetul local
al *ut*, ieșind din producție ca să activeze în învățămîntul pri-
mar, cînd a învățat primele buche, cititul, socotitul, în același
an, cu ocazia zilei de întîii mai a fost arestată pentru răspîn-
dire de manifeste, fiind imediat eliberată din beciurile sigu-
ranței, din lipsă de probe. N-a linștit-o dracu', (sunt cuvintele
Colonelului), care gîndea în termeni licențioși, (tîrfa asta din
Tecuci), în rezonanța monosilabică a Mintuitorului, care umbla
pe uscat și ape, propagînd mila și solitudinea, și nu dezmățul
prin ariile de la Poarta Țărnii, ci a ștes-o înspre Belgia, unde
a locuit pentru o perioadă scurtă la sora sa, a trecut în Ger-
mania, ca să aprindă flacăra roșie a comunismului, fiind izgo-
nită de marii maeștri ai lojii masonice, pe terenul unei insta-
bilități emoționale severe, apoi s-a stabilit la Viena, unde, cu
emigranții *pcr*, a editat ziarul *tînărul leninist*, iar cînd tipogra-
fia a fost descoperită, au arestat-o, au bătut-o și-au chinuit-o,
în inima ei blindă, pe frigerea masonică, fiind condamnată
la opt ani de închisoare. În semn de protest, împreună cu cei-
lalți membri ai grupului, a intrat în greva foamei, din care n-a
mai ieșit, deși a beneficiat de amnistie, la căpătîiul ei însuși
marele Minkovschi Miciurin a compus poemul pedagogic, și
l-a închinat acestei femei. Plîngînd în hohote, la capul ei, ar fi
citat din doctorul Freud:

– ... tovarășa Sisica n-a murit, ea a fost asasinată, dar a trăit
și trăiește veșnic la sînul clasei muncitoare, la sînul tinerilor
muncitori și țărani, îndemnîndu-i prin jertfa ei scumpă și

neîncetată la lupta cu dușmanul de clasă, fiți siguri că memoria
ei ne va călăuzi în războiul pentru amnistie și libertate, masele
trudite, urmîndu-i exemplul, vor lupta și ele și-i vor smulge
din ghearele asasinilor pe luptătorii revoluționari.

Era gîndul Arhanghelului care-o vedea vie pe Sisica, amfi-
trioana sufletului său, în retorica nemiloasă a Colonelului.
Moment tulburător, care răscoli adunarea, și-un vaier sfișietor
se iți printre femeile de la Moțca și Ciohorăni, care au înce-
put să plîngă în hohote, pentru că o vedeau vie, în fața șatrei,
cum le preda din Manifest. Tovarășa Sisica venea și pleca, tot-
deauna îmbrăcată în uniformă de soldat de avangardă, cu cra-
vată la gît, bandulieră și colanul roșu cu tricolor, încorporat
de seceră și ciocan, ca elemente fundamentale ale revoluției.
La mormîntul ei femeile de la Moțca își dădeau duhul plîn-
gînd, lacrimi, lacrimi udau costumul ei roșu, fapt care-l făcu
pe colonel să îngîne:

– Toate muierile astea revoluționare sunt la fel, misoginis-
mul său fiind descifrat după analize subtile realizate de ana-
liștii politici de după revoluția din 89.

Sisica mai trecea pe la cumanta sa, Ana Filip, ca s-o aline
în dorul soțului dispărut, și s-o convingă să-și dea dracu-
lui odată pămîntul la Colectiv, dar întîlnea mereu refuzul și
obuzitatea acestei femei necioplite, care-o poreclise din invi-
die proletcultistă *cîrnățăreasa din Tecuci*, și acest aspect bio-
grafic fiind neelucidat pînă astăzi, dar preluat de Licadon, în
opera sa de început, ca fior liric în descătușarea maselor, tex-
tele, fiind într-o perpetuă contradicție ideologică cu cele com-
puse în liniștea siderală de la Ripa lui Chiric de către Arhan-
ghel, care, în momentele de maximă concentrare refuza curul
muierii și alfabetizarea (citat din context). Și se apuca de scris.

Așa au înțeles cele treisprezece femei din Huciul Biseri-
cii că se formează conștiința de sine, țigăncile din Moțca ofe-
rind vălătuci de piine cu sare la mormîntul ei proaspăt, unde
groparii se uitau mirați la domniile din Siguranță. Aceștia, din
disperare, avîndu-l drept sfetnic pe Nuca Băiete, au smuls ei
înșiși lopețile din mîinile lor și-au aruncat pămînt peste cada-
vrul fără coșciug, de teama izbucnirii vreunei revolte. Sisica
dădea viață tuturor lucrurilor prin exemplul ei viu și nemu-
ritor, pentru că tovarășa Haia (acesta fiind numele de împru-
mut, din perioada cît a luptat pe teritoriul Belgiei), chiar și
moartă tulbura liniștea burghezo-moșierimii, în schimb, băr-
bații au trecut de partea pitulicilor care cîntau de zor în mlaș-
tina de Subzmău, prin forța rațiunii refuzînd să recunoască ase-
menea minciuni, pentru că o femeie e tot o femeie, șopteau
de teama confruntării cu necunoscutul, preferînd, în vîrte-
jul erotic, să se vopsească în penaje brun-ruginii, pe burtă, și
roșu-verzui pe spate și vîrful cozii, poreclindu-se unii pe alții
bourel, gătejel, cioclejel, împăruș, împărățel, pănțărus, sfre-
deluș, șofrac, ochiul-boului, porecle care umpleau de bucurie
inima femeilor, împelițînd abecedarele învățătorilor Arghir și
Domonco cu tot felul de peisaje bucolic-lacustre, din arealul
cotidian. Așa au scos-o din panteonul ilegalistilor interbelici,
plasînd-o printre galinaceele și curcile de la Stan, alături de
coana Sofia, numele ei fiind sisîit de Lepte Argatu, vicepreșe-
dintele responsabil cu euforia logopaților din sistem, în efortul
lui de a-și corecta vorbirea, cu cea mai elegantă foneticiană a
vremii, Vetruvia Manicatide Chiric, logopedia fiind la mare
căutare printre ciobani, lăutari, și copiii nomenclaturiștilor.

Sentințe lirice*

- Căinii stăpânului peste tot; stăpânul nicăieri nu s-arată.
- Scap bobul de mărar și sub talpa mea crește tufă. Calc pământul în grădină – este carne moale, caldă, vie.
- A nu face nimic – un început excelent pentru orice faptă.
- A pierdut războiul, dar nu-i înfrânt: și-a păstrat drapelul din brazda de vânt.
- Când ajungi sub răsfățul lui, ghinionul nu te pierde din ochi nici cât să clipești.
- Când cocoșații și-au făcut un partid, și-au ales drept siglă cămila și, în deșert, guvernează.
- Ceartă-mă, frate, dar nu-mi fi dușman.
- Cel care scrie, pe sine se scrie; cel care citește, pe sine se citește.
- De câte ori mă las cucerit de spiritul cuiva, spiritul meu își adaugă, la teritoriul său minuscul, imperiul celui care m-a cucerit.
- De cum, de ce urâtul poate profeti mai degrabă decât frumosul.
- Toți fiii s-au născut într-o singură zi din toate mamele lumii.
- Un neamț a intrat cu toporul în mulțimea dintr-o gară rânind câțiva călători: de data asta nu-s eu cel vinovat, mie nici nu-mi trecuse prin cap așa ceva, eu am drujbă.
- Cel mic, mă vede mic; cel mare, nu mă vede.
- De două mii de ani e tot mai rău pe-aici. De-ar ține încă pe-atât.
- Aruncarea din cuib a puilor de cum le-au crescut penele – cruzime de părinte.
- Aș putea crede în Dumnezeu ca în oricare alt politician, de ce să nu-L cred? L-aș crede ca pe un politician, până începe să-mi promită.
- Când îl nimerește rolul e un actor bun, de-ai zice că rolul îl joacă pe el.
- Căsătoria fără sentiment – viol cu acordul mirilor, al primăriei, al bisericii.
- Ce e de ars și nu arde azi, mâine putrezește.
- Când primești un dar, dăruiește și tu. Dăruiește celui dar-nic din plinul sufletului tău, să faci loc darului cel nou.
- Ce egoiste sunt lucrurile astea bune! Deși sunt gata să-mi dau și viața pentru ele, iată, ele pot trăi și fără mine.
- Secretele sale îl ascund de lume.
- Semenii mă uimesc, cum mă mir și de mine. Tot ce descopăr la alții, bun sau rău, diabolic sau îngeresc, descopăr și la mine, copleșindu-mi ființa parcă mai apăsător, mai aspru.
- Ce greu să-ți unești toate zilele, toate clipele trăite, într-o singură viață și viața aceea să arate ca și cum ar fi viața ta, unica dată ție!
- Speranța își face cuib în trupul meu ca într-un copac cu frunze tinere.
- Sunt curat ca vidul!
- Sfântul se ruga ca demonii să treacă la altă credință decât a lui!
- Și eu merg la teatru cu mască, cu masca de spectator.
- Ce slabi suntem dacă flatăm o ființă atât de vulgară și de lipsită de educație – Moartea.
- Ce să fie cu pruncul acesta ce încă se bate pentru viața mea pe sfârșite, unde să ajungă, când de mic se rostogolește din munte ca râul plecat să-și caute mama revărsată în ocean.
- Scriu și scrisul mă învață să scriu, cum orice meseriaș se lasă școlit de lucrul mâinii sale.
- Încrăzător că-și va face meseria și-n Rai, cimitireanul își spune gândul: *vocațiile mari se păstrează și după moarte.*
- Simt iz de cadavru tot mai aproape: așa miroase vântul care nu mai bate.
- Toți au ceva de zis; de auzit – nimic.
- Și eu – nemuritorul clipei.
- Și pâraiașul efemer, chiar dacă nu are o destinație, sigur are un sens.
- Specia mea își omoară viitorul de dragul prezentului.
- Sunt dintre cei care n-au nevoie de minuni ca să creadă. Îmi trăiesc mirarea și fără nimb.
- Tot ce omul supus lăcomiei adună la vedere, în jurul său, cu aceeași lăcomie înțeleptul adună în interior, să nu-i vadă nimeni boala.
- Sunt mulțumit: victoriile mele nu seamă prin nimic cu ale învingătorilor mei.
- Un lung sfârșit e bietul om de când se naște până azi.
- Toate căile începute sunt greșite; calea bună e cea călcată până la capăt.
- Suntem o familie modernă: cinăm la restaurant și ne spargem vesela în familie.
- Viața mea – lungă convalescență după durerea nașterii.
- Urâtă-i lumea din care plec; urâtă-i lumea în care ajung.
- Vecinul meu – demon ratat, înger niciodată.
- Sunt omul banal care trăiește din ozonul excepției înalte.
- Surâsul Giocondei – autocritica mută pentru gândul femeii trecut sub tăcere.
- Și de ce mă rog nu mergi la vot: *Nu merg pentru că eu știu cu cine votez!*
- Nu-s mândru de lașitatea mea iar actele de eroism ale semenilor nu mă salvează: toate se sfârșesc prin moartea cuiva!
- Pesimistul: profetul la care nu vine nimeni.
- Și Dumnezeu, în ce mă privește, își drămuiește bunătatea: mă iartă de păcatele din care ies singur.
- Așa blând cum am ajuns, sunt singurul căruia îi este frică de mine.
- Pe piatra sub care fusese îngropase își scrisese din timpul vieții: *Dacă Dumnezeu mă vrea, să-mi pună El cruce.*
- În vremea Inchiziției numai cei apropiați de Biserică erau arși pe rug.

(Va urma)

* Din volumul în pregătire REACȚII ADVERSE

Dumitru UNGUREANU

Am avut odată Leica...

În primăvara lui 1971, pe la Paști, cred, vărul Costel al vărului Ment, aduse în Cacova un aparat de fotografiat Leica, al cărui nume caligrafiat, și subliniat, pe metalul argintiu îmi va băntui memoria până la uitarea finală. Nu era primul obiect destinat acestei îndeletniciri ce-și etala obiectivul, sau numai învelitoarea din piele de vită, la gâtul cuiwa din sat. La fel de clar precum ziua aceea de duminică, într-o vară – să fi numărat vreo 11, 12 sau 13 ani, cel mult –, îmi amintesc înfățișarea lui nea Andrei Onete, unul dintre frații cunoscuți drept *Ai lu' Velea*, milițian la București. Ca toți cei care se căpătuiseră luând servicii prin țară, dar se uscau departe de vatră, venise pe-acasă și asista la horă, în Poiană, alături de proaspăta sa nevastă, parcă a treia, dacă nu chiar ultima. Purta costum de culoare închisă, era proaspăt ras, iar obrații roșu-aprins păreau tencuiți cu un fel de cremă, ca ai femeilor fudule. Părul pieptănat pe spate stătea lipit de țeastă, așa cum văzuserăm prin filme că au gangsterii americani. Fruntea boltită arăta mai înaltă și mai întinsă decât o sculptase natura, mulțumită cheliei precoce. Ochii căprui se mișcau vioi sub pleoapele umflate, pesemne de trai bun, fiindcă de băutura nu se punea problema, nu-l văzuse nimeni la cărciumă, nici nu se auzise că ar ascunde asemenea nărav. Cămașa bleumarin și cravata cu dungi albe și roșii miroseau a lavandă. Pantofii lustruiți-oglină, ceasul cu capac și lăntșor de metal auriu, la butonieră o garoafă albă (să fi fost o iasomie?) și, în buzunărețul de la piept, colțul unei batiste – toate nimicurile astea trădau eleganță de negăsit în praful satului. Însă nu hainele îl scoteau în evidență; de ceva timp – mai precis de când, după colectivizare, mulți cacoveni își găsiseră de lucru la oraș –, costumele din tergal și pantofii „de lac” parcă invadaseră ulițele; aparatul fotografic, în husa lui maro, susținut de-o curelușă cu cataramă nichelată – acesta zgârma curiozitatea copiilor și stârnea indiferența matorilor. Aparentul nonsens din enunțul „stârnea indiferența” încearcă traducerea unui sentiment pe care nu știi să-l verbalizez mai limpede: poate că oamenilor satului le-ar fi plăcut să aibă un așa lucru de preț, cum bănuiau să fie cel de la pieptul lui nea Andrei, dar la ce să-l folosească? Era câte unul care, împins de-o inexplicabilă nevoie, își cumpăra vreo asemenea drăcovenie; o păstra în „odaie” și privea la ea cu evlavie, dar n-o utiliza niciodată!

Nea Andrei trăgea puține fotografii. Nu-i lipseau plăcerea sau clienții, însă era mai mult plecat din sat. Probabil că-i aparține cadrul cu vecinii și prietenii Costică Ungureanu (dragul de Nenea!),

Florică Niculae și Ionel Filip, ciuntit salvat de mine. Datează din vara lui 1967 sau primăvara lui 1968, cu puțin înainte să fie încorporați în armată. Tustrei au pantaloni negri și cămăși deschise la culoare. Țin minte că le purtau la zile festive. Florică are una albă, cu mâneci scurte, Nenea tot albă, cu dungulițe albastre și roșii; a lui Ionel era vernil. Și Nenea, și Ionel au mâncile suflecate, dovada vremii călduroase. Ionel, care mai târziu a căpătat și a murit cu supranumele de *Vărul Pomană*, etalează ochelari de soare și – un adevărat lux, de necrezut pentru viața lui ulterioară – ceas la mâna stângă, pusă pe genunchi în așa fel încât să se și vadă! A fost un om extraordinar de bun la suflet, unul care – pentru o litră de orice băătură – te ajuta la muncă ziua întregă, nepretențios la mâncare și lipsindu-se de răsplată, dacă se simțea bine și răspundeai la glume fără supărare. Așa decurgeau întâlnirile lui cu Nenea, mai ales după ce acesta, împins de nevoie, s-a stabilit la *blacoteț*, în oraș, de unde venea la baștină când era vreme bună, să întrețină casa și să cultive grădina. Pe urmă s-au certat, nu mi-a zis niciunul din ce cauză, și au murit fără să se mai împace. Nenea s-a dus pe lumea cealaltă înaintea lui Ionel, într-un ianuarie cu pământul bocnă. În cimitir, nimeni dintre consăteni nu s-a îndurat să-și rupă mâinile și mânușile pe coada târnăcopului; s-a băgat vechiul prieten, rămas cu regretul gâlcevei nestinse. Un glumeț din vecini, care știa de cearta celor doi, a comentat astfel: „Dacă ar vedea Costică cine îi sapă groapa, s-ar scula din coșciug!...” „Și crezi că n-ar bea împreună iar?” fu întrebat. Răspunsul s-a pierdut în pâcla geroasă.

Se păstrează destule cadre de la Onete. Unele au ajuns la mine pentru restaurare digitală. Și câteva dintre cele înghesuite în rame, pe pereții casei noastre, erau captate de vecin. Eu nu apar în vreunul, nu știu cum am ratat să fiu nemurit astfel. Nici după ce s-a pensionat, nea Andrei nu se obosea cu pozele, deși se poate spune că pritocea gustul pentru frumusețile iconografice. A fost primul cacovean care a angajat un pictor să-i zugrăvească pereții verandeii cu scene câmpenești, de vânatoare, arbori pe stâlpi și flori pe capituluri. După el, au plătit fresce asemănătoare și alți doi-trei consăteni. Nu l-a fericit nicio nevastă cu moștenitori direcți, nu știu ce s-o fi ales de aparatul și clișeele lui foto. Revenită băiatului ultimei soții, casa i-a fost vândută de două ori. Acum e părăsită, ca multe de prin sat...

Nici despre echipamentul unchiului Costică Trandafir, văr primar cu tata, n-am aflat nimic, deși am locuit aproape și l-am vizitat

des în ultimele sale luni, până s-a retras, pe neașteptate, la odihnă veșnică, în 1982. El era „fotograf oficial”, deși amator, al familiei noastre, iar ședințele de pozat însemnau sărbători, fiindcă de sărbători venea pe la neamuri, trăgând la casa bătrânească moștenită de un nepot. De la unchiul Costică mi-au rămas câteva cartoane cu figurile bunicilor și cu moaca mea de copil ținut în frâu de mama. Îmi stăruie în minte peste ani aparatul cu vizare verticală. Nu rețin marca; pot bănui un Rolleiflex ori altul cu aceeași configurație. Mă hazardez la proveniența germană, dat fiind că, pe vremea când ne înghesuia în fotografie, unchiul Costică deținea postul de felcer la un dispensar uman din Sibiu, unde lucrurile nemțești se puteau găsi, pasămite, mai lesne ca oriunde. Adevărat, mașina lui personală era o Pobedă (apoi un Moskvici), nu Mercedes, nici Volkswagen, nici legendarul Trabant. De ce una rusească, habar n-am; oricum, el trăia la nivel superior nouă, cei rămași în (ori neplecați încă din) Cacova. În 1969 a renunțat la tot ce agonisise la Sibiu și s-a mutat în Găești, recăsătorindu-se a treia oară, de data asta cu femeia care însemna prima lui dragoste și-l așteptase, nemăritată, vreo trei decenii. Vânduse aparatul foto, fiindcă nu i l-am văzut în săptămâna când, împreună cu mătușa-mea, Dada, l-am ajutat la niște treburi gospodărești prin curte și-n casa renovată. Nu i-am descoperit alte fotografii; e drept, n-am căutat. După înmormântare, mi-a fost jenă să o întreb pe tușa Lali, văduva lui, dacă mai are aparatul foto. Jenă mi-a fost și să cer înapoi cărțile de istorie pe care i le împrumutasem unchiului. Le-a luat nepotul ei, profesorul, poetul și dramaturgul Nicolae Ștefan Drăghici, ajuns ulterior șeful culturii pe județul Călărași, mort, împreună cu soția și cu șoferul vitezoman, în tragicul accident rutier petrecut în dimineața următoare alegerilor din toamna anului 2000.

Așadar, atunci când Costel, șmecher de București, a cărui mamă, Leana, era sora țafei Ioana, genitoarea verilor mei, a venit cu aparatul de fotografiat Leica, nu s-a zgâit nimeni din sat ca la o minune. Noi, Ment și cu mine, ne uitam la el pe toate părțile, încercând să dibuim sub carcasă ceva bun de folosit în alte scopuri. Ne pricepeam de minune la asemenea tehnice reconfigurări. Pe moment, n-am găbuit nimic. Darnic din fire când se plictisea de lucrurile deținute, Costel nu ezita să dăruiască verilor oricare dintre multele sale „jucării”, una mai interesantă și mai neobișnuită ca alta în bietul nostru areal. Am în minte, bunăoară, o lanternă cu dinam acționat de-o manetă, în maniera unei pompe, ce scotea un zumzet aparte, ca de motor. Obiectul încăpea în palma unui copil de clasa a șasea, dar nu și într-a unuia de-a patra. Mărinimos, vărul Ment m-a lăsat să mă joc, totuși, producând lumină doar câteva minute, și-alea pe seară, când nu se întunecase complet. Premiant de clasa a treia, chiar dacă mergeam împreună la pescuit pe Neajlov, eu nu eram pregătit, vezi-bine, să păcălesc trecătorii care se plimbau noaptea că pe drum vine o mașină, așa cum făcuseră Nenea cu Costel, iar apoi Ment cu fratele mijlociu, Nicu, sau cu vărul lor, Cornel al lui Călică, toți mai mari ca mine cu unul, doi, patru și opt ani. Mi-a fost ciudă, dar ce puteam face? Nimic din ce stăpâneam nu-l tenta pe vărul meu pentru un schimb *mutual avantajos*, cum suna lozinca politico-economică pe-atunci pusă în circulație.

De lanternă, ca și de-alte drăcii, n-am avut parte; de aparat foto însă am beneficiat. Nu pricep nici azi ce-l apucase pe Ment să mi-l dea, după ce se jucase câteva zile cu el. Nici vărul meu, întrebând deunăzi, nu-și amintește cum au decurs tratativele. Poate renunțase la aparat fiindcă necesita mereu film, ca să funcționeze, să „producă” și să justifice „investiția”? Iar clișeul trebuia dus la dezvoltat, treabă complicată pentru noi... Alți bani, altă cheltuială! Am prăpădit vreo două sau trei role în vara aceea, 1971. Dezvoltarea și fixarea pe hârtie le-a girat Nenea, care lucra la IGO, laborant, și părea tentat să se dedice artei fotografice, dacă se putea abține de la știința oenologică. Stabilindu-și prioritățile, el a optat să cheltuiască împrumutul de la CAR pe o motoretă Mobra. Nu țin minte să mă fi atras prea mult luminoasele perspective deschise

de camera obscură, cu toate că talentul mușca nemilos din mine. Cadrul numărul unu, socotit ca „prima mea fotografie”, este cel de pe coperta cărții *Prunele electrice*, Ed. Marineasa, 1996, unanim apreciat de oameni cu simț artistic. Norocul începătorului, zic eu... I-am surprins pe tata și pe Tatoniță, fratele lui, în postura lor obișnuită vara: așezați pe pragul casei, mânuind judicios sticla de țuică, grijulii să nu-și dea sufletul prea iute. (Gabriel Marineasa, editorul, a pierdut cartonul în procesul editării, fapt ce mă lasă pe veci neconsolat.) Păstrează din vara aia și alte cadre, cu mine în chip de pistolar și pușcaș. Jucăriile juneții mi le construise din lemn de brad și mă antrenam învățându-le, cu iluzia că așa voi dobândi abilități pentru arme autentice. „Sesiunea foto” se desfășurase pe vale, printre sălciile de la Mocirlă și pe malul heleșteului săpat în mlaștina de sub deal de-o draglină angajată la C.A.P., alături de „grădinile noastre ajutătoare” – în fapt, pământuri deținute de neamul Ungurenilor în zona respectivă.

Toamna am plecat la București, eu în primul an de liceu energetic, Ment în ultimul de școală profesională de chimie. Am luat și aparatul cu noi, fiindcă vărul meu voia să-l vândă în talcioc, la Obor, ca să cumpere șubler și menghină, instrumente stringente necesare în preonizatul său atelier. Știind planul, m-a pus naiba să-i vorbesc despre asta unui coleg de liceu, mai mare cu un an școlar ca mine, întâlnit chiar în prima zi de învățătură (de minte!). Se numea Constantinescu Ion, și era nepotul profesorului de matematică, Constantinescu Ilie, zis Aghiuță, categorisit în cancelarie cel mai bun și mai exigent la materia respectivă. Originari dintr-un sat al județului Olt, păreau să nu aibă nimic în comun, cu excepția numelui. Ion s-a declarat minte-naș dornic să ne cumpere aparatul, pe impozanta sumă de 120 lei, fix cât cerea vărul Ment. I-am dat obiectul pe încredere, să îl probeze, așa ni s-a părut corect. Urma să aducă banii a doua zi, precis! Nu l-am mai văzut pe individ niciodată, sau poate am trecut pe lângă el fără să-l recunosc. Interesându-mă, apoi, la clasa lui, de ce nu apare, am aflat că tembelul rămăsese *corijent anual* chiar la materia predată de unchiu-său, care nu-l trecuse nici la examinarea din toamnă. Și pentru că era corijență de primul an, fusese exmatriculat. Dacă voia să urmeze cursurile, trebuia să susțină alt examen de admitere. Pe atunci așa funcționa învățământul, iar băieții de bani-gata sau fiii de directori prin ministere, zburau din școli sau repetau clasa fără discuție, indiferent de tragedia personală. Știu cel puțin trei exemple din liceul meu...

Am contabilizat pierderea cu vărul Ment și-am ajuns la concluzia că nu-i mare brânză. „Nimic nu dai, nimic nu face!”, a zis el, pofindu-mă într-o cărciumă de la Piața Sf. Gheorghe, să mâncăm niște mititei și să bem o bere. De șubler ne-am rostuit repejor, profitând de neatenția maistrului Cenușă, însărcinat să conducă atelierul de lăcătușerie practică, disciplină la care antecedentele de-acasă mă situau permanent între frunțași. (Nu-mi amintesc amănunțele, rog să fiu crezut!) Menghină am cumpărat eu, din singura bursă primită în liceu. Era una mică, se prindea de masă în ce loc doreai, mulțumită șurubului helicoidal prevăzut cu talpă în cruce. Normal și firesc, i-am cedat-o vărului meu. El intrase bine „în pâine” și repara bricege, foarfeci, cuțite pentru toate neamurile, plus mecanisme de ceasornic, în tainele cărora devenea expert. Mi-a rămas o coarbă din perioada aia; zace prin magazie, relictă de folos redus.

Cum de încăpuse pe mâna noastră un aparat Leica (profesioniștii cunosc valoarea oricăruia, din orice serie), am scris: îl primiserăm de la Costel. Dar el de unde îl avea? Iată: Costel, absolvent cu chiu, cu vai al unei școli profesionale, era băiat de director în Ministerul Comerțului Exterior. Ce funcție îndeplinea, dacă și ce grad purta pe sub hainele civile binevoitorul său tată, rar văzut de noi, dar cunoscut de tot satul ca „nașu’ Ment” (vărul meu îi poartă numele de botez), uite că n-am fost curios pe-atunci să aflui. Iar azi, când e de mult țărână într-un cimitir catolic, doar poza lui mi-ar stârni oarecum interesul. N-o am.

Mihai GLIGAN

Despre praf și alte specii de pești

Personaje:

El
Mama
3 femei (mame)
6 vorbitori
un prezentator
Slujitorul
Rip Rup Rap

Scena I

(O adunare, la o ședință; unul dintre ei propune tema. Toți se întrec în discursuri și cunoștințe. Acțiunea scenei este plasată la o masa rotundă. Atmosfera este aprinsă, fiecare fiind în concurență cu celălalt. Se înțelege faptul că problemele discutate au o importanță foarte însemnată în societatea respectivă)

Vorbitor 1: Aș vrea să vă vorbesc despre praf. *(se urcă pe masă, secondată de un slujitor; toți sunt surprinși de îndrăzneala personajului)* Somnii, regn animalia, încrengătură chordata, subîncrengătură vertebrata, infraîncrengătură agnate...

Slujitor: Stăpână, stăpână e gnathostomata!

Vor. 1: Deci, somnii iubesc praful, dar, noi, oamenii de ce uităm așa de des să o facem? *(ironic)* Unii oameni adoră să citească. Somnii de ce nu au plăcerea asta bolnavă? Ei se rezumă la praf, sunt niște filozofi, aleg doar esențialul, doar miezul fructului copt, pe când cititorii sunt niște criminali,...

Slujitor: Criminali! Da, stăpână, am auzit ieri seară că pe la ora 19, de fapt era 19:03, totuși, era 19, că în casa familiei *Iordache*, în camera a doua de către bucătărie, cea vopsită în roz, cu becul stins, de pe strada *Iureș*, din cartierul Perțec, din orașul *Larț* a avut loc o crimă. Am citit tot în ziarul *Popor*, luat de la chioșcul al doilea de pe strada *Primăverii*, chiar următorul după primul, acela roșu.
Vor. 1: Cititorii, niște criminali ce omoară praful, plăcerea somnilor.

(un altul îi ia locul celui dintâi la discurs)

Vor. 2: Praful este ceea ce ține legătura între real și între ce nu este real. Când ștergi praful în fiecare sâmbătă, tu, omul cu mânușa verde pentru curățat mobila, deteriorezi încet moștenirea lăsată nouă de timp. Praful este uzura mobilei cu trecerea timpului. Atunci răsare întrebarea: A fi sau a nu fi?

Vor. 3: Praful, odată șters, trece pe lumea de apoi, având ca scop căderea imperiului tuturor lumilor universului, care ne conduc, deci praful este creatorul a tot ce e mai sublim din noi.

Vor. 4: Praful este o creatură foarte minunată, pentru că îmi terorizează viața, când trebuie să-l șterg. Praful o face pe *maman* să își iasă din minți și să țipe când îl vede. Îmi place praful pentru că o terorizează pe *maman*. Praful e prietenul meu.

Vor. 5: Praful mă obligă să fac curățenie...*(șoptit)* și arată ca un monstruleț pufos când se adună în

ghemotoace, dar deși e drăguț și arată nostim pe mobilă la tati și mami, lor nu le place și mă pun să-l șterg. Mă simt o criminală când șterg praful. Praful e peste tot și este de multe feluri: praf de stele, praf de pe marginea drumului, praful de pe mobilă, praful de unicorni. Eu iubesc praful pentru că nu am astm.

Vor. 6: (*concluziv*) Vă spun, suntem o societate bolnavă, sortită pieirii. Timpul e drăgălaș, lumea e parfumată, anii mai scurți și scurși ca altădată, minutele mai lungi și secundele certate, dar noi ne neglijăm praful, oameni buni.

Prezentator: Vă mulțumim că ați fost alături de noi la emisiunea noastră, *Praful nostru cel de toate zilele*. Vă urăm noapte bună și vă așteptăm mâine la aceeași oră. Nu uitați să ne contactați și poate veți fi norocosul câștigător al marelui premiu oferit de cea mai vizionată emisiune la ora actuală.

Scena II

(*Precum restul acțiunii din continuarea piesei, această scenă se petrece în casa unei familii alcatuită dintr-un fiu și o mamă. Casa se limitează la o cameră cu o masă în mijloc, în colț aflându-se o oglinda cu o măsuță plină de medicamente și de obiecte cosmetice. Întreaga cameră este în degradare: totul e iluminat de un bec slab care pâlpâie, pereții sunt scorojiți, iar peretele din fund are o crăpătură pe unde pătrund personajele în cameră*)

(*Mama intră în scenă cu hainele copilului. Ea este îmbrăcată și machiată foarte strident, având o privire pierdută, sticloasă. Copilul intră îmbufnat după ea, fiind îmbrăcat în alb*)

Mama: Vai, ce frumoasă ești draga mea!

El: Mamă, sunt băiat!

Mama: Scuză-mă, mereu te confund cu sora ta!

El: Nu am soră.

Mama: Vai, pușor, se vede că ești tânăr! O să crească ea, ai răbdare.

(*O pauză scurtă. Copilul își găsește o jucărie bizară cu capul retezat. Mama se așează și începe să se machieze*)

El: Mamă, am o problemă de matematică.

Mama: Haide, fiule, spune-mi-o! Poți să ai încredere în mama ta, doar ea te-a făcut. Ba mai mult, mama ta poate să îți fie și psiholog, chiar și logoped. Vai, dar ce bună eram la psihologie în liceu.

(*mândră*) Mereu luam toate notele de zece... am lăsat liceul fără note...

El: Mamă, totuși...

Mama: Fiule, nu e bine să vorbești peste adulți. Nu o să te pedepsesc pentru că ești copil. Știi, vorba poetului, iubirea iartă tot, iar tu ești copil și mamele își iubesc copiii.

El: Acum pot să te întreb despre problema aceasta de aritmetică?

Mama: Ah, aritmetica, pușor! Aritmetica e ca psihologia. Psihologia se ocupă cu relațiile dintre oameni, iar matematica cu cele dintre numere.

El: Mamăăă, cât face doi ori doi?

Mama: Vai, pușor, asta este foarte simplu. În câțiva ani o să fie floare la buric... floare la buric, sau la nas? Cu proverbele astea nu știi niciodată, fiecare e diferit de restul. Ce trebuie așa multe proverbe? Ce? Unul nu ar fi de ajuns? Eu însămi aș lupta să fie proverb național!

El: Mamă, te rog, oprește-te!

Mama: Scuză-mă pușor, mă înțelegeam la cât să ies cu prietenele.

El: Ce vorbești? Nu ai mai ieșit de doi ani din casă.

Mama: Se vede că ești tânăr pușor. Înainte de orice lucru trebuie să te pregătești.

El: Îmi răspunzi la întrebare acum?

Mama: Ce întrebare?

El: (*după o scurtă pauză*) Mi-aș dori să fii precum jucăria mea.

Mama: Cum adică, fiule? Să fii jucărioasă, sau jucăușă, sau jucătoare...

El: Nu, mi-aș dori să fii fără cap (*dezvăgît*) Merg să citesc în cartea de matematică, stai liniștită, mamă!

Mama: Vai pușor, ce tânăr ești! Cărțile sunt pentru oameni singuri, nu ai nevoie de cărți când ai o mamă așa bună ca mine!

(*Se aud niște bătăi. Intră în scenă trei femei îmbrăcate asemenea mamei*)

Mama: Uite, pușor, suntem aici toate mamele tale. Vă salut prințesele mele!

Prima: Ce bine arăți dragă!

A doua: (*către celălalte femei*) Ah, regina noastră, ne onorează cu acest titlu important.

El: Dar nu tu îmi ești mama?

Mama: N-ai de unde să știi niciodată.

Prima: Recită-ne o poezie până ne dăm noi seama.

(*copilul iese din scenă*)

A doua: Prostuț ca un fluturaș. Auzi, cum să ai o singură mamă? A treia: E ca și cum ai avea o singură identitate, ce prostie!

Mama: Dragele mele, rostul acestei lumii e să nu aibă rost, iar sensul omului e să nu aibă sens. *(toate râd)*

(Copilul intră în scenă pentru a recita, aduce cu el un sicriu mic și un ghiozdan, în care are o funie încâlcită, pe care o deșiră în timp ce recită. Se așează în fața mamelor și recită plin de entuziasm)

Dimineața de cu seară / Iau ghiozdanul plec la țară, /
Cu un câine cam zglobiu, / Să-i fac maică-mii sicriu.

(Cele 4 mame încep să-l dezbrace de hainele de copil într-un mod ritualic, amplu, urmând să-l îmbrace în haine de adult. Un ritual de maturizare al personajului)

Gând cu gând, seară de seară, / Iau ciocanul din seară,
/ Plec frumos în ritm grăbit, / Nu las mortul la răcit,
/ Că-i bolnav și dezvelit.

Cu-o lopată ascuțită, / Sap o groapă măricică, / Să
o bag pe mami-n jos, / Nimănui nu-i de folos, /
Căci trăiește de prisos.

(Maturizarea personajului se încheie. Mamele se mută în profunzimea spațiului de joc și discută, în timp ce personajul El are un moment de intimitate și de repulsie)

El: *(vorbind în șoaptă)* Peștii se țin în acvariu, copiii se joacă cu peștii, peștele mare mănâncă peștele mic, burta crește, adevărul moare, dreptatea... Mamele fac copii, iertarea are cancer, inima se strică, funcționarii îngrijesc praful, sicriile-s drăguțe. Este bine că s-a întâmplat în singurătate. În situații ca acestea omul nu are nevoie de public. Trecând peste faptul că nu aș putea să o las pe mama să știe. De fapt s-ar cuveni să știe, dar ce să-i zic? Mamă, vezi că fiul tău este mort! Da, este mort. Poate s-ar bucura. I-aș spune, dar mă plictisește, mă plictisește fața ei, întrebările ei: *Băiete, bărbate de fapt că ai treiș de ani, cum e vremea azi?* Ca dracu, mamă, cum altfel poate să fie? Așa bine ar fi fost ca polițistul acela să aibă conștiință și să mă aresteze. Să fie impresionat că eram beat, atingând viteza de dezintegrare a rablei mele. Atunci, cred, că ai fi fost nevoită să-ți lași dracului pastilele alea, să ieși ca un vierme să îți cumperi țigări. Marlboro roșu scurt, sunt convins.

Să-ți pui pe tine blugii mâncați de molii, bluza aia de lână îmbâcsită de fum. Mamă, ai să vezi, îngerii tăi nu știu să cumpere țigări. Uite, dulcea și scumpa mea mamă, o să vezi că ești un nimic, ești coșmarul Dumnezeului tău care e un nebun. Hai, aleargă să nu crape dependența- n tine. Mai repede, sevrăjul te ajunge din urmă!

(se îndreapă spre mama sa care acum se află singură și se privește în oglindă)

Credeai că poți să mai faci același joc cu mine? Până aici, nu o să sufăr după condamnările sfinților ăia ai tăi. Să nu crezi că îmi e frică. Cu sticlele tale de medicamente și pachetele goale de țigări. În ele îți vor face mormântul. Am putut eu vreodată să-ți cer un sfat, spune-mi mamă? Când te întrebam ceva, te uitai la nori sau îți fixai ochii la televizor, de parcă acolo se aflau răspunsurile. Când ai înnebunit, sau mai bine zis, ai fost vreodată normală? Nici măcar nu m-ai lăsat să fiu copil. De fiecare dată când voiam să privesc și în față, tu îmi întorceai capul în lateral, spunându-mi că așa e corect. Mereu trebuie să mă justific de ce ies din casă, să-ți explic de ce plouă, să-ți ascult replicile din emisiunile de la TV despre praf...

Mama: Nu uita că trebuie să-mi spui și ce culoare au copertile cărților tale, știi că mă interesează tare mult.

El: Da, mereu a trebuit să fiu prizonierul tău, părtaș al nebuniei tale. Toate poveștile tale cu ziarștii care năvălesc în casă încă mă bântuie. Și acum îmi e frică. Și tata... grozav bărbat a fost și ăla.

Mama: Ce mândră sunt de tine fiule! Le-am spus eu tuturor ce deștept ești.

El: Da, ai dreptate! Ai mâncat ceva astăzi?

Mama: Nu, dar, dragule, am văzut o emisiune în care doi iepuri mâncau doi morcovi. A fost așa real încât m-am săturat și eu.

El: Te cred, dar haide totuși să vezi ce mâncare bună ți-am pregătit.

Mama: Conține caroten?

El: Nu. Ce-i cu întrebarea asta?

Mama: Sunt alergică la caroten, știi asta. Cred că alergi se manifestă mai violent la β - caroten, decât la γ -caroten, dar nu sunt foarte sigură.

El: Până acum nu aveai problema aceasta!

Mama: Fluturaș, doar nu crezi că inventez probleme! Mereu mi-a plăcut să privesc cum mănâncă alții morcovi și roșii, dar niciodată să le mănânc.

(Se așează la masă și încep să mănânce)

El: Mamă, iartă-mă că m-am enervat pe tine.

Mama: Când te-ai enervat pe tine?

El: Nu pe mine m-am enervat, ci pe tine. Eu, fiul tău, m-am enervat pe tine, pricepi?

Mama: Aaa...Nu țin minte. Altădată când te mai enervezi pe mine să-mi spui ca să fiu atentă, poate o să-mi placă. Ai tu treiș ceva de ani, dar nu-i frumos să faci lucruri fără să mă anunți și pe mine.

El: Te anunț data viitoare.

(Un moment de liniște. Mama urmărește ceva cu privirea, pe urmă se bagă sub masă.)

El: Ce te-a mai apucat acum?

Mama: De câțva zile îmi ascund țigările și pe urmă încep să le caut. E interesant. Adică ceva care interesează, care prezintă sau trezește interes; demn de atenție.

El: Poți să te comporți și tu normal, măcar o dată? Ce n-aș da să pot pleca din casa asta!

Mama: Când pleci să ai grijă să închizi ușa bine, abia se închide. Nu știu ce-i cu sărăcuța de ea. De câteva zile nu mai mă pot înțelege cu ea, dar am găsit o soluție: când eram ieri la plimbare, am văzut un mort în cimitir și m-am gândit să-l aduc acasă să sprijin ușa cu el. Vezi, de atunci nu mai avem treabă cu frigul... sau el avea treaba cu noi?

El: Termină te rog cu tâmpeniile! Cum să faci așa ceva? Ieri toată ziua ai stat în fotoliu.

Mama: Ai dreptate. Cred că am văzut asta în filmul de aseară. Niciodată nu știi cu filmele astea, te induc mereu în eroare.

El: Haide și termină din farfurie, pe urmă poți face ce dorești.

Mama: Imediat. Acum merg să văd dacă nu cumva mi-am ascuns țigările lângă ușă.

SCENA III

(Mama iese din scenă, rămâne doar el care se pregătește să citească, dar este deranjat de un grup de funcționari/ziariști care năvălesc în casa lui. Aceștia îi adună toate cărțile din bibliotecă și clădesc din acestea un zid, în spatele căruia îl imobilizează pe El)

Rip: Cine sunteți dvs?

El: Poftim? În casa mea eu pun întrebările!

Rup: (râs pe nas)...și tot dvs răspundeți!

Rip: Auziți, v-a murit o vecină săptămâna trecută?

El: (rece) Nu știu...

Rup: Aha, deci nu știți?

Rip:...suspect

El: Bine, a murit dna Nicolas, dar săptămâna aceasta, nicidecum săptămâna trecută.

Rup: Argumentat răspuns.

El: Deci asta era problema?

Rip: Nu, doar doream să știm, așa...

El: Atunci haideți să vedem care e problema și să depășim momentul.

Rup: Dar cine a zis că e vreo problemă?

(o pauză în care cei doi încep să-l îngrădească pe El)

Rip: E foarte curat aerul aici la dumneavoastră, lucru nemțesc.

El: Da, este...

Rup: Și cărțile acestea miros tare bine.

El: Într-adevăr

Rip: Văd că puteți respira destul de bine și doar cu două flori, deși legea prevede un minim de 3 flori per încăpere

El: Da, pot

Rup: Faceți-vă comod, doar sunteți în casa dvs.

El: Ați terminat?

Rip: Nu, doar doream să știm așa...

El: Cam multe lucruri, doar doreați să știți.

Rip: E foarte curat aerul aici la dumneavoastră, lucru nemțesc.

El: Probabil a rămas deschis vreun geam.

Rup: Și cărțile acestea miros tare bine.

El: Aș dori un pahar cu apă.

Rip: Văd că puteți respira destul de bine și doar cu două flori, deși legea prevede un minim de trei flori per încăpere.

El: Să le ia dracu de flori, am impresia că deja vă repetați

Rup: Faceți-vă comod, doar sunteți în casa dvs.

Rip: E foarte curat aerul aici la dumneavoastră, lucru nemțesc

El: Ziceți-mi ce să vă dau? Ce?

Rup: Și cărțile acestea miros tare bine...

El: Ce legătură are asta? Ce jocuri tâmpite, mama v-a trimis?

Rip: Văd că puteți respira destul de bine și doar cu două flori, deși legea prevede un minim de trei flori per încăpere.

El: Stați să mă fac comod, doar sunt în casa mea, nu?

Rip: Domnule, dacă vă deranjează prezența noastră trebuia să ne spuneți fără să fiți ironic.

Rup: Pofțiți paharul cu apă!

(Funcționarii părăsesc scena, El rămâne imobilizat între cărți. După un moment de liniște, aceștia reapar cu câte o valiză și un scaun. Funcționarii își stabilesc biroul în casă și încep să rupă foi de hârtie)

Rip: Pss, uită-te la Rop ce hârtie bună are azi de rupt! Mereu l-a favorizat șeful.

Rup: Grea meserie ne-a mai hărăzit Dumnezeu! Ia uite ce scrie pe hârtia ăstua: *Vând pește jucăuș, cu două pete mov pe partea dorsală și cu zgârieturi fine pe lateral, a fost folosit doar de puține ori. A studiat Prafologia, 3 ani într-unul.*

Rip: Calitate, nu altceva. Întrădevăr o bizarerie ciudată, dacă îmi iau curaj, pot zice că e de-a dreptul neobișnuit.

Rup: Credeai că rup orice hârtie, măi bizaroidule?

Rap: Dacă nu vă mai grăbiți, vă reclam că nu munțiți, salariul vi-l năuțiți. Și să n-o mai spun odată că-mi stricați răbdarea toată.

Rip: Hai, taci, sau măcar închideți gura!

Rap: Eu astăzi mă simt mai bine, fiindcă rup hârtia bine. Iară voi de ați tăcea, greutate n- aș avea.

Rup: Ignoră-l, Rip. Ascultă ce știre rup acum: *Vând cal regal. A fost folosit în Primul Război Mondial de către Wilhelm al II-lea, dar foarte puțin. A fost rănit la un picior, dar dacă i se acordă îngrijire de calitate în câțiva ani e ca nou.*

Rip: Vechi cal, dom'le! Oare nechezau altfel caii pe vremea aceea?

Rup: Tot ce se poate. Acum caii sunt minimaliști, atunci erau expresioniști. E diferență mare dom'le.

Rip: Curentele astea culturale se aplică și la cai?

Rup: Da normal, chiar în articolul ce-l rupeam adineauri scria despre asta!

(Se aude un clopoțel care anunță pauza de masă, cei trei părăsesc scena. Intră mama și-și găsește ful îngropat sub cărți)

Mama: Vai, dragule, ce au făcut cu tine?

El: Lasă-mă, mamă, ia-ți pastilele și lasă-mă în pace!

Mama: Uite, mi-am găsit țigările! Haide, bucură-te că am căutat mult după ele.

El: Nu e momentul să avem discuția asta. Uită-te și tu, toate cărțile îmi sunt rupte, totul e dărâmat!

Mama: *(plâns înfundat)* Băiețelul mamii drag de treiș ceva de ani... tot ești numai vânăta. Ți-am zis eu că nu îți fac bine cărțile.

El: Mamă...

Mama: Stai că te ajut eu să scapi. Te leg drăgălaș de picior, să rămâi aici în siguranță, rinocerașul meu. Vezi, în secolul acesta ești o victimă a eliberării, de aceea te leg să nu mai suferi atât. (il leagă de picior cu un lanț)

El: Și acum cine o să-ți mai cumpere țigări, dacă m-ai legat?

Mama: O trimit pe sora ta!

El: Nu am așa ceva, m-ai terorizat și când eram mic cu ideea asta. Acum du-te și lasă-mă în pace!

Mama: Ai dreptate. O rezolv eu și pe asta, dar prima dată să fi tu aici în siguranță.

El: Haide să tăcem, astfel va fi totul mai bine.

Mama: Fiule, dacă îmi închid gura mi se deschid ochii

El: Și ce e rău în asta?

Mama: Tu crezi că am înnebunit și vreau să văd realitatea?

El: Atunci, ce vezi când închizi ochii?

Mama: De toate. Acum, văd un iepure care nu mai poate să sară și un trandafir fără spini. Într-o seară, așa pe la șapte, am văzut un uliu mâncat de o găină. Tare straniu a mai fost.

El: Eu dacă închid ochii nu mai văd nimic.

Mama: Străduiește-te, e ușor. Eu mă simt cel mai bine când sunt cu ochii închiși, doar că uneori am impresia că mor și mă sperii, atunci îi deschid.

El: Eu tot nu văd nimic, dar simt ceva când mă prefac că mor. Simt cum suferința curge ca un râu, iar eu sunt pe malul său. Uneori simt asta și când dorm. Simt fericire.

Mama: Eu simt fum de țigară.

El: Aud și văd un moș care varsă în râu o găleată, în care e inelul tău și mai sunt bucăți din casa aceasta. Oare o fi tata?

Mama: Închide numai un ochi, poate așa vezi și tu iepurașul ăla. Haide, că tot pe loc e și acum. Până reușești, merg să rujez o jumătate de buză, că parcă s-a dus din ruj.

(El începe să delireze și să își înfășoare lanțul în jurul gâtului. Mama se așează în fața oglinzii și începe să se machieze)

El: Ce mândru sunt de tine, fiule! / Suspect... / e foarte curat aerul... faceți-vă comod... /...și cărțile miros tare bine... / nu e bine să vorbești peste adulți... ce frumoasă fetiță ești... / vai pușor, ce tânăr ești... / cărțile sunt pentru oameni singuri...

(Final deschis: se sinucide sau nu)

Constantin ARCU

Pagini japoneze (II)

27.03.2015

Dimineața, cobor la parter pentru breakfast. Înțeleg că pot alege și optez pentru un mic dejun japonez. Din curiozitate și politețe, îl prefer celui în stil american și bufetului suedez, etalate în sălile din apropiere. Un chelner mă conduce și iau loc la o masă joasă, maro închis. Îmi așază imediat în față un pahar cu apă și o ceșcuță cu un lichid brun-roșcat. Probabil e ceai. Omul se retrage învăluit în politețe și discreție, iar eu examinez cu interes antreul mesei de dimineață, dacă pot spune așa. Aștept vreo zece minute, trăgînd cu ochiul la japonezii de la măsuțele din jur, pe care se aflau multe boluri. După un timp, am început să mă întreb dacă trebuie să aștept sau dacă nu e cazul să mă servesc singur. M-am lămurit rapid că felurile de mâncare erau aduse de chelneri din altă încăpere, nu-mi rămînea decît să aștept. În sfîrșit, o japoneză în negru, apropiindu-se în plecăciuni repetate, îmi pune în față o tavă cu boluri de mâncare. Fac o poză pentru posteritate și analizez ciudățeniile din față. Un vas cu orez fiert, alături un bol cu lichid prin care plutesc bucăți de frunze, un ou moale plutind într-un lichid incolor, cîteva bucățele de tofu, două păstăi verzi, tari, de fasole sau de mazăre, farfurioare cu boțuri de alimente cu gusturi ciudate etc. Încerc să mă dumiresc aproximativ ce se găsește în fiecare bol, beau o cafea și mă întorc în cameră, pentru a mă spăla pe dinți. Politețea, în cantități excesive, poate dăuna grav organismului. E deducția matinală pe care o încerc, în timp ce-mi periez dinții. Pe viitor mă voi orienta spre alte variante la micul dejun.

Conform programului, pornim într-un tur al orașului Tokyo, iar Hiroko, ghida locală, o micuță japoneză care seamănă leit cu milioane de alte micuțe japoneze, face o

incursiune prin istoria Japoniei. Povestește despre împărații care s-au succedat de-a lungul secolelor în arhipelagul nipon, despre reședințe și ere, șoguni, prezintă Perioada Meiji și ieșirea Japoniei din izolaționismul milenar etc, în vreme ce eu stau cu nasul în geam, zgîndu-mă la mulțimile de indivizi mărunței, care așteaptă la semafoare, mulți la cravată și cu geantă în mînă. Se referă apoi la Tokyo, capitala țării, o metropolă cu peste 15 milioane de locuitori. Sursele indică diferit numărul lor, iar Hiroko plusează, susținînd că ar fi cam 40 milioane de locuitori în metropolă și suburbii. Ești nevoit să iei sub rezervă informațiile ghizilor străini, nu ai încotro. Pare totuși dificil să faci un recensămînt pe cont propriu.

De-a lungul timpului, Tokyo a fost devastat de mai multe incendii și aproape întreg orașul vechi a fost distrus de marele cutremur Kanto din 1923, acțiune dusă la capăt de bombele americanilor în ultimul război mondial. Din cîte se spune, orașul a fost reconstruit fără o planificare urbană riguroasă, încît printre vestigiile din lemn izbucnesc turnuri moderne din oțel și sticlă. Partea centrală a orașului este ticsită de blocuri înalte cu birouri pentru administrație, finanțe și afaceri. Dar mai este ceva care mă intrigă. Chiar și din autocar se observă curățenia de pe străzi.

Oprim la Palatul Imperial, acolo unde locuiește Akihito și familia imperială. Împăratul are peste optzeci de ani și nu este angajat politic. El este un simbol al statului japonez. În apropiere se află Parcul Hibiya-koen, prin care se văd cîteva homeless dormind pe iarbă. Acest job are pretutindeni înscrise în fișa postului aceleași sarcini de serviciu. Din San Francisco la Tokyo și din Paris la Rio de Janeiro boschetarii dorm cît e ziua de mare. Doborîți

de alcool sau halucinogene, ținuuți de lene și mahmureală, gem și sforăie pe băncile din parcuri sau pe cartoane și rogojini, rufoși și nespălați cu anii, cu încălțăminte scâlciată, răspîndind în jur mirosuri pestilențiale care-i înfășoară ca un cocon protector. Rareori cîte unul se extrage din toropeală, cască și privește îngîndurat înainte cugetînd la problemele lumii, apoi se ridică nesigur și-și buzunărește cu delicatețe confrății. (În unele țări meseria este strict interzisă; bunăoară, în Singapore sau în Emirate nu întîlnești nici urmă de practicant.) Țin să precizez din capul locului că japonezii săraci au un cod al onoarei, dacă pot spune astfel, și n-ai să vezi un singur individ cu mîna întinsă. Așa se spune, n-am avut prilejul să mă conving.

Palatul Imperial este izolat prin ziduri și șanțuri adînci cu apă și se află pe locul unei vechi fortărețe. Palatul a fost devastat de incendii de mai multe ori de-a lungul timpului, fiind reconstruit de fiecare dată. Aflu de la ghizi că palatul este înconjurat de o grădină cu arbori și iazuri, însă accesul publicului este permis numai de două ori pe an.

Pornim apoi pe Bulevardul Ginza, o aglomerație de magazine, prăvălii, cafenele și restaurante. Pentru eleganța shopurilor, Ginza este comparat cu 5th Avenue din New York. Din mers, dăm și peste un teatru kabuki. Actorii sînt profesioniști, iar meseria se transmite din generație în generație. Într-un magazin cu portofele, genți etc., descopăr un cireș înflorit. (Japonia celebrează în aceste zile sakura, sărbătoarea florilor de cireș.) Florile roz par naturale; japonezii au un talent nemaipomenit de a imita realitatea, încît ajungi să te întrebî dacă un obiect natural nu e cumva vreo imitație izbutită.

Turul continuă cu o croazieră pe Sumida-gawa. Asta înseamnă rîul Sumida, cuvîntul gawa însemnînd, de fapt, rîu. În timp ce ne deplasăm spre punctul de plecare, îmi dau seama că japonezii circulă pe partea stîngă. Observasem ceva și seara trecută, pe autostradă, însă eram prea obosit. Imediat ce urc pe vas, fac poze faimosului Rainbow Bridge (Podul Curcubeu) care rămîne în stînga noastră. E o călătorie agreabilă, de o parte și de alta a rîului se văd cireși înfloriți. Dincolo de ei, încep clădirile din sticlă și beton.

După ce debarcăm de pe vas, plecăm spre Templul Senso-ji. Este un loc plin de culoare și obiceiuri tradiționale. Aici se îmbină fericit elementul japonez tradițional cu viața cartierelor muncitorești din zilele noastre. Conform ghidei, Templul Senso-ji este un templu budist ce produce fascinație printre japonezi, privilegiu rezervat, îndeobște, lăcașurilor șintoiste. Fac poze la Poarta Tunetului, inclusiv zeităților cumplete ce-i păzesc flancurile. Legenda spune că templul a fost construit în sec. al VII-lea de trei pescari care au găsit în plasele lor statueta lui Kannon, Zeița Iertării, și fiecare a visat că aceasta le-a cerut să ridice edificiul. Ca și alte clădiri de aici, templul a ars și a fost reconstruit de mai multe ori. Într-o parte se află o pagodă cu cinci niveluri. În curte, este un cazan cu

tămîie aprinsă. Se crede că fumul de care se impregnează vizitatorii aduce noroc. M-am afumat și eu din belșug, am cumpărat suvenire și am făcut poze cu japoneze drăguțe.

Plecăm spre Observatorul Metropolitan, o clădire înaltă, de unde ai o spectaculoasă panoramă a orașului Tokyo. Din autocar, observ ceva ce mi se pare ciudat. Oamenii nu vorbesc la telefon pe stradă, cum se întîmplă în țară. Rareori vezi vreun japonez butonîndu-și celularul. La noi, toți vorbesc fără oprire și cît mai tare posibil. De multe ori, în tramvai sau în metrou, am asistat la discuții telefonice penibile, aseasonate cu înjurături și urlete indecente.

Răspunzînd unor întrebări puse de turiștii din grup, Hiroko spune că în familiile japoneze sînt unul sau doi copii, însă înainte vreme, în familia tradițională, existau 7-9 copii. În altă ordine de idei, ne informează că rețeaua de metrou din Tokyo are 304 km. Și, din cîte putem constata singuri, autostrăzi impecabil construite străbat Japonia în toate direcțiile. Fără bani europeni nerambursabili, fără comisioane. Dar japonezii nu au încă un Minister al Marilor Proiecte Naționale, cum avem noi și de care ne simțim atît de mîndri.

Ce să-i faci? E soarta noastră s-avem mari proiecte. Mai departe nu ne interesează. Ne înțepenim în proiect și trecem la altceva. Ne scuturăm de orice responsabilitate, dînd vina pe miorița, pe unguri, pe meșterul Manole, pe cărbușii de mai și pe cîte alte năzdrăvăanii. Noi sîntem cei mai viteji, mai frumoși și mai breji dintre toți oamenii de pe fața pămîntului, însă forțe oculte (deseori) ne pun bețe în roate.

Ar fi multe de spus, însă nu-i locul într-un jurnal de călătorie. Nici nu mă simt în apele mele și n-aș vrea să fiu nedrept. Consemnez doar că a existat în autocar un dife-rend legat de locuri. Conducătorul de grup, din motive inexplicabile, n-a cerut turiștilor să urce în autocar și să-și aleagă fiecare un loc în ordinea înscrierii, cum este prevăzut în contract și cum se procedează pretutindeni. Iar românașii noștri s-au stabilit pe scaunele din față, după cum s-au înghesuit la prima urcare.

Pe primele banchete s-au izbit o familie din Iași (un tip țigănos, cu o nevastă clonțoasă, dar care pe parcurs avea să devină agreabilă) și alta din Bacău (bărbatul, un individ șters, iar consoarta, o doamnă de mahala, asistentă medicală probabil, neschimbată pe tot sejurul). Iar alt domn din Bacău, o piticanie cheală, cu o vechitură de aparat de filmat aninată de gît, s-a înfipt în scaunul ghidei japoneze, filmînd și făcînd comentarii penibile despre obiectivele de pe traseu. Încerca să reproducă explicațiile ghizilor, avînd aerul că-i reporter la BBC. În fiecare excursie dai peste un handicapat din asta.

Cum situația părea să se permanentizeze, i s-a cerut ghidului să-și îndeplinească obligația și schimbarea locurilor a stîrnit comentarii. Apoi atmosfera s-a mai relaxat. Dar rămîne ideea că nu ne place să respectăm regulile. Probabil voi scrie cîndva un eseu pe tema asta. De exemplu: De ce se ceartă românii în străinătate? Am asistat la

multe situații penibile în peregrinările mele, însă nu le-am reținut în însemnările de călătorie, pentru a nu fi acuzat că-i denigrez pe români.

Oprim la Altarul Meiji Jingu, cel mai mare loc sfânt din Tokyo. Altarul îl comemorează pe împăratul Meiji, a cărei domnie a realizat trecerea furtunoasă de la Japonia feudală la cea modernă. (Eu cred că trecerea a fost decisă de navele de război americane, care l-au convins pe împărat că America nu mai tolerează izolarea seculară a japonezilor.) Edificiul se află în mijlocul unei curți cu arhitectură japoneză, este din lemn de chiparos și acoperit cu țigle de cupru. Pe o galerie cu felinare din bronz se ajunge în sala principală, unde se găsește mormântul soției lui Meiji. Pe poarta de intrare – torii – cea mai înaltă din lume de acest fel, sînt trei crizanteme, simbol al familiei regale Meiji. Spre deosebire de porțile din Occident, masive și cu evident rol de fortificație, aceste torii zvelte simbolizează limita dincolo de care duhurile rele nu pot trece.

Înainte de intra într-un templu sau altar pentru a se ruga, japonezii îndeplinesc o procedură de purificare, dacă pot spune astfel. Lîngă intrare se găsește un rezervor cu apă (fîntînă, uluc sau alt recipient) și ustensile (linguri mari din lemn) cu care se ia apa. Se spală pe rînd mîna stîngă, mîna dreaptă și apoi se clătește gura. Cred că nu greșesc ordinea operațiunilor, însă cei care vor ajunge într-un templu n-au decît să se uite cu atenție la localnici. În curtea templelor sînt amenajate și locuri unde credincioșii își pot scrie dorințele pe scîndurele, agățate în cuie pe un suport din lemn.

Seara, luăm o cină tradițională într-un restaurant. Interesant este că fiecare își gătește singur mîncarea. În față se află un vas cu apă care, din niște butoane, poate fi înfierbîntată progresiv sau adusă la o temperatură mai joasă, după nevoie. E o instalație montată în masă. Chelnerii aduc legume și felii subțiri de carne de vită, iar clientul le fierbe de unul singur. M-am prins rapid de șmecherie, dar nu m-a entuziasmat. Gătită astfel, carnea parcă nici nu are gust. Asta e: fiecare neam e cu tradițiile lui. Fac parte din cultura sa.

Am avut o discuție pe tema asta cu piticania din Bacău, insul care o făcea pe reporterul de la BBC. Acela încerca să mă convingă că nimic nu se compară cu sarmalele noastre și că bucătăria niponă e un fleac. Nu știu cît de veche e tradiția sarmalelor românești, se pare totuși că au ajuns la noi pe filieră turcească. Dar dincolo de disputele privind tradiția, nu toți se dau în vînt după sărmăluțe. Și l-am amintit pe Anthony Bourdain, celebrul bucătar și realizator de programe culinare la CNN, care a declarat senin că nu i-au plăcut sarmalele românești. Nici eu nu le duc dorul, am adăugat. M-a pus imediat la punct, cică n-am mîncat eu sarmale făcute cum scrie la carte. Sărman idiot. Sarmalele nu sînt tocmai pe gustul meu, atîta tot. Nici bucătăria niponă nu m-a impresionat, dar sînt convins că japonezii nu ne invidiază pentru sarmalele noastre.

28.03.2015

La micul dejun, de astă dată am preferat bufetul suedez, încărcat cu felurite mîncăruri, inclusiv cu pește, creveți și icre. E altceva. Astăzi plecăm spre Nikko. Din nou discuții legate de locurile din autocar, deși grupul e format din numai 18 persoane. Nu știu de ce sînt atîtea scandaluri în grupurile de români. Rareori dai peste oameni civilizați, politețe, decentă. De obicei se înscriu cîte două-trei perechi prietene și, în gașcă, devin agresivi. O călătorie pentru care ai plătit mulți bani și de care ai sperat să te bucuri se transformă într-un coșmar, datorită unor nemernici. Prefer să călătoresc pe cont propriu cînd este posibil, deși cheltuielile mi s-au părut de fiecare dată mai mari.

Dar să revin la traseu. Ghida ne anunță că pînă la Nikko vom face vreo două ore cu autocarul, sînt peste 125 kilometri. Autostrada se scurge printre blocuri masive, ca printre niște stînci. E o autostradă suspendată. Jos, la picioarele pilonilor masivi din oțel și beton, se văd coroarele de culoare roz ale cireșilor, apoi pe de lături, în viteza autocarului, din nou se înghesuie blocuri unul în altul, aglomerîndu-se cu iuțeală.

Ghida japoneză pune un DVD cu metropola Tokyo, un reportaj structurat cu inteligență pe clădiri importante, străzi, parcuri, ape etc. Încerc să-l urmăresc pe ecranul televizorului din față, aruncînd priviri fugare, fără să scap din vedere drumul pe care-l parcurgem. E o dimineață ușor acoperită, dar caldă. Hiroko ne informează că în Nikko vor fi peste zi 20 grade Celsius. Fac un calcul rapid, acum în țară e ora 1:20. Puțin după miezul nopții.

După ce ieșim din aglomerația urbană, dincolo de parapetul înalt de pe marginea autostrăzii se văd acoperișuri din țigla Lindab. Casele par modeste, grupate pe tipuri, probabil sînt din prefabricate. Ceva mai tîrziu, parcurgem un ținut muntos. Din cînd în cînd, prin lumina mohorîtă a zilei, se profilează creste albastre peste care, ici și colo, se întind fișii de zăpadă.

Înaintăm spre Nikko și ghida ne vorbește despre sistemul japonez de învățămînt. Copiii merg la școală de la șase ani; anul școlar începe la 1 aprilie și are trei trimestre. Primele șase clase de școală generală și trei ani de gimnaziu sînt obligatorii. În ultimul timp admiterea într-o universitate nu mai presupune eforturi ieșite din comun, iar tinerii își caută un loc de muncă încă din anii terminali ai facultății.

Prima oprire este la Templul Toshogu, un templu shintoist ce face parte din Patrimoniul Mondial UNESCO. După moartea shogunului Tokugawa Ieyasu în 1616, la Nikko s-a construit un mausoleu modest, unde acesta a fost înmormîntat. Mai tîrziu, un nepot de-al său a edificat, în memoria faimosului bunic, mărețul altar Toshogu. Se pare că acest Tokugawa Ieyasu a reprezentat modelul după care a fost creionat personajul Toranaga din romanul *Shogun* de James Clavel.

Se pătrunde printr-o uriașă torii, o poartă tradițională din piatră, iar în stînga se află o pagodă cu cinci niveluri.

Urmează o altă poartă păzită de doi străjeri fioroși, dincolo de care se găsesc construcții și depozite cu ornamente sacre, inclusiv vestitul basorelief cu trei maimuțe care sugerează preceptele: Să nu auzi ceva rău; Să nu spui ceva rău; Să nu vezi ceva rău. În apropiere este o fântână unde japonezii, înainte de a pătrunde în incinta sacră, se opresc să-și spele mâinile și să-și clătească gura (ritual pe care l-am descris deja).

Printr-o altă torii se ajunge la un turn al tobelor, dincolo de care se află o clădire budistă în care se poate intra numai după ce te descălți. Pe tavan este desenul „dragonului care urlă” și ori de câte ori un călugăr, aflat dedesubt, lovește un obiect, zgomotul stârnește reverberații. Când călugărul iese de sub cupolă, ecoul nu se mai produce. Fenomenul se datorează

acusticii de sub tavan, pentru că, și v-o spune cineva care a văzut mulți dragoni la viața lui, jivinele astea fornaie, nu urlă.

La coborîre, mi-am amintit de Elena, o prietenă admiratoare a culturii nipone, care mă rugase să-i aduc o pietricică de la un templu japonez. Rugămintea ei fusese neînsemnată și impresionantă în același timp. Mi-ar fi părut rău să uit de ea, așa fi resimțit-o ca pe un sacrilegiu. Am cules câteva pietricele și puțin mușchi de pe un zid, iar de la un chioșc am cumpărat suvenir.

Parcul Național Nikko cuprinde peisaje montane superbe, cascade spectaculoase etc. Ne oprim pe malul Lacului Chuzenji-ko, aflat la poalele unui vulcan

stins (nu am reținut exact, Nantai?). Muntele e acoperit cu un strat de zăpadă, lăsînd senzația că este suflat cu o pulbere de făină albă. Prin pădurea de alături, la rădăcinile copacilor dezgoliți, se mai văd urme de zăpadă (cred că sîntem pe la vreo 1200 m altitudine). Temperatura e sensibil mai scăzută pe malul lacului decît la templu.

Urcăm cu liftul la Cascada Kegon cu o înălțime de 97 m, unde fac alte fotografii și cumpăr suvenir. Ghida ne spune că am avut mare noroc, deoarece deseori cascada este învăluită în cețuri, astfel că îi auzi zgomotul puternic, dar nu o poți vedea. În schimb, în zilele cu soare, în spuma ei se arată curcubeul.

Ne întoarcem la Tokyo cu același autocar și cu aceleași probleme. Pe traseu, ghida ne arată un hotel ieftin, unde

poți închiria o cameră timp de 5 ore cu un tarif de 3000 de yeni (asta înseamnă vreo 24 de euro). Astfel procedează perechile tinere care locuiesc împreună cu părinții în spații strîmte și vor să se bucure de intimitate pentru cîteva ore.

29.03.2015

Intru chiar de la prima oră în atmosfera niponă, citind în toaletă programul zilei. Apropo, în Japonia vasele de toaletă sînt prevăzute cu butoane, senzori etc., par adevărate minuni ale tehnicii, echipate pentru a executa felurite servicii asupra cărora nu mai insist. În zilele următoare aveam să descopăr și în toalete publice vase sofisticate de WC cu capacul încălzit. Mă întreb cît ar rezista în țară un asemenea

obiect, cînd bravii compatrioți smulg și fură pînă și agățatoarele de bagaje din toalete. Nu mai vorbesc de curățenia din toaletele publice japoneze și de lipsa izului specific. Nu insist, pentru că patrihoții imediat îți sar la beregată. Nu pricep totuși de ce nu se simt schimbări în conduita noastră, deși mulți români circulă prin lume, cunoscînd mentalități și oameni admirabili? De îndată ce pun piciorul pe pămîntul țării, parcă li se șterge creierul și vechile metehne revin la fel de viguroase.

Revenind și noi la cestiune, revăd la prima oră, în toaleta din cameră, programul zilei în curs. Urmează Kamakura și Yokohama, două orașe despre care nu știu multe lucruri. Vom opri mai întîi „în prima capitală a Shogunatului, în Kamakura, o oază de liniște, înconjurată de munți, păduri și mare, situată la doar o oră distanță de Tokyo, care a cunoscut o perioadă înfloritoare între sec. XII – XIV, care a coincis cu dezvoltarea budismului și introducerea religiei Zen în China. Toate acestea se reflectă în multitudinea templelor din oraș, care s-au păstrat atît de bine de-a lungul timpului.“ Am citat din programul agenției de turism, mi-am permis să adaug numai diacriticele lipsă.

Dacă ne-am făcut o idee despre prima etapă a zilei, să trecem peste micul dejun (bufet suedez) și să coborîm la parterul hotelului. Observ un grup de vreo patru persoane și o cucoană ce tot dă din mîină, făcînd semn cuiva să tacă. Sînt cele două perechi din Bacău, prostănacul zîmbăreț cu acritura lui și piticania cheală (soția ăstuia s-a purtat ca o doamnă tot timpul, nu pot comenta). Semne disperate făcea acritura către bărbatu-său, deci foarte probabil că vorbeau despre locurile din autocar. Ca să nu-i stîngheresc din discuție, mă îndrept spre o vitrină în care este expus un pardesiu de damă. Pe manechin stă super, însă pot fi sigur că diseară, la întoarcere, cînd îl voi cerceta de aproape, voi fi dezamăgit.

Magazinul nu-i deschis la ora asta, așa că ies în fața hotelului. E o vreme senină, plăcută. Urcăm și constat că în autocar atmosfera e destinsă, semn că lucrurile par să intre în normal. Hiroko vorbește despre ceva, însă toți admiră formidabila infrastructură niponă, autostrăzi suspendate peste autostrăzi, într-o încîlceală ca dintr-un film SF, ceva ce numai mințile unor vizionari ca Șova și Opreșcu pot cloci. Pătrundem într-un tunel care traversează Golful Tokyo și puțin mai tîrziu traficul încetinește. S-a întîmplat ceva; se aud sunetele unei sirene de salvare și se transmit ordine printr-un megafon. Toate mașinile se trag pe două benzi, permițînd trecerea unei mașini de pompieri pe cealaltă bandă.

Ne deplasăm lent, în convoi. Hiroko și șoferul autocarului vorbesc în japoneză, fără să pară îngrijorați. Ghida presupune că e un accident minor. Ne lămurim cînd ajungem la locul evenimentului: o mașină cu partea din față avariata este trasă pe dreapta, iar alta pe stînga. Un autoturism s-a izbit în spatele celui lalt, nimic grav. Imediat ne reluăm drumul cu viteză normală. Rulajul întins pare să-i amintească ghidei de traficul din Tokyo. În capitală se folosește mult transportul în comun, ceea ce ajută la

descongestionarea și fluidizarea traficului. Sînt și măsuri restrictive, socotind că o oră de parcare costă cam 1000 de yeni, adică vreo 10 USD.

Ieșim din tunel și trecem pe lîngă un port uriaș, cu spații de depozitare pe ambele părți. Traversăm podul Yokohama și, în fundal, se zărește inconfundabilul Fuji, muntele sfînt al japonezilor. (Anticipînd puțin, mai tîrziu am avut senzația că întreaga Japonie se rotește în jurul acestui ax infailibil pentru niponi.) Însă Yokohama înseamnă și un imens port: hale, macarale, mașini, depozite etc., iar la malul golfului se văd nave de diferite mărimi, alte macarale argintii (vorba cîntecului) și containere. Simți că economia Japoniei duduie cu adevărat, nu numai în capul unora.

Nu știu ce mi-a venit, însă am făcut imprudența să-i relatez unei doamne grase senzația mea despre acest port. Tipa a ridicat din umeri, punînd la bătaie autoritatea sa de femeie supraponderală: n-a avut aceeași impresie. Nu știu de ce mi-am bătut gura de pomană. Ea pare lidera unui grup de patru cucoane care au mai fost și prin alte excursii. Grupul mai cuprinde două surori, blonde, cea din Constanța, care a spus că e tîrziu să mai lege prietenii, după ce a fost coborîtă din autocar, și alta din Ardeal, cu accent puternic maghiarizat. La grup se mai adaugă o cucoană de vîrstă incertă, cu ifose, care nu scapă prilejul să se laude că are două facultăți și acces la documente secrete NATO. Cică e procuror în Constanța. O gîsculiță fără creier.

La intrare în Kamakura, pe coasta unui deal se vede un cimitir cu pietre funerare și flori, într-o ordine desăvîrșită. Orașul este așezat pe malul unui golf și a fost cîndva o fortăreață a samurailor. Conform ghidei, Kamakura a fost capitala Japoniei pînă în anul 1333. Ca și alte orașe japoneze, a suferit mari distrugerii la cutremurul Kanto din 1923.

Primul obiectiv este Colosul Daibutsu (Buddha Uriaș, în traducere) care se află în incinta Templului Kotoku-in. Este o uriașă statuie din bronz a lui Buddha stînd jos, cu o înălțime de vreo 11 m. Statuia este goală pe dinăuntru și pe o scară (contra unei sume pe care nu o mai rețin) am pătruns în interior. Am făcut cîteva poze și am cules pietricele dinlăuntru statuii pentru Elena, admiratoarea culturii japoneze. (Cu bucurie, încredințat că am găsit ceva potrivit dorinței sale.) Se spune că odinioară statuia se afla într-o încăpăre din lemn ce ar fi fost distrusă de un val imens de apă, deși e posibil să fie doar o legendă.

O remarcă legată de păstrarea tradițiilor la japonezi, în paralel cu progresul remarcabil în plan tehnologic. În timp ce urcam prin templu, am fotografiat doi tineri în kimono. Ceva mai tîrziu am aflat de la ghida japoneză că statul încurajează tinerii de ambele sexe să poarte kimono, practicînd prețuri promoționale la această marfă. Sau poate și prin alte măsuri. Însă de-a lungul sejurului am întîlnit deseori tineri îmbrăcați în acest costum tradițional.

Următorul obiectiv este Templul Hase-dera, reconstruit în anul 1459 de shogunul Ashikaga Yoshimasa. (Multe construcții vechi din lemn au necesitat de-a lungul secolelor reparații serioase sau chiar reconstrucții datorită distrugerilor provocate de timp, incendii, cutremure, inundații

etc.). Într-o parte sînt înșirate statui de-ale lui Jizo, o zeitate ce protejează copiii și călătorii. Jizo este venerat de femei ca păzitor al sufletelor copiilor pierduți în timpul sarcinii.

Încăperile principale cuprind figurine ale lui Buddha, însă într-o sală se află o statuie a zeului Kannon, zeitate budistă a compasiunii, reprezentată cu 11 fețe (una principală și zece secundare) și cu mii de brațe. Statuia de aici are 9 metri înălțime și a fost sculptată dintr-un buștean uriaș de camfor, fiind considerată cea mai mare statuie din lemn din Japonia. Fac poze și cumpăr de la un chioșc o statuie mică a lui Buddha (îi voi spune totuși Daibutsu, adică Buddha Uriaș).

Nu mai rețin exact cum am ajuns acolo, însă, potrivit notelor din carnet, următorul punct a fost Altarul Tsurugaoka Hachimangu. După ce vezi multe temple și altare, ai senzația că toate sînt la fel și ești tentat să dai dreptate vorbeii: ai văzut un templu, le-ai văzut pe toate! Nu este așa, dar dacă notelor din carnet nu le-ai veni în ajutor și numeroasele fotografii, imaginile din memorie s-ar învălmăși într-un talmeș-balmeș de nedescris.

Altarul, dedicat lui Hachiman, zeul războiului, este renumit pentru priveliștea pe care o oferă asupra golfului și orașului. La baza scării ce duce la altar se află o scenă de dans, o reconstituire a celei pe care Shizuka, iubita unui erou lovit de soartă, dansa în urmă cu secole. Este amestecată aici istoria medievală a Japoniei și ghida ne-a asigurat că sub un uriaș ginkgo din apropiere ar fi fost asasinat fiul unui anume Yoritomo. Aceeași poveste cu lupta dintre bine și rău, o aiureală cumplită ca peste tot, depinde numai din ce parte privești lucrurile. Aici era vorba de un clan care alungă din capitală un clan rival, apoi îl zdrobește într-o bătălie navală cîțiva ani mai tîrziu, cînd piere și un împărat, Antoku, în vîrstă de șapte ani. Dacă ar fi învins oștile lui Antoku, nu e greu să ne dăm seama cum ar fi consemnat scribii vitejia copilului și de care parte ar fi fost așezat binele. Repet: istoria e un basm. Așa e peste tot, nu numai la noi.

În continuare, plecăm spre Yokohama, cel mai important port al Japoniei și unul dintre primele porturi deschise pentru străini în 1858. Vechile clădiri au fost distruse de cutremure, dar și de bombardamente în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Orașul a fost transformat arhitectonic substanțial, unii apreciind că ar exista o stridență sub acest aspect. Pînă la ieșirea din Kamakura sînt multe curbe adînci, însă șoferii reduc viteza și se asigură folosindu-se de niște oglinzi montate în fiecare curbă.

Intrăm prin cartierul Chinatown din Yokohama, cel mai mare cartier chinezesc din Japonia. Se spune că acesta ar fi o atracție de primă mînă a orașului. Poate. Am umblat de unul singur prin acest cartier, avînd senzația că îl cunosc bine (m-am mai preumblat prin cartiere chinezești și în alte orașe din lume). Am mîncat un pachet cu biscuiți japonezi cu ciocolată, cumpărat de la hotel, deși am fost tentat să încerc și altceva. Am renunțat, pentru că nu mă dau în vînt după mîncărurile chinezești. Apoi s-a înnoat și a pornit ploaia, așa că m-am întors la autocar.

Următorul obiectiv este Turnul Landmark, una dintre cele mai înalte construcții din Japonia. Clădirea este ocupată de un hotel, birouri, restaurante, magazine etc., însă noi am urcat cu cel mai rapid lift din lume pînă în zona de observare, cum se numește partea de sus. De acolo ți se oferă o priveliște splendidă asupra unui oraș care mie mi s-a părut spectaculos. Există posibilitatea de a urca pînă pe terasă. M-am suit și acolo, însă vîntul parcă turbase. Abia de-am reușit să fac cîteva poze și am fost nevoit să cobor. Părea un pui de taifun, aveam senzația că mă ia pe sus. Dar deja mă aflam la aproape 300 m, pînă unde să urc?

Am coborît grupați cu liftul. La parter, toți au fotografiat un cireș în floare. O imitație perfectă. Apoi domnul din Iași i-a făcut o fotografie soției sale. Am așteptat, pentru a nu le strica poza, și am făcut și eu una. Dar numai ce-am terminat, și mi-am și dat seama că tot grupul dispăruse. Nu m-am impacientat, știam pe unde intrasem. Nu-mi rămînea decît să fac drumul invers. Am pornit grăbind pasul, însă nu zăream nici un turist român în față. La nevoie îl puteam suna pe ghid, m-am asigurat. Am făcut poze unui vas cu pînze, despre care ghida ne spusese că a fost un vas-școală, un fel de Bricul Mircea.

La capătul benzilor rulante mă așteptasem să văd grupul sau autocarul. Nu reușeam să descopăr în valurile de asiatice scurgîndu-se într-o parte și-n alta nici o figură cunoscută. Mi-am spus că au sesizat lipsa și se învîrt prin zona în care am fost văzut ultima oară. Logic. Asta însemna cireșul artificial de la parterul uriașei clădiri. Părea nimerit să mă întorc exact în acel loc. Așa am și procedat. Nu am apucat să ajung la cireș, cînd i-am zărit pe brunetul din Iași și pe ghida japoneză scrutînd prin mulțimea fără de sfîrșit. M-au văzut și ei, iar Hiroko a venit în fugă și m-a îmbrățișat de bucurie. Cum să pierzi un giuvaier atît de prețios?

Urmînd-o pe japoneză, mi-am dat seama că autocarul se afla acum în alt loc decît cel în care ne lăsase la venire. Nu aveam de unde să știu treaba asta. În sfîrșit, am urcat cu o mică întîrziere, dar nici nu-mi tace gura. Cam toate privirile erau ațintite spre mine, iar eu m-am adresat către doamna Pungan de vizavi: O nenorocire nu vine singură! Cum mă așteptam, doamna mi-a ridicat mînea la fileu: Ce s-a mai întîmplat, domnule? Iar eu am spus apăsător: Păi, după ce nu demult am ratat ocazia de a lega atîtea onorante prietenii, acum m-am și pierdut în fundurile Asiei. Ce mă fac?!

Am fost scîrbă, recunosc! Dar brunetul din spate și-a dat cu părerea că nu era trecut timpul pentru a lega vreo prietenie. I-am asigurat apoi că nu mă rătăcesc, să nu-și facă iluzii. În plus, pot să mă descurc oriunde în lume. Dar nu se punea problema, pentru că la nevoie îl sunam pe ghid, am adăugat. Tot brunetul m-a informat că telefonul aceluia nu merge, degeaba îmi făcusem calcule. Nu mi-a venit să cred. După ce a urcat și ghidul în autocar, l-am apelat. Degeaba. Se afla în apropiere, pe scaunul din față, însă telefonul nu-i funcționa.

(Va urma)

Vectori transpruteni (IV)

PAGINI DE JURNAL

15.XI.1991

Citind „Epistolarul“, regret că nu am avut cum să duc la capăt și „Jurnalul de la Păltiniș“, din care parcursesem cam jumătate, în perioada cât stătusem la Ioana și Traian Ieremia, la Iași, în biblioteca cărora l-am găsit. Să mă interesez pe la colegi, poate cineva îl are.

Până în prezent, cu colegii aveam doar relații spirituale. Astăzi, economia haosului ni le impune și pe cele umilitor-materiale: Valeria Grosu îmi spune că are o cunoștință la una din ospătării și poate să-mi obțină niște unt, de care, de altfel, și face rost, spulberându-mi una din griji, iar odată cu ea – și satisfacerea unui mic capriciu al apetitului (cu toate că pentru mine untul nu este obligatoriu).

Nu știu de ce, repetat, Matcovschi ne povestea unor colegi cât e de confortabilă „Volga“ lui nouă față de „Jiguli“-ul pe care îl avusese: e spațioasă, nu se simte „boțit“ la volan...

Ieri, Mircea B. îmi adresează o remarcă glumeață: „Porți însemne revoluționare“. Răspund: „Mie îmi plac oamenii subtili care, văzând o alăturare de roșu și negru, nu se gândesc la comunism, ci la Stendhal“. (Amicul se referise la cravata roșie pusă la cămașă neagră.)

16-17.XI.1991

Două *compleano* cu protagoniști aflați la jumătatea decalajului de vârstă: Vasile Levițchi la 70 de ani și Mircea B. la 35.

Alb-negrul situațiilor (prin care am trecut) contrastant până la dramatism. Însă și de data aceasta încăpățânata mea discreție preferă suspansul... Iar după acest suspans, ca aluzie oarecum vag-lămuritoare, pot aduce constatarea lui Liiceanu trimisă lui Paleologu, pe când dâșii se aflau în neliniștită căutare de împăcare: „Cum umbra lui Caragiale planează asupra fiecărui român care se îndreaptă cu brațele deschise către un confrate al său, pentru a topi într-o finală pupătură toată amărăciunea și zbaterea unei prealabile discordii...“

Deci, despre discordii ar fi trebuit să mărturisesc, însă acestea sunt prea triviale, banale și provinciale, în manifestarea lor făcându-se simțită lipsa de caracter. Pentru că educația noastră este una alunecos-fugoasă, nu una aleasă, întemeiată pe neclintiri selecte, caracteristice unor descendenți din spițe nobiliare... (Chiar dacă și ei au ticăloșii lor.)

19.XI.1991

Vremurile tulburi pun cel mai limpede în lumină deformata și păcătoșita psihologie umană. Să zicem, pe când partidul subvenționa dubiosul săptămânal „Curierul“, acordându-i redacției spațiul în cuibul fostei case a învățământului politic, Hary Moraru nu-și făcea probleme de patrimoniu național. Însă, odată ce această clădire a fost oferită actorilor de la teatrele chișinăuene, fostul redactor la „Curierul“ umblă

și se văicărează că, vedeți 'neavoastră, actorii scutură scrumul pretutindeni, calcă pe covoare ce nu sunt altceva decât piese de muzeu, că... Pe scurt, patrimoniul național e în pericol. Însă câtă vreme „comiteau“ urme pe covoare „de patrimoniu“ cei de la fostul săptămânal, totul era în ordine...

Alaltăieri, am mers cu Nic. Vieru să bem o cafea la „Casa presei“. E, ca totdeauna, jucăuș-acid în referințele sale la poezie, poezi. Unde zice: „Ei bine, eu mai înțeleg că prozatorii aveau de ce să fie cenzurați, dar nu înțeleg de ce Glavlit-ul trebuia să ia în serios poezii, poezia lor atât de confuză și cuminte“. Dar îmi vine răspunsul. Întâi: „Mai ții minte – nu? – unde era biroul celor de la (Glav)Lit?“. Sigur că își amintește, acolo, la etajul 4, pe galeria ce ducea spre tipografie, am mers și noi cu paginile de ziar la cenzură, pe când eram cap limpede la ziar. Și unde fac eu: „Păi, Coliușă, mai deunăzi, eu, trecând pe acolo, am dat de o mapă (probabil o aruncase cineva din fostul cabinet al cenzorilor) pe care scria: „Versuri care sustrag proletariatul de la lupta de clasă“. Vieru mă privește atent cu ochii săi ușor holbați, trage din țigară, bea un gât de cafea, nu zice nimic, ci continuă să mă privească întrebător. Uite așa, l-am lăsat nelămurit până la capăt. (**Glavlit** – Direcția Principală pentru Edituri și Literatură – numele oficial al cenzurii... neoficiale în URSS.)

20.XI. – 12.XII.1991

Un caleidoscop nesistematizat ca imagini, *ad libitum*... Lansarea volumului lui Baudelaire „Florile răului“ (traducere Radu Cârnecki). În pofida metaforei folosite de unii că, chipurile, pentru noi ar fi vorba, indubitabil, de „Florile bine-lui“, agapa amicală, cu tradiționalul pahar de vorbă, avu un deznodământ tragic: Ion Gheo. ajuns într-o stare de ebrietate incontrollabilă, este dus de mașina Uniunii Scriitorilor până în preajma blocului său. Dimineața, îmi telefonează doamna Lucia, soția lui, spunându-mi că Ion a fost omorât. Adevărul îl va stabili ancheta, însă una din versiuni e că el, rătăcind scara casei sale, a bătut pe la ușile unui bloc vecin, a căzut pe scări, la etajul patru, lovindu-se cu ceafa de beton etc. Unii martori spun că l-ar fi văzut încă pe la ora 1.30...

În drum spre Novosibirsk, de unde voia să-și aducă la Chișinău biblioteca (în genere, cu gând de a reveni acasă, aici, în Moldova), cărturarul Gheorghe Bogaci decedează pe undeva la Moscova: atac de cord. Îl înmormântăm exact o săptămână după Ion Gheorghiuță, în vecinătatea mormintelor acestuia și celui al lui Alexandru Lipcan din cimitirul din strada Armenească. De altfel, pentru a obține aprobări pentru locuri de înmormântare pe acest petic de pământ înstrăinat, am fost, împreună cu Cimpoi și Rusu, la primărie.

Da, să mai rămână și *ai noștri* pe aproape, să nu fie duși în pustietatea „Doinei”...

S-a destrămat blocul Vieru – Lari – Matcovschi – Dabija... Pentru mine nu e o surpriză; prevăzusem neonestă vremelnicie a acestei alianțe orgolioase, făcusem niște aluzii la viitorul ei; mai bine zis, la ne-viitor... „Glasul națiunii” a publicat o listă a scriitorilor care au scris elogios despre Lenin. Cu toate că nu este vizat, Gr. Vieru se revoltă în „Lit. și arta”. Matcovschi care, din câte mi-a spus N. Roibu, a fost „cruțat”, adică – eliminat din listă, se revoltă și el. Apoi Mitrică mai are ce are cu Dabija. Venise mai deunăzi să ni se plângă de faptul că nedespărțitul său amic de mai ieri-alaltăieri a angajat la serviciu șoferul derbedeu pe care el, Matcovschi, îl dăduse afară de la revista „Basarabia”. Am aflat că îl trimisese pe Valeriu Babansky să trateze problema, astfel că Dabija, la două zile de la ordinul de încorporare în colectiv a rotitorului de volan, emite un altul – de eliberare a acestuia din funcție...

O frumoasă călătorie la Bacău, la festivalul de poezie „Bacovia”. Premii – Gr. Vieru și M. Cimpoi. Întâmplător – și V. Ma. care, în timpul campaniei sale antiprezidențiale a fost fluierat și dat jos de la tribună undeva în circumscripția care îl alesese deputat. Burac îmi spune că știe de la Vata-manu că alegătorii lui Ma. și M. Dr. vor să le retragă acestora mandatele de deputat. Marele patriot M. Dr. ar trebui să se retragă el însuși: „Curierul de seară” a dat în vileag denunțurile „druchiene” la adresa lui Șoltoianu și altora. Mărturii nimicoitoare... Rușine și oprobriu, ba chiar blestem: din cauza lonzincomanului Dr. oamenii aleși ai acestui pământ au făcut pușcărie...

Deci, la Bacău... Printre evenimentele importante nu doar pentru mine, cred, este interviul pe care l-am realizat cu Andrei Pleșu. Minte clară, spirit ales, trezorier al marilor înțelepciuni, protagonist abil al înaltelor speculații filosofice.

Vizită la „Anticariatul” din Bacău unde, împreună cu Vieru, Cimpoi, Cațaveică, alegem cărți excepționale, la prețuri de până la sălbaticile majorări. Găsesc și vreo 20 de numere de „Secolul 20” care îmi lipseau din colecție (am mereu cu mine fișa cu ceea ce... am).

„Ateneul” îmi oferă 3,5 mii de lei onorariu. Plus alte înlesniri. Oameni generoși.

Gabriel Bacovia, fiul sexagenar al marelui poet, prezent și el la jubileul de 110 ani din ziua nașterii ilustrului său părinte. Pare a confirma ipoteza că oamenii mari sau nu au progenituri, sau de le au, acestea se arată modest înzestrate spiritualicește, dacă nu chiar mediocre.

În drum spre Chișinău, trecem pe la Bârlad. Cunoștințe mai vechi, oameni excepționali. În aceeași zi (7 decembrie) am avut unele explicații care, sper, au mai spulberat din suspiciunile pe care le urzira anumiți inși între Vieru și mine.

17.XII.1971

În piesa „Livada cu vișini” protagonistă, Ranevskaia, se umilește în fața patriei, Rusiei, lăcrimând de emoția revederii meleagurilor natale, dând-o în sentimentalism fals-lacrimogen, pentru ca, brusc, să constate, cu snobism și impasibilitate: „Totuși, trebuie să-mi beau cafeaua”, procedeu

prin care Cehov ne dezvăluie într-o clipită caracterul, felul de a fi al moșieresei superficiale și ridicole la ale ei... Voiam să spun că procedeu ca atare sau unul asemănător a fost folosit încă de Homer. Astfel, după ce-și văd cei șase companioni sfâșiați de Scila, Odiseu și camarazii săi ar fi cazul să se pună pe căinat, pe bocit. Însă, până a se deda jelierii, ei se așază să-și prepare cina, și nu oarecum, ci migălos, fără grabă, gospodărește. Abia după ce-și pun burta la cale, dându-și trec la îndeplinirea ritualului deplângerii jertfelor, timp în care vreunul picură de somn, ba chiar doarme în toată legea. Pot apropia aceste optici, ale lui Homer și Cehov, tratându-le efectul ca modalitate de a înfățișa inconsistența solemnității sau acel pas ce desparte tragicul de ridicol. Cu toate că Aldous Huxley interpretează oarecum altfel cazul homeric, iar eu nu țin să susțin că distinsul autor britanic nu ar avea dreptate: „Homer, însă, preferă să spună Adevărul Total. El știe că și oamenii crunt îndurerați trebuie să mănânce; știe că foamea e un tiran mai aprig decât durerea și că nevoia de a o potoli trece înaintea lacrimilor”.

Cred, însă, că Huxley o cam ia spre fiziologic, pe când, se vede, Homer se gândi la eticism, la situația neobișnuită ce apare în urma amestecului de sentimente mărețe cu altele, hai să zicem, cotidiene, ordinare, „de duzină”.

18.XII.1991

Într-o poezie de Mariana Marin citesc despre „firișorul de păr câinesc crescut pe vârful nasului” și versul acesta deocheat îmi amintește de primul spectacol al unui teatru de marionete văzut în viața mea de copil. Nu știu nici cum se intitula piesa, nici despre ce era subiectul. Nu-mi amintesc nici câți ani aveam pe atunci. Știu doar că spectacolul se dădea sub cerul liber, la Grajd, în fața clădirii cârmuirii colhozului. O păpușă barosană – doar asta mi se re-arată distinct – tot striga hazliu (ce mai hohoteam!): „Într-o noapte-ntunecoasă mi-a crescut un păr pe nas, nas, nas!”. După această replică „celebră” din copilăria mea cineva ar putea spune despre ce spectacol era vorba.

Noapte de vară. Lume multă la spectacol. Noi, picii, în fața tuturor, așezați la pământ, privind vrăjiți în sus, spre paravanul de după care apăreau păpușile, una dintre care striga obsesiv și caraghios: „Într-o noapte-ntunecoasă mi-a crescut un păr pe nas, nas, nas!” Nu *un fir de păr*, ci „un păr”, în spiritul frazelor șchioape din acele vremuri de trecere de la I-D-ciobănișm la o normalitate a expresiei românești...

Vremuri grele. De aia și intru pe la D. Popovici, adjunctul ministrului comerțului. Într-o speranță oarecare. Pe când mă aflu în biroul său, îi telefonează cineva și, după exclamativ-sugestivul „Doamne ferește!” al lui Mitică, îmi dau seama că e vorba de un caz penibil. După ce încheie discuția telefonică, Popovici îmi spune că cineva, prin intermediul unui copil, îi telefonează soției lui Vasile Vâșcu, spunându-i că i-a decedat soacra. Biata femeie se gândește cum să facă: să-i dea telegramă soțului ce se află la pușcărie? Dar, până să găsească soluția definitivă, comandă un taxi, apoi cumpără două coroane pentru înmormântare, pleacă spre satul soacrei... Noroc că o întâlnește pe sora soțului, care se miră la văzul accesoriilor funerare, întrebându-și

cumnata ce e la mijloc, dar ea, în sinea sa, zicându-și că acolo, în Rusia pușcăriilor, i-o fi decedat fratele Vasile. Biata femeie cu coroanele în mână îi spune ce și cum, aflând însă de la cumnată că mama soacră e bine, sănătoasă, și hai, ambele, să ascundă întristătoarele, înfricoșătoarele cununi...

Cineva făcuse gestul cu un scop perfid: să ducă sau mama, sau fiul la vreun atac de cord. Se vorbește că Vâșcu se întoarce curând și știe el ce știe, unii pot avea neplăceri. Popovici zice că, în mafie, e amestecat inclusiv Bobuțac, actualul șef la comerț. De ce nu? Deja au fost publicate documente despre turnătorii bob.-ești la securitate...

Vremuri grele... De la ministerul debandadei comerciale intru alături, la magazinul de fructe și legume „Vara”. Sora lui Liviu Damian e aici, dar se face a nu mă vedea, dându-mi de înțeles că ar fi bine să nu-i acord nici eu atenție; nici barem să o salut. Fiindcă-s vremuri grele. Marfă puțină și necalitativă. De aia dumneai, sora mândrului poet, a desfăcut două pachete de plastic cu mere și din unul alege fructele ce i se par mai puțin arătoase, mai puțin calitative, punându-le în locul altora, frumoase, pe care le „sustrage” din celălalt pachet. Stă cu spatele paravan spre vânzătoare, să nu fie zăpăsită, să nu fie somată. Pentru că vremurile sunt cu adevărat grele. Un kilogram de mere ajunge la 5 ruble – și cum să duci tu acasă fructe nearătoase, necalitative?

Vremuri grele. Și sora poetului nu merită nicidecum să fie suspectată, „acuzată” pentru gestul ei lipsit oarecum de demnitate... Dar parcă numai al ei?...

Pe aceasta de sus am văzut-o cu ochii mei, iar cea care urmează am auzit-o.

Cică, un șofer de autobuz de pe ruta 23 se vorbește cu o cunoștință de a sa în felul următor: „Doamnă, vin-o în fiecare dimineață și cam o oră și jumătate, două fă-o pe taxa-toarea în autobuzul pe care-l conduc. Compostatoarelor le pui un hap de hârtie în cioc, să vadă călătorii că ele nu funcționează, și prinzi a strânge câte 15 copeici de căciulă, de broboadă. Le dai și bilete, pentru că, printr-un om de-al meu, am făcut la tipografie un număr bun de bilete. Deci, în vreo 2 ore, eu iau, cu suitul-coborâtul, cam la o mie de inși. Iese, adică, la 150 de ruble. Le împărțim în trei: dimitale, mie și tipografului. Iei 50 de ruble și – la revedere, până mâine dimineață! Chiar dacă vrei să vii doar 20 de zile, 10 din lună odihnindu-te, tot faci la o mie de ruble. Și face, doamnă, zău că face, pentru că un kilogram de carne e cam 60-70 de ruble. Și nimeni nu-ți dă mai ieftin. Așa că, până trec ei, legiuitorii, la economia de piață, noi, ceilalți, trebuie să ne descurcăm cumva, nu? Astfel că, stimată doamnă, caută-ți o geantă de taxatoare și – la muncă! Timpurile și prețurile nu așteaptă!”

20-26.XII.1991

Imprimăm o tele-emisiune poezie-muzică. Participă Gr. Vieru, D. Matcovschi, Iu. Filip, alții. În clădirea fostei societăți de prietenie cu țările de peste hotare (acum nu mai știu cum se numește; posibil, într-un mod general-democratic sau chiar afișat-democratic, însă este diriguată în continuare tot de învederata, acum câtva timp, antinaționalistă, prosovietica Scalnaia... Asta e, s-a reorientat și a fost acceptată în

noul cerc strâmt de cei cărora le-a organizat călătorii gratis în străinătate, le-a prestat diverse servicii dubioase...

La librăria „Luceafărul” – o lansare de carte sau pseudo-carte a bravului, cu adevărat, gospodar al podgoriilor din împrejurimile Hușilor – Ioan Neamțu. Specialist în viticultură ce are și patima versului, susținută de relațiile pe care le poate întreține un vin precum „Busuioaca de Bohotin” sau „Zghihara”. În drum spre București sau invers, au făcut popas la dl Neamțu Vieru, unii amici de-ai săi care, de altfel, l-au și elogiat la premiera cărții, a 13-a, precum remarcă autorul care nu pare a fi superstițios: rezervele materiale ale dânsului îi permit să fie optimist în tranșarea relațiilor cu editurile...

Ieri, în zi de Crăciun, pe care clericii „noștri” rusofili nu o acceptă încă oficial, ținându-se de absurdul 7 ianuarie – Crăciun după Anul Nou! – ne vizitează la USM un grup de literați din Slatina. Cei mai interesați – pentru că au avut și un recital – mi s-au părut poetul Paul Aretzu și prozatorul Fulga. O prea sentimentală ființă Cluceru... O ceată de 30 de persoane din Reșița.

Esi. și-a băgat în cap că e un tip de excepție, batjocorindu-i pe toți ceilalți și etalându-și orgoliul de clovn și pigmeu. Pe mulți i-a jignit, puțini i-au ripostat. Cu mine, însă, treburile îi merg ceva mai greu. Alaltăieri, i-am făcut pălăria... zburătoare. Cimpoi, Suceveanu, care au fost martorii întâmplării, fac haz pe seama pălăriei ce primi un șut în fund (are și pălăria fund, nu?), escaladând biroul președintelui Uniunii.

Ieri seară, Gorbaciov își anunță demisia. Ianus privi înșeninat cu chipul său bifrons în urmă și în viitor. Ne recunosc independența statală SUA și Canada. Cele mai multe, însă, vor depinde numai și numai de noi.

3.I.1992

Dialogul pe care l-am realizat cu Andrei Pleșu are un ecou deosebit. Oricât de abătut ar părea Serafim Saka, însă a fost primul care m-a felicitat, vorbindu-mi elogios de tactica și abilitatea cu care am condus firul conversației. Însă, firește, marele merit e al lui Pleșu care copleșește prin inteligența sa torențială. Mi-au mai vorbit – Glebus Sainciuc, Valentina Tăzlăuanu, Aurel Scobioală, Mihail Ion Ciubotaru. Tăzlăuanu zice că dialogul i-a prilejuit o după-amiază de An Nou excepțională; mă invidiază (un fel de a spune, nu?) că am avut șansa să întâlnesc un interlocutor atât de strălucitor ca spirit. Aureliu Busuioc zice că l-am torturat, impunându-i să citească cele două pagini de ziar cu dialogul... Firește, nu i-am impus, și e bine că nu le-a putut lăsa, fără să le ducă la bun sfârșit.

I-am expedit lui Andrei Pleșul dialogul prin Radu Negru de la Iași: de acolo e mai ușor să găsească vreun „poștaș” care are treabă la București.

5.I.1992

Ieri, în sfârșit, duc la „LA” traducerile din poezia lui Knuts Skujenieks. Juxtalinarele le aveam de câțiva ani, mi le aduseser Briedis, rugându-mă să dau versiunea lor românească. Deci, în sfârșit... Luând traducerile, Vasile Romanciuc zice că nu ar fi rău să găsim și vreo poză de-a lui Knuts.

Să-i telefonez la Riga lui L. Briedis și ne va ajuta. Așa și fac, telefonez la Riga, pentru ca să trăiesc o aprigă dezamăgire. Leons e la pat. Are sau re-are acuta sa criză de ulcer. Nervos, dezolat... Zice: „Dacă dorești, îți pot trimite o fotografie de-a lui Knuts, însă află că el s-a dat cu foștii comuniști, e un trădător, un securist... documentele demonstratoare sunt pe cale să fie date în vileag și fii sigur că vor face mare vâlvă în Letonia...” Rămân cu gura căscată la receptor, mai auzind de la Leons că de asemenea pro-neo-comuniști, trădători sunt Imants Ziedonis (... prostituată națională, zice L.), Ianis Peters, Mara Zalite etc. – adică toți cei pe care, acum un timp, îi iubea, cu care, de altfel, se mândrea... „Uniunea lor scriitoricească e prosovietică... Pe mine m-au dat afară din serviciu, mi-au închis revista de cultură”, zice. „Presa literară și culturală dispare”, geme Leons în receptor. „Statul nu susține, ne ruinăm...”

Nu credeam să aud atare vești cutremurătoare. „Dar, – face Leons, – să trăim cu zâmbetul pe buze! Iartă-mă că sunt cam dur. De unde, poate, cu criza asta de ulcer... Însă eu, ca și tine, mă țin... Trec ele toate... Să rămânem fideli poeziei, scrisului...” „Ai ceva rezerve din ce să trăiești?”, îl întreb. „Da, am... Sunt cam obosit, dar am... Ultimii ani am lucrat ca un apucat... Deci, cu zâmbetul pe buze!”

Până la urmă, așa și nu am clarificat dacă îmi va trimite sau ba poza lui Knuts... Oricum, cred că situația e într-adevăr dramatică, însă nici Leons nu poate să aibă dreptate în toate.. Timpuri confuze... Suflete derutate, agitate... Să ne revenim, Leons!

Versurile lui Knuts, însă, trebuie să apară... Nu știu ce poziție are Skujenieks astăzi, însă să nu uităm că el a plătit cu ani grei de Gulag curajul de a se fi împotrivit ocupanților. Și-apoi eu am o simpatie aparte pentru toți cei pe care i-am cunoscut atunci, în iunie 1974, acolo, la Riga și în cătunele letone... Păcat că nearanjările sociale îi dezbină și-i ruinează sufletește... De altfel, nu doar pe ei... Numai că nu trebuie să cedăm, să ne moleșim, să capitulăm. Nici pe departe nu am folosit toată dârzenia de care suntem în stare...

[Mă cam întind la scris. Posibil, și din motivul că folosesc un stilou nou, peniță de aur, pe care Zinovia mi l-a dăruit chiar azi, de ziua Capricornului ajuns exact la 43 de ani... Să fie într-un ceas, într-un an, un final și început de secol bun(e)!]

Pentru colecția „Poezii de duminică” am pregătit selecții din opera lui Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Aureliu Busuioc. Ieri, le-am scris și cuvântul însoțitor de pe coperta 4. Aștept și manuscrisul lui Arcadie Suceveanu.

La „LA” am prezentat eseul „Blocnotes” din volumul în pregătire „Șlefuitorul de lentile”. Sică Romanciuc – aproape încântat și cu oferta de a le mai prezenta ceva în acest stil. Da, mai am texte... cele „barosane” le voi prezenta revistelor („Columna”...).

Cu Matcovschi – în discuții și elucidări de raporturi. Alaltăieri, pe când era în biroul meu și Vasile Gârneț, redactorul „Basarabiei” a cam fost pus în gardă de neclintirea noastră de pe poziții. I-am spus direct că, dacă el consideră că „e revista mea, revista mea...” precum îi place să tot spună, eu o să-i demonstrez că revista „Basarabia” nu e a lui D.

Matcovschi, ci a celor peste două sute de scriitori. Ba chiar am să pun la adunarea generală problema alegerii sau re-alegerii redactorilor publicațiilor USM.

Și iată că ieri dânsul vine cu ideea unei mese rotunde, la care să ne expunem părerea, să permitem accesul liber al tuturor scriitorilor la publicare, „să nu discriminăm modernității”... Ba – să cazii jos, nu alta! – vine la mine, ținând în mâini un teanc de file, întrebându-mă dacă nu știu cumva vreun critic care e mai înclinat de a gusta literatura/ poezia modernă... Eu presupun că e vorba de vreun grupaj de versuri prezentat la revistă de cine știe ce tânăr teribilist, pe care redactorul-șef vrea să-l treacă prin prisma criticii, când acolo – află că el însuși, D. Matcovschi, și-a descoperit prin sertare niște texte, pe care le-a scris cu ani în urmă, versuri care sunt oarecum diferite de cele pe care le-a tot publicat prin volume și, prin urmare, el, D. Matcovschi, vrea să se supună judecății unui critic care... are gust ne-tradiționalist. Ce e asta? Rătăcire? Frică? Incertitudine? Viclenie?... Ceva este, totuși... Și-mi citește... și-mi tot citește... Despre Apollo, despre Melpomene („Am scris-o, pe când mă preocupam serios de teatru”); o fabulă despre un broscoi ce se dă și el drept mare cântăreț. Ceva inspirat de apariția romanului lui Busuioc „Singur în fața dragostei” – Matcovschi parcă i-ar da replică, spunându-i că cel mai greu e să te afli tu singur în fața ta... Apoi și câteva strofe memorabile despre străbunii pe care îi vede în sicrie – prin rouă, prin țărână. „Iaca, ai fost la Bacău...” zice și-mi citește un poem cu și despre Bacovia, apoi altul despre Neculce etc. „Cred că-mi iese el vreo carte”, spune, și eu sunt de acord, mirându-mă – nu chiar nesincer – cum de nu le-a publicat până acum. Așa am și zis: „Mă mir cum de le-ai ținut atâta vreme în sertar, în vreme ce ai publicat lucruri mai slăbuțe”. Nu i-am spus: „Mult mai slăbuțe”, cum s-a întâmplat de fapt.

Iată așa: confuzele relații, d(o)ar aparent pașnice cu D. Matcovschi – continuă... Sunt sigur de una: nemaivând sprijin la partid, nemaifiind aclamat de mulțime, nemaifiind lingușit de diferiți colegi și pseudo-colegi, cel care se considera titanul neamului și al literaturii nu mai poate să nu țină cont de Suceveanu, Gârneț, Chiriac, Popa, Galaicu-Păun, de cel căruia i s-a confesat, etc. S-a produs fisura pe care am prezis-o: „nu mai sunt bloc monolit și de nezdruncinat” cei care se dădeau drept apostoli, martiri, eroi etc. ai neamului. S-a exagerat. Mult. Și poate că, atunci, era cazul. Astăzi însă lucrurile revin la dimensiunile lor firești. Ei aveau interese. Nu comune, ci doar interese. Astăzi li s-au încurcat preferințele, opțiunile și – rău de tot – interesele. Război, Doamne, între Matcovschi și Lari, Matcovschi și Dabija (problema „șoferului trădător”), Vieru și Lari etc. De, Dumnezeu nu bate cu bățul, sau nu numai, ci și cu ambiția megalomană bate...

Merg să procur câte ceva. Prețuri năucitoare. Însă nici cozile nu s-au scurtat cu mult (încă). O doamnă privește la o atare șerpuire ce duce spre o tejghea, zicând: „Ia ce mai monument de oameni!” De unde i-o fi venit asociația? De la coada ce ducea spre mausoleul lui Lenin? Pentru că, zău, e expresiv să zici despre o mulțime: „Ce mai monument de oameni!”

Va urma

Vasile SPIRIDON

Oameni reprezentativi și figuri exponențiale

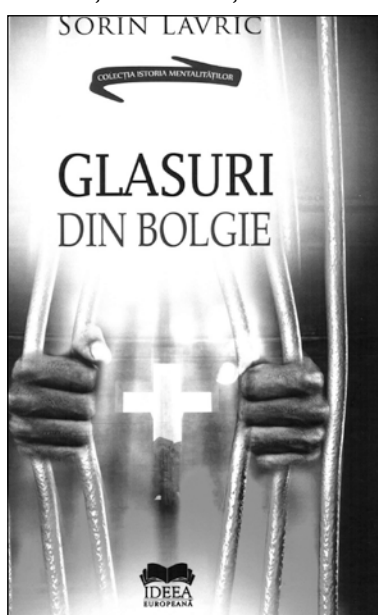
Un aspect care m-a pus pe gânduri citind cartea *Glasure din bolgie* (Editura Ideea europeană, 2018), ce întrunește cronici literare semnate în ultimii ani de Sorin Lavric în revistele „România literară” și „Luceafărul”, a fost acela legat de rediscutarea autonomiei factorului estetic. După analizarea numeroaselor scrieri memorialistice și a puținelor jurnale existente despre viața deținuților politici și a partizanilor din munți, care, prin natura lor, nu pot fi gustate estetic, Sorin Lavric ajunge să se îndoiască de însăși valabilitatea principiului autonomiei esteticului.

Dubiile universitarului bucureștean rezidă în sesizarea deosebirii de grad al intensității dintre emoția estetică și emoțiile primare (acelea legate de instinctele vitale ale organismului, precum foamea, setea, frica, dragostea, durerea). Trecută prin filtru estetic, orice emoție își dedulcește asprimea, își netezește asperitățile, dând răgaz savurării intelectuale, fără pricinuirea unor traume interioare. Or, în fața paginii ce descrie experiența deținuților politici sau a partizanilor din munți, iese din discuție emoția intelectuală, făcându-se loc înfiorării biologice și empatiei. Cu alte cuvinte, în cazul literaturii *horror*, cititorul este conștient că totul se reduce la convenția unui gen și intră în lumea ficțiunii, se lasă purtat de ea, știind că oricând poate întrerupe lectura. În schimb, convenția ficțiunii nu

mai funcționează în paginile scrierii despre reclusiunea în temnițe sau despre fuga în munți, unde dura realitate este copleșitoare: chiar și atunci când lectura este întreruptă, senzația suferinței atroce persistă.

Dar, și în cazul acestei specii testimoniale analizate în *Glasure din bolgie*, viața poate să bată literatura, mai ales atunci când secvențele senzaționale sau greu credibile își fac prezența. Citez spre ilustrare două pasaje despre Gavril Vatamaniuc din cele analizate de Sorin Lavric: „Iubind o tânără cu care nu se putea căsători din cauza vieții în munți, Vatamaniuc a ales să se cunune cu Nata-lița sub cerul liber și sub ochii lui Dumnezeu. S-au întâlnit într-o poiană și Vatamaniuc i-a dat

inelul de logodnă: în fața fetei și-a pus mâna stângă pe buturugă și și-a tăiat cu toporul prima falangă a degetului mic, pe care i-a întins-o fetei aproape leșinate de spaimă” (pp. 113–114) și „Țicnitul putea prin voință să simuleze crize de epilepsie, mimând perfect spasmele unui bolnav adevărat. Putea fi înțepat cu acul în tălpi, coapse sau gambe fără să schițeze nicio tresărire musculară, de aceea medicul închisorii (Eskenezzy) din Botoșani i-a pus diagnosticul de «epilepsie jacksoniană cu monopareză dreaptă», convins fiind că are de-a face cu un bolnav incurabil. Iar Vatamaniuc era sănătos tun” (p. 114). Acest Gavril Vatamaniuc, alături de

alt partizan bucovinean, Vasile Motrescu, sunt înzestrați de la natură (nu de vreun autor de ficțiuni) cu trăsături de veritabili eroi ai romanelor de aventuri: „simțeau mirosul de cizmă militară de la 20 de metri, mirosul de tutun de la 50 de metri și vedeau noaptea veverița sau mierla în copac. [...] Amândoi puteau sta nedormiți nopți la rând și puteau rezista la geruri sau ploii care, în mod normal, ucideau repede orice om care nu era adaptat“ (p. 177).

Există și excepții care apropie astfel de scrieri, prin natura lor neficțională, de literatura propriu-zisă, exemple dintre cele puțin existente fiind date de însuși Sorin Lavric prin ceea ce aserțiază despre Florin Constantin Pavlovici, Valeriu Anania și Petre Pandrea. Desigur că unele enunțuri pot fi discutabile, prin restricțiile și generalizările pe care le impun: „Fleșcăiala tonusului cere contemplare și lentoare, adică tocmai condițiile din care ia naștere degustarea estetică. Căci nu există discernământ estetic decât acolo unde vitalitatea dă semne de declin“ (p. 174) și, respectiv, „De aceea, când ai de ales între spiritul lui Motrescu și moralul scriitorilor de azi, imboldul e spontan și fără echivoc: vulturii nu pot fi confundați cu popândăii estetici“ (p. 186). Însă relevanța celor aserțiate revine în fraze cum ar fi: „Probabil că însemnările lui Motrescu nu ar fi atât de tulburătoare dacă disproporția dintre tragismul lor și frivolitatea epocii noastre n-ar fi atât de flagrantă. Puse alături de noblețea eroică a acestui luptător, jurnalele noastre sunt de o supărătoare scilifoseală autoidolatră“ (p. 183). Aici, Sorin Lavric are mare dreptate, dacă stăm să ne gândim la paginile de jurnal emise astăzi de unii diariști geniałoizi. Aceștia desțainuie ce-au făcut ceas de ceas, de la nerelevantă notare că au mâncat patru prune la ora cinci (când – știm bine – însăși marchiza iese), până la consemnarea – fără nicio legătură etimologică anume cu specia diarismului – că i-a cuprins diareea.

Slujitorii celui mai criminal regim politic din câte au existat în România (opinie a lui Sorin Lavric cu care ar trebui să fim cu toții de acord) aveau obiceiul să spună că arestează pe cineva atunci când vor și că, la fel, cineva moare tot atunci hotărâsc, având ei grijă să ia toate măsurile pentru a preîntâmpina sinuciderile. Însă nu au luat în calcul situația în care un deținut ar fi în stare să se opună eliberării din penitenciar. Or, un lucru aiuritor s-a petrecut la Aiud, unde Grigore Caraza, după 21 de ani de închisoare, a refuzat să plece în ziua eliberării, justificându-și gestul prin fraza demnă de reținut: „Până acum nu mă lăsați să ies și acum mă împiedicați să rămân“. Desigur că a trebuit să fie dat cu forța afară din închisoare, pentru a fi trimis doi ani în domiciliu obligatoriu. Nu era cum voia el! Întâmplător sau nu, în cuprinsul culegerii *Glasuri din bolgie*, paginilor scrise despre Grigore Caraza le urmează acelea despre romanul *Urma*, al lui Adrian Alui Gheorghe. Aici, șirul unor pași cu sens unic, înspre interiorul închisorii (tot) de la Aiud, intrigă pe toată lumea penitenciară. Enigmaticul intrus nu numai că a comis

o efracție, „violând“ perimetrul carceral, dar a și intrat spre a nu mai ieși.

Sorin Lavric descrie o parte din arsenalul supliciilor îndurate de deținuți, care s-a învățat în jurul unei singure axe: fiziologia. Astfel, Petre Pandrea are în închisoare viziuni ce frizează limita parapsihologiei, deoarece, din cauza foamei, trăiește senzația de levitație, plutind deasupra patului ca un fahir. (Cred că și grație acestei performanțe demne de practicile spirituale extrem orientale s-a autonumit „mandarin valah“, din moment ce stă scris în memoriile sale: „Singura virtute la care ține cu adevărat mandarinul este detașarea, o detașare de sine, o detașare de oameni, o detașare de lut, o detașare de ambiții, o detașare de viața de rând și ascensiunea în turnul de ivoriu, departe de hărmălaie, în acea regiune de azur unde voința, afectivitatea și intelectul propriu se pot echilibra, se pot controla reciproc și se poate păși – în sfârșit – la cunoașterea de sine, la cunoașterea omului, la descifrarea epocii“.) Altcineva, Nicolae Stroescu-Șovarna, gol pușcă și luat în cătarea puștii gardienilor, a rezistat 22 de ore la minus 10 grade Celsius. În fine, drept pedeapsă că a distrus un tablou ce îl portretiza pe Stalin (călău al cărui portret interior este de nezugrăvit, de altminteri), un țaran este băgat pe întuneric într-o celulă cu opt șerpi și reușește să scape de ei, dar i se va aplica o nouă pedeapsă, deoarece, spre stupoarea generală, omorâse el un... piton. Probabil că nu putea fi justificată din partea faunei din închisoare o asemenea lipsă la inventar sau la recensământul reptilelor din dotare.

Se pot oferi și exemple care probează felul de a reacționa în spirit umanitar (în „spirit de echipă“, cum se spune astăzi) în două situații-limită. Gheorghe Calciu-Dumitreasa, îngrijorat de cât sânge pierduse un coleg în urma hemoptiziei tuberculoase, își taie venele, umple o gamelă cu sânge și i-o întinde să bea. La rândul său, un (fost) medic militar își scoate blacheul de la bocanc, îl unge cu uleiul folosit la osiile vagoanelor în care se încărca piatra și îl operează de apendicită, în regim de urgență, fără anestezie, pe un tânăr deținut aflat pe punctul de a face peritonită. Mă întreb și eu, asemenea lui Sorin Lavric, de unde se poate naște atâta putere la victimele sistemului comunist (unele dintre ele trecând direct din lagărele bolșevice în închisorile autohtone): din credință, din temperament, din protecția astrelor sau din grație divină? Răspunsul nu este dat de comentator, dar altul nu poate fi: din toate acestea.

Nu este deloc complicat să torturezi: „Ca să scoți dinți și să strivești testicule nu ai nevoie de subțirimea de intelect a unui dialectician. Doar de o frunte cât o muchie de lopată, din care te privesc doi ochi cu licăr de berbec“ (p. 207). La unii foști deținuți politici, suferința provoacă abrutizare, iar la alții, spiritualizare, unii căzând sub pragul umanului, iar alții, pășind peste el, înspre experiența tragică: „[...] un om, ca să atingă un rang tragic, trebuie să îndeplinească două condiții: să se opună unei forțe în

fața căreia nu are nicio șansă; să aibă conștiința clară a împrejurării că nu poate decât să piardă. Altfel spus, e tragic omul care, împotrivindu-se unei forțe mai mari, o face știind de la început deznodământul“ (p. 15). Așa este. Mass-media nu știe ce spune atunci când ne informează că o bătrână a murit din neatenție. Condoleanțele noastre! Numai că această întâmplare nefericită poate avea urmări tragice doar în familia și în cercul de cunoșcuți al defunctei.

Cel mai mare merit al culegerii *Glasure din bolgie* este acela că supune atenției mărturii despre luptele partizanilor din munți. Este cu atât mai importantă apariția ei, cu cât astfel de memorii și jurnale sunt reduse numeric și se procură foarte greu. Iar regretul se accentuează atunci când citești unele aprecieri ale lui Sorin Lavric precum acestea: „Însemnările lui Motrescu sunt documentul cel mai înfiorător pe care l-am citit în materie de literatură partizanică. Ținut în munte de-a lungul a doi ani, 1952–1953, jurnalul depășește în valoare tot ce s-a scris la noi în materie de «samizdat de codru». [...] Vasile Motrescu scrie cel mai tulburător text pe care îl avem în limba română de pe urma unui partizan. Aproape că ți se face rușine că există așa ceva în cultura română și nu știm să-l punem în valoare“ (p. 170). În aceeași categorie recuperatorie intră și impresionantul testimoniu al legendarului Ion Gavrilă-Ogoranu – atât de legendar, încât marele public nu știe nimic despre el. Dar nu este vina partizanului, care a trăit hăituit mai bine de două decenii, ci a mass-mediei, interesată de alte fapte senzaționale, și a persecutorului de tip modern.

La sfârșitul cărții, este schițat, în paisprezece trăsături, portretul persecutorului modern, pe care le voi sintetiza între limitele unui paragraf. Înainte de toate, acesta se teme de câmpul de iradiere simbolică emis de eroi, de sfinți și de martiri, care i-ar putea restrânge sfera de influență. Animat de spirit răzbunător și aservindu-și pârgurile legislative, el forțează emiterea de legi, asemănătoare anticului *damnatio memoriae*, împotriva foștilor deținuți politici și pedepsește, neavând, aparent, niciun amestec, pe oricine acuză pe tortionarii din timpul dejismului. Aceasta nu-l împiedică să se plângă de faptul că este discriminat, ipocrizia mergând până acolo încât se declară victima unei plăgi pe care tot el a inventat-o, adică sistemul comunist. Suferind de defectele pe care le impută spiritelor antidemocratice (are apucături totalitare, fiindcă vrea să controleze gândirea tuturor), persecutorul modern profită de avantajele pe care le oferă principiile corectitudinii politice și ale multiculturalismului. El interzice nu numai dreptul la replică, dar și pe acela de a fi exprimată aversiunea față de acțiunile sale oculte, orice reacție de împotrivire față de dictatul lui *damnatio memoriae* fiind interpretată drept o încălcare a legii. Sorin Lavric vede în toate aceste acțiuni intenția de distrugere a celor trei virtuți ancestrale din a căror îmbinare popoarele Europei și-au făurit identitatea: virtutea

individuală a proprietății private, calitatea generală a entității naționale și vocația universală a bisericii creștine.

Cum este și normal în cazul cronicilor pe marginea unor asemenea subiecte dătătoare de reacții diverse, dar mai ales... adverse, tonul este unul aspru, cauzat de starea națiunii române, văzută de Sorin Lavric, absolvent al Facultății de Medicină Generală, din punct de vedere clinic: „Comunismul a însemnat pentru România ceea ce înseamnă o boală autoimună pentru un organism omelesc: o inversare a reacției de apărare cu distrugerea a aproape tot ce era element românesc interbelic [...]“ (p. 139). Rândurile scrise de asemenea figuri exponențiale, „[...] citindu-le, îți sporesc bucuria că te-ai născut în această țară, detaliu rar în actuala faună de scelați congeneri“ (p. 172).

Concluzia nu poate fi decât că „Motrescu și Vatamaniuc au apărut degeaba, noi aflându-ne la mii de leghe sub pragul ținutei lor“ (p. 190). Înainte de a trage o asemenea concluzie bine justificată, Sorin Lavric face o distincție între oameni reprezentativi și figuri exponențiale: „Reprezentativ e insul care adună, ca într-un eșantion statistic, principalele defecte ale nației. Figurile pe care le vedem la televizor – de la moderatori, fotbaliști, politicieni la comentatori sau vedete – sunt persoane reprezentative în accepția strictă: ei sunt expresia mediocrității de masă ca efigie împărtășită de cei mulți, o efigie în care omul de rând se regăsește ca într-o figură reprezentativă. În schimb, omul exponențial e cel care, rupându-se de plebe, se ia în mâini și-și cizelează calitățile în numele unui ideal“ (p. 148).

În ciuda reticenței manifestate față de calofilism, Sorin Lavric scrie... frumos, plastic, înșiruind fraze elegante, dar și burzuluite sau admirative, pe măsura tematicii abordate și a reacției avute față de asemenea subiecte care îți provoacă sensibilitatea. Apar adeseori în discurs neologismele și sintagmele rare, uneori chiar în titlul comentariilor critice („duhul mefitic“, „lemurul tandru“, „fibra calcitrantă“), însă, de obicei, sunt date explicațiile necesare din punct de vedere etimologic și semantic („nacafaua“, „afierosit“, „recalcitrant“, „eliminare“, „pacoste“, „extenuare“ etc.). Eseistul afirmă că demersul îi este unul moral doar prin tratarea cu onestitate a unui subiect sau a altuia și nu prin pretenția deținerii adevărului absolut. El nu dorește să se transforme în justițiar, tocmai pentru că a înțeles mecanismele de supraveghere și de pedepsire.

Culegerea de comentarii critice *Glasure din bolgie* se constituie într-un necesar *memento* pentru eroii luptei împotriva comunismului, în situația în care nume precum Gavrilă-Ogoranu, Vasile Motrescu, Ion Gavrilă-Ogoranu, Grigore Caraza, Florea Olteanu și altele sunt date – mai mult voit – uitării. Cu atât mai importantă este cartea lui Sorin Lavric, cu cât numele unor vânători de partizani sunt încrustate și astăzi în placa listei cu eroi de la Muzeul Jandarmeriei Române.

Nicolae SAVA

Cronica unui învins

MIHAI STÎNCARU: NOROC CU CARUL MARE

O lucrare epică precum nuvela sau romanul (în acest caz fiind vorba de romanul „Noroc cu Carul Mare“, Editura Eikon, București., 2016) are avantajul, pentru cititor sau comentator, de a i se rezuma cu ușurință conținutul, însumându-i elementele de expunere constitutive, lineare sau reconstituite a posteriori. Totuși, nu la o cartografiere schematică se poate limita o receptare demnă de acest roman. Așa că nu voi restrânge întreprinderea de față doar la modul expozitiv și didactic pe care oricine îl poate întreprinde pentru propria folosință. Și asta pentru a justifica încredințarea că, în pofida aparențelor, aici nu avem de a face cu un „bildungsroman“ în accepția obișnuită – peripețiile unui erou prin care el devine ceea ce încununează o consacrare existențială. Despre un personaj care se aseamănă unuia din tragediile antice nu se poate vorbi în termenii altor specii, cele apropiate ca gen de viziunile modernității și chiar ale postmodernității. Aș zice că formula autorului sugerează mai curând o variantă a ceea ce s-a numit, pentru astfel de abordări epice, povestea unei căutări existențiale care, din păcate, se năruie în aceeași măsură în care se alcătuieste.

Personajul central al romanului nu este atât Silvestru Ponor, cât destinul său, la făurirea căruia el contribuie cu un imens obol, o crudă abnegație (în înțelesul primar al acestei noțiuni: negare de sine) și sub o cerească și versatilă oblăduire. Copilul născut undeva la țară, pe pragul dintre anii care înjumătățeau un secol, cel încheiat deja, își alege (ori altcineva o face pentru el) ca patron astral nu o singură stea, cum se spune în credințele folclorice tradiționale, ci o constelație de șapte stele,

Septentrionul. În asta constă, se pare, întrucât autorul nu o specifică în chip lămurit, „hybris“-ul său: din păcate, nu toate stelele din formațiunea astronomică numită sunt norocoase. De aceea nu va beneficia de obișnuita copilărie răsfățată și de atențiile mai deosebite cuvenite îndeobște mezinului. Plus că, deși ortodox și îndreptățit să poarte numele sfântului din calendar de la data respectivă, și anume Vasile, el se va numi Silvestru, după dorința nașului care era de confesiune catolică și care recurge onomastic la sfântul din acest calendar creștin. Faptul în sine, în aparență insignifiant, nu este fără urmări pentru evoluția micului „convertit“ în subsidiar, ci va ghida traiectul său pe căile dualității cu implicații atât faste cât și nefaste. Patronimicul Ponor îl deține după numele unui mic clan implantat regional de către hazard, străbunul fiind un ins cu pregătire în domeniul silviculturii, administrator de moșie boierească înzestrată cu păduri în acea zonă. Se numea Ponoranu, după numele localității buzoiene de unde provenea ca obârșie. Frații săi mai mari ca vârstă, Culai și Doruța, se îndepărtează de familie, respectiv de cel ce aștepta de la ei mângâiere, protecție și iubire, iar distanța care se instalează între dânsii se menține cu tenacitate, rare fiind apoi momentele de conjuncție fraternă. Doruța se va mărita de foarte tânăr într-o altă localitate, iar Culai va ajunge subofițer în armată, cu o situație familială și existențială îndestulată și chiar invidiabilă din multiple puncte de vedere. După mentalitatea rurală, Trică ar urma să rămână acasă, reazem părinților în curând înaintați în vârstă, și a căror principală grijă este construirea unei case, în care să se retragă odată cu pensionarea capului

familiei, căci cu toții locuiesc în regim de chiriași fără plată în căsoaia de serviciu a ocolul silvic. Este ceea ce proapătul absolvent a șapte clase gimnaziale nu poate suferi, aspirațiile către continuarea învățaturii la liceu și înzestrarea sa pentru studiu repugnând acestei condiții resimțite ca un blestem. Totuși, nu are încotro, se înhamă de crud la truda în păduri, după puterile sale, sau pe ogoarele înfrățite de colectivizare. Este perioada neagră din existența sa ocolită de noroc. Familia tehnicianului silvic Iorist se mutase, pe motive de sănătate, într-o localitate de câmpie, și doar vara își mai permitea câte o mică vacanță în satul din prejma ocolului silvic. Este și șansa pe care o are adolescentul Silviu, de a beneficia de un stipendiu de la nașul pensionar, pentru a se înscrie la liceu, oarecum tardiv, având asigurată plata abonamentului pentru navetă, în fapt doar pentru o jumătate din traseu, restul de mai mulți kilometri rămânând a fi parcursi, pe orice vreme, *per pedes*. Însă bucuria de a-și croi un posibil alt viitor decât cel nedorit (în cel mai bun caz, de pădurar, după terminarea stagiului militar și a școlirii pentru această profesie pe cheltuiala statului) îl face pe Silviu să braveze toate mizeriile condiției. După parcursul sub una din stelele norocoase din constelația sa, urmează una și mai strălucitoare: în ultimul an de liceu, timp în care trebuia să pregătească reductibilele pe atunci examene de bacalaureat și de admitere la facultate, este angajat de o familie din urbe ca preceptor al colegului său de clasă, fost repetent. Silviu, caracter format prin lupta cu mizeriile vieții, este elev strălucit, cu tendința de a egala succesele unei foste glorii a școlii, șef de promoție liceală, în fapt un văr al său, însă a cărui rudenie nu o dezvăluie, din pudoare și modestie. Participă, împins de la spate, la o olimpiadă națională, se achită de sarcina de a-l face pe năzurosul coleg Radu nu doar să treacă clasa fără probleme, ci să obțină un bacalaureat peste medie. Iar ca o apoteoză a străduințelor sale, steaua de sus îi prilejuește cea mai mare fericire a vieții: admiterea la facultatea visată, una selectă și la finalul căreia va ajunge ce își dorise cu ardoare a fi: profesor de liceu... Se știe că pe bolta cerească stelele se rotesc, au o mișcare ce pe parcursul celor 52 de săptămâni ale unui an poate fi urmărită astronomic și declarată ca recurentă, după ritmul anotimpurilor. Urmează ca razele altei stele, mai parcimonioase, să-l lumineze pe profesorul Ponor, un om cu un venit salarial modest și care strânge bănuț de bănuț spre a-și putea cumpăra o locuință în orașul demn de acest nume, dar declarat „închis“ aspiranților de a lucra acolo dacă proveneau din afara localității. Era și cazul lui Silvestru, cadru didactic într-un orașel prăfos, muncitoresc. E o perioadă de lipsuri și privațiuni asumate, însă animată de un singur gând: să-și cumpere locuință. Pentru visul său va plăti cu anii tinereții irosite fără bucuriile specifice acestei vârste și condiții invidiabile îndeobște. Trecut de treizeci de ani, personajul își

va atinge parțial dezideratele, cu renunțări la unele aspirații, căsătorindu-se cu o femeie divorțată și mai curând interesată decât realmente iubitoare. Cei doi copii, băieți, devin centrul lor de preocupări, dar Silviu e aproape total absorbit de profesie și de preocupările lui de suflet, care suplinesc tandrețea familială de tot subțire. Studiază intens, își trece gradele didactice, în final obține, cu tribulații măcinătoare de sănătate, și râvnitul doctorat, după ce se vede, minat de eșecuri, copleșit de depresii până la uitarea de sine. Dar pe lângă astea e preocupat de scrisul literar, publicând câteva romane. Însă cum constelația sa se îndepărtează de planetă, urmându-și calea din propria galaxie, razele norocului nu mai străbat până la Silviu. Un consult medical la o clinică de specialitate îl declară invadat de cancer la pancreas, iar apoi cuprins de metastază generalizată. Își va petrece ultimele luni din anul cu vestea malefică într-o „Krankenhaus“, cum numește el spațiul bolnavilor iremisibili. Va muri în preajma Crăciunului, cu puțin înainte de a împlini „vârsta fatidică“, despre care scrisese și publicase cu mult înainte un eseu premonitoriu.

Aceasta este schelăria construcției epice, însă e de spus că nu arhitectura ei este elementul forte al acestei scrieri, ci ceea ce aș numi cu termenul de „muzicalitatea“ ei inconfundabilă, și prin aceasta obsesivă chiar. Aflat la apogeul maturității artistice, scrisul lui Mihai Stâncaru nu e doar unealta cu care reușește să construiască aventura unei existențe, ci un examen al potențialităților sale expresive. Fiecare scenă de viață prezentată capătă o consistență atât de vie încât termenul de realistă până în fibra ei este cel mai din aproape caracterizant. În cele mai puțin de 200 de pagini ale romanului se află condensată materie cât pentru trei scrieri de aceleași dimensiuni, într-atât de strunite sunt corzile scriiturii. Termenii neologici, îndeobște suspecți de alți scriitori ca stridentți, chiar recursul la cuvinte exterioare limbii-cod, sunt asimilați în așa măsură exigențelor de exprimare încât nu mai e nevoie de nicio justificare a utilizării lor. Pot afirma cu certitudine că ne aflăm cu acest nou roman al lui Mihai Stâncaru în prezența unei reușite indiscutabile: un pariu că ceea ce promisese prin cărțile anterioare s-a împlinit aici și, desigur, că nici următoarele cărți nu vor putea coborî sub acest standard nicicum ușor de atins. Închei cu o mică analogie pe care o socot potrivită în acest caz: în vitrinele unui magazin de confecții dintr-o țară occidentală, am citit cândva un anunț incitativ care suna simplu și la obiect: *Mai ieftin decât atât e greu de găsit*. Sunt tentat a spune, în siajul său: *cu mai multă acuratețe profesională nu e ușor să vă întâlniți*. Firește, proba se cere făcută de către fiecare cititor în parte.

O certitudine

Poeziile din volumul semnat de Rodica T. Soreanu (*Rugă*, Editura Papirus Media, 2018) configurează un imaginar aparte, al începuturilor, cu accent pus pe strămoși, articlări mitice, trimiteri spre o Țară a Varanhei, spre mitizarea numită AVRAZAX cea mândioasă, spre mistere și spre Atlanți, ca și spre o mitologie continuă și unificatoare a vinului dintr-o parte binecuvântată de țară, pe care puterea cuvântului investit poetic o ridică la nivel de supra-imagini. E o constanță la nivel imagistic și la intenția configurării unui pol de semnificare care face din acest volum un text unitar, lipsit de stridențe neavenite; chiar dacă se simte o necesitate a re-echilibrării volumului prin cicluri poetice, absente în structura de față, acest fapt este re-compensat poetic printr-o „cumsecădenie” a textului și prin urmărirea sigură a unei macro-imagini inițiale.

Lipsită de ermetizări nelalocul lor în acest spațiu, poezia semnată de Rodica T. Soreanu câștigă evident prin sinceritatea discursului poetic, prin renunțarea la ornamente stilistice neconforme, prin asumarea unui ton propriu declarativ care unește între ele toate poemele, într-un fel de poem unic. E un poem al căutărilor: un poem care adună începuturi, care numește identități, un poem care poate să introducă firesc frumusețea locurilor de la Drago-sloveni (împreună cu dulceața vinului băut de zei) alături de măreția imaginilor decupate din natura silvestră sau de sugestia uriașă oferită de contemplarea astrilor. După cum spuneam însă, totul se revarsă egal într-un creuzet din care se tipărește ceea ce dă și numele volumului: ideea de *rugă*, termen implicat bivalent: pe de o parte este vorba de acce-sare prin cuvânt a unui întreg imaginar care se echivalează cu chiar rațiunea de a fi, devenind *identitatea*, pe de altă parte, prin rugă, se găsește calea subtilă de re-alimentare, cu expresia mulțumirii spirituale, a tot ceea ce împlinește un prea plin sufletesc.

Sunt un număr de imagini care converg spre articularea unei lumi pe care o propune eul poetic la nivelul textelor din volumul semnat de Rodica T. Soreanu. Ca într-o imagine clasicizată de Nichita Stănescu, ele pot fi văzute precum „inima mai mare decât trupul/ sărind din toate părțile deodată”, adică sunt sublimare a sufletului mereu învingător în contradicțiile sale cu materia aparentă. Așa că le simțim într-o formă sui-generis de sinestezie. Facem astfel trimiteri spre un text, desigur simbolic în totalitatea sa, intitulat *Locul unde m-am născut*: „Casa din munți/ În care locuiam/ Era așezată/ Pe vârfurile unor brazi/ Era rotundă/ Pe jos avea cetină/ Pereții semănau cu sticla./ Era o singură încăpere/ Fără mobile, fără uși, Ferestre, scară.” Un alt poem spre un alt fel de identitate, cea care se constituie dintr-un prezent continuu al mitului înscris de vocabula profundă Varanha; poemul se intitulează *Lupi tineri* și devine emblematic prin asociere cu poemele ce consfințesc imaginea

strămoșilor:

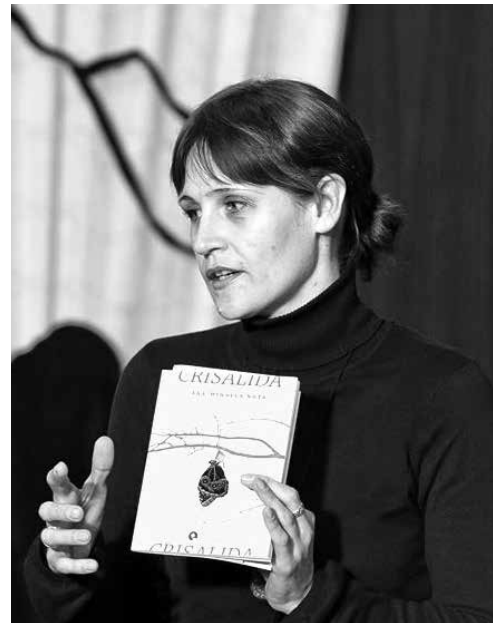
„Un sim-
plu gând/ E
de ajuns/ Și
iată-i/ Sunt
toți aici/ Fiii
V a r a n h e i /
Întorși către
lumină și ade-
văr./ S-au lepă-
dat/ De blă-
nile de miei/
Purtându-și
cu mândrie
coama.” După
cum spunea, o

întreagă lume a unui mit ad-hoc, la nivelul cărora se disting și creații strict în perimetrul fantazării poetice, având rolul de a popula o lume ce ține de puterea sugestiei poetice: Regina Sunetului de foc, Crucenii, Muntele Coza, hipron, pasărea Conda, femeia mării, Ica din dor, Solaria, Fecioara, Pasărea cu glas de abis, Tulla, noaptea a 13-a și altele. Sunt semne poetice arborescente, într-o rețea pe care un eu poetic atotputernic o alimentează continuu, fără ca aceste semne să trimită viziv spre canoanele postmodernismului. Dimpotrivă! Se poate spune că avem de a face cu descoperirea unor înțelesuri poetice în sine, lipsite de înrăurirea canonului. Autoarea face acest lucru fără să îl transforme în frondă. E doar un semn de autarhie poetică a unei poete care convinge prin poemele ce articulează prezentul volum. Dincolo de strămoșii asumați („Strămoș al meu/ Din neantul gheții albastre/ Dă-mi sabia de sunet, / Dă-mi puterea/ Din privirea-ți care doarme”), eul poetic se lasă sensibilizat parțial și de o invazie a erosului, în același mod ceremonios presărat cu litanii străvechi: „Să mori/ Neașteptând măcar iubirea/ Ora aceea mușcată/ De nimicnicia lumii/ Măinile tale să lase încet/ Loc pentru rădăcini/ Întors ochiul tău/ nerecunoscând chemarea cerbilor/ Să tacă.”

Obsesia ochiului, a privirii, devine fapt recurent, cu implicații de ordin stilistic și semantic aplicate, așa cum vedem și într-un text emblematic, *Rugă*: Eu Te-am visat/ Când neguri îmi râvneau ființa/ În ceas anume, ceas ales/ Prefigurându-mi calea./ Mai lasă, Doamne, o clipă/ Ochiului din cer// Durerea de a vedea/ Lumina.”

Volumul scos de Rodica T. Soreanu ne arată un autor care are atributele certitudinii poetice, un autor care a știut să-și decupeze un spațiu poetic în care ființează firesc poemele; suntem convinși că alte volume semnate de această autoare ne vor întări spusele, descoperind mereu ceva nou în opera unui poet adevărat.

Lucia ȚURCANU

Nicolae Popa, în 82 de poeme

Întâmplarea a făcut să recitesc poezia lui Nicolae Popa cu o săptămână înainte să-i apară antologia *O mie de ani cu fața la soare* (Editura ARC, 2019). După această parcurgere punctuală a celor cinci volume publicate de poet în 35 de ani (*Timpul probabil*, Editura Literatura artistică, 1983; *Ghid pentru cometa Halley*, Editura Literatura artistică, 1987; *Lunaticul nopții scitice*, Editura Cartier, 1995; *Careul cu raci*, Editura Cartier, 2003; *Elegiile Casei Scriitorilor*, Editura Vinea, 2013), lectura antologiei (deși în format PDF, deci fără să țin cartea în mâini) mi-a provocat o senzație tactică foarte pronunțată, de parcă aș fi făcut o bilă dintr-o foiță de staniol. De fapt, o acțiune asemănătoare a întreprins Nicolae Popa lucrând la *O mie de ani cu fața la soare*: a comprimat cât a putut de mult creația sa poetică, selectând 70 de poeme din numai trei cărți (*Timpul probabil* și *Ghid pentru cometa Halley* au rămas pe dinafară), ceea ce înseamnă a cincea parte din poezia publicată până acum, a adăugat 12 inedite, a schimbat/redactat unele titluri, a rearanjat textele (nu sunt neapărat în ordinea în care erau inițial), asamblându-le într-atât de bine, încât antologia să dea impresia de rotunjime, de șlefuire perfectă. În urma acestei operații de selectare și reasamblare a ieșit un volum monolit, unitar valoric, care îl reprezintă cum nu se poate mai bine pe poetul Nicolae Popa ajuns la vârsta de 60 de ani. Iar prefața semnată de Eugen Lungu – *Poetul Nicolae Popa, carte cu carte* – completează/conturează, cu delicatețe și simț artistic rafinat, acest portret.

Prefigurându-și temele încă în volumul de debut, Nicolae Popa le rămâne fidel în toate cărțile, iar selecția pe care ne-o propune în *O mie de ani cu fața la soare* relevă, de fapt, două mari teme ale poeziei sale, teme asupra cărora ni se atrage atenția în poemul *Două vechituri* din *Elegiile Casei Scriitorilor*: „Aceste două vechituri, poezia și moartea,/ stau toată vremea pe lângă mine“.

Nicolae Popa selectează migălos textele-arte poetice pentru antologia *O mie de ani cu fața la soare*. În *Lunaticul nopții scitice*, noutatea absolută o constituia dimensiunea autoreferențială a unor poeme. Este vorba de poezia care se are ca obiect pe sine, în care este supravegheat „mecanismul producerii poemului“ (Nicolae Leahu). Cu toate că se pot atesta forme incipiente de textualism într-un poem ca *Scrisoare Scribului*, în care plâsmuirea textului presupune devorarea/asimilarea realității („Acum e mai târziu decât oricând./ Acum e mai târziu decât în primul vers/ și încă nu ne putem vedea, Scribule /.../ E foarte târziu/ dar în versul următor va fi și mai târziu./ Învață-mă cum să renunț la el/ la versul următor/ la următorul/ la următorul.../ Și doar știi, Scribule, știi/ că mă simt atât de aproape de poezie/ încât aș putea să n-o scriu deloc“), Nicolae Popa nu va insista pe „autenticitatea în scriitură“, cum au făcut-o textualiștii Bogdan Ghiu, Gheorghe Iova ș.a. Dimpotrivă, în *Plasture III* pare să facă chiar „o parodiare a textualizării excesive“ (Emilian Galaicu-Păun): „...deschide cartea/ citește cu glas tare:/ astăzi am trecut pe la bibliotecă/ și nu mi-a fost nici pe dracu,/ nici măcar n-am câpiat,/ deși avui de a face cu un soi de poezie/ zisă livrescă“.

Miza cea mare e alta – este relația cu ceea ce există dincolo de limitele cunoașterii. Poemul *Ultima scrisoare Scribului* este cel mai relevant în acest sens. Se merge pe gradația ascendentă (deseori practică de Nicolae Popa): apare mai întâi „un poet trist“, care a luat după el „toți întristații“ „spre un tărâm al tristeții“, apoi „un poet vesel“, care a luat după el „oameni veseli“ „spre un tărâm al veseliei“, vine și „un al treilea fel de poet“, care a luat după el „un al treilea fel de oameni“, „spre un al treilea tărâm“, și, în cele din urmă, „în liniștea rămasă apare/ acum un al patrulea/ deși logic al patrulea nici n-ar fi trebuit/ să existe dar anume cu gândul la el/ se va spune că vezi dumneata/ la început a fost poetul./ Și triștii vor surâde./ Veselii se vor posomorî./ Ceilalți nici nu vor ști ce e cu ei/ și

toți vor fi cu el/ iar el al tuturor însă.../ însă nu va avea un tărâm spre care să-i ducă. Ne-spusul, ne-știutul, ne-găsitul este ținta eului din poemele lui Nicolae Popa, începând cu *Lunaticul nopții scitice* și continuând cu *Careul de raci* și *Elegiile Casei Scriitorilor*. „Dacă mă gândesc bine, scrie Emilian Galaicu-Păun în *Poezia de după poezie*, toată poezia lui Nicolae Popa e în căutarea locului pierdut (îl găsește «pitoresc», în *Timpul probabil*; rătăcește, cosmic, în *Ghid pentru cometa Halley*), «locul unde a trebăluit îngerul» sau, și mai misterios, «locul unde». E o căutare de negăsire, după cum reiese clar din excepționalul poem *Ultima scrisoare Scribului*“.

O artă poetică – stănesciană – este și poemul *Rolul ploii în dezvoltarea mușchilor pectorali* (din *Elegiile Casei Scriitorilor*), în care actul poetic înseamnă căutare a perfecțiunii, o căutare la care pot pretinde doar cei inițiați: „să simți câte eforturi depuneau mușchii ei pectorali/ pentru a i se rotunji sânii într-o veșnică rotunjime –/ o rotunjime de neatins/ pentru cei care nu se încălesc niciodată/ printre sârme și ploi/ pe acoperișul Casei Scriitorilor...“

În prefața la antologia *Portret de grup*, referindu-se la tatonările tematice ale optzeciștilor, Eugen Lungu vorbește despre un lirism „înfrigurat de întrebări și de conștiința unei inedite surprăzi“. Acest tip de lirism este anunțat de Nicolae Popa în *Timpul probabil* (prin texte precum: *Povestea caprei cu trei iezi*; *Aceeași poveste, mamă*; *Zile de toamnă*) și valorificat în celelalte cărți, fapt confirmat de antologia *O mie de ani cu fața la soare*. Putem observa că cele mai multe dintre poemele antologate reflectă o poezie ce înregistrează starea de suspans provocator de anxietăți, pe care eul îl trăiește în raport cu condiția sa de ființă perisabilă. În *Presentiment*, *Locul unde*, *La Bursuceni*, frica, ce stăpânește paroxistic ființa, este sugerată prin imagini auditive, în versuri precum: „Scutură-ți zăpada de pe umărul drept/ alungă stăncuța de pe umărul stâng/ intră în localul unde vei pierde totul/ unde foarfecele înaintează – cranț!/ cranț! înaintează/ și cască a somn îmblănitul fotoliu. /.../ Vei urca în fotoliu și vei pleca/ dar să nu i te uiți foarfecelui în gură/ când se deschide“; „Pu-pu-pu! prin frunzare creasta pupăzei/ e unicul chițibuș ce-mi sperie somnul“; „Sunt speriat de putrezirea lemnului,/ dar mai ales de bolovaniilor căzuți/ peste lemnul pus la putrezire“.

În alte texte, se insistă pe dimensiunea onirică, obținându-se o extraordinară înlănțuire neomodernă de metafore, ca în *Cristal*, unde versurile finale anunță împăcarea eului: „Ce larg e dedesubtul!/ Și dealuri se închid în nori deasupra noastră/ iar luna sub copite, iar luna sub copite/

e treapta cea mai de jos“. Poemul *Loc luminos* impresionează prin aceeași resemnare cu care eul își acceptă condiția: „Rupe vântul salcia frunzuliță cu frunzuliță,/ crenguță cu crenguță și se luminează locul unde a/ crescut și s-a legănat salcia pe mal de râu/ beată de verdeța înverzirii /.../ apoi brusc vântul se răsucesce și te bate din față/ te frunzărește amintire cu amintire, cicatrice cu cicatrice...// de fapt, vântul pregătește terenul. În locul tău/ urmează să apară/ un loc luminos“. Dispare neliniștea care învăluia altădată eul. E aproape aceeași resemnare contemplativă ca în *Gorunul* lui Blaga.

Pline de dramatism sunt textele *Cheagul nopților*, *Fără sunet*, *Acul* (cele mai multe, din *Elegiile Casei Scriitorilor*) în

care poetul evocă morții dragi – tatăl, sora, bunica – fără a insista pe metaforă. Descărcat imagistic și epicizat, lirismul nu devine însă mai puțin tulburător. Iată, bunăoară, două versuri din excelentul poem *Fără sunet*, în care moartea este văzută ca parte a domesticului: „O haină veche uitată pe gardul din plasă de sârmă ghimpată/ parcă ar fi tata, aplecat să rupă ceva de dincolo“.

În grupajul inedit intitulat *Mitrofan plângăciosul* ni se relevă dimensiunea parabolică a poeziei lui Nicolae Popa. Poeme-parabolă se întâlnesc și în cărțile de până acum. Iată, de exemplu, poemul *Creștere* din *Lunaticul nopții scitice*: „Erau doi prieteni păroși./ Unul scria versuri/ celălalt le citea./ N-o duceau rău./ Dar aveau un necaz:/ le creștea părul./ Într-o zi au ieșit la săniuș./ Și-au dat drumul la vale/ doi pe-o sanie./ Și s-au izbit de-un copac./ A murit cel din față./ Celălalt a rămas să-l îngroape./ Acum nu mai are nicio importanță/ care anume din ei a murit/ cel care scria sau cel care citea/ pentru că oricum celui rămas/ părul a continuat să-i crească“. La o primă lectură, s-ar putea vorbi de o diminuare a intensității discursului poetic. Se poate însă constata cu ușurință că Nicolae Popa, valorificând, la nivelul de suprafață, dimensiunea tranzitivă a limbajului, construiește, de fapt, o parabolă care ne dezvăluie aceeași preocupare pentru relația om-dincolo. Ludicul, la rândul său, nu e gratuit, ci devine mijloc de așa-zisă îmblănzire/domesticire a poeziei despre marea trecere. Poemele din *Mitrofan plângăciosul*, la fel, sunt niște „istorii“, despre Mitrofan, în care „căderile“ din cotidian în metafizic și invers se realizează pe neașteptate. Descărcat de metafore, limbajul nu e nicidecum mai puțin expresiv. Dimpotrivă, impactul afectiv este și mai mare atunci când se trece pe nepregătite de la o imagine așa-zis cuminte, în care se reflectă (aparent) existența de zi cu zi, la imaginea-ca-o-lamă-tăioasă, ce ne amintește de precaritatea la care suntem condamnați: „Plaja e rece, marea-i departe,/ soarele e și mai departe./ Mitrofan își scoate hainele,/ le așază moviliță pe nisipul umed/ și se îndreaptă înfrigurat spre orizont/ sperând să simtă sub tălpi că apa mării/ e mult mai caldă decât nisipul./ Ba aici, ba colo se împiedică de alte/ movilițe de haine – dovadă că unii/ au luat-o spre mare cu noaptea-n cap./ Le găsește și oasele,/ așezate și ele moviliță“ (*Plaja*). Rezultă „o poezie a profunzimilor, o poezie care scoate cercuri la suprafață“, cum accentua Emilian Galaicu-Păun pe coperta a patra a volumului *Careul cu reci*.

La o relectură a cărților de poezie ale lui Nicolae Popa se poate constata că cele mai multe dintre poeme au un substrat elegiac, care, fie că „se eliberează în viziuni neoexpresioniste“ (Ioan Moldovan), fie că e disimulat prin construirea de parabole ludico-ironice, dovedește o conștiință profundă a „imanenței surprăzii“ și un talent neîndoielnic în a transpune poetic tribulațiile provocate de această revelație. Antologia *O mie de ani cu fața la soare*, prima antologie de autor a celui care o semnează, dovedește că Nicolae Popa este „poate cel mai realizat scriitor al generației sale“ (Eugen Lungu) și unul dintre cei mai importanți poeți contemporani din Basarabia.

Nerostitul cuvânt nu mai vrea să tacă

A fost surprinzător să descopăr în istoricul Mircea Platon – cunoscut pentru mintea clară în care s-au rânduie, bine și cuminte, fapte și evenimente istorice știute, re-descoperite, interpretate inteligent, cu verva pasiionatului de istorie și cu un acut simț de răspundere – un poet cu o apăsată dispoziție lirică, din care iradiază efluvii romantice (bine controlate!), elocvent fiind volumul de poezii „Cartea străduțelor subtile“. În acesta, poetul realizează ceea ce considera M.V. Llosa obligatoriu pentru orice creație literară, unitatea dintre ficțiune și nonficțiune. Plecând de la un spațiu citadin cunoscut (ușor de recunoscut, nonficcional), cu ferestre deschise spre cer, Mircea Platon creează un univers liric neobișnuit, ficțional, în care anulează barierele dintre cosmic și terestru, dintre mare și uscat, în care desființează limitele temporale și spațiale, astfel încât între prezent și trecut este un du-te vino permanent; mineralul, vegetalul, acvaticul, umanul, alcătuiesc un Tot, în care orice e posibil. Astfel, luna coboară în oraș, natura doarme cu ochi obosiți, stelele se parfumează cu parfum de cedru, îngerii coboară pe pământ (ca în Poemele cu îngeri voiculesciene), norii măsoară timpul în clesidă, frigul umblă de la om la om, o stea se lasă spovedită de un paing, lumina se dă de-a berbeleacul, un om vorbește un înger ductil. Abstractul ia formă concretă, umanizându-se, căci norii poartă epoleți, sufletul îngenunchează la altare, norii au miros, sau dobândind însușiri care nu-i sunt proprii: întunericul se deschide ca o floare în falduri moi, amurgul se lichefiază și curge,

liniștea devine fluidă. Toate acestea sunt posibile în orașul liniștit, unde se simte acasă, loc de plimbare, de reverie, de meditație, în care poetul *hoinărește* printr-un parc cu obelisc (cu lei), cu havuz (având în mijloc pe Eros), cu alei străjuite de statui respectabile, sub parfum de tei, *poposește* la terase sau hanuri, *contemplă* bisericile cu turla ce par de argint în lumina lunii, *vorbește* tăcut cu istoria, *gândește* lucid, *respiră* aerul stătut din bibliotecă, *aude* lamentația ceasornicului din turlă: „O, mie, doar, Amurgul și Aurora/ îmi ticăie în sufletul mecanic“ și *iubește* cu puritatea primei îndrăgostiri. Mircea Platon nu este un jovial, nu se entuziasmează ușor, meditația e sobră, sentimentele sunt echilibrate, dar privirea i se umple de imaginile orașului pe care lumina lunii îl desparte în cenușă albastră și rouă și pe care îl ia stăpânire, definindu-l prin toate componentele sale, dar, mai ales, prin străduțe, reper esențial. Acestea sunt locuri de trecere a timpului și a vieții, dar și ființe care au ajuns să cunoască, după mers, pe cei care le străbat (poetul fiind primul dintre aceștia), conducându-le pașii, cu subtilitate, în sens ascendent-spiralat, spre înălțimile visului, sau coborând spre ronduri de miresme, spre fântâni care iau în păstrare luna; împărtășesc neliniștea trecătorului, devenind „șovăitoare ca flacăra lumânării“, sau plictiseala lui „urcând spre „absolute plictisuri“, îi țin de urât poetului ce hălăduiește până când noaptea se vestejește roz, iar când, după îndelungă observare, străduțelor li se pare că omul e fericit, acestea se îmbracă în „mirosul luminii selenare“; dacă nimeni nu

le străbate, străduțele se simt „uscate ca niște nervuri/ în palma lunii reci“. Unele conservă istoria, fiind înguste și răzlețe, mărginite de ziduri vechi care au „pleoape de iederă“, altele sunt întortocheate precum gândurile solitarilor. Există și străzi largi, dar acestea nu știu ce-i subtilitatea, sunt sufocate de pietoni, de autobuze și de tramvaie, au semafoare și zgomot de claxoane, sunt mărginite de trotuare ce par „cearcăne de asfalt“ și n-au timp, nici răbdare. Și mai sunt drumurile de țară, ce respiră un aer nostalgic (desprinse parcă din atmosfera poeziilor lui Pillat), hoinărind peste dealuri, coborând în sate, trecând printre lanuri, pe sub duzi și „zbor de grauri“; e ulița satului în care seara se naște din frunze (așa cum în satul blagian se năștea veșnicia), care capătă sfințenie prin troița peste care cade răcoarea cerească.

În acest spațiu trăiește și simte Mircea Platon, care țese o pânză poetică din întunericul nopții scaldate în razele lunii, din singurătate, din tăcere și din iubire, o pânză despre viață și moarte, toate stând sub semnul Timpului și definindu-i creația. Plimbându-și singurătatea – prietenă și dușman – în liniștea apusului, trecând peste poduri și pe străzi, poetul așteaptă noaptea, care-i sare în față ca o pisică neagră (după cum iubirea, ca o leoaică tânără, îi sare în față lui Nichita Stănescu). Valorificând simbolistica albului și a negrului, poetul își imaginează lupta – pentru dreptul de-a fi – dintre întunericul nopții și lumina dimineții, realizând o „cosmologie“ în miniatură, expresia poetică a înfruntării fiind de rară sugestivitate: „spadele zorilor se înfig în inima nopții“; altădată utrenia desemnează sfârșitul nopții precedate de vecernie sau noaptea însăși se retrage și stă în așteptare, când aude „semnalul de alarmă al zorilor“. De altfel, lumina și întunericul sunt dominante ale creației lui Mircea Platon, noaptea fiind călăuza cugărilor sale, iar lumina, îndreptar pentru observarea miracolului și a banalului vieții; o imagine unică este aceea care ține de perceperea inedită a luminii, nu prin văz, ci prin auz: „ascultă lumina cum crește sub iarbă“, care amintește de un cunoscut vers eminescian: „și-ai s-auzi cum iarba crește“. Deși par în veșnică opoziție, există un soi de atracție între acestea, căci „întunericul vuieste a lumină“. Singurătatea poetului ce colindă străzile nu e deprimantă, apropiindu-l mai mult de solitarii romantici decât de cetățenii simboțiști, trăind un sentiment de nostalgie în timpul nopții ce favorizează urmărirea stelelor ce îi par „ochii de dinainte de timp“, sugerând astfel veșnicia. Lirismul poeziilor, pe care ar vrea să-l ascundă, pentru că în esență este un poet sobru, vine, firesc din „subiectivitatea interioară care este adevăratul izvor al lirismului“ (conform afirmației lui Friedrich Hegel, în „Prelegeri de estetică“). Solitudinea se împacă de minune cu tăcerea văzută ca ființă, care are vârstă și se ascunde în ploi, în frunze, pe maidane; fiind proteică, tăcerea se adaptează spațiului în care ajunge,

însoțindu-l pe călătorul poet: în spațiul mineral, devine „tăcere de piatră“, în cel vegetal este „tăcere de frunze“, în spațiul sepulcral, tăcerea e „de moarte“, iar în cel cosmic, atins prin reverie, tăcerea este „fum și vânt“. Dar, parafrazând un vers celebru al lui Blaga: „cel mai adânc dintre doruri e dorul dor“, așa spune că cea mai adâncă dintre tăceri este aceea pe care poetul o numește „tăcerea de mine“, o inspirată și grăitoare asociere de cuvinte, mergând pe sugestia identificării poetului cu tăcerea, el însuși devenind tăcere, după ce își asumă liniștea iubirii și a privirii, ce poate comunica, înțelept, prin necuvinte. Dar poezia are, totuși, nevoie de cuvinte și trebuie înțeleasă, după cum afirma Ion Barbu, ca o „mare senzualitate, echivalentul vorbit al lui Rubens“, sugerând o ancestrală temă poetică, iubirea. Mircea Platon este un îndrăgostit de o discreție suavă, delicatețea poeziilor de dragoste fiind învăluitoare, pentru ca, dintr-odată, un cuvânt, o sintagmă, o imagine să comunice o vibrantă și senzuală trăire. Când întâlnește o frumoasă necunoscută, știe că aceasta va aduce furtună în viața lui, căci un „mătășos uragan de garoafe și de lalele“, se năpustește asupra-i, simțind că la mijloc era mâna „ei“. Iubita nu este decât sugerată printr-un detaliu metaforic, printr-un element vestimentar sau printr-un gest. Nimic din ceea ce ar fi putut fi un portret real! Astfel ochii ei sunt petale, rochiile sunt croite din „apusuri de scrum“, glezna este locul pe care „diminețile își scutură poleul“, coapsele sunt „o umedă aurora de vară“. O umbrelă, mânușile galben-pai, cercei de safir, o capă parfumată, o dantelă sunt indicii grăitoare pentru rafinamentul femeii ce reține atenția bărbatului, trezindu-i admirația tăcută. Dar, metaforic, iubita este și fântână-fecioară, căreia însetatul îi tulbură apa, când își potolește setea, sau este femeia-toamnă, când respiră la fel cu pădurea și-l privește cu „ochi verzi și cu suflet de rouă“. Ceea ce Al. Philippide numea „strigătul de-o clipă al inimii“ prinde contur în poeziile lui Mircea Platon, care, cu o neistovită tandrețe, găsește imagini de o prospețime rară, pentru a sugera o iubită unică prin iubire. O suită de imagini eterice sugerează o „schiță“ de portret care este dovada unei închipuiri și a unei gingășii mai puțin obișnuite: „Mersul, arteziană de răcoroasă insomnie/ Măinile, după-amiază de vară târzie/Gâtul, un vals de Chopin într-o dimineață cu trotuarele albastre, ploioasă/ Ochii, amurg siriatic peste țărnul/unde-un cruciat visează la codrii de-acasă“. Ființă imaterială, desemnată printr-o serie de abstracțiuni (cum ar fi „un sunet în clopot tăcut“), dar și ființă reală, îndrăgostită, îl îmbracă pe bărbatul iubit în răcoare vapoasă ori în fierbinți mângâieri. Suavă, stranie, alcătuită din gesturi grațioase, din lumini și din umbre, femeia iubită are contururi delicate precum „balerinele“ lui Degas, dar, ca prezență reală, este dorită și necesară jumătate androginică: „cine ești tu?/ cine sunt eu?/ două întrebări/ și un singur zeu/“, iar

apropierea – subtil senzuală -: „sărutările tale/ fierbinți și-aromate ca un ceai/din fructe de pădure“, îi stăruie în amintire. Dacă relația cu iubirea se află sub zodia împlinirii, a norocului, nu același lucru se poate spune despre relația poetului cu Timpul, despre care s-au scris zeci de lucrări, de natură literară, filozofică, care a fost definit prin zeci de sintagme poetice (mai mult sau mai puțin reușite). Mircea Platon, printr-o inedită viziune, îl consideră un prizonier, „cochet“ al cerului, în care divanul stelelor (un divan ad-hoc, firește), ce răsar și apun, hotărăște diminețile (nașterea Aurorei) și înserările (moartea luminii), timpul supunându-se acestora. Ieronah (în dimensiunea lui religioasă) sau Tată atotștiutor (în dimensiunea lui epistemologică), Timpul guvernează și existența poetului, în care se consumă *mirarea* de-a fi, *minunea* de a fremăta ca frunza, *durerea* de a tremura ca frigul și înțelepciunea de a tăcea. Din deosebita pricepere de a mânuși cuvintele, cărora le acordă noi valori poetice, se nasc imagini ce sporesc originalitatea expresivă, căci timpul *pendulează* între țărâna în care coboară și slava spre care se înalță, *arde* în tăcere sau *se adâncește* într-o „neagră oglindă de catifea“ și este *măsurat* de anotimpuri „cu ochi de tăcere“ și cu „pleoape de iederă“. În lupta cu timpul, ca orice ființă omenească, poetul își dorește să întreacă clipa, fiindcă aceasta arde brusc, precum fosforul, amintind ființei efemeritatea ei. Om născut din gânduri, creatorul de poezie își supune ideile unui proces de „coacere“, dar nu în foc, ci în ger, care arde la fel de tare ca focul, pentru a le face durabile. În acest proces de creație, „văzut“, nu simțit, nu făcut, poetul însuflețește obiectele, astfel că și piatra are „frisoane de emoție“ pe care le transmite îndrăgostitului obosit de timp, venit dintr-o istorie apusă și ajuns în prezent, într-o dimineață cu moliciuni de polen. Pentru Mircea Platon, actul creator nu are durată, căci acesta depinde tainic de timpul inimii rugându-se, timp capricios, care poate rămâne suspendat, pâlپând, tăcând sau renăscând. Prins într-un „niciodată, nicăieri, nimic“, negând timpul, spațiul și fapta, poetul are brusc revelația salvării prin creație, mai ales că manuscrisul, un alter ego al acestuia, cere dreptul la viață. Recunoscând truda creatorului, sugerată prin mărturisirea: „mi-s paginile smulse...iar altele au ștersături“, manuscrisul dezvăluie, de fapt, destinul creatorului căruia îi este sortit să rămână legat pe veci de creația sa, printr-o muncă sisifică, preceptul lui Horațiu „să-ntorci adesea stilul“ (adică să ștergi adeseori ce-ai scris) demonstrându-și actualitatea; poetul are datoria de a nu-și părăsi în uitare creația care a căpătat viață și care are sentimente, la rândul ei: „mă vei păstra, făcând din hieroglifa-mi, ție, taină,/ori vântului și-amiezii amarui ai să mă azvârli și tu/lăsând uitarea să mă subțieze:/o filă, un cuvânt,/tăcere/ întoarsă spre lumina din înalturi?“ Mircea Platon recunoaște condiția sa de „pictor de blazoane și poet,/ cu

spiritul împrăștiat în curcubeie și reflectat/de prismele și oglinzile zodiilor“, /asumându-și singurătatea, tăcerea, destinul, fiind convins că poezia există în el și că aceasta așteaptă doar mâna care s-o scrie, așa cum clopotul așteaptă mâna care să-l facă să sune. Instanță supremă, atotștiutoare, poezia îi poate aduce echilibru, ajutându-l să-și clarifice gânduri și dorințe, după ce este rugată: „lămurește-mă cu o rază de lună,/miruiește-mă cu un cântec mai vechi,/ sfințește-mi în cuget toți sorii,/ mă afundă în cristelniți de cețuri,/ mă înalță /la altare de ghețuri/mă du/până-n livada cu meri, în care/ nevăzut/ ca un son într-un clopot tăcut/sub pomii în floare/ dormi Tu“. Ultimul vers ambiguizează sensul discursului liric, pentru că acel „Tu“ poate desemna poezia în stare latentă, ce așteaptă să fie descoperită și care cuprinde în sine însăși taina creației, dar și iubita care, descoperindu-i un alt mister îi provoacă dorința de a se lăsa ispitit de altfel de cunoaștere. Acestui spirit întrebător i se datorează și curiozitatea de a ști natura relației dintre trup și suflet, sau a unei posibile nuntiri între vis și istorie, sau de a găsi explicații pentru culoarea simunului și a miresmelor lunii. Aventura lirică a poetului, urmare a sensibilității sale evidente (deși atunci când i se pare că a devenit prea „liric“ se exprimă în alte tonalități: „o dimineată/ca un pahar murdar/uitat pe-un colț de masă“ sau „orașul îmi pare o baltă/luna o mână de vreascuri /“) îl proiectează în universuri poetice care-i sunt familiare prin tematică, dar care îi trezesc dorința de a fi el însuși prin maniera de exprimare, fără să meargă pe urmele marilor poeți, talentul fiindu-i mereu alături. Înfruntarea dintre ego-ul său și alter-ego are drept pricină găsirea unei metafore absolute în „premisele Creațiunii“. Poate că aceasta nici nu există, dar poetul Mircea Platon talmăcește și răstălmăcește sensul cuvintelor, pe care le orânduiește în metafore inedite. Acestea nu sunt numai „vehicul pentru idee“ (cunoscută definiție a lui Nichita Stănescu pentru metaforă), ci și alcătuirii de rară armonie și unduire: „ochii – sprintene urme de cerb, câmpiile – palide lanuri de lumânări, stâncile – gânduri nerostite, ruga – amară lumină de apă uitată, amiaza – fierbinte roi de fluturi prin voaluri de mătase, cuvântul – aripă spartă, norii – fântâni fără ciuturi“. De fapt, aproape în fiecare poezie există câte o „întorsătură“ de semnificații, încât e greu să le selectezi pe cele „mai reușite“. Chiar dacă, uneori, nu pare „subiectivă“, poezia lui Mircea Platon stă sub semnul ideii exprimate, deosebit de plastic, de Tudor Vianu: „intuiția lirică a lumii se răsfrânge în poezie ca stare de suflet“. Și de ar fi să fie numai plimbările sub teii înfloriți, des pomenite de Mircea Platon, poezia lui ne duce cu gândul la Teiul lui Eminescu, din care o floare va pluti „în lăuntru unei gândiri abstracte“, care îi aparține.

Fascinat de jocul iubirii. Povestea unui om ce a iubit odată viața

VIOREL BIRTU-PÎRĂIANU, ARIPI DE NISIP, EDITURA PIM, IAȘI, 2018.

Poet reputat, autor al unui număr de peste 25 de volume și coautor în peste 30 de antologii de poezie, cu numeroase apariții în reviste și publicații literare, Viorel Birtu-Pîrăianu ne oferă, de data aceasta un remarcabil volum de poezie, intitulat metaforic „*Aripi de nisip*” în care îi recunoaștem portretul fizic și cel spiritual, „*dincolo de oglindă*”.

El însuși se prezintă dinaintea ochilor noștri astfel: „*sfârșii amurgul cu un surâs, cu o floare / sunt aici un pendul fără de odihnă / căutând nenăscutele ere*” (*Pendulul*).

Cartea aceasta este: „*Povestea unui om ce a iubit odată viața*” (*Aripi de nisip*).

Volumul este alcătuit dintr-o sumă de autoportrete cât mai reale, deși metaforizate și personificate.

Glasul poetului e marcat de tristețe: „*mi-e glasul iar în singurat / tăcerea asta mă omoară / picură dureri peste dureri*” (*Sub lacrima ta*). Și totuși, la orizont, e de ajuns doar un cuvânt, pentru ca norii să dispară și o rază timidă să se strecoare în suflet. Este mirajul iubirii care se insinuează în suflete, fără să ceară voie. În drumul spre deslușirea tainei, poetul străbate cărări vitrege, depășește obstacole, până la deschiderea spre o nouă zi (*Taina*).

Și o scurtă autoprezentare: „*mă îmbrac în haine de pământ / să ascult tăcerea cuvintelor ce mor / aici, târziu, la țărniță uitat de mare*” (*Pasărea*).

Tot în această poezie, despre cuvânt, de care este atât de legat, autorul spune: „*cuvântul este tril divin, e tainică chemare / iar cântul ei e dus spre alte zări de păsări călătore*” (*Pasărea*). Și altădată spune: „*mă topeam și ardeam a ultim cuvânt*” (*Într-o zi, de va fi*).

O foarte frumoasă poezie despre relația autorului cu Divinitatea, se numește „*Bulgăre de lumină*”.

Poetul cultivă poezia modernă, renunțând la folosirea majusculor inițiale. Versurile curg liniștit și molcom, fără meandre, sincope ori pierderi de ritm. Ideile, de asemenea, sunt clare și ferme și acest lucru aduce un plus de valoare scriiturii. Așadar, miez și substanță, veșmânt artistic concretizat

într-o serie de figuri de stil, mânuite cu stăpânire și în același timp, cu virtuozitate.

Poezia acestui autor se înscrie în marea categorie a creațiilor moderne și post moderne, cu inflexiuni clasice. De altfel, aceste lucruri reies cu claritate în multe poezii.

Fiecare poezie înseamnă o stare specială a autorului și chiar această stare este transmisă și cititorului, altminteri nu s-ar putea crea acea empatie necesară între iubitorii de frumos.

Construcții originale: „*mă fug*”; „*trăiesc a te iubi*”; „*mă caut*, ș.a.

Poetul folosește ca mijloace artistice metafora, personificarea, epitetul, dar și alte figuri de stil. Exemple de personificări: „*pe pleoapa udă a nopții*”; „*dansam nebun în palma vieții*”; „*mă cațăr pe ziduri să sprijin lumina*” (*Prin pulberi de gânduri*).

Curentul modernist îi este atât de propriu poetului, el reușind o poezie inedită, interesantă, meditativă, plină de miez, o poezie plină de seve care urcă, precum clorofila în frunza cea mai înaltă a arborelui veșnic. Despre sine, poetul e conștient că este: „*azi sunt prezentul uitat în trecut / prezentul absent în trecutul acut*” (*Dacă tu, dacă eu*).

Nu lipsesc întrebările filozofice: „*Ce este viața fără noi?*”; „*Dacă tu nu ești, eu cine mai sunt?*” ș.a.

Și tot cu un caracter filozofic: „*geme piatra aruncată în deșert*”. Mereu revine întrebarea: „*Cine sunt eu?*”, și răspunsul, în funcție de stările poetului, de cele mai multe ori, stări arzătoare: „*sunt lavă, sunt vulcan solitar*”.

Din ipostaza de vulcan, poetul îl roagă pe Dumnezeu să-l transforme în fluviu: „*fă-mă, Doamne, un fluviu să spăl păcatele lumii*”. Romantic și sentimental, poetul folosește și un vocabular al romantismului: „*pe aripi de petale*”; „*covoare de stele*”.

Dar, cea mai frumoasă imagine se află cuprinsă în aceste patru versuri: „*mă așez la picioarele crucii / să spăl cu lacrimi cămașa / mă*

ridic din genuni spre lumina trăirii / răsărind în zori printre flori“ (**La picioarele sufletului**).

Adieri din „Cântarea Cântărilor“ se regăsesc în poezia „**Sărutul**“, când poetul, rătăcind, întreabă trecătorii unde îi este iubita.

„*Scriam pe zidurile cetății cu cioburi de suflet*“ – spune poetul și-l credem, întrucât, cu sufletul se pot scrijela cele mai frumoase cuvinte. Cele mai multe poezii au ca subiect plecarea, absența, despărțirea, golul rămas, tristețea, așteptarea, pe zidul căreia se pot însăila poveștile: „*ai plecat femeie să cânti în corul de îngeri / drumurile sunt astăzi pustii*“ (**Umbra**). Și pe aceeași temă:

„*Țipătul gândului: / încăperea s-a năpustit peste mine / strivindu-mi sufletul de pereți*“.

Imagini remarcabile: „*geamuri sparte de gânduri*“; „*crucea de crini*“; „*răsfățul tardiv al depărtărilor*“; „*ochii mei istoviți căutau maluri cu nuferi*“; „*am spălat cerul și am privit în ochii lui, plângea*“.

În încercarea lui de autodefinire, Viorel Birtu-Pirăianu se vede, când un copac din drum, când fructul oprit al acestuia, și alte închipuiri, destul de inspirate: „*sunt pom ce plânge pe drum / sunt fructul oprit aruncat pe pământ / sunt tristețea și disperarea adunate într-un pumn*“ (**Ultimul poem**).

Altădată, poetul se vede „*un nebun stelar*“ și dă naștere unui șuvoi de metafore uluitoare: „*eram un nebun stelar la o masă / căutând o bătaie / de inger în întunericul lumii / cu sternul rupt frământând zilele*“ (**Surâsul**).

Reper fundamental în viața creștinului, crucea e prezentă în diferite imagini: o cruce de crini, „*răsărea dintre spini, o cruce de crini*“; „*cuiile plângeau pe o cruce*“; „*crucea dorului*“; „*o cruce răstignită într-un gând*“; „*zorile m-au găsit rezemat de o cruce*“.

Și alte elemente spirituale împodobesc versurile: biserici de suflet, biserici de cuvinte, altar, candelă, lumânare, etc.

Rime și cantabilitate în genul incantațiilor populare din doine și balade, cu inflexiuni specifice descântecelor: „*cărarea dorului în lacrima norului*“. Și: „*la răsăritul zărilor, în lacrima norilor / străbatem timpuri, gânduri, ape*“ (**Surâsul ingurilor**). Despre frământările unui suflet zbuciumat de un dor fără sațiu e vorba într-o preafrumoasă poezie, prilej de meditație și dovadă a măiestriei artistice la care poetul a ajuns: „*Între ape: era atât de întuneric în mine / încât mă împiedicam de gânduri / mi-am lăsat sufletul în vatră / plecând să dorm între ape*“.

Asociații neașteptate, imagini mirifice, sintagme inedite, aduc un farmec deosebit scriiturii și-l adâncesc pe autor în taina poeziei adevărate. Exemple: „*în suflet se prelinge infinitul*“; „*ard zările topite în palmă*“ (**Fluture în noapte**); „*mi-am făcut cuib din rănilor lumii*“ (**Fluture în noapte**); „*eu căutam murmurul ploii / zidind rădăcini în lutul planetar / să ating în zori necuprinsul*“ (**Fluture în noapte**), „*pășea un inger pe colțuri de durere*“ (**Cântă o vioară**), „*ating timpul în noaptea albă dintre lacrimi*“ ș.a.

Sunt multe sintagme fericite în poezia lui Viorel Birtu-Pirăianu și ele ies la iveală, la fiecare pas.

Poezia lui este total pozitivă, nu există încrâncenare, negativism, obidă, răutate. Doar voaluri de melancolie. Dimpotrivă, induce stări de bine, de pace și liniște sufletească. Ea înalță sufletul, nu-l prăbușește în abisuri insondabile. Autorul și L-a ales ca interlocutor pe Dumnezeu și poartă cu El un dialog, fie sub forma rugăciunilor către El, fie a întrebărilor sau a tăcerilor în care se complac.

Repetiția, un alt procedeu stilistic folosit de autor, pentru a da un plus de expresivitate versului și a întări ideea, e prezentă în multe poezii. Uneori, ea vine fonic, ca un ecou: „*norii albi s-au scurs în mare/ pescăruși se pierd în zare / a întrebare, a visare, a uitare*“ (**Ultimul pescăruș**).

De multe ori, finalurile sunt neașteptate, bruște: „*mă cațăr pe firul de iarbă / mă aștepți iarăși în prag / mi-e dor de cel drag / dar pasul e gol*“ (**Ultima adresă**).

Poetul, are pentru iubită, apelativul „*mândra*“, folosit în diverse ipostaze, iar altădată, o apelează cu sintagma: „*aleasa mea*“.

O eventuală definiție poetică a femeii: „**Femeia, lacrimă de inger**“.

Autorul e conștient de darul ce i s-a dat și caută să-l onoreze și chiar să-l înmulțească: „*sprijin de ceruri cuvintele mele / aprind felinare în suflet cu versuri de lumină / căutând în gol nesfârșirea / respir adevărul și strig*“ (**Se aprind felinare**).

Într-una din poezii, autorul încearcă definiții poetice inedite: „*sărutul – mângâierea sufletului / sufletul – taina nestinsă a gândului / gândul – lacrima universului*“ (**Anotimpurile iubirii**). Este o definiție în care termenii decurg unul din celălalt, într-un crescendo, de la particular la universal.

Poeziile acestui autor nu sunt simple exerciții de rafinement artistic, ci sunt gândurile profunde ale unui virtuoz al cuvântului care, cu fiecare carte înalță trepte spre edificii spirituale, spre infinitul iubirii, într-o exemplaritate care îl onorează și-l califică drept un poet de spiță modernă, demn de orice dicționar de literatură.

Și o foarte reușită definiție poetică a femeii: „*femeie, sărutul vieții pe pământ*“ (**Sărutul vieții**). Alte definiții: „*dar ce este femeie azi sfârșitul / decât lumina noului început*“ (**Pași în noapte**).

Mister, adâncire în taină, meditație, pace înaltă, speranță, amintire, dor-dorință de desăvârșire, tăceri astrale, adieri de suflet spre lumină, „*surâsul clipelor eterne*“, un cor de îngeri care „*se așezau pe coama serii*“, toate acestea alcătuind Poezia. „*Mi-e cântul liturghie*“ – spune poetul. Dar ce îmbătător amestec!

„*mi-e cântul liturghie / din cenușa milenară ridic gânduri / tu treci purtând marama iubirii în suflet*“ (**Frunze și spini**)

Lumina are un rol primordial în poezia lui Viorel Birtu-Pirăianu: există turnul luminii, fântâni de lumină, parfumul luminii, iubita este, „*lumina din zori*“, iar într-un vers spune: „*eu scriu cu lumânări de suflet pe ziduri de ceară*“.

O poezie existențială, o poezie a căutărilor de sine și de sens, o poezie de care autorul se sprijină, ca să nu-și mai simtă grele, aripile de nisip.

Regatul celor mai frumoase depărtări

Cheia înțelegerii semnificațiilor întregului volum de eseuri al scriitorului și filozofului timișorean Cosmin Neidoni, intitulat *Regatul celor mai frumoase depărtări* se află, cred, în ultimul text, „Eleganța limbajului filosofic”, într-un microeseu despre sistemul filosofic al marelui poet și filozof Lucian Blaga. Neidoni susține că paradoxul zenian al supraviețuirii filosofiei este dat de marea întâlnire cu literatura sau, altfel spus, de felul în care talentul de a gândi abisal este dublat de talentul de a scrie frumos și elegant. Astfel, în zilele noastre, filosofia nu-și mai poate permite să fie doar filosofie și nici literatura să fie doar literatură, ci undeva la răspântia, întretăierea celor „două moduri de exprimare a gândirii și emoției”. De altfel, chiar în prefața cărții, autorul pledează pentru eseul literaro-filosofic, frumos și bine scris, pentru stilistică și pentru scriitura literaro-filosofică rafinată și grațioasă, și nu pentru sistemul filosofic, considerat mult prea abstract, ininteligibil, dificil de citit și analizat, să spunem, autorii de acest tip plictisindu-l, mai ales marele Hegel cu a sa capodoperă, totuși, *Fenomenologia spiritului*. Cosmin Neidoni consideră sincer că între un Hegel abstract, cu o desfășurare logică impecabilă, deși, în opinia mea, mari logicieni ca Frege și Russell au demonstrat contrariul, și orice alt autor care, scriind, angajează întregul ansamblu al ființei, cu toate luminile și penumbrele ei, a ales fără ezitare tovărășia celui din urmă. Lui Neidoni îi plac mai mult oamenii care fac „subtile acrobații de stil pe marginea propriilor dileme”, deci filozofii stilști, aș adăuga, începând chiar cu Platon (care a reușit totuși chintesența, fuziunea între stilistică și sistemul filosofic), și continuând cu Montaigne, Pascal, Bruno, Schopenhauer, Kierkegaard, Nietzsche (care a fost

și un bun poet), Ortega y Gasset, Șestov sau Cioran, decât aceia care scriu pe un ton de maximă sobrietate și austeritate stilistică pe marginea unor certitudini. Autorul bănațean a ales ca formă de comunicare eseul, despre care afirmă că este o „specie cameleonică” aflată la granița dintre filosofie și literatură, pentru a evita, vorba lui Gabriel Liiceanu (un filozof care a încercat să creeze un sistem filozofic, dar a „încremenit” în eseu și literatură), „teribila singurătate a abstracției pure” pe de o parte, dar și concretețea prozaică a narațiunii, pe de altă parte. Chiar și actul lecturii este pentru Cosmin Neidoni un dialog cu autori al căror chip deși nu îl întâlnim poate niciodată, autori aduși din panteonul auroral al ideilor ce formează „regatul celor mai frumoase depărtări”, de unde și titlul volumului.

Așadar, noua carte a lui Cosmin Neidoni, *Regatul celor mai frumoase depărtări*, apărută ca și lucrarea precedentă, *Viața la 40 de ani*, tot la Libris Editorial din Brașov, dar în 2018, în condiții grafice excepționale (meritul aparținându-le Danei Anghelescu și lui Irinel Merlușcă), conține 19 microeseuri bine scrise despre cărți celebre de literatură, despre pictori, muzicieni, filozofi și esești din cultura universală și românească, de la microromanul pentru copii *Micul Prinț de Antoine de Saint-Exupéry*, capodopera hispanică *Don Quijote* de Miguel de Cervantes, „Cartea lui Iov” din *Biblie*, nuvela *Moartea lui Ivan Ilici* de Lev Tolstoi și *Educația sentimentală* de Gustave Flaubert (literatură), Socrate, Voltaire (asociat aici cu prusacul rege *cool*, după cum îl numește Neidoni, Frederic al II-lea, zis cel Mare), Kant, Schopenhauer, Cioran, Camus, Roger-Pol Droit, Oliver Sacks, Blaga, Pleșu și Patapievici (filosofie și eseistică), despre Mozart și Chopin

(muzică) și Klimt (pictură). După cum se poate observa, la capitolele literatură, filosofie și eseistică, Neidoni a ales cărțile bine și frumos scrise și autorii cu o scriitură elegantă, metaforizantă, stiluștii în general.

Astfel, Cosmin Neidoni a ales să analizeze *Micul Prinț*, pornind de la întrebarea în ce constă succesul unei asemenea cărți care este a 4-a cea mai tradusă carte din lume, după ultimele statistici, și a fost votată „cea mai bună carte a secolului al XX-lea în Franța”, transpusă în mai mult de 250 de limbi și dialecte (precum și în alfabetul Braille), vânzându-se aproape 2 milioane de exemplare anual, cu un total de vânzări de peste 140 de milioane de exemplare în toată lumea, ea devenind una din cele mai bine vândute cărți publicate vreodată. Motivul ar fi, existența „celui mai înduioșător personaj din literatura universală” care vine de pe o planetă îndepărtată ca să ne vorbească despre „virtuțile nobile ale copilăriei, despre unicul imperativ moral care își păstrează valabilitatea până la capăt: imperativul de a ne pune de acord cu bățile proprii noastre inimi”, la care se adaugă virtutea nobilă și înălțătoare a prieteniei. Menționez că *Micul Prinț* este o poveste alegorică despre singurătate, prietenie, iubire și pierdere, o poveste poetizantă, cu ilustrații în acuarelă făcute de autor, în care un pilot naufragiat în deșert întâlnește un tânăr prinț căzut pe Terra de pe un mic asteroid, fiind, în același timp, și o *poveste filosofică*, deoarece include critici sociale despre bizareria lumii adulților și a fost scrisă într-o perioadă în care Saint-Exupéry a fugit în America de Nord în urma prăbușirii marii Franțe în timpul celui de-al Doilea Război Mondial în fața Germaniei hitleriene. Esența poveștii este conținută în replicile spuse de o vulpe către Micul Prinț: „*Se vede clar numai cu inima. Ce este esențial este invizibil ochilor*”. Alte mesaje tematice cheie sunt articulate de aceeași coană vulpe, de exemplu: „*Devii responsabil, pentru totdeauna, pentru ce ai îmblânzit*” și „*Numai timpul petrecut cu floarea ta face ca ea să fie atât de prețioasă*”.

Trecând la capodopera absolută a lui Miguel de Cervantes y Saavedra, *Don Quijote*, Cosmin Neidoni se interoghează dacă acest personaj sublim a fost sau nu fericit, mai ales că fără sminteala sau nebunia lui, fără curajul de a supra-pune realității factuale un orizont imaginar, specia umană nu ar fi evoluat, ci ar fi involuat, am fi rămas poate la nivelul *sapiens*, am fi rămas simpli vânători, pescari și culegători, „zburdând pe o pajiște cu miei sau alergând prin pădure în căutarea unui copac mai înalt sub care să ne ducem traiul în monotonia lui placiditate”. Deși fusese concepută ca o satiră la adresa popularelor povestiri și romane cavaleresti evomediane, povestea micului nobil spaniol Alonso Quijano, mai cunoscut sub numele de Don Quijote din La Mancha care, influențat de lecturile sale, ajunge să se creadă un cavaler medieval fără teamă și prihană în căutare de aventuri, devine o frescă urieșească a societății spaniole din vremea lui Cervantes și o meditație profundă asupra sufletului uman. Este deci și un roman filosofic. Bine ales de Cosmin Neidoni. Don Quijote, deși considerat de ceilalți nebun, se dovedește a fi mai aproape de adevăr, poate cel mai aproape de acesta, datorită nobleții gândirii și a acțiunilor sale, decât

persoanele considerate „normale”. Relația dintre Don Quijote și scutierul său Sancho Panza a fost văzută de mulți critici ca ilustrând „relația antagonică realitate-irealitate”, sau celebrul binom *a fi – a părea*, folosit și de marele contemporan al autorului spaniol, britanicul William Shakespeare, întrucât stăpânul întrușipează idealismul exaltat, iar sluga modărlană Sancho — plitudinea și trivialitatea, grobianismul omului obișnuit dar lipsit de educație. Însă cei doi se completează reciproc în asemenea măsură, încât la sfârșitul romanului vom observa o inversare de roluri: are loc o paradigmă, o mutare de ascensiv spre descensiv în cazul lui Don Quijote, care își recapătă luciditatea puțin câte puțin (...) și de la descensiv spre ascensiv, în cazul lui Sancho, care la finalul romanului căinește vindecarea de sminteală a lui Don Quijote, dorindu-și din răspuțeri să reinnoiască marea aventură. Cosmin Neidoni ne oferă și câteva posibile registre de lectură, primul pornind de la cea mai gravă inadecvare a lui Don Quijote care este vârsta (50 de ani, mai potrivită pentru a deveni filozof, spune Platon), al doilea insistând pe figura personajului cavaleresc ca un *modus vivendi* al îndrăgostitului, al treilea focalizându-se pe ipostaza de cititor avid a lui Don Quijote, care a devorat sute de cărți despre cavalerii rățăcitori, identificându-se cu aceștia până la anularea propriei identități și, în fine, privind dintr-un alt unghi și renarându-l pe trubadurul visător, Neidoni încearcă să înțeleagă în ce măsură Don Quijote poate fi socotit un Isus Christos al Spaniei, pentru a conchide cu întrebarea dacă fabulosul personaj a murit fericit, „una dintre întrebările al căror răspuns ar vorbi nu atât despre consistența fericirii sale cât mai ales despre măsura nefericirii noastre”.

În continuare, autorul timișorean a selectat dintre cărțile poetice ale *Vechiului Testament*, „Cartea lui Iov”, care în opinia sa, dincolo de frumusețea poetizantă a întregului text și de lirismul lui răvășitor, cuprinde „cele mai tulburătoare întrebări cu privire la rostul suferinței umane și a felului în care prezența răului în lume poate fi compatibilă cu mila și cordialitatea desăvârșită a lui Dumnezeu”. Mai precis, *Cartea lui Iov* prezintă povestea lui Iov, suferințele sale în momentul când se află în mâinile lui Satan, discuțiile sale cu prietenii despre originea și natura suferinței lui, provocarea sa către Dumnezeu, și, în cele din urmă, un răspuns de la Dumnezeu. Autorul cărții Iov tratează una dintre problemele cele mai chinuitoare din viața noastră pământească: pentru ce suferă omul drept aici pe pământ, deci scopul principal al autorului este, după foarte mulți exegeți, dezlegarea problemei suferinței. Ca scop secundar, putem crede ca autorul sacru a intenționat să ofere cititorilor săi, în persoana lui Iov, un „frumos model de răbdare în suferință”. Pe urmele lui Petru Creția, Cosmin Neidoni se întrebă dacă nu cumva Dumnezeu a probat prin suferințele date lui Iov capacitatea de a răbda a ființei umane? Totuși, Iov a mai trăit 140 de ani după ce a depășit nenorocirile sale, urmare a unui pariu teribil, trăind în pace și bunăstare, dar murind fără să știe niciodată că originea chinurilor trăite nu a fost un păcat pe care el l-ar fi săvârșit sau vreo oarbă întâmplare, ci „un joc

al lui D-zeu cu Satan, un joc a cărui cruzime mai înfioară și azi umanitatea“.

Următoarea carte analizată de Neidoni este *Moartea lui Ivan Ilici*, o nuvelă a marelui scriitor clasic rus Lev Tolstoi, publicată pentru prima oară în 1886, protagonist fiind Ivan Ilici Golovin, un jude(cător) din Sankt Petersburg ce are soție și familie, dar care este un tată și un soț rău. Se povestește despre viața și moartea sa la 45 de ani. Într-o zi, Ivan Ilici înțelege că e muritor. A învățat asta și la școală, în mod logic kiezewetterian: „Oamenii sunt muritori, Caius este om, deci Caius este muritor“. Lui Golovin i se păruse toată viața corect numai în privința lui Caius, nu și a lui“, judele crezându-se o ființă deosebită, „cu totul deosebită de ceilalți“. Așadar, „Omul în general trebuie să moară. El însă nu e om în general, el nu este Caius, el e Ivan Ilici! El e un om care a avut întotdeauna un trai plăcut, cuviincios, conform cu regulile societății“. De aici începe una dintre cele mai răscolitoare cărți care s-au scris vreodată în literatura rusă și universală, *Moartea lui Ivan Ilici*. „Arta lui Tolstoi va consta în a face din orice agonie agonie însăși și în a-l sili pe cititor să-și repete, îngrozit și fascinat: «Deci așa se moare!»“, spune fascinantul eseist Emil Cioran. În consens cu frumoasa analiză a lui Cioran, Cosmin Neidoni e înclinat să creadă că fără boală și fără tragismul morții, personajul tolstoian nu ar fi avut niciun relief, nicio consistență“ și cu siguranță nu ar fi captat prea multă atenție, trecând mai degrabă neobservat în comparație cu toată galeria gigantescă de personaje din *Război și pace* sau *Anna Karenina* și se întreabă și aici dacă moartea lui Ivan Ilici nu ne revelează cumva ușurătatea, nu numai insuportabilă a ființei, vorba lui Kundera, ci a propriei noastre vieți sau poate, cine știe, greutatea ei?

În fine, ultima operă literară abordată de Cosmin Neidoni este *Educația sentimentală* a lui Gustave Flaubert, cea din urmă carte publicată în timpul vieții acestuia, ce reprezintă o cronică a unei vieți care se formează pe fondul pasiunii pentru o femeie, cât și o cronică a unui timp trecut în care destine întregi erau schimbate de către evenimentele social-istorice. Acțiunea are loc în Franța, iar timpul în care se petrece coincide cu eiferscenta Revoluție de la 1848 și instaurarea celui de-al Doilea Imperiu francez, al lui Napoleon al III-lea, însoțită de motto-ul-efigie al francezilor de la Revoluția din 1789 încoace: „*Liberté, égalité, fraternité*“. Frédéric Moreau, protagonistul romanului, reprezentant al clasei mijlocii, își cântărește balzaciano-stendhalian ambițiile și își creează personalitatea însoțit tot timpul de dorința de a avea o singură femeie, femeia inaccesibilă și inabordabilă. Unul dintre eroii romantici ai literaturii, parcă tot timpul în căutarea unor idealuri frivole, lipsite de importanță în viață, nestrămutat superficial în dorințele sale mundane, constrâns de evenimente independente de el, Frédéric își petrece 30 de ani din viață mătrășindu-și sufletul și spiritul, părăsindu-l în fiecare secundă pe omul ideal care putea să fie, renunțând la ființa proprie, la eul său. Incapabil să se mulțumească cu lucruri obținute prea ușor, acest mic Don Quijote francez se află mereu în căutarea de noi aventuri, de idealuri greu sau imposibil de atins, dedicându-și timpul unei curse

nesfârșite la finalul căreia devine evident faptul ca totul este piericios pe lumea aceasta. Neidoni afirmă că inițial a citit 40 de pagini din acest roman, considerat unul dintre cele mai influente din secolul al XIX-lea de către George Sand și Emile Zola, dar criticat de către Henry James, după care l-a abandonat, ca și pe un alt roman emblematic al secolului al XX-lea, de data aceasta, *Toamna patriarhului*, un roman al dictatorului, semnat de Gabriel García Márquez, dar l-a recitat după 20 de ani, vorba lui Dumas-père, și în cheie psihologică, fiind cu totul altceva. Pentru el, cartea flaubertiană este una despre ratare și amăgire, simțind împreună cu Moreau „amarul propriilor sale înfrângeri“.

Trecând la partea de filosofie, Cosmin Neidoni se ocupă mai mult de filozofii artiști și stilști, după cum spuneam, dotați cu o scriitură superb, mirobolantă, și mai puțin despre filozofii creatori de mari sisteme filosofice, concepute poate într-un limbaj greoi și bolovănos, încălțit și încifrat, cu toate că în istoria acestei științe sau discipline cred că vor rămâne cei din a doua categorie. Primul filozof analizat este și cel mai cunoscut, Socrate, căruia îi adresează o scrisoare, folosind deci stilul epistolar, în care se arată impresionat de curajul interogațiilor blândului atenian, a cărui gândire gravitează în jurul cunoașterii de sine – *Gnothi se auton*. Neidoni aseamănă nedreptatea condamnării la moarte a lui Socrate cu cea a lui Isus Hristos, între moartea gânditorului grec și moartea fondatorului creștinismului, el regăsind „noima de a trăi în perspectiva implacabilă a morții și bucuria de a căuta adevărul în proximitatea intolerabilă a minciunii“. Un alt filozof, mai degrabă eseist, mare stilist al prozei franceze, preferat al autorului de față este Emil Cioran, care dincolo de misoginismul său analizat și criticat pe scurt în microeseul „De ce filozofii nu au scris elegant despre femeie?“, e singurul filozof a cărui operă a citit-o integral și a cărui întâlnire spirituală i-a prins bine, mai ales că dacă ar fi început brusc, pe nepregătite lectura filosofiei cu criticismul lui Kant, nu ar fi înțeles mare lucru și s-ar fi plictisit teribil. Opinie oarecum hazardată, pentru că nu poți să consideri că un mare filozof ca Immanuel Kant, întemeietorul filosofiei critice, este plictisitor, în ciuda frazeologiei sale dificile, a predilecției pentru sistematizarea scolastică și terminologia obscură și a faptului că este considerat „cel mai mare filozof al ultimelor trei secole“ (cf. *Dicționar Oxford de Filosofie*, coordonat de Simon Blackburn). Ori, cum, autorul *Regatului celor mai frumoase depărtări* îi consideră pe Cioran, Patapievici și Pleșu niște stilști desăvârșiți, în detrimentul filozofilor sistemici ori sistematici ca Hegel și Kant, Cosmin Neidoni admitând sincer că s-a simțit siluit de contextul în care se afla, de a trebui să lectureze *Fenomenologia* lui Hegel, pentru a trece cu brio examenul din anul III de filosofie.

În concluzie, Cosmin Neidoni încearcă să împace și filosofia și literatura, are o scriitură frumoasă, precum titlul cărții sale, are deja un stil filosofico-lirerar propriu și pregnant, dar poate că nu i-ar strica să creeze pe viitor un sistem filosofic original, pentru a rămâne în istoria filosofiei românești și universale.

Un poem în rețea. Pânza de griuri a frumoasei Olivetti

Ioan Barb este un poet introspectiv. Un poet care alunecă între dicțiunile dominante ale ultimilor ani, propunând o angajare cu accente biografiste, interiorizate, o desfășurare în alb-negru: *Imnul frumoasei Olivetti*¹. Un poet care, beneficiind de referințe critice importante, alege drept însoțitor (pe coperta a patra) pariul lui Al. Cistelean pentru poezia inclusă în volumul dedicat frumoasei invenții de secol XVIII, uneia anume, purtând numele inginerului piemontez Olivetti, dar și aici doar uneia dintre cele cu același nume, celei cu care a împărțit zilele și visele:

Ioan Barb pornește mai de fiecare dată, subliniază Al. Cistelean, de la acel moment al realului impus ca prag de Camil Petrescu și se lasă dus apoi de un trend parabolic al imaginarului. Pe liniile mai active ale acestuia ajunge ba la o poezie cu priză la concretul cotidian (sau anamnetic), ba la o poezie ce se pierde în ritualuri de iluminare, ba – mai adesea – la o țesătură de stări păzite de ironie să nu dea în confesiuni sentimentale.

Cadrul realului e trasat de liniile rigide, mecanice, ale dispozitivului de dactilografiat texte, martor, cum spuneam, al proiectiilor, insomniilor, angoaselor și viselor care se deschid pe liniile majore, active ale parcursului ulterior. Cadrul realului e lărgit la limitele unui topos al cotidianului – în ordinea din pagini, apelând la focalizarea ulterioară în manieră cinematografică, la concentrarea pe un element de detaliu dintr-un spațiu dinaintea definit ca punct de plecare – în care redarea nu poate fi făcută decât jurnalistic, pe repede înainte, cu distanță rezonabilă în angajare, cu aparentă absență chiar: „în orașul nostru nimeni nu auzise de eternitate/ după fiecare moarte pluteam între două lumi/ așteptând să fim preluați de o echipă de intervenție/ în derivă pluteam noi cei care nu știam ce-i frica/ nici nu am aflat că suntem morți“ (*moartea pe capete*, p.5). Dar toposul cotidianului este, într-un fel o constantă în creația lui Ioan Barb: să nu uităm *Orașul alb*², volumul de versuri publicat în 2016 la Editura Paralela 45, care presupune un identic itinerariu plecând dintr-un cadru spațial explicit – orașul Călan –, pornind așadar în registru jurnalistic, neutru și deviind ulterior în registru confesiv, apăsător.

În proiecția traseului dinspre cadrul cotidianului spre neliniștile marginale, focalizarea se produce prin poemul care dă numele volumului: azi îmi par desuete primele noastre zile împreună/ în alb și negru/ înrămate în minte printre alte nimicuri/ poate nici nu am fost noi/ ci doar zilele vechi făcând planton/ lângă mașina de scris olivetti/ conspiram împreună/ opt ore pe zi fără pauză de masă/ rățăciți prin aerul rarefiat/ contemplând cele mai lungi poeme/ dizolvate în paharul cu votcă/ silabele întrupându-se/ sub timbrul umbrat de filigran/ lumina lui mată alintând/ ideile sub fardul literelor de plumb/ țacănitul zilelor fără șir/ pe

pagini îngălbenite// îngerul de carton contemplându-se (*imnul frumoasei olivetti*, p.7).

De aici începând, de la nodul central al rețelei, se construiesc traseele, prinde contur proiectul alb-negru, se naște teama, chiar obsesia de alb-negru (din nou, Ioan Barb operează fără culoare, ca în precedentul volum, sau cu foarte puține culori stridente pe întinderea păstoasă de griuri spre a sublinia, în note psihedelic, noduri de rețea și direcții viitoare):

mă perind pe o stradă numită niciunde/ o tăbliță din mîntea mea îmi indică direcția/ în dreapta și în stînga sunt multe case/ găzduiesc stările mele de spirit/ numele meu e scris cu litere aurii lângă sonerie/ pe uși ies oameni care seamănă cu mine/ se încruntă ca mine sau îmi evită privirea/ mă eschivez și nu le dau importanță (*strada cu niciunde*, p.14).

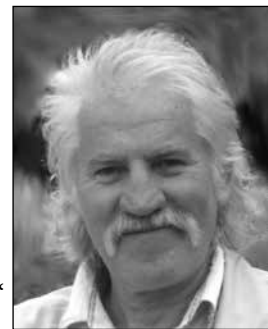
Pornind din acest topos angoasant, gri, rece, parcursurile însele se prezintă ca absențe. Într-un timp strivit, *Imnul frumoasei Olivetti* devine tratat despre absență. Iată câteva repere pe traseu, în însăilarea rețelei de drumuri multiple, dinspre niciunde, spre niciunde: „casa numită melancolie/ are balcoanele mascate de un nuc bătrân/ fără frunze“ (*captivitate*, p.21); „îmi biciuiesc singurătatea cu lipsa ta/ de trei ori pe zi“ (*în căutarea eului pierdut*; p.30); „înainte vorbeam despre legiunea străină/ și ne imaginam că suntem niște eroi/ ne puneam mâna streășină la frunte și priveam/ lumea ca un nou deșert al tătarilor/ abandonat printre frustrările noastre“ (*argument inutil*, p.36); „ființa ta s-a retras de mult sub arșița cărnii/ și mai adânc la rădăcina oaselor/ doar umbra ei îți acoperă încă singurătatea așa cum ascunde aburul lumii/ neliniștea crabilor după reflux“ (*liniștea*, p.43). Dincolo de frunzișul întunecat al versurilor, pericolul ascuns privește replierea la infinit, sub lumina paginii ieșind din mașina de scris, cu tastele în mereu același aranjament QWERTZ, fără simboluri pe „Shift“ și „Caps Lock“.

În hățișul căutărilor fără țintă, singurul lucru care se schimbă e figura artistului, privirea în oglindă „prin ochii lui Dorian Gray“. Timpul strivit înlocuiește singurătatea cu uitarea: „uitarea/ secerând de pe tamplele mele aura ta“ (*escatologică*, p.65). Cărările, rețeaua de drumuri plecând din laboratorul frumoasei Olivetti, duc în interior. Ioan Barb rămâne introspectiv, încercând pe rând nostalgii camuflate (induse subtil de nopțile albe lângă mașina de scris), alinieri la parcursuri în algoritm, chiar abandonul de sine. O anumită asprime, încrâncenare, dă nota acestor căutări. O căutare perpetuă, poate a poeziei în forma ei inaugurală, în frumusețea devoalată de tastatura ascultătoare a frumoasei Olivetti. Și în ritmul căutării, povestea parcursului se îngroapă în sine. Se scrie cu litere îngropate. O neodihnă mai degrabă decât o trăire, o plonjare în angoasă decât încercarea de căutare cerebrală a ieșirii. În aceste pagini, locul comun al paginilor devine locul întâlnirii cu ceilalți (împărtaşind același parcurs grafic).

¹ Ioan Barb. (2018). *Imnul frumoasei Olivetti*. București: Cartea Românească. Colecția Cartea de poezie. 78p.

² Ioan Barb. (2016). *Orașul alb*. Pitești: Editura Paralela 45, Colecția QPoem. 72p..

Poezia ca experiment

După mai bine de două decenii de la debutul editorial, Gheorghe Șerban tipărește, în fine, noul său volum de versuri intitulat **Planare verticală** (Iași: Ed. PIM, 2018). Dacă avem în vedere intervalul scurs de la prima carte (**Ieșirea din sferă**, 1996), se poate conchide că pentru autor poezia nu reprezintă neapărat o prioritate. În fond sunt atâtea îndeletniciri respectabile, iar criza perpetuă de după 1989 înseamnă, printre altele, și o deturnare dramatică a ființei de la matricea ei spirituală. Cu Gheorghe Șerban însă lucrurile n-au stat într-un tot așa. Pentru că, dincolo de rutina zilnică, el a trăit mereu aproape de literatură, adesea chiar în interiorul acesteia. Așa că arcul de timp care leagă cele două cărți, fie el și supradimensionat, n-a reușit să modifice construcția lirică al autorului, ci doar s-a răsfrânt asupra paradigmei formale. Lucru absolut firesc, deoarece sunt mulți ani la mijloc, vreme în care pe terenul atât de instabil al poeziei s-au produs numeroase mișcări tectonice. Semnele se văd și la Gheorghe Șerban. **Ieșirea din sferă** conținea încercarea unor rețete scripturale în gamă romantic-tradițională și parodică, deloc lipsite de farmec. Dimpotrivă, impresionând tocmai prin iscusința poetului în a convoca variate stiluri și tehnici de compoziție. Textele creau o atmosferă dinamică, punctată cu observații existențiale și intrând uneori în perimetre simbolice de luat în seamă. Concluzia primei cărți cu privire la rostul rațiunii nu era una tonică întrucât, ne avertiza autorul, „din cunoaștere în cunoaștere / ajungem înfrânți“ (p.59)

Tot în zona experimentului se situează și volumul **Planare verticală**. De această dată într-un registru total diferit. Dacă la debut textele se întemeiau pe o scurtă narațiune, investită cu anumite trimiteri și semnificații, acum epicul este eliminat în mare măsură, fiind preferate fragmentarismul și notația. Ostracizarea epicului devine normală, având în vedere că maniera dominantă a cărții este de factură suprarealistă, cu mesaje voit absconse. Textele devin colaje de impresii vizuale, fiecare vers (rareori două la un loc), fără vreo legătură cu următoarele, având deplină independență. Este consecința probabilă a unei naturale schimbări de direcție din partea autorului, care între timp a parcurs și alte teritorii poetice. Și dacă elementul epic, sub haina micii narațiuni simbolice lipsește, atunci rolul principal revine observației laconice, notației și fragmentului. Străduința de a selecta comunicări de esență și definiții originale este la Gheorghe Șerban meritorie, chiar dacă, excedat de cotidian, ne spune că deschide „fereastra spre banalitate“ (*Casa umbrelor*). Cum textele, cel puțin în prima jumătate a volumului, par înecate în metaforism și ambiguitate (accentul căzând pe insolitul imagistic), cititorul, mai cu seamă cel neinițiat în experimente, va căuta obstinat partea accesibilă. Iar aceasta, bine izolată de abundenta vegetație lingvistică, va fi descoperită în secvențe care se dezvoltă în maximum două versuri. Am extras și noi câteva mostre de reală performanță, unde

își dau mâna abilitatea inventivă a poetului cu mecanismele emoției lirice: „departe de ochiul adevăratei victorii / anotimpul plecase absent“ (p.12); „casa cerului încătușat de vulturi“ (p.22); „Pe băncile șlefuite de așteptări / s-a uscat plânsul sufletelor trecătoare“ (p.35); „N-ar trebui să lustruim timpul / îmbăiat în aroganță“ (45), ultimul citat sunând ca o invitație la echilibru. Cum nu le unește o idee centrală, multe dintre poemele lui Gheorghe Șerban s-ar putea încheia oriunde, fără ca ansamblul să fie afectat. Evident, acest gen de poezie nu poate fi decât de sorginte cerebrală, presupunând calcul și glacialitate. Și totuși Gheorghe Șerban este un sensibil, cu vechi răni necicatrizate, cum rezultă din *Indiferență*, unul dintre puținele texte din prima parte a volumului cu oarece consistență epică: „Sunt răstignit și astăzi, / cuiul ruginit al realității / mi-a îmbătrânit lacrima“. Dar, spre a nu rămâne datorii cititorului, vom reproduce și versuri complet obscure, precum: „bumerangul iubirii scolastice / s-a întors din rostogolirea mărușii, / roșu în romanțări vremelnice. / Un zâmbet mai stăruie / în rătăcirea reflectării indecise“ (*Captivi în toamnă*). Sau: „feminitatea stelelor norocoase, / în anotimpuri apuse cernea / bruma arzând firul de iarbă“ (*Feminitatea sfârșitului*). Găsim și terne formulări didactice: „iubirile și-au epuizat perioada de înflorire“ (*Timp cenușiu în călmară*). Manierismul formal nu împiedică însă fulgurații meditative, purtând uneori pecetea debusolării: „Încă nu-i timpul să închidem întunericul, / n-am slobozit vânturile, / ploii n-au zămislit torente, / zidurile rezistă la adăpostul secetei / sub șenilele veacului, / lumea preferă să tacă“ (Încă nu-i timpul), alături cu sentimentul acut al zădărniceii: „istoria se scrie fără pașii mei rătăciți“ (*Călăul din flori*). Apetitul reflexiv se resimte, cum spuneam, mai ales în a doua jumătate a cărții, când gesticulația suprarealistă cedează în favoarea epicului și interpretării simbolice. Nu înseamnă însă că nu vom mai întâlni texte cu false narațiuni, precum *Ora bătrânului călugăr*, în care nimic nu e definit, logica și coerența fiind simple simulacre. Dar atât cât mizează pe transparență, sensibilitatea vulnerabilă a ființei nu va produce decât mesaje sumbre, ca resemnarea, abandonul și conștiința inutilității: „La intersecția erorilor / punctele cardinale se contopesc / în uitare, / trenuri cu testamente / înghit depărtările“ (*Delirul morilor de vânt*). Și pentru că este golit de iluzii, nici reazemul religios nu mai are, pentru poet, substanță: „Nu mă aud înălțând spre nimeni rugă, / faptele mele mărunte n-au nici un sens“ (*Zâmbet spășit*). Însă dincolo de sondarea propriei identități, mai avem și confesiunea care exprimă, în chip inspirat, drama sisifică a creatorului: „Am vrut și eu să fur albul / din mega-întuneric, / să dau un nume efemerului“ (În căutarea numelui).

Istoria Transilvaniei

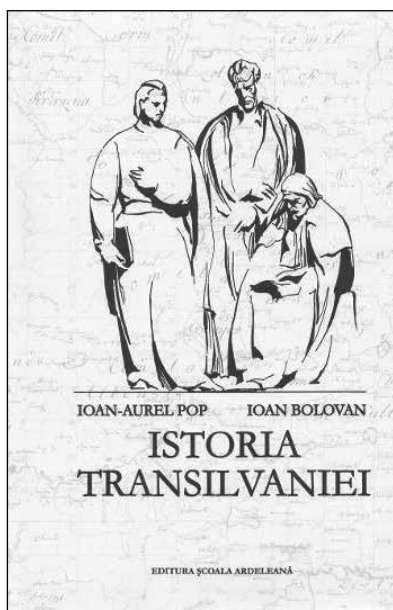
“... trecutul trebuie cunoscut nu pentru încrâncenare și răzbunare, ci pentru destindere și înțelegere”

Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan

Indubitabil, Transilvania este una dintre provinciile românești viu disputate și adjudecate României în urma Marelui Război, prin Tratatul de la Trianon (4 iunie 1919). Evident, în 1914 când a izbucnit Primul Război Mondial, elita politică românească era divizată între Antanta și Puterile Centrale, de la fiecare așteptând câte o întregire teritorială. În sfârșit, după doi ani de neutralitate, a învins tabăra favorabilă Antantei, iar în 1918 s-a constituit România Mare prin alipirea unor vechi ținuturi românești: Basarabia, Bucovina, Transilvania. Iată de ce în acest an aniversar se simțea nevoia unor lucrări de referință consacrate Transilvaniei și Basarabiei. Conștienți de acest deziderat, istoricii clujeni Ioan-Aurel Pop și Ioan Bolovan și-au republicat în 2016 sinteza despre istoria Transilvaniei, totodată, editura Humanitas a reeditat lucrarea mai veche a lui Ioan Nistor consacrată istoriei Basarabiei. Avem, astfel, în fața noastră noua ediție a **Istoriei Transilvaniei*** segmentată în 19 capitole, precedate de un argument și câteva considerații generale și urmate de bibliografie selectivă și indici. În cele 19 capitole ale lucrării se urmărește viața locuitorilor acestei provincii începând din lumea antică traco-dacică până la unirea provinciei cu România. Drama

populației românești din Transilvania care a fost nevoită să lupte în armata imperială austro-ungară a fost bine surprinsă de Liviu Rebreanu în romanul **Pădurea spânzuraților** și nuvelele **Catastrofa** și **Calvarul**. În Antichitate, Transilvania era locuită de triburile dacice, care treptat sunt unificate de către Burebista și Decebal, doi dintre cei mai proeminenți conducători ai dacilor. Dacă Burebista dispăre din istorie cam în același timp cu Cezar (44 î.Hr.), Decebal s-a remarcat ca un iscusit războinic, însușiri pentru care fusese apreciat chiar de romani. A purtat cu Traian două războaie crâncene, în urma cărora este învins (a se vedea și Julian Bennett, **Traian**, 2006), iar Dacia este colonizată și treptat este atrasă în sfera de cultură și civilizație romană. Reușind să captureze Tezaurul lui Decebal, Traian inițiază la

Roma un nou for, o columnă care inițial avusese în vârf o acvilă, apoi, statuia lui Traian, ulterior, după un cutremur în Evul Mediu s-a instalat statuia Sfântului Petru. La baza Columnei într-o nișă au fost depuse urnele funerare ale lui Traian și Plotinei. Stăpânirea romană în Dacia a durat 165 de ani, până prin 271-275, retragerea oficialităților, armatei, administrației desfășurându-se sub Aurelian, împărat roman bine descris în **Istoria augustă**. Coloniștii romani stabiliți în Dacia vorbeau o latină populară (vulgară), care treptat a fost învățată și de populația băștinașă. După retragere în Sudul Dunării au fost create două noi

provincii *Dacia Ripensis* și *Dacia Mediteranea*. Asupra Daciei se revarsă popoarele migratoare, slavii aducând o contribuție la formarea limbii române care rămâne în esență neolatină, romanică. Această năvălire slavă dă naștere la noi popoare: bulgarii, sârbii, croații etc (p.44), însă după Gibbon, bulgarii erau un popor turanic stabilit la sud de Dunăre, care a adoptat ulterior limba slavă, însă o parte a lor a rămas la gurile Volgăi, asemenea ungurilor. În acest conglomerat de popoare slave, formarea poporului român constituie un miracol și o enigmă, iar supraviețuirea românilor a fost exemplară, având de înfruntat de-a lungul timpului agresiunea a trei imperii: otoman, rusesc și habsburgic. În sfârșit, ungurii ajung în Pannonia spre sfârșitul secolului al IX-lea (895-896), de unde fac incursiuni devastatoare în apusul Europei, fiind stopați de Otto I cel Mare la Lechfeld. A se vedea în acest sens și Lucien Musset **Invaзиile**, I,II, Corint, 2002. În Transilvania ungurii dau peste voievodatele lui Menumorut, Glad și Gelou. În jur de 1200, Transilvania este supusă de unguri care încearcă să cucerească și Moldova și Țara Românească. Înaintea ungurilor în Transilvania s-au stabilit secuii, populație cu origine neelucidată, mai târziu sașii veniți din Germania, Franța, Belgia. Peste Munții Carpați se formează voievodatele Moldovei și Țării Românești. În ceea ce privește Transilvania, populațiile stabilite ungarilor, secuii, sașii au format **Unio Trium Nationum**, organism prin care subjugau pe români, aceștia răzvrătindu-se în 1437 și 1514. Un mare rol în conducerea voievodatului Transilvaniei l-a jucat Iancu de Hunedoara, al cărui fiu, Matei, va deveni rege al Ungariei. În 1529, Soliman Magnificul (1520-1566) întreprinde prima tentativă de cucerire a Vienei, din fericire, eșuată. În scurta-i domnie, Mihai Viteazul (1593-1601) reușește să unifice pentru scurt timp cele trei țări românești: Muntenia, Transilvania și Moldova. Concomitent, în Transilvania apar școli, tipografii, se scriu și se traduc cărți, se ridică lăcașuri de cult: *Prioritatea tipăririi cărților românești aparține de departe Transilvaniei, dar pendularea muncii tipografice în nordul și în sudul Carpaților a contribuit la accentuarea unității culturii românești, la impunerea unui model lingvistic cu rădăcinile în această regiune de interferență sud-transilvană și nord-muntenescă, considerată leagănul limbii literare românești* (p.134). Secolulul al XVII-lea aparține modernității și culturii, iar sfârșitul de secol este umbrat de al doilea asediu al Vienei (1683), iar la începutul veacului următor încep domniile fanariote în Principate (1711, 1716), încheindu-se cu răscoala lui Horea (1784-1785). Domnia scurtă a lui Iosif II (1780-1790) nu a permis împăratului să pună în aplicare reformele scontate. În Transilvania sunt atrași noi emigranți: șvabi, francezi, italieni, bulgari. După Passarowitz (1716-1718), Banatul este preluat de habsburgi și noua colonizare s-a desfășurat în trei etape, Oltenia intrând sub dominația

austriacă între 1718-1739, iar Bucovina între 1775-1918. În ceea ce privește Basarabia este ocupată de ruși în 1812. La sfârșitul secolului al XVIII-lea se redactează **Supplex Libellus Valachorum (Rugătoarea petiție a românilor)**, 1791, trimis lui Leopold II la Viena. În veacul al XVIII-lea acționează Școala Ardeleană- Samuel Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, care dă un impuls culturii și cercetării istorice, iar Ion Budai Deleanu realizează prima epopoe românească (Țiganiada). În același timp, maghiarii și sașii se reunesc în diverse societăți, scot ziare și reviste, extind rețeaua de școli. Secolulul al XIX-lea începe cu Revoluția lui Tudor Vladimirescu (1821), iar Transilvania cunoaște o efervescentă culturală creativă în diverse domenii. La jumătatea veacului XIX, revoluția ce cuprinsese Europa se extinde și în Transilvania, după manifestări violente la Paris, Viena, Praga, Bratislava, Pesta. La Blaj, în mai 1848 o mare Adunare Națională pe Câmpia Libertății, unde s-a ținut o Proclamație de 16 puncte (**Petițiunea Națională**). În septembrie 1848 o a doua Adunare Națională cu o participare masivă, superioară aceleia din luna mai. În Munții Apuseni, Avram Iancu a organizat rezistența militară a românilor împotriva armatei maghiare. Mișcarea revoluționară din Transilvania se încheie tragic cu multe zeci de mii de morți, sute de biserici arse, sate distruse etc. Transilvania cunoaște o nouă împărțire administrativă în districte (1850), urmată de o alta în 1876. Perioada 1867-1914 este cunoscută sub denumirea de Dualismul Austro-Ungar, care după Alexandru Roman fusese **unirea a două națiuni contra mai multora** (p.302). În consecință, românii transilvăneni s-au reunit în asociații, și-au sporit numărul școlilor, al publicațiilor, culminând cu **Memorandumul** românilor din Transilvania și Ungaria (1892), delegația românească nefiind primită de împărat. Memorandiștii sunt judecați, condamnați, în sfârșit, grațiați de împărat. Revendicările românilor transilvăneni au continuat și după 1900, Aurel C. Popovici dând la iveală lucrarea **Statele Unite ale Austriei Mari**. Sporesc asociațiile culturale românești, inclusiv ale maghiarilor, ale sașilor și ale șvabilor. Apar noi publicații, se deschid noi biblioteci. În preajma Primului Război Mondial se constată că demografia Transilvaniei stagnează, apoi, scade. După încheierea Marelui Război, la 1 Decembrie 1918 se convoacă la Alba Iulia **Adunarea Națională**, ocazie pentru 1228 de delegați de a hotărî unirea Transilvaniei cu România, iar la 4 iunie 1920 la Trianon, delegația României (dr. Ioan Cantacuzino și Nicolae Titulescu) semna cu delegația maghiară Tratatul de Pace prin care se recunoștea unirea Transilvaniei cu România. Tot în 1918, Basarabia și Bucovina s-au alipit României, această Românie Mare rezistând presiunilor istorice până în 1940, când succesiv pierdem Basarabia, Ardealul de Nord și Cadrilaterul. Evident, o lucrare temeinică, cu o bibliografie bogată, hărți, imagini de biserici și orașe, capete încoronate, chipuri

de cărturari și fețe bisericești, figuri de militari etc. ce se parcurge într-o continuă delectare și profit intelectual. Republicarea lucrării constituie, așadar, un adevărat act de cultură.

* IOAN-AUREL POP, IOAN BOLOVAN, *ISTORIA TRANSILVANIEI*, ED. ȘCOALA ARDELEANĂ, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Colecția Școala ardeleană de istorie, Cluj-Napoca, 2016, 422p.

Din istoria familiei Ghika

„Ghikuleștii au fost un neam de mare succes politic și cultural. Faptul că, după Basarabi și Mușatini – ca să folosesc formule încetățenite în memoria colectivă ale acestor dinastii purtătoare de țară –, Ghikuleștii au reușit să ocupe în mod repetat tronul Țărilor Române de-a lungul a trei veacuri, reprezintă fără îndoială o performanță deosebită... Trebuie precizat că rândurile de față nu sunt exhaustive. Ele se doresc, însă, a fi o evocare și un omagiu la adresa unei familii istorice cu un trecut politic și cultural strălucit“
(Mihai Sorin Rădulescu)

După cum rezultă din Preambulul lucrării cu titlul de mai sus dl. Mihai Sorin Rădulescu (n. 1966) a fost preocupat și fascinat de familia Ghika încă de pe băncile școlii, apoi ale facultății, dând, astfel, la iveală, de-a lungul timpului, mai multe studii consacrate acestei familii, elaborate după cercetări de arhive, convorbiri cu urmași ai familiei Ghika, care a dat Țărilor Române un număr de zece domnitori, apoi, diplomați, oameni de știință, pictori, arhitecți, scriitori. Inițial, aceste studii au fost publicate, de predilecție, în **România literară** apoi au fost reunite între copertile acestui volum*. Personal, când mă gândesc la patronimicul Ghika, implicit îmi reamintesc evocările lui Ion Ghica (1817 – 1897), în memorabilele sale scrisori către Vasile Alecsandri și apoi, studiile sale economice ce nu și-au pierdut actualitatea. Astfel, bunăoară, în prefața **Convorbirilor economice** (v. Opere II, Minerva, 1970), Ion Ghica se întreba care sunt cauzele stagnării societății românești: „Oare ignoranța, corupțiunea și eroarea, nu au ele nici o parte la starea tristă în care ne aflăm?“. De aceea, cu nedumerire, mă întreb de ce MSR nu i-a consacrat acestui mare cărturat român, Ion Ghica – memorialist, pionier al romanului românesc, ministru, ambasador, director general al teatrelor, bei de Samos, în fine, personaj de roman-, un eseu edificator? În sfârșit, mergând mai adânc în istorie, recitesc adesea legenda a XXXVII-a a lui Ion Neculce din **O samă de cuvinte**, legendă ce-l introduce pe Ghica în istoria noastră. La fel, nimic despre monșienorul Vladimir Ghika. De la bun

început trebuie precizat, că există diferențe în scrierea numelui: Ghica, Ghika, Ghyka. Iar, cele două ramuri ale familiei Ghica – moldoveană și munteană – și-au adăugat la numele de familie pe acela al moșiei: Comănești, Deleni, Trifești, Budești, Climești etc. Așadar, în aceste eseuri, MSR evocă membrii ai familiei Ghica (Dumitrache Ghica, domnița Zoe Ghica, surprinși în diverse portrete, din păcate, portretul domniței Zoe Ghica nu este reprodus), Grigore III Ghica executat de turci în 1777 pentru că protestase împotriva răpirii Bucovinei de către austrieci și pentru înclinațiile sale rusofile. Arhitectul Nicolae Ghika-Budești (1869-1943) era fiul pictorului Eugen Ghika-Budești (1843-1919), nepot de frate al lui Alecu Ghica, călugăr budist într-o mănăstire indiană. Amănunte despre călugărul Alecu Ghica aflăm din volumul lui Liviu Bordaș **Iter in Indiam** (Polirom, 2006), unde sunt menționați și alți români care au ajuns în India începând cu secolul al XVII-lea – între care și contele Alexandru Ghica (militar de carieră), care precede pe ofițerii francezi întâlniți în armatele din India ale lui Rangit Singh. În ceea ce-l privește pe Alecu Ghica, **braminul**, a aparținut familiei logofărarului Grigore Ghica – Herțanul. Prin intermediul diplomatului Alexandru Ghica (1914-2001), MSR intră în posesia unor însemnări genealogice ale lui Matila C. Ghyka (1881-1965). Aflăm astfel, că prenumele Matila provenea de la tatăl său, Costiescu, ofițer de artilerie participant la Războiul de Independență, cu înclinații poetice moștenite din familie. Bunicul patern, Anton Costiescu scrisese teatru, a inventat și a perfecționat instrumente topografice, era francmason și membru al lojei **Înțelepții din Helio-polis** și al **Marelui Orient al României**. Despre mișcarea masonică din România veacului al XIX-lea scrie și Mihai Dimitrie Sturdza în volumul „**Rușii, masonii, Mareșalul și alte răspântii ale istoriografiei românești**“, Ed. Compania, 2013. Așadar, după studii strălucite la Brest, Paris și Bruxelles, Matila Ghyka, pătrunde în diplomație, se dedică cercetării în diferite domenii – matematică, filozofie, arhitectură, muzică, poezie, estetică – și, deși frecvența pe Gustave Le Bon, Proust, Paul Valéry, Paul Morand, Matila Ghyka nu s-a bucurat

de aceeași notorietate ca Eliade, Ionesco, Cioran. Pasionat de călătorii, face ocolul lumii, la New York lucrează ca simplu muncitor într-o fabrică de automobile, citea Bergson în Central Park, este impresionat de sistemul american al meritocrației, în sfârșit, vizitează Canada, traversează America, iar la San Francisco este îndemnat să se stabilească, dar pleacă mai departe în Japonia și China. face călătorii în Europa, în diverse capitale, în sfârșit, după 1945 este profesor de estetică în SUA. Din bogata-i operă, lui Matila Ghyka i-a apărut în două ediții Curcubeie (*Popasuri ale tinereții mele, Fericit ca Ulise*, apărute la editurile Compania și Polirom în 2003 și 2014), cu o prefață de Patrick Leigh Fermor în traducerea Georgetei Filitti. Acest P.L. Fermor (1915-2011) este, între altele, autorul a două volume de călătorii apărute la editura Humanitas în 2016: *Între păduri și ape și Drum întrerupt*. Matila Ghyka face parte din șirul de români căsătoriți cu englezoaice: C.A. Rosetti, Take Ionescu, Anton Bibescu, Constantin Noica. I s-a mai publicat, ne informează MRS, o antologie de scrieri de estetică și teoria artei îngrijită de un anume Ion Iliescu, altul decât omul politic bine cunoscut, precum și celelalte două cărți celebre: *Filozofia și mistica numărului și Numărul de aur*. Dimitrie Ghika – Comănești, trăitor între 1839-1923, a întreprins împreună cu fiul său, Nicolae, o expediție cinegetică în Africa la sfârșitul secolului al XIX-lea, în urma căreia a scris o carte apărută de curând la editura ieșeană Polirom, și conferința *O călătorie în țara somalilor* (1896). Întâmplarea face ca în volumul lui Mihai Dim. Sturdza *Artistocrați români în lumea lui Proust* (Humanitas, 2016), să găsim reprodusă o fotografie a Valentinei Bibescu, fiica Marthei Bibescu, de la nunta ei cu Dimitrie Ghika-Comănești,

eveniment relatat în *Dimineața*, 22 octombrie 1925, *O nuntă princiară pe Valea Prahovei*. Însă în 1925, Dimitrie Ghika – Comănești era decedat. Evident, pasiunea vânătorii a fost o îndeletnicire străveche, Nimrod fiind un vânător legendar amintit în Biblie, apoi vânătoarea a fost practică cu aplomb de capetele încoronate și de nobili. Volumul în chestiune conține observații asupra oamenilor care populau Somalia, obiceiurile, tradițiile, religia, relieful și nu în ultimul rând bogăția vânătorului. Câteva însemnări despre viața enigmatică a lui George Sebastian din familia Ghika, trăitor, odinioară în Tunisia, a cărui vilă a devenit proprietatea statului tunisian, transformată într-un Centru cultural internațional, întregesc notele despre Ghiculești: „*George Sebastian a regăsit în căldurile toride din nordul Saharei ceva din aleanul și tihna țării lui de origine*“ (p. 287). Volumul lui Mihai Sorin Rădulescu mai conține observații despre diplomatul francez din secolul al XIX-lea Eugène Poujade (în trecut fie zis, la pagina 51, se precizează că Eugène Poujade a fost trimis „*în 1849 în Principatele Unite*“, cu observația că la acea dată Moldova și Muntenia nu erau unite), Adolphe Crémieux, pictorul Albert Besnard și genealogistul bucureștean Ferdinand Bartsch. Prin urmare, un volum util tuturor acelor pasionați de genealogia familiei Ghika. Câteva inadvertențe: la pagina 36, Pulheria, iar la pagina 39, Pulcheria. La pagina 75, Grigore Cozadini, iar la pagina 85, Cozzadini. La pagina 293, Grigore Alexandru Ghyka (1849-1956), anul 1956 este, de fapt, 1856.

* MIHAI SORIN RĂDULESCU, DIN ISTORIA FAMILIEI GHIKA. Contribuții de istorie culturală, ed. Corint, 2017, 298 p.

Gellu DORIAN

Costinel Petrache – *Aripi de cer*

Un poet cu o oarecare experiență a scrisului se dovedește a fi Costinel Petrache, la cea de a treia carte de poezie – *Aripi de cer*, apărută în 2018 la Societatea Scriitorilor Militari. Experiența scrisului vine la acest poet din alt domeniu, și anume cel al profesiei sale, de militar, din familia celor care au înfruntat înălțimile, cum a fost Doru Davidovici sau Corneliu Buzinschi, ori din experiența poetului nativ, militar și el, George Florin Cozma, ca să amintesc doar trei dintre cei mai bine cotați scriitori ai valului optzeci veniți în literatură din acest domeniu de activitate. Cărțile lui de specialitate i-au dat impuls spre proză, în așa fel încât va debuta cu o carte în acest gen, *Întoarcerea lumii*. Au urmat și alte cărți de eseuri, dar și de publicistică. O preocupare ce, se vede, l-a ținut aproape de masa de scris, de la care, iată,

s-au ivit și trei cărți de poezie. Pe ultima, cea din 2018, o voi avea aici în atenție, nu neapărat pentru că ar fi și cea mai împlinită, ceea ce se și poate vedea, ci pentru că este mai aproape de ceea ce crede poetul despre poezie, despre ceea ce poate fi trecut în poezie din trăirile sale.

Costinel Petrache este un sentimental. Candoarea sentimentelor lui se poate vedea de la început, din dedicația pe care o face tatălui său („Tatălui meu, Gheorghe, pe care noi, copiii, l-am iubit mult, dar nu mai mult decât ne-a iubit el pe noi“). Se vede aici o datorie față de cel care le-a fost aproape și i-a crescut într-un spirit al datoriei, al curățeniei sufletești.

Ruga din primul poem al cărții dezvăluie, pe lângă speranță, o sinceritate geamănă cu circumspecția, ambele spuse într-o simplitate a versului bine articulat,

Într-o prozodie cumpănită cu atenție și o muzicalitate menită se stîrnească empatie: „de-ar fi să ajung cîndva printre oameni,/ Te rog să mă înveți să știu să-i iubesc,/ și pașii-mi plutind, adînc să mi-i semeni/ în tot ce se-ntîmplă în traiul lumesc// învață-mă, Doamne, să plîng și să rabd/ instrăinările firii bolnave/ și pînă la ultima clipă să ard/ sperînd că încă e viață-n epave“ (p.7). Această viață este trăită cu seninătate, simplitate și intensitate. Iubirea față de oameni se naște din preceptele biblice (Iubirea față de aproapele), pe care fostul militar, cel cu aripi de cer, le-a avut tot timpul în minte și inimă. Transpusă acum în poezie, aceasta vine ca o împlinire a unui spirit care a așteptat un timp în care versul să fie celălalt aer în care să plutească cu aceeași siguranță spre o destinație în care omul este destinatarul la care vrea să ajungă și de la care pleacă spre altă destinație. Fără prezența omului, Costinel Petrance nu concepe viața. Deci și fără comunicare. Și asta ar suna cam așa: „să-nnobilez cu tine universul,/ stelele să-ngenuncheze-n calea ta,/ să fii izvorul pur din care versul/ își soarbe seva pentru a exista“ (*Singura frontieră*, p.9). Așa cum „nimic în lumea asta nu e gata/ cînd ne-aplecăm cu toate-n monumente,/ Te rog ai grijă, Doamne, și de tata/ și iartă-l d'ale sale pe-ndelete“ (p.13).

Semnele renașterii sunt și cele ale ființei care traversează timpul, lăsînd în urmă adevărate priveliști ale sufletului, cele trăite cu bucuria unei reîntîlniri cu cei dragi: „ca într-o datorie tutelară/ și echilibru-n lume fără preț,/ părinții, calm, se nasc a doua oară,/ să îi păstrăm, plătim cu suprapreț“ (*Renașterea părinților*, p. 15). Se vede un ușor păunescianism aici, dozat și trecut pe o trăire sinceră a celor care i-au dat viață și spre care mulțumirea poetului vine ca o justificare a harului pus de aceștia în el, ca o renaștere a lor. E o continuitate bine așezată în vers, vers ce vine să împămîntenească această transmitere a unui talent dat de divinitate. De fapt toată poezia lui Costinel Petrance din această carte se adresează, direct sau indirect, divinității. Totul i se datorează Celui de Sus, nimic nu poate ființa fără prezența Lui.

Într-un autoportret, Costinel Petrance își enunță arta poetică, crezul său față de ceea ce Dumnezeu i-a încredințat –poezia: „ce să-nțelegi din cuvintele mele/ rostuite în adîncuri închise?/ teama, cumva, că aflîndu-te-n ele/ respiri întuneric de aripi ucise?// dansînd doar pe muchii de astre tîrzii,/ mustind de seva păcatelor rare/ te-ai tot visat cîntată în poezii/ și ai văzut poeți în fiecare// văduvită-apoi de ultimul secret,/ fără să știi ce-nseamnă-o poezie,/ ai dat din întîmplare de un poet/ pe care parcă-l luase în chirie// te-am lăsat să-mi zburzi pe întregul firii/ și te-am tratat ca ultima fecioară,/ dar sub bolta tăcută-a mănăstirii/ n-ai mai știut ce legi de înfășoară// și-n negura abstractă-a strălucirii/ nu ai simțit cînd zeii de coboară...“ (*Poetul*, p.17). O adresare directă a Poetului către Poezie, cu accente ușor dramatice, din care se poate vedea convivarea acestora. Sunt

aici arse etape ale credinței sale în poezie, ale îndoielilor firești ale împlinirii acesteia, dar și ale unei străluciri ce nu poate veni decît din altă lume, din care zeii o coboară spre o lume căreia poetul i se adresează.

Temele biblice, mai ales cele ale evangheliilor, cele ale Noului Testament sunt în atenția poetului care, uneori, reușește sinteze apreciabile de acest gen: „un sfînt tribunal, o sfîntă instanță,/ biserici, altare, îngeri și sfinți/ se leagă la ochi și prind în balanță/ trădarea lui Iuda răscoptă-n arginți,// iar noi, peste toate – o alianță/ de lacrimi pascale și rugăminți...“ (*Noi, peste toate*, p. 19).

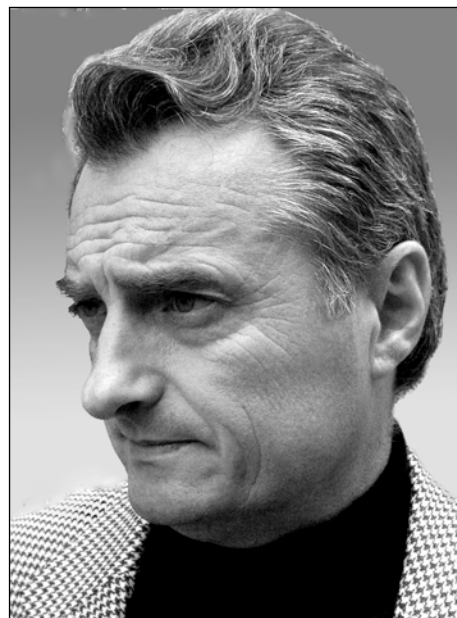
Poetul încearcă, nu cu timiditate și versul alb, nu prea des prezent în carte, iar, pentru a ieși din monotonie, aduce în pagină și poezii în ritmuri mai rapide, mai ludice, cum ar fi aceasta: „azi plouă carnal/ cerul se frînge,/ ca într-un spital/ potopul ne plînge// norii ne-neacă/ pînă și morții,/ crucile pleacă/ la drum cu netoții// lungi vene de foc/ potopu-l aprind,/ mai toate n-au loc/ între pași răsărind// în ploaie suntem/ un ultim tribut/ și-n tot ce putem/ secundarul pierdut“ (*Ultima ploaie*, p. 47).

Acolo unde crede că monotonia i-ar crea probleme, poetul aduce cîteva definiții, un soi de apoftegme, care scot cartea dintr-o construcție oarecum întîmplătoare, de culegere de versuri. Să citez cîteva definiții de la pagina 101: „cea mai frumoasă/ pierdere de timp/ între două/ necunoașteri.../ *Viața*// o părere/ cu aripile/ tăiate,/ *Umbra*// calea/ dintre/ două cuvinte/ învinse, *Tăcerea*// Infinitul/ dintii/ al cunoașterii/ mele,/ *Mama*“.

Poezia care încheie cartea și care dă titlul acesteia, *Aripi de cer*, este un soi de viziune a ceea ce va fi sufletul poetului, atunci cînd Cerul îi va fi noua lui casă: „fi-va și vremea cînd sufletul meu/ va prinde curaj și aripi de Cer/ îl vor tot duce, ca într-un muzeu, / să-și priceapă, zburînd, propriul mister“. Acest mister va fi înțelegerea întrupării pe pămînt, ca „Biblia-n text“. Și nimic nu este posibil fără o „luptă cu timpul fiecă-i zi“. Dar nu oricînd și oricum ci așa: „cînd are timp, în Cer să aprindă/ candela-n care liturgic aspir/ și de acolo să îmi întindă/ mîna trecută prin lacrimi de mir“. O credință în ceea ce se poate împlini după ce „rămas al nimănu“, poetul devine „prețul stins al libertății lui“ (p.105). Există aici o ardere a tot ceea ce a avut, într-o vedere în nimicul din jur, ca Iov, bogăția cîștigată în sufletul în care sălășluiește Dumnezeu, liniștea totală a împlinirii creației.

Cu o dexteritate vădită, Costinel Petrance repune în pagină motive vechi ale poeziei, așa cum fac meseriașii care cred că uneltele lor îi vor scoate iarăși în lume, pentru a se redefini, pentru a face iarăși posibilă existența. Costinel Petrance este acel poet care trăiește în versurile lui cu încrederea că doar acolo stă frumusețea sufletului care va salva lumea. Aripile lui de cer sunt ale îngerului care a crescut odată cu el.

R

Radu VOINESCU

O scriitoare de reconsiderat

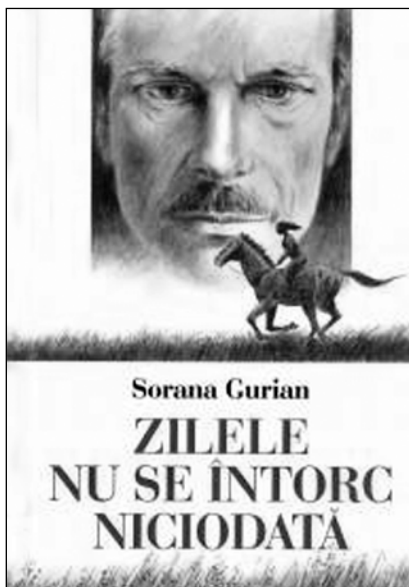
Enigmatica Sorana

Sorana Gurian a fost un nume extrem de rar menționat în perioada de după plecarea din țară, în 1949. Această ignorare a unei autoare care, pe lângă altele, publicase un roman ce stârnise anumite ecouri, stârnuind după aceea mai mult în memoria unor cititori ocazionali decât în a criticilor care trăiseră în epocă, *Zilele nu se întorc niciodată* (1946), ar fi putut fi atribuită, în conformitate cu logica faptelor culturale din perioada comunistă, tocmai statutului de persoană care alese străinătatea și nu unui decadentism de care fusese copios acuzată de condeie precum Ov. S. Crohmălniceanu, pentru că, între timp, apăruseră romane cu mult mai „decadente“.

Tăcerea rezervată – n-aș vrea să spun chiar ocultare pentru că, de pildă, Al. Piru s-a ocupat de biografia și opera scriitoarei în *Panorama deceniului literar românesc 1940-1950*, apărută în 1968, Ieronim Șerbu a pomenit-o în amintirile lui, iar Aurel Leon, într-un volum din seria *Umbre*, ambele tipărite în anii '70 – a durat până destul de mult încoace, după 1990. Apoi, deși portretizată de Cella Serghi în *Firul de păianjen al memoriei* (1990), de Monica Lovinescu în *La apa Vavilonului* (1999), deși prezentă în *Dicționarul* lui Zăciu (1998), într-un articol, semnat M(ariana).V(artic), (articol probând, după mine, o greșită înțelegere), Marian Popa acordându-i și el un spațiu convenabil în *Istoria literaturii române de azi pe mâine* (2001), unde, din păcate, o desființează nedrept cu eticheta „scrișul este anost“, tonul deschiderii a fost dat cu adevărat de Nicolae Florescu, în „Jurnalul literar“, printr-un text intitulat „Regăsirea

Soranei Gurian“, cu ocazia apariției în românește a unei alte cărți a scriitoarei, carte publicată mai întâi în Franța, în 1950. Este vorba de *Les Mailles du filet, Ochiurile rețelei. Jurnalul meu în România*, în două volume, (2002 și 2003, la Editura „Jurnalul literar“), în traducerea Cornelinei Ștefănescu, ce redă experiența Soranei Gurian în țară imediat după război (mai precis, 1947-1949), unde, pentru scurtă vreme, după 23 august 1944, beneficiase de un statut privilegiat, ca ziarist al regimului nou, comunist, bine plătită, cu apartament și mașină la scară. Momentul acestei reveniri a generat un articol al lui Gabriel Dimisianu în „România literară“, în 2002, două ale lui Victor Durnea, unul în aceeași revistă, publicat în două numere succesive din mai 2003, altul în „*Philologia*“ de la Cluj-Napoca, în 2004. De asemenea, unul, cu o bună documentare, semnat de Diana Vrabie, în „*Limba română*“ (de la Chișinău), în primăvara lui 2005. Ulterior inițiativei lui Nicolae Florescu a apărut *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945-1989* (2003), unde Florin Manolescu îi dedică un articol.

Probabil că abia o dată cu apariția volumului – inițial, o teză de doctorat – *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică* (2011), de Bianca Burța-Cernat, această scriitoare nedreptățită a început să beneficieze de mai multă atenție. Așa se face că o altă carte a Soranei Gurian, *Povestea unei lupte*, apărută în 2017, în traducerea lui Sorin Gherguț, a găsit terenul ceva mai bine pregătit. Cartea tinerei cercetătoare conturează mai apăsător și mai provocator decât oricare dintre intervențiile care au precedat-o biografia agitată, expusă cu câteva dintre certitudinile ei, dar și cu mai multe incertitudini,

ca și trăsăturile operei, meritul fiind acela că anecdoticul nu mai preuala asupra interesului pentru text. Interesul particular al celui care scrie aceste rânduri își are originea în capitolul nu prea întins în raport cu celelalte, din cauza precarității materialului documentar existent, din această lucrare.

Personalitate de o bizară complexitate, alcătuită dintr-un ghem inextricabil de lumini și umbre, asemenea unui aventurier din Renaștere, Sorana Gurian, pe numele real Sara Gurfinckel, născută cel mai plauzibil în 1913, la Comrat sau Bălți, a fost, din câte se poate deduce, un produs al unor înzestrări peste limita obișnuită – inteligență remarcabilă, feminitate, senzualitate, sensibilitate extremă, cultură, poliglosie, dar și oportunism, curaj cinic, înclinație către experiențe insolite, o amoralitate asumată fără complexe – și al unor împrejurări ținând de existența personală (orfană de mamă de mică, purtătoare a unor infirmități dobândite la pubertate și adolescență), ca și a unor circumstanțe vitrege din preajma și din timpul celui de-al doilea război mondial, când evreitatea ei a fost poate nu atât o povară în contextul acelor ani, scriitorii din cosmopolitul București mai ales nefăcând caz de aceasta decât ca fapt divers, să zicem, fiindu-i prieteni buni, prețuind-o (ca E. Lovinescu, de exemplu, care mărturisise o mare încredere în talentul și în viitorul ei de prozatoare) și așa mai departe, cât ar fi putut fi un risc. Cu toate că s-ar părea că nu a avut de suferit atât din cauza legilor rasiale, pe cât a fost la un pas de a o încurca din cauza unor... escrocherii pe care le comisesse folosindu-se de protecția și sprijinul de care se bucura din partea unor reprezentanți ai autorităților, motiv pentru care ar fi fost căutată de poliție.

S-a mai spus că ar fi fost colaboratoare a Siguranței, dar și că a jucat ca agent pentru germani, pentru englezi, francezi, apoi pentru sovietici, reputația aceasta „sulfuroasă”, cum s-a zis, urmărind-o până în anii când a sosit la Paris, venind din Israel, unde nu se adaptase. Cu alte cuvinte, ar fi fost agent multiplu și se învederează că în perioada în care a început să se afișeze cu Max Obler, director al Casei de Filme germane „Avia-Film”, situația ei a devenit înfloritoare, bănuindu-se că ar fi fost plătită pentru serviciile pe linie de informații. Cum, în ciuda infirmităților (avea o pleoapă ușor căzută, prezenta un mic grad de scolioză, șchiopăta din cauza unui picior mai scurt, vătămat într-un accident la schi suferit în adolescență) era, conform mărturiilor celor care au cunoscut-o, o femeie cu un succes fulminant la bărbați, se poate presupune și că banii îi primea ca întreținută a lui Max Obler. Cât privește angajamentele în materie de spionaj, aici lucrurile e posibil să fie mai complicate. Cine a citit cărțile lui Vladimir Volkoff, Viktor Șeimov, John Le Carré sau Frederick Forsyth a putut înțelege că, în principiu, mercenarii în domeniu, adică agenții dubli (sau tripli, sau...) reali există doar în cazuri rare. Un asemenea agent servește mai mult (sau fundamental), una dintre părți, aceea care, de obicei, îi încredințează chiar misiunea de agent dublu. Suntem, desigur, în

zona ipotezelor, chiar năstrușnice, dacă vreți (cum ar putea fi altfel, judecând după subiect?!), dar este de pus întrebarea dacă nu cumva, colaboratoare a Siguranței, Sorana Gurian – poliglotă, cultă, fermecătoare și bizară, având un dar neobișnuit al relaționării cu oamenii – a fost trimisă de contra-spionajul românesc în cercurile germane de la București. Iar dacă trebuia să pătrundă în asemenea medii, atunci nu putea să o facă din postura unei femei marginale, umblând prost îmbrăcată și chinuită de foame. Așadar, nu s-ar fi putut ca banii (cel puțin o parte), prosperitatea afișată să îi fi fost asigurate chiar de cei care îi dădeau asemenea însărcinări? E doar o ipoteză, desigur, și până când arhivele nu-și vor dezvălui secretele, nu se va cunoaște adevărul. Dacă se va cunoaște și dacă nu cumva destinul Sarei Gurfinckel/Sorana Gurian nu este marcat pentru totdeauna de incertitudini, echivo-curii, ambiguități și mai ales lacune. Și dacă se va afla, atunci, că Sorana Gurian a acționat din patriotism!?!... Mai știi?!... Iată că aproape am însăilat liniile intrigii unui roman de senzație, ceea ce mi se pare în spiritul acestui personaj marcat de mister și aventură, dincolo de care ar trebui să deslușim, totuși, o imensă doză de nefericire!

Dar în rândurile următoare despre romanul Soranei Gurian *Zilele nu se întorc niciodată* urmează să vorbim – am în față ediția publicată la Hasefer, în 2012 –, pentru că mi se pare că în tot acest context actual în care interesul pentru ea se accentuează, privilegiindu-se anecdoticul, tocmai literatura îi este neglijată.

O iubire muritoare

S-a afirmat că această carte a apărut târziu și într-un moment neprielnic. Nu putem reține nici una dintre aceste alegații, pentru că, într-adevăr, în atmosfera zbuciumată a lui 1946 și încă destul timp după aceea, cărțile aveau, teoretic, mai puține șanse să fie remarcate de un public larg, dar și de critică, numai că deja în 1947 romanul avea deja trei ediții. Pentru prima, ar trebui să ne gândim că atunci când romanul a devenit vizibil în vitrinele librăriilor, autoarea avea treizeci și trei de ani (dacă acceptăm 1913 ca an al nașterii, în pofida unor controverse pe această temă). Prin urmare, e de

presupus că scrierea lui a fost făcută cu cel puțin un an sau doi înainte (poate că există informații precise despre perioada de pregătire și redactare, dar nu îmi sunt cunoscute). Logic, ar fi de asemenea posibil ca măcar în cea mai mare parte textul să fi fost așezat pe hârtie în perioada reclusiunii în pivnița (să fi fost chiar pivniță?) despre care se discută (așa cum și Ivo Andrić a scris *E un pod pe Drina*, tot în acea perioadă) fără a fi precizat locul, de cine a fost ascunsă, cine i-a asigurat întreținerea zilnică și iar e de întrebare dacă nu cumva chiar Serviciul Special de Informații al României, condus de succesorul lui Mihail Moruzov, Eugen Cristescu va fi avut vreo implicare. Cum voi afirma încă

de la început ceea ce vreau să detaliez pe parcurs, anume că este vorba de un roman deosebit de valoros, întrebarea este: Câți dintre autorii de azi sunt în măsură să dea o carte atât de bine încheată și atât de puternică la această vârstă?

Povestea este legată de două personaje care ratează iubirea vieții lor. Pentru că nici unul nu se dovedește capabil de ea. Medicul-șef al unui spital de țară, numit numai Doctorul sau Șeful – chiar fiica lui, Ann, i se adresează, inclusiv în momentele de tandrețe filială, cu acest apelativ – și pictorița Vivian, femeie de lume având o ascendență eterogenă, cu călătorii, cu experiențe amoroase, independentă, animată de convingeri libertine, crezând în amorul liber și în ideea că își poate dirija singură destinul, în absența imixtiunilor unui bărbat și a obligațiilor față de acesta. E, desigur, în setea lui Vivian de experiențe, de voiajuri, de risipire, în refuzul de a se fixa într-o condiție, într-o legătură, ceva din trăirismul generației interbelice. Medicul nu este unul oarecare, ci un mare specialist care a ales un fel de apostolat, consacrandu-și timpul și energia spitalului pe care îl conduce, instituție echipată la standarde moderne, unde îngrijește bolnavii fără deosebire de starea socială, cu aceeași dăruire și competență, acordându-le același nivel de asistență, chiar și când nu are de unde să perceapă onorarii (pe care, de altminteri, le rătăcește prin buzunarele halatului sau ale pantalonilor și le cheltuiește tot în folosul altora, interesându-se de sine și de familie doar la nivelul necesarului, al unui standard acceptabil, întreținând o casă, în care cele două fetițe rămase fără mamă beneficiază de bucătăreasă și guvernantă, ajutate de un argat, alături de o bunică atentă, care nu și-a pierdut vioiciunea minții, dar nu tocmai implicată). Medicul participă la congrese, este la curent cu noutățile în domeniu și, la un moment dat, va dori să construiască, în orașul apropiat unde se va muta, un stabiliment nou, cu utilare și mai bine adusă la zi, organizat după modelul clinicilor apusene. Ceea ce se va și întâmpla spre finalul cărții.

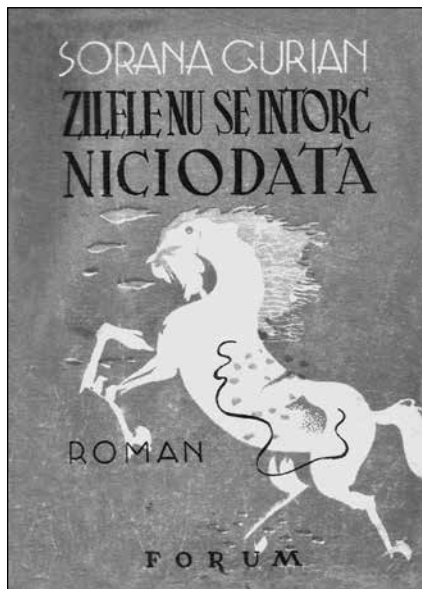
Vivian, pe care o cunoscuse în timpul călătoriei în străinătate pentru un congres și cu care trăiește o idilă purtată la Roma și la Veneția, vine să își petreacă vara la țară, ocazie pentru a-i întâlni fiicele și a gusta din savoarea micului balamuc închipuit de casa doctorului. Fiica cea mai mică, Ann, precoce, voluntară, rebelă, călărind ca o amazoană îndrăzneată și promițând, la cei treisprezece ani ai ei, să devină o domnișoară plină de personalitate, își manifestă când turbulent, când cald, respingerea, ca și atracția față de noua venită, în fond, o concurentă la dragostea aceluiași bărbat, complexul oedipian fiind strunit cu mijloace impecabile de către scriitoare. Sfârșește prin a i se atașa, aproape disperat, ca și când ar fi căutat apropierea unei mame și a unei prietene mai mari, abia atunci când legătura dintre cei doi se rupsesse, iar tatăl, Doctorul, se căsătorie cu Olga Slugariu (ce nume!), o doctoriță văduvă, lipsită de înzestrare și fără cel mai mic interes pentru profesie, dar pusă pe căpătuială, arivistă cu nivel

intelectual deplorabil, însă ambițioasă, folosindu-și cu tenacitate și viclenie farmecele, personaj care îmbogățește galeria în materie a literaturii române.

În final, Vivian, măritată cu un afacerist lipsit de rafinement, dar plin de bani, din Capitală, trăind luxos și nerefuzându-și amantlăcul cu un prieten al Doctorului, medic, la rândul lui, care părăsise provincia ajungând și el în mediul bucureștean, se sinucide cu o doză masivă de somnifere. Din lipsă de sens al vieții, secătuită și trezită la realitate în urma unui avort, din lipsa dragostei adevărate, pe care ar fi putut-o trăi numai lângă Doctor. Atunci când, în perioada petrecută la țară, legătura lor se afla în punctul acela de echilibru fragil al sfârșitului, când lucrurile încă mai pot fi redresate sau pot să se năruie definitiv, ea simțise tentația adâncă de a-l reține, de a-i destăinui cât de mult îl iubește și câtă nevoie are de el, dar cedase instinctului aventurii și dorinței de libertate. Ca și Doctorul, care hotărâse încă mai înainte, în sinea lui, ruptura, simțind „apropierea înspăimântătoare a dragostei“, speriat de posibilitatea legării pe viață. „Sub forma unei certe sau a unei neînțelegeri trecătoare destinul ascunde uneori dezastre. E asemenea capcanelor acoperite cu frunze și ramuri, capcane în care vulpea își prinde piciorul, înșelată de aparența lor, și în care moare, încet, dureros, neizbutind să scape.“ Vivian alege moartea după ce mai întâi își dă seama că murise pe dinăuntru, Doctorul sfârșește în urma unei boli necruțătoare, care îi oferă o agonie lungă și grea, fără a conștientiza prea bine pierderea suferită prin despărțirea de Vivian, înfundat în pasiunea pentru muncă și consolându-se cu mici escapade după ce realizase plătitudinea spirituală a noii neveste și meschinăria acesteia.

Scrisoarea de dragoste a lui Vivian, ultima, trimisă înainte de a încheia socotelile cu lumea, sosește cu întârziere; iubitul care aproape o uitase nu mai are cum să o citească, așa că ajunge în mâinile Olgăi. După ce mai înainte cu mult timp, în ziua când Vivian plecase la gară, încheind o așteptare în zadar a unui semn care să o rețină, scrisoarea către ea încredințată de doctor argatului Tănase pentru a-i fi transmisă nu ajunsese, pentru că argatul își făcuse de lucru cu altele, sosind doar ca să găsească „ferestrele goale“ ale casei unde locuise pictorița. Cei doi mor la mică distanță unul după celălalt. Soluția narativă seamănă cu scena finală a unui roman de senzație, dar abilitatea tehnică a scriitoarei face ca această apropiere aproape să se vadă mai puțin, intercalând multe alte detalii, personaje și scene care țin de realismul de tip balzacian-flaubertian: reacțiile ale celor din familie, moștenirea înșușită de Olga prin metode subreptice, nu în ultimul rând, redarea în chei diferite a agoniei foștilor iubiți, aspect asupra căruia vom reveni.

Ca să păstrăm imaginea construcției din *Zilele nu se întorc niciodată* (sintagmă care intervine de două ori în cuprinsul cărții, o dată legată de drama și de gândurile lui Ann, o dată legată de deziluzia

absolută trăită de Vivian), aceasta gravitează în jurul lui Ann. Ann este, în intenție, personajul central al romanului, dar, cum acesta a fost proiectat ca un ciclu în care fiica mai mică a Doctorului este și eroină, și *raisonneur*, de bună seamă că pentru fiecare dintre părți se detașează personaje care ocupă, practic, locul central, ceea ce, tehnic vorbind, este în acord cu marea tradiție a unor astfel de edificii romanești. Din acest ciclu a apărut la Paris și o a doua parte, *Les amours impitoyables* (1953), după cum informează Marian Popa, atât de documentat întotdeauna.

Un autenticism pas comme les autres

Sorana Gurian a publicat, tot în 1946, *Întâmplări între amurg și noapte*, o culegere de povestiri cu un succes mai puțin evident. Cei care au comentat, au remarcat, dezaprobat, dezinhibarea în privința sexualității, feminine în primul rând. Ca și cum, având în vedere cele relatate de Monica Lovinescu despre legende scandaloase auzite de tatăl ei, conducătorul cenaclului „Sburătorul“, care o ocrotea cumva e tână excentrică, despre experiențele de la Paris, confirmate cu nonșalanță de protagonistă, aceasta ar fi pus ceva din propria viață sau din propriile obsesii.

Din propria viață transpare mult în *Zilele nu se întorc niciodată*. Așa încât s-a vorbit, chiar de la apariție, iar astăzi eticheta s-a păstrat, de autenticism. Desigur că având ca suport propriile întâmplări de viață și lumea pe care a cunoscut-o, am putea considera literatura Soranei Gurian în paradigma celei scrise de contemporanii Mircea Eliade, Camil Petrescu, Anton Holban, Mihail Sebastian, Octav Șuluțiu. Dar chestiunea acestui autenticism necesită precizări și nuanțări. E, adevărat, inspirația romanului la care ne referim e în istoria proprie – tatăl, medic, murind devreme (de altfel, romanul e dedicat „Memoriei tatălui meu“), i-a lăsat o moștenire suficientă cât să își poată asigura tratamentul la Berck-sur-Mer, acolo unde fusese internat și M. Blecher (scriitoarea spunea că, printr-o coincidență, a stat în aceeași rezervă a spitalului în care fusese îngrijit și autorul *Întâmplărilor în irealitatea imediată*), a existat accidentul care a mutilat-o, distrugându-i viața (și se pare că a stat și la originea cancerului osos de mai târziu), e de bănuț că a fost și în pensiunea de vacanță de pe malul Mării Negre descrisă în roman, că va fi făcut avort sau avorturi, e plauzibil că a cunoscut bine viața de lux a protipendadei bucureștene, pe care o atribuie eroinei ei, Vivian, și așa mai departe, dar transfigurarea aceasta e atât de masivă, încât nu se mai vede, la un moment dat, viața autoarei, ci o alta, profund metamorfozată și pe o dimensiune stilistică și descriptivă atât de fastuoasă, de plină de vigoare, încât descrierea însăși capătă valoare narativă, iar întregul îmbracă mai degrabă caracterul invenției,

al ficțiunii decât al confesiunii. Ar fi de făcut experiența lecturii de către un cititor care nu are nici o informație prealabilă despre biografia autoarei. Așadar, avem de-a face cu un autenticism, dar forța depășește cu mult delimitările teoretice ale curentului, trecând întâmplările, trăirile, descrierile, mediul către sfera literaturii de ficțiune.

Poate că nu are o capacitate imaginativă atât de pronunțată încât să inventeze povești la o scară mai mare decât a schițelor de biografie ale unora dintre personajele episodice, în cele le privește pe cele importante apelând la memorie și la materialul cunoscut (merg și pe o astfel de ipoteză), dar transformarea materialului existențial real duce autenticismul dincolo de cadrul individual, înscriindu-l în ceea ce fundamenta Eliade drept nota distinctivă, țelul unei asemenea orientări literare, conferind, cu alte cuvinte, dimensiune universală personajelor și poveștii.

De altfel, un argument că romanciera însăși a urmărit doar să-și exploateze literar viața, ca pe un zăcământ care oferea destule date pentru asta, și nu să și-o expună ca în autoficțiunile căznite de azi, este și faptul că imprimă consecvent un aer indefinit locurilor și oamenilor. Bănuim, din mici indicii, că mare parte a cărții se petrece în Basarabia, dar nicăieri nu este transcris vreun nume de localitate, de râu sau vreun alt reper topo-geografic cunoscut, cele care se mai strecoară ici și colo fiind ambigue. Se confirmă această senzație abia mai târziu, când este evocată o conversație în care Doctorul, vorbindu-i lui Vivian, la începuturile idilei, despre țara din care vine, o descrie în termenii următori, fără a folosi vreun nume concret: „Un spital într-un ținut aproape sălbatec, între păduri în care dorm lupii și mistreții și dealuri acoperite de vii. Un ținut în care totul a rămas incult, oamenii, câmpiile, satele. Șoselele asfaltate nu există. Drumul e plin de praf sau de noroi. Un pământ nespuns de roditor, de bogat. Un fluviu galben și repede. Nicăieri nu simți mai mult interpenetrația răsăritului și apusului. Răsăritul se simte pretutindeni... În bogăția câmpiilor de grâu, în căldurile tropicale ale nămieții de iulie, în gerul năprasnic al Bobotezei, în strugurii negri, în pepenii galbeni, în cântece. Găsești toate națiile, amalgamate: geții, sciții, tătării, latinii și slavii. Treci prin satele albe ale coloniștilor germani, de-a lungul viilor cultivate de elvețieni. Bunicii lor au fost aduși de țar, cu sute de ani în urmă. Pepinierele sunt ale bulgarilor. Pe marginea câte unui râu, care seacă vara, șatre nomade de țigani: femei cu fața ovală și pielea smeadă și cu brățări de argint în jurul gleznelor. Trăiesc între oameni care nu știu carte și al căror suflet e blând și generos, și între femei care cred în minuni și în descântec.“

Toate personajele, cum spuneam, au o poveste, fiecare în felul ei redată sau sugerată de romancieră. Guvernantele succesive din casă, bunica, soția moartă timpuriu a Doctorului și sora acesteia, Olga Slugariu, tânărul ofițer Roby, primul amant al lui Vivian după despărțirea de Doctor, doctorul Peter Johann, care a crezut că i-a

pus Pronia mâna în cap atunci când s-a însurat cu fiica unui industriaș prosper, pentru a constata, la moartea aceluia, că nu moștenise de pe urma lui decât o soție care nu-l interesa ca femeie și un morman de datorii, pe care, cu toate dificultățile, le achită conformându-se onest legilor. Întreaga galerie de personaje episodice sau cu ceva mai multă importanță beneficiază de portretizări convingătoare, fie că este vorba de Părintele Iulian, cel mai bun prieten al Doctorului, la via căruia își găsește liniștea și cu care tăifăsuiește îndelung, oarecum dostoevskian, dar fără nota sumbră, înecată în tragism a autorului *Demonilor*, oarecum ca în *Muntele vrăjit*, al lui Thomas Mann, pe teme existențiale, fie că e vorba de Meg, bolnava bogată, aflată în stare terminală, de care Doctorul se milostivește, la rugămintile ei repetate, cu o injecție care să o mântuiască de suferința pe care nici morfina nu o mai putea domoli, de un senator corupt și dedat la orgii cu fete foarte tinere, care participă la inaugurarea construcției noului spital, fie de proprietarii pensiunii de la mare ori de Andrei, tânărul balerin care se spânzură în pensiunea de vacanță a Olimpiadei Afanasievna.

Nu vorbim de o scriitoare tradiționalistă, chiar dacă din cele relatate până aici s-ar putea desprinde o asemenea imagine, care ar fi cu totul greșită. Soran Gurian este întru totul o scriitoare a timpului său, în așa măsură încât, pe lângă detalii mondene, apar referiri fel de fel de alte elemente care țin de marca perioadei respective. De exemplu, un șofer, la Roma, îi apare lui Vivian ca semănând „cu cotoiul Felix din desenele lui Walt Disney“, iar Nimfodora (încă un nume!), partenera lui Andrei, îi evocă, văzută în fotografii, celebre dansatoare și balerine ale momentului: Cléo de Mérode, Anna Pavlova, Loïe Fuller, Napierkowska. Personajele aparțin integral timpului, a cărui vibrație o percepe cu acuitate și precizie: „Asta era, deci, biografia Vivianei. Nimic îmbucurător. O risipire, o goană în căutarea unui scop. De altfel, tinerețutul întregii Europe suferă acum de o boală analogă. Din pricina asta prind molimele. Microbii urii, intoleranței, militarismului se propagă pe nesimțite.“

Peisajul ca personaj

Între particularitățile scrisului Soranei Gurian, una dintre cele mai interesante mi se pare cea conferită de modul în care redă peisajele. Să urmărim derularea imaginilor în mișcare aproape cinematografică dintr-o după-amiază de vară în locurile natale ale lui Ann: „Lumina năpădise pământul. Curgea sub tulpini, șerpua printre ierburi, cernută de praful drumului platinat. Miezul zilei se deschise: uriașă floare de cactus. Ora era fără început și fără sfârșit, fără așteptare. O oră dintre acelea când moartea și veșnicia împietresc în jocul lor pe sârma timpului. Mult mai târziu, Ann descoperi că trăise o oră verde, alcătuită din albastrul luminii și galbenul trifoiului. Un car trecu, mânat de un țăran desculț, cu plete cenușii și cămașa desfăcută pe pieptul păros. Boii înaintau tăcuți, greoi, într-un nimb de praf, cu capetele plecate sub jugul de lemn, blocuri albe și roșii de lumină solidificată. Pe vârful coarnelor răsucite se aprindeau scânteii. Un roi de muște le înconjură, gonit de mișcarea alternativă

a cozilor, încăpățânat și negru. Boii clipeau din gene și mes-tecau, în ritmul mersului, paie lungi. Osiile carului scârțâiau. În urma carului, împletindu-se, un dulău cu părul plin de scaieți înainta cu limba scoasă, gâfâind. Picături de bale cădeau într-una, zugrăvind arabescuri umede în praf. De departe, un cocoș semnală amiaza. Un semnal metalic și dârz. O ciocârlie se înecă în slava cerului, alta era să cadă în trifoi și, printr-o echilibristică supremă, netezind aerul cu vârful aripilor, își relua zborul. O șopârlă curioasă se furișă spre Ann, se opri, își umflă gușa albă, adulmecă, apoi deschise botul și spintecă aerul cu vârful dublu și lipicios al limbii roz. Reușise să prindă o găză. Un bondar nu se lăsa gonit, cobora mereu în aceeași corolă de mac, pe care Ann și-o lipse pe frunte. Dinspre pădure sosi chemarea unui hulub, răspunsul monoton al pițigoii, trilul mierlei albastre – aduse toate în pumnul vântului. Apoi, liniștea largă, senină, acoperi totul. Numai frâul calului foșnea printre ierburi și, cu zgomot de ape înfiorate, unduiau spicurile...“

O asemenea dinamică a peisajului nu este tocmai des întâlnită, cel puțin ca amploare – iar tablouri de acest fel umplu romanul, oferind o specială plăcere a lecturii. Are fas-tul detaliului și al cuprinderii, ca în proza lui Théophile Gautier și, într-o anumită măsură, este comparabilă, prin luxurianta înșiruirii de elemente, prin cromatica perfect surprinsă (de remarcat, între altele, sintagma „ora verde“, unde imediat intervine invocarea culorilor complementare, albastru și galben, a căror rezultantă este verdele; e clar că eleva Gurfinckel a fost captivată nu numai de materiile umaniste, ci și de orele de fizică), prin găsirea celor mai penetrante asocieri, cu maniera lui Joseph Roth, din *Marșul Radetzky*, de exemplu, dar, pe undeva, și din *Iov*. Însă, dacă la Roth ritmul devine de la un moment dat previzibil, asemenea ace-luia al unei sonate, sau al unui rondo, dacă metaforele și comparațiile sclipesc uneori ostentativ, la scriitoarea noastră simfonismul este mai laborios, mai tumultuos, cu desfășurări brahmsiene, autenticitatea descrierii fiind parcă efectul unui ochi care vede totul atât în simultaneitate, cât și în succesiune, care simte palpitul delicat al lucrurilor mărunte și mișcarea lor în trepidația mare a lumii. Este o altă limită a autenticismului. Ea a fost cumva atinsă, în privința descrierilor, mai târziu, în hiperrealismul lui Gheorghe Crăciun, de pildă, dar la el lipsește viața și mai ales fundalul acesta al marelui Univers.

Sau, care scriitor dornic să ajungă la cuvântul ce exprimă adevărul, ca să-l citez pe Eminescu, nu ar privi cu oarecare invidie la modul în care Sorana Gurian prinde întreaga nebunie barocă a havuzurilor Romei: „Fiecare izvor, fiecare havuz, fiecare fântână repeta un cântec al ei, împletind în melodia proprie nenumăratele glasuri ale apei curgătoare, zburlite, zvâcnind în salturi de cristal, rostogolindu-se în volute, volane și cercuri de pe o stâncă pe alta, aceeași spirală translucidă, aceeași spumă și aceleași valuri, lăsând din vertiginoasa ei prăbușire să răsară palmieri uriași, albaștrii, evantaie de struț imense și ploile rotunde, revărsate din botul unui delfin de bronz sau al unui leu de marmură“. În alt loc, enunță în treacăt, dar cu exactitate a observației și forță a expresiei care nu se sting din memorie, una dintre

caracteristicile care izbesc ochiul călătorului ajuns în Cetea Eternă: „inima de cărămidă a Romei“.

Descrierile Soranei Gurian sunt adevărate sărbători ale limbii române, iar citirile de care uzez sunt mai ample decât se practică îndeobște pentru că încerc să nu deteriorez prea mult din spiritul tablourilor pe care le creează, să nu afectez arta și unitatea lor stilistică până la a nu mai fi recognoscibile, căutând să păstrez măcar câte ceva din mesajul dorit de autoare.

Dincolo de amănuntele cotidianului

Cucerește agerimea lipsită de grabă a privirii inteligente, care știe să meargă în adâncime, deloc dispusă să expedieze totul în câteva tușe, redarea interioarelor încărcate de fel de fel de obiecte, aparținând traiului din locuințe obișnuite sau din cele de lux. Trece pe deasupra lucrurilor, zăbovind atât cât să scoată din nemișcare indiferentă acel element surprins de retină, să facă din el un element al ansamblului, indispensabil pentru a zugrăvi cu fidelitatea privirii ce pătrunde dincolo de suprafețe, imaginea realului încărcat de semnificație, încât te întrebi dacă Vivian, pictorița din creația căreia sunt descrise câteva pânze cu intenția punerii în abis a gesturilor acesteia, generatoare de situații cu rol în narațiune, nu e și ea o ipostază a autoarei, care pictează din cuvinte. Place modalitatea care face ca toate acestea să se integreze în pasta romanului, așa încât, decupându-le, acestuia îi dispare ceva din încărcătura care îi dă savoare și unicitate. Iată cum este înfățișată febrilitatea așteptării prințului moștenitor de către notabilitățile și populația urbei, în vederea inaugurării cu fast a șantierului viitorului spital: „Soarele era atât de strălucitor, încât părea alb. Umbrele cădeau scurte și negre pe caldarâm. Școlile primare erau înșirate pe traseu și copiii, plictisiți, se îmbrânceau. De câte ori unul cădea de pe trotuar, se strica alinierea și dascălii țipau. Profesoarele porunciseră să fie aduse buchete de flori și, astfel, orașul rezerva o primire spontană moștenitorului Tronului. Copiilor însă le păsa prea puțin dacă venea sau nu prințul. Se ciorovăiau, șireți și răutăcioși, se îmbrânceau și rupeau, pe ascuns, unul de la altul florile, ridicând fețele lor nevinovate și rumene la trecerea părinților, cu zâmbetul drăgălaș și deschis al «odoarelor» fotografiate artistic. Un grup de eleve, în frunte cu Tatiana, cea mai frumoasă elevă a liceului, fusese delegat să reprezinte tineretul studios al orașului. Fetele își aranjaseră buclele la coafor, iar o zi înainte șorțurile negre și gulerășele albe fuseseră spălate și călcate. Profesoarele nu vedeau astăzi nici pieptănăturile la modă, nici o obrazii pudrați, nici ciorapii de mătase, nici pantofii cu tocurile înalte“.

Tipic pentru arta prozatoarei, aici avem exactitatea minuțioasă a decupajului și amplitudinea observației, un fel de a transmite faptul că tot ceea ce se vede nu reprezintă decât semnele iconice ale unor stări ascunse, mai vaste, mai complicate, bine sugerate și puse în valoare, dând un relief mai nuanțat tabloului de moravuri realizat cu umor și ironie,

o fină, dar acidă, critică socială a provinciei. Când ajunge la această scenă, cititorul știe deja că eleva Tatiana este amanta ofițerului Roby, iar această complicitate la care este făcut părtaș ridică nota de umanitate înțeleasă, dar nu pe de-a-ntregul cruțată, a situației.

Boala, agonia, moartea ca teme

Avem în literatura noastră câțiva scriitori studiați și din unghiul relației cu stările de boală ale personajelor, descrise cu minuțioasă empatie, cu agonizarea acestora și cu expierea. Hortensia Papadat-Bengescu, Anton Holban, M. Blecher sunt cei mai reputați dintre aceștia, iar tema respectivă, așa cum este reflectată în operele lor, cu particularitățile stilistice ale fiecăruia, constituie unul dintre punctele importante din cursurile universitare ce privesc modernismul românesc. Mi se pare că, prin materialul literar din *Zilele nu se întorc niciodată*, Sorana Gurian se alătură celor amintiți, cu note personale, cu nimic mai prejos din punctul de vedere al esteticului. Moartea este, de fapt, omniprezentă în romanul acesta. Prima soție a Doctorului, mama celor două fete, Lilly și Ann, a murit tânără, părinții lui Vivian sunt morți, Filofteia, soția directorului liceului, Ioan Atanasiu Iliescu moare, bolnavă. Olga e văduvă și ea, moare, după o agonie dureroasă, Meg, pacienta Doctorului, după cum se moare și în spitalul condus de acesta. Andrei se sinucide, iar descrierea cadavrului spânzuratului este de un verism halucinant. Mor, în final, cei doi protagoniști, așa cum am arătat. Ba chiar și pisoii abia fătați, cocoloșiți lângă sobă, sunt omorâți de Olga, cu mâna ei (nu se putea o mai bună definire a caracterului acesteia; autoarea cunoaște perfect aceste trucuri ce țin de bucatăria textului)), iar calul Pan, atât de prezent, ca un personaj, în prima parte a romanului, aflăm la un moment dat că a murit și el. Scriitoarea nu se mărginește doar să enunțe respectivele morți, în cele mai multe cazuri încredințază cititorului datele despre felul în care s-au petrecut. Boala, adesea lungă și chinuitoare, este la originea dispariției din scenă a acestor personaje.

Doctorul este urmărit de la primele simptome ale cancerului, trecând prin zbaterile celor din jur, prin incertitudinile ce caracterizează perioada de debut a maladiei, mutând interesul către absența din timpul tratamentului într-o clinică din Viena (tocmai modul indirect în care este redată evoluția situației se dovedește o soluție tehnică admirabilă), apoi vizitele confrăților, cu întregul cortegiu al treptatei decrepitudini aduse de boală, până la momentul final. Și în acest lung episod, ca și în multe altele, mai fugitive, sordidul este înfățișat cu pană fermă și nemiloasă. Pe patul de suferință, bărbatul altădată frumos, curtat, iubit, se împuținează și se stinge pic cu pic, organismul lui fiind din ce în ce mai năruit de maladia care îl atacă pe dinlăuntru. Corpul lui se schimbă, percepțiile i se modifică, lumea îi devine una a senzațiilor sinestezic deturnate: „Toate zgomotele care ajungeau până la Șef erau transformate în alte senzații decât cele pur auditive. Sunetul argintiu al linguriței devenea un

balon portocaliu; glasul lui Ann o floare de piatră, care-l lovește în piept; zgomotul farfuriilor din sufragerie devine fluid și-i curge peste obraz...”

Transa în care se afundă, sedat de morfină, este redată gradând efectele, creând o stranie impresie de real, de realitate a halucinației: „Morfină îi dădea senzația de plutire. Ca un om culcat într-o barcă, ale cărei odgoane, roase de sarea mării și ani, cad unul după altul pe chei, la cea mai mică smucitură, a valurilor, se desprindea de viață. Întins în fundul bărcii care se depărtează de țărâm, el vede încă pământul și florile, casele și pomii, tot ce e bun și frumos... Și totul devine din ce în ce în ce mai mic. A venit să-l vadă mama lui. Pe el, ultimul ei copil din cei treisprezece născuți... N-o iubește pe Olga și nu vrea să o vadă... Dar nu e decât infirmiera Ioana, înarmată cu seringă.”

Ritualul înmormântării, săvârșit după tipicul iudaic, socotindu-se că așa se cădea, deși nu i se cunoștea Doctorului vreo angajare religioasă, față de nici un cult, cu un adaos de rugăciune creștină din partea Părintelui Iulian și a țăranilor din ținut, care îl însoțiseră pe ultimul drum, alături de comunitatea evreiască, pe acela care le fusese cea mai mare nădejde și de cel mai mare ajutor, are realism și emoție.

În secvențele întretăiate, când lente, când alerte, ale agoniilor lui Vivian, sub efectul supradozei de barbiturice, prozatoarea pătrunde în stările alterate ale conștiinței, în trăirile paradoxale ale unei persoane aflate într-o asemenea situație, aproape de clipa de sfârșit. Deși cuvintele, sintagmele, imaginile la care recurge pentru a descrie trecerea în moarte sunt, mai degrabă, din sfera eufemismelor, efectul, iarăși subtil gradat, nu e mai puțin dur: „Nu face nici o mișcare. O greață ușoară, ca atunci când te ridici cu aeroplanul... Plutește acum, prin ceață, neobișnuit de ușoară, diafană. Alge îi lunecă de-a lungul obrazilor, se împletesc în păr. Numai părul și genele sunt grele. Clopote sună de departe... Coboară încet într-un ocean fără culoare. O clipă, atol de mărgean, răsare chipul Șefului. Prin culoarele submarine, ea încearcă să fugă, să ajungă. Sângele zvâcnește în urechi... Trebuie să alerge, e ultima șansă... găfâie.”

Mai înainte, accidentul la patinaj al lui Ann creează o legătură empatică dureroasă din partea cititorului: „Făcuse o mișcare greșită? Ori se lovise de marginea lacului, de bordura lui de ciment? Avântul fusese frânt și durerea fulgerătoare. Se regăsi culcată pe gheață, lungită pe șold și pe coastă. Frigul o pătrundea prin haină. Obrazul, îngropat în zăpadă, amortise. Încercă să ridice capul. Tot așa mișcase căteava strivită sub roți. Încercă iar. Încet, cu sforțări supraomenești, reuși să se târâie pe mâini, sprijinindu-se numai pe genunchiul stâng, cel drept o săgeta la fiecare atingere, până la bordura de ciment. Se așeză și rămase așa mult timp, privind patinele devenite inutile, gândindu-se cum să le deșurubeze. Pe urmă, lipsită de orice gând, atentă doar la zvâcnirile sângelui. Parcul se strânsese în jurul ei cu copacii lui, cu aleile, cu pavilionul, cu zăpada care n-apucase să se topească, iar acum înghețase, cu vrăbiile lui. Cerul era mov, cu vine argintii. Ann încerca să domesticească durerea cuibărită înăuntrul ei. Pentru întâia dată înțelegea că trupul

îi e alcătuit din piese detașate. Nu știuse niciodată că are genunchi, brațe, șolduri. Totul fusese un întreg armonios.”

„În anumite forme de experiență” – scria Paul-Ludwig Landsberg în *Eseu despre experiența morții* – „ne resimțim propria personalizare stânjenită, zdrobită, sufocată de corporalitatea noastră. E clipa în care moartea ne apare ca distrugere a persoanei înseși.” Sorana Gurian știe perfect aceasta și face plauzibile toate manifestările care țin de degradarea ființei și de trecerea ei în moarte, plauzibile deși, cumva, dincolo de natural.

Judecând după tonul și stilul general al romanului, e clar că Sorana Gurian l-a citit pe Turgheniev, că îi știa pe Dostoievski și pe Tolstoi, poate pe Proust, cu care se aseamănă în ceea ce privește observarea degradării corporale și revelația timpului care distruge inexorabil, și pe Thomas Mann, cel din *Muntele vrăjtit*, o scriitoare afină lui Huxley, cel din *Orb prin Gaza*, unde există, de asemenea, un substrat abutobiografic (dacă nu e numai spiritul timpului la mijloc) și lui Gabriele d'Annunzio, mai ales prin obsesia pentru morbiditate, pentru finalurile tragice și cumva predestinate, amorțate încă de la primul paragraf al cărții. Cavalcada superbă, cu care se deschide romanul, unde fata și animalul sunt investiți cu forța primordialității integrate în marele, eternul spectacol al naturii, simți că nu poate să nu fie uvertura furtunoasă și sublimă a unui sfârșit sumbru.

Și totul e scris într-o splendidă limbă română, fără poticniri, lipsită de vetustețea la care ne-am putea aștepta, dată fiind perioada în care romanul a fost redactat și a apărut (autoarea *Concertului din muzică de Bach* scria un pic mai greoi, unele construcții frazale erau ușor dificultoase, din cauza influenței francezei), stilul e curgător, viguros, împerechind sintagme de o frumusețe care dă fiori. Nu am identificat decât câteva grafii depășite, situate la nivelul începutului anilor '40, așa încât presupun (spre regretul meu, nu am avut cum să merg la ediția *princeps*) că redevabilii redactori de la Editura Hasefer și-au făcut datoria netezind asemenea asperități, care ar fi fost supărătoare.

Livrescul ca opțiune existențială

Mai toți scriitorii noștri interbelici integrau natural referințele culturale în romanele lor. Citiți, atenți la ce era nou în lume, cu asimilări bune din călătoriile întreprinse prin diferite locuri, neatinși, în general, de complexul Dinicu Golescu, imprimau literaturii lor o respirație care, chiar dacă se ocupau și de medii patriarhale, provinciale, avea o prospețime a gândirii, a ideilor și a informației. Sorana Gurian se încadrează acestora, atât că, la ea, cultura poate părea, uneori, un element întrebuițat în exces. Cartea se deschide cu un moto din Marcel Jouhandeau – „Drama pare a se petrece totdeauna pe pământ și împrumută chipul omului; dar intensitatea, calitatea și îndrăzneala dorinței o transpun și totul se petrece într-o realitate nouă, în «absolut», amalgamând iadul și cerul.” – și toate capitolele sunt înzestrate cu asemenea „armuri”. Expresiile în franceză, germană sau

engleză, referirile la autori mari sau de literatură comercială, versuri din Apollinaire sau din Jules Supervielle, reproduse în original, sunt la ordinea zilei, denotând cosmopolitismul mediului, atunci când e cazul, dar mai ales cultura întinsă, surprinzătoare pentru vârsta tânără la care se găsea, a scriitoarei. I s-ar putea reproșa această abundență de citări, dorința de a spune tot ce știe, căreia nu a știut să îi reziste, și poate că aici e, în mod paradoxal, cel mai mult ea însăși, în această etalare a culturii pe care o asimilase intim, fără a o mai putea înlătura întotdeauna la timpul potrivit atunci când scria. Dar acesta nu e, din partea mea, decât probabil un exces de purism.

Nu este însă excesiv să observ că mai pierde din vedere anumite amănunte, cum ar fi, de pildă, acela că doctorul locuiește într-o casă „mică și pătrată“, unde încap nu numai familia, unde încap servitorii și bunica, dar în care mai vin să-și petreacă vacanțele și diferiți prieteni, pentru vilegiatură sau pentru vânatoare, singuri sau cu nevestele, care soseau „cu copii și doici“.

Rafinamentul acesta al educației sau poate autoeducației de înaltă calitate se exprimă în multiple moduri. Ca și înzestrările diverse ale autoarei. La viața părintelui Iulian, într-o seară, se discută despre problemele omului, ale existenței, ale opțiunilor morale în termeni care pot fi ai oricărui scriitor european important al începutului de secol douăzeci. Gazda dovedește că întotdeauna, o largime a gândirii care, în general nu e proprie unui preot ortodox de țară, dar se înțelege că Doctorul nu ar fi putut fi prieten atât de bun cu cineva care nu e atras, măcar în intimitate, de tentația de a exprima gânduri de liber-cugetător. Popa care se exprimă aici face figură de eretic: „Vedeți, ei ne sfătuiesc să primim totul, tot ce ni se dăruiește: viața și moartea, și despărțirea. Și suferința, și bucuria. Supliciuul lui Prometeu e pentru egoiști. Noi, cei simpli, nu ne putem depăși decât înăuntrul propriilor noastre granițe. Trebuie să trăim fără speranțe, o spun eu, preotul, fără nădejdea într-un rai care ne așteaptă. O victorie posibilă e numai cea câștigată asupra noastră înșine, într-un spațiu de timp efemer. Singura! Efemer? Unii pretind că pot seca plenitudinea clipei; dar care este măsura comună între gândul omului și clipa care trece? Au trecut mulți ani până am înțeles că între sufletul meu și veșnicie există aceeași apropiere ca cea dintre piciorul meu desculț și țărâna din vie.“

Impresionează fantezia ghidată de intuiție cu care Vivian comentează imagini dintr-un album cu reproduceri de artă tocmai dăruit lui Ann, album ca din întâmplare prezent pe măsuta unde se iau cafelele pe veranda casei preotului, ceea ce e cam artificial ca pretext, dar cât se poate de necesar în țesătura narativă. „Nu mă interesează Mausol, Părinte, spune Vivian, ci această Ariana din Muzeul Termelor, la Roma. Ariana abandonată. Profilul e al unei copile de șaisprezece ani, obrajii plini, gâtul rotund, părul ondulat ca o coroană... Gura se întredeschide sub aflusul suferinței, buza inferioară, umflată de plâns ori de mușcăături. Chipul unei muribunde. Ochii închiși. Capul dat pe spate. Atitudine caracteristică a tuturor capetelor antice, acest fel de a arunca capul înapoi ca un *noli me tangere*. Priviți-o, chipul

ei condamnă fără iertare pe cel care a trădat-o, adică pe fiecare dintre noi! Pe cel care răsplătește darul cu disprețul dragostea cu uitarea, suferința cu nepăsarea.“ Este o punere în abis a viitoarei suferințe a ei înseși, ca și a Doctorului, care e la fel de vinovat de ruperea legăturii.

Nu chiar în paranteză fie spus, termenii în care Sorana Gurian discută despre artă sunt ai unui critic de tipul eselistului versat, dublat de o sensibilitate sinonimă cu aceea a artitului. De altfel, întreaga dezbatere, purtată ca între pacienții de la Davos, protagoniști ai unor celebre controverse, nu e gratuită, ci servește conturării unui univers mai complex al personajelor și al cărții, dilemelor existențiale care vor fi fost și ale unora dintre oamenii instruiți ai deceniului al patrulea al secolului trecut.

O notă aparte merită degajarea cunoscătoare cu care surprinde luxul adevărat, înalta educație a unei societăți care știa să trăiască (de luat aminte la meniurile de la mesele descrise în carte, la prezența fructelor de tot felul în afara anotimpului în care ele se coc pe aici, indicând un comerț cu bunuri exotice, aduse de peste meridianele și paralelele Pământului) care a fost întrerupt în anii celui de-al doilea război mondial. A trebuit să treacă multe decenii până când, de pildă, „y-lang-y-lang“ să reintre în vocabular. Suspectez că atmosfera din anumite pagini, modul în care trăia înalta societate românească interbelică în *Incognito* a fost împrumutat de Eugen Barbu de la Sorana Gurian.

Stilul, mai trebuie spus, marcat și de un gust pronunțat al spectacolului, e versatil, acordat permanent la conținutul scenelor. E de comparat maniera în care romanciera tratează descrierea peisajelor cu aceea în care redă micile sau marile tensiuni din casa Doctorului, felul în care apare strada bucureșteană, cu acela în care sunt realizate momentele de deznădejde, de așteptare, de stupeoare, ca și dramele dureroase ale bolii, stările alterate ale conștiinței sau agoniile. Când lent, amplu, larg, când alegru, precipitat, când grav, când infuzat cu ironie bine temperată.

*

Construit contrapunctic, *Zilele nu se întorc niciodată* este un roman al eșecurilor și al nefericirii. Nici o perioadă frumoasă nu durează, totul intră în declin, se năruie, uneori în convulsii tragice, dispare. Existența umană este, pentru Soriana Gurian consunând cu existențialistii, o existență într-o moarte. Marile ei calități de scriitoare capabilă să se integreze suflului romanului românesc și european au rămas nevalorificate pe deplin. Condiții istorice mai puțin vitrege i-ar fi asigurat o carieră de succes, ulterior, ar fi de presupus, dacă nu cumva va fi fost să fie singurul în care să fi dat tot ce a putut, cum s-a mai întâmplat. Aceste supoziții însă nu-și au rostul.

Probabil că ființa trecătoare a autoarei, exotică și controversată, va fi greșit față de această lume – nu știu –, dar a trecut atât de mult timp, iar cărțile ar trebui să aibă propriul lor destin.

Cartea aceasta mi se pare atât de puternică, încât îi asigură locul în literatura noastră de după război.

Ion FILIPCIUC

Obârșia neamului bucovinean *Eminoviciu*

„Un adevăr rămîne un adevăr chiar atunci cînd legătura lui cu altă serie de adevăruri nu este descoperită încă...”

M. Eminescu

Tentativele istoricilor noștri literari de a descoperi și argumenta obârșia familiei poetului Mihail Eminescu pot fi sintetizate cel mai fericit prin expresia românească „a căuta acul în carul cu fin”. Cel mai fericit... pentru că surprinde rezultatele aproximative și neconvingătoare, dar, în litera ei, zicerea nu-i chiar atît de absurdă, întrucît, efectiv, un ac poate fi dibuit într-un car cu fin, luînd pai cu pai, pînă la ultimul fir, și rînduind-le pe fiecare spre a se desluși pe o arie mai întinsă decît marginile carului, ca să nu spunem paradigma în care se ocultează năstrușnicul ac. Se înțelege că lucrarea s-ar desfășura într-un sfert de veac sau mai multe... Esențial ar fi să intuim în care car cu fin se află acul și să nu căutăm exact acolo unde nu-i de găsit.

Dar nu întocmai au procedat și cercetătorii porniți să știe „de unde au izvorît și cură” strămoșii poetului pînă la bunicul Vasile laminovici, aflat prin anul 1806 într-o conscripție a satului Călineștii lui Cuparencu din Bucovina, în stînga rîului Suceava, nu departe de vechea Cetate de Scaun a Moldovei?

Problema se complică însă deoarece nu știm cu precizie din ce parte a pămîntului a venit Vasile laminovici în Bucovina și atunci se prea poate să avem cel puțin trei care cu fânul în care trebuie căutat acul *laminovici*: un car venit din Blaj, ținutul Târnavelor Bănățene; un car pornit dintr-un sat din Basarabia, de dincolo de Nistru, și încă unul ajuns în Bucovina dintr-un sat cu români din Polonia, dacă nu cumva chiar mai îndeaproape, din Pocuția.

Altfel spus, *acul* strămoșilor poetului Mihail Eminescu ar trebui căutat în mai multe *care cu fin*, cel puțin cîte vor fi ajuns pe pămîntul Bucovinei din ținuturi mai îndepărtate sau mai apropiate, din care s-au bejenit românii în

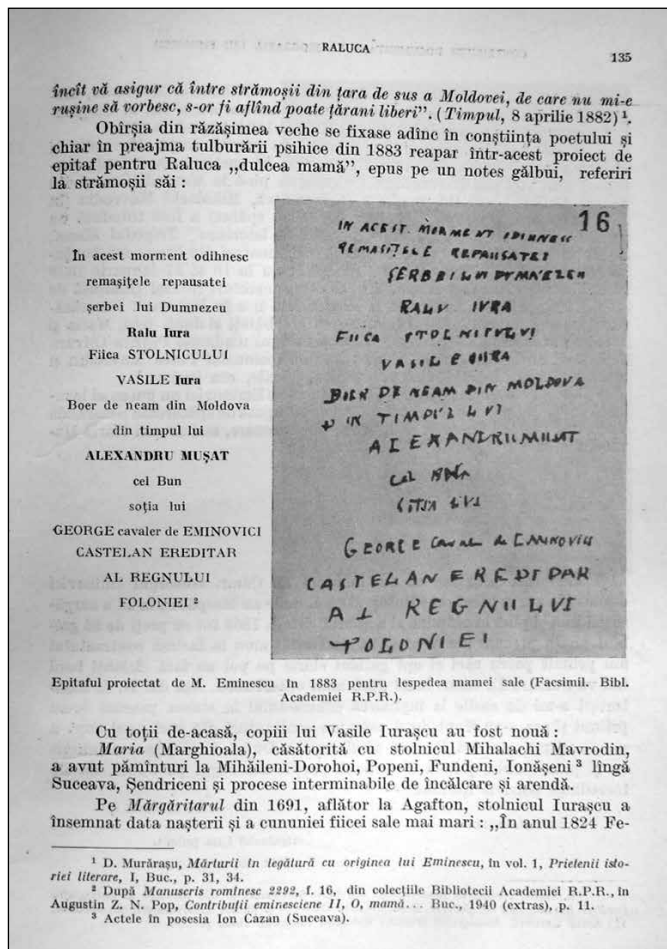
ultimul sfert de veac al XVIII-lea, pînă în preajma anului 1806, cînd în conscripția cu înscrisul familiei de la casa cu nr. 27 din Călineștii lui Cuparencu avem grafiat: *Vasile laminovici, soția lui Ioana, Agafia mama lui, Ion nepotul lui și Elena mătușa lui.*

Mai mult, în chip logic, un astfel de *ac rodnic* nu poate fi rătăcit și nici căutat decît cu firul ce i s-a trecut prin ureche și într-o paradigmă mai largă ar fi de bănuț că asemenea ac poartă răsucite între ele chiar mai multe fire: un fir *istoric*, un fir *geografic*, un fir *demografic*, un fir *etnic*, un fir *religios*, un fir *anamnezic* și un fir *onomastic*.

*

Unptic de hîrtie între manuscrisele lui Eminescu păstrează proiectul unui epitaf pentru „dulcea mamă” de la Ipotești și Augustin Z. N. Pop, care îl reproduce în **Contribuții documentare la biografia lui Eminescu**, Editura Academiei R. P. R., București, p. 135, credea că „Obirșia din răzășimea veche se fixase adînc în conștiința poetului și chiar în preajma tulburării psihice din 1883 reapar în acest proiect... referiri la strămoșii săi”, fiindcă textul, scris totuși de altă mîină decît a poetului, mai degrabă a tatălui său, care își vizitase feciorul din București și-i dăruise un ceas de aur, cu vreun an sau doi înainte, sună în felul următor:

„ÎN ACEST MORMENT ODIHNESC / REMAȘIȚELE REAPUSATEI / ȘERBEI LUI DUMNEZEU / RALU IURA / FIICA STOLNICULUI / VASILE IURA / BOIER DE NEAM DIN MOLDOVA / DIN TIMPUL LUI ALEXANDRU MUȘAT / CEL BUN

Epitaful proiectat de M. Eminescu în 1883 pentru lespeda mamei sale (Facsimil. Bibl. Academiei R.P.R.).

Cu toții de-acasă, copiii lui Vasile Iurașcu au fost nouă: *Maria* (Marghioala), căsătorită cu stolnicul Mihalachii Mavrodin, a avut pămînturi la Mihăileni-Dorohoi, Popeni, Fundeni, Ionășeni³ lângă Suceava, Șendriceni și procese interminabile de încălcare și arendă.

Pe *Mărgăritarul* din 1691, aflător la Agaftin, stolnicul Iurașcu a însemnat data nașterii și a cununiei fiicei sale mai mari: „În anul 1824 Pe-

¹ D. Murărașu, *Mărturie în legătură cu originea lui Eminescu*, în vol. 1, *Prietenii istoriei literare*, I, Buc., p. 31, 34.

² După *Manuseris romînesc 2292*, f. 16, din colecțiile Bibliotecii Academiei R.P.R., în Augustin Z. N. Pop, *Contribuții eminescane II, O, mamă...* Buc., 1940 (extras), p. 11.

³ Actele în posesia Ion Cazan (Suceava).

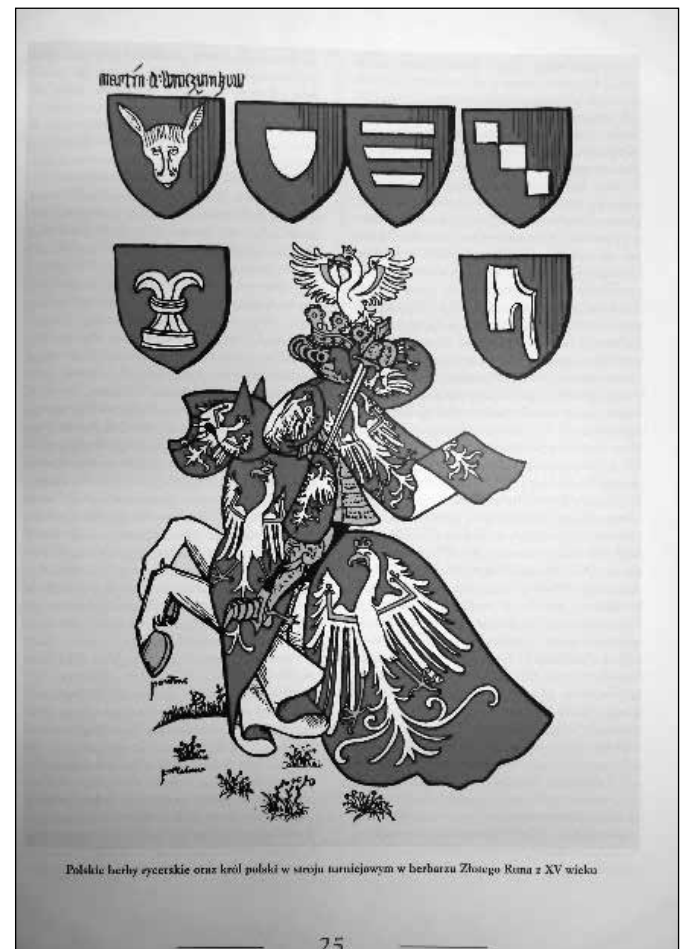
/ SOȚIA LUI / GEORGE CAVALER DE EMINOVICIU / CASTELAN EREDITAR / AL REGNULUI / POLONIEI”

Explicația încercată de Augustin Z. N. Pop este facilă și tributară unei metehne aproape generală în eminescologia românească, unde pasaje mai puțin clare din viața și opera lui Eminescu sunt trecute prin „capcana alienației” fără să se pună și întrebarea firească: Dar dacă acest epitaf conține un sîmbure de adevăr?

Cu atît mai mult cu cît savantul Grigore Nandriș, în studiul **Familia Eminovicz în Polonia**, „Junimea literară”, Cernăuți, an XII, nr. 4-5, aprilie-mai 1923, p. 89-90, avansa ipoteza că bunicul poetului, dascălul Vasile laminovici, va fi venit spre sfîrșit de veac XVIII din Polonia, așezîndu-se în satul Călineștii lui Cuparencu din stînga rîului Suceava, în Bucovina.

Spre asemenea obîrșie îndemna și mărturia lui Matei Eminescu despre tatăl său, care vorbea *germana* (învățată la școala din Suceava și prin cancelaria boierului Ioan Cârste de la Costâna), *ruteana* (folosită îndeobște de locuitorii satului Călineștii lui Cuparencu) și „*polonește*” (deprinsă în familie, măcar de la bunica, mama și mătușa lui).

Ceea ce nu probează că Vasile laminovici, soția Ioana, mama Agafia, mătușa Elena și nepotul Ion, nu erau români, dar nici nu exclude probabilitatea ca aceste cinci persoane să fi venit din Polonia. Însă, în cazul acestui număr nu mai vorbim de o familie, ci de un neam, întrucît un fapt limpede e acela că la 1806, în conscripția

Polakie herby eyecckie otaz król polski w stroju turniejowym w herbarzu Złotego Roma z XV wieku

sătenilor din Călineștii lui Cuparencu, ținutul Sucevei, la nr. 27 viețuia un *neam*, nu o singură familie, *laminovici*:
 – Vasile *laminovici*, *dascăl*, 28 [ani]
 – soția lui *Ioana*, 25 –
 – mama lui *Agafia*, 70 – (dar unde-i bărbatul acesteia?)
 – *Ioan*, *nepotul lui*, 12 –
 – *Elena*, *mătușa lui*, 82 – (dar unde-i bărbatul mătușei?)

Dar unde-s părinții lui *Ioan*, căci acest nepot nu poate fi odrasla *Elenei* care are 82 de ani și trebuie să fi fost feciorul fratelui sau al surorii *Ioanei*, care îl va fi botezat. Și pentru că acest nepot se cheamă *Ioan*, iar primul băiat al soților *Vasile* și *Ioana laminovici* va primi la botez același nume, bănuim că pe tatăl lui *Vasile*, bunicul lui *Gheorghe* și străbunicul lui *Mihail Eminovici* îl chema ...*Ioan*.

Faimosul *Petrea*, inventat de *Vasile Gherasim* pentru a intimida ipoteza lui *Grigore Nandriș* cu obârșia poloneză a *Eminovicilor*, nu-i de găsit în nici o scriptă bănățeană sau bucovineană, iar între descendenții *Eminovici* din Călineștii lui Cuparencu nu se vede nici un *Petrea*, nume care ar fi trebuit purtat de cel puțin doi-trei nepoți sau strănepoți, în conformitatea cu uzanțele onomastice românești. *Eminescologul D. Vatamaniuc* ne dă însă asigurări deșarte că „*Agafia este Soția lui Petre Iminovici*” (***Eminescu și descendenții săi din Bucovina***, în „*Bucovina literară*”, Suceava, an XVI, nr. 1 (179), ianuarie 2006, p. 3)

Apoi, cum se face că *Vasile* își schimbă numele de familie, *Iminovici*, pe traseul de la Blajul Târnavelor, în *laminovici*, în Călineștii de pe valea Sucevei?

Așadar, neamul *laminovicilor* din Călineștii lui Cuparencu, număra la anul 1806, patru familii dintre care înțelegem că măcar două purtau patronimul *laminovici*, peste celelalte două (mătușa *Elena*) și nepotul *Ioan* (de 12 ani) plutind doar semne de întrebare.

Întrebarea spornică ar fi: Ce s-a întâmplat cu acest neam? Trebuie să fi fost un eveniment cumplit din cât că au dispărut dintr-odată trei bărbați din asemenea structură socială, iar cei rămași în viață părăsesc locul dezastului. Din ce spațiu geografic și în ce împrejurări istorice au fost obligate aceste cinci suflete să pornească în bejenie? Statornicirea lor în Bucovina poate da indicii despre locul din care au plecat? Nu numai că poate,

însă ar trebui musai, altfel logica șchioapătă. Cauzele plecării lor în bejenie pot lămuri și patronimul *laminovici*?

Într-un cuvânt, ce i-a scos din vatra lor de baștină? *Focul* – incendiu, pîrjolul unei părți dintr-un sat ori satul întreg...? *Apa* – inundații catastrofale? *Pămîntul* – prin cutremur, prăbușirea caselor și surparea ogoarelor? *Aerul* – o furtună care distruge așezarea întreagă sau o parte în care nu se mai poate trăi? Fu război cu multă groază, molimă sau prigoană religioasă?

Putem repera efecte ale acestor elemente dezlănțuite în ținutul transilvan cu cel puțin cîțiva ani înainte de 1800? Avem date despre evenimente similare la acea vreme în Basarabia, Polonia sau în Serbia? Care e drumul cel mai scurt și lipsit de primejdii: Din Basarabia, de peste Nistru, din Polonia, dintr-unul din cele peste 500 de sate românești, cu biserici ortodoxe, preoți de rit ortodox, cnezi români și *jus valahorum* din Galiția și Pocuția, stăpînite cîndva de domnii Moldovei? Sau din Banat, unde *Iminovicii* erau toți uniați greco-catolici? Putea *Vasile laminovici*, bejenar dintr-un spațiu al uniației, să fie primit *dascăl* într-o biserică ortodoxă din Bucovina, unde primejdia unirii cu Roma pîndea vîrtos din partea rutenilor?

Patronimul *Eminowicz*, obișnuit la polonezi, nu ne ajută pentru că *Vasile*, bunicul lui *Mihail Eminoviciu*, s-a declarat *laminovici*, iar între poleaci nu găsim pe nimeni cu acest nume de familie; ba, încă radicalul *lamin-* sau numele de botez *Veniamin*, preluat parcă din Vechiul Testament, are o slabă reprezentare.

Eminovici pare a fi cuvînt de origine turcă, fie prin substantivul comun *emin* – om de încredere, administrator, fie prin patronimul *Emin*, după cum sună și un cîntec ritual rostit în noaptea de An Nou, serbat în mod tradițional în noaptea de marți spre miercuri, întrucît după vechile concepții la mai multe popoare, lumea s-a pornit într-o marți, și în preajma echinocțiului de primăvară, în 21 martie, cînd fetele de măritat își aruncă inelul într-un vas cu apă, acoperit cu o basma, pe sub care una dintre ele bagă mîna și scoate un inel, pe cînd celelalte cîntă:

Bülbül ohur yuvada / *Cîntă privighetoarea în cuibul ei*,
 Kanad calur havada. / *Apoi își ia zborul*.

Emin oglu sag olsun, / Să-l țină Domnul pe ful lui Emin,

Men niye ghidem yada. / El nu mă va lăsa să mă mărit altunde.

(Mehmet Ali Ekrem, **Civilizația turcă**, traducere în română de..., Editura?, an?, p. 232)

Emin oglu – fiul lui Emin, ar fi produs în sîrbă, polonă, ucraineană, armeană și română *emin-ovici*, *Eminovici* – care s-ar traduce din sufixul slavon *-ova*, pămînt, țară, după cum sună *Mold-ova*; pămîntul Moldei ori *Suce-ava*, pămîntul cățelei, *Tut-ova*, pămîntul dudului, *Crai-ova*, pămîntul craiului –, *Eminovicii* fiind, așadar, locuitorii, moștenitorii pămîntului sau ai moșiei lui *Emin*.

Și dacă, totuși, radicalul *emin* din patronimul *Eminovici* nu este de origine turcă? Sau, încă și mai limpede, în conformitatea cu scrisa lui Mihail Eminescu într-un articol din „Timpul” – „*autorul articolelor din «Timpul» nu este ardelean, neci neam de neamul său nu a fost ardelean*” –, strămoșii poetului nu au venit în Bucovina tocmai din ținutul Blajului?

Un argument oarecum colateral demonstrației este invocat adesea prin acel *Petru* sau *Petrea*, tatăl lui Vasile laminovici, care ajunge dascăl în biserica Sf. Nicolae din Călineștii lui Cuparencu. Dar nici unul dintre copiii lui Vasile laminovici din Călinești nu capătă numele *Petru* sau *Petrea*, cum se obișnuiește în orice familie mai așezată din ținuturile românești, și nici nepoții săi nu se învrednicesc de acest nume, fapt care ne este suficient să ne întrebăm dacă, într-adevăr, străbunicul lui Mihail era un *Petrea* *Eminovici*?

Numele acestui *Petrea* a fost pus în circuitul genealogiei eminesciene de către Vasile Gherasim, care

presupunea doar că *Petrea* laminovici s-ar fi născut prin 1732-1736, prin comparație cu vârsta mamei lui Vasile laminovici, *Agafia*, de 70 de ani în 1806, adică născută prin 1736. Dar luînd în calcul vârsta lui Vasile, 28 de ani în 1806, rezultă că *Agafia* l-a născut pe acest fecior pe cînd nu mai era prea tînără, la vreo 42 de ani! Să observăm că și sora sau cumnata ei, *Elena*, de 82 de ani în 1806, mama lui Ioan (nepotul lui Vasile laminovici), nu are lîngă ea un bărbat cu creștineasca lor „cununie” pentru a cumpăni odrăslirea acestui băiat la venerabila vîrstă de 70 de ani! Nepotul lui Vasile, pe numele de botez *Ioan*, trebuie să fi fost copilul unei alte femei: ori o soră mai mare a lui Vasile, ori o soră mai mare a soției sale, *Ioana*. Sau, pur și simplu, a fost declarat nepotul lui Vasile *Eminovici* și fiul *Elenei* spre a nu stîrni bănuiele autorităților care făceau conscripția din 1806.

*

Concret, radicalul din numele familiei *Eminovici* nu poate fi termenul turcesc *emin-*, însemnînd om de încredere, administrator, vechil sau funcționar fiscal, de vreme ce avem în limba română, încă înainte de pătrunderea turcilor spre gurile Dunării, cuvîntul ebraic, grec și slavon *yamin*, din structura unui nume biblic – *Benyamin* – apt să ofere românilor, bulgarilor, sîrbilor, grecilor, polonezilor, ungarilor și cehilor un nume de botez *Benyamin* și un patronim *Benjamin* sau *Yamin*.

Beniamin, este un nume creștin atît în calendarul ortodox cît și în cel catolic, provenind din numele ebraic *Benyamîn*, care ar fi compus din substantivele *ben* – fiul

și *yamîn* – dreapta, mâna dreaptă, putere, compus interpretat de unii lexicografi ca „fiul norocului, al fericirii” sau ca fiu al sudului, al unui spațiu dinspre miazăzi, întrucât *Benjamin*, a fost cel de-al doisprezecelea fiu al lui Iacov și al Rachelei, întemeietorul tribului de benjameniti, așezați în sudul Palestinei.

Pe filieră biblică greacă și slavonă, cuvântul pătrunde și în onomastica românească sub formele *Veniamin*, *Veniamina* sau, prin influență occidentală, *Benjamin* și *Beniamin*.

Dar să vedem ce spune un dicționar ceva mai darnic:

BENIAMIN. 1. Cel mai tânăr fiu al lui Iacov, numit *binyamîn* („fiu dreptei” adică „norocos”) de tatăl său, deși mama sa, Rachela, care a murit la nașterea lui, l-a numit *ben-ôni* („fiul durerii mele”) (Geneza 35:18,24). După dispariția lui Iosif el a ocupat locul de frunte în afecțiunea tatălui său, fiind singurul fiu în viață al Rachelei; acesta a fost un factor major care a dus în final la predarea fraților lui Iosif (Geneza 42:4, 38; 44: 1-34).

2. Tribul care a descins din Benjamin; ebraicul *binyâmîn*, ca și substativul colectiv, sau pl. bene *binyamîn*; de asemenea, *bênê yêmînî* Judecătorii 19:16; și sing. *ben yemînî* sau *ben hayyêmînî* (cf. *îs yemînî* 1 Samariteni. 9:1; *eres yêmînî*, v. 4). Un nume similar, *binu* (sau *mârû*) *yamina*, care s-ar putea să însemne „fiii (locuitorii) sudului”, este întâlnit în textele de la Mari (sec. al XVIII-lea î. d. Ch.) și unii cercetători, de ex. Alt, Parrot, au căutat aici antecedente pentru tribul biblic; dar diferența de timp și de origine face ca identitatea să fie foarte incertă.

Găsim multe detalii despre genealogiile urmașilor lui Benjamin, deși nicăieri ele nu sînt complete; în Geneza 46:21 sunt enumerate zece familii, dar Cronica numește numai trei clanuri (1 Cron.7:6 ș. urm.), dintre care Iediel nu apare sub acest nume în Pentateuh. Lista familiilor „taților” dinaintea Canaanului este dată în Numerii 26:38 ș. urm.; pentru detalii din vremea monarhiei, vezi 1 Cron. 8.

Tribul lui Benjamin a ocupat o fișie de pămînt în trecătorile dintre Muntele Efraim și dealurile lui Iuda. Granița cu Iuda este bine delimitată (Ios.18:15 ș. urm.; cf. 15:5 ș. urm.) și trecea la sud de Ierusalim, care a fost o cetate ieboșită pînă cînd a cucerit-o David. De aici trecea pe la Chiriatiel, care a fost cîndva în Benjamin (Iosua 18:28; conjuncția „și” este luată din 1.XX, dar textul este neclar.) Iosua 15:9 sprijină aceasta, identificînd-o cu Baala lui Iuda; Noth (Josua 2, ad. loc.) o consideră o glosă, dar ea este repetată în Josua 15:60; 18:14; Judecătorii 18:12; 1 Cronicarii 13:6; cf. 1. Cron. 2:50 ș. urm. Granița de nord se întindea de la Ierihon pînă la nord de Ofra, apoi mergea spre sud-vest la crestele de sud ale Bet-Horon, lăsînd Luz în Efraim (dar se poate că la început nu și sanctuarul de la Betel; Iosua 18:13). După dezbinarea împărăției, „Efraim” (adică regatul de nord) a ocupat Betelul și partea de est din Benjamin, dar granița s-a schimbat succesiv; cf. 2. Cron. 13:9. Granița de vest este dată de o

linie dreaptă de la Bet-Horon la Chiriatiel, dar existau așezări și mai departe spre vest (1 Cron. 8:12 ș. urm.).

„Beniamin este un lup care sfișie” – așa suna binecuvîntarea străveche a lui Iacov (Geneza 49:27). Tribul acesta a dobîndit un renume pentru vitejia și priceperea în război și era cunoscut pentru prăstiașii care mînuiau praștia cu mîna stîngă (Judecătorii 3:15; 20:16; 1 Cronicarii 8:40) Ehud, care a izbăvit pe Israel din mîinile moabiților, a fost din Benjamin; la fel a fost și Saul, primul împărat (1 Samaritenii 9:1), împărăteasa Estera (est 2:5) și apostolul Pavel (Romanii 11:1). Întrucît se afla în calea expansiunii filistenilor, tribul lui Benjamin a jucat un rol important în istoria lui Israel sub conducerea lui Saul și în general i-a rămas loial acestuia chiar dacă unii au trecut de partea lui David cînd acesta se afla în exil (1 Cronicarii 12:2-7, 29). De fapt, lupta aceasta a fost ținută minte multă vreme (2 Samaritenii 16:5; 20:1). Solidaritatea de clan a fost evidentă în împotrivirea lor dezastruoasă la cererea națională de a se face dreptate în problema concubinei levitului (Judecătorii 20-21) cu mulți ani înainte de monarhie (20:26 ș. urm.).

Odată cu stabilirea capitalei la Ierusalim, Benjamin a fost atras mai aproape de Iuda (1 Cronicarii 8:28) și, după dezbinarea împărăției, Roboam a păstrat această alianță (1 Împărății 12:21; 2 Cronicarii 11; vezi 1 Împărății 11:32, „din pricina Ierusalimului”). Au existat două porți ale lui „Beniamin” în cetate, una la Templu (Ier. 20:2), iar cealaltă era probabil aceeași cu „poarta oilor” în zidul de nord (Ier. 37:13; Zahei 14:10). În ciuda schimbării sorților războiului, Benjamin a continuat să facă parte din Iuda (1 Împărății 15:16 ș. urm.; 2 Împărății 14:11 ș. urm.; cf. 2 Împărății 23:8, „Gheba”). De la Restaurare înapoi, distincția este limitată la genealogii personale. (cf. Neem. 7; 11:7 ș. urm.).

În vedenia lui Ezechiel, partea lui Benjamin se află exact la sud de cetate (Ezechiel 48:22 ș. urm.).

3. Un urmaș al lui Iediel (1 Cronicarii 7:10).

4. Un bărbat din Benjamin, din perioada Restaurării, care și-a luat o soție străină (Ezra 10:32). Neem. 3:23; 12:34 s-ar putea să se refere a aceeași persoană.

(**Dicționar biblic**, Redactor principal J. D. Douglas, redactor general, Christianity Today, Societatea Misionară Română, Editura „Cartea creștină”, Oradea, 1995)

În calendarul ortodox, *Veniamin* era serbat în zilele de 31 martie, 29 iulie, 13 octombrie și 29 decembrie, suficient de frecvent într-un an pentru a li se conferi pruncilor născuți în preajma celor patru sărbători numele *Veniamin* sau *Veniamina*. Așa avem: *Veniamin*, mitropolitul Petrogradului, noul mucenic sfînt, împușcat de bolșevici în anul 1922 -25 ianuarie; *Veniamin*, diaconul din Persia, mucenic sfînt, mort în 424 prin tragere în țeapă -31 martie; *Veniamin*, mucenic -29 iulie; *Veniamin* Patriarhul, serbat în Duminica strămoșilor; *Veniamin* de Kiev, cuviosul, sec. al XII-lea, negustor bogat -13 octombrie; *Veniamin* de Nitria, cuviosul -29 decembrie (Tatiana Petrache, **Dicționar**

enciclopedic al numelor de botez, Cu un tabel alfabetic al sfinților ortodocși, Editura Anastasia, București, 1998, p. 307)

În ziua de 31 martie sunt serbați „Sfinții mucenici: AVDA episcopul și VENIAMIN diaconul și cei dimpreună cu dînșii, care s-a săvârșit în temniță mîncați de dihori și șobolani.” (Sinaxarul din luna martie, **Erminia Picturii Bizantine** după versiunea lui Dionisie din FURNA, Ed. Mitropoliei Banatului, [1979], p. 259)

Că numele *Veniamin* se pronunța la începutul secolului al XIX-lea în patru silabe *Ve-ni-ia-min* avem proba într-un document falsificat drept copie după un hrisov al domnului Petre Voievod, la data de 23 martie 1449 (6957), pentru „întăritură lui Petre Tâmpole, din uricul de miluire ci au avut bunul lui de la Ștefan voievod din liat 6901(1393) pre un sat la gura Tazlăului Mari, în ținutul Troțușului” – „Copie întocmai după condica vechi ci să păstriază aice în Mitropolie și să adiveriază. «S-au poslăduid de mine Ioan (Casu) paharnic: 1833 fev[rua]ri 26. Iscălit Veniamin mitropolitul Moldaviei.”

(**Documenta Romaniae Historica** (1449-1486), volum întocmit de Leon Șimanschi, în colaborare cu Georgeta Ignat și Dumitru Agache, Ed. Academiei R. S. R., București, 1976, documente false, I, p. 414)

Altfel spus, de prin anul 1833, dar foarte probabil după moartea mitropolitului Veniamin Costache, petrecută în 1846, falsificatorul reproduce în grafia numelui fostului mitropolit rostirea obișnuită în epocă, în care cuvîntul era alcătuit din silabele *Ve-ni* și *iea-min*, ceea ce înseamnă că la acea vreme și patronimul *Eminovici* putea fi pronunțat *leaminovici*, după cum ar trăda și grafia *la-mi-no-vici* chiar la purtătorii numelui în Bucovina ori *l-mi-no-vici* la cei din ținutul Tîrnavelor.

Între descendenții *Eminowicz* din Polonia întîlnim un *Beniamin*, născut pe la anul 1800, feciorul lui *Vichentie* (1771-1846), căsătorit cu *Tecla Scarf*.

Vasile laminovici însă, ajuns în Bucovina, a fost primit dascăl la biserica pe care o ctitorește boierul *Cuparencu* în satul *Călineștii* din ținutul *Sucevei*. Or, familia *Cuparencu* era înnobilitată în șleahă bucovineană de regele Poloniei la anul 1790, căci tatăl celor trei frați – *Kuparenko Mihał, Bazyl i Jan* –, *Miron*, murise în Polonia. Unde? Încă nu-i de aflat.

Acesta ar fi un al doilea punct de sprijin. *Cuparencu* se întoarce în Bucovina și probabil că de pe moșia poloneză își aduce și oameni de încredere ori de folos obștești. Sau, după ce pan *Kuparenko*, nu mai dă pe la băătăura leșască, pentru că partea aceasta de țară a fost cotropită de germani, austriaci și ruși, niște țărani sau păstori care îi munceau ogoarele și-i creșteau turmele ori îl slujeau la conac, îi duc dorul și-l caută la moșia din Bucovina. Unde primesc mintenaș azil ...agricol.

N-avem cum căuta ce sate a stăpînit familia *Cuparencu* în Polonia, unde erau la vremea aceea, 1700-1800, peste cinci sute de așezări cu țărani și păstori români, cu

biserici ortodoxe în fiecare sat, popă ortodox și județ după obiceiul pămîntului românesc, *jus valachorum*. Tot așa n-am dibuit conscripțiile ale populației sau tabule urbariale în care ar fi trecute numele de familie al viețuitorilor, cu acareturile și dobitoacele lor.

Într-un cuvînt încă nu cunoaștem *locul* de unde... au izvorît și cură neamul bucovinean *Eminovici*.

*

Am depistat totuși al treilea punct de sprijin, *timpul*, cînd se va fi petrecut plecarea lui *Vasile laminovici* din Polonia și așezarea lui în *Călineștii* lui *Cuparencu* din Bucovina. Căci în istoria Poloniei din acea vreme, cel mai păgubos eveniment a fost detrunchierea republicii nobiliare de către cele trei imperii – Austria, Prusia și Rusia –, ceea ce s-a întîmplat în anii 1792 și 1793, cu un exod masiv al pribegilor către Moldova, inclusiv cu rămășițele trupelor conduse de generalul *Tadeusz Kościuszko*, poposit pentru cîteva luni de zile în ținuturile moldave și pregătind o insurecție de proporții în spațiul ocupat de imperiali, motiv pentru care se iscă ciondăneli diplomatice între Rusia, Turcia și Moldova.

Bănuiala că un *laminovici*, tatăl nepotului *Ioan*, avînd 12 ani, pomenit în conscripția de la *Călinești* (1806), va fi luptat în trupele lui *Kościuszko* și a murit în confruntările cu agresorii, iar cei din neamul său, *Vasile laminovici* cu soția, mama *Agafia* și mătușa *Elena*, se vor fi înfricoșat de represaliile obișnuite în asemenea împrejurări sau chiar au suferit pedeapsa, cea mai adesea fiind pîrjolirea gospodăriei de către glotașii din oastea dușmană și țăranelui nu-i trebuia mai mult, că toate cele erau acoperite cu stuf și paie de secară, nu-i prea ușor de astîmpărat.

Așadar, în lamura obîrșiei familiei *laminovici* din *Călineștii* lui *Cuparencu* trebuie introduse în ecuație: *etimologia* patronimului *laminovici*, devenit ulterior *Eminovici*, *locul* din care a plecat această familie din baștina ei și *timpul* în care s-a consumat *bejenia* din Polonia către Bucovina, în *Călineștii* lui *Cuparencu*.

Pentru că în acest sat avem un precedent demn de luat în seamă: un document din vremea domnitorului *Vasile Lupu*, care zice la 1 iulie 1645:

„*Vasile voievod, domn Țării Moldovei.*

La toți slujitorii căți veți îmbla cu toate slujbele domniei mele la ținutul Suceavei pentru rîndul cestor ruși anume: Ioancea și ficiorul lui Larion și Crăciun și Simion și Andrei și Gligorie și Gavrilcea și frate-său Vasilie, carii au ieșit acmu din Țara Leșască și s-au așezat la seliște la Călinești ce iaste a boiarenului nostru Tăutului spătariul să-i cruțe de dajdie și de zloți și de lei și de taleri și de orți și de alte dabile de toate căte sînt pre alți mișei în țara domniei mele.

Tot așa și alții car vor vini... pînă să va împlea vremea lor, să știe, [iar] voi părcălabi și globnici și olăcari și povodari și deșugubinari de acel ținut [să le dați bună pace. Aceasta scriem]. /Suceava, 7153 iulie 1.” Adică 1 iulie 1645!

(Cf. Nicolae Iorga, **Anciens documents de droit roumain**, Paris-București, 1930, vol. I, p. 234 sau Teodor Balan, **Documente bucovinene**, vol. VII, 2005, p. 177, doc. nr. 113

O altă „prubă de piatră” pentru bănuielile noastre este cartea de scutire dată de Io Mihai Racoviți voevod Bojiu milostiu, gospodari Zemli Moldavscoi, în 7 iulie 1777, în Iași, pentru Miron, fiul lui Vasili cupariu, din care aflăm că acest „cupariu” avea moșie în Polonia – „*Scriem domniea me la boieri și la toți slujitorii carii veți îmbla ori cu ce fel de slujbe a domniei mele la ținutul Cernăuților, facem știre tuturor pentru Miron, feciorul lui Vasile cupariu, și cu frații lui carii, fiindu locul lor de cîtăva vreme înstreinat de la locurile sale în Țara Leșească și tãmplãndu-i-sã moarte acolo, acum copiii trãgînd ca sã viea în țară la moșia părintelui lor. Domniea me încă m-am milostivit și i-am ertat de toate dările și angheriile oricãte are eși pre alții în țara domniei mele, de toate sã fie în pace și scutială, nimãrui nimic sã nu de.*

Așjidere m-am milostivit domniea me și pentru desetina de stupi și goștina de mascuri și de oi încă sã fie în pace, sã nu de nici sã le ea nime cai de olac și sã fie în pace și de podvozi și de altele de toate, la nimic nime sã nu-i supere.

Așjiderea m-am milostivit domniea me și pentru patru omeni ce ș-ar aduce ii din Țara Leșească, omeni streini, sã nu fie de țară, încă sã fie în pace și în scutială, nimãrui nimic sã nu de, ce numai sã le fie pentru sluba casã lor.

Pentru aceea toți dacã viți vede carte domniei mele, toți sã aveți a vã feri de acei copiii și de omenii lor, nime întru nimic sã nu-i învãluiască, nici bucatele lor pentru alții sã nu li sã tragă, cã cinie s-ar ispiti a le face ori cãt de pușin val peste carte domniei mele, unii ca aceea trebuie sã știe cã vor fi de mare certare de la domniea me, într-alt chip n-a hi. Aceasta scriem.

U las I[et] 7225 iulie 7.

Io Mihai Rãcoviță voievod.”

(Teodor Bãlan, **Documente bucovinene**, VIII, nr. 164, p. 227-228; Originalul se aflã la Muzeul Bucovinei din Suceava, nr. 1599, hîrtie, cu pecete micã, roșie, octogonalã.)

Pentru cã, de fiecare datã cãnd li s-au primejduit viețile, averile și patria, polonezii s-au îndreptat cãtre ținuturile românești, înfãșurați în speranța cã într-o bunã zi își vor rãzbuna asupririle. Și nu fiindcã „în Moldova s-a creat o atmosferã de simpatie pentru cauza Poloniei” (apud Mircea Popa), ci întrucît în Polonia au existat în evul mediu aproape 500 de sate întemeiate de români, pribegiți, chemați sau ademeniți din Transilvania și Moldova, sate cu *jus valachicum*, cu biserici ortodoxe, cu preoți ortodocși, cu cneaz român, cu scutire de birurile impuse în satele cu drept rutean sau german. A se consulta în această privință cartea prof. dr. Grzegorz Jawor, **Osady prawo wołoskiego i ich mieszkańcy na Rusi Czerwonej w późnym średniowieczu**, teză de abilitare la Universitatea „Maria Curie-Skłodowska” din Lublin în 2000,

și publicatã patru ani mai târziu, cu o ediție și în limba romãnã, **Așezãrile de drept valah și locuitorii lor din Rutenia Roșie în evul mediu târziu**, traducere de Gabriela Gavril-Antonesei, Prefață de Victor Spinei, Facultatea de Istorie a Universitãții „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Institutul de Arheologie al Academiei Romãne, filiala Iași, Editura Universitãții „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2012, 274 p., unde sunt înregistrate 292 sate „de drept valah”, între care multe au încă numele romãnești: 7. *Spas* (Ispas); 13. *Jabłonica*; 15. *Targowica*; 21. *Lucza*; 30. *Wołosów*; 35. *Monasterczany*; 47. *Bukowna*; 56. *Łany*; 64. *Lipica* [Lipița]; 70. *Buków*; 78. *Bolechów Wołoski*; 79. *Wołoska Wieś*; 97. *Żuków* [Jikuv]; 100. *Hołubica* [Hulubița]; 106. *Sołonka*; 121. *Ruda*; 130. *Łukawiec*; 136. *Tarnawatka*; 141. *Kobylnica Wołoska* [Cobilnița Valahã]; 148. *Huszczka Wołoska* [Husca Valahã]; 157. *Branew Wołoska* [Poarta Valahã]; 159. *Łukawica*; 164. *Topolnica*; 178. *Stupnica*; 183. *Turka*; 200. *Bilcze* [Bilca]; 235. *Trójca* [Truița]; 243. *Sokola*; 263. *Tarnawa*; 278. *Tyrawa Wołoska*; 283. *Rudawka*, și 285. *Halde Szklarskie*. ((numerotația Grzegorz Jawor, op. cit., p. 271-273 și o hartã convingãtoare)

Cel din urmã sat se numea *Pole Holde*, cînd regele Wladislaw Oppeln îl rãsplãtește în decembrie 1377, pe Ladomir Valahul, „care ne-a slujit credincios și încă ne va sluji”, cãruia suveranul îi dãruia Cãmpul cu Holdã, în ținutul Sanok, „cu pãdurile, dumbrãvile și cîmpia ce este acolo, acea pustie cnezească, ca sã facã sat dupã «dreptul valah» și l-am dat lui în veci și copiilor lui cu toate înconjurimile și cu toate hotarele, ce din veci le are acea pustie... , cu pãșunile și cu rãurile și cu bãlțile și cu toate pescãriile și cu toate foloasele ce le poate avea, liber este sã le vândã, liber este sã le schimbe cu o egalã valoare și cu cnezia-i liber, iar pentru aceasta cneazul are sã slujească cu 3 arcași...” (**Akta grodskie i ziemskie**, vol. VII, Lwow, 1868, p. 22; cf. Ștefan Meteș, **Emigrãri romãnești din Transilvania în secolele XIII-XX**, Editura științificã, București, 1971, p. 36)

Însã chiar și dupã o sutã de ani, romãni se întorceau la baștinã lor strãmoșească și în acest sens vom pomeni documentul prin care Basył Cupara este împãmîntenit cu satul Șeptiț, în 1676, de cãtre regele Poloniei – „*KUPARA BAZILI, nobilitowany wraz z innemi 1676 r. zlecenie hetmanów i hospodara wołoskiego. Tenże otrzymał 1694 r. potwierdzenie posiadania Szeptyc*” (**Akta grodskie i ziemskie**, Lwow, 1868, X, 6225; cf. și **Herbaz Polski**, tom III, Warszawa, 1909, p. 197) – iar peste un veac, patru nepoți ... Cuparencu se „rebejenesc” în Moldova, dupã cum glãsuiește cartea de scutire datã de Io Mihai Racoviți voevod Bojiu milostiu, gospodari Zemli Moldavscoi, în 7 iulie 1777, în Iași, pentru Miron, fiul lui Vasili cupariu.

Precum se vede, boierul Vasile Cupariu a avut moșii în Polonia, de unde o parte din țãrãni care îi lucrau pãmîntul au venit în Moldova și s-au stabilit în satul Cãlinești, proprietatea spãtarului Tãutul, în anul 1645; ulterior, dupã moartea tatãlui lor, Miron, nepoții lui Vasile Cupariu vin și ei în Moldova, împreunã cu patru slujitori – probabil

capi de familie aducându-și aici averea împlătoare (vite, podoabe, monede).

În scriptele cu bucovinenii – boieri, mazili, ruptași – care au depus *Jurământul de credință* față de curtea imperială de la Viena, în ziua de 1 / 12 octombrie 1777 se numără și trei Cuparencu – *Manolachi, Ion, Vasile*, descendenți ai unui Miron *Cupariu*, – ceea ce înseamnă că familia nu era încă atât de firavă sub raport... demografic. (cf. Ion Popescu și Constantin Ungureanu, **Românii din Ucraina între trecut și viitor**, vol I, *Românii din Regiunea Cernăuți* (studiu etnodemografic și sociologic), Uniunea Interregională „Comunitatea Românească din Ucraina”, Cernăuți, 2005, p. 70).

Supușii lor vor fi fost aduși din ținuturile poloneze.

Amănuntul important – toți aceștia erau români. În chip firesc vorbeau trei limbi – limba română maternă, limba polonă și limba ucraineană proprie ținutului polonez locuit de populație majoritar ucraineană – și practicau cultul creștin ortodox. Așa se poate înțelege în ce condiții ajunge în Călineștii lui Cuparencu și Vasile laminovici, care va fi instalat dascăl la biserica satului, ceea ce înseamnă că ori știa mai multă carte decât ceilalți săteni, ori în Țara Leșască va fi fost dascăl în biserica ortodoxă a românilor de acolo. Faptul că biserica din Călinești, construită în anul 1797, poate că nu în întregime, unde totuși slujea preotul Săvescu, va fi sfințită abia în anul 1804, avându-l ca dascăl pe Vasile laminovici, poate stârni supoziția că bunicul lui Mihail Eminescu se va fi implicat în desăvârșirea unei rînduiri gospodărești. A și contribuit cu ceva agoniseală pentru înzestrarea bisericii, a reușit să-i pună la cale și pe alți bejenari? Nu avem nici o știre. Rămîne de stabilit doar din ce ținut sau localitate din Polonia vin cei se așează în satul Călinești de (lîngă sau) pe Suceava, spre a căuta printre polonezii sau românii de acolo și familia laminovici sau Eminovici.

Numai că în asemenea demers ne întîmpină un serios obstacol. Descendența căminarului Gheorghe Eminovici dintr-o ramură a unei familii din ținutul Blajului transilvan a fost bine documentată și subiectul a primit girul unor cercetători de prestigiu, între care eminescologul D. Valamaniuc, afirma cu tărie: „Contribuțiile noastre documentare elucidează chestiunea originii familiei poetului. Căutarea de ascendenți în afara comunității naționale este un capitol definitiv închis în biografia sa. Cercetările mai rodnice se dovedesc cele întreprinse în arhivele din diferite localități din țara noastră. Meritul pentru orientarea cercetărilor în această direcție îi revine lui Vasile Gherasim, care întreprinde primele investigații în arhiva parohiei din Călinești și aduce informații prețioase privind familia poetului. Noi urmăm drumul deschis de Vasile Gherasim și extindem cercetările și în arhivele din afara hotarelor Bucovinei. Mărturiile documentare importante provin din arhivele din Transilvania și aparțin, în general, unor cercetători onești a căror muncă o prețuim și îi cităm cu toată rigoarea științifică. Ar fi o impietate să învinuim predecesorii noștri de incompetență

ori rea credință pentru stadiul cercetărilor din vremea lor. Nimeni însă înaintea noastră nu a făcut legătura, cu documentația necesară, între Iminovicii din Transilvania și Iminovicii din Bucovina, străbunii poetului național.” (D. Vatamaniuc, Prefață, în vol. **Eminescu și Transilvania**, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1995, p.5-6)

Totuși, nedumeririle persistă pentru că Petrea Eminovici, tatăl lui Vasile, nu-i de găsit prin documente și scornirea lui zdruncină obîrșia bănățeană a neamului Eminovici, adăugîndu-se la pricina pentru care bejenarii din ținutul Tîrnavelor pornesc spre Bucovina, precum și timpul istoric în care se va fi petrecut acest fapt important pentru viitorul unui poet ca M. Eminescu.

Așadar, de la mormîntul Ralucăi Eminovici din Ipotești, *nazat do Polski!!!*, la mormintele Eminowicz din Cracovia. Însă cu ce ar trebui plecat la drum? Deocamdată, pentru a cumpăni dificultățile, e suficient articolul lui Gr. Nandriș, **Familia Eminowicz în Polonia**, 1923, cu arborele genealogic Eminowicz stema Dolenga, și cu mențiunea că în cimitirul din Cracovia se află mai multe morminte avînd în epitaf numele *Eminowicz*. Cel mai impulsivant este faptul că arborele genealogic al herbului Dolenga numără peste 50 de bărbați Eminowicz, așa încît avem de unde alege. Și ce poate fi folositor?

Înainte de toate cîteva cărți: Lord Robert Haward, **The second partition of Poland**, Harvard University Press, Cambridge, London 1915; *Jurnalul de campanie al generalului Tadeusz Kościuszko*, din 1793; o culegere de cîntece și poezii populare, dedicate generalului Kocsiuszko, compuse și rostite la vremea confruntărilor dintre polonezi și cotropitorii ruși, la cea de-a doua și a treia împărțire a Poloniei, 1792, 1793; tabelul nominal cu șleahta bucovineană, unde figurează și boierii Cuparencu.

Și ar mai trebuie de căutat: Moșiile stăpînite de boierii Cuparencu în Polonia și Conscripții ale populației din satele românești din Polonia spre a depista familii cu numele *Eminovici*. Mai degrabă cu numele *Jamin* – *Jaminov* sau *Jaminovici*, cum se declara Vasile laminovici din Călineștii lui Cuparencu în conscripția bucovinenilor din anul 1806.

Și nu numai atît. Pentru că ne aflăm doar în capătul unui drum. Să nădăjduim că rodnic.

Căci nimic nu trebuie pierdut în ceața ipotezelor și s-ar putea ca între neguțătorii armeni cărora domnitorul Alexandru cel Bun le acordă scutire în vămile din Suceava, Siret sau Cernăuți, la anul 1408, să fi fost și un *Eminowicz* sau mai de bănuț un *Eminek*, pentru că un întâi purtător al acestui nume întîlnim ceva mai târziu, în vremea lui Ștefan cel Mare, când, în bătălia de la Ștefănești, iulie 1476, hanul Crimeii, aflat sub suzeranitatea Porții Otomane, îl trimite în Moldova pe *Eminek* Mârza, în fruntea unui corp de oaste cu vreo 10.000 de luptători, pentru ca, în alianță cu turcii, să-l înfrîngă pe „*necredinciosul moldovean*”. Tătarii intră în Moldova probabil „*prin vadul Rașcu și apoi, urmînd valea Răutului*”; împânzesc împrejurimile,

„provocând mari distrugerii și jafuri” (Al. Gh. Sasu). *Bătălia decisivă se dă pe Prut, la Ștefănești*, și Baldassar de Piscia povestește în scrisoarea expedită Papei că „tătarii au călcat târgul Ștefănești, din Valahia [Moldova], așezat în preajma Sucevei, trecură peste râul ce-i zice Siret, la jumătate de zi de mers de Suceava, cu pradă de cincisprezece mii de frunțași”.

Ștefan cel Mare atacă ariergarda năvălitorilor și desfășurarea luptei este povestită în scurt de cronicarul polon Jan Długosz: domnul moldav „se aruncă asupra oastei tătarilor, de ale căror puteri se temea mai mult decât de ale turcilor. Și cu ajutorul lui Dumnezeu îi strivi pe aceștia într-un măcel crâncen. Și-i urmări pe fugari cu atâta râvnă, încât ucise mai mulți din fugă decât din luptă”. Însuși strategul tătarilor, Eminek Mârza, recunoaște înfrângerea într-o scrisoare trimisă sultanului: „*necredinciosul, venind în urma noastră, a făcut război crâncen cu noi; ne-au pierit mulți oameni; doi frați de-ai mei au devenit martiri; ne-au pierit luptători destoinici, cai și arme*”. (Cf. George Marcu, coord., **Enciclopedia bătăliilor din istoria românilor**, Editura Meronia, București, 2011)

Eminek pare a numi, aici, mai degrabă funcția hatmanului tătar *Mârza*, adică împluternicit, conducător, șef peste oastea implicată în acțiunea din Moldova. *Emin* din

limba turcă este un atribut nu doar administrativ-politic, ci și folcloric, similar *voinicului* sau lui *făt-frumos* din cântecele și basmele românești. Iar numele de alint, rostit și scris de Veronica Micle, „*Eminul meu iubit*”, în relația amoroasă și epistolară cu poetul, păstrează ceva din încărcătura sentimental-folclorică a cuvântului turcesc.

Probabil că acest înțeles primar avut de *Emin* în limba turcă să-i fi determinat și pe câțiva descendenți ai herbului polon *Dolega Eminowicz* să-și scurteze patronimul: *John Emin* (fost Zbigniew Eminowicz) schimbă patronimul întregii familii (Krystyna Irene, soția; Mark Michael, fiul și Jo-Anne Patricia, fiică), în Chambers, Canada, în ziua de 16 decembrie 1965; Ceea ce îl obligă pe *Mark Michael Emin* (fost Marek Eminowicz), absolvent al Universității din Toronto, Canada (6 iunie 1969), și Master of business administration al Universității din Philadelphia, Pennsylvania, S. U. A., în 22 mai 1972, să urmeze voința paternală.

Precum se poate constata, vlăstarele lui Murad Emin, plecat negustorește din Georgia și așezat gospodărește în Cracovia, au trecut peste mări și țări, cuprinzând întreg pământul.

Firește însă că noi nu ne vom hazarda să descilcim etimonul patronimului *laminovici*, *Eminovici-Eminescu* hălăduind și peste Triunghiul Bermudeilor...

Theodor CODREANU

Eminescu și patriarhul Marii Uniri

Cititorul se va aștepta să vorbesc aici despre teza de doctorat a lui Elie Cristea, din 1895, susținută la Budapesta, în limba maghiară, îndrumător fiind Pr. Nicolae Ivan, publicată sub titlul *Eminescu és művei. Tanulmány az újabb román irodalom köréből* (SZAMOSUJVÁRTT, Todorán Endre, „Aurora” könyvnyomdájá, 1895), semnată Cristea Illés. Ironia face că acest studiu a fost tradus și publicat în românește abia în anul 2000: *Eminescu, viața și opera. Studiu asupra unei creații mai noi din literatura română* (Miercurea Ciuc, Editura Tipographic, ediție îngrijită de Ilie Șandru). Anterior, doar Elena Stan, Gh. Bulgăr și, mai ales, mitropolitul Antonie Plămădeală (*Pagini dintr-o arhivă inedită*, București, Editura Minerva, 1984) au semnalat importanța pentru eminescologie a cărții Patriarhului Miron Cristea, adevărată replică indirectă venită din Ardeal la adresa ineptului „studiu critic” al canonicului blăjean Al. Grama (*Mihail Eminescu. Studiu critic*, Blaj, 1891). Grama a fost atât de înverșunat împotriva lui Titu Maiorescu și a „Junimii”, încât și-a revărsat idiosincrasii asupra lui Eminescu, deși, ca intelect și cultură, nu era lipsit de potențial. Așa se explică faptul că între acuzele imaginare ale învrâncenatului erau *lipsa patriotismului* la Eminescu și

„ateismul”. Încă Antonie Plămădeală a înțeles că tocmai aceste etichetări iresponsabile au fost spulberate de tânărul Ilie Cristea. Într-o scrisoare către Geo Bogza, din anii '80, Antonie Plămădeală formula paradoxal/răsturnat relația dintre profunda spiritualitate eminesciană și viitorul patriarh al României: „cine crede în Eminescu crede și în Dumnezeu”. (Firește, ilustrul mitropolit făcea aluzie la improbabilul „ateism” al lui Geo Bogza!). Elie Cristea are această intuiție esențială și, cu toate că cercetarea întreprinsă de el pare azi depășită, ca informare și problematică, el este adevăratul întemeietor al eminescologiei (alături de Titu Maiorescu). Formulează deja judecăți fundamentale. Între altele, puțini știu că sintagma celebră „*lucefărul poeziei românești*” o datorăm cărții sale. Voi mai reaminti alte două aprecieri. Despre *Doină*: „Exista oare în toată creația pământească o poezie care să se întipărească în sufletul fiecărui român ca *Doina*? Pot să afirm cu tărie că nu”¹. Despre articolele

¹ Astăzi, când detractorii lui Eminescu (îndoctrinați *political correctness*) sunt atât de înverșunați contra acestei capodopere (citită la Junimea,

din „Timpul“: „Sunt cele mai frumoase dintre câte au apărut în coloanele acestui ziar. Sunt articole energice, curate, din care lipsesc neologismele și străinismele“².

Dar viitorul patriarh descriează cu mult mai mult, nerestrângându-se la formularea unor asemenea judecăți, dovedind profunda influență lucrătoare, de arheu, a geniului eminescian, jertfă a anului 1883, când ardeleni descinși în vechiul regat visau la întregirea cu patria-mamă, adunați în Societatea secretă „Carpații“, clădită, simbolic, pe 24 ianuarie 1882, ca semn de continuare nu a „Miciei Uniri“, cum le place unora să spună, ci a Unirii Fundament al Marii Uniri (Ioan-Aurel Pop). Pe 5 iunie 1883, Eminescu a citit devastatoarea *Doină* care se încheia, ghilotinar, cu o celulă cretică (monosilabică, și) urmată de cel mai amplu picior metric suportat de ritmica limbii române, cel septasilabic, numit de specialiști *antehipermesomacru* (Adrian Voica): *spânzurătorile*, vers teribil, anticipat de un peon III și un dactil, toate aceste patru celule ritmice de un dinamism strivitor:

*Îndrăgi-i-ar ciorile
Și spânzurătorile!*

Eminescu aduna în *Doină* întreaga istorie a românilor, proiecție stranie a Daciei Mari (încapsulată și în *bolgia Rugăciunii unui dac*), *De la Nistru pân' la Tisa*, gândită, prin el, de Societatea „Carpații“ și purtată în inimă încă din anii 1869-1871, culminând, atunci, cu Serbarea de la Putna, pornită în cinstea aceluiași Ștefan cel Mare, ani în care s-a pus foarte rău mai ale cu autoritățile din Pesta, când în „Federațiunea“ lui Alexandru Roman și Ion Poruțiu apăreau trei articole incendiare (1870, semnate Varro): *Să facem un Congres, În unire e tăria și Echilibrul*, toate ducându-l la un proces de presă din care a scăpat ca prin miracol de întemnițare. Nu și celălalt geniu, Ciprian Porumbescu, stins din viața-i scurtă la 6 iunie 1883, tulburător, chiar a doua zi după ce Eminescu dăruia prietenilor junimiști *Doină*, la 5 iunie 1883.

De remarcat că Elie Cristea întâmpina poezia eminesciană, încă din titlu, sub semnul noutății/modernității, dedicându-i o teză de doctorat tocmai în centrul spiritual al Ungariei care-l prigonise pe jurnalist. Scopul era să arate, în spiritul Școlii Ardelene, că românii dau umani-tății europene genii de talia lui Eminescu, încât umilirea și nedreptățirea istorică a poporului său era profund eronată. Tânărul Cristea era cel dintâi care confirma și urma profeția lui Titu Maiorescu din finalul studiului *Eminescu și poeziile lui* (1889): „Acesta a fost Eminescu, aceasta este

pe 5 iunie 1883, unde a produs o impresie extraordinară), comentatori onești de felul lui Nicolae Ionel, descoperă saltul vizionar-estetic realizat de poet comparativ cu doina tradițională, care era centrată pe elegiac. Încă Hasdeu (iar după el, Delavrancea) va sesiza că Eminescu „scoate hotărât doina, din zona elegiei, relevându-i virtuțile stenice, virile“, făcând transcenderea de la doina de formulă alecsandriniană, cum e *De-aș avea...*, la doina incendiară a „purtătorului de cruce“, de o rară vigoare existențială, devenind o doină a tuturor doinelor românești. (Vezi Nicolae Ionel, *O doină a doinelor noastre*, în „Litere“, Târgoviște, an XIX, nr. 9/222, septembrie 2018, p. 53-56).

² Vezi și Alexandru Briciu, *Miron Cristea, un patriarh eminescolog*, în „Lumina de duminică“, 16 ianuarie 2015.

opera lui. Pe cât se poate omeneste prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, și forma limbei naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești.“³ Cu deosebirea că în Elie Cristea profeția se va extinde atocă cuprinzător și în propriul destin care se va confunda cu istoria întregii națiuni mergătoare către împlinirea visului genuin de secole, al Marii Uniri. Această imagine se conturează cu o elocvență acuratețe documentară și ideatică într-o recentă carte: *Ierarhul Miron Cristea: Patriarhul Marii Uniri* (București, Editura BASILICA, 2018, cu un *Cuvânt înainte* semnat de Ț Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române). Preafericitul Părinte Daniel sintetizează astfel locul inconfundabil din istoria Bisericii noastre: „Ardelean, născut la Toplița, în 18 iulie 1868, primind la Botez numele Ilie, având o cultură teologică, filologică și filosofică solidă, dobândită în țară și străinătate, primul Patriarh al României, Miron Cristea, s-a impus în istoria Țării și a Bisericii noastre prin trei calități remarcabile: *mare luptător pentru libertatea și demnitatea românilor transilvăneni și pentru unitatea poporului român, bun organizator al vieții bisericești și promotor al demnității Bisericii Ortodoxe Române pe plan internațional.*“ (p. 5). Urmează argumentarea de rigoare, atât în cuvântul prefațatorului, cât și în cele 22 de studii și evocări semnate de R. Cândea, pr. D. Furtună, protos. Teofil Ionescu, pr. Vladimir Burjacoschi, George Plastra, Constantin C. Stoicescu, S. Simeonov, Alexandru Lapedatu, G. Țițeica, Sebastian Stanca, Gr. Grecescu-Muscel, pr. Gheorghe Cotoșman, pr. Harelambie Roventza, D. Georgescu, pr. Victor Popescu, Ț Emilian Târgovișteanul, Al. Vaida-Voievod, Pamfil Șeicar, Ț Nicolae, Mitropolitul Banatului, Constantin Brătescu, Virgiliu Z. Teodorescu și pr. Grigore N. Popescu.

Din toate aceste studii și evocări, rezultă, fără urmă de tăgadă, rolul de prim-plan al Bisericii Ortodoxe Române în nutirea unității spirituale și lingvistice a tuturor provinciilor românești, fără de care Marea Unire geopolitică n-ar fi fost posibilă. Patriarhul Miron Cristea a înglobat, cu asupra de măsură, toate aceste dimensiuni. La plecarea patriarhului, survenită în 1939, Pamfil Șeicar, îl evoca astfel pe acest *mag al unității românești*: „Avea în ținuta lui o firească aristocrație, în gesturi o eleganță de senior, una o blândețe a privirii cu o severă energie a gândului. Era un nobil exemplar de autenticitate românească: pietatea noastră ar putea să urmărească în străfunduri de veacuri filiația acestui prinț al Bisericii, sortit să însemne în istoria noastră națională un nume de hotar. (...) Poate a fost cel mai armonios destin: să-ți fie dat să trăiești de la 50 la 70 de ani visele tinereții în ceea ce au avut ele mai îndrăzneț, mai fascinant. Copilul de

³ Titu Maiorescu, *Opere*, II, ediție, note, comentarii, variante, indice de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, note și comentarii de Alexandru George și Al. Săndulescu, București, Editura Minerva, 1984, seria „Scriitori români“, p. 108.

țaran din Carpații transilvani, studentul dominat de imaginea unei patrii libere *de la Nistru până la Tisa* (s.n.) să ajungă patriarhul României Mari și să păstorească timp de douăzeci de ani.// A adus în viața suflotească a națiunii cel mai curat gând de unitate, a fost ardeleanul cel mai refractar singularizărilor provinciale. A gândit unitar, s-a socotit fiu din totdeauna al unei Români Mari ce a existat în sensibilitatea națională înainte de a fi fost o realitate geografică. Armonia lui interioară se exterioriza în acele neuitate cadențe ale celei mai frumoase grăiri românești." (p. 129-130). Nu întâmplător, precizează Pamfil Șeicaru, i-a fost dat să fie primul dintre emisarii veniți la București (alături de Vasile Goldiș, Iuliu Hossu, Al. Vaida-Voievod și Caius Brediceanu), aducând regelui Ferdinand I Actul Unirii din „acea memorabilă zi de 1 Decembrie 1918” înveșnicită la Alba Iulia.

Cititorul poate observa că am subliniat sintagma *de la Nistru până la Tisa*, celebrul vers eminescian din debutul *Doinei*. Asta îmi spune că Pamfil Șeicaru a înțeles că intertextualitatea eminesciană la care a apelat și care susține acest princiar portret al patriarhului ascunde, în străfundurile lui, dramatismul unei întregi istorii. Filația aceasta nu este ea începută chiar din teza de doctorat, cu singularizarea între capodoperele eminesciene a *Doinei*? Ne amintim de uimitoarea apreciere a Mitropolitului Antonie Plămădeală: „*cine crede în Eminescu crede și în Dumnezeu*”. E aici un Eminescu, *arheu* al geniului românesc, de care a fost pătruns și tânărul Elie Cristea, iar odată cu el istoria modernă a Bisericii Ortodoxe Române. Faptul a fost înțeles și de alt semnatar din volumul comentat, pr. D. Furtună⁴, autor al eseului *Mihai Eminescu și Patriarhul Miron*, grăitor spre a descria identificarea ierarhului cu creștinismul și cu destinul istoric al neamului românesc. Antologatorii cărții nu au greșit punând textul imediat după cea mai consistentă/densă radiografie a personalității lui Miron Cristea, semnată de R. Căndea (p. 12-30). Eseul preotului D. Furtună datează din 1938 și a fost publicat întâia oară în revista „Biserica Ortodoxă Română” (an LVI, nr. 9-10, p. 653-657). Iată cum își începea discursul critic pr. Dumitru Furtună: „Este patriarh al vârstei, este patriarh al credinței, este patriarh al vremii vremuite, este patriarh al sufletului inspirat de la întreaga vigoare a neamului românesc și de la geniul național. Mihai Eminescu, acela care a rostit cuvintele că Biserica Ortodoxă Română este «maica poporului român»” (p. 31). Două poezii, consideră pr. Dumitru Furtună, au călăuzit idealul național al tânărului Elie Cristea, *Doină* și *Ce-ți doresc eu ție, Dulce Românie*: „Nu putea găsi o îndrumare mai potrivită pentru lunga cale anevoioasă, dar plină de roade și de izbânzi, pe care a purces.” (p. 33). Cele două poeme acopereau adolescența (1867) și clipa jertfirii sale (1883). Pr. Dumitru Furtună ne reamintește că la moartea lui Eminescu (1889), Elie Cristea împlinea 21 de ani, pentru ca,

⁴ Preotul Dumitru Furtună (1890-1965) a fost un dotat teolog, istoric, publicist și folclorist român, una dintre cărțile sale, *Izvodiri din bătrâni* (1912, 1947), fiind premiata de Academia Română.

la scurt timp, să-i închine teza de doctorat în care putem „recunoaște documentar toate legăturile spirituale dintre autor și cel mai mare poet al românilor./ Ce profetică legătură, cu adevărat minunată!” Acest ultim enunț exclamativ condensează arheitatea eminesciană lucrătoare în cel care sintetiza devenirea *patriarhică* a Bisericii Ortodoxe Române, încununată cu înaltul destin geopolitic al Țării de la 1 Decembrie 1918, confirmat prin patriarhatul din 1925. Putem spune că Eminescu a coagulat în sine *maica spirituală a neamului românesc, eminescianizând* Biserica prin Miron Cristea (dar nu numai). Autorul surprinde acest proces în patru momente: „I. Unificarea într-o singură Biserică Autocefală, în care toți mitropoliții și episcopii din România Mare recunosc autoritatea supremă a Sfântului Sinod (30 decembrie 1919)./ II. Înființarea de noi episcopii (a Clujului, a Oradei, a Constanței, a Bălților, a Cetății Albe, a Armatei, a Maramureșului, a Americii (10 martie 1923), de noi seminarii (Dorohoi – 1 iulie 1923) și înființarea Facultății de Teologie de la Iași (1926) cu sediul la Chișinău./ III. Ridicarea scaunului arhiepiscopal al Ungrovlahiei la rangul de scaun patriarhal. În februarie 1925, titularul acestui scaun, Miron Cristea, devine patriarh al Bisericii Ortodoxe Române./ IV. În sfârșit, cel de al patrulea moment de mare valoare este opera de organizare a Bisericii Ortodoxe Române, încununată prin Legea și Statutul din mai 1925.” (p. 33-34).

Momentul astral, accentuează pr. Dumitru Furtună, cel al înălțării Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie, a fost gândit și profetizat, între oamenii noștri de cultură, „*numai de Eminescu*” (p. 34). E un capitol al culturii românești care ne lipsește, spunea în acel an 1938 pr. Dumitru Furtună: *Eminescu și Ortodoxia*. Lipsa, dar piatra unghiulară deja era pusă prin acest preot extraordinar. Nimeni ca el n-a mai înțeles legătura profetică dintre Eminescu și Biserica Ortodoxă Română, deși, până azi, s-au scris destule texte despre creștinismul eminescian, negat atât de vehement de către alții, contaminați de mistica raționalismului secular de tip cartezian și iluminist. Și de luat aminte: „Eminescu vorbește cu respect și tolerant despre catolicism, ca și despre toate religiile lumii, din toate veacurile, dar să nu uităm un lucru esențial: cu câtă vigoare protestează împotriva ridicării unei catedrale catolice în București și cât de credincios rămâne, în scrisul său, Ortodoxiei noastre naționale!” (*Ibidem*). Altminteri, protestul la care face aluzie autorul s-a petrecut tot în preajma trimiterii poetului, în cămașa de forță, la sanatoriul lui Alexandru Șuțu. Acest protest o înverșunase nu numai pe Catinca Slavici, o fanatică maghiară catolică. Sunt voci care argumentează că faimosul bilețel trimis lui Maiorescu, în dimineața zilei de 28 iunie 1883, prin care anunța „nebonia” poetului, cerând imperativ descotorosirea de el, avea și o conotație de partizanat confesional. Tot în preajma zilei nefaste, Eminescu prefațase și publicase în „Timpul” raportul episcopului Melchisedec Ștefănescu privitor la înființarea episcopiei catolice în capitală.

În sprijinul arguției sale, pr. Dumitru Furtună invocă un text din mss. 2263, f. 42, publicat de D. Murărașu sub titlul simbolic de *Noua Romă*, în care poetul consemna: „A se convinge turcii că imperiul trebuie reîntinerit prin introducerea limbilor naționale în Biserică și prin trezirea patriotismului local, excitat și împotriva rușilor și împotriva austriecilor. Grecii trebuie eliminați cu totul din guvernarea Bisericii române și substituiți prin arabi în Orient, prin români în Europa. Odată un patriarh român, el va numi episcopi români în ținuturile locuite de ei, episcopi albanezi unde țările sunt locuite de albanezi. Patriarhii vor înființa la Constantinopol o Academie de limbi orientale. [...] La Agura, mănăstire română, la Ierusalim, strănă română.” „A treia Romă”, atrăgea atenția Eminescu, nu trebuia să fie acaparată de Rusia, ci încredințată moștenirii ortodoxe românești, vocea creștină cea mai importantă din Balcanii preluători ai *simfoniei bizantine*. Pentru asta, Biserica românească trebuia să devină *centru patriarhal*, capabil să producă renașterea civilizației creștine în Răsăritul Europei. Din acest măreț vis al lui Eminescu și-a nutrit destinul tânărul Elie Cristea: „Biserica noastră strămoșească ortodoxă a devenit cheagul întregii Ortodoxii, iar patriarhul nostru s-a făcut stegarul acesteia. La hirotonisirea ca arhiereu, la Caransebeș, și-a dorit ca fiii duhovnicești să-l urmeze, «cum urmează roiul de albine matca». Așa l-au urmat, așa îl urmează, căci gândul este sfânt și sarcina profetică. Mulțimile uriașe din visurile lui Eminescu vin în valuri și preamăresc cele patru momente hotărâtoare, patru puncte de hotar în ceea ce privește Biserica străbunilor noștri, Biserică la care a gândit Eminescu și s-a inspirat de la ea, așa cum Patriarhul Miron s-a inspirat din simțirea lui Eminescu./ Geniul național a lucrat și într-o parte și în alta.” (p. 35). Și faptul s-a întâmplat „Căci tânărul teolog și om de cultură de atunci, în vârstă de numai 21 de ani, a stat strajă neadormită, de o cumișenie neîntrecută, cu adevărat bisericească, în sprijinul realizării programului celei mai cuprinzătoare minți românești: Eminescu.” (p. 36).

Astăzi, când ne prefacem că sărbătorim Centenarul Marii Uniri, pe când, în realitate, mărim la proporții apocaliptice ceea ce tot Eminescu a numit *golul etnic*⁵ dintre români (concept preluat de Emil Cioran prin sintagma *neantul valah*), neant creat de discordie și ură între false partide și grupuri de interese, speranța rămâne tot la Biserica Ortodoxă Română și la eminescianismul ei profund. Nu întâmplător Biserica, dar și Eminescu, au acum atâția dușmani, „dăștepți” secularizați sub doctrina neomarxistă a „corectitudinii politice”. Patriarhii care i-au urmat lui Miron Cristea: Nicodim Munteanu (1939-1948), Justinian Marina (1948-1977), Iustin Moisescu (1977-1986), Teoctist Arăpașu (1986-2007), iar astăzi, Preafericitul Părinte Daniel Ciobotea, toți au trecut prin vremuri cel mai adesea ostile, ducând mai departe

⁵ Despre teoria eminesciană a *golului etnic*, a se vedea Theodor Codreanu, *Modelul ontologic eminescian*, Galați, Editura Porto-Franco, 1992, p. 83-109.

eminescianismul de fond al Bisericii noastre. I-a revenit Preafericitului Sale plinirea celeilalte profeții eminesciene (la care și Miron Cristea s-a gândit între 1925-1929, reușind doar să stabilească locurile construirii, între care și terenul din Dealul Mihai Vodă). Este vorba despre visul formulat de poet încă de la 1878, în urma jertfelor ostașilor români pe frontul Războiului de Independență: anume ideea construirii unui Catedrale Ortodoxe pe care urmașii o vor numi *Catedrala Mântuirii Neamului*. Ideea se va transforma într-o solicitare publică, în 1881, când află din Monitorul Oficial al României (27 iunie) că s-a publicat un anunț pentru redeschiderea Loteriei spre a ajuta la finanțarea terminării Catedralei Catolice „Sf. Iosif” din București. Eminescu nu s-a împotrivit ideii ridicării lăcașului, subliniind toleranța noastră față de alte religii, dar își exprimă surprinderea că guvernul încalcă legea, rămânând, în schimb, nepăsător în fața necesității construirii unei catedrale ortodoxe: „Redeschiderea acestei loterii se face cu *autorizarea* guvernului, adecă guvernul însuși n-a ezitat a călca legile a căror pază [î] este încredințată. / Aceasta din punct de vedere legal. / Din punct de vedere practic rămâne a se cerceta cesțiunea dacă bisericile noastre proprii stau îndestul de bine pentru ca ceea ce credincioșii ortodocși pot contribui de bună voie să fie întrebuințat pentru construirea unor biserici de alt rit decât acela al statului și al națiunii. Nici aici răspunsul nu va fi favorabil. Noi înșine, în marea capitală a României, a cărei populație ar ajunge curând la un sfert de milion, nu avem o singură catedrală, o singură zidire religioasă acătării. Lucrul se explică prin împrejurarea că Bucureștii sunt un oraș relativ nou și că n-au fost totdeauna capitală. Credem însă că, dacă, cu autorizarea Corpurilor legiuitoare, s-ar putea face excepție de la absoluta prohibițiune a loteriilor în țara noastră, această excepție ar putea să se facă cel mult în favoarea bisericii statului.”⁶

Au trecut mulți ani pentru ca statul român să îngăduie aprobarea locului și o parte din finanțarea Catedralei Mântuirii Neamului. După succesive încercări, vrednicul de pomenire Patriarh Teoctist a repus problema, reușind să obțină terenul de 11 hectare, pe Dealul Arsenalului, dar misiunea cea mai grea va fi dusă la capăt de Preafericitul Daniel. Sfințirea altarului Catedralei pe 25 noiembrie 2018 va însemna cea mai cuprinzătoare și mai înaltă cinstire a jertfelor românești din Războiul Întregirii Neamului și cel mai însemnat eveniment istoric din anul Centenarului Marii Uniri. Iată cum istoria modernă a Bisericii Ortodoxe Române a fost marcată de fondul ontologic eminescian, ca și un întreg ev de cultură majoră. Din păcate, politicienii români, cu unele excepții, au rămas orbi în fața moștenirii lăsate de Eminescu, de unde și incapacitatea de a conserva și întări statul românesc în fața prădătorilor interni și de aiurea.

⁶ M. Eminescu, *Opere*, XII, București, Editura Academiei, 1985, p. 229-130, articol apărut în „Timpul”, 4 iulie 1881.

Theodor DAMIAN

Naționalism și patriotism la Eminescu

Preliminarii

Într-o epocă globală curent denumită „post-truth” – „după adevăr”¹ unde adevărul nu mai reprezintă principiul fundamental al oricărui tip de activitate, în special de guvernare a unui stat, unde valorile absolute s-au dizolvat și se dizolvează în favoarea valorilor relative, ceea ce contează nu mai este binele general, care, ironic, este încă invocat ca acoperire și derută, cât amorul propriu, interesul personal și viziunea individuală neechilibrată de viziunea celorlalte părți.

Audietur et altera pars nu mai există în realitate decât ca strategie teoretică de ordin politic (vorbe goale, ar zice Eminescu). Retorica goală a politicianilor de azi, fie că vorbim de SUA, de România sau de multiple alte locuri, fără însă a absolutiza, arată ca o copie fidelă din multe puncte de vedere, a situației politice din România din vremea lui Eminescu, situație pe care o critică indignat și cu virulență în întreaga sa activitate jurnalistică, și chiar în poezie.

Ceea ce reiese cu claritate din articolele sale critice este opoziția diametrală dintre simțământul autentic, angajarea totală spre binele patriei și al neamului, interesul național deci, și interesul personal, în speță al politicianilor, de cele mai multe ori străini de neam, care însă conduc frâiele națiunii.

Națiune și patriotism

La întrebarea: ce este națiunea? se poate răspunde simplu și clar, fără puțință de tăgadă, că Eminescu așează această idee pe unitatea de neam, limbă și tradiții, deci pe conștiința apartenenței la grup, sau reciproce, idee întărită de durată și durabilitatea existenței respectivului grup, a neamului nostru pe același teritoriu, nu doar de veacuri, ceea ce ar fi suficient în sine, ci de milenii, câtă vreme el învoca, și nu de puține ori, continuitatea dintre daco-români și românii din vremea sa, cu accent deosebit pe faptul că românii, strămoșii lor, ai noștri, dacii, n-au venit pe locurile unde trăiesc din alte zone, migrând ca alte popoare, ci au fost dintotdeauna autohtoni, adică definitiv înrădăcinați în pământul pe care l-au stăpânit dintotdeauna și de care se simt existențial legați pe vecie, așa cum se simt legați de cele mai înalte valori ale spiritului, credința în Dumnezeu mai întâi, Eminescu neuitând să scoată în evidență iară și iară rolul primordial al Bisericii naționale în păstrarea unității de neam, limbă, de credință și tradiții.

De aceea, cum arată și Tudor Nedelcea, pentru Eminescu „naționalitatea trebuie să fie simțită cu inima, nu vorbită numai cu gura.”²

În acest context, patriotismul, adică iubirea de părinți, de moși și strămoși, de pământul existenței ancestrale, de valorile ce dau identitate neamului este nu un act ocazional, ci o atitudine permanentă, o stare firească trăită în mod conștient, voluntar și deliberat.

¹ William Davies, „The Age of the Post-Truth Politics”, în *The New York Times*, Opinion Section, August 24, 2016.

² Tudor Nedelcea, „Micul curs eminescian de istorie națională”, în *Curtea de la Argeș*, An IX, Nr. 12 (97), decembrie 2018, p. 24. Vezi și Manuscris 2257 în *Certitudinea*, An I, Nr. 4, 2017, p.1.

Pentru Eminescu patriotism înseamnă „o conștiință inte-meiată despre solidaritatea intereselor naționale care sunt și trebuie să fie armonizate”, arată și Cezar Braia³ desigur, solida-ritate în interiorul grupului, ceea ce poate fi mai ușor de realizat, dar și între grup sau neam și alte neamuri ceea ce poate fi mai complicat, dar caz în care conștiința solidarității interne devine încă și mai importantă.

Vorbind de națiune, naționalism și patriotism, vorbim de identitate etnică, ceea ce, în înțelegerea lui Alexandru Zub, este parte a cunoașterii de sine.⁴ Îndemnul apollonic sau socratic „cunoaște-te pe tine însuși” (γνῶτε σεαυτον) nu este lansat ca o opțiune ci ca un imperativ existențial. Însă la fel de imperativ este să-ți cunoști și neamul din care te tragi, pentru că el este în tine și tu în el precum întregul în parte și partea în întreg.

Transferul acestui imperativ de la neam la persoană, căci întreg neamul se reflectă în persoana conștientă de ceea ce reprezintă, și fericită pentru aceasta, și de la persoană la neam, pentru că persoana responsabilă consfințește și confirmă valorile și identitatea neamului, se recunoaște în discursul identitar eminescian unde accentul este pus în mod cu totul special pe trecut, pe istoria neamului cu toate valorile lui, cu toți domnitorii, ctitori de spirit românesc, cu sacrificiile lor pentru binele comun, începând de la daci, pentru care Eminescu are o deosebită admirație, câte vreme a spus că „totul trebuie dacizat”, și până la eroii neamului apropiați vremii sale.

Așadar Eminescu propovăduiește o iubire conștientă față de trecutul neamului, care apoi generează mândria de a-i aparține, care mândrie însă nu degenerază în ura față de alții.

Temeiuri ale iubirii de neam

Un articol publicat de Eminescu în ziarul *Timpul* în aprilie 1882⁵ demonstrează cu asupra de măsură dragostea sa impecabilă și infinită pentru neamul său, neamul românesc. Această iubire, ca orice adevărată iubire, în sensul cel mai profund și autentic al cuvântului, deci teologic vorbind, este asociată cu sfințenia, care este dorul de Dumnezeu pe care deși îl ai, credincios fiind, încă ți-e dor, pentru că iubirea umană nu este niciodată atotcuprinzătoare ca cea divină, câtă vreme întotdeauna rămâne ceva necunoscut, nepătruns și necuprins în persoana iubită. De aceea iubești și încă ți-e dor. Așa stau lucrurile cu iubirea lui Eminescu pentru neamul său, pe care îl privește cu o admirație ce atinge sfințenia, câtă vreme poate vorbi despre „divinitatea noastră etnică”, ce, alături de limbă și datină reprezintă bunurile – putem zice în acest context, cele mai de preț, ale conștiinței noastre.

Iată profilul moral al poporului român în percepția marelui poet și jurnalist român: „Viteaz în războaie, muncitor și cinstit în timp de pace, grăitor de adevăr, glumeț și senin,

drept și bun la inimă ca un copil, poporul românesc nu e capabil nici de trădare, nici de infamie.”⁶

Sigur că în urma unei astfel de descrieri se poate pune întrebarea retorică, potrivit titlului unei roman de Petre Dumitriu, „Cum să nu-l iubești?”

Ținând atât de mult la neamul său, și mândru de istoria lui, chiar până la a milita pentru „restabilirea regatului lui Decebal prefăcut în Dacie-Traiană” cum arată Cezar Braia,⁷ Eminescu îndeamnă la unitatea frățescă, singura condiție în care poți cinsti înaintașii, cinste care cere în mod imperativ curăție sufletească și dragoste frățescă. Atât de importantă este la Eminescu asumarea trecutului cu inima bună încât, numind-o împărtășire, o aseamăna cu cel mai important și sfânt lucru din viața creștinului, împărtășirea euharistică cu trupul și sângele Mântuitorului Hristos. Cu alte cuvinte, așa cum a te apropia de Sf. Taine euharistice cu sufletul necurățit este o blasfemie, la fel este a te apropia de moșii și strămoșii istoriei și neamului tău cu sufletul necurățit.

Într-un articol publicat în *Curierul de la Iași* în 1876, citim: „Popor românesc... nu merge la mormintele domnilor tăi cu sămânța dezbinării în inimă, ci precum mergi și te împărtășești cu sângele Mântuitorului, astfel împărtășește-ți sufletul tău cu reamintirea trecutului; fără patimă și fără ură între fiii aceluiși pământ, care oricât de deosebiți ar fi în păreri, frați sunt, fiii aceleiași mume sunt.”⁸

După cum se vede de aici, dar și din multe alte texte, patriotismul și naționalismul lui Eminescu, iubirea lui totală față de neam și țară este precum iubirea creștină propovăduită de Iisus Mântuitorul, o iubire ce nu lasă loc pentru ura față de aproapele, fie acesta de același neam, cum e cazul textului de mai sus, fie de alt neam, cum se vede din alte texte, pe modelul celebrului caz din pilda samarineanului milostiv spusă de Iisus.

Contrar interpretărilor tendențioase și interesate ale detractorilor lui Eminescu, în ceea ce privește doctrina națională, marele gazetar și politician român nu vedea în ideea de națiune o descriere a minorităților conlocuitoare, așa cum românii erau descriminați în Transilvania în timpul dualismului Austro-Ungar, ci pur și simplu, bazat pe contextul politico-social al timpului, îi voia pe români scoși din diferitele tipuri de robie, ca o națiune liberă, de sine stătătoare, înfloritoare între celelalte națiuni europene, cu atât mai mult cu cât românii erau autohtoni de milenii și pe întinse suprafețe teritoriale, dincolo de hotarele oficiale de atunci, adică dincolo de Prut, Tisa și Dunăre.

Acesta este sensul în care și Mircea Eliade „vedea în Eminescu pe teoreticianul, prin excelență, al românismului și naționalismului românesc”⁹

Deci a-ți iubi neamul cu tot trecutul lui și cu valorile sale și a-i dori binele și un viitor prosper fără ca acesta să fie în detrimentul altor națiuni, iată ce înseamnă naționalism la Eminescu.

³ Cezar Braia, „Eminescu, ideea națională și visul Unirii celei Mari”, în *Portal Maiastra*, An XIV, Nr. 4 (57), 2018, p. 5.

⁴ Alexandru Zub, „Eminescu și identitatea națională”, în *Revista română*, Nr. 3 (57), 2009, p. 1.

⁵ M. Eminescu, articol în ziarul *Timpul*, 1 aprilie 1882, p. 1, cf. Tudor Nedelcea, *op. cit.*, p. 23.

⁶ Din manuscrisul 2257, perioada 1866-1877, cf. M. Eminescu, „Mi-e rușine să fiu român!” în *Certitudinea*, An I, Nr. 4, 2017, p. 1.

⁷ Cezar Braia, *op. cit.*, p. 5.

⁸ M. Eminescu, în *Curierul de la Iași*, 9, Nr. 109, 3 oct. 1876, p. 2. Cf. Tudor Nedelcea, *op. cit.*, p. 24.

⁹ Cezar Braia, *op. cit.*, p. 5.

Acest lucru se vede și din deplângerea asupririlor trecute venite peste neamul nostru și din dorința unui viitor mai bun, după cum și zice: „În trecut ni s-a impus o istorie, în viitor să ne-o facem noi”¹⁰ scrie el cu hotărâre mobilizatoare.

Critica falsului patriotism

Probabil că unul din motivele pentru care Eminescu a accentuat atât de mult ideea patriotică și națională a fost și inflația de declarații ipocrite de patriotism ale politicianilor vremii. Acest lucru reiese clar din replica simplă și clară a marelui poet: „Naționalitatea trebuie simțită cu inima, și nu vorbită numai cu gura”. Demonstrațiile lui cu privire la ce înseamnă cu adevărat iubirea de neam veneau deci ca un răspuns natural la cei ce făceau paradă cu pretinsul lor patriotism, de fapt pentru a-și avansa interesele lor personale, și nu pe cele ale națiunii. Parcă citim aceasta în celebrele versuri din *Scrisoarea I*: „Iar deasupra tuturor va vorbi vrun mititel, / Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el!”

Dacă asta înseamnă patriotism, atunci, „mi-e rușine să fiu român”, declamă Eminescu, explicând din nou că patriotismul, naționalismul e o chestie de simțire, de inimă și nu de vorbărie și în acest context înșiră iar o serie de motive istorice și morale pentru care poporul român trebuie iubit fără exces de „cuvinte goale”.¹¹

Pe acești politicieni de tribună Eminescu îi numește pe drept cuvânt „cosmopoliți cu un foarte incolor sentiment de patrie”,¹² prin cosmopoliți autorul criticii înțelegând pe toți străinii interni sau externi care se aflau la cârma politică a țării și care nu aveau cum să aibă simțămintele autohtonilor pentru poporul pe care îl conduceau.

Iată un aspect al debandadei morale la nivel politic cu care se confrunta societatea aceluși timp: „Justiția, subordonată politicii, a devenit o ficțiune. Spre exemplu: un om e implicat într-o mare afacere pe cât se poate de scandaloasă, care se denunță. Acest om este menținut în funcție, dirijează însuși cercetările făcute contra sa; partidul ține morțiș a-l reabilita, alegându-l în Senat. Partidele, la noi, nu sunt partide de principii, ci de interese personale care calcă fângăduințele făcute nației în ajunul algerilor și trec, totuși, drept reprezentanți ai voinței legale și sincere a țării... Oare nu e caracteristic pentru tratamentul de care se bucură populațiile noastre din partea administrației și a fiscului când constatăm că, în același timp în care zeci de mii de străini imigrează în fiecare an, românii din contră, părăsesc țara lor, ca șoarecii o corabie care arde, și că emigrează?”

La noi mizeria e produsă în mod artificial prin introducerea unei organizații și a unor legi străine, nepotrivite cu stadiul de dezvoltare economică a țării, organizație care costă prea scump și nu produce nimic.”¹³

¹⁰ M. Eminescu, *Opere*, Vol. IX, Ed. Academiei, București, 1980, p. 443. Cf. Tudor Nedelcea, *op. cit.*, p. 24.

¹¹ M. Eminescu, „Mi-e rușine să fiu român”, în *op. cit.*, p. 1.

¹² *Idem*, „Tendințe de cucerire” în *Timpul*, 7 aprilie 1878, cf. „Rusia, muma mândriei și a lipsei de cultură”, în *Certitudinea*, An I, Nr. 2, 2017, p. 12.

¹³ M. Eminescu, „Credem că destul am vorbit...”, în *Timpul*, 9 ianuarie 1879, cf. *Certitudinea*, An I, Nr. 0, 2017, p. 3.

Este extrem de interesant cum această descriere a situației politico-sociale din vremea lui Eminescu se potrivește din multe puncte de vedere cu ceea ce se întâmplă azi la același nivel în România.

Sigur că la orice criză există și o viziune de salvare, iar Eminescu nu se sfiește să împartășească propria sa viziune chiar dacă aparent simplă, nimic sofisticat, dar solidă tocmai pentru că simplă, viziune de un epatant realism tocmai pentru că ea leagă trecutul de viitor, întemeiază deci viitorul pe trecut, pe faptul real, experimentat. Cu alte cuvinte celebrul poet și gazetar nu propune invenții complexe și complicate, ci o reluare și actualizare la caracteristicile vremii a experiențelor de succes din istoria neamului. Citim: „Numai un guvern onest și o administrație onestă sunt în stare a readuce (sublinierea mea) poporul la ideile sale de drept, a-i reda (s.m.) creșterea și maniera de-a vedea pe care i-o dăduse în trecut statornicia datinei sale juridice, și simțul său de echitate nutrit de biserică și de lege”,¹⁴ scrie Eminescu citând trei instituții care au avut întotdeauna un rol capital în construirea, prin veacuri, a sufletului românesc și astfel a societății și neamului: datina, Biserica și legea.

Concluzii

Eminescu a pledat pentru cauza națională așa cum, se pare, nimeni altul în timpul său n-a făcut-o, chiar cu riscul închisorii și al vieții. Un exemplu de curaj în acest sens este publicarea în presa română din Ungaria a unor articole în care atacă însuși sistemul dualismului Austro-Ungar pentru discriminarea și nedreptățile făcute românilor din Transilvania. Astfel, pentru articolul *Echilibrul*, publicat în această presă, în care pledează pentru egalitatea românilor cu celelalte națiuni conlocuitoare, el este amenințat direct de procurorul statului cu proces de presă și cu închisoarea.¹⁵

Că Eminescu a fost cel mai înalt exemplu de patriotism și dragoste de neam și țară, reiese clar din întreaga sa activitate publicistică și literară, fapt rezumat de Slavici astfel: „El a fost cel mai adevărat reprezentant și cel mai zelos propagator al simțământului de unitate națională la noi.”¹⁶

Iar marele filosof Constantin Noica, pentru același lucru, a scris despre Eminescu admirabile și nemuritoare cuvinte, reflectând pe marginea unui text eminescian care se încheie cu cuvintele: „Fiecare lucru poartă în sine măsura sa.”

Zice Noica:

„Arborii nu cresc până la cer.

Nici noi nu putem crește dincolo de măsura noastră.

Și măsura noastră este Eminescu. Nu vom crește mai mult decât atât.

Atât însă să creștem.

Pentru că sufletul trebuie hrănit ca pământul.

Și dacă nu ne vom hrăni cu Eminescu... atunci vom rămâne în cultură mai departe înfometați.”¹⁷

¹⁴ M. Eminescu, *Opere*, XIII, Editura Academiei București, 1985, p. 125. Cf. Cezar Braia, *op. cit.*, p. 6.

¹⁵ Cezar Braia, *op. cit.*, p. 1.

¹⁶ *Ibidem*, p. 5.

¹⁷ cf. Bogdan Munteanu, „Eminescu și ființa națională”, în *Rostonline.ro*, 24 ian. 2018.

^h<http://rostonline.ro/2018/01/eminescu-si-fiinta-nationala/>

Henrieta

Zi de toamnă. Norii încarcă cerul cu bucăți de câlți în nuanțe de gri și alb. Din când în când, se arată o rază stingheră de soare. Luminează, dar nu încălzește. Se joacă, parcă.

Dincolo de Centrul vechi al Botoșanilor – Biserica Sf. Gheorghe, Teatrul de păpuși, vopsit într-un roz strident, ca o turtă dulce uriașă, vrea să atragă copiii. Lângă teatru, Casa Ciomac adăpostește Muzeul Ștefan Luchian. Vizavi de ea, o altă casă veche, de secol XIX, cheamă în trecut. Aer de septembrie, frunze în cădere, clădiri vechi – e și aceasta un fel de armonie. De după porți, arhitectura caselor mai rezistă anilor. Case locuite, împodobite cu flori, altele, în paragină, invadate de o vegetație luxuriantă. Fiecare cu farmecul său.

O plăcuță de metal pe un perete sco-rojit indică strada Pușkin. Pe o parte a străzii, case vechi, pe partea cealaltă – case noi. O altă plăcuță, de marmură, de pe una din construcțiile vechi atrage privirea: „În această curte cu tei a fost casa în care a locuit Harieta, sora lui Mihai Eminescu, și unde în anii 1887-1888, l-a îngrijit pe poet în timpul convalescenței sale”. Caut să-mi imaginez pe acea soră, stând la geam și așteptându-și fraatele, la o măsuță străjuită de o lampă veche, scriind și zâmbind, cu speranța că va fi bine, că va putea avea grijă de Mihai și de ea, chiar dacă e oloagă.

Henrieta s-a născut în anul 1854 și a fost al nouălea copil, din unsprezece, al familiei Eminovici. Din cauza unei deficiențe fizice

din copilărie, mai precis a unei apoplexii, nu a putut să urmeze cursurile regulate ale vreunei școli¹. A copilărit la Ipotești împreună cu sora sa, Aglae. Amândouă au mers și la Agafton, la surorile din partea mamei, măicuțe la acea mănăstire, unde au deprins, pe lângă învățătura sfântă, și învățături practice, trebuincioase femeilor pentru gospodărirea unei case.² Pentru educația fetelor, mai mult ca sigur, bătrânul Eminovici a tocmit un dascăl pentru lecții de scris, citit, muzică, desen. Considerându-se de neam boieresc, copilele trebuiau să primească o educație aleasă. Ambiția și inteligența le-a făcut să se autoinstruiască mereu. Probabil, așa cum băieții erau puși să

citească din cărțile din biblioteca de la Ipotești, citeau și fetele, iar felul cum s-au descurcat mai târziu întărește acest lucru. Poate de educația lor s-a ocupat însuși Eminovici, care, când toți băieții erau plecați pe la școli, în nopțile lungi de iarnă, stătea în casă cu Raluca, cu fetele și cu Matei, care era cel mai mic, dându-le de citit și învățat sau ascultându-le. După Matei a mai fost doar Vasile, care a murit la o vârstă fragedă, la un an și jumătate. În grija pentru fete, Eminovici le duce de mici la

¹ Cronologie. Mihai Eminescu: viața, opera, context cultural, coord: Valentin Coșereanu. – Ed.a 2-a, rev. – Gura Humorului: Terra Design, 2007, p.14.

² Augustin Z. N. Pop, Noi contribuții documentare la biografia lui Eminescu. Mihai Eminescu, București: Editura Academiei R. S. R., 1969, p.110.

doctor „...cu nădejde de tămăduire și cu cheltuieli substanțiale la Töplitz – Schönau“³

Henrieta iubea copiii și pentru mulți copii din Ipotești a fost nașă de botez. Și primul copil al Aglaei, Georg (sau Gheorghe), a fost botezat de Henrieta la biserica *Pogorârea duhului sfânt* din Cernăuți, la data de 29 iunie 1874.⁴ În vara aceluiași an, Eminovici a trimis pe Aglae și Henrieta la băile Töplitz, stațiune cu izvoare calde între 47-53 grade Celsius, „...bogate în carbonați de natriu și căutate în terapeutică maladiilor ulcerante, a paraliziiilor, reumatismului, sifilisului, scrofulelor, atât pentru temperatura ridicată, cât și pentru iradiere“.⁵ Întorcându-se de la băi, fetele au poposit la Praga, unde au fost contaminate cu tifos, necesitând izolare. Datorită acestei întâmplări, familia nu a știut despre cele două surori nimic timp de cinci săptămâni. Eminovici a fost cel care a plecat după ele și le-a adus acasă, cheltuind pentru cura lor 3000 de florini, mai mult decât suma veniturilor sale pe doi ani.⁶

În 1876 a murit Raluca Eminovici, iar din acel moment declinul familiei Eminovici a cunoscut o evoluție abruptă și brutală. Promițându-i fetei sale, Aglae, la nunta cu Ion Drogli, din ianuarie 1871, o zestre de 2000 galbeni (bani pe care nu îi avea), Eminovici a fost obligat să vândă moșia din Ipotești. A înstrăinat-o pe suma de 8200 de galbeni, dar a rămas să locuiască în casă, tolerat de noul proprietar. Lângă el, îl avea grav bolnav pe fiul său Nicolae, despre care îi scria lui Mihai în 1883: „Mi s-a urât cu viața... fă ce faci și vino de-l ia ca să-l duci într-o casă de sănătate.“⁷ Tot cu el se afla și fiica sa Henrieta, și ea grav bolnavă, căreia bătrânul i-a lăsat ultimii bani pentru întreținere. Cu timpul, a fost silit a se muta din casa mâncată de vânturi și ploii, într-o odaie din atenansă, fosta bucătărie, unde și-a trăit ultimele zile. Gheorghe Eminovici a murit la 8 ianuarie 1884. Matei, fiul cel mai mic și singurul longeviv dintre frați, i-ar fi făcut tatălui său o înmormântare simplă, ar fi vândut obiecte din casă și curte, nutreț, animale, cereale, pentru a-și însuși banii, și „...a luat scrisorile și documentele de familie și cărțile cu însemnări de familie și biblioteca lui Neculai, care încă trăia, păzit într-o odaie.“⁸ Henrieta a rămas singură și oloagă, căci

mătușile pe care le avea la Agafton nu au primit-o. Farmacistul Ioan Franck a fost cel care i-a găsit acesteia gazdă în Botoșani.⁹ Casa în care s-a mutat Henrieta era în centrul vechi al orașului, pe strada Teatrului la acea vreme, strada Pușkin acum. Cele mai multe relatări despre Henrieta datează din perioada 1887-1888. Eliberat din ospiciul Mănăstirii Neamț în aprilie 1887, Eminescu nu mai avea unde se duce, așa că a venit la sora sa.

„Aceasta, afectuoasă dintotdeauna față de el, dar și cu suma de idei fixe întâlnite la fetele bătrâne și bolnave, declanșă ceea ce poetul descurajase atât de hotărât prin scrisoarea către Vlahuță. Oloagă de mică și cu psihologia celui niciodată luat în seamă, Henrieta fu cuprinsă de o mare emoție că prin venirea poetului, a cărui valoare o intuia exact, țara întregă era cu ochii ațintiți asupra ei. Poetul cădea adeseori într-o stare de prostrație, iar Henrieta, depunând o neobișnuită energie pentru a-l aduce în fire, înțelegea să facă și mai mult zgomot în jurul îngrijirilor pe care i le da.“¹⁰

La Botoșani, Eminescu a fost tratat de către Francisc Iszac (1827-1907), un doctor polon, refugiat în Moldova. Tratamentul prescris de către acesta alterna cu mese luate de Eminescu în oraș și erau continuate cu abuz de tutun, alcool și cafea,¹¹ mai ales la Hotelul Moldova, primul hotel din Botoșani, deschis în anul 1850. Acesta era situat la marginea centrului vechi, avea opt camere, restaurant și grajduri pentru cai. Locuința surorii poetului nu era departe de acest hotel și Eminescu, împreună cu Scipione Bădescu, chefulia uneori aici, atunci când a rămas în casa surorii lui în perioada bolii, așa cum relatează Henrieta în scrisorile ei către Cornelia Emilian.¹² În această perioadă s-a încheiat o anumită legătură între Henrieta, Scipione Bădescu, care era redactor al foii *Curierul român* și Cornelia Emilian, una din fruntașele mișcării feministe din Iași. Cei trei au pus în mișcare „...o vastă întreprindere caritabilă, cu liste de subscripție circulând prin țară, concerte și reprezentații teatrale ad-hoc...“. Henrieta spera, ca din ajutoare, să poată cumpăra o casă pentru ea și pentru Mihai. Gheorghe Eminovici lăsase ficei sale, Henrieta, o moștenire de 5000 de franci, care abia erau suficienți pentru ea.¹³ De fapt, nici pe aceștia

³ Ibidem.

⁴ Idem, p. 119

⁵ Idem, p. 102-103

⁶ Idem, p. 103

⁷ Gheorghe Ungureanu, *Eminescu în documente de familie*, Documente literare, București: Editura Minerva, 1977, p. IX.

⁸ I.D. Marin, *La Ipotești pentru Eminescu*, Botoșani: Editura Agata, 2005, p. 41.

⁹ Ibidem.

¹⁰ George Munteanu, *Hyperion1/Viața lui Eminescu*, București: Editura Minerva, 1973, p. 335.

¹¹ Petru Rezuș, *Mihai Eminescu*, București: Editura Cartea Românească, 1983, p. 131.

¹² luceafarul.net/locuri-ce-amintesc-de-eminescu-la-botosani, accesat la data de 14.02.2018

¹³ George Munteanu, op.cit., p. 339

nu i-a primit în totalitate. Într-o scrisoare către Cornelia Emilian, de la 12/24 septembrie 1887, Henrieta scria: „...M-am mirat și de ceea ce-mi scrie Domnișoara c-au văzut în jurnal un apel de la mine, eu niciodată n-am apelat și nu voi apela. Cine a făcut asta, nu-mi pot închipui de fel. Singurul apel ce l-aș face și nu știu cui este la un avocat de inimă și onest, să-mi caute acele 3400 franci, pentru cari n-am primit nici un franc procente de la moartea tatei, care este patru ani la 8 ianuarie.”¹⁴ Tot din aceeași scrisoare aflăm că Henrietei i-ar fi plăcut o casă cu chirie în Iași, deoarece chiriiile în Botoșani erau mari. Între Henrieta și Cornelia Emilian s-a legat o prietenie frumoasă, aceasta adresându-i-se de multe ori cu apelativul *scumpă mamă*. Într-o altă scrisoare, din 20 aprilie 1888, Henrieta scria: „...De când am rămas singură, pentru întâia oară am găsit o persoană căreia aș spune tot ce am pe sufletul meu. Acea persoană ești numai mami! Simt în inimă o legătură sfântă, care mă face să simt plăcerea de a mai trăi, gândindu-mă că încă am pe cine iubi.”¹⁵ În 1888, în timpul unei vizite a Henrietei la Cernăuți cu Scipione Bădescu, ea s-a fotografiat, scriindu-i Corneliei Emilian la 10/22 noiembrie 1888: „... eu am zis că voiesc a mă fotografia, ceea ce am și făcut, pozându-mă cu cruciuliță la gât, ceea ce însemnează veșnica pomenire, că va fi prima și ultima fotografie...”¹⁶

Venirea Veronicăi Micle la Botoșani și plecarea lui Eminescu, împreună cu aceasta la București, pe 15 aprilie 1888, a dat peste cap planurile Henrietei, care o vede pe Veronica ca pe un dușman și nu crede în intențiile bune și iubirea acesteia pentru Mihai.

Eminescu se simțea părăsit de toți la Botoșani, dar era și sătul de tutela acaparantă a Henrietei, de caritatea trâmbițată a Corneliei Emilian, precum și de reclama deplăsată a lui I. Scipione-Bădescu. Astfel, a reluat corespondența cu Veronica Micle, care se mutase din decembrie 1887 la București.¹⁷ Eminescu a corespondat cu Veronica,

cu ajutorul uneia din fiicele acesteia, profesoară de matematică, fizică și chimie la Gimnaziul de fete din Botoșani. La 12 aprilie 1888, Eminescu a plecat cu Veronica la București. Iar plecarea lui Eminescu însemna și dispariția sprijinului la care visa Henrieta. „...Durerea mea este mare, dar ce să mă mir, n-am nici pacea sufletească. Tocmai când era Mihai sigur de scăpare și poate și cu pensie, tocmai atunci s-a depărtat de mine, ca eu să rămân iarăși ca vai de mine, lipsită și de sprijinul moral pe care-l aveam în el. Și pentru cine? Pentru o femeie care, crede-mă pe mine, de nu știa că are să i se voteze pensia, nu venea să insiste de năucit până l-a luat.” Acea pensie a fost votată în senat la 23 noiembrie 1888, iar regele a semnat decretul la 12 februarie 1889, iar de primit ceva, Eminescu nu a primit niciodată, nimic.¹⁸ Moartea lui Mihai Eminescu, la 15 iunie 1889, a fost o lovitură cruntă pentru Henrieta. Într-o scrisoare trimisă Corneliei de la Lacul-Sărat, în data 22 iunie 1889, îi aduce la cunoștință faptul că, „... nenorocitul meu frate a murit în cea din urmă mizerie și moartea i-a fost cauzată prin spargerea capului ce i-a făcut-o un nebun, anume Petrea Poenariu.” La fel ca și Mihai, și poate la fel ca și ceilalți frați, greutatea materiale au dus la nenorocirile care s-au abătut asupra familiei. Ea îi scrie Corneliei: „Moartea lui Mihai și ologirea mea provine numai din sărăcie!...[...] Sdrobită cum n-am fost niciodată, vă rog scumpă mamă nu mă părăsiți.”

Henrieta îi va supraviețui fratelui său Mihai doar câteva luni. Va muri la doar 35 ani, în octombrie 1889.¹⁹ După moartea Henrietei, pe strada Teatrului din Botoșani, au fost scoase la vânzare câteva lucruri: „...o canapea, vreo două sofe și niscaiva cărți. Era mobilierul lui Eminescu. Nefericita lui soră murise și ea – și acum cele câteva lucruri, toate vechi, toate hârbuite, grăiau lumii de sărăcie, de mizeria în care au trăit cei cari le-au avut... Și canapeaua și sofele erau de culoare roșie.”²⁰ Cea care le vindea era Aglae.

¹⁴ Ion Popescu, *Amintiri despre Eminescu*, Iași: Editura Junimea, 1971, p. 240

¹⁵ Ion Popescu, *op.cit.*, p. 243

¹⁶ Augustin Z. N. Pop, *op.cit.*, p. 112

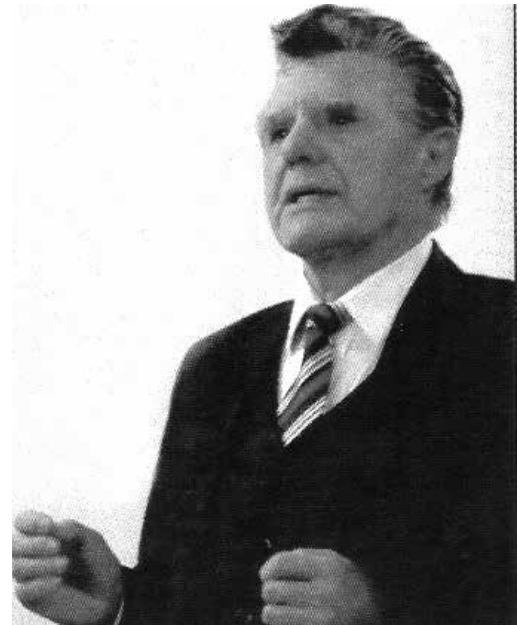
¹⁷ Petru Rezuș, *op.cit.*, p.401

¹⁸ George Munteanu, *op.cit.*, p.339

¹⁹ *Cronologie. Mihai Eminescu: viața, opera, context cultural*, p.14

²⁰ Ion Popescu, *op.cit.*, p.94-95

Liviu CHISCOPI

Preeminența prozei artistice

EMINESCU – 169

În urmă cu trei ani, când redactam acest eseu, spuneam că anul 2016 însemnase, între altele, pentru noi, în plan literar, atât comemorarea a 150 de ani de la moartea lui Aron Pumnul, profesor al lui Eminescu și autor al „faimosului *Lepturariu*” – cum îl numea Călinescu –, cât și aniversarea unui veac și jumătate de la impetuoasa intrare în literatură a poetului nostru național. Fiindcă Eminescu a pătruns în forță, așa zice, în trombă în câmpul literelor românești, afirmându-se, încă din primul lustru de activitate creatoare, atât ca poet și traducător, cât și ca gazetar și prozator, deschizător de drumuri și creator de noi specii literare, necunoscute la noi până atunci – precum basmul cult, schița, nuvela filozofică și fantastică, nuvela erotică și cea onirică etc. Debutază ca poet exact când împlinea 16 ani, în ianuarie 1866, cu elegia ocazională *La mormântul lui Aron Pumnul*, urmată, la puțină vreme, de publicarea poeziei *De-aș avea...* în numărul din 9 martie același an al revistei *Familia*, cu care prilej directorul acesteia, Iosif Vulcan, îi schimbă numele – după cum se știe – din „Eminoviciu” în Eminescu... Ceea ce se știe însă mai puțin e amănuntul, deloc lipsit de importanță, că Eminescu debutează acum și aici și ca traducător, publicând – în cinci numere consecutive din lunile octombrie și noiembrie 1866 ale revistei *Familia* – versiunea în limba română a nuvelei *Lațul de aur*, aparținând romanticului suedez Onkel Adam, scriere care va constitui ulterior un model și o sursă de inspirație pentru prozatorul Eminescu...

Debutul ca prozator se va produce însă abia peste patru ani, în numerele din 1 și 15 noiembrie 1870 ale revistei *Convorbiri literare*, cu basmul cult *Făt-Frumos din lacrimă*, Eminescu fiind creatorul acestei specii literare în literatura română. Între timp se produsese și debutul în publicistică, prin articolul *O scriere critică*, apărut în numerele din 19 și

21 ianuarie 1870 ale revistei *Albina* din Pesta, în care Eminescu lua apărarea lui Aron Pumnul împotriva unei broșuri a lui D. Petrino din Cernăuți, care criticase *Lepturariul românesc*. După numai o săptămână, în numărul din 30 ianuarie 1870 al revistei *Familia*, tânărul student vienez debutează și în critica de teatru, articolul intitulat *Reperatoriul nostru teatral* fiind cea dintâi cronică dramatică semnată de Eminescu. În sfârșit, nu mult după aceea se produce și debutul lui Eminescu ca gazetar politic (calitate în care va excela, între 1877-1883, în gazeta bucureșteană *Timpul*), cu o suită de trei articole – *Să facem un congres*, *În unire e tăria* și *Echilibrul* – găzduite în numerele din 17 și 22 aprilie, respectiv 11 mai 1870, în revista *Federațiunea* din Pesta. Deși semnate cu pseudonimul Varro, autorul articolelor care-i îndemnau pe românii de pretutindeni să se unească în hotarele Daciei Mari, e depistat de autorități, Eminescu fiind citat de procurorul public din Pesta, care-i intenționează un proces de presă...

Revenind la proza propriu-zisă, literară, ficțională a lui Eminescu, e de observat că – poate și datorită excesivei sale exigențe – autorul n-a reușit să-și vadă tipărite în timpul scurtei și zbruciumatei sale existențe decât patru din cele nu mai puțin de douăzeci și patru de creații prozastice. Astfel, după ce publică basmul *Făt-Frumos din lacrimă*, Eminescu începe să scrie nuvela *Sărmanul Dionis*, definitivată, se pare, la finele lui 1871, și citită în ședința Cenaclului „Junimea” din 1 septembrie 1872, cea dintâi în care e consemnată prezența poetului. Ca și în cazul basmului cult, Eminescu e, și de astă dată, deschizător de drumuri, capodopera *Sărmanul Dionis* – publicată în numerele din decembrie 1872 și ianuarie 1873 ale *Convorbirilor literare* – fiind nu doar cea dintâi nuvelă filozofică și fantastică, dar și cea dintâi proză onirică din literatura noastră. Tot acum,

în 1873, student fiind la Universitatea din Berlin, Eminescu lucrează la poemele *Împărat și proletar*, *Călin Nebunul* și *Fata din grădina de aur*, dar și la o serie de scrieri în proză cum ar fi *Moș Iosif*, *Poveste indică* și *Întâia sărutare*. În anul următor, 1874, pe când era director al Bibliotecii Centrale din Iași, începe să lucreze la cel de-al doilea roman al său – *Aur, mărire și amor* –, care va rămâne în stadiul unei nuvele, publicate postum. Destituit, în urma unor intrigă, din postul de director al Bibliotecii Centrale, e numit, cu începere de la 1 iulie 1875, în funcția de revizor școlar pentru districtele Iași și Vaslui. În data de 10 august 1875, Eminescu înainta deja Ministerului de resort un raport asupra constatărilor făcute cu ocazia conferințelor cu învățătorii din județul Iași, între care remarcă pe institutorul Ion Creangă de la Școala Nr. 2 din Păcurari. Amănuntul e relevant pentru prozatorul Eminescu, întrucât acesta împrumută numele lui Creangă pentru povestirea intitulată *La curțile cuconului Vasile Creangă*, care urma să fie inclusă în romanul, rămas neterminat, *Aur, mărire și amor*. Se pare că tot Creangă i-ar fi inspirat și figura *părintelui Ermolachie Chisăliță*, din proza cu același titlu, scrisă tot în 1875. Din manuscrisele eminesciene ale acestei perioade face parte și proza *Archaeus* (titlu dat de editori).

În vara anului următor, schimbându-se guvernul, revizorul școlar Eminescu e pus în disponibilitate, începând cu data de 3 iunie 1876. Rămas fără slujbă, e nevoit să primească postul de redactor al părții neoficiale la ziarul local *Curierul de Iași*. Numeroase rubrici erau redactate de Eminescu fără semnătură. În această formă îi apare, în numărul din 9 iulie al ziarului, schița *La aniversară*, cea dintâi schiță cu subiect erotic din literatura noastră. A patra și ultima proză antumă este *Cezara*, cea dintâi nuvelă erotică din literatura română, publicată în serial, cum am spune astăzi, în numerele din 9, 11, 13, 15 și 18 august 1876 ale *Curierului de Iași*. Eminescu va mai publica, tot în *Curierul de Iași*, în traducerea sa, *Morella* de Edgar Allan Poe. Tot acum scrie și povestirea *Visul unei nopți de iarnă*, rămasă între manuscrisele anului 1876.

În septembrie 1877, Eminescu demisionează de la *Curierul de Iași*, fiind numit, în octombrie, redactor la ziarul *Timpul* din București, unde desfășoară, vreme de peste cinci ani, o intensă activitate jurnalistică. Anii 1877-1883 reprezintă însă, cum bine se știe, și perioada de apogeu a creației sale poetice. Dar, deși extrem de ocupat cu activitatea ziaristică și cu definitivarea și publicarea capodoperelor sale lirice, Eminescu nu abandonează în totalitate nici proza literară, scriind, în 1878, nuvela *Ioan Vestimie*, cea din urmă operă în proză rămasă între manuscrisele sale. În anii următori, continuând activitatea epuizantă de strălucit gazetar la *Timpul*, al cărui redactor-șef devenise în 1880, Eminescu muncește enorm, ruinându-și sănătatea. Se va întoarce la proza literară doar incidental, în 1881, când va revizui nuvela *Cezara*, pe care o încredințează lui Maiorescu, probabil la cererea acestuia. Mult mai târziu, în 1887, la insistențele unui alt apropiat al său, V. G. Morțun, poetul acordă acestuia autorizația de a edita un volum de *Proză și versuri*, pe care însă autorul nu va mai apuca să-l vadă tipărit. În noaptea de 15 spre 16 iunie 1889, la ora 3 dimineața, Eminescu se stinge

din viață la Sanatoriul doctorului Șuțu din București. Volumul *Proză și versuri* – cel dintâi care conținea proză literară (nuvela *Sărmanul Dionis* și basmul *Făt-Frumos din lacrimă*) – avea să apară la Iași în 1890, inaugurând astfel impresionanta producție editorială aparținând postumității eminesciene. De remarcat că, pe lângă poeziile antume din ediția princeps (1883), editorul V. G. Morțun adăugase, în menționatul volum, două poeme postume (*Stelele-n cer* și *Vieața*), precum și textul conferinței *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, rostită de Eminescu la 14 martie 1876, în cadrul „prelecțiilor populare” ale „Junimii” și tipărită inițial în numărul din 1 august, același an, al *Convorbirilor literare*.

Trei ani mai târziu, în 1893, apare tot la Iași, în Editura Librăriei Școalelor „Frații Șaraga”, cel de al doilea volum conținând proză literară de Eminescu, intitulat *Nuvele* și având următorul cuprins: *Sărmanul Dionis*, *La aniversară*, *Cezara*, *Făt-Frumos din lacrimă*, adică exact bucățile antume, la care editorul adaugă și câteva articole politice.

Abia în 1904, după 35 de ani de la redactare, avea să vadă lumina tiparului, la București, în Editura Institutului Grafic „Minerva”, singurul roman al lui Eminescu – *Geniu pustiu*. Editat de Ion Scurtu, care semnează o introducere critică și notele, volumul purta titlul *Geniu pustiu. Roman inedit*. În anul următor, același Ion Scurtu îngrijește ediția *Mihai Eminescu – „Scrieri literare și politice”, vol. I*, care include narațiunea *Archaeus*, numind-o „povestire romantico-filozoficească”. În sfârșit, tot Ion Scurtu va tipări, în 1908, la Editura „Minerva” din București, cel dintâi volum conținând exclusiv proză literară de M. Eminescu, intitulat fiind chiar „*Proză literară*”. Ediție îngrijită după izvoare, cu o introducere de Ion Scurtu”.

În ciuda strădaniilor acestor editori, tipărirea prozelor artistice rămase în lada cu manuscrise eminesciene, aflată la Academia Română, nu se încheiase încă. Acțiunea va fi definitivată abia în 1932, de către G. Călinescu. Ilustrul critic și exeget eminescian publică acum, în *Adevărul literar și artistic* din 19 iunie, pentru prima dată, fragmentar sau cu rezumate, încă trei narațiuni din proza literară a lui Eminescu: *Aur, mărire și amor*, *La curtea cuconului Vasile Creangă* și *Iconostas și fragmentarium*. În sfârșit, tot în *Adevărul literar și artistic*, din 3 iulie 1932, G. Călinescu publică, în premieră, alte patru proze eminesciene: *Umbra mea*, *Părintele Ermolachie Chisăliță*, *Visul unei nopți de iarnă* și *Întâia sărutare*. Se încheia astfel, după 62 de ani de la debutul lui Eminescu ca prozator, o importantă etapă din receptarea postumă a moștenirii sale artistice și anume, tipărirea în integralitate, a prozei sale literare.

În perioada interbelică și, mai ales, în deceniile de după Al Doilea Război Mondial se tipăresc numeroase ediții conținând proza literară a lui Eminescu, intitulate fie *Sărmanul Dionis*, fie *Geniu pustiu*, fie *Proză literară*. Demn de consemnat aici este cel din seria ediției critice monumentale începută de Perpessicius și continuat de un colectiv de cercetători de la Muzeul Literaturii Române. Este vorba despre volumul *Opere. Vol. VII. Proza literară*, volum coordonat de Petru Creția, cu studii introductive de Perpessicius și Al. Oprea, apărut, în 1977, la Editura Academiei Române.

Creată cu precumpănire în faza tinereții, între 18 și 28 de ani, publicată numai în parte (o treime) în timpul vieții autorului, proza lui Eminescu stă în întregime sub semnul personalității puternice a scriitorului, al eului său complex, al celui activ, furtunos, revoltat, patriotic și revoluționar în *Geniu pustiu*, al celui dinamic în sens mitic, popular în *Făt-Frumos din lacrimă*, al celui indirect protestatar prin cufundare în lumea visului și a fanteziei în *Sărmanul Dionis*, ori a celui idealist prin căutarea și practicarea unei alte etici a iubirii în *Cezara*. Considerată astfel – spunea Lovinescu –, proza lui Eminescu „merită nu numai atenția cititorului modern deprins a cere prozei alte moduri de expresie, ci și pasionata lui încordare pentru foșnetul unor aripi, ce vor domina apoi de la o mare înălțime întreaga poezie lirică românească” (*Scriseri*, vol. I, 1969, p. 202).

Având ca punct central condiția omului de geniu, drama omului superior – asemenea unora dintre capodoperele sale lirice – multe dintre prozele literare ale lui Eminescu reprezintă tot atâtea piese adecvate de verificare și de înțelegere adâncă a eului eminescian. În proza artistică eminesciană – uneori chiar mai mult decât în poeme – aflăm drama geniului, drama autorului însuși. Multe dintre personajele prozei eminesciene nu sunt altceva decât proiecții idealizate ale autorului, astfel încât putem spune că multiplele fațete ale eului eminescian, întâlnite în proza sa literară, reprezintă tot atâtea trepte inițiatice ale universului interior al lui Eminescu. Alături de poezie și de publicistică, proza literară constituie unul dintre elementele principale în descifrarea personalității lui Eminescu. Prin proza sa literară, Eminescu, dublând și uneori anticipând problematica liricii sale, deschide orizonturi necunoscute în proza românească, fixându-se totodată, prin dezbateră spirituală, în planul cel mai de sus al literaturii romantice europene. Altfel spus, proza literară eminesciană este un exercițiu făcut de un mare poet pe câteva teme ale romantismului european, o dezvoltare a unor idei filozofice, într-o fabulație originală, în imagini trecând de la transparențe astrale la luxuriance peisagiste și grotesc de coșmar. Ideile social-politice sunt, de asemenea, expresia unei personalități ieșite din pământul neamului românesc și încercând să-l apere cu o îndârjită pasiune. „Lecția lui Eminescu dată contemporanilor – scria Zoe Dumitrescu-Bușulenga despre atitudinile politice ale prozatorului – se cuvine să fie învățată și de urmași pentru că, în ciuda caducității unora din ideile pe care le-a profesat, idealul lui rămâne mereu viu și simțul lui «istoric» are adevărul lucrurilor eterne pe care-l respiră creația celui mai mare dintre scriitorii noștri” (*Proza lui Eminescu*, 1967, p. 38).

Dar proza lui Eminescu are, în același timp, și o valoare de sine stătătoare indiscutabilă, așa cum arăta Tudor Vianu, care îl trece pe autorul *Geniului pustiu* printre cei mai însemnați prozatori români. „Miracolul eminescian poate fi contemplat și aici” – spunea istoricul literar – Eminescu fiind întâi de toate „un povestitor fantastic, căruia i se impune nu observarea realității, ci recompunerea ei vizionară, grea de semnificații adânci” (*Eminescu*, 1974, p. 260).

În istoria literaturii române există, într-adevăr, un sector autonom al prozei literare eminesciene, marcând un

moment distinct în evoluția prozei noastre literare. Continuator al lui C. Negruzzi și V. Alecsandri, Eminescu va fi urmat, la rândul său, de Mihail Sadoveanu în latura regresivă spre civilizația veche, milenară, populară și de Liviu Rebreanu atât în evocarea epocilor istoriei, cât și în tabloul marilor răscoale. Făt-Frumos, Dionis, Maria, Vasile Creangă, moș Iosif, părintele Ermolachie Chisăliță ș.a. sunt, ca să zicem așa, personaje sadoveniene, în timp ce Toma Nor, Ioan, faronul Tla și avatarii săi, Cezara sunt personaje rebreniene. Prin latura fantastică a prozei sale Eminescu va fi urmat de Mircea Eliade, iar prin redarea atmosferei citadine este un predecesor al lui Camil Petrescu și G. Călinescu. Așa încât, Ion Rotaru era îndreptățit să afirme că „aproape întreaga literatură dintre cele două războaie mondiale a înflorit sub semnul lui Eminescu” (*O istorie a literaturii române*, vol. I, p. 404). Noi am îndrăzni să trecem chiar dincolo de strălucita epocă interbelică, spunând că Eminescu a anticipat, cu aproximativ un secol, o serie de tehnici narative moderne și chiar procedee specifice epicii postmoderniste. După cum bine observa cândva Zoe Dumitrescu-Bușulenga, modernă este, în proza lui Eminescu, „dacă vrem, într-un fel, și anti-construcția, adică pierderea șirului epic prin zăbovirea mai cu seamă asupra momentelor excesive, asupra situațiilor limită, coșmaruri, stări dementiale, incendii, ucideri, sinucideri, care depășesc cu mult și nu numai cantitativ calapoadele exterioare ale romantismului” (*Eminescu. Cultură și creație*, 1976, p. 177). Într-adevăr, proza lui Eminescu e de o surprinzătoare modernitate și actualitate. Apelând la filozofie – cu genială intuiție – ca suport al planului fantastic, autorul *Sărmanului Dionis* a devansat nuvela și povestirea romantică apuseană. Printr-o serie de specii și categorii tematice ca basmul cult, schița erotică, povestirea fantastică, povestirea sociologică, nuvela filozofică și cea onirică Eminescu este un deschizător de drumuri nu doar pentru proza românească a veacului XX, ci și pentru literatura de anticipație (*science fiction*). Prin însușirile ei de imaginație și analiză, de fantastic și citadinism, de retrospectivitate și introspecție, de patos, ironie și umor proza artistică eminesciană stă la baza celor mai reprezentative creații ale epicii naționale. Pe drumul deschis de el vor merge scriitorii ca Ion Creangă, Ioan Slavici, I. L. Caragiale, Al Odobescu, B. Șt. Delavrancea, M. Eliade, V. Voiculescu, Ștefan Bănulescu, A. E. Baconsky ș.a.

Apoi, prin ancorarea în problematica socială a timpului său, prin concepția sa filozofică având multe scilipiri de originalitate, ca și prin creațiile sale literare în versuri și proză, Eminescu impune concluzia că e un creator deopotrivă de valoros atât ca poet, cât și ca prozator. „Se poate afirma, fără puțință de tăgadă – spunea cândva Perpessicius –, că Eminescu a fost și în ordinea prozei literare un meșteșugar tot pe atât de iscusit și de strălucit ca și în ordinea poeziei” (*Proza literară a lui Eminescu*, Iași, 1983, p. 185).

Original cum n-a mai fost altul până la el în literale române, urmărind un ideal politic și estetic înalt, stăpân pe o viziune foarte modernă asupra lumii, dar extrem de atent la problemele creației, Eminescu, perfect integrat literaturii europene, a ajuns să respire astăzi în drumul mare al culturii universale.

Spațialitatea orientală a poeziei eminesciene

Poezia *Egiptul* a suscitat interpretări mai ales în relație cu vastul poem *Memento Mori*, ca piesă a panoramei nașterii și declinului civilizațiilor. Statutul liric autonom al episodului egiptean s-a pus pe seama interesului acordat de către Eminescu antichității orientale. Biografia poetului a fost adesea invocată pentru a explica originea fascinației – reperabilă în perioada berlineză a frecventării cursurilor profesorului Lepsius – față de cultura Egiptului antic. Recursul la un incident biografic, cu scopul de a revela resorturile lirice, epuizează posibilitățile interpretative ale poeziei. Predilecția pentru spațiile orientale indică, de fapt, viziunea despre cunoaștere a scriitorului. Tratarea în paralel a poeziilor *Egiptul* și *În căutarea Șeherezadei* își propune să reliefeze această concepție care fuzionează ideatic lirica eminesciană.

În cazul *Egiptului*, impersonalizarea discursului liric se face prin apelul la instanța unui ochi vizionar care surprinde cinematografic transformările spațiului antic, descriptivismul versurilor favorizând crearea unor cadre deosebit de sugestive. Dacă în cadrul mișcării romantice, exotismul echivala cu evaziunea dintr-o realitate nedezirabilă, la Eminescu, proiecția unui spațiu exotic este gândită din perspectiva accederii la cunoaștere. Obsesie tematică eminesciană, anunțată încă din poezia *Epi-gonii*, clivajul dintre gândirea modernă – eminemamente sceptică și lucidă, dar condamnată la sterilitate – și cea antică, creatoare de mituri, își va găsi formele de expresie cele mai sugestive în poeziile în care se optează pentru un imaginar oriental.

Recurența substantivului plural „visuri” nu are rolul de a crea o atmosferă onirică specifică reveriei romantice. Sinonim cu gândirea candidă a perioadei care precede modernitatea, visul trimite la credința anticilor care nu a cunoscut îndoiala: „Se unesc să-mbrace mândru veche-acea împărăție,/ Să învie în deșerturi șir de visuri ce te mint.” Armonia spațiului nu este decât reflexul unei spiritualități ingenuie, care supune naturii imaginarul uman: „Râul sfânt ne povestește cu-ale undelor lui gure/ De-a izvorului său taină, despre vremi apuse, sure,/ Sufletul se-mbată-n visuri care-alunecă în zbor.” Spațiu impregnat de sacralitate, Egiptul antic este locul în care divinul și umanul coexistă: „Și în templele mărețe, colonade-n marmuri albe,/ Noaptea zeii se preumblă în vestmintele lor dalbe,/ Și al preoților cântec sună-n harfe de argint”.

Decadența civilizației adamice a Egiptului are drept cauză renunțarea la spiritualitatea care îi permite accesul la cunoaștere. Magul – personaj liric care este

ipostaziat și în alte poezii eminesciene –, depozitar al înțelegerii nealterate de vremuri, deține puterea de a decide sfârșitul orașului antic: „Și se poate ca spre răul unei ginți efeminate,/ Regilor pătați de crime, preoțimei desfrânate,/ Magul, paza răzbunării, a citit semnul întors;/ Și-atunci vântul ridicat-a tot nisipul din pustii,/ Astupând cu el orașe, ca gigantice sicriuri/ Unei ginți ce fără viață-ngreua pământul stors.” Dar suprimarea unei civilizații nu presupune și dispariția moștenirii ei spirituale: „Ș-acum luna argintește tot Egiptul antic;/ Și-atunci sufletul visează toată-istoria străveche,/ Glasuri din trecut străbate l-a prezentului ureche,/ Din a valurilor sfadă prorociri se aridic.” Spațialitatea Egiptului este, de fapt, una transcendentă. Sacralitatea se lasă ghicită de către mintea vizionară pentru care ecourile antice antrenează noi reprezentări spirituale.

Proiectată pe fundalul unei călătorii mentale, într-un spațiu oriental diferit de cel al Egiptului antic, poezia *În căutarea Șeherezadei* propune un parcurs imaginar care se transformă într-o aventură cognitivă. Discursul poetic este asumat subiectiv de către eroul liric, care își începe căutarea epistemologică în ținuturile nordice ale popoarelor războinice. Deziluzia provine din conștientizarea că spațiul nordic este modelat de o gândire mitologică, dar belicoasă, în care prevalează nu forța minții, ci a trupului. Toposul călătoriei pe mare, cu scopul de a descoperi spații nepervertite de civilizația apuseană facilitează construcția unei utopii orientale, cu funcție de univers compensatoriu. Ariditatea gândirii occidentale se plasticizează prin comparație geografică: „Viața mea-i ca lanul de otavă:/ E șeasă fără-adânc și înălțime.”

Opoziția reprezentată de ținutul Persiei antice se realizează prin prelucrarea imaginii Orientului ca orizont oniric, loc al minunilor, în care peisajul echivalează cu spiritualitatea: „Prin codrii lui, prin șesurile crețe,/ De-a vântului suflare-mbălsămată,/ Din munții-n nori și prin pustii mărețe, // Urbile-antice strălucind s-arată/ Și albe par și mitice cu basme/ Urieșești e țara presărată.” Metafora corabiei sfărmate traduce renunțarea la un mod rațional de a pretinde accesul la cunoaștere: „Corabiei apusene grea de gânduri/ Sinistre eu pe valuri îi dau drumul,/ Frântă de stânci se risipește-n scânduri.”

Alternativa pe care spațiul oriental i-o oferă aspirantului la înțelegere se conturează în antiteză cu tendința de a relativiza adevărul în cultura occidentală: „În furnicării din Apus ei toată/ Viața-și fac doruri nebune,/ Nu știu că-n lume nu-i ceea ce cată.// Ei caut-adevăr găsc minciune./ Neam vine și neam trece toți se-nșală./ Eu

adevăr nu cat ci-nțelepciune." Decorul oriental utopic, realizat de natura luxuriantă, e motivat de o gândire adamică – necoruptă încă de voința de putere dominantă în Occident. De aceea, „averile” Orientului nu sunt altele decât valorile spirituale, nu abundența râvnită de apuseni: „Cu-a răsăritului averi samarul/ Eu mi-l încarc, cu-a lui gândiri gândirea.” Peisajul se mulează, astfel, spiritualității locului. Pentru Eminescu, decalajul față de civilizația occidentală nu înseamnă barbarie, ci o soluție salvatoare de accedere nu la cunoaștere – așa cum o definește filozofia –, ci la înțelegere.

Șeherezada, spre deosebire de Magul din *Egipt*, întruchipează feminitatea salutară. Investită cu atribute

sacre – „Eu am știut profetă vrăjitoare / S-atrag cu-a tainelor și-a basmei rază/ Poeți cu inimi ceruri-doritoare” –, aceasta oferă cunoașterea celor care îndrăznesc să se aventureze în călătoria cu funcție inițiatică: „Eu am știut, străine,/ Că ai să vii a dorurilor pradă // Ca să m-ascuți și să duci de la mine/ A-nțelepciunii și-a frumsetii floare,/ Să luminezi gândirile din tine.” Astfel, spațialitatea orientală a poeziei eminesciene are conotații epistemologice. Proiecție lirică a aspirațiilor către cunoaștere, spațiul exotic al Orientului relevă alternativa spirituală la o cultură apuseană din ce în ce mai raționalizată.

Victor TEIȘANU

Cât de monarhist a fost Eminescu?

Și pe această temă, ca în toate privințele vieții și operei eminesciene, comentatorii se împart în grupări oponente. Și nu pentru că adevărul ar fi greu de scos la lumină, ci din felurite interese, uneori de-a dreptul oculte. Sunt câțiva exegeți, adversari învederați ai ideii de regalitate, care apelează mai ales la publicistica poetului din 1882 și prima parte a anului următor, cea conținând texte critice despre comportamentul politic și administrativ al întâiului nostru monarh de dinastie hohenzollerniană. Texte care, cu minim efort sofistic, pot fi răstălmăcite în fel și chip. Ceea ce se și întâmplă. Căci accentele critice eminesciene, neanalizate în profunzimea și cauzalitatea lor, servesc doar unui scop manipulator, cu vădita intenție de a confectiona poetului o dimensiune antimonarhică. Din acest motiv, cel care vrea să știe cum stau în realitate lucrurile, trebuie să recurgă la singura sursă cu vocație lămuritoare: textele eminesciene însele. Ajunși aici există două paliere de cercetare. Primul ar viza raportarea lui Eminescu la forma de guvernământ în genere. Și constatăm că opțiunea sa e clar exprimată în favoarea monarhiei și categoric împotriva oricărei formule republicane. Abia apoi se poate discuta, aplicat, despre relația poetului cu regele Carol, mai concret despre viziunea politică și conduita monarhului care au putut influența această relație. Legătura cu monarhul trebuie privită însă în evoluția ei, cu toate resoriturile care au declanșat-o și au făcut-o să oscileze, de la admirație entuziastă și necondiționată, la atitudini reprobatoare mai mult sau mai puțin fondate.

Că Eminescu a fost monarhist din convingeri doctrinare nu poate exista vreo îndoială. Nici un comentator de bună credință n-ar afirma contrariul. Însă argumentele, cum spuneam, ne sunt oferite chiar de publicistica poetului. Căci și la apogeul nemulțumirilor sale,

legate pur și simplu de spiritul împăciuitorist al regelui față de radicalismul liberal, Eminescu își apăra monarhul. Până și în cazul atât de controversat al căilor ferate, plecând de la convingerile sale adânci, el decelează reaua credință a adversarilor tronului, care, cu privire la „cestiunea Strousberg”, au „aruncat toată vina asupra Domnitorului”, doar „pentru că înșelătorul era german”. (M. Eminescu, *Opere*, vol. XIII, Ediția Perpessicius, Ed. Academiei R.S.R., 1985, p.310). Iar atunci când respinge, ca gazetar, ideea construirii unei catedrale catolice la București, rațiunea nu e doar cu trimitere la unitatea ortodoxiei, „căci nu apărăm numai religia, ci totodată și dinastia noastră, și monarhia” (Op. cit., p. 311). Pentru Eminescu monarhia reprezintă garanțul supraviețuirii naționale, așa încât, inclusiv după ce s-au acumulat niște dezamăgiri privind mersul țării, crede cu tărie că și în aceste condiții, cu toate compromisurile ei față de liberali, dinastia trebuie sprijinită: „o susținem numai fiindcă interesele țării sunt legate de dânsa” (Ibidem, p. 311). Rațiunea monarhică fiind supremă, ea justifică orice fel de măsuri dacă sunt în consonanță cu interesul național. Prin această prismă vede poetul și detronarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza: „motivul care i-a îndemnat pe conservatori a consimți la răsturnarea unui monarh era cu desăvârșire monarhic: le părea că o dinastie străină va fi mai trainică decât una pământeană. De aceea ei nu au consimțit decât după ce răsturnătorii, oameni cu idei republicane, au luat angajamentul de a sprijini dinastia străină” (Ibidem, p. 311). Tot în numele acestui interes național, asemeni „răsturnătorilor” lui Vodă Cuza, poetul, altfel consecvent împotriva alogenilor, concede că o dinastie străină e preferabilă întoarcerii la domniile pământene, atât de tributare patimilor socio-politice autohtone. De aceea, grijuliu cu destinul

neamului, el consideră că în cazul defectării lui Carol (adică abdicarea sau moartea acestuia), continuitatea monarhică trebuie asigurată. Într-un astfel de caz, într-o notă rămasă în manuscris, poetul credea că cea mai potrivită să preia Coroana română ar fi Casa de Austria (Ibidem, p. 380). Orientarea către monarhia austriacă poate constitui încă o lovitură pentru adepții de azi ai teoriei conspirației, cei care leagă sfârșitul poetului de un complot oficial româno-habsburgic. Spre a-și susține teoria, aceștia vor să-l transforme pe Eminescu, în pofida atâtor mărturii documentare, într-un campion al luptei antiimperiale. Ca și Slavici, Eminescu era, în chestiunea recuperării Transilvaniei, un moderat. Excesele propagandistice cu iz revizionist îi displăceau, taxându-le ca pe grave inabilități din punct de vedere diplomatic. A se vedea în acest sens comentariile sale jurnalistice consacrate ceremoniei de inaugurare, la Iași, a statuiei lui Ștefan cel Mare, unde liberalul Petre Grădișteanu rostea un demagogic și imprudent discurs cu nuanțe iredentiste. Poziția lui Eminescu e cât se poate de tranșantă. Declarativul avânt unionist al oratorului echivala, în acele condiții istorice, cu „a profana și pângări un ideal frumos, o idee patriotică și măreață, care desigur *pentru moment* (subl. noastră) e respinsă de toți oamenii politici și chiar patrioții înțelepți, dar care are dreptul să doarmă tainică și liniștită în cugetul câtorva visători”. Gesticulația brutală pe această temă, continuă Eminescu, ar arăta că poporul nostru „nu aspiră decât la răsturnări și la anexiuni, pe când acel popor pacinic n-are alte aspirațiuni în afară decât a păstra ce are, și înăuntru de a fi ceva mai puțin jefuit de banda guvernamentală” (Ibidem, p. 320). Și, foarte semnificativ, aceste aserțiuni erau formulate în iunie 1883, tocmai când se perfecta hulita alianță cu Puterile Centrale și, mai ales, când vânarea lui Eminescu de către „complotiști” înregistra apogeul, după cum ne spun partizanii de azi ai fantasmagoriei teorii. În chestiunea recuperării Transilvaniei, cum limpede rezultă din comentariul său, Eminescu făcea parte din categoria acelor „visători”, pentru care ideea unificării trebuie lăsată „să doarmă tainică și liniștită” până la ivirea condițiilor istorice prielnice. În așteptarea aceluși moment, poetul pledează pentru necesitatea conservării pe tărâm transilvan a instituțiilor noastre identitare (biserica, școala, limba și tradiție) și, în chip ideal, pentru dreptul la autonomie în cadrul imperiului. Mai mult, el identifica adevăratul dușman în Est, unde „Colosul de fier cu picioarele de lut reprezintă un pericol social și politic pentru Europa întregă și nu numai pentru noi, popoarele romanice sau germanice, ci chiar pentru slavii care au istoria lor proprie și cultura proprie” (Ibidem, p. 381). Din abilitate diplomatică, chiar demascând politicile anexioniste rusești, manifestă prudență în exprimare: „Noi nu suntem nemulțumiți în contra Rusiei, nu avem nimic de

zis în contra tendențelor ei...” (Ibidem, p. 381). Nestăvilitul romantic în atâtea alte privințe se întâlnește aici cu tactica pașilor mărunți, a răbdării și perseverenței, care caracteriza strategia suveranului de la Cotroceni.

Eminescu încerca astfel să fie, dincolo de temperamentul său pasional, un naționalist în marginile adevărului, cu justificate sentimente antirusești, dar, ca intelectual educat la Viena și Berlin, nutriend anumite simpatii pentru valorile culturale și democratice ale Occidentului. Atitudinea moderată a poetului cu privire la realitatea externă se schimbă total însă când vine vorba de situația din România. Analizele spațiului național sunt necruțătoare, adevărate rechizitorii împotriva corupției și decadenței din societatea românească. Iar corolarul acestei stări de lucruri și o imensă primejdie ar fi, în opinia sa, ideea de republică, agitată în spațiul public de unii liberali, precum C.A. Rosetti. De aceea, toți cei care slujesc interesul național, în frunte cu regele, trebuie să militeze pentru anihilarea ei. Avem aici nu doar respingerea unei perspective de sorginte radical-liberală, ci și expresia ubicuului principiu junimist al formelor fără fond. Căci republica nu era pentru Eminescu decât o nefastă instituție de import, dorită la noi, după credința poetului, de câteva elemente alogene, cu totul separate de etosul național și rătăcite pur și simplu „într-un popor din vechimea sa monarhic” (Ibidem, p. 57). Simbolul acestor alogeni, în care Eminescu vedea un pericol colosal atât pentru dinastie, cât și pentru soarta țării, a fost C.A. Rosetti. Aversiunea poetului era, fără discuție, determinată și de originea străină a celui care patrona oficiosul liberalilor, *Românul*, înverșunat inamic de presă al conservatorilor. Dar mai deranjantă la C.A. Rosetti se vedea intruziunea acestuia în politica mare, și nu simpla sa condiție de venetic, Eminescu acceptându-i pe străini în măsura în care lasă administrarea țării exclusiv pe mâna românilor: „Nu zicem că sub cerul acestei țări să nu trăiască și să nu înflorească oricâți oameni de altă origine. Dar ceea ce credem (...) e că țara este, în linia întâia, elementul național și că e scris în cartea vremurilor ca acest element să determine soarta și caracterul acestui stat” (Ibidem, p. 40). Din acest punct de vedere poetul nu făcea nicio deosebire între alogenii liberali și cei conservatori, mai ales dacă ultimii erau urmașii fanarioților: „V-o spun franc, d-lor, servesc pe **românii** din partidul conservator, nu pe greci Pe acele rămășițe de *boieri români* din vremea domniilor noastre legitime (...) Mi-e rușine că a fost cu puțință ca toată plebea și toată canalia bizantină s-ajungă a domni în această țară” (Ibidem, p. 380). Vedem deci că la baza conflictului dintre Eminescu și alogeni sta amestecul acestora în actul guvernării, impunându-ne măsuri și soluții fără substanță românească, date fiind slăbiciunile noastre la vârf. Este și cazul lui C.A. Rosetti care, într-un tânăr și promițător regat constituțional, se

declară „republican, socialist chiar”. Deși nu împărtășește valorile monarhice, liberalul „roșu” prosperă în monarhie, acceptând doar formal titlul de rege, dar gândind și simțindu-se ca într-o republică. Atitudinea lui C.A. Rosetti este considerată de poet drept impietate și prin urmare califică lipsa de reacție a suveranului mai mult decât clemența unui conciliator, adică un impardonabil act de trădare: „Numai în zilele lui Carol Îngăduitorul, adânc Îngăduitorul, un panglicar străin, negustor de gazetă, rățăcit într-un popor din vechea lui monarhie, poate să proclame că, dacă există monarhie, e numai că o îngăduie acest zgârie-hârtie” (Ibidem, p. 57).

Coabitarea lui Carol inclusiv cu aripa radicală a liberalilor devine astfel, pentru publicistul politic Eminescu, una dintre vinovățiile monarhului. În efervescenta sa jurnalistică, generată de sublimе efuziuni patriotice, Eminescu nu admitea (sau poate nu înțelegea) tactul politic al suveranului, bazat în acțiune pe răbdare și perseverență, atât de specifice spiritului german. Hemoragia de alojeni revărsată anual peste România îl alarmează pe Eminescu, mai cu seamă prin implicarea acestora în administrația noastră de stat. Ei bine, pasivitatea lui Carol este percepută de poet ca fiind catastrofică, veritabil atentat la viitorul României și al tronului. Din acest motiv, deziluziile eminesciene prinseseră deja contur încă din 1880 când, în *Timpul* din 6 aprilie, gazetarul scrie fără echivoc: „o zicem cu întristare: suntem departe de acea monarhie occidentală care-am visat-o în 1866” (M. Eminescu, **Opere**, vol. XI, ediția Perpessicius, Ed. Academiei R.S.R., 1984, p. 115). Faptul că o zice „cu întristare” arată că sentimentele sale anterioare au fost cu totul altele, dar ele, din cauza unor divergențe de strategie și opinii, s-au degradat în timp. E sigur că monarhistul Eminescu l-ar fi dorit pe Carol mult mai energic și mai autoritar. Reproșându-i că nu s-a dovedit astfel, i-a lipit, cu o doză de amară ironie, eticheta de „Îngăduitorul”. Portretul lui Carol zugrăvit de poet și-a modificat trăsăturile de-a lungul anilor, evoluând de la încredere înflăcărată către îndoială și decepție. În 1871, prefațând Congresul studențesc de la Putna, Eminescu, aflat la Viena împreună cu Slavici, se adresa încrezător și fericit Domnitorului Carol, cerându-i înaltă protecție, ca fondator, pentru proaspăta societate *România Jună*. La Berlin, în postura de secretar al Agenției diplomatice românești, condusă de Th. Rosetti, îndeplinea prin 1873 tot felul de misiuni, unele secrete și insuficient cunoscute astăzi, încredințate de tânărul suveran și servind fără îndoială interesele majore ale țării. Este răstimpul în care cota de încredere în Carol și atașamentul față de familia domnitoare ating superlativul. Aprecierea plină de respect solemn continuă și în anii următori. La 1876, lașul comemora asasinarea lui Grigore Ghica Voievod. Cu acest prilej Carol dăruiește

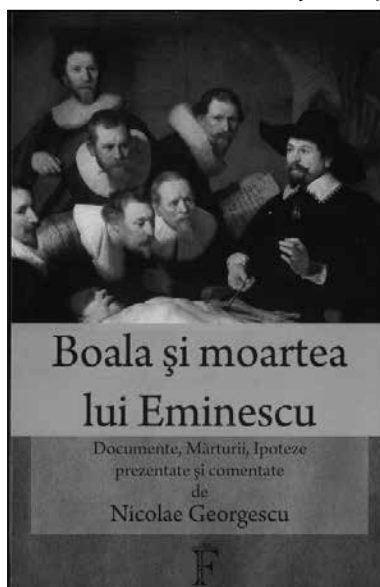
ieșenilor un bust al domnitorului martir. Drept consecință, Eminescu va consemna în *Curierul de Iași*, din 1 și 3 octombrie 1876, recunoștința moldovenilor „către M. Sa Preaînțătorul nostru Domn, carele întotdeauna au dovedit cât de mult e mișcată inima Sa generoasă pentru toate durerile și bucuriile poporului și țării sale”. Iar când începe războiul nostru de neatarnare, în *Timpul* din 29 aprilie 1877, poetul gazetar crede că îndoita coroană a Mușatinilor și Basarabilor împodobește pe merit, „fruntea augustă a lui Carol I”. Tot elogios, dar ceva mai temperat, este tonul lui Eminescu la sfârșitul războiului: „cât despre partea M. Sale, netăgăduit este și va fi că ce-a stat în putința unui om cu bine și cu noroc au împlinit” (*Timpul*, 16 decembrie 1877). Aflat în conflict deschis cu liberalii, peste un an (*Timpul*, 20 decembrie 1878) afirma că „Posedăm din fericire o Constituțiune și o dinastie la care ținem”. De aici și până la incidentul (o invenție a presei?) de la Capșa, din 28 iunie 1883, când poetul cu judecata deja zdruncinată, ar fi plănuțit împușcarea lui Carol, drumul între cei doi e presărat cu multe dezacorduri. Cel puțin în viziunea extrem de exigentă a poetului. Creditarea exagerată a liberalilor (unii dintre ei republicani), recompensele, în loc de pedepse, oferite complotiștilor de la 1871 (precum Candiano-Popescu), toleranța față de alojeni, dar mai ales sincopelile democratice ale guvernării „roșii”, prea mult trecute cu vederea de regele „îngăduitor”, au produs până la urmă supărarea poetului.

Firește, în onestitatea sa impecabilă, jurnalistul avea tot dreptul să judece, oricât de aspru, inclusiv pe rege. Însă regele, care gestiona un stat tânăr, abia ieșit din „barbaria orientală” (după expresia lui Maiorescu), avea și el obsesiv în vedere viitorul, adaptându-și neconținut soluțiile, cu tenacitate și răbdare, la condițiile momentului. S-a simțit deseori singur, fiind nevoit să țină cont de părerea sfetnicilor. Era un rege occidental plonjând într-o identitate nouă și obligat să-și adapteze existența și sentimentele la balcanica noastră lipsă de rigoare. Și asta însemna pentru Carol un destin tragic. Dar modernizarea țării trebuia înfăptuită cu orice preț. Deci, pornind de la premise diferite, fiecare dintre cei doi avea dreptate. Deși vizitase Palatul Cotroceni în câteva rânduri, ca invitat al reginei Elisabeta și bucurându-se de atenția și prețuirea acesteia, Eminescu n-a fost totuși un apropiat pentru Carol. L-a admirat cu incandescența tinereții sau l-a judecat sever, mai târziu, însă mereu de la distanță. Adevărul era probabil undeva la mijloc. Ambii, fiecare în arealul său, a lăsat urmașilor citorii memorabile. Și nimeni nu contestă că geniul eminescian are, se știe, dimensiuni universale. Însă indiferent de conjuncturi, Eminescu a fost și a rămas monarhist. Un monarhist care, datorită intransigenței sale și experiențelor proprii, n-a confundat niciodată tronul cu ocupantul său vremelnic, oricine ar fi fost acela.

Boala și moartea lui Eminescu

Despre boala și moartea lui Mihai Eminescu s-a scris enorm. Încă din timpul vieții poetului, lumea contemporană era contrariată de destinul nemilos și incapacitatea medicilor de a-l trata și vindeca, deși se cunoștea faptul că între 1883-1889, poetul a avut și perioade când părea complet vindecat. După decesul intempestiv – 15 iunie spre după-amiaza sau în timpul nopții de 15 spre 16 iunie 1889 –, cercetările asupra bolii lui Eminescu s-au amplificat, nefiind încheiate, poate, nici astăzi, deoarece e de presupus că se vor depista noi surse asupra cauzei decesului său. Nu e de prisos să amintim că în ultimele decenii nenumărate somități medicale s-au pronunțat asupra decesului, verdictele oscilând între boala ereditară sau contractată de sifilis și paralizia generală. Pornind de la aceste premise, dl Theodor Codreanu întreprinde în **Hyperion** 7-8-9-2018, p.14-19, în **larăși despre bolile și geniul lui Eminescu** o examinare a ultimelor cărți consacrate bolii poetului național. Din păcate, cartea dlui Gavril Cornuțiu **Tragedia și suferințele omului Mihai Eminescu. Ultimii șase ani din viață**, Ed. Saeculum Vizual, 2016, nu a intrat în atenția distinsului cercetător al vieții și operei eminesciene. În acest context, apare o carte datorată dlui Nicolae Geogescu*. Pentru necunoscători, precizăm că dl Nicolae Geogescu s-a impus în ultimele două decenii prin studii și cărți despre Mihai Eminescu, bine primite și comentate atât de publicul cititor cât și de presa de specialitate. Structurată în șapte capitole, precedate de o Prefață, **Boala și moartea lui Eminescu** trece în revistă împrejurările decesului și mărturia frizerului Dumitru Cosmănescu despre

incidentul cu Petrea Poenaru. Amintirea lui Dumitru Cosmănescu este tardivă și încredințată cotidianul **Universul** din 28 iunie 1926, mărturie reluată și de alte publicații. Cosmănescu precizează că Mihai Eminescu fusese lovit cu o cărămidă după ureche, lovitură care i-a provocat moartea. A doua versiune asupra morții poetului este furnizată în 1931 de doctorul V. Vineș: Eminescu este lovit cu o pietricică aruncată din praștia aceluiși Petrea Poenaru, ce a dat naștere unui *erizipel* ce va provoca moartea poetului: *Firește, nu poate fi vorba decât de același nebun: mai întâi a țintit de la distanță cu praștia, apoi a lovit din imediata apropiere. Crimă cu premeditare într-un spital de alienați mintali unde este foarte problematic dacă Eminescu avea ce să caute* (p.18). Revenind asupra informațiilor furnizate de doctorul Vineș, dl Nicolae Geogescu scrie: *Un necărturar, așadar, dă hrană presei, adică ziarelor iar acestea realimentează... tocmai cărțile despre viața lui Eminescu... iată, cu lucruri luate de pe jos* (p.42). În trecut fie zis, mărturiile doctorului Vineș nu coincid cu ale altor contemporani ai poetului. Plecând de la o carte a dlui C. Popescu – **Cadem Titu Maiorescu în fața instanței documentelor**, 2004, dl Nicolae Geogescu oferă informații prețioase despre Cleopatra Lecca Poenaru (fica pictorului Lecca, vara lui Caragiale), despre care Iacob Negruzzi scria (v. **Amintiri din Junimea**, Humanitas, 2011, p.235): *Și cu toate acestea niciodată Eminescu n-a iubit mai cu violență... El se plimba nopți întregi înaintea casei Cleopatrei din str. Cometa <pe lângă plopii fără soț...> care se găseau cam acolo unde astăzi se ridică statuia lui Lascăr Catagiu, o urmărea pretutindeni, ba i s-a întâmplat să*

petreacă o noapte întreagă, de cu seară până în zori, ascuns în bucătăria iubitei sale, numai spre a o zări un moment. În această perioadă Eminescu a compus cele mai frumoase și mai desăvârșite poezii, acele care au pus pecetea geniului pe scrierile sale și i-a statornicit reputația de mare poet. Cleopatra era căsătorită cu ofițerul Grigore Poenaru cu care avusese cinci copii, fiul Petrea fiind autorul loviturii date lui Eminescu. Dintre contemporanii poetului care au lăsat mărturii despre el se numără și Ilie Ighel (semează și Ilie Ighel Deleanu), care scrie o broșură **Eminescu (Încercare critică)** rămasă necunoscută lui G. Călinescu, D. Vatamaniuc, Petru Creția, descoperită de dna Ileana Ene în arhiva lui G. Dem. Teodorescu și publicată în **Adevărul literar și artistic** cu o prezentare a dlui C. Stănescu. Acest Ilie Ighel (1870-1938), autor de versuri, traduceri, eseuri, făcea critică la **Fântâna Blanduziei**. A mai scris romane cu haiduci, dintre care menționăm **Dragoș, hoțul Tecucilor**. Deși a trăit până în 1938, Ilie Ighel Deleanu nu a mai revenit cu amănunte asupra vieții și morții lui Eminescu, Nicolae Georgescu încadrându-l în categoria *martorilor mincinoși*. Mărturia lui Ion Popescu **Peste groapă** impresionează prin credința acestuia că Eminescu era sănătos și nu avea ce să caute în sanatoriul din str. Plantelor. Mai sunt discutate amintirile lui D. Teleor, Al. Vlahuță (**Curențul eminescian**, 1892), C. Mille, Nicolae Pătrașcu (de fapt, *Petrașcu*), autor al unui prim studiu critic despre Eminescu, socotit de Nicolae Georgescu ca *insipid*, G. Panu. Dintre prietenii lui Mihai Eminescu numai Chibici-Râmneanu a refuzat să comenteze boala poetului din 1883: *motivând, la un moment dat, zice-se, că ar fi vorba de secrete de stat ce ar leza interesele unor mari puteri europene* (p.167). În sfârșit, spre finalul cărții dumisale, dl Nicolae Georgescu

aduce în atenția noastră mărturia lui C.A.N. (Mihail Canianu, conform **Enciclopediei Predescu**, M. Cahana, născut în 1867 la Hârlău), inserată în **Adevărul**, 16 iunie 1933, p.3, comunicată dlui Nicolae Georgescu de către Lucian Radu Stanciu. Acest C.A.N. l-a văzut pe poet cu trei-patru zile înainte de deces remarcând slăbiciunea, paloarea, congestiunea, oarecum, neglijența cu care era îmbrăcat etc. Sfârșitul poetului este aflat de C.A.N. din ziare: *Trei zile după aceasta, aflai din ziare că, în urma unei certe violente cu alt bolnav, atins de delirum tremens, <pentru o bucată de pâine>, Eminescu a fost lovit cu un pietroi, drept în frunte, după care a sucombat, în dureri atroce, la ora 3 după amiază, în ziua de 15 iunie 1889* (p.202). Evident, de-a lungul celor peste 200 de pagini ale cărții, dl Nicolae Georgescu oferă încă alte multe amănunte despre viața și boala lui Eminescu, aruncând o privire asupra comemorării din 1926 (37 de ani de la decesul poetului), centenarul nașterii din 1950, în fine, cum este privit Eminescu după 1989, singura realizare notabilă fiind încheierea ediției academice: *Cu tristețe se poate observa că după Revoluția din 1989 (eu continui să scriu cu majuscule, păstrându-mi speranța) se uită galopant chiar opera lui Eminescu, se minimalizează viața și opera sa și se ignoră știința numită eminescologie* (p.212). În extremis, semnalăm că la pagina 29 în data de 15 martie 1866, pentru poezia **Nu mă înțelegeți**, anul este, de fapt, 1886 (p.129), iar la pagina 195, anul 1964 este, în realitate, 1864.

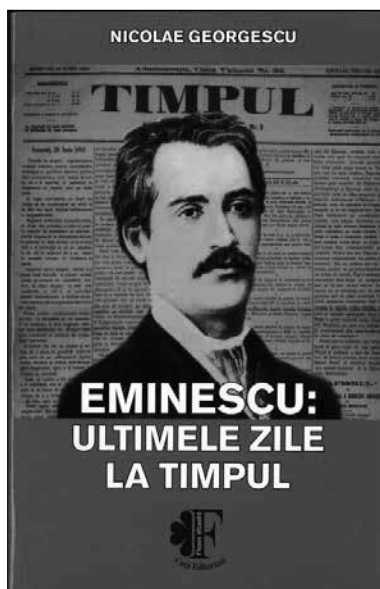
* NICOLAE GEORGESCU **Boala și moartea lui Eminescu**. Documente, mărturii, ipoteze, prezentate și comentate de Nicolae Georgescu, Ed. **FLOARE ALBASTRĂ**, București, 2014, 204p.

Ultimele zile la *Timpul*

Consecvent în preocupările dumisale eminescologice, dl Nicolae Georgescu revine în 2016, cu o nouă carte consacrată poetului național**, de astă dată luând în cercetare amănunțită ultimele zile petrecute de poet la **Timpul**, zile încheiate pe data de 28 iunie 1883. Cartea în chestiune este precedată de o scurtă prefață justificativă și chiar dacă unele amănunte sunt reluate din cartea precedentă, ele sunt necesare în cunoașterea traseului străbătut de poet în acele zile fierbinți ale verii din 1883, când amintirile, mărturiile celor care au fost în preajma lui Eminescu nu coincid, apoi, arhivele au dat la iveală amănunte neașteptate despre prietenii poetului etc. Anul 1883, când se petrece îmbolnăvirea poetului, a fost deosebit de agitat politic atât la nivel internațional cât și intern. La începutul lunii iunie (Nicolae Georgescu spune 6 iunie, deși alte informații dau data de 5), 1883, Mihai Eminescu s-a aflat la Iași unde se dezvelea statuia lui Ștefan

cel Mare în prezența Regelui, iar Petre Grădișteanu ținu un discurs fulminant reproșându-i lui Carol I că din coroana sa lipsesc multe diamante: Basarabia, Bucovina, Transilvania, discurs ce a incendiat capitalele europene,

România fiind amenințată de Austro-Ungaria cu ocuparea țării, relațiile diplomatice fiind rupte pentru 48 de ore, iar Bismarck amenința România cu război. Alianța cu Puterile Centrale este făcută în defavoarea Angliei și Franței. Se știe că, după războiul franco-prusac (1870-1871) demonstrațiile în favoarea Franței îl neliniștesc pe Carol I care se gândea să abdice. Cu totul alta a fost situația când principele Ferdinand era bolnav și soarta dinastiei era nesigură. În consecință, Petre Grădișteanu, D.A. Sturdza și C. Stătescu s-au deplasat la Viena pentru a cere scuze lui Franz Joseph. România este nevoită să adere la alianța cu Puterile Centrale, iar Societatea Carpații care milita pentru unirea Transilvaniei cu Țara

este controlată. Ziua de 28 iunie 1883 debutează cu celebrul bilet al dnei Slavici către Titu Maiorescu prin care i se cerea s-o scape de Mihai Eminescu care devenise foarte rău. Oficiosul **Românul** inserează știrea îmbolnăvirii lui Eminescu, lucru confirmat peste două zile de **Timpul** (p.36). Tensiunea, surmenajul intelectual în care trăise poetul în acea vară toridă, probabil, că-i afectase sănătatea, Eminescu plângându-se în scrisori către Veronica Micle că ar avea nevoie de șase luni pentru refacere. Adevărul e că la începutul lui 1883, Eminescu mai fusese internat la Spitalul Brâncovenesc, apoi, ziua de 28 iunie este aglomerată de evenimente: biletul dnei Slavici, vizita scurtă la Maiorescu, popas la Capșa, unde perorează cu pistolul în mână, amenințând să-l împuște pe Rege, deși la pagina 204, Nicolae Georgescu scrie că acest moment s-a petrecut în altă zi. Reluând traseul la pagina 240, Nicolae Georgescu scrie că Eminescu trecuse și pe la Capșa. În sfârșit, deplasarea la Cotroceni, baia Mitrașewski, anunțarea poliției de către Grigore Ventura, internarea la dr. Șuțu, în fine, Slavici și Maiorescu părăsesc în cursul acelei zile România: *Nu avem o dovadă certă că a existat un <complot sau o conspirație> în jurul lui Eminescu și nu știu dacă istoria va putea oferi vreodată un asemenea <act> scris* (pp.130-131). Interesant de observat că la Slavici venea, probabil, adesea, în vizită familia profesorului Vondracec (în **Budulea Taichii** cunoscuta nuvelă a lui Slavici, întâlnim, într-adevăr, un personaj, profesorul Wondracek), care-și avea camera lângă aceea a poetului. Boala lui Eminescu fusese observată de mentorul junimist încă din data de 30 mai – 11 iunie 1883, când după o cină prelungită la Maiorescu acasă, acesta notase în Jurnal: */La/ Eminescu, început de alienație mintală, după impresia mea* (p.50), lucrul întărit în însemnarea din 23 iunie: *Și Eminescu, care devine din ce în ce mai evident alienat. Foarte excitat, sentiment al personalității exagerate (să învețe acum albaneza!), vrea să se călugărească, dar să rămână în București (Vezi mai sus, 30 mai), p.50-51. Mai târziu, Alexandru Ciurcu mărturisește după întâlnirea cu Eminescu și inginerul Nicolae Făgărășanu la hotelul Union: *Eu am avut însă impresia că Eminescu nu mai era acela pe care îl cunoșteam* (p.110). Regretabil e faptul că prietenii lui Eminescu nu depun mărturii despre starea poetului, iar relatările lui Ioan Russu-Șirianu depănite fiului său, Vintilă, în 1909, apar abia în 1969, iar Al. Ciurcu ne povestește în 1911 ce aflase de la Ventura. În pledoaria sa, dl Nicolae Georgescu invocă pe Theodor Codreanu, Lucian Boia, Ion Filipciuc, Ilina Gregori, Călin I. Cernăianu, Mihai Ciurdariu, în fine, o surpriză i-o provoacă Nicolae Danciu Petniceanu, autor al cărții **Cei trei din Piața Amzei**, 2015. O mărturie tardivă din 1968 aparține profesorului D. Nițulescu. Din păcate, Mihai Eminescu a fost condamnat la moarte civilă, adică cum spune Nicolae Georgescu: Eminescu a fost scos din viața politică. Artizanul alianței cu Puterile Centrale fusese P.P. Carp, tratatul fusese semnat la 28 octombrie 1883 și sprijinit de Titu Maiorescu. Mai târziu, Marghiloman fusese de acord să intrăm în război alături de Puterile Centrale, iar fiul lui D.A. Strudza, colonel în armata română, a dezertat, în plin război, trecând*

la dușmani. Situația se complică prin publicarea de către Macedonski a nefericitei epigrame, Grigore Ventura atacându-l violent. Există, așadar, trei mărturii despre ultima zi a lui Eminescu la **Timpul**: a lui Ventura, Ioan Russu-Șirianu, comisarul Niculescu. Între Ventura și Macedonski a existat un schimb de replici. Eminescu se deplasează la Viena, Titu Maiorescu publică la sfârșitul lui decembrie 1883 volumul **Poesii**, cu un sumar alcătuit de poet, din păcate, o coală editorială s-a pierdut, încât Eminescu a urât volumul apărut fără încuviințarea sa. Îndepărtat de la ziar, **Timpul** devine o altă publicație fără Eminescu (1 iulie 1883). Începând cu 2 iulie 1883, **Timpul** este condus de Mihail Paleologu(l), iar Duminică, 3 iulie, **Timpul** menționează boala lui Eminescu. În sfârșit, Anexa cuprinde observații și interpretări ale dlui Nicolae Georgescu privind viața și opera lui Eminescu după 1883, divergența cu Macedonski, care negase scrierea epigramei, mai ales, după ce admiratorii lui Eminescu au manifestat spărgându-i geamurile locuinței lui Macedonski. După internarea lui Eminescu în ospiciu, Titu Maiorescu a plecat în voiaj în Europa (p.275). Interesante observații face dl Nicolae Georgescu despre posibile influențe masonice în declarațiile poetului, asupra prefeței scrisă de Maiorescu- *Întreagă această prefață este construită din termeni ambigui, are o dublă intenționalitate, editorul pare mai degrabă a se apăra pe sine însuși. Instaurează, astfel, duplicitatea în eminescologie – mergându-se până acolo încât i s-a atribuit lui Titu Maiorescu chiar selecția ediției din decembrie 1883* (pp.286-287). Se pare că Eminescu gândise astfel conținutul volumului său, coala editorială pierdută, punctuația schimbată, toate au contribuit la eludarea intențiilor eminesciene: alcătuirea unui volum inițiat, unic în literatura română (p.291). Să fie gestul lui Titu Maiorescu, de a edita poeziile lui Eminescu, o recompensă pentru gazetarul Eminescu îndepărtat din politica mare a Țării în mod brutal, definitiv și fără întoarcere? Deși a dat semne că este total restabilit, Eminescu nu a mai contat, foștii prieteni s-au împăcat cu situația, debarasându-se de el. Volumul al doilea este impregnant de caricaturi ale oamenilor politici, din presa epocii. Astăzi, oamenii politici nu admit dialogul, încât mă întreb cum ar reacționa dacă le-ar apărea caricatura în ziare? Probabil, că legea defăimării gândită de dl Liviu Dragnea ar intra în vigoare. Evident, cele două volume ale dlui Nicolae Georgescu deschid noi piste de interpretare și cercetare a vieții și operei eminesciene. Din păcate, am observat, de-a lungul celor două cărți, inconsecvențe în scrierea unor nume de persoane: Cleopatra Lecca (Leca) Poenaru, Mitrașewski (Mitrașewschi), Apolodor (Apollodor), Sturdza (Sturza), Costa-Foru (Costaforu), iar la paginile 289-290, nota 161, numele lui Pericle Martinescu este scris Marinescu.

**** EMINESCU: Ultimele zile la Timpul.** Documente, informații, ipoteze. Prezentate și comentate de NICOLAE GEORGESCU, Ed. **FLOARE ALBASTRĂ**, București, 2016, 303p.

Jurnalul cu Eminescu (3)

Addenda

Geniul morții în lirica eminesciană

Motto: Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr

Așa el sprijină lumea și vecia într-un număr.

Să iertați boieri ca nunta s-o pornim și noi alături.

I. Încercări de-a găsi chei în lectura operei eminesciene, repere, skepsisuri. Maiorescu, Gherea, Ibrăileanu, Tudor Vianu, G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Caracostea, VI. Streinu, D. Popovici, D. Murărașu, I. Negoitescu, Matei Călinescu, Al Phillipide, alții și altele, mai ales altele decât cea pe care cred că am găsit-o eu.

II. Izvoare pentru ideea morții: folcorul, credințele bogomilice, biblia, literatura română, istoria lumii, filosofia germană clasică, credințele budiste, literatura germană, propria-i viață.

II. Ipostaze, trepte în cunoașterea morții

a) Contemplând moartea (da, contemplând, acțiune, chiar dacă la gerunziu, nu substantiv, nume, adică sfârșit de act) și cugetând asupra ei. **Memento mori!** Poeme ce vor fi analizate: **Mortua est!, Moarte, Eu nu cred nici în Iehova, Memento mori!, Mureșan.**

Motto: E scop în viața noastră /V-un scop al mântuirii? De demonstrat, poetul e discursiv, retoric, dramaturgul, în nuce, care a fost.

b) **O, Satan, geniul mândru, etern al disperării.** sau de la revoltă la gustul zădărniceii **Geniu pustiu, Împărat și proletar, Înger și demon, Mureșan, Demonism, Rugăciunea unui dac,** ipostază în care epicismul e modul de a expune.

c) **iar somnul vameș, vieții** sau Inițierea în marele mister al morții. **Feciorul de împărat, Strigoi, Avatarii faraonului Tla, Sărmanul Dionis, Mureșan (1876),** adică marile poeme epice.

d) **adormi-vom, troieni-va** sau moartea revelată prin iubire. **Geniu pustiu, Înger și demon, Călin, Scrisoarea a IV-a** și toată lirica (încadrată de mine la **Jocuri de amor și de moarte,** precum **Pe lângă plopii fără soț, Peste vârfuri, O, mamă, Din valurile vremii, Adio și Cezara,** poeme (chiar și în proză, ca acesta din urmă) unde lirismul e stăpân.

e) **Vino iar în sân, nepăsare tristă** sau **ochiul rece de mort, Oda, Glossa, Melancolie, Luceafărul, Trecut-au anii, Cu mâne zilele-ți adaogi, Revedere** și altele în care poetul adoptă un clasicism gnomic-sentențios.

f) **să mă lăsați să mor** sau **moartea între ai mei și ale mele O, Mamă, Mai am un singur dor, Peste vârfuri, Ce șoptești atât de tainic** și toate celelalte; poetul abordează aici un clasicism popular

Concluziile

Addenda. Ispita unor speculații. Anotimpuri eminesciene, geografie eminesciană. Timpurile poetului și ale poeziei.

Note.

Bibliografie: pentru metodă: teoria literaturii, Structura liricii moderne (H.F.) și N.F. Lecții de poetică structuralistă de *Rotman*

Edițiile cercetate: **Perspicius și Murărașu,** pentru poezie; pentru proză, ediția **Simion;** teatru, ce voi găsi.

Ai scris? Măcar atâta să rămână.

Chiar dacă ai să mai scrii asta de cincizeci de ori, așa cum scrie eroul lui Camus, fraza aceea vestită sau Thomas Mann, la vreme de război, **Doktor Faustus.**

20.4 dimineața. De două săptămâni fără Ioana, fără Caterina. Ce zile au fost astea?! Ale cui au fost? Am fost aproape seară de seară beat.

Azi e premiera lui Titi, cu „Jurnalul”, va fi ori un mare spectacol ori nu va fi nimic.

Dincolo dorm, Titi cu nevastă-sa. Ne-am plimbat prin târg, și orașul meu drag mi s-a părut strein. Trebuie să-l reiau de unde l-am lăsat, de la primele zile când flanam cu Ion Murgăneanu visând festinuri culturale, întâlnirile de la gazetă cu Costică Prut, cu Aurel Mocanu Agrippa *care și-a mielit aripa,* cu Titi Ignat și complexele sale de botoșănean născut, crescut pe Împăratul Traian, visele de muzică și poezie cu Dan Anghelescu, cu Mihai Avram, cu muzicianul acela cu care voiam să scriem un recviem pentru Jan Palach?

Un oraș strein, strein. Ce sentiment straniu am avut! Va trebui să scriu cândva despre asta. Nu-ș' când, dar va trebui să scriu neapărat. *Când voi fi liniștit voi scrie un vers.* Acum nu sunt, acum sunt băut. Băut, nu beat!

Nici măcar nu mă pot îmbăta. Să mă culc. Da.

Am fost infidel în aceste zile.

Cui am fost infidel? Ce e aceea infidelitate? Mi-a ieșit în cale Florica B.

Mi-a ținut calea? Poate.

Am adus-o abia a doua zi sau a treia seară în care mi-a ținut calea. Voia să mă fută și am futut-o eu. Nu se putea s-o las cum a venit, nu? Am avut o clipă impresia chiar că îți seamănă.

Nu știu, beat nu-s, necăjit poate, ce-ai să crezi tu despre asta? Cândva mi-ai spus că nu e bine să stau ca un călugăr, eu am stat și nu vreau să mă mai gândesc la asta.

Închipuie-ți că stam cu ea la nudul gol și-i vorbeam despre **Ideea morții** la Eminescu.

Să mă condamne numai cine n-a făcut asta niciodată! Rău e că în seara asta îi simt lipsa și punându-l pe Titi s-o caute l-am certat că n-a găsit-o.

Mi s-a părut o vreme că nu aș mai avea chef de ea. O simt aici în p. Nu e însă ea chiar așa de dată dracului cum cred unii, ci eu sunt bolnav. Asta e! dar o trece și asta.

Vă las, cu prostiile mele, acum chiar prostii; mă duc să citesc Eminescu. Deși afară au înflorit salcâmi și simt că e vară iar eu sunt singur și mi-e rău...

Și unde o fi pisica aia bulănoasă, nefericita de ea, făcută anume să fie curvă păguboasă?

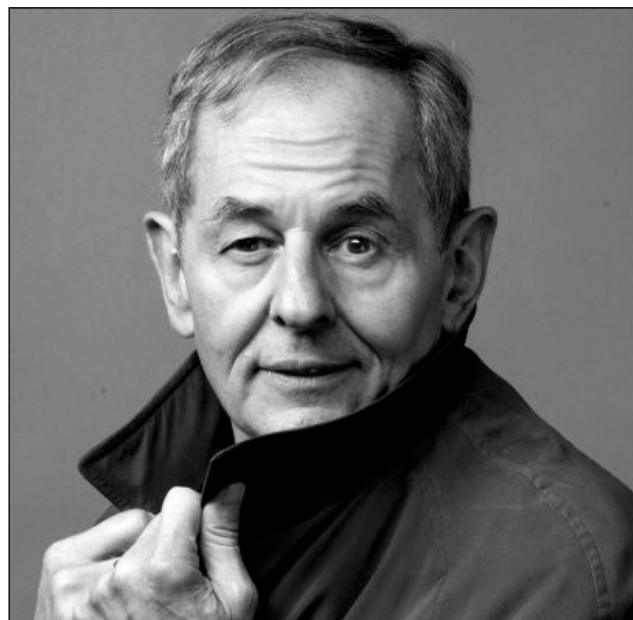
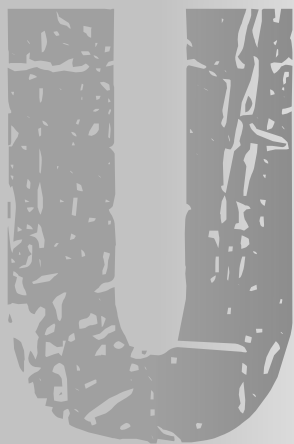
Deschide, Cadelcule, pe domnu Eminescu și citește ce-o fi, unde s-o găsi, ca să mai poți rezista. Fie și până mâine.

Dracu m-a pus?!

Am deschis volumul I la pagina 280 și peste ce dau? Peste descrierea unui carnet de ziarist la parlament, al poetului în care printre versurile din prima formă a **Scrisorii III,** domnul Eminescu, cel de 27 de ani, scrie, de-a curmezișul: **o, Veronică te-aș strânge în brațe!** Tu pe cine ai strânge mai tare în brațe și sub tine, Cadelcule? Ai curajul să răspunzi?

Mai bine ies afară, deși sunt mort de oboseală. Mai bine ies și caut – pe unde-o mai fi oare? – înaltul și **vechiul salcâm.**

(Va urma)

Thierry WOLTON

O istorie mondială a comunismului

ESEU DE INVESTIGAȚIE ISTORICĂ, VOLUMUL 2, PARTEA A PATRA

EI ȘI CEIALȚI

Prolog

„A căuta plăcere în suferința celuiilalt este culmea abjecției umane.“

Liu Xiaobo

Lenin are meritul sincerității. Când s-a elaborat prima constituție sovietică, în 1918, liderul bolșevic a respins orice intenție de a promite libertate și egalitate: „Libertate? Pentru care clasă și în ce scop? Egalitate, dar a cui, și cu cine?“, a întrebat el.

În ce privește libertatea, doctrina revoluționară inaugurată de iacobini este clară: dușmanii poporului pot să-și ia gândul. Dar egalitatea? Nu este ea chiar temelia comunismului? „Suprimarea claselor face ca orice inegalitate socială și politică să dispară de la sine“, a spus Marx. Cei mai lucizi, ca Alexis de Toqueville, au înțeles corelația ce există între libertate și egalitate, dar patima egalitară născută odată cu Revoluția franceză a pătruns în minți prea adânc pentru ca ei să fie auziți la timp. „Democrația și socialismul au în comun un cuvânt, egalitatea“, a spus omul politic francez în fața Adunării constituante reunite la Paris în septembrie 1848; „Observați însă diferența, a adăugat el: democrația vrea egalitate în libertate, iar socialismul vrea egalitate în sărăcie și servitute“. Istoria avea să-i confirme cuvintele.

Decizia de a exclude clase întregi de la „beneficiile“ sistemului, pe motiv de origine socială nesănătoasă, fondează inegalitatea intrinsecă a regimurilor comuniste. Scindarea societății între „aleși“ și „excluși“ produce o segregare

radicală. Prin chiar premisele sale, comunismul este incapabil să împlinească pretențiile egalitare conținute în proiectul său. Discriminarea de clasă deschide calea ierarhizării sociale a indivizilor, căci există mereu unii mai egali decât ceilalți, prin origine sau merit politic. În practică, regimurile comuniste au devenit cele mai inegalitare din toate, divizate între un aparat cu conducători atotputernici, trăind în izolarea aurită adusă de privilegiile puterii lor, și o societate atomizată în care individului i se interzice orice legătură de solidaritate pentru a fi ținut într-o totală dependență față de partidul-stat.

„Noi, partidul bolșevic, am convins Rusia, proclama Lenin în aprilie 1918. Noi am luat-o prin luptă de la cei bogați și am dat-o celor săraci, am luat-o de la exploatare și am dat-o muncitorilor. Acum trebuie s-o conducem.“ Deținerea puterii dă dreptul de a decide pentru toți, de a conduce masele pe calea indicată de partid. În mintea liderului bolșevic, noua lume se va împărți de-acum înainte între cei care știu calea de urmat, și cei care trebuie să se lase conduși. Rolul revoluționarilor de profesie, deveniți mandatarii unui proletariat inexistent sau prea slab, avea să justifice misiunea șefilor autoprocamați. Aplicând modelul leninist, toate regimurile comuniste au eșuat în caricatura unei societăți împărțite în clase la care n-ar fi îndrăznit să vizeze nici cei mai crunți exploatare din capitalism. Această fractură socială nu se bazează pe bogăție. Factorii săi esențiali sunt puterea și voluptatea pe care o oferă: deținerea puterii și exercitarea ei în mod absolut oferă toate avantajele minorității care profită de ea, iar celorlalți le impune o dominație absolută, mergând până la dreptul de viață și de moarte. Din experiență, *Homo communistus* știe că „ei“ au toate drepturile, pe când „ceilalți“ nu au nici unul.

„Principiul puterii este cu totul irațional.

În orice putere există o hipnoză, divină sau demonică.“

Nicolai Berdeev

„Comunismul e mai presus de ceruri.

Trebuie să-i jertfim totul.“

Lozincă maoistă

„Sculați, nu-i nici o mântuire

În regi, ciocoi sau dumnezei!“

Internaționala

Potrivit lui Nikita Hrușciiov, toate erorile, toate nenorocirile URSS-ului vin de la cultul personalității lui Stalin. Numărul unu sovietic dezvoltă această idee în raportul secret pe care îl citește în fața delegaților, în ședința cu ușile închise din noaptea de 24 spre 25 februarie 1956, la încheierea lucrărilor celui de-al XX-lea Congresul al PCUS. Epurările din partid, puterea absolută a NKVD-ului, procesele înscenate, decapitarea Armatei Roșii în iunie 1941, ruptura cu Tito în 1947, „complotul halatelor albe“ din 1953, dezastrul agriculturii... toate se datorează unui singur om, obsedat de imaginea lui, convins de superioritatea sa, ros de orgoliul său. „Ceea ce ne interesează e să știm de ce cultul personalității lui Stalin n-a încetat să crească, spune Hrușciiov, cum a devenit acest cult, la un moment dat, sursa tuturor dereglărilor grave și tot mai dramatice care au afectat partidul, democrația de partid, legalitatea revoluționară.“

Unul din primele semne ale acestui cult apare pe 10 aprilie 1925 odată cu un decret al Prezidiului partidului: „Orașul Țarițan se redenumesc orașul Stalingrad; provincia Țarițan devine provincia Stalingrad, districtul Țarițan, districtul Stalingrad; cantonul Țarițan devine cantonul Stalingrad, gara Țarițan, gara Stalingrad!“ La acest început de revoluție, toți șefii bolșevici își au orașul „lor“. Până la sfârșitul anilor 1920, toate regiunile sovietice au dat numele lui Stalin unei unități administrative, unui complex industrial sau unei instituții culturale. Pe 21 decembrie 1929, a cincizecea aniversare a Conducătorului – numit *Vojd* de acum înainte –, prilejuește un delir de elogii în premieră. Țara, poporul, regimul datorează totul acestui om, el este organizatorul Revoluției din Octombrie, creatorul Armatei Roșii, învingătorul Albiilor, păstrătorul „liniei generale“, conducătorul proletariatului mondial, strategul planului cincinal... Un an mai târziu, al XVI-lea Congres al partidului devine o liturghie întru slava Conducătorului. „Un tovarăș de bună credință l-ar putea sfătui pe Stalin să pună capăt acestui delir de proslăvire personală, încurajat chiar de el“, scrie în *The Nation* ziaristul american Louis Fischer, care totuși, în acei ani, era un zelos tovarăș de drum al comunismului. „Scârnăvia“, ar fi spus Stalin aflând de articolul lui².

¹ Citat de Dimitri Volkogonov, *Staline, triomphe et tragédie*, Flammarion, 1991, pp. 112-113.

² Robert C. Tucker, „Rise of Stalin's Personality Cult“, *American Historical Review*, volumul 94, nr. 2, aprilie 1979, pp. 348-349.

Cultul e încă la primii săi pași. A doua zi după asasinarea lui Kirov, pe 1 decembrie 1934 la Leningrad, rapoartele miliției consemnează o respingere a conducătorilor de către o parte a populației. Un marinar arestat declară: „Nu-l plâng pe Kirov. Pot să-lucidă și pe Stalin! N-am să-l plâng nici pe el.“ Cântece populare propun mai multe variante ale refrenului „L-au omorât pe Kirov, să-l omore/ noi îl vom omori/ pe Stalin“. Un școlar de 9 ani declară: „Când o să cresc mare, o să-l omor pe Stalin“³. La Congresul următor, cultul conducătorului e reluat și mai intens, pentru a preveni respingerea pe care încă o întâmpină. Cultul lui Stalin nu întrunește unanimitatea nici măcar în cadrul partidului. La un vot cu buletin secret – ultimul de acest gen la un congres al PCUS –, 300 de delegați din 1225 prezenți votează împotriva lui Stalin. Aceste buletine sunt distruse, raportul oficial consemnează trei voturi amărate împotriva⁴. Onoarea Șefului e salvată, dar afrontul rămâne. Epurările pe care le va cunoaște partidul își au aici una dintre origini. Stalin vrea un aparat total supus. În anii următori, 1108 dintre delegații la Congresul al XVII-lea vor fi arestați, torturați și cel mai adesea executați de NKVD. Din 139 de membri aleși în Comitetul Central în 1943, 98 vor fi împușcați în timpul Marii Terori.

Prima biografie oficială a lui Stalin, publicată în 1935 sub semnătura francezului Henri Barbusse, este un model de servilism: „Stalin e cel mai mare, cel mai însemnat om al epocii noastre. Statura lui domină Europa, Asia, trecutul și viitorul... Este un om de fier... De oțel... Dur și flexibil ca oțelul“⁵. Un Lenin viu⁶. Numărul din 21 decembrie 1939 al *Pravdei* e consacrat aproape integral celei de-a șaizecea aniversări a „celui mai mare om al epocii noastre“. În ziua respectivă, informațiile despre restul lumii, aflată în război, ocupă o singură pagină interioară; conflictul sângeros în care rezistența națională finlandeză umilește Armata Roșie – 50 000 de morți, 150 000 de răniți și dispăruți de partea sovietică – este expedit în șase rânduri⁷. Mai târziu, când lupta cu nazismul devine apanajul comunismului, după invazia din 22 iunie 1941, Stalin se vede uns comandant suprem, sub ordinele lui se-adună tovarășii din lumea întreagă: „Există oare onoare și bucurie mai mari decât să simți că Stalin ți-e cel mai apropiat și iubit tovarăș?“ scrie, de pildă, *Borba*, organul partidului comunist iugoslav în noiembrie 1942. „Stalin când apare, soarele răsare, continuă ziarul... Stalin e singurul bărbat de stat cu conștiință pură și suflet generos... Apropiat de tot ce-i omenesc... Constructor al vieții fericite și pașnice... Suntem mândri să luptăm sub conducerea lui“⁸. Apoteoza abia urmează. La a șaptezecă aniversare a Conducătorului, în decembrie 1949, secretariatul Comitetului Central publică lista lozincilor oficiale ce vor împodobi fiecare edificiu public, fiecare uzină, fiecare colhoz și sovhoz din URSS: „Stalin călăuz și dascăl al partidului comunist și al poporului sovietic – Stalin mare continuator al lui Lenin – Stalin organizator

³ Sheila Fitzpatrick, *Le Stalinisme ai quotidien*, Flammarion, 2002, p. 259.

⁴ Dimitri Volkogonov, *Staline, triomphe et tragédie*, op. cit., p. 150.

⁵ Pseudonimul Stalin înseamnă „om de oțel“.

⁶ Henri Barbusse, *Staline. Un monde nouveau vu à travers un homme*, Flammarion, 1935, pp. 319 și următoarele.

⁷ Victor Serge, *Portrait de Staline*, Grasset, 1940, p. 162.

⁸ Citat de Branko Lazitch, *Tito et la révolution yougoslave (1937-1956)*, Fasquelle, 1957, p. 107.

și mentor al victoriei comunismului – Stalin călăuz și organizator al partidului bolșevic – Stalin călăuz și dascăl al muncitorilor din lumea întreagă – Stalin strateg al organizării colhozului – Stalin mentor și organizator al industrializării socialiste a URSS – Stalin strateg suprem al epocii contemporane – Stalin strateg și organizator al victoriei poporului sovietic în Marele Război pentru Apărarea Patriei – Stalin strateg al luptei popoarelor pentru pace, democrație și socialism – Stalin corifeu al științei marxist-leniniste⁹. „Toți liderii lumii comuniste vin la Moscova pentru festivități. La tribuna oficială stau alături chinezul Mao, românul Gheorghiu-Dej, ungurul Rákosi, italianul Togliatti, spaniola Ibarruri, francezul Martel, finlandezul Ville Pessi... Dintre aplaudaci, Pessi e cel mai zelos. Scriitorul albanez Ismail Kadare susține că se aduceau găleți cu apă sărată, în care invitații să-și înmoaie mâinile, umflăte de atâtea aplauze¹⁰.

„Tovarăși, să lichidăm cultul personalității o dată pentru totdeauna, insistă Hrușciiov în fața delegaților la Congresul din 1956. Pentru aceasta, se impune: 1) Să condamnăm și să stârpim, ca bolșevici ce suntem, cultul personalității, străin spiritului marxism-leninismului și contrar principiilor privind conducerea partidului și normele vieții de partid. (...) 3) Să aplicăm neabătut principiile leniniste privind democrația socialistă (...) și să combatem arbitrariul indivizilor care ar abuza de putere.“

Sala se ridică în picioare și îl ovaționează pe orator¹¹.

Opt ani mai târziu, în octombrie 1964, a doua zi după destituirea lui Hrușciiov de către colegii săi din Politbiuro, Mihail Suslov, ideologul partidului, remarcă perfid că presa sovietică n-a încetat să laude meritele secretarului general abia debarcat: „În 1963, portretul lui Hrușciiov a apărut de 120 de ori în ziarele centrale, și de 140 de ori în primele două luni din 1964, precizează acuzatorul. Portretele lui Stalin nu apăreau decât de 10-15 ori pe an¹².“ Brejnev, succesorul lui Hrușciiov, va cumula funcțiile de șef al partidului și statului cu cele de președinte al Consiliului Apărării și comandant suprem al armatei, mai multe decât deținuse Stalin. Brejnev își inventează un rol militar important în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, poartă cincisprezece decorații în plus față de mareșalul Jukov (erou al apărării Moscovei și al cuceririi Berlinului), primește medalia de aur Karl Marx pentru „contribuția unică la dezvoltarea teoriei marxist-leniniste“, Premiul Lenin pentru pace și Premiul Lenin pentru literatură pentru trei broșuri în care povestește faptele eroice din biografia sa¹³. Operele lui inspiră un oratoriu, sunt adaptate pentru scenă. Când împlinește 72 de ani, în 1978, primește al șaptelea Ordin Lenin și a treia stea de Erou al Uniunii Sovietice. „Este intolerabil și străin de spiritul marxist-leninismului să proslăvești o persoană făcând din ea un supraom cu calități

⁹ Citat de Christophe Barthélemy, „Staline au miroir de l'affiche soviétique (1928-1953)“, „Communisme: images et pouvoir“, *Communisme*, no. 90, avril-juin 2007, p. 21.

¹⁰ Ismail Kadare, *Le Grand Hiver*, Fayard, 1978, p. 157.

¹¹ Textul raportului și indicații despre reacțiile din sală, Branko Lazitch: *Le rapport Khrouchtchev et son histoire*, Le Seuil/Points Histoire, 1976.

¹² Proces-verbal de la ședința Politbiuro din 15 octombrie 1964, publicat de *Argumenti i facti*, nr. 7, 1988.

¹³ Pierre Daix, *L'Avènement de la nomenclatura, La chute de Khrouchtchev*, Complexe, 1982, p. 114.

supranaturale, asemeni unui zeu“, spunea Hrușciiov în raportul său din 1956. Între principiile afișate și realitatea trăită, comunismul sapă o nouă prăpastie, de data asta ca să promoveze cultul șefilor.

Procesul a început când Lenin a scăpat de moarte prin „miracol“, în atentatul ratat de Nelly Kaplan, pe 30 august 1918. În zilele următoare, presa l-a descris ca fiind „pe moarte“, însă iată, Lenin apare din nou: liderul bolșevic este indestructibil. „Este conducător prin harul lui Dumnezeu, proclamă Zinoviev, locotenentul său fidel. În istoria omenirii, un asemenea lider se naște odată la cinci sute de ani¹⁴.“ Secretarul lui Lenin, Vladimir Bonci-Bruevici, pretinde că șeful ar fi dezavuat acest cult al personalității incipient: „Ce-i asta? Cum ați putut permite așa ceva?, s-ar fi indignat el citind ziarele curând după atentat. Scriu că sunt așa și pe dincolo, exagerează totul, mă declară geniu, o specie aparte de om. Și pofțim pildă de misticism: poporul dorește, vrea, pretinde să mă fac sănătos. Curând vor înălța rugăciuni pentru sănătatea mea. Te-apucă sila! Dar de unde vin toate astea? Toată viața am combătut ideologic cultul persoanei, al individului. Am încheiat de mult chestiunea eroilor, și uite că trebuie să asistăm din nou la proslăvirea unui individ. Nu e bine deloc¹⁵.“ Cu toate astea, Lenin tace când se decide ridicarea unei statui cu efigia sa pe locul agresiunii. Nu scoate o vorbă nici când e rugat să pozeze pentru un bust ce trebuia să servească drept model pentru toate statuile ce se vor ridica în cinstea lui, în țară. Acum, i se pare normal ca efigia lui să înlocuiască monumentele înălțate spre gloria țărilor. Pe 22 aprilie 1920, când împlinește 50 de ani, ziarele se întrec în elogii. Troțki îl prezintă ca incarnarea Rusiei de ieri și de azi, ghidul națiunii înarmat cu „ultimele cuceriri ale gândirii științifice“. Zinoviev inventează o formulă care va face carieră: „A vorbi despre Lenin înseamnă a vorbi despre partid.“ Mai târziu, sub pana lui Maiakovski, formula devine: „Iar noi, spunând *Lenin* – partidul numim; *partidul* noi spunem – la Lenin gândim¹⁶.“ Mumificarea, mausoleul înălțat în Piața Roșie nu sunt decât urmarea logică a cultului început pe când încă trăia. Trupul lui devenit imputrescibil trimite la eternitate.

O mulțime de culte

Preamărindu-l pe răposatul Lenin, Stalin se înalță pe sine, câtă vreme se pretinde moștenitorul lui. Această interpretare permite explicarea cultului personalității ca deviere de la principiile sacrosancte ale marxism-leninismului, singurul vinovat fiind dictatorul. Să dai pe Stalin toată vina, s-o pui pe seama unui păcat de orgoliu, prezintă un mare avantaj: exonerează de orice responsabilitate doctrina, aplicarea ei în practică, cât și pe servitorii ei fideli. E strategia lui Hrușciiov în fața delegaților la Congresul al XX-lea. Numai că „micii stalini“ din democrațiile populare și-au construit la rândul lor propriul cult al personalității, și nu doar pentru a-l imita pe Tătuc. Dacă Tito, fascinat de Stalin și chiar invidios pe el, a dat propriul nume câte unui oraș din cele șase republici iugoslave – Titograd, Titovo Ujite, Titov Drvar etc., la fel

¹⁴ Citat de Richard Pipes, *La Révolution russe*, PUF, 1993, p. 773.

¹⁵ Citat de Robert C. Tucker, *Staline révolutionnaire*, Fayard, 1975, p. 50.

¹⁶ Michel Heller, *La Machine et les Rouages*, Gallimard/Tel, 1994, p. 84.

cum în URSS existau Stalingrad, Stalinsk, Stalinogorsk¹⁷..., în schimb, românul Ceaușescu nu imită pe nimeni când își arogă titlul de Conducător, când se lasă adulat pentru știința și competențele lui, când e proclamat cel mai iubit fiu al popoului și al patriei. Ceaușescu nu are nevoie de model pentru a întrupa de unul singur Dunărea, Steaua Polară, munții, stejarii etc. „Epoca de aur = Epoca Nicolae Ceaușescu“, se poate citi la intrarea Târgului Internațional București, în 1986¹⁸.

„Hrușcirov a condamnat cultul personalității, și a sfârșit cum știți“, i-a spus Mao în 1970 ziaristului american Edgar Snow, tovarăș de drum favorit. Zicerile Marelui Cărmaci trebuie interpretate, este regula pentru „cugetările“ lui. Mao nu-l plânge pe Hrușcirov, ci critică procesul lui Stalin susținut de el. Deng Xiaoping, care a asistat la Moscova la al XX-lea Congres, revine în țară înfricoșat. Procesul postum al lui Stalin n-a fost nicicând pe gustul liderilor chinezi. Mao, care știe câte crime îi pot fi imputate, începând cu milioanele de morți din timpul Marelui Salt Înainte, e obsedat, în viață fiind, de imaginea pe care o va lăsa în istorie. Ar fi suficient să apară un Hrușcirov chinez pentru a fi și el demonizat după moarte. Republica Populară Chineză nu va cunoaște niciodată o demaoizare, ca URSS care a cunoscut o destalinizare parțială după 1956. Revoluția Culturală începută în 1966 îi permite lui Mao să-și recapete puterea absolută pierdută în urma foametei ucigașe din 1958-1962, mai mult, această revoluție este o mașină de război pentru a preveni amenințarea unui al XX-lea Congres în stil chinezesc. Liu Shaoqi, președintele Republicii populare, este acel Hrușcirov chinez de care se teme Marele Cărmaci. Atunci, asmute contra lui milioane de tineri, înarmați cu Cărticica Roșie, gata să ucidă în numele lui.

VIAȚĂ LUNGĂ ȘI CREDINȚĂ PREȘEDINTELUI MAO

Dimineața, la amiază și seara, de trei ori pe zi, ne adunăm la semnal în fața marelui portret al Președintelui Mao pictat pe zid de un locuitor al cartierului, la intrarea pe străduța noastră. Portretele și citatele din Mao împodobeau casele, străzile, orașele noastre. Adesea erau făcute de locuitori, amatori de caligrafie și de pictură. Calitatea lucrărilor era uneori discutabilă, dar voința de a excela și a participa la istorie era de necontestat. În fața uriașului portret al lui Mao, bărbați, femei, bătrâni, copii, cu Cărticica Roșie în mâni, scandau „Viață lungă! Viață lungă! Viață lungă Președintelui Mao!“ Aceste trei rugăciuni zilnice, le numeam „Ceremonia neabătută, indiferent de tunete sau grindină!“ Începeam cu trei plecări în fața imaginii Marelui Cărmaci, jurând credință cauzei revoluționare, continuam cu lectura unor pasaje din Cărticica Roșie, urmată de cântece revoluționare. Noi, tinerii, nici nu mai deschideam Cărticica de 251 de pagini, o știam pe de rost, era destul să auzim numărul paginii ca să-i redăm pe de rost conținutul. Ani de zile, la școală, fusese unica noastră lectură. Unii se lăudau că știu s-o recite și invers, de la coadă la cap. Nimeni nu scăpa de

¹⁷ Branko Lazitch, *Tito et la révolution yougoslave (1937-1956)*, op. cit., p. 157.

¹⁸ Ion Pacepa, *Orizonturi roșii. În culisele „casei Ceaușescu“*, scrisă de fostul șef al serviciilor secrete române, Editura???, 1988, p. 321.

ceremonie, și era o cinste să participi la ea. Singurii excluși erau „dușmanii de clasă“.

Jianping Sun, *Une jeune Shangaienne dans la Chine de Mao (1954-1981)*, L'Harmattan, 2009, p. 47.

*

„Comunicatul din 3 iulie“ 1968, emis de Comitetul Central al PCC, Consiliul de Stat, Comisia Militară Centrală și Grupul însărcinat cu Revoluția Culturală, voia să dezlănțuie o violență fără limite. Subliniind recenta recrudescență a incidentelor contra-revoluționare precum distrugerea de căi ferate, jefuirea unor depozite de arme și muniții destinate ajutorului pentru Vietnam (...), comunicatul cerea o reprimare mai fermă a tuturor dușmanilor de clasă. (...) Începând cu acest moment, transformarea lui Mao în zeu, cu directivele: „Cereți instrucțiuni dimineața și prezentați raportul seara“, cu „dansul fidelității“, cu „cele trei fidelități, cele patru fără margini“*, a atins punctul culminant. Înălțând efigia unui zeu, se putea ridica, în numele acestui zeu, interdicția de a vărsa sânge.

Zheng Yi, *Stèles rouges, Bleu de Chine*, 1999, pp. 28-29.

* „Dansul credinței“ se execută cântând „Iubitul Președinte Mao“; „cele trei credințe“ sunt: „credință eternă lui Mao Zedong, credință eternă gândirii lui Mao Zedong, credință eternă căii revoluționare trasată de Mao Zedong“; „cele patru fără margini“ sunt: „iubire fără margini pentru gândirea lui Mao, credință fără margini gândirii lui Mao, credință fără margini și un cult fără margini al gândirii lui Mao“ (notă de Zheng Yi).

În acei ani de credință oarbă, tinerii chinezi sunt îndemnați să scrie „scrisori de sânge“, individuale sau colective, cu propriile degete însângerate. În misivele lor, promet să-l urmeze neabătut pe Mao, jură să meargă „acolo unde Patria are nevoie de ei“¹⁹. Marele Cărmaci devine un zeu-soare: nici o altă ființă umană n-a fost în timpul vieții obiectul unui asemenea cult din partea popoului său. Khmerii roșii, fii spirituali ai maoismului, își venerază propriul „Frate Mai Mare“, „Cel Mai Stimat, Mult-Iubitul“, misteriosul Pol Pot a cărui identitate va fi multă vreme ascunsă, dar devoțiunea pentru el n-a atins niciodată culmile chineze, probabil din lipsă de timp. Într-una din uzinele care mai funcționează în capitala Phnom Penh golită de locuitori, se fabrică în serie, din beton masiv, busturi imense ale „Numărului Unu“. În închisoarea de exterminare Tuol Sleng, unul din cei șapte salvați de la execuții, Vann Nath, își datorează viața talentului de pictor. Din zori și până seara, pictează la comandă portrete ale lui Pol Pot în timp ce aude urletele celor torturați în încăperile vecine²⁰.

Supranumit „Unchiul“, Ho Și Min a întreținut, până la moartea lui din 1969, un raport paternalist cu concetățenii săi, „copiii mei“, cum îi numește el de obicei. Încă de la sfârșitul anilor 1940, membrii de partid au subliniat caracterul sacru și excepțional al personajului. Numeroase articole, unele scrise de Ho însuși, vorbesc despre el la persoana a treia. Poporul e învățat cum trebuie să-l perceapă, să-l înțeleagă,

¹⁹ Michel Bonnin, *Génération perdue*, Editions EHESS, 2004, p. 100.

²⁰ Vann Nath, *Dans l'enfer de Tuol Sleng*, Calmann-Lévy, 2008,

să-l numească pe El, cu majusculă. În anii 1960, „Președintele și conducătorul suprem“ al partidului apare sistematic ca „părinte“ al națiunii, primindu-i pe „frații și surorile“ din sud, din centrul și din nordul țării. Cei din jurul lui pun în scenă și fotografiază cele mai mărunte deplasări. Se prezintă ca un om liber, dedicat exclusiv acțiunii și slujirii poporului, fără soție sau copii, deși era căsătorit (în secret). Mii de fotografii și desene sunt difuzate în campaniile de propagandă, sunt expuse în case. Ho este profetul grație căruia marxismul, leninismul, maoismul au ajuns și pe pământul Asiei²¹. „Să trăiască o mie de ani!“, scandează vietnamezii.

În Laos, la kilometrul 6 al șoselei numărul 13 spre Ventiane, statuia aurită de șase metri a lui Kaysone Phomvihane, numărul unu în Pathet Lao, se înalță mai sus de muzeul ce-i este consacrat, finanțat în mare parte de tovarășii vietnamezi. În Coreea de Nord, pe colina Mansu de lângă capitala Pyongyang, statuile lui Kim-Ir-sen și fiului său Kim Jong-il impresionează cu cei douăzeci de metri înălțime. În fiecare zi, sute de cetățeni vin să se plece în fața lor, să depună un buchet de flori, mai ales tinerii căsătoriți care-și omagiază astfel stăpâniul. Chiar și străinii ajunși la Pyongyang trebuie să facă pelerinajul. Primesc câteva flori pe care le depun la picioarele statuiilor colosale. Din 1997, calendarul nord-coreean începe cu data concepției – nu a nașterii – lui Kim-Ir-sen, respectiv cu nouă luni înainte de 15 aprilie 1912. Anul 2000 a fost sărbătorit ca anul 89, iar fiecare zi de 15 aprilie e decretată „zi a soarelui“²². În ierarhia gândirii revoluționare, „kimilsungismul“ are același rang ca marxism-leninismul sau maoismul, iar doctrina Ciuce, o mixtură locală de luptă de clasă și naționalism, ideologie oficială a regimului din 1967, e socotită singura capabilă să ducă la adevăratul comunism. „Părinte, suntem copiii cei mai fericiți din lume, cântă copiii nord-coreeni. /Partidul Muncii ne ocrotește căminul. /Suntem cu toții frați și surori. /Chiar dacă un potop de foc se îndreaptă spre noi, copilașii nu se tem de nimic. /Căci Tatăl nostru e aici. /Suntem copiii cei mai fericiți din lume“²³.

FIDEL, PUR ȘI SIMPLU

În ochii vizitatorilor ocazionali, Cuba pare să fi evitat excesele cultului personalității: nu întâlnești statui cu chipul lui, nu vezi afișe să-l preamărească. Cultul consacrat lui Fidel Castro e în același timp mai subtil și mai insidios. Începe prin faptul de a-l numi pe numele mic, pe el și pe fratele său Raul. Un obicei impus tuturor odată cu abecedarul și cultivat cu grijă de media oficială, zi de zi, deceniu după deceniu, creând o familiaritate obligatorie – a-l numi pe numele de familie, în Cuba, frizează deja disidența.

„Fidel este un ocean“, „Fidel este un arbore“, „Fidel este o țară“: lirismul oficial e fără limite. În coloanele ziarelor, în ședințele de partid, în adunările generale, nici un discurs public nu se încheie fără un apel „la revoluție, la patrie, la Fidel“, trinitate indivizibilă care descurajează orice veleitate critică. Cuvântul lui e sacralizat, nimeni nu-l poate contrazice.

²¹ Christopher Goscha, *Vietnam, un Etat né de la guerre, 1945-1954*, Armand Colin, 2011, pp. 49, 78-79.

²² Philippe Grangereau, *Au pays du grand mensonge*, Payot, 2003, p. 71.

²³ Citat de Barbara Demick, *Vies ordinaires en Corée du Nord*, Albin Michel, 2010, p. 132.

Indiferent de subiect, Fidel este referința infailibilă, indiscutabilă. Discursurile lui sunt repetate *in extenso* în mass-media: să le rezumi e de neconceput. Adevăratul cult constă în această adulație obligatorie: nu în reproducerea imaginii sale („rol“ atribuit lui José Martí), ci în faptul că, fiind interiorizat ca un mit, ocupă sfera mentală a cubanezilor care, în proporție de 70%, n-au cunoscut un alt conducător.

Sara Roumette, *Cuba, La Découverte*, 2011, p. 126.

Se pot da multe explicații pentru acest belșug de culte în țările comuniste. Moștenirea țarismului, în Rusia? Tradiția împăratului, „fiul cerului“, în China? Într-adevăr, cultul conducătorului de drept divin, moștenit din istoria ancestrală, poate să fi marcat exercitarea puterii la cele două mari țări comuniste. Celelalte se vor fi mărginit să urmeze modelul. Este o primă explicație. Pentru a înțelege fenomenul, în cazul Rusiei, se mai poate invoca influența ortodoxiei și tendința ei de-a amesteca puterea spirituală și cea seculară, ceea ce ar fi inspirat partidul-stat bolșevic pentru a-și impune ideologia și conducătorii.

În China, tradiția confucianistă, în care părintele /înțeleptul sunt figuri tutelare, ar fi favorizat implementarea maoismului. Moștenirea budismului, cu simțul abnegației, al sacrificiului de sine, a putut influența spiritele în Cambogia, la fel cum în Coreea revelația șamanistă putea contribui la transformarea conducătorului în Ales. Puterea credințelor religioase asupra popoarelor i-a putut incita pe șefii comuniști să-și instituie propriul cult pentru a conferi puterii lor aura spirituală capabilă să fascineze masele. Alte elemente pot să fi contat de asemeni, de pildă anii petrecuți la seminar de tânărul Stalin, cucernicia mamei lui Tito, unchiul dinspre mamă – pastor protestant – al lui Kim-Ir-sen, educația catolică a lui Castro, sau „predestinarea“ lui Enver Hoge, nume care înseamnă preot în albaneză... Cultura religioasă a viitorilor conducători i-ar fi pregătit să folosească resorturi spirituale pentru a se înălța deasupra muritorilor simpli. Dar asta nu explică de ce cultul personalității a marcat și istoria partidelor comuniste care nu au ajuns la putere. Comunismul francez Thorez, italianul Togliatti, spaniola Ibarruri, portughezul Cunhal, printre alții, au fost la vremea lor tămâiați, divinizați de propriul partid și de adepții lor. Dincolo de orice moștenire istorică, politică, culturală, religioasă, și indiferent de contextele naționale, cultul personalității pare produs de însăși funcționarea comunismului, de ideologia ce-l animă, de practica puterii ce decurge din ea. Religie seculară, marxism-leninismul și-a creat propria liturghie, zeii și apostolii proprii, și-a construit Biserica proprie pentru a aduna laolaltă, a racola, a subjugă și a impune popoarelor cucerite rituri profane cu nimic mai prejos de cele sacre.

Învățătorul și apostolii săi

Există în doctrina marxistă o dimensiune demiurgică și o perspectivă cristică. Pretenția de a cunoaște sensul istoriei umane și de a acționa asupra ei în consecință arată atotputernicie, a afirma că viitorul aparține celor mai exploatați, proletarii, echivalează cu credința că cei din urmă vor fi cei dintâi. Într-o lume divizată în burgezi și proletari, între rău și bine, între nedrept și drept, misiunea proletariatului ține

de actul de credință; ideologia nu mai este doar o știință și o politică, ea devine o religie însuflețită de propriile mituri, cu lupta de clasă ca teleologie istorică, și proletarii ca avangarda reazășării raționale a unei societăți fără clase. Conducătorul și partidul care împărtășesc această credință, care au o speranță în viitorul promis, vor fi divinizați prin chiar forța acestei credințe. Ideile și metodele numite „socialism științific“ de către ideologia oficială asigură un ascendent moral și intelectual celor care le cunosc și le aplică, câtă vreme teoria le oferă busola necesară. Globalitatea proiectului comunist, caracterul său ineluctabil îi așază deci deasupra celorlalți pe cei care se pun în slujba lui, pentru că ei cunosc modalitatea de a-l realiza. Infaibilitatea puterii, deținerea adevărului, aflate la temelia regimurilor totalitare, nu sunt decât efecte ale convingerii ideologice pe care-o oferă doctrina. În acest sens, între teoria marxistă, aplicarea ei leninistă și cultul personalității există o corelare: nici Conducătorul, nici partidul nu se pot înșela, în caz contrar e pusă în cauză însăși credința, adică în fond sursa puterii. Conducătorii comuniști devin prin forța lucrurilor instrumente divinizate ale Partidului, deținătorul (unicei) linii juste. Desigur, personalitatea unui Stalin, Mao, Castro etc. poate juca un rol în asemenea cadru ideologic, dar a vedea în cultul personalității o simplă deviere sau o deformare personală a „Idealului“, din cauza unor comportamente individuale, este pe cât de fals pe atât de înșelător. Oricât de puternic caracter ar avea, oricare le-ar fi calitățile, conducătorii totalitari nu-și mai aparțin cu adevărat, sau foarte puțin, ei sunt obiectul misiunii pe care le-o dictează credința lor. „Oamenii care-au proclamat că motorul istoriei este infrastructura, factorul economic, au demonstrat prin tot ce au făcut că istoria e dezvoltarea și incarnația unei idei, rezumă Nadejda Mandelstam, ideea că există un adevăr științific absolut, cunoscut de oameni, și că deținătorii lui pot prevedea viitorul și modifica prin faptele lor cursul istoriei. De aici provine autoritatea celor care dețin această știință, continuă ea: *prioritas dignitatis*. Această religie (pe care adepții o numesc cu modestie știință) îl înalță pe omul înzestrat cu autoritate la nivelul unui Dumnezeu.“

Ultimii, sau aproape ultimii comuniști ajunși la putere, oricum ultimii care au aplicat doctrina, Khmerii roșii au știut perfect să-și divinizeze partidul, conducătorul, să impună acea transcendență a puterii specifică regimului totalitar. În Kampuchea democratică, Angkar știe totul despre toți, dar nimeni nu știe nimic despre ea, exact ca în cazul unei divinități. Întrupare a unei puteri absolute și oculte, misterul ce învăluie „Organizația revoluționară“ îi duce pe cambodgieni la o supunere totală. Oamenii „cred“ în Angkar; o „iubesc“; „evocă binefacerea ei“; îi „mulțumesc pentru binele pe care li-l face“; „cu Angkar, fiecare zi e sărbătoare“; „Angkar face orezul să crească frumos²⁴“. Angkar înspăimântă în aceeași măsură în care este (obligatoriu) adorată; cel mai adevărat, a compărea în fața ei înseamnă moartea, ca la Judecata de apoi. În Kampuchea democratică unde, cum știm, Khmerii roșii s-au inspirat din China populară, regăsim practici politice calchiate după rituri religioase, ca meditația, confesiunea, pocăința, rebotezată aici autocritică. Aceste activități,

²⁴ François Ponchaud, *Cambodge année zéro*, editura Kailash, 1998, p. 117.

personale și private în cadrul religiei, capătă aici un caracter colectiv și public. Scopul lor nu e să întărească legătura între om și divinitate, ci să-l dizolve pe individ în mulțimea supusă partidului.

Există multe similitudini între rolul partidului în regimul comunist și cel al Bisericii catolice în timpul puterii absolute a Romei. Cele două instituții dispun de o putere „seculară“ legată de puterea statului, amândouă controlează gândirea, într-un mod și mai dur în cazul partidului comunist care e însăși divinitatea, pe când Biserica e doar reprezentanta lui Dumnezeu pe pământ. Fiecare din aceste instituții deține un monopol ideologic garantat de putere și vânează orice erezie sau heterodoxie. Amândouă sunt organizate, centralizate, conduse de o structură ierarhică, și mențin o disciplină strictă în sânul propriului aparat²⁵. De altfel, pentru a face loc ideologiei partidului și cultului absolut al Conducătorului, toate bisericile au fost persecutate ori subordonate noilor regimuri, puse în slujba lor. Într-o țară comunistă e loc pentru o singură credință, marxism-leninismul, ceea ce implică persecutarea tuturor celorlalte religii și a credincioșilor lor.

„Tovarăși, noi comuniștii suntem oameni de un fel special. Suntem făcuți dintr-un aluat anume, proclamă Stalin într-un discurs rostit la moartea lui Lenin. Suntem armata marelui strateg proletar, armata Tovarășului Lenin. Onoarea de-a aparține acestei armate e mai presus de orice. La fel și titlul de membru al partidului pe care Tovarășul Lenin l-a fondat și condus²⁶.“ Zece ani mai târziu, când devenise clar că Stalin decimează vechea gardă de leniniști pentru a-și plasa oamenii săi, Nicolai Buharin e întrebat de ce Partidul Comunist Sovietic se lasă decimat, de ce nu-l mătură pe Stalin înainte de a fi prea târziu. „Dar nu în el avem noi încredere, ci în omul care a câștigat încrederea partidului, răspunde cel care avea să fie executat curând. (...) A devenit un fel de simbol al partidului, muncitorii, poporul, oamenii simpli cred în el, probabil e greșeala noastră și de aceea intrăm pe rând în botul lui căscat, știind prea bine că ne va devora pe toți²⁷.“ Cultul personalității are nevoie de complicitatea partidului, nu poate apărea și funcționa împotriva partidului. Prestigiul șefului trebuie să se răsfrângă asupra întregului aparat, care organizează cultul. „Centralismul democratic“, oximoron ce explică funcționarea internă a partidelor comuniste, vrea ca aura liderului să se răsfrângă asupra tuturor comunistilor, care se confundă cu cauza și cu poporul a cărui emanație se pretind. A vorbi de cult al personalității înseamnă a vedea simplist lucrurile, de vreme ce a-l proslăvi pe Conducător înseamnă a proslăvi ideologia, familia comunistă în ansamblul ei. În anii 1930, alături de dublul cult al lui Lenin și Stalin, lideri supremi, se mai găsesc, de exemplu, marii dispăruți ai regimului (Sverdlov, Dzerkinski, Kirov), tovarășii apropiați ai *Vojdului* (ca Vorosilov), plus câțiva eroi populari (muncitorul model Stahanov, iscusitul țăran Demcenko, temerarul explorator Schmidt). Cultul personalității este

²⁵ Janos Kornai, *Le Système socialiste. L'économie politique du communisme*, Presses universitaires de Grenoble, 1996, p. 84.

²⁶ Citat de Robert C. Tucker, *Staline révolutionnaire*, op. cit., p. 110.

²⁷ Lydia Dan, « Buharin o Staline », *Novy Journal*, nr. 75, 1964, pp. 181-182, citat de

Robert C. Tucker, *Staline révolutionnaire*, op. cit., p. 360.

cultul comuniștilor, religia lor. Într-o campanie electorală din 1938, la Kazan, sub portretele candidaților se poate citi: Mikoian, „din aceeași plămadă bolșevică leninist-stalinistă“; Andreev, „luptător neobosit sub flamura lui Lenin și Stalin“; Kalinin, Kaganovici, „cei mai apropiați tovarăși de arme ai lui Lenin și Stalin“ (la fel va fi onorat, alături de Cărmaciul Mao, chinezul Lin Biao, înainte de trădarea /dispariția lui în 1971); Molotov, „credinciosul tovarăș de arme al mare-lui Stalin“, Vorosilov, „frate de arme al înțeleptului Stalin²⁸“. Iată-i pe toți canonizați. Această ierarhie în cult se inspiră din reprezentarea religioasă cu Dumnezeu înconjurat de sfinți, unde Hristos apare printre apostoli.

TRINITATEA CONDUCĂTOR, PARTID, POPOR

Enver Hogeia declara, pe bună dreptate, că el e tatăl clasei muncitoare din Albania, părintele care a creat proletariatul și întruparea evangheliei marxist-leniniste. Partidul este emanația seculară a tatălui, iar unitatea lui e absolută. O lozincă exclamă: „Unitatea partidului este o realitate evidentă și miraculoasă“; iar alta precizează: „Partidul este inima și creierul poporului.“ Trinitatea Enver-Partidul-Poporul este mereu invocată în ipostaza ei unitară, numită „de oțel“. „Trăiască unitatea Partid-Popor“, „Partid-Enver, sunt gata întotdeauna“, scandează micii pionieri. „Poporul în picioare, partidul înainte, tovarășul Enver în frunte.“ Această unitate trebuie permanent „întărită“, verb magic și omniprezent care afirmă că, deși există în chip absolut, „comuniunea celor trei persoane“ trebuie întărită și mai mult. Primind cuvântul divin de la Hogeia, partidul îl „împărtășește“ poporului care devine conștient de misiunea sfântă care-i revine. Astfel, „masele construiesc socialismul, iar partidul le face conștiente“. Această dialectică naște afirmația: „Partidul face ce vrea poporul, iar poporul face ce spune partidul.“

Elisabeth și Jean-Paul Champeix, *57 boulevard Staline. Chroniques albanaises*, La Découverte, 1990, pp. 202-203.

Ca în orice Biserică, orice religie, cultul se organizează în jurul unor moaște. În URSS, până la începutul anilor 1930, portretele lui Lenin sunt cele mai numeroase. Cel mai modest afiș cu tătucul revoluției apare în 150 000 de exemplare. Creșterea în importanță a imaginii lui Stalin devine vizibilă spre mijlocul acestui deceniu. Când cei doi conducători sunt reprezentați împreună, statura lui Stalin crește progresiv, pe când cea a liderului bolșevic fondator tinde mai curând să descrească²⁹. Apoi, cultul lui Stalin se dezlănțuie. Între 1934 și 1956, portretele numărului unu ating un tiraj mediu anual de 11 milioane de exemplare, cu un vârf de 30 de milioane în anul 1952³⁰. Calendare, drapele, dirijabile, orice suport e folosit pentru a-i răspândi imaginea, inclusiv proiecția portretului său gigantic pe cerul moscovit, la al XVII-lea Congres al partidului, în 1934. Stalin salută o defilare, Stalin ține

²⁸ Christophe Barthélémy, « Staline au miroir de l'affiche soviétique (1928-1953) », in

« Communisme: image et pouvoir », *op. cit.*, p. 17.

²⁹ Alexandre Sumpf, *De Lénine à Gagarine*, Folio, 2013, p. 796.

³⁰ Christophe Barthélémy, « Staline au miroir de l'affiche soviétique (1928-1953) », *op. cit.*, p. 12.

cărma unui vapor, Stalin citește un ziar, o carte (a lui Lenin), Stalin lucrează noaptea în biroul său, Stalin supraveghează marile șantiere... toate posturile contribuie la întărirea cultului. Începând din 1953, Stalin devine cel mai bun amic al copiilor, ziarele publică fotografia celui mai blând tată cu fiica lui, Svetlana. În ianuarie 1936, un afiș tipărit în milioane de exemplare îl arată primind un buchet de flori de la o fetiță adorabilă al cărei tată va fi împușcat în scurt timp, iar mama, arestată, se va sinucide.

Fiecare imagine este controlată cu grijă, fotografiile publicate primesc „bun de tipar“ de la *Vojd* în persoană sau, în lipsa lui, de la Poskriobășev, secretarul și omul lui de încredere. Stalin apreciază mai ales imaginile care-l prezintă în manta militară, simbol al austerității proletare, în uniformă de generalissim, strateg învingător, sau ținând un copil pe genunchi, gen „tătucul poporului“. La fiecare ziar, un funcționar veghează la calitatea clișeului ce trebuie tipărit, pentru ca nici un detaliu inoportun să nu apară alături de Conducător sau în spatele lui³¹. Uneori, aprobarea de a publica o fotografie a Conducătorului poate avea nevoie de timp. Academia de științe pedagogice decide bunăoară, în octombrie 1947, să publice în două reviste de specialitate un portret al lui Lenin și unul al lui Stalin. Mai întâi, Secția școlară a Direcției Propagandă și Agitație a Comitetului Central trebuie să aprecieze calitatea clișeelor. Li se reproșează o lipsă de claritate. Este solicitat atunci avizul Comitetului pentru activități artistice de pe lângă Consiliul de miniștri. Se avizează favorabil fotografia lui Lenin, „reprezentare a unui om de stat curajos și puternic“, comentează comitetul. În schimb, la Stalin se cuvin „atenuate umbrele, postura prea nervoasă“. Aceste opinii divergente fac necesar un al treilea aviz, semnat de doi academicieni. Care „evaluează pozitiv lucrarea artistului“. Autorizația finală pentru publicare e cerută la secretariatul lui Stalin. Patru instanțe solicitate, o lună jumătate de amânări au fost necesare pentru a publica cele două portrete în niște reviste cu tiraj neglijabil³².

Mao își controlează imaginea la sursă, îi alege pe fotografii acceptați în preajma lui pentru a-i pune în scenă epopeea revoluționară. Metoda a fost inaugurată după Marșul cel Lung, la Yan'an, când Marele Cărmaci începe să-și fabrice legenda, către sfârșitul anilor 1930. Primul său fotograf este Wu Yin-xian, un operator-șef de film care izbutește să surprindă gestica oratorului, vehemența, voința lui de a convinge, elocvența. Urmează un alt profesionist, Xu Xiaobing, care insistă pe etapele cuceririi puterii cu imagini ale Armatei Roșii în zone deșertice, cu atacuri, cu trecerea unor obstacole etc. În ziua proclamării oficiale a Republicii Populare, în spatele obiectivului se află Hou Bo, soția lui Xu Xiaobing. Ea îl imortalizează pe Cărmaci în fața unei păduri de microfoane, vorbind unei mulțimi fără număr. Clișeul face înconjurul lumii. Hou Bo devine fotograf al președintelui Mao. Cel mai faimos

³¹ Dimitri Volkogonov, *Staline, triomphe et tragédie*, *op. cit.*, pp. 142 și 197; Alexei Adjoubei, *A*

l'ombre de Khrouchtchev, La Table Ronde, 1989, p. 146.

³² Christophe Barthélémy, « Les logiques de la propagande stalinienne: de l'agit-prop à la

représentation du paradis totalitaire », in *Les Logiques totalitaires en Europe* (sub conducerea lui Stéphane Courtois), Le Rocher, 2006, pp. 429-430.

portret făcut de ea îl prezintă în picioare, visător și distant, cu o manta neagră fluturând în vânt, cu mâinile la spate, cu șapca pe cap, pe un fundal cu valuri domoale, înspumate³³.

Imaginea poate fi obiect de adorație, ca o icoană. Stalin însuși îl venerază pe Lenin, iar un portret al părintelui revoluției e pus la loc de cinste la Kunțevo, reședința principală de lângă Moscova. Un ecleraj special pune în valoare portretul liderului bolșevic. În fiecare deplasare, Stalin ia cu el acest portret și dă ordin să fie mereu la vedere³⁴. Sacralizarea lui Lenin de către Stalin echivalează cu cea practică în același moment de milioanele de comuniști din lume care se închină la noul Dumnezeu, întruchipat, de-acum înainte, de Stalin. « M-am apropiat de portretul lui Stalin; l-am luat de pe perete; l-am pus pe masă și, cu capul sprijinit în mâini, l-am privit și am meditat, scrie în 1950 un autor lituanian în revista *Pergalė*, a Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă Lituania. Ce trebuia să fac? Chipul Conducătorului era, ca de obicei, atât de senin, cu ochi atât de luminoși că străpungeau spațiul. Privirea lui ageră părea că străbate odaia și trece dincolo de ea, cuprinzând lumea întreagă. (...) Prin fiecare fibră a nervilor mei, prin fiecare picătură de sânge, am simțit că nimic altceva nu exista pe lume, doar acest chip mult-iubit. Ce trebuia să fac? „Guvernul sovietic, cu mâna lui de fier, îi înșfacă pe dușmanii poporului“. Sunt cuvintele tale, Tovarășe Stalin, și cred în ele ca în Evanghelia mea. Acuma, da, știu ce să fac³⁵. » Aureolată de laurii Victoriei, imaginea sacralizată a Conducătorului n-a fost nicicând atât de prezentă în tot imperiul sovietic și dincolo de el ca în acei ani de după război.

STALIN PE TOATE TONURILE

Numele acestui bărbat era prezent în toate ziarele planetei, rostit de mii de crainici în sute de limbi, clamat în lungi procese-verbale, cântat de vocile subțiri ale pionierilor, mumurat de ierarhi la Pomenirea viilor. Numele lui umplea gura amorțită a prizonierilor de război și gingiile umflate ale deținuților politici. Cu numele lui s-au botezat nenumărate orașe, piețe, străzi și bulevarde, palate, universități, școli, sanatorii, lanțuri de munți, canale ce legau o mare de alta, uzine, mine, sovhozuri, colhozuri, crucișătoare, spărgătoare de gheață, șalupe, ateliere de cizmărie, creșe, iar un grup de ziariști moscoviți propunea ca Volga și Luna să fie rebotezate cu numele lui.

Alexandr Soljenițan, *Le Premier Cercle*, Robert Lafont, 1968, pp. 141-142.

În China, portretul lui Mao devine obiect de cult în timpul Revoluției culturale. Înainte să plece în exil la țară, la ordinul Marelui Cărmaci, „tinerii instruiți“ din anii 1960 trebuie să defileze în Piața Tiananmen și să jure în fața unei efigii a Președintelui: „Soare roșu, cel mai roșu din inima noastră, o, Președinte Mao, noi, cele mai fidele gârzi roșii, facem în

fața dumneavoastră acest legământ: Măreața dumneavoastră gândire e cel mai luminos far ce călăuzește pașii popoarelor lumii spre revoluție! (...) Avem în față un drum întorțat și complex, însă gândirea dumneavoastră radioasă ne va lumina mereu, iar noi, înălțând sus drapelul gândirii dumneavoastră, vom merge tot înainte³⁶!“

Școlile elementare din Coreea de Nord dispun de o sală specială pentru cultul lui Kim-Ir-sen. Elevii se așază la rând, se apropie de portretul Conducătorului Mult-iubit, fac trei plecări și spun: „Îți mulțumim, Părinte“. Orice casă din țară trebuie să aibă un portret al Conducătorului. E strict interzis să existe altceva pe pereți, fie și poze de familie. Partidul Muncii distribuie gratuit aceste efigii. În spatele ramei se ține o cutiuță cu o cârpă albă, destinată exclusiv ștergerii de praf a portretului. Agenți ai Miliției respectării normelor publice pot intra în orice moment să verifice curățenia³⁷.

Portretul conducătorului suprem are un caracter sacru, iar a-i aduce atingere, a-l trata fără respect constituie o crimă. Într-o zi, la sfârșitul anilor 1940, un tânăr tractorist sovietic intră într-o încăpere a colhozului și lovește din neatenție un portret rezemat de perete, urmând a fi atârnat. Portretul cade pe dușumea, tânărul își pierde echilibrul și, fără voie, calcă pe poza „Șefului“. A doua zi, tractoristul dispăre³⁸... În China, în toiul Revoluției culturale, frica de a comite o eroare fatală paralizăază populația. A rupe ori a murdări un portret al Marelui Cărmaci îl poate costa enorm pe „vino-vat“. Iar cum Președintele figurează pe orice pagină de ziar sau revistă, pericolul e peste tot. Un portret boțit al Marelui Cărmaci aruncat la gunoi, un ziar vechi mângălit de un copil pot nenoroci întreaga familie. Să arzi asemenea hârtii e riscant, să le păstrezi nu mai puțin, pentru că pot mucezi, pot fi roase de șoareci, ofense grave ce trebuie pedepsite³⁹. Pietatea poate merge până la interdicția de a-l reprezenta pe Conducătorul venerat (ca pentru Mahomed în religia musulmană). În anii 1970, învățătoarea a pedepsit o școlăriță din Minsk pentru că folosise într-o compunere un portret al lui Lenin: „Ni s-a spus că este interzis să-l copiem, și chiar să-l desenăm pe Lenin“, își amintește fosta elevă⁴⁰.

Sacru învăluie viața Șefului, originea, evoluția lui. Casa din Gori, Gruzia, în care s-a născut copilul Djugașvili, viitorul Stalin, în decembrie 1878 (mai târziu, biografiile oficiale îl vor întineri cu un an), e transformată în muzeu. Totul în jur a fost ras, ca să rămână doar coșmelia tatălui cizmar, protejată de un dom din marmură, foarte kitsch. Marmura înconjoară și cealaltă casă în care viitorul *Vojd* a locuit un timp înainte de revoluție, la Turukhansk, în estul Siberiei. În acest ținut situat pe malul fluviului Ienisei care se varsă în oceanul arctic, numeroși deținuți politici au fost surghiuniți pe vremea țărilor. Tânărul Djugașvili a avut aici domiciliu forțat între

³⁶ Citat de Michel Bonnin, *Génération perdue*, op. cit., p. 237.

³⁷ Barbara Demick, *Vies ordinaires en Corée du Nord*, op. cit., pp. 56-57 și 134-135.

³⁸ Dimitri Volkogonov, *Staline, triomphe et tragédie*, op. cit., p. 200.

³⁹ Simon Leys, « Images brisées », op. cit., p. 480; Jung Chang, *Les Cygnes sauvages*, Plon/Pocket, 1992, p. 407.

⁴⁰ Citat de Amandine Regamey, *Prolétaires de tous les pays, excusez-moi!*, Buchet-Chastel,

²007, p. 134.

³³ Guy Galice și Claude Hudelot, « La photo, fer de lance du culte », in *Le Mao*, ed.

Rouergue, 2009, pp. XLI-XLII.

³⁴ Simon Sebag Montefiore, *Staline, la cour du tsar rouge*, éditions des Syrtes, 2005, p. 605.

³⁵ *Lithuanian Bulletin*, New York, no. 7-12, citat de Czeslaw Milosz, *La Pensée captive*, Folio,

¹988, p. 290.

1913-1917. Devenit stăpânul Rusiei, Stalin a păstrat „tradiția”: sub domnia lui, regiunea a rămas un loc important al deportării politice, dar condițiile de viață ale noilor exilați erau cu mult mai aspre decât cele trăite de el, în tinerețe. La sfârșitul anilor 1940, vapoare pline cu deținuți urcă pe Ienisei, în drum spre ghețurile siberiene, dar totdeauna fac o haltă la Turukhansk: deținuții se reculeg în fața modestei locuințe în care Șeful a suferit atâta, apoi își continuă drumul spre infernul de gheață care-i așteaptă⁴¹.

În Coreea de Nord, locul nașterii lui Kim Jong-il, fiul Conducătorului Mult-iubit, este un loc sfânt. Legenda comunistă spune că în ziua venirii sale pe lume, 12 februarie 1942, la poalele muntelui Paeku, cel mai înalt vârf al țării, a apărut un curcubeu dublu, iar o cometă a străbătut cerul⁴². În China, adorația se poate transforma în fetișism. La începutul Revoluției Culturale, „tineri instruiți” și plini de credință (trecerea anilor și episoadele sângeroase îi vor împuțina) parcurg mii de kilometri pe jos până în satul în care sunt exilați, cărând cu ei apă din „orașul Președintelui”, pe care le-o aduc ofrandă țăranilor care-i vor găzdui.⁴³

SIMBOLURI ȘI RELICVE

Zeificat încă din timpul vieții, șeful comunist este veșnic, desigur. „Lenin a trăit, Lenin trăiește, Lenin va trăi” spune o lozincă sovietică. „După Tito, va fi tot Tito”, proclamă un slogan iugoslav. „Trăiască Președintele Mao, trăiască o mie de ani”, scandează gărzile roșii. „Președinte pe veci”, e numele dat lui Kim-Ir-sen. „Enver Hoge: 1908 – Nemuritor” scrie pe crucile de beton vopsite în roșu, presărate pe câmpurile albaneze.

„Lenin trăiește în inima fiecărui membru al partidului nostru, scrie *Pravda* din 23 ianuarie 1924, la două zile după moartea liderului bolșevic. Fiecare membru al partidului este o părticică din Lenin. Întreaga familie comunistă este o întrupare colectivă a lui Lenin.” În timpul înmormântării sunt -35°C, dar gerul nu răcește fervoarea regimului devenit orfan. Prin fața sicriului depus pe o platformă din lemn, în centrul Pieței Roșii, defilează jumătate de milion de moscoviți. La ora 16, trupul e coborât în cripta amenajată lângă zidul Kremlinului. Sirenele uzinelor, tunurile, salvele de armă răsună în toată țara. „În picioare, tovarăși, Ilici e coborât în cavou” anunță radioul. Se lasă o liniște lungă. Totul rămâne în loc, trenuri, vapoare, uzine... Apoi radioul continuă: „Lenin a murit, dar leninismul e viu!”⁴⁴ În sicriu, creierul liderului bolșevic a fost trepanat. Creierul i-a fost prelevat și înmănat științei care trebuie să-i confirme geniul. E partea materialistă a marxismului. Mumificarea cadavruului ține mai curând de noua religie comunistă. O credință ortodoxă pretinde că sfinții nu putrezesc. După venirea lor la putere, bolșevicii au dezgropat un număr de sfinți pentru a demonstra falsitatea dogmei⁴⁵. Vrând să-l păstreze pe Lenin

intact, puterea sovietică preia credința ortodoxă a trupului netrezit, demonstrând totodată superioritatea propriei religii, căci ceea ce Dumnezeu n-a fost în stare să facă pentru sfinții săi, știința comuniștilor o poate realiza pentru idolul lor.

În ziua morții lui Stalin, învățătorii își pun elevii în genunchi, apoi, îngenunchind și ei, citesc în lacrimi comunicatul oficial al decesului. La adunările care se țin în toate instituțiile publice, în uzine, pentru a marca doliul, nenumărate persoane sunt cuprinse de un soi de isterie. Multe femei țipă ca niște nebune, izbucnesc în hohote de plâns, unele chiar leșină⁴⁶. În alte locuri, pe chipuri se citește ușurarea, dar cronicile nu rețin amănuntul. La Tirana, tovarășii albanezi vor să-i întrecă pe comuniștii sovietici. La funeraliile lui Stalin, în martie 1953, zeci de mii de persoane au stat la coadă pentru a defila prin fața catafalcului și a-i aduce *Vojd*-ului un ultim omagiu. În aprilie 1985, toată capitala albaneză este mobilizată pentru a-l saluta o ultimă oară pe tovarășul Hoge. Străzile sunt blocate pentru a lăsa coloana de fideli, lungă de peste doi kilometri, să ajungă la parlament, unde odihnesc rămășițele pământești ale tovarășului Enver⁴⁷.

După Lenin, mausoleele devin o normă. Dimitrov l-a vrut pe al lui la Sofia, mausoleul lui Mao se înalță în Piața Tiananmen, monumentul „nemuririi” lui Kim-Ir-sen ocupă fostul palat prezidențial. Primele lovituri de târnăcop date în iarna lui 1924 de muncitorii însărcinați să construiască mausoleul lui Lenin au spart o conductă de canalizare. Este un ger cumplit și spărtura îngheață. Lucrările sunt reluate abia primăvara. În zilele mai calde, fundațiile sunt inundate de fecale. Semn rău. „Moaștele sunt miruite precum se cuvine”, ironizează patriarhul Tihon⁴⁸. Scriitorul Stefan Zweig, vizitând monumentul în 1928, notează: „Doctrina marxistă fiind în sine obiectivă, străină de misticism, logică și total indiferentă la artă, guvernul sovietic era obligat s-o transforme în mit și să-i insuflă fervoarea religioasă⁴⁹.” Mausoleul contribuie la sacralizarea lui Lenin. Mumia încremenită pentru veșnicie va fi venerată de-a pururi. Când armata germană ajunge lângă Moscova, în iarna lui 1941, sarcofagul liderului bolșevic e scos din mausoleu și transferat în taină la Tiumen, în Siberia⁵⁰. Pe front, mor zilnic mii de oameni, dar Stalin are grijă de mumia sfântului patron.

VIZITĂ LA MAUSOLEUL LUI KIM-IR-SEN

Trupul îmbălsămat zace într-un sicriu de sticlă în vechiul palat prezidențial, un bloc impresionant de marmură albă tronând pe un deal înconjurat cu garduri electrice și plantații de vie, cu șanțuri adânci și porți culisante enorme. Toate ieșirile acestui palat conceput ca un Oraș interzis al împăraților

⁴¹ Robert Conquest, *Staline*, Odile Jacob, 1993, p. 71.

⁴² Philippe Grangereau, *Au pays du grand mensonge*, op. cit., p. 89.

⁴³ Michel Bonnin, *Génération perdue*, op. cit., pp. 98-99.

⁴⁴ Orlando Figes, *La Révolution russe*, Denoël, 2007, p. 987.

⁴⁵ Antonio Elorza, « Le syndrome idéologique: les religions séculières et le communisme », in

Quand la nuit tombe (sub direcția lui Stéphane Courtois), L'Age d'homme, 2001, p. 308.

⁴⁶ Vassili Grossman, *Tout Passe*, in *OEuvres*, Robert Laffont/Bouquins, 2006, p. 882.

⁴⁷ Thomas Schreiber, *Enver Hodja, le sultan rouge*, JC Lattès, 1994, p. 248.

⁴⁸ Alexander Yakovlev, *Le Cimetière des innocents*, Calmann-Lévy, 2007, p. 46.

⁴⁹ Citat de Philippe Grangereau, *Au pays du grand mensonge*, op. cit., p. 71.

⁵⁰ H. Dunaevsky, « Mausolée de Lénine », in *Dictionnaire des lieux et pays mythiques* (sub direcția lui Olivier Battistini, Jean-Dominique Poli, Pierre Ronzeaud și Jean-Jacques Vincensini), Robert Laffont/Bouquins, 2011, p. 759.

chinezi au fost zidite la moartea stăpânului, al cărui portret uriaș ornează frontonul. (...)

Intrăm în palatul funerar printr-un tunel de marmură de cinci sute de metri, echipat cu trotuare rulante chinezești; eclerajul e de la grupul japonez Mitsubishi. „Să ne însușim gândirea revoluționară a Marelui Lider“, ne somează o lozincă. Ritualul de purificare e demn de o sectă: nu se admite nici un obiect, nici măcar o brichetă, pe care un control corporal urmat de o scanare cu raze X – din creștet până-n tălpi – ar găsi-o imediat. Apoi vizitatorul este poftit să-și pună pantofii pe un covor cu perii turnante care curăță tălpile; un al doilea covor, umed, ucide orice bacterii. În prima sală, imensă, se află o statuie colosală din ghips a lui Kim, nimbata de un ecleraj hollywoodian, iar difuzoare nevăzute difuzează „cântecul președintelui Mare Lider“ – amestec de *Ziua cea mai lungă și Internațională*. O ultimă precauție: înainte să intre în camera mortuară, vizitatorul este introdus într-un puternic sas aspirant – pare o mașină de teleportare dintr-un film de serie B –, care ar trebui să-l curețe de ultimii microbi. Persoanele cu perucă sunt rugate să și-o țină bine pe cap. Lumea se învâрте în cerc, în șir indian, prin fața catafalcului, pus pe locul exact în care se afla biroul „nemuritorului Președinte“ pe când era în viață. Cerberi în uniformă pândesc cea mai mică abatere de la ritual: trei plecăciuni în fața mumiei din sicriul de sticlă, îmbrăcata în costum cu cravată, drapată cu drapele roșii, de-o parte și de alta, și încă una la picioarele ei. (...) Urmează o „sală a plânsetelor“ decorată cu fresce patetice reprezentând coreeni, din Nord și din Sud, care îl plâng pe Soarele apus. Solul pe care-a fost depus sicriul lui Kim e pardosit cu dale de marmură neagră cu pete albicioase de gips, iar perimetrul este împrejmuțit. Petele, ni se spune, sunt lăsate de lacrimile zecilor de mii de coreeni care s-au perindat prin fața mumiei.

Philippe Grangereau, *Au pays du grand mensonge*, Petite Bibliothèque Payot, 2003, pp. 67-69.

În URSS, 21 ianuarie, ziua morții lui Lenin, devine unul din cele mai importante momente ale anului școlar. Pentru a-l omagia pe șeful bolșevic, copiii trebuie să amenažeze acasă, în locul icoanelor tradiționale, „ungherașul roșu al lui Lenin“: sunt suficiente un portret al lui Ilici și câteva citate. La Tirana, ziua de 16 a fiecărei luni a fost botezată „ziua lui Enver“ (născut pe 16 octombrie 1908). Populația execută atunci o activitate colectivă (curăță străzile, adună fier vechi și maculatură...). Copiii nord-coreeni nu-și serbează aniversarea personală, în schimb o serbează pe a lui Kim-Ir-sen (14 aprilie) și a lui Kim Jong-il (16 februarie), chiar și după moartea acestora. În ajunul celor două date, Partidul Muncii împarte dulciuri copiilor, care fac plecăciuni la portretul binefăcătorilor, mulțumind.

Începând cu anii 1920, conducătorii sovietici instituie un șir de sărbători pentru a face uitate vechiul calendar iulian și ritualurile religioase legate de el. Obiectiv: să-i îndepărteze pe ruși de ortodoxie și să pună bazele noii religii. 9 ianuarie comemorează revoluția din 1905, 21 ianuarie moartea lui Lenin; 8 martie marchează crearea Armatei Roșii (1918), 12 martie căderea țarului (1917), 18 martie, Comuna din Paris (1871); urmează Ziua Pădurii (în aprilie sau mai), Întâi Mai,

Paștele Komsomolist, 6 iulie, crearea URSS (1922); 20 iulie consacră Ziua Electricității, Ziua Internațională a Tineretului se ține în prima duminică din septembrie. 7 noiembrie comemorează venirea putere a bolșevicilor în 1917, apoi urmează Crăciunul Komsomolist. Mai târziu, 5 decembrie va celebra constituția din 1936, iar 9 mai sfârșitul Marelui Război Patriotic (1945)⁵¹. La fel ca iacobinii în 1794, care venerau Ființa Supremă, bolșevicii creează sărbători profane ca să combată „opiumul poporului“, vechea credință în Dumnezeu. Începând cu 1922, Adormirea Maicii Domnului, marea sărbătoare ortodoxă de la sfârșitul lui august, este înlocuită cu o Zi a Recoltei, dar vechile tradiții au rădăcini prea adânci, iar sărbătoarea se transformă curând într-un ritual pe jumătate păgân, pe jumătate bisericesc, la sate mai ales. Regimul mai încearcă, fără mare succes, să promoveze un „botez comunist“, cu portretul lui Lenin, steaguri roșii, cântări revoluționare. Amatorii nu se înghesuie. „Căsătoriile roșii“ nu sunt nici ele mai populare: la sfârșitul anilor 1960, jumătate din cuplurile citadine și 90% din cele rurale continuă să se cunune în fața unui preot, după ceremonia civilă⁵².

Religia politică în ritmul căreia se desfășoară viața lui *Homo communistus* încearcă să acopere toate aspectele cotidianului: rituri ale familiei (naștere, căsătorie, funeralii); rituri de inițiere în viața colectivă (intrarea în organizațiile de „mase“ – pionieri, Komsomol etc); rituri de integrare în viața cetățenească (certificat de rezidență, pașaport intern), în armată; cultul muncii, al războiului, al naturii, al sărbătorilor revoluționare; organizarea de „sâmbete roșii“ cu muncă patriotică, zile de „muncă voluntară“; înmânarea de medalii, decorații, titluri onorifice⁵³... Această religie își are propriile locuri sfinte (mausolee), simboluri (secera, ciocanul, steaua roșie, drapelul roșu...), proprii sfinți și apostoli („eroii“), un cod moral, rituri de inițiere, sacrificii.

La „datele cu roșu“, nume dat sărbătorilor revoluționare în URSS, șefii de partid și de guvern salută, de la tribuna mausoleului lui Lenin, defilarea muncitorilor sau parada armatei. Construită pe mormântul șefului canonizat, templu al „sfințelor moaște“, această tribună conferă clădirii funcția cheie de fundament al puterii și prin aceasta necesara legitimitate, un soi de pontificat al noii religii – leninismul –, în care defilările muncitorești înlocuiesc procesiunile religioase tradiționale, iar portretele șefilor comuniști înlocuiesc icoanele. Lenin și discipolii săi se topesc într-o singură entitate, succesorii fiind percepuți ca „reîncarnări“ ale lui. „Stalin este un Lenin al zilelor noastre“⁵⁴, spune o lozincă. Sistemul de simboluri comuniste este o adaptare a atributelor sacre folosite de toate Bisericile. *Internațională*, drapelul roșu, secera și ciocanul sunt comune regimurilor marxist-leniniste; unele democrații populare adaugă spice de grâu simbolizând belșugul, un compas pentru cinstirea intelectualilor (RDG); un

⁵¹ Alexandre Sumpf, *De Lénine à Gagarine*, op. cit., p. 774.

⁵² *Ibid.*, pp. 768 și 7.

⁵³ Tamara Kondratieva, « Des habitués de la cantine du Kremlin et de quelques autres privilégiés », in *Les Soviétiques, un pouvoir, des régimes*, Les Belles Lettres, 2011, p. 344.

⁵⁴ H. Dounaevsky, « Mausolée de Lénine », in *Dictionnaire des lieux et pays mythiques*, op. cit., p. 758.

târnăcop, o pușcă (Albania) salută spiritul combatant. Lanțul sfărâmat reprezintă eliberarea socială, fumul uzinelor – avântul economic; soarele simbolizează cunoașterea și speranța⁵⁵. Stalin este numit soarele Uniunii Sovietice, Mao – soarele roșu, Kim Jong-il – soarele secolului XXI. Steaua roșie este simbolul cel mai răspândit. Figurează pe distincțiile și medaliile acordate celor mai buni muncitori și artiști, pe uniformele armatei, este ornament luminos în orașe, e numele unor echipe de fotbal. Împreună cu secera și cioacanul, steaua roșie reprezintă lupta muncitorilor. La origine, steaua era un simbol pentru marinarii care străbăteau oceanele orientându-se după bolta cerească. Devenită roșie, steaua păstrează semnificația de ghid, de cale de urmat, și e legată de proletariatul celor cinci continente⁵⁶.

Noua religie se sprijină și pe un cod moral, de bună purtare, pe modelul decalogului biblic. E cunoscut cel promulgat de Walter Ulbricht la Congresul Partidului Comunist est-German din 1958, pe care „omul nou socialist“ din RDG trebuia să-l respecte. Angkar a decretat reguli de onoare obligatorii pentru toți Khmerii Roșii: „1) Să apere și să slujească neîncetat poporul, pe muncitori și țărani: să iubească poporul, să-l respecte și să-i fie devotat. 2) Să se consacre popoului și să-l slujească fără preget, oriunde și oricând. 3) Să nu-și însușească nimic din ce aparține popoului, nici măcar un bob de orez. 4) Să ceară iertare popoului când face o greșeală. 5) Să se comporte impecabil în viața de zi cu zi: să vorbească, să doarmă, să meargă, să mănânce, să stea în picioare, să stea jos, să se distreze pe gustul popoului. 6) Să nu comită o acțiune suspectă ori să aibă o atitudine nepotrivită față de o femeie. 7) Să nu consume nimic din ceea ce are un caracter nerevoluționar. 8) Să nu joace jocuri de noroc. 9) Să nu se atingă de bunurile popoului și ale statului. 10) Să fie totdeauna modest în fața popoului, dar să-l urască visceral pe dușman. 11) Să iubească munca fizică și s-o practice permanent. 12) Să lupte din răsuputeri cu dușmanul și cu greutățile, să facă orice sacrificiu pentru poporul muncitor și țărani⁵⁷.“

Intrarea în religia comunistă cere de altfel o inițiere specifică. În RDG, *Jugendweihe*, echivalent al confirmării creștine, marchează trecerea copilului la vârsta discernământului, adică la conștiința politică așa cum o înțelege regimul est-german. În general, tânărul pionier trebuie să depună un jurământ când i se face onoarea de a fi primit în organizație. Paul Thorez, fiul secretarului general al Partidului comunist francez, care a frecventat taberele de vacanță din democrațiile populare ca tânăr comunist străin și privilegiat, subliniază importanța acestei ceremonii de inițiere. El însuși, „pionier de onoare“ ca fiu al unui șef, regretă că n-a avut prilejul de a trăi emoțiile unei asemenea liturghii: „Nu eram vinovat pentru această situație, dar ea mă apăsa mai mult decât pe alții, se plânge el. N-am cunoscut mistagogia izbăvitoare a

confirmării. Ea are loc la școală ca un soi de echivalent laic și comunist al primei comuniuni. Între 8-9 ani, fiecare nouă promoție bine catehizată de *octobriati* („octombriști“, descendenți postumi ai Revoluției) este primită solemn de pionierii mai mari. Micuții sunt chemați pentru prima oară să depună jurământ de credință partidului și să sărute drapelul. Cred că am văzut de vreo zece ori scena la cinema, continuă Thorez. Micii candidați tremură de emoție și de mândrie. Pionierii care îi supraveghează au chipuri grave și inspirate, ca la împlinirea unei datorii sacre. Adulții prezenți, respectiv conducerea școlii, șefii locali ai Komsomolului și ai partidului, varsă și ei o lacrimă, înduioșați⁵⁸.“

Noua religie nu duce lipsă de apostoli, eroi și martiri. Poporul are datoria de a-i cinsti. Cuba a pastșat sacralizarea pentru a sanctifica regimul castrist. Istoriografia oficială vorbește de „doisprezece insurgenți“ care au supraviețuit debarcării de pe *Granma* – vasul închiriat de Castro în 1956 pentru a declanșa lupta revoluționară pe insulă –, și care au format primele nuclee de *guerilleros* în Sierra Maestra. Aluzia cristică e clară – deși supraviețuitorii „naufragiului“ au fost, se pare, mai mulți, 28 în total⁵⁹. În ziua primului discurs rostit de Castro în Havana cucerită, pe 8 ianuarie 1959, trei porumbei coboară în chip miraculos pe umerii noului Mesia. Un dresor de păsări plasat în spatele oratorului are sarcina să execute numărul cu zburătoare⁶⁰. Regimul își creează propriile ritualuri, cuvântul sacru e rostit de Lider Maximimo, doctrina marxistă devine catehism, partidul comunist devine cler, iar aderarea necondiționată înlocuiește credința revelată. Regimul are martirii săi, adorați ca niște sfinți, în frunte cu José Marti, „Apostolul“, și Che Guevara. Discursurile interminabile ale lui Castro sunt predici punctate cu câte un Amin: „Patria o muerte“ în prima fază, apoi „Socialismo o muerte“, când marșul spre comunism s-a accelerat⁶¹.

Festivitățile organizate regulat pentru a celebra succesele regimurilor comuniste vor să inculce un sentiment de datorie cetățenilor. *Homo communistus* trebuie să „plătească“ binefacerile primite, prin munca lui, prin implicarea în comunitate. Angajamentele de a mări producția, de a depăși normele, de a realiza planul sunt „ofrandele“ sale. Săptămânile de pregătire, prezentarea evenimentelor de către propagandă, defilările uriașe au o funcție transcendentă care încearcă să trezească în fiecare mândria de a fi parte a unui proiect atât de vast. Liturghiile fastuoase ce punctează anul consacrașerirea individului față de partidul-stat, cu secretarul general în rol de Mare Preot. Cunoașterea, raționalismul, scientismul, a căror moștenire e revendicată cu mândrie de comuniști, sfârșesc în obscurantismul unei pseudo-religii fără spiritualitate.

**Traducere de Emanoil Marcu,
în lucru la Editura Humanitas**

⁵⁵ Philippe Buton, « Symbolique communiste », in *Dictionnaire du communisme* (sub direcția lui Stéphane Courtois), Larousse, 2007, pp. 538-539.

⁵⁶ Kati Jutteau, *L'Enfance embrigadée dans la Hongrie communiste*, L'Harmattan, 2007, p. 145.

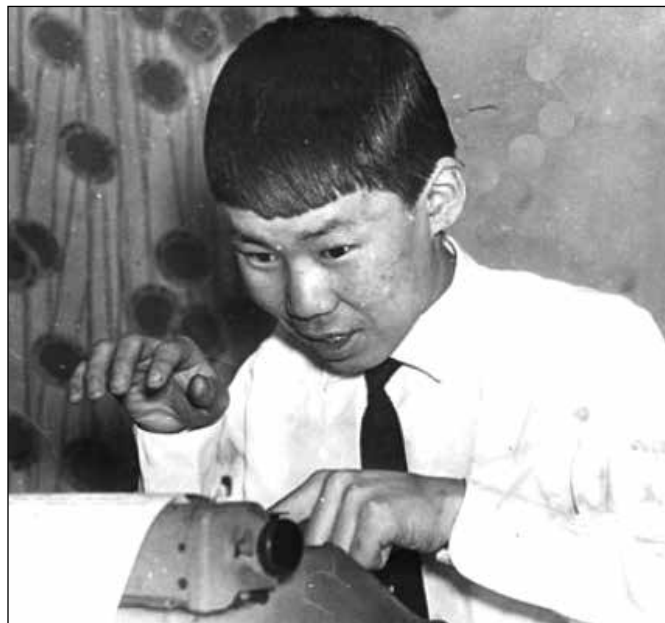
⁵⁷ Ong Thong Hoeung, *J'ai cru aux Khmers rouges*, Buchet-Chastel, 2003, pp. 58-59.

⁵⁸ Paul Thorez, *Les Enfants modèles*, Lieu Commun, 1982, pp. 33.

⁵⁹ Cifra dată de Tad Szulc, *Castro. Trente ans de pouvoir absolu*, Payot, 1987.

⁶⁰ Jean-François Fogiel și Bertrand Rosenthal, *Fin de siècle à La Havane*, Le Seuil, 1993, p. 166.

⁶¹ Sara Roumette, *Cuba, histoire, société, culture*, La Découverte, 2011, p. 183.

Ce noroc sau chemare au smuls din șa pașnicul buriat?

Eu voi muri ușor și frumos, de parcă aș pleca spre stația unde am convenit să ne întâlnim cu omenirea de care mă voi despărți.

Namjil Nimbuev, *Dintr-o scrisoare*

S-a născut în familia poetului buriat-mongol Șirab Nimbuev. Majoritatea textelor și le-a scris în limba rusă, însă a lăsat și unele în limba maternă. După absolvirea școlii medii, scurt timp a fost corespondent în redacția ziarului «Молодежь Бурятии» („Tineretul Buriatiei“), după care este admis la Institutul de Literatură „Gorki“ din Moscova.

Namjil Nimbuev a muri la vârsta de 23 de ani (octombrie 1971), în rocada dramaticelor analogii fiind ca și cum un Nicolae Labiș al buriatilor. Prima sa carte, „Fulgere împiedicate“, îi apărură post-mortem (1974). A lăsat și traduceri din poezia mongolă.

Este cel mai tânăr clasic al buriat-mongolilor, dar și al literaturii mongole, în general, autor profund ancorat în spiritualitatea poporului său, concomitent fiind unul din puținii poeți care au îmbogățit prozodia rusă cu o distinctă cromatică orientală, cu cea a lumii stepelor, cu vibrațiile prelungi a murmurătoarelor pilduri rostite și rostuite în panteonul budist, cu inflexiunile enigmatice ale șamanilor și melodiile tânguioase, parcă, ale herghelgiilor, păstorilor de cirezi și turme. De regulă, poemele sale sunt laconice și dense ca ideație, de o asociativitate descătușată, nu de puține ori imprevizibilă în prelungirile liniilor tematice sau a concreșterii/ altoirii pe ele a noi branșamente metaforice, memorabile, generatoare de emoție, adevărate mostre de estetică ce duc spre exotismul și alogismul poeticității de o inconfundabilă personalizare.

La o vârstă destul de fragedă pentru un om avid de cunoaștere, priceput în a studia autodidact ce i-ar fi de folos creației,

Namjil Nimbuev a pătruns, înainte de toate, în spiritul discursului asociativ-lamaist al poporului din care a descins și, chiar de nu i-a folosit în creația lui de bază limba, a transferat în limba sa adoptivă, rusă, caracteristicile și disponibilitățile comunicării etno-filosofice, însușindu-i coloritul și vibrația mitologică, pentru a le transplanta în tipare „de împrumut“, însă perfect adecvate poeziei în „cosmopolitismul“ ei într-o universalitate comunicării la o triplă confluență – a folclorului buriat-mongol în osmoză cu înalta cultură prozodică rusă, ca parte a celei europene, pe de o parte, și a celei nipone, pe de altă parte. Moștenirea spirituală cu care vine la Moscova, este augmentată, variată și consolidată de studiile universitare, în jurnalul său Nimbuev scriind: „Iată-mă student la institutul de literatură. Am început cursurile. Se dovedește că totul e foarte interesant. Prelegerile ni le citesc profesori în vârstă, deștepți, foarte erudiți, pur și simplu e o plăcere să îi ascuți, de stai la lecții ca la spectacol, pe legea mea!“

Astfel, un tânăr de douăzeci/ douăzeci și trei de ani reușește să transgreseze ceea ce la ce părea predestinat necondiționat din cauza lipsei de experiență și de „orizont“ – la provincialismul versificațiilor mai mult sau mai puțin valabile în „cercul strâmt“ al conașionalilor săi. Însă, de cum ajunge în metropola sovietică, sensibilitatea sa artistică surprinde, avid, eficient, și aplică în creație realitățile, dar și criteriile estetice, pe cele socio-filozofice de la confluențele Occidentului și Orientului, încât, în cea mai rezistentă și convingătoare parte a sa, Namjil Nimbuev reflectă tocmai rezultatele contopirilor, osmozelor culturilor din aceste spații. Ele influențează și modelează conștiința de sine a junelui autor, permisiv la influențele creative și auto-creative ale poezilor Orientului și Occidentului; creative și auto-creative în sensul de a fi știut să le *filtreze*, să le treacă în subtexte,

pluri-stratificări. Pe scurt, de la modelele altora a învățat, le-a urmat subtil și discret, însă nu le-a preluat-copiat. Să zicem, de la francezul Apollinaire sau niponul Basho. Sau letonul Aleksandr Ceak, în acea perioadă popular în cercurile cititorilor elevați din URSS. O spun ca unul din colegii de generație ai lui Nimbuev, cu care sunt născut la diferență de jumătate de an. O spun ca cel care, probându-și disponibilitățile și în traducere, am mers, întru cunoaștere/ studiu, și spre poezia lui Apollinaire sau Ceak. De pe aici și preferința lui Nimbuev de a practica verslibrismul, deloc încurajat, pe atunci, de altfel ca și astăzi, în prozodia rusă. În jurnalul său, poetul-student nota: „În cinci versuri e prezentă un fragment de viață, semnalul ei puternic, iar când crez un pentastih (tanka – *l.b.*), rimare lor ar însemna să le ucizi“. Prin urmare, ca și interesul pentru poezia modernă occidentală, studierea genurilor prozodiei nipone ținea de contextul căutării formelor de expresie, care i-ar fi fost mai adecvate ca structură spiritual-artistică, dar și ca temperament. În jurnal mai nota: „Consider că, pentru un poet nerus, dar care scrie în limba rusă, este important să nu imite tradițiile literaturii ruse, ci să aplice creator mare, atotputernica limbă, pentru că în versul liber poate fi exprimat cel mai național chip, suflul poporului tău“.

La distanță de mii de kilometri, ca spațiu geografic, dar foarte apropiată ca opțiuni artistice, fiind din aceeași generație de debutanți, tineri poeți ai anilor șaptezeci (din URSS) cu Namjil Nimbuev, scriind ca și el în vers liber sau alb, dovadă stându-mi și cartea de debut (1976), bineînțeles că îmi amintesc intrinsec-personal, să zic, acele vremuri, numite și ale „poeziei stadioanelor“, în care predomina forma poetică stimulatorie de emoții, chiar în afara conținutului pe care îl înveșmânta; stimula sentimente și sentimentalism prin muzicalitate, sonoritatea rimelor, abilități prozodic-geometrice. Însă atât de tânărul, talentatul, curajosul poet buriat-mongol își însușește verslibrismul, neevidențind posibile forme artistice care să „gădile“ percepția ascultătorului, cititorului, producându-i acestuia, din start (până ajunge la... conținut, dacă ajunge totuși...) oarece plăcere, oarece confort emotiv. Pe atunci, și autorii șaizeciști de la Chișinău se întreceau în stimularea și producerea emoțiilor prin versificări în forme tradiționale, prin sonorități ritmico-...rimice (de la: rimă), prin abilități... audio-ornamentale. Nimbuev însă, în intimitatea și ambiția sa ajunsă crez, *modus vivendi* artistic (sigur, era prea puțin cunoscut studentul de 20-23 de ani de la institutul de literatură...) crea versuri diferite de cele pe care le oferea poetizarea tradițională.

Versul liber îi stimulează predispozițiile pentru metaforă, descoperirea posibilităților sale în această arie și artă. În ce privește celălalt versant, geografic, dar și de civilizație, în prefața la cartea lui Namjil Nimbuev, apărută post-mortem, în 1974, Evgheni Cean remarca: „Pornind de la poezii Orientului Antic, autorul reiterează iar și iar: scrutați atent ceea ce pare obișnuit și veți vedea imprevizibilul, neobișnuitul; scrutați cu atenție simplitatea și veți descoperi complexitatea; scrutați ceea ce pare mic și veți descoperi măreția“. În concluzie, referitor la aceste două întrupări osmotice și manifestări ale creației poetului buriat-mongol, se poate spune că mentalitatea mobilă, avidă a omului oriental reușește de minune

să le potrivească momentelor sale de creație o formă estetică nu doar occidentală, ci cu adevărat modernă. De altfel, eu unul, care am tradus mult din Hlebnikov și Mandelștam, am *interceptat* anumite afinități discrete dintre unele poeme ale tânărului poet excepțional de dotat cu anumite mostre din poezia modernă clasicizată (să ne amintim de pilonul hlebnikovian din „Zeul secolului 20“ – „*De mii de ori cu grinzi de fier/ E traversat enormul Ac.../ El, păstor de fier,/ Ce turme pășunează?*“ – și de pilonul nimbuevian din „Noapte, în văi tihnite“ – „*se oploșiră sub pilonul/ unei linii de înaltă tensiune./ Și-au legat caii/ de barele de fier*“, etc. Apoi, cum să nu-ți amintești „Zona“ lui Apollinaire, inclusiv cu versurile: „Păstorule o turn Eiffel în zori behăie turma de poduri.../ Tu te-ai săturat să trăiești în antichitatea romană și greacă“. Implicit, confluența coordonatelor împătrite trecut-prezent-orient-occident, cu „turmele“ de pe malurile Senei și cele din imensitatea stepelor: „*În mersul din urma turmelor/ de-aș izvodi un cântec dăinuitor*“, cum zice poetul buriat-mongol. Iar toate aceste particularități remodelate și turnate în matricea unei limbi ne-materne, dar generoase cu Namjil Nimbuev – cea rusă. A marilor poeți ruși. Din care amintesc și alte motive din versurile junelui autor asiatic. Să zicem, „Scoica“, acesta ducându-te la *scoicile* lui Osip Mandelștam și Annei Ahmatova.

Întâlnirile – norocoase, fructuoase! – *cu alții*, din alte spații, din alte culturi, civilizații, îi trezesc lui Nimbuev interesul de a căuta asemănări tipologice, de a-și identifica propriile resurse spirituale, de a-și conștientiza propria natură creatoare națională într-un context vast, în atingere cu universalitatea. La răspântii ideatico-etnice, filozofice, de remodelare a destinului unui popor ce nu e tocmai liber într-o devălmășie a conviețuirii într-un imperiu autoritar, dictatorial, uni-formizator, deznaționalizator, poetul caută, totuși, bucuria creației, a poeziei și limbii în care o scrie, constatând că: „*te reverși gălgâitor ca un pârâu de munte,/ iar în jocul răspândirii de stropi lucesc ca păstrăvii/ eleganța Europei și asprele mângâieri ale Orientului.../ Iar luminoasele improșcări de stropi în mințile oamenilor seamănă lăcrimioarele ideilor*“.

În cealaltă „extremă“ a existenței sale... geografic-poetice, Nimbuev se familiarizează cu specificul vizionar al poeziei nipone, căreia nu o dată i-a preluat/ urmat tiparele/formele – haiku, tanka. Precum în albia apariției lor ca gen, prolific în literatura Țării Soarelui-răsare, și pentastihurile zămislite de poetul buriat-mongol sunt situaționale, inspirate de circumstanțe și întâmplări concrete, aceste particularități, menționează exegeții, pornind de la faptul că japonezii iau lumea fenomenologică drept Absolut, mai curând evidențindu-se elementele intuitiv-emoționale concrete, decât cele dintr-o generalitate a universalității.

Tipologia mentalității buriate, în tradiția căreia s-a născut, s-a format tânărul Nimbaev, la confluențele unei conștiințe arhaice și a budismului, s-a dovedit deloc străină principiilor vizionare care au alimentat prozodia niponă clasică, păstrând elementele creative ale religiei șintoiste în combinația ei cu tradițiile budiste. Namjil Nimbuev își situează cele câteva tanka într-un diapazon al observațiilor existențiale concrete, inclusiv a celor socio-culturale, uneori cu tentă etnică, precum în următoarea: „*«Arkadi» –/ mi se recomandă*

buriatul întâlnit întâmplător./ Acel nume îmi sună în urechi ca/ ceva de pe o firmă-standard/ de oarece cancelarie“. E aici tristețea renunțării unor consângeni ai săi la onomastica buriat-mongolă tradițională, care face parte și ea din tentativele de supraviețuire națională în situații de federație nu prea deosebită de malaxorul imperial deznaționalizator, rusificator în timpuri în care: „*Ca un minuscul stindard/ peste planetă se zbate/ patria mea –/ Buriatia*“. (Apropo: în acea vreme, cel mai vajnic șef la partid în Buriatia era *Andrei*... *Uruphevici Modogoev*... Ce buchet... onomastic creștino-mongol, plus patronimul și „ov“-ul din coada numelui, ca stigmat, și ele, ale deznaționalizării.) Iar atunci când subiectele trec direct sau implicit în spectrul estetic-filosofic socio-istoric, poezia lui Nimbuev ar avea parcă afinități cu expresionismul din primele decenii ale secolului douăzeci, cromatica ei emoțională fiind una a contrastelor, mai mult sau mai puțin accentuate, a polemicii militante.

În linia de sudură orient-occident, ca și în cazul prozodiei nipone, poezia lui Nimbuev e, uneori, una a venerării anumitor divinități ale naturii, a animismului („*În palmele unor stânci de granit*“; „*acum / în inima flăcăului se naște melodia, / de parcă o rândunică / și-ar desface aripile*“; „*Stelele se gândesc îngrozite / că peste milioane de ani se vor stinge*“; „*în văi tihnite / rătăceau undeva spre nord / umbrele strămoșilor mei*“), ca dovadă că arhetipul conștiinței, prototipurile etno-mitologice, mitologismul modului de a gândi sunt active și eficiente în procesul elaborărilor imaginativ-metaforice. Arhetipurile mitologice (stepa, arborele universului, cerul, izvorul...), răzbind din discursul tradițional, prin remodelare, re-creare, trec în metaforismul sui generis modern al lui Nimbuev. Acestea se intră în panoplia de simboluri ce constituie „începuturile vieții“ – raza de soare, cărbunele aprins, pletele, osul, craniul. Apoi imaginile solar-selenare, care ar fi chiar ale celor dintâi străbuni ai buriati-mongoli – Soarele și Luna, venerați ca soț și soție, mamă și tată, „izvolditori de viață pe pământ“. Luna plină aduce noroc, fericire. Cele mai multe ritualuri ale șamanilor au loc în timpul creșterii lunii, aceasta fiind pusă în raport cu sporirea bunăstării, atât în plan moral, cât și material. Soarele e garanția existenței: „*Aici femeile sunt smede –/ prin văi ele s-au sărutat cu soarele./ În sânii lor laptele jinduieste,/ visează să hrănească viața*“; „*în stepă, sunt cuprins de fericire,/ prin pleoapele închise îmi străbate soarele*“. Momente ritualice similare aveam să le trăiesc *pe viu* acum ceva mai puțin de două decenii, când mi-a fost dat să călătoresc prin spațiile mongole – oriunde în stepă, în munți sau la gură de peșteră, lângă vreun arbust pirpiriu sau pe mal de ape, la intrarea sau la ieșirea din iurte aveam să sesizez la băștinași o stare de emanație sufletească ce atribuie realității imaginea primordială a legendelor, miturilor. Bătrâni, tineri și copii aduceau jertfă spiritelor munților, lacurilor, peșterilor etc., astfel, *ad hoc*, eu parcă aș fi abandonat prezentul, pentru a deveni retro-contemporanul elementelor mitice, simțindu-mă oarecum implicat în experiențe magico-religioase care îmi influențau (poate că și, ușor, modificau) sensibilitatea. Aceasta mă ajuta să înțeleg și să fiu înțeles de oamenii cu psihologia și mentalitatea locului, oricând gata să-ți depene mitul

genealogic al genghishanizilor, protopărintele cărora ar fi fost, cică, un lup cenușiu care a coborât din cer și s-a împreunat cu o căprioară. (În călătoria mea spre sudul mongol, avionul cu care zburam făcu o escală și la locul de baștină al lui Genghis Han, de unde, poate că ușor snob, culeserăm câteva pietricele, o stebă-două de pelin și de alte plante, spre a le aduce în cabinetul meu cu cărți de poezie, istorie și geografie din lumea întreagă din Chișinău...). Nu pot evita momentul de a-mi aminti că însoțitorul meu prin acea călătorie mi-a fost un poet de seama mea și a lui Namjil, cum ar veni colegul nostru de generație. Era Urinhe, înveșmântat în deel (haină națională a mongolilor și buriatilor), încins cu o curea lată, aproape chimir, remarcabilă prin catarama ei impunătoare, ștemuită în fel și chip de ornamente. Colegul amfitrion, bine închegat trupește, cu plete lungi și barbă rară, se ținea de un stil existențial eminent orientat, predispus negrabei, cumpătării și meditației. Înfașurarea sa de filozof budist era susținută de explicațiile sale savante, prin care îmi făcea un fel de „popularizare a științei“, despre țara sa, despre poporul din care se trage. Era ceva ce nu ar ține de speculațiile intelectuale, ci de atenta punere la cale (a înțelegerii ascultătorului). Ajungeam să cred (și, probabil, nu greșeam) că Urinhe cunoștea cele mai tainice, subtile, aproape misterioase, uitate amănunte despre poporul său, despre străbunii săi, despre țara sa. Probabil, în toate astea i se asemena foarte mult poetul buriat-mongol, colegul nostru de generație Namjil Nimbuev, despre creația căruia glosez aici, conștientizând explicit că inflexiunile etno-ritualice, contextele mito-folclorice care apar în ea țin de memoria genetică a poporului, a celor (auto)*delegați* pentru a crea imagini și idei de înaltă valoare estetică, inclusiv în literatură, pornind de la tradițiile folclorice, cosmogonice, totemice, etologice.

În anii șaptezeci, când ideologia comunistă trăncănea la nesfârșit despre internaționalism, Nimbuev, în unele texte ale sale, apelează la cultul eroilor, al strămoșilor („*eu mi-am amintit de spadele nomazilor,/ de a mongolilor stindarde-n șapte cozi / și de barba roșcovană-a lui Genghis*“ etc.). Deloc neunivoc încearcă să-și explice existența artistică, dar mai întâi cea etno-istorică în *aspra* conlucrarea a limbii sale maternă cu limba rusă, care l-a acaparat (Făcându-l un privilegiat sau un captiv?... – te-ai mai putea întreba.) Nu, nu e liniște, pace deplină și limpezime în atitudini, simpatii, interacțiuni în poemul intitulat „*Limba rusă*“: „*Tu te rotești ca porumbelul, gurlui despre ceva anume/ în gâttelejul meu – în clopotnița ta,/ iar alături, ca amintire despre vechii mongoli,/ ca osândirea lor a fiului rătăcitor/ stă vulturașul sub cerul gurii mele,/ sub limba mea./ Abia de prinde el a bate din asprele-i aripi –/ în graiul meu erup autoritar verbele rusești/ guturale, răgușite, sunete tulburi./ Și deodată rusa mea prinde a răspândi mirosul/ pelinului de stepă, stelelor, hergheliilor,/ șelilor scârțâitoare și trăpașului ce joacă grațios/ și călărețului ce galopează dinspre/ orizontul unei fetișcane smede – fiica soarelui.../ Tu ca o bătrână arțăgoasă, ca o precupeață certăreață/ trebaluiești gălăgios în gâttelejul meu –/ în mica lui dugheană./ Furioasele sunete ca înțepături de albine ofensate chinuie prietenii./ Și, până la ură oarbă, eu mie însumi îmi devin dezgustător*“.

Aici, vibrează gutural echivocul și dihotomia dintre pro și contra, dintre accept și îndoială; ecurile implicite ale dramaticilor timpuri de confruntare mongolo-ruse și conștientizarea a imanentei marginalizării, apoi și dispariția a limbii buriatilor. Și poate că aceștia mai au un strop de noroc, o picătură de speranță, că și-ar mai putea păstra câte ceva din ființa lor multisekulare prin perpetuare în afinitatea cu limba mongolă, prin vecinătatea cu Mongolia...

O atitudine aproape tranșantă răzbate din poemul „Poeților ruși”: *„Oare nu e de ajuns să tot cântați,/ ștergându-vă lacrimile de odinioară,/ despre tătarii monstruoși, groaznici, ca Vii*/ce ucide cu privirea,/ setoșii de sânge ce se leagănă leneși în șa,/ cu zâmbet vicelan pe buzele sumbre,/ otrăvitoare, ca lotusul în floare?! Fiindcă pentru totdeauna, pentru totdeauna/ se spulberară/ duhul și trupul hoardei asiatice”...* (*Vii – personaj fabulos în mitologia slavilor de răsărit, care ucide cu privirea.) Situația mi-o amintește pe cea din capitala unui alt neam, pe care istoricii ruși îl consideră de obârșie mongolă, al tătarilor, Kazan. (În istoriografie rusă au fost și mai sunt utilizate noțiunile de buriato-mongoli, tătaro-mongoli.) Vorba e că, sub zidurile kremlinului din Kazan există o capelă, cu specificarea: „În memoria victoriei asupra tătarilor, 1552”. (Mda, cam neplăcută inscripție adusă cu tine, prin sabie, în casa omului cu care zici că dorești să conviețuiești în pace și bună înțelegere...) Iar de la un moment încolo s-a declanșat o confruntarea monumentelor, al unuia real, al celuilalt – virtual. În anul 2008, porni o mișcare națională pentru înălțarea unui monument dedicat apărătorilor Kazanului. Mie unuia mi se pare logică o astfel de paritate: voi ați atacat, „v-ați înveșnicit”, noi ne-am apărat, am supraviețuit. Ideea a fost susținută inclusiv de președintele de atunci al Republicii Tatarstan, Mintimir Șaimiev. Doamne atoterăbdătorule, ce s-au mai scandalizat șovinii ruși! Au început acuzele, protestele. Însă lucrurile parcă mergeau pe un fâgaș firesc, spre un deznodământ echitabil. Un arhitect petersburghez, Niaz Haziahmetov, nu doar că a elaborat proiectul monumentului – de altfel, destul de „neagresiv”, sugestiv, de o deosebită bună măsură, – ci, pe un suport de lemn, a plasat o sferă de granit (cu gândul la o ghiulea de piatră, de pe timpuri), mai jos de zidurile Kremlinului, spre Piața Mileniului, ca să facă o verificare a recepției sale de către populație, să articuleze poziționarea noii construcții simbolice în complexul arhitectural de peste veacuri. Pe ghiuleaua-sferă (granit de Spania, diametrul 1,6 metri) era aplicat un simplu, dar profund proverb tătarăsc: „Piatra nu e veșnică, netrecătoare e memoria”. Atât. Dar să vedeți ce argumente de-a dreptul stupide prinseră a născoci adversarii monumentului! Cică astfel, în taină, sunt urzite planuri de desprindere a Tatarstanului de Rusia! Și că acesta e unul din planurile din „culisele mondiale”, unde se pune la cale destrămarea Federației Ruse! Gogonată după gogonată. Sau, una mai simplă: cică, odată ce Kremlinul din Kazan a intrat în patrimoniul UNESCO, nu ar fi indicat să se instaleze în apropierea sa vreun monument. Uite că tătarii sunt declarați naționaliști, pentru că, de două decenii și ceva, în ziua de 15 octombrie, marchează Ziua Memoriei („Höter kəne), iar naționaliștii ruși, agresivi și lipsiți de elementarul bun simț, sunt mai că... sfinți!

De regulă, poetul tânăr, în formare, încearcă a fi foarte atent chiar la aceste întâmplări, tainice, intime, de devenire, de înaintare a spiritului său creator spre maturizare și conștientizare a obârșiilor spirituale din care se trage. Dramatica maturizare și conștientizare de neam și de sine a poetului ridicat din mijlocul unui vechi popor ajuns pe marginea prăpastiei, a neantizării. Mai întâi, prin pierderea limbii materne a buriatilor încorporați în imperiul sovietic, atunci, în anii șaptezeci ai secolului trecut, în rămășițele turbulente, necruțătoare ale aceluia imperiu – azi, în Federația Rusă în care, pe durata a două-trei secole, au dispărut din uz peste zeci de limbi a unor... foste popoare, degradate până la biete populații risipite aiurea prin imensități geografice care, din vetre de naștere, le-au devenit tărâmurii ostile, străine. Despre conaționalul său poetul scrie nedumerit-îndurerat: *„El vorbește, el gândește rusește. Ca o fetișcană ce împrăstie merele,/ el adună rarele bucățele din fraze-n limba buriată/ auzite cândva,/ încercând să le ordoneze într-un șir comun”;* „O, fratele meu, fratele meu, consângean rusificat!.../ O, fratele meu,/ fratele meu, buriat cu zulufii soriți! Tu ești un tânăr pom/ care-și ridică subțirile ramuri-brațe a rugăciune/ pe câmpul groaznicii și sângeoroasei bătălii/ dintre semeața oaste rusească și/ prăfuita hoardă a lui Batu Han”... Aici e poezie, dar și istorie. Etno-existențialism, dar și politică. Din păcate, fatală.

În viața-creația lui Namjil Nimbuev, atât cât i-a fost hărăzită prezența sintetică, să zic, corporal-spirituală, numele, imaginea poetului apar frecvent: *„Problema e că, vedeți dumneavoastră,/ eu sunt poet,/ slujitorul unei modeste/ muze de țară”;* „Eu am menirea/ să cânt stepa./ Însă peisajul apăsător/ e-atât de uniform, nearătos!/ Săracă mi-e paleta...”; *„Stepa-și scutură coada/ de păun/ și cu o frunză de pătlagină/ pecetlui gura poetului”.* Acestea ar fi imaginile extravertite, cu ideea deschisă, pe înțeles. Lor li se alătură alegoria cu *mărul-cuvânt* ca simbol al poeziei, pruncul ei, pe care Nimbuev ni-l înfățișează rumen în obraji, ca un copil: *„Stau pe planetă/ sub arborele patriei mele./ Mă joc, jonglând cuvântul –/ mărcu obraji rumeni –/ îl arunc în sus și îl prind,/ îl arunc și îl prind”.*

S-a presupus, nu fără temei, că aruncarea și prinderea, prinderea și aruncarea mărcului ar simboliza reluarea legăturilor slăbite dintre lumesec și spirituală, dintre om și natură, dintre suflet și cosmos. Aproape ca într-un ritual oficiat de șamanul. Aici, ca spațiu euristic oriental. Însă ar fi și cealaltă emisferă a spiritualității umane, cea creștină, în care mărul ar simboliza salvarea, știindu-se că, mai ales în artă, Isus Hristos nu de puține e înfățișat cu un măr în mână sau arătând spre măr ca simbol al mântuirii.

Ar fi mărul un fruct din „arborele lumii”, care ar ilustra concepția organizării verticale a cosmosului? Nu este exclus. Însă punctul forte al poemului e chiar în versul de final: *„Stau pe planetă/ sub arborele patriei./ Mă joc, jonglând cuvântul –/ mărcu obraji rumeni –/ îl arunc în sus și îl prind,/ îl arunc și îl prind.”* Și nu am timp și nici cum să-mi șterg lacrimile.

Prin poemele sale, Namjil Nimbuev a lăsat buriatilor un model, dar și un act de dănuire. De înaintare în istorie, în civilizație de viitor. Parcă îndemnându-l să caute și să intre în simbioze ideatice, filozofice transfrontaliere, transnaționale, transrasiale, întru a urma destinul ilustrului său conațional, Dordji Banzarov (1822-1855), primul buriat-mongol

care făcuse, acum două secole, studii de model european și căruia junele poet din anii șaptezeci ai secolului trecut i-a dedicat versuri de o memorabilă vibrație emoțională și iluminare ideatică intrinsec-testamentară: „În retina ochilor migdalați/ lumina europeană lui minte sobră/ și tânjirea străveche a nomadului.../ Ce noroc sau chemare-a veacului/ au smuls din șa pașnicul buriat,/ spre a-l duce cine știe unde?.../ Gândul lui iscoditor abia se trezi/ în semințenia care bate timid la poarta Europei“. Semințenia buriat-mongolă, a cărui ilustru mesager a fost și a rămas Namjil Nimbuev, poet ce avu o viață scurtă ca fulgerul, precum se spune despre creatorii de geniu plecați în lumea stelelor la vârstele juneților. Nimbuev, nimbat, lumina de aura unui destin neordinar al celui mai tânăr clasic al literaturii buriat-mongolilor, pe care i-a făcut cunoscuți lumii în deloc ușorul lor efort de dănuire, etnică și spirituală.

Prezentare și traducere de Leo Butnaru

Namjil Nimbuev (1948–1971) / Buriatia

Dragostea chitaristului

Luna.

Platanul.

Focul de artificii

al acordurilor de argint.

„Mă iubești?“

„Nu“.

...Degetele chitaristului căzură ca cincii dansatoare răpuse.

Lacrima scânteietoare se prelinse pe bărbie,

lovindu-se de strune

ca o perlă.

Drept răspuns strunele au vibrat irezistibil de dureros

și cristalin,

de parcă undeva

un greieraș ar fi fost dus la ghilotină.

Dragoste

De-ar fi să mă întind la pragul ei

feroce câine-lup de neclintit,

până în zori somnul să-i ocrotesc

și trecătorii noptatici să îi somez

cu un fioros lătrat gelos.

...O, dar ce spun eu – cel mai trufaș ins din lume?!

* * *

Femeie cu chipul alb și ușor

asemeni unui nor iute alergător, –

de la el aduce amețitor a vânt înflorit

și piersic copt, aromitor.

În noapte înstelată să vii, dăruindu-mi

înțeleaptă vorbire, povești depănate –
ascuțita mea sabie între noi o voi pune,
răpus de-așteptări și visări minunate.

Blues

În clarobscurul pâlăirii lumânărilor de Crăciun
cânta o nevăzută placă de gramofon.

Vibrația electrică a chitarei

tânjea după repede trecere-a timpului,

regreta suferințele omului mic

de pe verdele glob pământesc.

...Se deschiseră uși grele de stejar
și pe parchetul salonului pe role alunecară
sprinteni garsoni țanțoși, cocoșește,
grațioși, fără-a avea nici cele dintâi tulleie,
pe tăvi zângănitore de argint purtând
inimile noastre în zbatere ușoară.
Ne-pretențiozitatea sfoasei melodii,
golicuina simplelor acorduri
ne emoționară până la lacrimi pe
mine și pe iubita mea, încât am fi vrut
să ne reîntoarcem în copilărie,
unde să plângem tainic în pumnișori.

...Iar chitara sub înțepătura tristeții
își tot zicea spovedania necomplicată,
de parcă o jună păstorită ar fi cântat
despre flori, despre cosașul cu ochi albaștri,
pe când își alăpta în tihnă pruncul
la sânul ei micuț, roz-luminos, acolo,
pe ruinele unui castel străvechi...

Mai ții minte, dragă, acel blues?

Mă iartă, ah, mă iartă, am uitat

că morții n-au memorie.

Demult s-a uzat iremediabil placa de gramofon.

Ah, zzzz-zzzz, vinil hârșăitor...

De mi-ar fi dat...

Mângâind nostalgici pisicile fidele,

pleșuvii soți se jură lumii

că tinerețea ar fi prostuță,

că pesmeții aspri

ai semi-flămânzilor ani de facultate

nu ar fi fost chiar exotici, cum se părea,

ci pur și simplu urăteau formele burții,

că locul primei întâlniri –

ringul de dans –

nu ar fi fost decât o întâmplare volatilă

precum fierbintea privire fugitivă

a necunoscutei ce trecea pe-alee,

că ștampila rotundă de la oficiul stării civile

clipește ca o stea sarcastică

pe bolta de cit a unei sau altei familii,

se tot jură lumii bătrânii soți.

Iar mie de mi-ar fi dat:
prin rutina anilor grei și complicați
mereu să lumineze ochii ființei sperioase, intangibile,
în care a fost să citesc
iubirea, uimirea
și a timpului chemare tainică.

1 ianuarie 1968

Dimineață.
Stau în cearșafuri reci.
La tâmplă, zumzăit de țânțar:
ce pustiu e pe-aici...
E trist să te conștientizezi pe tine însuși
neprihănit și înnoit.
Talpa goală
a ieșit de sub plapumă,
privind la lume
ca un timid animăluț palid.
Eu, asemeni unui negustoraș mărunt
cu degetele trandafirii și cu eternă funingine
în scoicile urechilor mă întreb cam câte coveți,
hamuri, lucruri vechi am vândut? –
calculez minuțios
ce am reușit să iau cu mine
în fuga-mi trădătoare
din vechiul an.

Naive versuri primăvăratice
și o iubire fără răspuns
față de o jună mongolă.

* * *

Pâraie ale patriei,
clățiți-mi gâtlejul,
lăstuni ai patriei,
din ciocul vostru mă hrăniți,
păduri ale patriei,
mă inițiați în taine adânci.
Pentru voi inima mea
e cântec de dragoste.

* * *

Stau pe planetă
sub arborele patriei mele.
Mă joc, jonglând cuvântul –
măr cu obraji rumeni –
îl arunc în sus și îl prind,
îl arunc și îl prind.

De pretutindeni m-au înconjurat
cai, oameni, copii care

cu o mută privire în mii de culori
mă roagă să nu-mi curm îndeletnicirea.

Stau pe planetă
sub arborele patriei.
Mă joc, jonglând cuvântul –
măr cu obraji rumeni –
îl arunc în sus și îl prind,
îl arunc și îl prind.

Și nu am timp și nici cum să-mi șterg lacrimile.

Legenda timpului

Prin păduri, prin stepe, prin pustii
încet-încet se mișcă un car
tras de un elan încornorat.
În car e un băiețandru cu ochi negri
ce cântă la un fluier din ram de arțar.

Iar în cale îi apar, alergând,
sălbatici desculți cu blănuri pe ei
sau sclavi cu brățări de cătușe și fiare,
ba iobagi, ba calfe de tot soiul,
încercând să oprească carul. Dar de unde!
Rămân în urmă, dispar ca umbrele...

Iar carul merge mai departe.
Scârțâie, duduie abia auzit roțile care
în loc de spițe au raze de aur.

Iar băiețandrul cu fluierul de arțar
se transformă într-un bătrân înțelept
ce ține cale spre-un tărâm depărtat,
unde oamenii și porumbeii sunt frați.

Acolo, unde timpul își curmă goana și unde,
ca prin minune, se transformă-ntr-un pom înflori
bătrânul înțelept, elanul și carul.

Vânătoarea de fluturi

Fluturând din plase,
poetii aleargă după fluturi.
Însă rar se lasă prinse clipele –
ale sufletului fără loc de mas clipe-risipe.
Sunt scumpe clipele acele,
însă ca orișicare alte clipe
nu durează mai mult de o clipită.
Trec anii, inimile se ramolesc,
însă vânătorii de clipe nu i se vede capătul.
În această îndeletnicire prostească
moartea îi va găsi pe pajiște.
Și ca un blestem plasa de vânătoare
va prinde-a vui în zadarnica goană.

05.10.1970

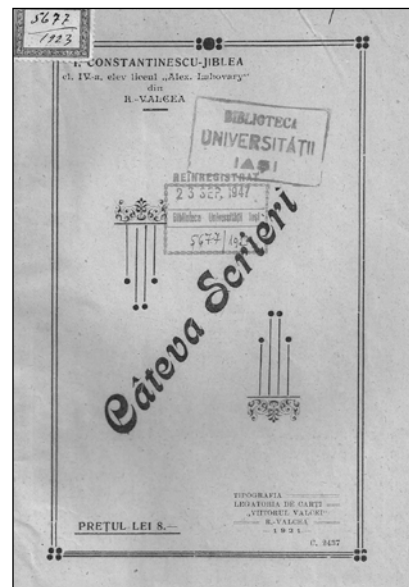
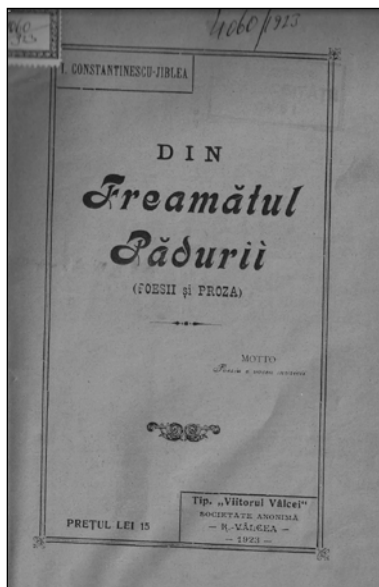
AI. CISTELECAN

Un biet tapeur

(ION CONSTANTINESCU-JIBLEA)

Vâlceanul – născut, desigur, la Jiblea (în 5 iulie 1906; a murit în timpul cutremurului din 1940, în 10 nov., alături de frațele său Haralambie) – I. Constantinescu a urmat cursurile Școlii Normale din Țirgu Mureș, fiind coleg, prin 1921-23, cu alți doi poeți celebri în „normala” țirgumureșeană – D. Constantinescu-Tismana și I. Turbățeanu de la Brădet, poeți pe care, fiind el în an mai mic, Vasile Netea îi admira cu invidie.¹ Invidia i-a trecut după ce el însuși a debutat în revista celor de la „Papiu Ilarian”, Îndemnul. I-ar fi trecut însă, cu siguranță, mult mai greu dac-ar fi știut că Jiblea era deja poet afirmat, a cărui primă carte ieșise înainte de a da el pe la normala mureșeană. Ca să nu-și piardă vremea în vacanța dintre a III-a și a IV-a liceală de la „Alexandru Lahovary” din Rîmnicu-Vâlcea, s-a pus pe scris și a terminat repede *Cîteva scrieri* (care au și apărut la tipografia „Viitorul Vâlceii” din Rîmnicu-Vâlcea, în 1921). Așa zice el însuși într-un *cuvînt înainte* la volum: „Cu ocazia vacanței cea mare care ni s-a dat de la liceu, am făcut acest volum”. Jiblea

¹ Vasile Netea, *Memorii*, Ediție îngrijită, introducere și indici Dimitrie Poptămaș, Cuvînt înainte Dr. Florin Bengean, Fundația Culturală „Vasile Netea”, Editura Nico, Țirgu Mureș, 2010, p. 26.

e deja polivalent, căci scrie povestiri (2), poeme (destul de multe pentru o vacanță) și un „poem dramatic” despre uciderea lui Mihai Viteazu. E conștient că precocitatea e riscantă („nu zic că-i o lucrare tocmai nemerită”, dar promite „să fac(ă) altele mai reușite” în viitor – „însă dacă împrejurările mă vor ajuta”. Nu prea l-au ajutat, din păcate. Altminteri, nu-i dispus să ia seama la „observațiunile ce se vor face asupra acestui volum” (dar nu s-au prea făcut; cred că astea-s primele; poate și ultimele), pe motiv că are doar „o vîrstă de 15 ani” și fiind convins că „mă pricep să scriu atît cît mintea mea raționează pe deplin”. Dedicat profesorului Emil Eroescu, volumul e, cantitativ, mai degrabă unul de poezii. Dacă le-ar fi văzut în prealabil, probabil profesorul Eroescu le-ar mai fi corectat, de nu cumva

le-ar fi găsit iremediabile: „Cîndurile-ntregi de oameni la cîmpie-ncet pornesc/ Și-ajungînd ce-nveselire, cînd încep ca să cosesc!!/ Sub tăișul luciului al coasei, finul cade ca trăsnet/ Și s-așază-n lungi poloage pe pămîntul desgolit./ Iar pe urmă-le, neveste întorc finul și glumesc/ Niciunul jos nu șade, toți cu palmele muncesc./

Venind prânzu-atunci cosașii, vesel vin ca să cinez./ Unde toți își cată locuri cum și unde să s-așeze?“ etc. (*La cosit*). Desigur, Jiblea, pe-atunci, nu putea scrie decât cum a învățat la școală și despre ce a învățat (mamă, Crăciun, balade, basme, luptă ș.a.). Nu stă mult la Tîrgu Mureș căci pleacă, zice Netea, la București, devenind învățător – și chiar director – la școli din preajma capitalei. O fi fost ori ba, ceva boemă proletară sigur face de vreme ce e unul din tapeuri lui Lovinescu, pe care încearcă în mai multe rînduri să-l tapeze (în cenaclul lovinescian și citește de cîteva ori, fiind prin ,27-’32 destul de prezent, deși agasant de la prima apariție, într-un grup de „12 tineri necunoscuți și indezirabili (dintre care un d. Constantinescu-Jiblea, poet, cu sora, domnișoară grasă“; dacă povestirea *Om necăjit* din primul volum e autobiografică, avea și trei surori, toate școlite; vine apoi mereu însoțit, ba de fratele Haralambie, ba de un prieten și mai mereu cu solicitări, o dată „ca să ceară un serviciu pentru o rudă“): odată 3000 lei, altădată doar 1500. Reușește, totuși, să obțină odată 200 lei.² Cum primul volum, zice el, nu era „bine cunoscut“ – reia cîteva piese în al doilea, *Din freamătul pădurii* (*Poesii și proză*), apărut tot la Tipografia „Viitorul Vâlcei“ din Rîmnicu Vilcea, în 1923.

Diletant rezolut, Constantinescu scrie de toate și adună tot. Recuperează, bunăoară, în *Din freamătul pădurii*, și piese de școlar (primind temă de compunere ceva despre Olt, el o elaborează în versuri și astfel profesorul de română, Eliodor Constantinescu, l-a „cunoscut că fac(e) poesii“. Apoi tot face (pe lîngă piese de teatru și povestiri, unele autobiografice) și umple cu ele un volumaș destul de încâpător. Preferata lui – aproape exclusivă – e natura: vrăjitoare, calmantă, dispusă la reverii: „Aceste dulci tablouri născute din natură/ În brațele lor goale, m-atrage și mă fură/ Și fără să-mi dau seama că zac în armonie,/ Transform pe-o coală mare, natura-n poezie“ (*Natura muză*). O transformă, într-adevăr, în versuri (doar versificator e

Jiblea), aproape simpatice în candoarea lor diletantă, nu fără împiedicări de ritm, deși în general e bun meșter și-ia modele de versificație de la Coșbuc. Pare că natura nici n-are alt rost decât de a deveni material de poezie pentru Jiblea: „Și încă mai spune pădurea/ Splendorile mari din natură,/ Și toate acestea cu vremea/ Din părțile lumii te fură...// Le-așterne în freamătul ei/ Ca doar vr’un poet rătăcit,/ Să fure-aceia ce dînsa/ De veacuri întregi s-a trudit!...“ (*Din freamătul pădurii*). Așa fiind, Jiblea o frecventează și o „fură“ în toate momentele zilei și-n toate anotimpurile, cîntînd-o și încîntînd-o cu epitete șterse și personificări naive, pe strune sămănătoriste și fără să-și ascundă stările în descripții. Peisajele lui sunt, așadar, obiective, narativ-descriptive: „E căldură-n miezul zilei și sclipirile de soare/ Argintesc platoul verde, prin de-o tainică splendoare;/ Rezemat de-o bîtă mare, cîntă mîndrul ciobănel,/ Un dulău lătos și negru stă de pază lîngă el“ etc. (*Pe platou*). Cam toate pastelurile par scrise după tablouri de Grigorescu și înecate în idilisme și duioșii. Unele, întinse, combină descripția sumară cu scene domestice (nepoți cu bunică povestitoare stînd iarna la căldură ori ieșind la zburda de primăvară ș.a.) și fac paradă de compasiune. Jiblea e poet compasiv, îi mustră pe bogați și-i plînge pe amărîți. Nu e însă și confesiv – decât atunci cînd reflectează amar la soartă: „Valul de speranțe se sfărîmușor/ Steaua fericirii veacuri nu durează,/ Toate-s o spoială, vis amăgitor/ În voi nu mă-ncred, alții să se-ncrează“ etc. (*Glossă*). Reflecțiile de felul acesta, făcute după Eclesiastul, au, totuși, și o componentă personală, căci Jiblea s-a lăsat el însuși amăgît, cu urmările cunoscute în astfel de cazuri: „Și eu crezui în vraja perfidă-nșelătoare.../ Crezui în fericirea, ce-acesta mi-o dădea/ Crezui că totdeauna va fi nemuritoare...// În urmă însă dînsa, ce credeți că era?/ Un fum... o nălucire“ etc. (*Fericirea*). Noroc și la Jiblea cu natura și cu credința, și ea rostită cît se poate de plat: „Laudă-Ți dăm Ție, Doamne,/ Prea puternic Creator,/ Închinare și slăvire./ Orice om îți e dator“ etc. (*Odă Creatorului*). Cum diletanții fac de toate, și Jiblea se exersează în versuri satirice, în epigrame și-n narațiuni versificate.

² E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, II, Ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, Note de Alexandru George și Gabriela Omăt, Editura Minerva, București, 1996, pp. 44, 78, 81, 82, 196.

Ioan HOLBAN

Un poet uitat: Adi Cusin

Câțiva dintre cei mai importanți poeți contemporani consacrați în București sunt ieșeni, formați, adică, în mediile literare din Iași în deceniul șapte, cu o pecete – pentru totdeauna – a locului acestuia, spre care se întorc unii, periodic, alții, mereu: Nicolae Labiș, Marin Sorescu, Cezar Ivănescu, Mircea Ciobanu, Dan Laurențiu, Adi Cusin... Dintre toți, Adi Cusin este, pentru cel puțin două generații (cele intrate în literatură după 1975), un poet... nou. Până a „dispărea” din programele editoriale, Adi Cusin publicase trei cărți care s-au bucurat de ecouri critice favorabile, ca și de o priză bună la un public sensibil la feeling-ul din poezie, la sentiment: un liric pur sânge era Adi Cusin cel din **A fi** (1968), **Umbra punților** (1970) și **Starea a treia** (1974). După acest din urmă volum, a urmat o tăcere de douăzeci de ani; poetul n-a mai tipărit nimic, foarte rar trimitea versuri la revistele culturale, rămânând să promită mereu o revenire care s-a lăsat mult așteptată. Astfel încât apariția, în 1994, a volumului **Țara somnului** și, în 2008, a postumelor **La spartul târgului**, repunea în discuție poziția acestui risipitor în poezia noastră de azi. El e un trubadur, un poet care (se) „cântă” cel mai adesea într-o tonalitate minoră, miza versurilor fiind calitatea sentimentului și profunzimea muzicalității. Dar poate, înainte de toate, poezia lui Adi Cusin reușește – tocmai prin sentimente și muzicalitate – deplasarea de sens, de viziune a unor lucruri (și locuri) condamnate la banalitate: ca această sală de așteptare din poemul **Ceva, cu siguranță**, unde, prin mijloacele amintite, locul cenușiu unde se așteaptă „ceva, cu siguranță” glisează către metafizica morții: „Sunt săli anume, pentru așteptat./ Vin oameni și se-ășează fără grabă,/ Chipul se face lemn întunecat./ Nu se privește nimeni, nu se-ntreabă./ Și încă mulți necunoscuți mai vin/ Și se întind pe jos ca de o boală;/ Ce-așteaptă unul, alții au din plin,/ Ce-așteaptă

ei, la dânsu-i vorbă goală./ O pasăre se pare la urmă că ar fi,/ Dar tot atât de bine un nor, o vijelie,/ Un tren pe care nimeni nu l-a putut opri,/ Ceva, cu siguranță, va trebui să vie!/ După cum mor, s-ar crede că nu mai este mult;/ Îi vor simți suflarea din spate sau din față./ Tăcerea urcă suliți până la grinzi. Ascult./ Se-aud pâraiele cum se dezgheață.../ În ușă, cel mai tânăr se prăbuși strigând:/ Ieșiți afară! Pe aici nu trece!/ Cu unghiile-n carne așteptând,/ Nici nu răspund și nici nu vor să plece”.

Chiar de la acest poem care deschide volumul de debut, **A fi**, poezia lui Adi Cusin fixează câteva cuvinte cu o mare frecvență – *nimeni, ceva, cineva* – care reprezintă lumea însăși, în misterul, amenințarea și atracția sa: reunind semnificația lor, apoi, în figura lirică a *străinului* și plasându-le viața incertă, ghicită, aproximată în *sala de așteptare* – existența și antecamera morții, deopotrivă –, *nimeni, ceva, cineva* sunt speranța și risipirea, elanul vital și surparea, într-un balans baroc de un farmec special care îi va fi „obsedat și tiranizat” pe Cezar Ivănescu și ceilalți „prieteni ieșeni” evocați de poetul Baadului într-o tabletă intitulată **Cum am devenit și redevenit ieșean**, publicată în cotidianul „România Liberă”, în 2007: „Întâlnirea, la care asistau și alți prieteni ieșeni, pe lângă masivul nostru grup de bărlădeni, ne-a amuțit pe toți: Adi a început să-și recite poemele, stârnit și «biciuit» continuu de Sandu Popovici, care-i mai azvârlea, zâmbind, câte un titlu sau câte un vers și, în final, după o îndelungată tăcere și «o matură chibzuință» (cum zicea regretatul George Macovescu), ne-am dus cu toții la cârciuma «Rarău» din mijlocul Copoului, cârciuma care semăna cu un pavilion de vânătoare... Bărlădenii mei mă priveau întrebător-mustrător, dar eu tăceam adânc, pentru că știam și simțeam că în acea clipă, în toamna anului de grație 1960, nimeni dintre cei vii nu i se putea opune

lui Adi Cusin... Din acea zi, metodic, am devenit un gale-rian al scrisului... Doi ani de zile am trăit în Iași obsedat și tiranizat de modelul Adi Cusin și m-am eliberat de el abia în ziua în care Adi a început să nu-mi mai înțeleagă poemele pe care ceilalți (Laurențiu Ciobanu, Richard Regwald) mi le admirau: el credea, vai, ca și Vasile Voiculescu, în alt timp, că poezia trebuie să fie accesibilă, înțeleasă de toți...": *accesibilitatea* e, în adevăr, una din temele majore ale poeziei lui Adi Cusin, al cărei model a fost foarte activ în lirica noastră, mai ales în jurul anilor '70. „Mărturia“ lui Cezar Ivănescu trebuie citită cu luare-aminte cu atât mai mult cu cât ea vine de la unul dintre cei mai importanți poeți contemporani care au (re)făcut puntea lirismului, aceea care unește cuvântul și muzica, în lucrarea poetului asemeni vechilor greci Orfeu, Apollon și Amphion; muzicalitatea versului trebuie să-l fi impresionat, în anii începutului, pe Cezar Ivănescu, dar și tăcerea *adâncă*, aproape impusă, de după citirea poemelor care „cântă“ prin cuvânt și vorbesc prin muzica lor internă: după lectura unui poem din **A fi, Umbra punților, Starea a treia ori Țara somnului**, restul e, inevitabil, tăcere.

S-a remarcat, adesea, în poezia, ca și în felul de a fi ale lui Adi Cusin o bonomie jovială care îi însoțea, deopotrivă, gesturile și versurile; era, în fapt, un semn al *lehamitei*, al *lenei* atât de specifice „omului balcanic“ (cuvântul „lehamite“ e de origine bulgară, de altfel) sau lui Akaki Akakievici, cum își spune într-un poem din **Umbra punților**. Într-un foarte instructiv interviu, din februarie 1995, cu Vasile Petre Fati (el însuși un „leneș“), lângă întrebarea retorică „dar ce naiba facem cu această lehamite?“, poetul mărturisește – cât de semnificativ în ordinea liricii sale! – savoarea *lenei* aduse la rang de principiu estetic, axiologic: „Eu scriu din copilărie, scrisul fiind cea mai dragă meserie de pe Pământ, singura justificare a existenței. Nu știu în ce măsură am fost ingrat cu această meserie, dar la mine s-a împletit cu savoarea *lenei* aduse la rang de principiu estetic, axiologic... Eu am o elaborare mai lentă, care vine din *lene*, nu din exigență...“. *Lenea* – ne învață Tacitus – „la început urâtă, este în cele din urmă iubită“. Mai e, însă, ceva. *Lenea* și *lehamitea* lui Adi Cusin sunt ale *omului balcanic*, extrase parcă din tipologia descrisă de Panait Istrati în **Trecut și viitor** (1925); omul balcanic e, pentru autorul **Chirei Chiralina**, *golanul* grec și român: „Inepuizabil în tandrețe, neobosit în flecăreala de una, de alta, băutor pătimăș care nu «trișează» o clipă, visător cu mintea înțesată de optimism, și tânăr, în ciuda vârstei pe care și-o ascunde ca o femeie“. Astea sunt calitățile *golanului*. *Golanul* român este un *sentimental prin excelență*, spune Panait Istrati: trăsături care se regăsesc, toate, în poezia și viața lui Adi Cusin: lumea balcanică a *lenei* și *lehamitei*, astfel, în această **Stampă** postumă: „Masalagii cu găturile-ntinse/ Fugeau prin nopțile din București/ Deasupra capului ținând aprinse/ Flăcări zvârlind lumini pentru calești./ Îmi aprindeam cu ifos narghileaua/ După șerbeturi și cahvele tari/ În vreme ce cânta meterhaneaua/ De ne sălta buricul din șalvari./ Estimp, cântând de-i pricopsirea bună,/ Boieri setoși

de mari isprăvnicii/ Se aplecau adânc sub Semilună/ Cu bărbile-mpletite-n viclenii./ Primeau firman de la Înalta Poartă./ Cu zălogiri de prunci și-ngăduieli/ S-aducă-n țară o pisică moartă/ Și gădelui din mahala, găteli./ Tocmai acum mi-am cumpărat domnia/ Cu-o acadea la Porțile Cerești/ Ca să-mi arăt și eu filotimia/ Perdanților eterni din București“.

Lehamitea e a omului, *lenea* e a poetului (care își mărturisește „lenea de-a mai vrea să caute“) și a poeziei pentru că, iată, aici „turme de somn coboară sub pleoape“, cum scrie încă din prima carte, în poemul **Sunt nopți**: *somnul* este unul dintre semnele cele mai particulare ale liricii lui Adi Cusin. Nu e, însă, (doar) un refugiu, nici surpare în neființă, cum nu are nici prea multe legături cu *somnia* eminesciană; universul din **A fi, Umbra punților, Starea a treia, Țara somnului și La spartul târgului** pare a fi amortit definitiv în somn și *lene*: apa „doarme cu stânca sub gene“, merele dorm rotunde un „somn covârșitor“, oamenii adorm „lunecând sub ziar“, în toropeala amiezei, poetul însuși doarme „brutal“ sau se culcă, *leneș*, „într-o pagină albă“, iar doamnele împletec, picotind în casă, la adăpost de furtuna de afară: „Doamna spune că din partea ei/ Poate să plouă./ Ea după-amiază și-așa împletește.../ Copiii se culcă și ea împletește.../ O îngrozesc niște pești dintr-o carte./ (Și când doarme,/ unul din ei se mărește!...)/ Ați auzit? Tună undeva, mai departe/ Astăzi, da. Chiar poate să plouă.../ N-aveți idee cât mi-e de teamă/ când tună!/ Ce știu ei! Copiii dorm, ce știu ei!/ Bine că suntem împreună!/ Cu arșița asta e greu,/ tare-i greu./ Tună./ Doamna-mpletește-un jersey/ Pentru o vârstă de mijloc“ (**Înainte de șase**): împletitul e coaserea în somn și refugiu, e închiderea pentru o *nouă naștere*, însă. *Somnul* lui Adi Cusin e – o spune limpede în poemul **Lumină veche** – o *tristețe aparte*. Aici, în această semnificație particulară a tristeții care însoțește noua geneză, se desparte *somnul* lui Adi Cusin de *somnia* lui Eminescu sau a Anei Blandiana: *somnul* din **Umbra punților** sau din **Țara somnului** e o *sferă* (fiecare „doarme“ în sfera sa: „Vecinii tăi de somn, în altă sferă,/ Vor îngheța sub ochiul tău deschis“, scrie poetul în **Nu spune**), e oul, sămânța pentru o nouă naștere: „Iarba-mprejur se învârtea mirată/ Adulmecându-mă fără să știu./ Mă înrudeam cu somnul din semințe/ Și mă nășteam prin somn,/ și eram viu!“ (**Somn lângă moară**).

În interviul amintit cu Vasile Petre Fati, poetul își puncta *vulnerabilitatea* („Vulnerabilitatea mea face cât o forță. Din ea am făcut și voi face ce vreau eu. Da, sunt un om cu sufletul deschis permanent, fără gardă, rănilile rămân și se prefac în poezie“) și, în chip cu totul paradoxal pentru balcanicul *golan* sentimental, ațipit în *lene* și *lehamite*, afirmă revolta și protestul unui *poet social*: „Au fost poeți de linia întâi care chiar au reușit. A contat foarte mult conjunctura socială, de multe ori funcția. Eu nu am avut funcții importante, nici relațiile sociale necesare, venind, ca orice poet, cu un ceas mai târziu la împărțirea darurilor. Potențial, reprezentam un pericol și incurcam socotile, cum le-am și făcut-o până la urmă, în ciuda firii mele

contemplative, mă consider un poet social – acest aspect nu te îndepărtează de marea artă, poezia mea de dragoste lărgind, spărgând spațiul strâmt al poemului de dragoste, canonizat, convenționalizat (...) M-am considerat întotdeauna un poet protestatar și tocmai acest protest a dat vigoare poeziei mele“.

Poet protestatar? Poet social? Cât/ cum sunt protestul și revolta sentimentului Adi Cusin? Revolta lui e, mai degrabă, una „haiducească“, încă o dată asemeni eroilor lui Panait Istrati: „Se face timpul să vă spun ceva.../ Țineți-vă de marginea căruței!/ Smuciți pe spate vă veți hurduca/ Pe bolovani scoși de enervare./ N-am pus mindire. Nu se poate sta./ Totu-i să pleci!/ Proptiți-vă-n picioare!/ Mereu posac îmi umblă și înjură/ Un Lică Sămădău prin poezie./ Cuvintele se mușcă și se-alungă/ – Fugă de porci cu râturile scurte/ Scurmând genunchii gardului prin curte –/ Sunt năpădit de versuri ca năpădit de barbă.../ Și trec încet cu palma pe rogojina foii/ Și simt cum dintre goluri ies firele de iarbă.../ Iluminat, în suflet simt bucuria ploii!/ M-aș spânzura de clopotele toate/ Să sperii îndoiala mea și ceața.../ Aud cum vine timpul pe la spate/ Și mă întorc spre dânsul brusc, cu fața:/ Ei bine, iată-mă... Acesta sunt.../ Dau drumul la zăvozi să te sfășie!/ Din vina ta nu pot dormi nicicând,/ De parcă-aș ține-n frâu o herghelie./ Ca s-o îndur să meargă strâns, la pas,/ Îmi intră hățurile-adânc în carne./ Nu ții la drum. Ești incomod și gras!/ O virgulă de bici s-arunc din glas,/ Un taur de poem te ia în coarne!/ De-ajuns./ Am treabă. N-ai priceput nimic.../ Ajut un trandafir să-și scoată spinii./ De frumusețea lui se vor opri/ Uimite, trenurile între linii“ (**Se face timpul**). Cum se vede, revolta acestui Lică Sămădău se consumă în și prin poezie, rarele momente când sângele „se fugărește prin trup“ se sting repede în dorința somnului: regele cel mai pustiu al unei țări pustiite rămâne să ajute un trandafir să-și scoată spinii, încuie în urma sa și se culcă „la marginea pădurii“. Nici nu putea altfel *un om din alt veac*; Adi Cusin e din vremea lui Baudelaire și Toulouse Lautrec (cel care „lipește foi pe vânt“), se simte în largul său doar printre principii „din secolul antecedent“, la un târg unde se vinde „visul lui Mirtil și Chloe“, adulmecând mireasma rochiilor purtate de „domnițele altui veac“, în fața unui pahar cu absintul simboiștilor – „băutura aspră și amară“.

Secolul „antecedent“ (veacul al XIX-lea, desigur), un alt fel de sferă, somnul și semintele noului început creează, în poezia lui Adi Cusin, o foarte diversă și acroșantă simbolică a *închiderii*; nu atât obișnuită temă a căutării spațiului securizant, departe de aspra atingere a realului, ci imaginarea unui loc – aproape totdeauna *casa, camera, curtea* – unde să se producă, la adăpost, noua geneză. Tot atât de diverse sunt și reperele care delimitează acest spațiu ocrotitor al somnului-nașterii ființei: linia lungă pe zid, pe care o trage, în fugă, un copil, câinele pus de strajă la ușă și, mai ales, gardul („dar cât e de sigur un gard!“, exclamă poetul în **Știi tu**) și zidul constituie elementele cele mai căutate de o ființă aflată mereu în retragere, în zona dinlăuntru: „Deci ne vom face gard, iubita mea/ (Strălucitoare cuie-l vor

străbate),/ Vom șterge urmele și vom trișa/ Această neferască libertate./ Din orice parte, zidul va fi gros,/ Și geamuri duble, ușile-nfundate;/ Lângă piciorul mesei, stând pe jos,/ Ce depărtată-i lumea din cetate./ Dar tu nici nu ai voie să gândești,/ Somn lung și cumpănă ți se prescrie./ O clipă am crezut că nu mai ești,/ Apoi, ca după-o stingere, prea vie!/ – Cum ți se frânse micul tău balet/ Tocmai atunci când imitai o floare.../ Înmărmuriți aplaudam încet/ Petaele căzute la picioare –/ Și temători, de-un timp ne apăram./ Împingem mobila-mpotriva vieții,/ Și cercul insulei ni-l îngustăm/ Trăgând zăvoarele, vopsind pereții./ Și vreau s-ascuți povestea mea de fum,/ Și vreau s-adormi privindu-i învelișul,/ Ca să nu vezi deasupra noastră cum/ Se clatină și-i smuls acoperișul“ (**Singuri**). Libertatea e înlăuntru, în sferă, în vreme ce supunerea, teama, orice este rău vin din afară, urcă pe scări în lipsa ușilor încuiate dincolo de care sunt „orașele din care nu faci parte“, mulțimea străzilor ca niște „ape moarte“, iar viața trece pe la spate, furișată, neștiută.

(Post)modernitatea poeziei lui Adi Cusin stă în caracterul ei marcat neoromantic și în resuscitarea, în imaginarul poetic, a lui Amphion (după ce alte „poetici“ și i-au revendicat pe Orfeu și Apollon) – cel care putea clădi prin muzică și vers o cetate, un zid, putea să așeze o piatră peste alta. Motivul în jurul căruia gravitează textele din **Țara somnului**, de pildă, este acela *christic*: „Totul depinde cum cade lumina,/ Nu-i cum se spune în unele cărți./ Pe linguri de-argint se întinde rugina/ Ca un ținut fără veste pe hărți./ Puțin mai în stânga de stai lângă mort,/ Surâsul, pârâu dezghețat, de ivește./ Prin cealaltă parte de-ncerc să mă port,/ El tace și nu prețuiește./ Mai bine rămâi sau mai bine să fugi?/ Și-aprinzi lumânări pentru litere sfinte./ De-afară s-ar crede c-aici se fac rugi/ Dar totul depinde, depinde./ Dacă stau să gândesc, uneori nu-nțelegi/ Ce mai istorie-mi trece prin sânge!/ Străin, de catargul luminii mă leg/ Și nu știu – se râde, se plânge?/ Vin oaspeți, și-aduci o tupsie de-argint/ Și-n unul din fructe stă vina./ O parte nu văd, iar o parte se mint –/ Depinde cum cade lumina“ (**Depinde**); vina tragică, drumul într-un sacrificiu, cina cea de taină sunt *semnele* poetice ale acestui motiv de largă circulație în lirica noastră, mai ales în aceea (re)descoperită după 1990, prin sertarele poezilor, printre textele cenzurate altădată. Într-o altă ordine, **Țara somnului** e o carte „retro“; spre deosebire de majoritatea colegilor de generație, Adi Cusin mizează în continuare pe ornamentele poetice clasice pe care le „pune în abis“, le macină printr-o minte foarte limpede și cu o mare forță a metaforei. „Să ai curajul să te-ntorci acasă,/ Să ai curajul să alegi orez,/ Să strângi alături, pe un colț al mesei/ Cuvintele în care nu mai crezi./ Curajul de-a te duce la culcare/ Cu teama diformată de oglinzi/ Când te deschei cu mâini tremurătoare/ De nas-turii la haină suferinzi./ Să ai curajul să trimiți scrisori,/ Să aburești secretul lor cu gura/ Când tu în urmă poți de mult să mori/ Cum ți-ai greși distrat pieptănătura/ Curajul de a nu găsi nimic/ Și să n-adormi de golul ce te-ncape;/ Adulmecând o stea până la fund/ Să scoți în mâini nămolul de

sub ape,/ Să ai curajul să te-ntorci acasă,/ Cu inimile scurturilor sparte,/ Cu-acea mândrie stranie, aleasă,/ Pe care doar învinșii știu s-o poarte“ (**La capăt**).

Poezia lui Adi Cusin a fost pusă în legătură cu aceea a lui Bacovia; sunt, însă, și „reflexe“ eminesciene și unele accente argeziene. Acestea țin de „glazura“ poemelor. În profunzimea lor, însă, cititorul va descoperi o paradigmă a sensibilității originală, nu o dată contrariind sensibilitatea modernilor, mai atenți la ironie, sarcasm, dislocare a realului, fragmentarism, decât la sentiment, discreție, „cântec“. **A fi, Umbra punților, Starea a treia, Țara somnului, La spartul târgului** sunt cărți frumoase, cu un lirism acroșant, picurând asemeni stropilor de ploaie de pe o frunză îngălbenită fixată pe coperta volumului din 1994, purtând cu ea nostalgia unui sentiment uitat și a unui timp pierdut, astăzi, iată, regăsit; acolo poezia e joc – acela cu ochii închiși și cu mâinile în față –, cu „simple cuvinte ce ți se urcă pe mâini în tăcere“ și metafore – „vitale minciuni“ –,

topite într-o narativitate fermecătoare, într-o poveste pe care lirica lui Adi Cusin nu conținește s-o spună în toate nopțile sale: în postumele din **La spartul târgului**, precum oriunde în celelalte cărți: „Pe bulevardul din centrul orașului/ S-a răsturnat o căruță cu fân./ Fluierături, girofaruri, claxoane –/ Căi priveau rugători la stăpân./ Parfumezii arogante cădeau ruinate/ De-o brazdă de iarbă cosită-n imaș./ Polițiști agitați împingeau către ziduri/ Ulița satului intrată-n oraș./ Veniți de-adunați – se-ndemneau trecătorii –/ Ce-a mai rămas dintr-un templu ucis./ Adulmecau amintirile florii/ Precum anticarii un vechi manuscris./ Pe-alături treceau lins prelins limuzine,/ Proastele de ierburi se luau după roți,/ Monumentul de fân începuse să scadă/ Ca o pradă ușoară împărțită-ntr-o hoți./ A mai rămas doar o mână de paie/ Nici de-o saltea pentru-un somn de păgân./ Orașu-adormise cu capul pe-o piatră/ Și visa că-i purtat de-o căruță cu fân“ (**Monumentul de fân**).

Simona-Grazia DIMA

Cioran, între psihologie și transcendență

Poeta și prozatoarea Marta Petreu, cu acuta ei percepție a imaginarului biblic și a impactului acestuia, precum și cu eminențele sale daruri exegetice, este cititorul ideal al lui Cioran, în multiple studii și volume. Între acestea, cartea intitulată *Despre bolile filosofilor. Cioran* (Iași, Polirom, 2017), se află, iată, la a treia ediție, beneficiind de o atentă revizuire și adăugire, grație îndeosebi valorificării unei serii de elemente descoperite în *Caietele* cioraniene, recent publicate. Știind că noile date pot oricând modifica exegeza, cercetătoarea veghează la dezvăluirile de ultimă oră, spre a-i rotunji filosofului un portret mereu mai expresiv. Reușește, grație, evident, nu doar virtuților sale științifice, ci și forței talentului literar și înalților temperaturi ale trăirii. Căci temele filosofice sunt discutate de poetă cu fervoare și subiacentă raportare la propriile-i intuiții și experiențe de om și de artist. Întreaga carte, plină de patos, stă așadar sub semnul unei problematice filosofice puse în termeni tranșanți și sintetizată în final, unde tematica cioraniană a bolii își capătă situarea într-un câmp semnificativ major: „Eu cred că el ne dă o foarte precisă descriere a omului și a condiției umane la ieșirea (poate ar trebui să spun: la expulzarea) din epoca și mentalitatea teologică și teleologică, epocă în care omul se mai raporta, prin șoapte ori prin urlete, nu contează, la Dumnezeu. La transcendent“. Oscilarea dureroasă, tulbure, între planurile dominate de fiziologic ori psihologic și nivelul superior, transcendent, impecabil ilustrată de analiza întreprinsă de distinsa poetă în volumul de față, explică, poate, succesul lui Cioran în lumea culturală desacralizată a Vestului, care a uitat disciplina ascensiunii programatice, în cunoștință de cauză, spre *centrul ființei*.

Autoarea urmărește, cu acribie pornită dintr-o „curiozitate adâncă“, efectul maladiilor fizice asupra intelectului filosofului. Întemeiată pe studierea exhaustivă a problematicii bolii și a durerii, atât în opera, cât și în corespondența lui, în mărturiile făcute prietenilor sau notate în *Caiete*, ea enumeră toate ipostazele suferinței cioraniene – de la simptome vagi și neelucidate, maladii și tratamente, la relația cu medicii și alți suferinzi etc.

Important este însă faptul că marele rășinărean își interpretează boala drept un vehicul metafizic ce realiza un clivaj lăuntric în sinea sa, facilitându-i astfel accesul la o realitate supraesențială. Marta Petreu operează o fină distincție atunci când califică drept *psihică* mutația numită de Cioran *metafizică*, în limbajul uzual pe vremea sa. Oricum, martiriul său fizic și psihologic l-a trezit, din indiferența tinerească, la dramatismul existenței: întâi prin stimularea *principiului individuației*, apoi prin episodica lui anihilare, concomitent cu o extatică (și multdorită) topire în divinitate (deoarece, difuz și în pofida contestațiilor sale, Cioran a rămas un credincios, ceea ce nu mulți au înțeles).

Marta Petreu demonstrează convingător că viziunea filosofului despre scris, bazată pe revelațiile dobândite grație durerii mistuitoare, nu are cum a fi altfel decât *autenticistă*, în vădit contrast cu stilul filosofiei oficiale din Franța, apanaj exclusiv al specialiștilor, al universitarilor. Cioran s-a ilustrat, dimpotrivă, drept *filosof liric, gânditor privat*, de factură teologică – la urma urmei, un perfect diagnostician al degradării vieții spirituale contemporane, scanată de pe pozițiile unui adept al tradiției, oricât de contorsionat ar fi fost acesta. Totul

a fost strict personal în abordarea sa, totul mustea de pasionalitate și vădea asumarea pe cont propriu a căutării adevărului: unul intim, centru al ființei asumat din (sau revelat în) interior, iar nu construct impus din afară. Nu cultura livrescă a fost deci marca sa, ci sporul de înțelegere, luciditatea, proprii unei condiții umane adulte, ieșite din „somnul organic (dar și dogmatic), din beatifica inconștientă a tinereții”, așa cum își imagina Cioran starea paradiziacă, suprapusă unei vârste a naivității totale. O maturizare accelerată deci.

Autoarea are dreptate să facă o analogie între emoțiile și trăirile lui Cioran și „vocabularul mării poezii și al mării mistici”, pus în slujba unui „limbaj exact”. Ea surprinde perfect jocul dramatic al aspirației cioraniene spre contopirea cu divinul, refuzată însă după, totuși, patru extaze revelatorii, promisiuni ale unei fericiri suprapământeste atinse și ulterior în zadar jinduite. Exegeta mai crede și că, respins de divinitate, Cioran s-a răzbunat, simbolic, pe aceasta, prin imprecății și blasfemii. Mai mult, ea îi interpretează chiar și rătăcirile politice drept un fenomen compensatoriu de sevraj al insului căzut din favoarea instanței supreme, obosit să-și repete că se simțea, în chip tragic, „alungat din adevăratul meu loc”. Apoi remarcă, subtil, o coincidență: simptomul *misticului refuzat* se regăsește și la Blaga, ambii artiști având tați ce manifestă o *șubrezenie a credinței*, motiv să se întrebe dacă nu cumva a descoperit un factor causal decisiv al apariției sale. Diminuarea autorității lui Dumnezeu pare a urma diminuării autorității paterne.

Caracterizat prin atribute dezolante („Fără loc de muncă... , fără o meserie clară, fără venituri, fără proprietate, fără cetățenie și fără patrie, deci definibil mai ales prin negații”, umilitor și nemilos folosit de medici ca material didactic pentru studenți, ceea ce se întâmpla doar cu posesorii celui mai modest tip de asigurare – cea socială; la un moment dat, luat drept muncitor străin și trimis să-și facă un test de depistare a sifilisului), profilul cioranian îndreptățește caracterizarea făcută de Marta Petreu, de mistic ivit în plină modernitate. Unul revoltat însă și cu totul sceptic față de creștinism, recuzat ca absurd și ineficient: eseistul era de părere că „mântuirea este o iluzie și o imposibilitate”, iar păcatele nu pot fi răscumpărate. Neconvins de validitatea religiozității creștine, Cioran se focalizează asupra iraționalității demonice a vieții, a *bestialității* ei intrinseci și se arată atras mai degrabă de budism, oarecum afin lui, empatie pomenită de autoare în treacăt. Durerea schimbă, consideră el, statutul ontic al omului, oferindu-i totodată „o nouă metodă de cunoaștere”, cea „a agoniei”.

Cu toate acestea, veritabila structură psihologică a lui Cioran este mult mai complexă. Deși declara, memorabil, că „prin durere omul câștigă o anumită excelență în univers”, el nu avea o înclinație bazal depresivă, ci, dimpotrivă, un fond vitalist, evidențiat cu limpezime în câteva duioase capitole dedicate lui de Marta Petreu. În ele, Cioran apare, în mod reconfortant și aproape bucolic, ca meșter, grădinar, terapeut naturist, constant iubitor al pământului, al firii – om practic, epicureu cu măsură, pe deplin firesc în toate manifestările sale. Iubea viața, nu credea „în absolutul valorilor transvitală”, după cum mărturisea în *Caiete*. Dotat, surprinzător,

cu talent de *bricoleur*, își făcea reparații în mica mansardă, aranjându-și până și un poetic colț contemplativ, la înălțime, „un fel de cuib de porumbei”.

Insistența asupra bolii e interpretată, sagace, de autoare, nu numai pe linia sugerată de Cioran însuși, care o socotea un catalizator al transcendenței, ci și ca reflex al apărării indirecte a acestuia de eșec. Doritor de succes, mobilizând, de fapt, totul în acest scop, nu l-a dobândit decât foarte târziu și, cu adevărat, doar în postumitate. Personalitatea îi era scindată între milă și violență, între orgoliu și văicăreala descinsă parcă din bocetul românesc (un *bocitor arhaic* – sună formula inubliabilă găsită de eseistă – atitudinal apropiat de Eminescu sau de Rădulescu-Motru în clipele lor de disperare), între sensibilitatea și compasiunea extreme, inclusiv față de pietre, și necruțarea indiferenței, chiar și în cazul apropiaților. Bunăoară, comportamentul față de mama sa, în 1964, într-adevăr glacial și impardonabil, s-ar putea nu justifica, ci, poate, doar explica prin răceala afectivă, tipică maladiilor psihice (anunțate de timpuriu, prin semne discrete), dar și prin programul său intelectual de îmbrățișare exclusivistă a culturii franceze, cu aruncarea peste bord a tuturor elementelor românești, deviză inflexibilă până la a fi castratoare de orice afect. Mai mult, și prin convingerea că își moștenise toate maladiile pe linie maternă, iar conduita mamei sale, purtătoarea și transmițătoarea unei eredități încărcate, catastrofală pentru el, prezenta impardonabile circumstanțe agravante: păcatul capital de a nu-i fi înțeles opera.

Oricare ar fi limitele lui Cioran, definitoriu este faptul că a știut să facă din zbaterea atroce literatură de vârf, chiar dacă în rafinata limbă franceză nu regăsim magmaticcele vârtejuri din scrierile sale românești, după cum relevă Marta Petreu în excepționala ei carte. Limba lui Voltaire prezintă doar *variante domesticite* ale frământărilor sale. În final ea punctează un fapt major, acela al rolului jucat de filosof ca herald al unei noi ere, pecetluită de „ieșirea” sau „expulzarea” din „epoca și mentalitatea teologică și teleologică”, și se întreabă ce va pune omenirea în loc. E bine spus că „*ideea de transcendent se spulberă cu totul în vânt (subl. ns., S.-G. D.)*”, căci afirmația are doar un substrat intelectual, nu existențial, fiind clamarea unor spirite tot mai îndepărtate de ontologic, care identifică în mod eronat mintea cu esența Ființei, în interiorul unui pariu eminent cultural, lipsit de fior mistic.

În prelungirea volumului Martei Petreu, cheia problemei ni se pare a sta în realitatea, cunoscută de adevărații mistici, constanți, iar nu spasmodici, total abandonați divinului, iar nu orgolioși sau nerăbdători, că absolutul se situează, autonom, dincolo de minte și idee. Chiar dacă *ideea* despre transcendent a dispărut, acesta așteaptă, nemișcat, poate o religiozitate de un alt tip, mai interiorizată, care să admită că omul este parte din sacru, nu un supus fără glas. În destinul lui Cioran „semnele cerești”, dacă vrem să extindem percepția metafizicului de la o tematică și o recuzită ostentative la o semnalare subtilă, în acord cu porunca a doua a Decalogului, se văd clar, prin protecțiile de care a avut parte, atât din partea oamenilor și a instituțiilor bursiere, cât și din partea buneii Simone Boué, ocrotitoarea sa providențială.

Elena NEDELCIUC

Recuperări ale memoriei istorice în proza lui Ioan Mânăscuță

Ioan Mânăscuță este unul dintre eseistii și publiciștii cei mai relevanți în ceea ce privește dezvăluirea trecutului nostru sovietic. Eseistul dezvăluie ororile unei politici criminale din interiorul vieții trăite în acel infern, din habitatul oamenilor simpli, care trăiau o tragedie, mulți dintre ei fără să-i conștientizeze proporțiile. Ioan Mânăscuță readuce în actualitate temele cele mai întunecate ale istoriei naționale: deportările, mancortizarea sovietică a basarabenilor, politica antiromânească, care au malformat mentalitatea colectivă a neamului nostru. Personajele sale sunt porta-voce a autorului, expunând fără ocolișuri adevărurile istoriei. Ștefan Grozavu, din nuvela „Problema fericirii”, Leopold Morariu „cu glasul de bronz”, prietenul F, cu amintirile sale din perioada războiului și din vremea „eliberării sovietice”, copilul naiv „preocupat de moartea eroică” etc. sunt dintre cele mai memorabile personaje din publicistica lui Ioan Mânăscuță.

Povestirea „Când eram să mor pe un câmp de luptă” prezintă într-o stilistică austeră, care să lase adevărul istoric să respire cât mai autentic, tragediile la care a fost supus poporul nostru, deconstruind mitologia sovietică a sacrificiului vieții în numele patriei sovietice, în numele războaielor „victorioase”. Istoria este prezentată din două perspective: a copilului sovietic ce urma să fie educat conform percepțiilor societății de atunci, orientate asupra creării unui model de cetățean, devotat patriei „noi” și din perspectiva ulterioară și completă a adultului: „... în toate cărțile citite scria că e o fericire să mori pentru patrie, acceptam să înghit și această cumplită nedreptate. Ar mai fi de spus că ideea asta cu moartea pentru patrie nu se iscase din senin în căpușorul meu de copil. La școală eram învățați că toți pionierii de treabă muriseră demult prin războaie victorioase,

colectivizări benevole și în alte împrejurări la fel de eroice. Așa că era chiar la modă să mori pentru ceva sau, mai ales, pentru cineva” [1, p. 122-123].

Situația dramatică a acelor vremi este expusă de autor cu multă ironie și autoironie amară. Într-un context social extrem de ideologizat, copilul vede în „moartea eroică” un fapt firesc, iar „câmpul de luptă e un loc minunat pentru o treabă ca asta. Ceva mai bun nu putea fi inventat”. Perspectiva copilului este alternată cu cea adultului, care completează, corectează, nuanțează perspectiva de cândva a copilului: „Mai apoi, firește, am înțeles că pentru Patrie – dacă ai o Patrie! – trebuie să trăiești, chiar ești dator să trăiești, și că – ceea ce e și mai trist, dacă nu chiar măreț, – nu este deloc ușor să trăiești” [1, p. 123]. Influențată ideologic împotriva „dușmanului de clasă” erau atât maturii, cât și copiii. Luptele adulților se proiectează în jocurile de copii, care nu pricep deloc gravitatea acestui „joc al morții”. Într-o joacă de copii, verișorul este prins „prizonier în calitate de spion, diversionist” [1, p. 133]. „Și pentru că execuția să fie în spiritul celor mai frumoase tradiții revoluționare și de luptă ale poporului sovietic, dar și pentru ca vecinii să nu audă detunătura, l-am băgat pe vărul meu în casă, i-am legat mâinile la spate și l-am pus la perete, somându-l cu glas înfricoșător să recunoască cu cine ține – cu rușii sau cu nemții? Vărul meu, care nu prea avea habar de politică și de lupta ideologică din motiv de vârstă fragedă, clămpănea din ochi și scâncea, întărindu-mă în convingerea că am în față un dușman perfid și bine deghizat. (...) Dacă am văzut că nu scot de la el nimic, l-am impus să strige cât mai tare: *Za Rodinu! Za Stalina!* – după care am tras” [1, p. 133-134]. Finalul scenei intensifică „valoarea” aspirațiilor comuniste (omorarea

aproapelui fără nici un sentiment uman), nuanțând marea luptă ideologică și geopolitică de care erau afectați și copiii. În contradictoriu cu naivitatea copilului, vine perspectiva maturului, cu un mesaj lucid, opus totalmente dogmelor și stereotipurilor comuniste: „Necăjitul de mine, neînțeles atunci și acum, am fost pedepsit exemplar, ca să însușesc pentru tot restul vieții că cel mai groaznic și pururea neiertat păcat este să ridici arma asupra ființei umane, indiferent dacă-i verișor, negru sau marțian“ [1, p. 135].

Problema identității poporului dintre Prut și Nistru este tratată și în povestirea „Tulburătorul undeva, de la Hotar“. Întrebarea privind descendența poporului nostru este chinuitoare pentru personajul lui Ioan Mânăscurtă. „Iată între-barea cea mai frecventă: cine ești și de unde vii?“ [2, p. 288]. Amprenta biografică a scriitorului o percepem și din fragmentul în care satul Popești este descris în toată splendoarea lui: „Eu descind din Popești și, în mod firesc, sunt tributari acestui loc și acestei localități. Ca să-l onorez și să mă onorez, zic așa: cel mai frumos loc din mâneca dreaptă (poate, stângă) a Căii Lactee, dacă n-o fi din întregul Univers“ [2, p. 288].

Nu este deloc întâmplător titlul altei povestiri: „Hai să dăm mână cu mână“ (care face trimitere la *Hora Unirii* scrisă de Alecsandri), în care autorul descrie visul de a ajunge în „frumoasa țară de peste Prut“. Amintirile nefericite din copilăria „sovietică“ și urmările catastrofei comuniste sunt relateate cu iz ironic pentru a diminua din tragismul evenimentelor din „perioada de comă“ a Basarabiei: „Nu-mi amintesc exact în ce an, dar sigur în perioada dezghețului hrușciovist, rudele de gradul întâi au căpătat dreptul (auzi dreptul!) să-și viziteze părinții, frații și copiii rămași peste Prut, firește, doar o singură dată pe an, dar pe un termen fabulos de tocmai

45 de zile. Astfel, peste cam douăzeci de ani de despărțire forțată, mama a avut nesperata șansă să-și revadă surorile, eu fiind lăsat în astălaltă de Prut parte în grija unor rude“.

Proza scriitorului reflectă realitatea trăită a acelor cumplite vremi. Dens în scriitură și idei, Ioan Mânăscurtă modelează stilistic fiecare frază, scrie textele cu mult sentiment patriotic și ne îndeamnă să medităm asupra prezentului și asupra zilei de mâine, prin filtrul critic al analizei. Scriitorul dispune de un spirit fin al observației, de umor și strategii literare care asigură o lectură savuroasă, cum bine observă Tatiana Potâng: „Acuitatea spiritului de observației al prozatorului funcționează ireproșabil în surprinderea amănuntelor, cinismul viziunii narative născându-se din confruntarea conștiinței cu deformările sociale. Privită nu fără un aer detașat de superioritate, lumea este contemplată din perspectiva inteligenței pure, efectul generalizator fiind acela de cufundare în spațiile unor mișcări vitale, animate de căutarea unui orizont tonic, optimist, chiar dacă tristețea dă poate fibra cea mai puternică texturilor narative ale lui Ioan Mânăscurtă“ [3, p. 579].

Prozele lui Ioan Mânăscurtă sunt o provocare la aducere-aminte în timpurile tulburi ale postmodernității, când suntem tentați să ne uităm grăbiți trecutul, cu dramele, dar și cu lecțiile istorice valoroase ale acestuia.

Referințe bibliografice:

1. Mânăscurtă Ioan. *Marea vânătoare*. Chișinău: Prin-cipes, 2005.
2. Mânăscurtă Ioan. *Deslușirea semnelor*, Prin-cipes, Chișinău, 2016.
3. Potâng Tatiana. *Ioan Mânăscurtă: ieșirea din timp*. Chișinău: Prin-cipes, 2014.

Lucia OLARU NENATI

Amintindu-ne de Nicolae Iorga în anul prăznuirii Marii Uniri

Oricine l-a cunoscut pe Nicolae Iorga a fost fascinat de puterea lui de-a capta sufletele auditorilor, de a le insufla o stare de viguroasă înălțare a moralului, de limpezire a conștiinței. Cine a citit sau a aflat despre activitatea sa nu se poate să nu fi rămas uimit de uriașa lui apertură creativă și științifică, de precocitatea sa, de curajul său și de mereu prezenta lui luare de atitudine în chestiunile colective majore, chiar cu riscul de-a greși uneori, de neomeasca lui memorie și capacitate de cuprindere a informațiilor, de învățare a limbilor străine (se spune că a învățat limba turcă în tren, mergând la un congres la Istanbul!).

Unul dintre dezideratele sale majore a fost cel privitor la promovarea valorilor fundamentale românești, nu o dată redactându-și lucrările direct în limbi străine, fiind astfel destinate străinilor pe care Iorga dorea să-i atragă cu

orice chip și să le reveleze valorile poporului român. Faptul ilustrează locul și rolul pe care-l aveau arta și literatura, luate laolaltă, în concepția lui Iorga și anume de „expresii contemporane ale aceleiași *vieți sufletești*“ ale unui popor – în cazul de față cel românesc – în chip de componente ale **permanențelor istorice**, alături de altele de acest fel, alias **pământ, rasă** – înțeleasă în sensul antropologiei culturale –, popor sau nație și, finalmente, de **idee**. Astfel, în viziunea sa, această viață sufletească se exprimă adesea prin indivizi reprezentativi, respectiv creatorii, asupra cărora acționează trinitatea: **mediu** (care domină personalitatea artistică), **trăsăturile permanente ale psihologiei omenеști** și **experiența istorică a tradiției**.

Astfel, nu e de mirare faptul că, în acest sens, el a fost un aprig propagator al valorilor culturii române și al

creatorului ei emblematic, Eminescu, prin diferite modalități de exprimare (articole, conferințe, cărți ș.a.) dar folosind și numeroasele sfere ale diplomației culturale, punând și aici enorm de multă însuflețire și devotament. Aici se cuvine relevat că Eminescu i-a fost, în toate palierele conștiinței sale, un mentor spiritual, așa cum el însuși a măturisit în repetate rânduri, amândoi făcând parte din rarissima stirpe a oamenilor preocupați de interesul colectiv al națiunii înaintea oricărui interes personal.

Dacă privim din unghiul actualității demersurile lui Iorga, le putem încadra, avant la lettre, într-un concept propriu zilelor noastre, acesta fiind ceea ce azi s-ar numi un *proiect cultural*, un construct de mare anvergură destinat finalmente încadrării culturii noastre în marea cultură universală, demonstrându-se în acest scop deplina ei legitimitate. Un exemplu îl constituie cartea sa *Histoire de Roumains et de leur civilisation* apărută la Paris și București și tradusă, ca și multe dintre lucrările sale, și în alte limbi și oferite astfel spre lectură și cititorilor altor națiuni. Steaua polară a acestei întreprinderi a fost ideea unității și originii profunde a artei și literaturii române de-a lungul secolelor, ceea care l-a călăuzit și în demersul ierarhic superior al preocupărilor sale și anume marea sa operă în zece volume *Istoria românilor*.

Dar ceea ce trebuie reamintit celor de azi care, din păcate, trăiesc departe de miracolul personalității lui Iorga, este că nici acest demers al său nu a reprezentat „stația terminus“, deși mulți l-au înscris sub eticheta de naționalist feroce și i-au inventariat acțiunile sale de apărare a culturii române drept xenofobe. Trebuie așadar reamintit și acestora dar și celor ce, cuprinși de iureșul preocupărilor pragmatice și adesea derizorii ale vieții actuale, că N.Iorga a fost cel ce a tins în permanență către încadrarea acestei istorii și sinteze a existenței și culturii românești într-un organism superior, și anume, ceea ce s-a numit „histoire de l’humanité“, toată viața sa pregătindu-se pentru încercarea și provocarea finală și apoteotică, *Istoriologia*, aceea care trebuia să reformeze, de fapt, știința istoriei. Așadar prin prisma acestor date se revelează faptul că, din nou, Iorga se dovedește azi a fi susținătorul unei concepții actuale avant la lettre, aceea globalizatoare, prefigurând deci tendința atât de pregnantă azi, a globalizării.

Numai că această globalizare concepută de el ca o integrală a umanității nu se face prin anihilarea caracterelor etnice ale popoarelor cum, din păcate, înțeleg azi unii dintre promotorii globalizării, ci prin revelarea, sintetizarea, captarea și promovarea trăsăturilor și valorilor esențiale ale unui popor (neam, nație), în cazul de față, cel românesc.

Calitățile lui, creațiile lui, lucrările lui hogoliene (autor a peste 1.000 de volume, 12.755 articole și studii, 4.963 recenzii, acoperind toate domeniile istoriei românilor și ale istoriei universale, dar și multe alte domenii de cultură și literatură) sunt greu de cuprins cu privirea ochilor și minții omenești obișnuite, el fiind ceea ce un auditor străin al unui curs pe care l-am susținut în străinătate, a exclamat uimit: „ein ubermensch“, adică un supraom. A

fost cu adevărat o personalitate supraumană, o adevărată enciclopedie, ale cărui merite au fost dublate doar de onestitatea sa și buna lui credință fără reproș, drept care Sadoveanu îl considera a fi „sălbatic de cinstit“, un om din stirpea eroilor lui Carlyle pe care o națiune și-i produce în momentele de răscruce ca să propășească.

Lectura scrisului său denotă faptul că orice subiect trata, el se apropia de acesta de pe poziția celui ce deține informații asupra întregului și se poate, de aceea, mișca cu o admirabilă și impresionantă lejeritate comparativă, urmărind și reușind, de aceea, să scoată în relief particularul definitiv și specific. Dar mai denotă și ambiția, proprie întregii lucrări ziditoare a lui Iorga, de-a construi cu adevărat o structură sintetică și coerentă prin intermediul căreia cineva, în speță, un străin, nu prea bogat în răbdare, să poată cuprinde „dintr-o privire“ un univers despre care nu știe prea multe și care la sfârșitul lecturii să-i devină apropiat și privit cu simpatie. La asta contribuie cu prisosință și stilul lui Iorga, unic și inconfundabil căci, așa cum se știe deja dar se uită ușor, pe lângă toate celelalte, Iorga era și un scriitor fascinant iar cartea sa autobiografică, *O viață de om așa cum a fost*, rămâne un etalon revelator al acestui aspect.

De fapt, scrisul lui Iorga este un adevărat spectacol: de erudiție, de idei scânteietoare și neșteptate, de asocieri frapante, de subiectivitate omenească ce-l apropie și-l face simpatice în ciuda monumentalei sale culturi strivitoare pentru oamenii de rând ce simt, inevitabil, sentimentul inferiorității lor în fața acestui gigant. Și, de fapt, ignorarea de azi a personalității sale se datorează probabil și acestui raport cu măsura omului obișnuit – azi, din păcate, din ce în ce mai precar din punct de vedere cultural – care nu poate cuprinde decât o cantitate limitată de informație, de cultură, chiar de reacție afectivă, toate depășite fatalmente radical de dimensiunea supraomenească a personalității lui Iorga. Pentru că nu poate percepe decât un mic fragment și pentru că întregul l-ar copleși și l-ar pune într-o umilitoare și inconfortabilă inferioritate, omul de azi alege soluția ignorării.

Și totuși nu e cu puțință să se accepte tacit acest fenomen injust care, de fapt, îl asasinează încă o dată pe savantul admirat și răsplătit de atâtea foruri intelectuale naționale și internaționale! Trebuie să reinvățăm a ne apropia și a ne duce pe umeri destinul național din care acest accident istoric benefic, această anomalie pozitivă numită Nicolae Iorga – și el venit pe lume în târgul Botoșanilor ca și Eminescu – face parte integrantă și demnă de toată admirația și mândria pe care trebuie să reinvățăm a le trăi ca stări faste ale „vieții sufletești“.

Dar poate cea mai meritorie și redutabilă lucrare a lui Nicolae Iorga a fost lupta lui îndelungată dedicată înfăptuirii Marii Uniri pe care o considera a fi „o necesitate intimă, fundamentală a nației noastre“, pentru care a găsit mijloace de-a dreptul uimitoare, de la călătoriile în țară și în teritoriile înstrăinate, la trimiterea de cărți cu titluri aparent banale (*De-ale noastre*) dar cu conținut incendiar,

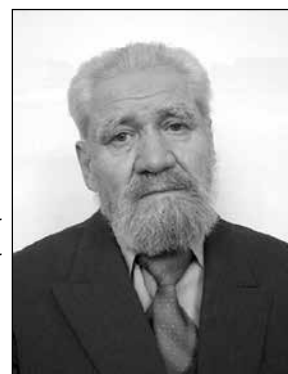
în acele ținuturi; la propagarea prin intermediul longevivei sale publicații *Neamul Românesc* și nu numai, a ideilor unioniste; prin întemeierea „Frăției bunilor români”, promovând unirea sufletească și de conștiință a tuturor conaționaliilor noștri; prin discursurile lui fulminante din Parlament care, multiplicat și difuzat radiofonic în toată țara, au avut într-o anume împrejurare critică, darul de a contribui decisiv la spulberarea descurajării de după deprimantele înfrângeri pe câmpul de luptă; prin activitatea lui în cadrul *Ligii pentru unitatea națională a tuturor românilor*, precum și în cadrul Universității Populare de la Vălenii de Munte și câte altele. Nu în ultimul rând prin uriașa lui forță de transmitere a energiei spirituale dedicate idealului unirii noastre, energie psihologică ce a gestat până în capilarele societății românești, generând benefice roade concrete. Încât, pe bună dreptate, el a fost perceput ca un apostol al neamului și un personaj providențial

trimis parcă de destin să coaguleze energiile luminate ale acestuia într-o unire, pe care a considerat-o a fi “ cea mai mare faptă din toată viața neamului nostru”.

Amintindu-ne că în semn de omagiu îndurerat, la aflarea cumplitei vești a sfârșitului său nedrept, 47 de universități din întreaga lume au arborat drapelul în bernă, se cuvine să ne înprospătăm și noi amintirea acestei persoane pe care contemporanii săi au numit-o „o minune de om”. Dar mai ales, suntem datori, ca români, să ne amintim în acest an aniversar al Marii Uniri de acest noroc providențial ce a fost dat națiunii noastre prin ivirea ființei lui exact atunci când devenirea istoriei cerea o forță urieșească și să păstrăm în cugetul nostru, oriunde ne-am afla, în țară sau în lumea largă, o candelă aprinsă în memoria celui ce a contribuit atât de mult la realizarea aceluia eveniment fast și implicit, la întemeierea acestei sărbători, străduindu-ne să-i păstrăm intactă unda iradiantă.

Petru URSACHE

Lecția „Convorbirilor”

„Critica, fie și amară, numai să fie dreaptă, este un element neapărat al susținerii și propășirii noastre, și cu orice jertfe și în mijlocul a oricăror ruine trebuie împlântat semnul adevărului”.

Titu Maiorescu, *Direcția nouă*

Două principii cu statut de strategie culturală (literară, estetică etc.) s-au aflat la temelia revistei „Convorbiri literare”. Ele au funcționat ferm, decisiv și benefic, atâta timp cât grupul junimist inițiator s-a menținut compact și viguros, într-adevăr elitist, ca un vârful de lance în mișcarea de idei a României unite și moderne. Titu Maiorescu le-a dat glas, mai precis le-a conceput sub regimul sever al gândirii logice și le-a făcut disponibile activității practice imediate. Disciplinarea în gândire și-a pus-o la punct, cum se știe, studiind cu pasiune, până la implicare, cultura europeană, direct la fața locului, în laturile ei esențiale (de fond), active și creatoare de valori. Câmpul de aplicare se oferea de la sine în chip ideal prin realitățile autohtone, predispușe reînnoirilor cu elemente și în nume propriu, așadar gata să intre în sincronie și în dialog stimulator cu spiritele luminate ale contemporaneității.

Un principiu diriguitor spre sens și existență era acela al adevărului, în ființarea lui criteriologică. Autorul nu și-a dorit să dea o definiție acestei binecunoscute categorii filosofice din sistemul fundamental de valori, nici măcar ca „ipostază de lucru”. I s-a îngăduit cititorului să-și aleagă o variantă din sursele autorizate și consacrate în tradiția aristotelică. Dar o anumită frază de evident arsenal hegelian și-a găsit locul cu intenție și cu program în discursul său. Este vorba de asocierea dintre *adevăr* și *real*, până la interferență și chiar la sinonimie. *Adevărul, realul, concretul*

sunt (la „idealistul” și „metafizicianul” Maiorescu) repere teoretice destinate să contureze cadrul natural și favorabil unui dialog de idei civilizate și productiv. Prin punerea în ecuație corectă și prin forța lor persuasivă, se indica direcția de urmat cu necesitate într-o împrejurare de interes general, ca un aspect al „înălțării impersonale”. După opinia junimistului român și a vremii, poezia „exprimă frumosul”, iar știința „se ocupă de adevăr”, însă amândouă sunt unite prin idei logice și instituționalizabile, adică prin *fond*, și se despart convențional doar prin materia de comunicare, adică prin forme specifice și adevărate. Micul pachet de concepte și noțiuni din schema discursului, chiar dacă are un caracter didactic și concis ca o chemare războinică, a căpătat, în decursul desfășurării lui pragmatice, chip de „sinteză în atac”. Partenerul de dialog se vede nevoit să se înfățișeze la bară cu un apreciabil bagaj cultural, cu idei „clare și distincte și cu „pasiune năvalnică” pentru adevăr. Date fiind condițiile grele și „de tranziție” în care se afla cultura română la vremea respectivă, răul trebuia îndepărtat hotărât și energetic; dar nu numai *răul*, ci și asociații lui, *urâtul* și *minciuna*, dușmanii de moarte ai „împlântării adevărului”. Ne previne autorul: „În asemenea momente este bine să nu cauți înapoi, nici înapoi, pășind înainte, să-ți păstrezi încrederea că progresul adevărului *trebuie* să se facă și că formula lui este aceasta: mulți din cei ce astăzi sunt în rătăcire vor veni mâine pe calea adevărului, dar nici unul din cei ce au înțeles o dată adevărul nu se mai întoarce la vechile erori”. Așa se încheie articolul *Observări polemice* din 1869. Asemenea observații profetizante s-au confirmat încă din timpul vieții autorului. Iată titlu de glorie scriitoricească. Pe merit.

Componența grupului de întemeietori, imperativele momentului, dorința redacției de a se afirma în direcția igienizării culturii, înțelegă ca primă necesitate, toate acestea au impus „Convorbirilor literare” să devină o publicație polemică de temut. Spiritul combativ și bine echipat nu s-a născut dintr-o dată. A fost premers de o etapă pregătitoare, experimentală, cuprinsă între momentul întemeierii „Junimii”, ca societate reprezentativă pentru intelectualitatea, deocamdată, ieșeană (ce se fixează „în negura timpurilor”, după o glumă binecunoscută a lui Iacob Negruzzi) și acela al apariției revistei, de data aceasta cu precizare stric calendaristică: 1 martie 1867. Și-au zis „junimiștii”, nu pentru a sfida doar generația anterioară, a „bătrânilor”, cum s-a spus adesea prea agresiv și cu multă nechibzuință. „June” sunt și rămân *ideile*, dacă se înscriu în logica adevărului. E drept că bătrânii respectabili pot fi purtători și chiar creatori de idei „june”. Ele nu se comportă asemenea fenomenelor biologice. Geniul nu are vârstă: totdeauna e „june și fericit”. Și tot atât de adevărat este că ideile promovate de revista „Convorbiri literare” și-au păstrat junețea și multe decenii s-au dovedit a fi roditoare pe întreaga întindere a culturii române.

Încă de la primele numere, „Convorbirile” au produs o impresie extraordinară în viața publică și o înviorare de atmosferă cum nu s-a mai întâmplat niciodată la noi, deși nu erau atacate forme de organizare statală, nici personalități politice. La ordinea zilei era exprimarea îngrijită, în practica ziaristică și în scrierile poetice. Maiorescu a diagnosticat exact starea vremii și a înțeles că intrarea în normalitate era condiționată de scrierea corectă în limba română și de acomodarea ideilor cu realitatea concretă: „Numai copiii cei necopți, pentru a-și face o grădină, taie florile și frunzele din tulpina lor și le așează în nisipul spulberat: cea dintâi suflare a vântului le doboară, cea dintâi rază a soarelui le vestejește: Dar natura, marea noastră învățătoare, își împlântă rădăcina stejarului în pătura cea mai adâncă și statornică a pământului și de acolo dă creațiunii sale putere de a lupta și de a trăi”.

Metafora citată a jocului de copii a stat permanent în atenția redacției: grija ca rădăcinile viguroase ale culturii să fie împlântate în solul cel mai adânc al etnicului, astfel încât să pară crescute chiar de acolo. Temele publicisticii primului deceniu pot șoca din cauza disparității lor. Este doar o aparență. Ele își găsesc strânse afinități pe parcursul tratării, fiind orientate într-o direcție comună, aceea a clarificării formelor de limbaj. Într-o vreme când în statele civilizate ale Europei experiența artistică se lăsa dirijată cu folos grație tratatelor filosofice și estetice prestigioase, iar la noi liderii de opinie practicau un mimetism penibil (sau se credeau geniali: V.A. Urechia îl considera pe Iancu Văcărescu superior lui Goethe în ce privește poetizarea motivului de circulație cunoscut sub titlul *Într-o grădină*). Titu Maiorescu, deși admirator al valorilor sublime, avea curajul să pornească de la lucrurile simple și încă nespuse, cu umilința dar și cu încrederea că numai așa se poate arăta calea care duce „la poezia cea adevărată”. În *O cercetare critică asupra poeziei române* de la 1867 nu se sfiește să le spună poeților, cu exemple de școală, ce înseamnă epitetul și de câte feluri sunt

comparațiile; după numai un an, în *Limba română în jurnalele din Austria*, dădea lecții de stil gazetăresc. Îl nemulțumea exprimarea necultivată, fraza greoaie, confuză, calchiată după modele străine neasimilate. Caracteristica momentului era „năvala de germanisme”. Formele străine, în vorbire și în scriere, făceau să se resimtă un „stil greoi antiromănesc”. Ce-ar mai zice, oare, dacă ar citi producțiile noastre poetice și gazetărești, din anii tranziției, dacă ar urmări pe canalele de resort discursurile liderilor politici, emisiunile de divertisment, reclamele publicitare?

Ca încheiere, un cuvânt despre cel de al doilea principiu de strategie literară, moștenire junimistă, pe care îl aveam în vedere la începutul acestor rânduri. Dar mai întâi să ne aducem aminte de propoziția: Eminescu „este un om al timpului modern”. Această judecată de valoare a fost rostită de Titu Maiorescu în două rânduri, exact în același mod și cu aceleași cuvinte, ceea ce vrea să însemne în gândirea severă a criticului un adevăr de necontestat. Prima dată în *Direcția nouă* (1872), a doua oară în *Eminescu și poeziile lui* (1889), când generația întemeietoare credea că a venit timpul să pună surdina tonului polemic și să contemple roadele pentru care militase, cu dăruire și aprig, aproape un sfert de veac, fără să se clatine, fără să „se uite în urmă”. Altfel spus, „om al timpului modern” avea și are același sens cu „om al timpului său”. Logica creației nu reține individul de individ, cu „personalismele” și mofturile sale, ci devenirea insului ca *personalitate*, ca imagine semnificativă, în bine ori în rău, a vremii sale. Dacă segmentul de timp predestinat unui nume ce urmează să se transforme în renume are șansa să capete o semnificație specială, simbolică; dacă un grup ales reușește prin proprie strădanie să dilate cadrele prea strâmte ale segmentului de timp, să concureze eternitatea, iar unii dintre ei să fie recunoscuți ca „genii”, „nemuritori”, „clasiți”, figuri ale „Pleiadei”, „romantismului”, „modernismului”, în asemenea cazuri fericite, „cu atât mai bine țării...”.

Cred că atunci când vrem să înțelegem dimensiunea reală a unei personalități, nu avem altă cale decât s-o raportăm la segmentul propriu de timp. Ne situăm, astfel, cu necesitate, în planul valorilor de tip asociativ, acelea care nu-și pierd rostul de la un moment la altul, oricâte „schimbări” ar avea loc pe parcurs. Maiorescu observa corect fenomenul la care asista ca martor și gânditor încercat, ceea ce ne determină să-i dăm credibilitate: „Eminescu face epocă în mișcarea noastră literară”. Nu are sens întrebarea directă și gălăgioasă: dacă se mai citește *astăzi*, cu pasiune, Homer, Dante, Goethe, Balzac, Eminescu? Prudent ar fi ca să *ne întrebăm*: în ce măsură o personalitate a făcut „epocă”, a produs un asemenea cutremur în cultura vremii, încât a fost resimțit (junimiștii ar spune „a dat roadă”) pe întinderea mai multor generații, până la transfigurarea lor. Să nu se uite o clipă: cine îl blamează pe „poetul național”, cum se ghilimetează adesea în derădere, nu este deloc „liber”; poartă, fără să știe, „jugul” lui Eminescu.

Iar dacă, în contrareplică, actuala redacție a „Convorbirilor literare” adăpostește discuții cu caracter retrospectiv și în chip de *memento*, înseamnă că Lecția întemeietorilor este încă vie și dă roade.

Galina MARTEA

Identitatea limbii române în Basarabia, 1991 – prezent

Trecută prin filtrul discriminării, limba română din ținuturile basarabene a fost mereu lipsită de drepturi, a fost dezonorată în limite inumane de diverși curenți ai timpului, în mod aparte, în perioada dominației țariste și a dominației sovietice. O stare de lucruri destul de dură pentru poporul român din Basarabia, o realitate care nu poate fi negată sau uitată, o realitate destul de vie care există și în zilele de astăzi. Dacă după destrămarea imperiului sovietic limba română pe pământul basarabean începe să-și recapete drepturile civile la ea acasă, atunci deplinătatea acestor drepturi nu este de lungă durată, ci doar pentru o dimensiune de timp, ci doar pentru câțiva ani. Așadar, odată cu proclamarea independenței, 27 august 1991, R.Moldova s-a văzut liberă și suverană (*cu toate că această independență se asociază cu mult mai bine dacă din acel moment se realizează și reunirea cu patria mamă – România*), cu drepturi politice și cetățenești depline, iar limba română s-a încadrat în verticalitatea și personalitatea adecvată, în modul acesta înfrunzind identitatea românească, ea fiind legiferată prin Actul de Independență ca limbă de stat pe teritoriul Republicii Moldova. Prin urmare, s-au pus bazele unui sistem politic și unui sistem lingvistic autorizat care, la rândul lor, au marcat schimbări radicale pentru o nouă existență, pentru o nouă viață în cadrul unor valori corelate cu necesitățile spirituale, morale, culturale ale popoului român basarabean.

Fiind într-un proces de schimbări radicale după anii 1991, situația limbii române în statul moldovenesc începe

a se poziționa în limitele decenței, cu toate că acest lucru nu era deloc ușor în condițiile când țara se afla încă în pragul multiplelor provocări din partea unor mișcări politice care încercau să promoveze în continuare politica socialismului și, bineînțeles, dorința de a fi cu fața spre răsărit și de a menține în circulație statutul limbii ruse ca limbă de comunicare interetnică și nu numai. Din fericire, intelectualitatea română basarabeană, adevărații scriitori români basarabeni, cât și o bună parte din populația băștinașă pledau pentru recunoașterea deplină a limbii române, ea fiind cel mai de preț tezaur al popoului român. Astfel, sub orice formă, în toate instituțiile statale este determinată politica de promovare a limbii române, iar bilingvismul, cu prezența limbii ruse, urma să fie exclus în totalitate din circuitul public. O perioadă istorică inedită care după zeci de decenii de teroare lingvistică se substituie termenul de *limbă moldovenească* prin introducerea termenului de *limbă română*, expresie declarată și oficializată prin lege ca limbă oficială de stat. În același timp, pentru a pune în practică bazele temeinice ale acestei teorii despre existența limbii române pe teritoriul Republicii Moldova, atunci se declanșează o mișcare națională împotriva limbii ruse/ bilingvismului rus, procedeul lingvistic de comunicare care mereu a fost pe poziții de superioritate pe pământul basarabean, atât în anii de dominație sovietică, cât și în anii de dominație țaristă. Deci, prin promovarea adecvată a limbii române se presupune o nouă schimbare istorică în existența popoului român basarabean după anii 1991. Politica în domeniul

lingvisticii române se fundamentează cu multă încredere pe principii identitare corespunzătoare, iar sintagma de limbă moldovenească ca și înțelesul deplin al limbii ruse, încetul cu încetul, este forțat să-și piardă din capacitate. Dezvoltarea limbii române devine problema prioritară în cadrul țării, ea fiind promovată adecvat prin toate mijloacele mass-mediei naționale, în toate instituțiile publice, cât și private, și, corespunzător, în întreg sistemul de învățământ național, de la cel preșcolar până la cel universitar/ postuniversitar. Cu atât mai mult, cunoașterea limbii române devine o necesitate, să zicem și obligatorie, și pentru acea categorie de oameni care nu posedă limba de stat, deoarece ei încep a se afla în condiții de dificultate în mediul social care este orientat numai către comunicarea în limba română. Din această perspectivă, statul moldovenesc crează condiții prielnice pentru învățarea limbii române de către alolingvi, respectiv, prin fondarea centrelor/ cursurilor specializate, în mare parte fiind gratuite, totodată, fiind puse la dispoziția populației publicații periodice, literatura română de specialitate. O realizare nespuse de frumoasă și benefică este fondarea la Chișinău în 1991 a revistei „Limba Română” (*fondatorul fiind Alexandru Bantoș, ziarist și editor, în colaborare cu profesorii și savanții cu renume Nicolae Mățaș și Ion Dumeniuk*), publicație destinată în promovarea limbii și culturii românești, fiind, în același timp, un centru lingvistic pentru intelectualitatea română basarabeană. Aici este cazul de menționat că Nicolae Mățaș (*dr., prof.univ., savant în filologie, scriitor*), fiind în acea perioadă și Ministru al Educației în primii ani de independență, 1990-1994, a depus un efort enorm întru valorificarea completă a limbii române în cadrul întregului sistem de învățământ național și de cercetare științifică. Prin urmare, prin prezența limbii române în cadrul țării devenea tot mai rezistentă și unitatea națională a românilor basarabeni, respectiv, renaște sentimentul autentic față de întreaga complexitate a valorilor naționale românești, valori care se axau pe limba de comunicare vorbită, tradiții și cultura națională, credința, ideologia, etc., în așa mod, fiind în recunoaștere continuă componentele față de originea de neam și de identitate. Toate aceste fenomene au existat în mod unitar până în anul 1994, după care acțiunile ulterioare au schimbat radical cursul evenimentelor și esența lucrurilor, limba română devenind din nou un obiect de vânzare-cumpărare din partea unor demnitari de stat care erau străini idealurilor naționale românești.

Dacă identitatea limbii române a fost mutilată în cel mai barbar mod în anii de ocupație sovietică și țaristă, faptele fiind prezente de-a lungul timpului și, respectiv, înregistrate prin multitudinea de acte istorice și literare, atunci problema cu privire la identitatea limbii române de după anii 1994 devine un aspect la fel nespuse de dureros pentru poporul român basarabean. Este vorba despre faptul cum unii români basarabeni, însă cu o altă orientare politică, nemaivorbind de pătura rusofonă, au fost în stare să trădeze și să calce în picioare lucruri nespuse

de sfinte pentru propriul popor, și anume: statutul Limbii Române, *legiferat prin Actul de Independență ca limbă de stat a țării*, să fie din nou desfigurată și denumită ca în anii de ocupație țaristă și sovietică. Deși în primii ani de independență poporul român din Moldova s-a bucurat din plin de tezaurul culturii românești – limba română (fiind și limba de stat), revenirea la grafia latină, imnul țării „Deșteaptă-te, române!”, revenirea la tricolor, cât și multe alte conținuturi, atunci din 1994, cu venirea la putere a partidului agrarian, treptat totul începe să se dărâme din cauza ideologiei comuniste care se infiltrază din nou în administrarea țării. Corespunzător, a fost anulat imnul țării „Deșteaptă-te, române!” și înlocuit cu „Limba noastră”, iar limba de stat devine „limba moldovenească”. Între timp, obiectul de „Istoria românilor”, predat în instituțiile de învățământ din Moldova, este înlocuit cu diverse discipline precum *Istoria Moldovei, Istoria Integrată, Istoria*. Un paradox inexplicabil, o nedreptate cât se poate de absurdă. Ulterior, din 4 aprilie 2001 la funcția de șef al statului devine liderul comuniștilor, respectiv, partidul comuniștilor revenind din nou la putere, iar în lunile premergătoare se întreprind măsuri concrete de introducere a limbii ruse ca a doua limbă de stat și ca obiect obligatoriu de studiu în școli. Astfel, guvernarea statală dorește cu orice preț reînnoirea la anii comunismului și prin aceasta *neglijarea valorilor naționale românești pe teritoriul basarabean în anii de independență*. La acest capitol, indignarea poporului român basarabean a fost extrem de mare unde, în rezultat, în urma manifestațiilor de amploare decizia susmenționată a fost anulată. Succesiv, prin incultura, neștiința și defectele morale ale clasei politice și de guvernare au loc schimbări și reforme inadecvate dezvoltării culturale/ economice, etc., nemaivorbind de soarta limbii române care exista în condiții sociale inechitabile. În contextul dat, din primăvara anului 1995 și pe parcursul următorilor 18 ani (*deosebit de marcat în istoria țării a fost anul 2009, unde în urma manifestațiilor de amploare și-a pierdut viața o persoană, 270 persoane au fost rănite, iar actul original al Declarației de Independență, adoptat în 27 august 1991 de către Parlament, a fost ars în perioada acestor proteste ce au avut loc la Chișinău între 6 și 8 aprilie 2009*) tineretul studios și intelectualitatea basarabeană română inițiază frecvent manifestații de amploare împotriva politicii de guvernare din domeniul educației, instruirii, culturii, cât și altor domenii de activitate publică, accentul forte fiind transpus pe statutul limbii de stat și anume: de reintroducere a termenului de *limbă română* și, corespunzător, prin excluderea termenului de *limbă moldovenească*, nemijlocit, și de reintroducere în școli a obiectului „Istoria românilor”. Să zicem, problema limbii române, ca limbă de stat, a fost soluționată din decembrie 2013, decizie promovată de Curtea Constituțională. Astfel, Curtea Constituțională din Republica Moldova decide că limba română este limba de stat în cadrul țării, argumentând prin faptul că termenul precizat în Declarația de

Independența a țării „constituie fundamentul juridic și politic al Constituției” și, mai mult, „în cazul existenței unor divergențe între textul Declarației de Independență și textul Constituției, textul constituțional primar al Declarației de Independență prevalează”. Necătând la aceasta, articolul 13 din Constituție pe parcursul acestor ani nu a fost încă modificat. Între timp, Curtea Constituțională intervine cu noi avize la proiectul de lege pentru modificarea articolului 13 din Constituția R.Moldova, ultimul fiind din 31 octombrie 2017, cu nr.3 (Publicat în Monitorul Oficial în data de 17.11.2017, nr. 399-410, art nr.97. Data intrării în vigoare 31.10.2017), unde se stipulează: „Articol unic – La alineatul (1), articolul 13 din Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994 (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78 din 29 martie 2016, art. 140), sintagma „limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine” se substituie cu sintagma „limba română”. Ca urmare, proiectul în cauză a fost discutat de către deputați în ședința Parlamentului din 1 noiembrie 2018, însă, cu părere de rău, nu a fost promovat spre modificare, deoarece nu s-a acumulat numărul necesar de voturi. Deci, în linii generale, aproape din primii ani de independență Republica Moldova se confruntă cu mari probleme în privința limbii române pe teritoriul țării, limba moldovenească fiind în continuare recunoscută ca limbă de stat, în același timp, considerată diferită de cea română, concepție promovată de către clasa politică cu origini comuniste, promotori ai socialismului sovietic. Constatările sunt destul de clare: pe parcursul acestor ani identitatea limbii române este pur și simplu călcată în picioare și umilită în cel mai grav mod. În cazul dat, este facil sesizabil că există și o acțiune exercitată din afară care dorește aservirea statului moldovenesc, iar limba română să fie plasată în condiții de inferioritate față de limba moldovenească, limbă inventată de sovietici pentru „norodul moldovenesc”. Precum politicienii comuniști așa și unii istorici comuniști tratează lucrurile ca în vremurile de până la anii 1990. Așa fiind, în 1998 (în preajma alegerilor parlamentare din 22 martie) la propunerea unui grup de istorici cu ideologie comunistă se elaborează lucrarea „Istoria Republicii Moldova: din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre” (publicată la Editura Academiei de Științe, cu avizul Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului), unde de fapt monografia în cauză abordează aceleași lucruri ce au fost prezente în „Istoria RSS Moldovenești”, scopul fiind de a reafirma idea de popor moldovenesc și de limba moldovenească deosebită de cea română, autorii făcând referire și comparare la statul medieval Țara Moldovei (fondat cu 660 ani în urmă) și R.Moldova de astăzi, argumentându-se continuitatea procesului istoric. În consecință, guvernarea comunistă anulează predarea obiectului de „Istoria Românilor” în toate instituțiile de învățământ preuniversitar și universitar, iar cu începere de la 1 septembrie 2002 introduce disciplina de studiu „Istoria Moldovei”. Deci, aceasta reprezintă o nouă tentativă

de a denigra limba și istoria română, valori sacre pentru neamul românesc. Adevărul istoric este sugrumat, iar falsificatorii promovează politica moldovenismului pentru a crea argumente că există totuși națiunea moldavă separată de cea română, ideologie impusă de dominația țaristă și cea sovietică care a instaurat pe pământul basarabean limba moldovenească cu alfabet chirilic și noțiunea de popor moldovenesc. Făcând o paralelă, vom menționa despre ceea ce este scris în partea introductivă la disciplina *Istorie* prevăzută atât în curricula școlară pentru clasele X-XII, cât și în curricula școlară pentru învățământul gimnazial (clasele V-IX), elaborată și aprobată în anul 2010 de către Ministerul Educației al R.Moldova: „Disciplina *Istorie* își aduce contribuția la formarea și dezvoltarea competențelor cheie europene și naționale, cu precădere în ceea ce privește calitățile viitorului cetățean dintr-un stat democratic...”, în continuare fiind stipulat: „Lecțiile de istorie trebuie să educe elevii și să ofere generației tinere noi idei și, în același timp, să prevină apariția și dezvoltarea conflictelor. Într-o societate cu o democrație reală este necesară o polemică științifică, însă ea trebuie să aibă un aspect atent și echilibrat în cadrul procesului educațional. Această afirmație este valabilă mai ales în ceea ce privește manualele de istorie, deoarece disciplina istorică are menirea de a fi un instrument al educației democratice și nu al dezbinării societății pe criterii etnice, religioase, ideologice sau oricare altele. Astfel, falsificarea ideologică, manipularea istoriei, distorsionarea trecutului în scopuri de propagandă, evidențierea excesivă, negarea sau omiterea unor fapte și documente istorice sînt incompatibile cu principiile fundamentale ale științei istorice, în particular, și ale unei societăți democratice, în general”. Credem, în cazul dat comentariile nu sunt necesare, fiecare cititor își va forma în mod individual propria opinie despre cele relatate.

Revendicări, dezacorduri, conflicte de tot felul, poporul român basarabean fiind mereu victima tuturor schimbărilor involutive. Anii de independență sunt marcați mai mult de evenimente negative, decât pozitive. Pe parcursul acestor ani țara a fost guvernată de diverse orientări politice, însă aproape toate, la rândul lor, au fost iresponsabile de soarta poporului, dar mai ales, de soarta poporului român basarabean. Odată cu obținerea independenței poporul român basarabean a crezut că, în sfârșit, și-a recăpătat libertatea multdorită în toate, iar deșteptarea conștiinței către idea națională română va fi o valoare supremă pentru fiecare cetățean al țării (cu excepția altor minorități naționale, să zicem), însă limba română va fi limba de stat pentru totdeauna. Dar, după cum se vede, toate acestea au fost o dezamăgire enormă, deoarece clasa politică și de guvernare are alte interese, interesele fiind străine neamului românesc. Cu atât mai mult, evenimentele istorice ce au avut loc de-a lungul timpului și de ultimă oră demonstrează faptul că procesul de reîntregire cu neamul românesc se regăsește într-o dificultate enormă, ba chiar persistă posibilități reale ca acest proces să nu fie realizabil într-un viitor apropiat, iar clasa politică basarabeană

pare a fi destul de satisfăcută de acest lucru, după cum se prezintă prognozele. Așadar, independența obținută a fost o dorință enormă pentru adevărații români basarabeni, însă realitatea demonstrează faptul că efectele anterioare ale comunismului sunt încă destul de vii în conștiința unor concetățeni, dar mai ales în conștiința clasei politice. O stare de lucruri cu consecințe destul de grave pentru românii basarabeni, care la ziua de azi nu au nicio existență civilizată și echitabilă, nu au nicio stabilitate în promovarea deplină a valorilor naționale românești. Situația actuală din cadrul societății moldave este teribilă, iar poporul băștinaș este prost în cel mai direct mod, acest lucru permițând clasei dominante de a manipula ușor masele. În cazul dat este vorba de ipocrizia clasei politice și de guvernare care sfidează și umilește identitatea neamului românesc, identitatea românilor basarabeni, identitatea istoriei și a limbii române. În așa mod, frecvent au loc acțiuni prin intermediul cărora clasa politică și de guvernare recurge către diverse înșelătorii doar pentru a influența masele cât mai negativ, de a le crea condiții de viață cât mai necivilizate, de a le spăla creierul cu moldovenismul primitiv care afirmă constant că adevărata limbă de stat este și trebuie să fie limba moldovenească și nu cea română. Mecanismul este unul și anume: de a menține poporul în întuneric, sărăcie, mizerie, degradare, fără a-i oferi posibilități în dezvoltarea umană, culturală, identitară, socială, economică. Totul se bazează pe o mentalitate redusă, lipsită de inteligență, plină de egoism, prin care politicianul/ guvernantul provoacă daune enorme intereselor comunității. Prin egoismul exagerat față de interesele personale, clasa politică actuală, cât și cea precedentă este orbită și dominată de starea socială pe care o deține în stat și în asemenea condiții ea nu deslușește corect esența lucrurilor, ea nu dă atenția cuvenită proceselor ce ruinează complet societatea, dar mai ales, proceselor ce umilesc și tradează identitatea românilor basarabeni și, corespunzător, identitatea valorilor naționale românești. Deci, este nevoie de o schimbare urgentă, este nevoie de o altă mentalitate și de o gândire trează pentru omul puterii, în caz contrar, societatea basarabeană riscă să se piardă în negura vremii sau să revină din nou la tot ceea ce a avut până la anii 1990. Pentru a înțelege esența acestor fenomene este nevoie de timp, iar timpul, din păcate, este prea dur și nu oferă spațiul necesar pentru soluționarea problemelor existente. A fi independent înseamnă libertate, fără constrângeri, însă, cu regret, libertatea din societatea moldavă se află în condiții climatice destul de neprielnice, existența omului în asemenea circumstanțe fiind o tortură, unde totul este o dezamăgire și o falsitate. Un lucru este cert, poporul român basarabean (o bună parte din populație) conștientizează consecințele dezastruoase ale trecutului și prezentului, însă nu poate face nimic, deoarece incultura și egoismul clasei politice este cea mai periculoasă armă în a distruge un popor, în a face să nu mai existe nici într-un fel evoluția culturală și cea identitară a acestuia. Astfel, identitatea

societății basarabene sau, mai bine zis, identitatea societății române basarabene este ignorată în cel mai real mod, iar clasă dominantă în asemenea împrejurări își fundamentează și mai mult puterea în a manipula și subjugă poporul. Așa fiind, cultura basarabeană, prin manifestările ei actuale, reprezintă stagnare, degradare, involuție. Cauza insucceselor este lipsa de respect față de propriul popor, astfel clasa dominantă distrugând și neglijând în mod barbar cel mai sacru lucru – limba și istoria română, care este parte componentă a culturii noastre românești. În mod evident, se duce o luptă aprigă împotriva popoului român basarabean (*acesta constituind 82,06 la sută din populație, necătând la faptul că 75,7 la sută dintre ei se consideră moldoveni, iar 7,0 la sută se declară români*) pentru faptul că acesta aspiră pentru reîntregire, pentru valori naționale românești. În concluzie, clasa politică moldavă este într-o luptă continuă pentru putere; însă ea nu este pentru a crea unitate și bunăstare socială, unitate și verticalitate identitară pentru propriul popor. Totul se reduce la o conștiință politică nocivă care aduce numai prejudicii societății române basarabene.

Anii de independență, 1991-prezent, și-au spus cuvântul decisiv în existență, iar poporul în această perioadă de timp s-a format cu o multitudine de complexe, depinzând în mare măsură de transformările și ambițiile politice ale guvernanților. Populația urbană este mai conștientă la schimbări, însă populația din sectorul rural, mai ales cea de vârstă a treia este cu mult mai închisă și prin aceasta continuă să aprecieze încă vremurile din trecut și anume: perioada sovietică, necătând la faptul că acele vremuri au umilit în mod nemilos limba și istoria neamului român. Consecințele trecutului vorbesc de la sine și astăzi, iar omogenitatea culturii basarabene există printr-un interval de timp care nu este absolut deloc benefică românului basarabean în dezvoltare. Valorile identitare-culturale românești sunt abandonate în mare măsură așa cum este abandonat și interesul statului față de problemele concetățenilor, iar limba română vorbită de majoritatea populației (mai ales cea din sectorul rural și de vârstă a treia, cât și o bună parte dintre politicienii românofobi și nu numai) este pur și simplu un dezastru. O limbă română desfigurată, plină de rusisme, care într-un fel sau altul reprezintă graiul moldovenesc pe țărâna basarabeană. Procesul de rusificare și deznaționalizare ce s-a produs de-a lungul timpului (ocupația țaristă și cea sovietică), cât și mediul actual încă arhiplin de bilingvismul rus, este problema ce se răsfrânge destul de negativ în limbajul realizat. Din fericire, clasa intelectuală, scriitorii, tineretul studios promovează insistent cultura autentică română, iar limba română vorbită de către ei este un exemplu bun de urmat pentru întreaga societate basarabeană. Deci, să pledăm neîntrerupt pentru cultura identitară a limbii române, iar conceptul de limbă moldovenească să-l conservăm în trecutul trist al comunismului de până la 1990.

Marius CHELARU

Despre miros de pământ și Rai sau Despre țara cu „dealuri neprihănite,/ moi ca mătasea – tremurând/ în lumina lunii“

Nu este prima dată când citesc poezii, fie ele haiku ori alte forme lirice, din Bosnia și Herțegovina (țară în care am fost de mai multe ori), nici poeme ale lui Smajil Durmišević, pe care l-am și tradus în română. În timp, am tradus și publicat în reviste din România¹ grupaje fie ale unuia, fie ale mai multor autori bosniaci, sau am scris despre cărți ale poezilor din Bosnia, pentru a familiariza publicul din România cu felul lor de a crea, de a fi, chiar cu ce înseamnă această zonă.

Este însă prima carte „întregă“ a lui Smajil pe care o am în față și am fost interesat de câteva aspecte. Mă voi referi la câteva idei esențiale – tematica abordată, cum se realizează Smajil la lirica de sorginte niponă (stilistic, „tehnic“ ș.a.), cum îl înțeleg ca autor/ parte a arealului poetic, cultural/ istoric și mentalitar din care provine, și cu care sunt, fie și în parte, familiarizat, după atâtea călătorii.

Citind poemele din carte am ajuns la unul dintre cele care mi-au amintit primul drum dinspre Belgrad spre Sarajevo, când am ajuns la Drina, gândind și la Ivo Andrić, și la atâtea alte cărți ale unor autori din acest spațiu geografic, care a avut o istorie recentă atât de zbuciumată: „unii ne conduc,/ alții ne iau cu ei – doar Drina/ ne salută“.

Am trecut iar, în timpul lecturii acestor pagini, cu gândul peste zilele pe care le-am petrecut acolo, am „revăzut“ iar munții, orașele, „călătorind“ cu Smajil și poemele lui,

¹ „Poezia“, „Kadō“, „Cronica“ de la Iași, Carmina Balcanica“ ș.a.

pe care le-a construit într-un registru variat tematic. Astfel, unele vorbesc despre iubire („asociată“ adesea, probabil cu simbolistica aferentă poate și dinspre mistica sufi, cu o roză – „iubirea mea/ ca ploaia de vară – vreau/ să fii roză!“), cu precădere despre singurul „trandafir“ pe care i l-a dăruit Domnul: „îl laud pe Domnul,/ mi-a dat un trandafir –/ și e mult!“; sau: „calea vieții,/ grădinile paradisului – am cules/ doar un trandafir“. Sau despre trecerea vieții și felurilele căi prin care timpul ne apasă, ne soarbe paharul vieții picătură cu picătură în curgerea lui fără istov („toamna vine tiptil,/ iată, fotografia– eu și povestea mea/ cea mai frumoasă!“; ori: „astă-seară simt/ pe trup pașii tăcuți/ ai toamnei noastre“)

sau înțelegerea, dar nu fără apăsare, a călătoriei spre Eternitate: „pe drumul către Veșnicie,/ ciulinii erau nenumărați –/ și nisip mișcător“.

Pe de altă parte, viața de azi, și cu toate cele pe care nu le agreăm, vine peste noi cu alte aspecte care ne dor (pierderea tradițiilor, locurile pe care le știam cumva, cu oamenii și felul lor de a fi, nu mai sunt la fel, familia tradițională devine un „basm“ de demult („unde ne este casa,/ unde strămoșii ca piața –/ un neam ce se duce“; și, o altă fațetă: „omul modern:/ băutură, mâncare, distracție –/ și căminul bătrânilor“). Câteva vorbesc (uneori în ton de senryu sau cu atingere de spini ai satirei) de meseria nobilă pe care o are autorul („i-am salvat viața,/ și a și spus:/ mulțumesc, doctore.“; „doctorul omenos/ și modest spune: „cinci sute“/

ajunge!“). Puține texte sunt despre călătorii în afară: „dimineață ploioasă/ din Budapesta, trei la o masă-/ eu, tu și laleaua“. Sau despre aspecte mai... „frivole“ ale vieții: „chip încântător,/ ea conduce cu o mână -/ dar un deștept accelerează!“.

De câte ori mă gândesc la Bosnia și Herțegovina, dincolo de chipurile unor oameni pe care i-am cunoscut acolo, îmi amintesc de o mănăstire franciscană apărută în timpul războiului de locuitorii musulmani ai comunei învecinate, și în care la școală preda ceva legat de etică/ morală un călugăr, dar și de cimitirele cu multe, mult prea multe lor pietre albe ca niște degete, ca niște suflete care se ridică spre cer, care mă întâmpinau de cum ieșeam din hotelul „Hayat“, unde am stat de mai multe ori (parcă ironic, „hayat“ înseamnă viață) ori monumentul – nu îl pot uita – din Sarajevo pe care sunt inscripționate numele miilor de copii uciși în războiul care a mistuit fosta Iugoslavia, și despre care Sabahudin Hadžialić îmi spunea²: „nu a fost un război civil. A fost un război între „cerșetori ai minții“³ și lumea civilizată.“ Deși au trecut anii, faptul că rănilor încă au rămas se vede și în texte (nu puține) din această carte („ascultă, poetule -/ eșalonul morților cântă/ în valea din Žepa“; sau: „suflete de piatră,/ singuratece, tăcute, pioase/ păzesc satul“; sau: „au ucis un copil,/ la sânul mamei -/ în Srebrenica!“; „și Srebrenica/ și Potočari... crinul/ moare în somn!“; sau, o altă față, deloc de neglijat, a sufletului oamenilor locului: „au măcelărit/ șase fii ai unei mame și pe bărbat/ nu urăsc, zice ea!“; și, din nou Drina: „adâncă, rece/ Drina așteaptă, Bosnia/ nu are nevoie de cimitir“ ș.a., ș.a.).

Dar, țara, scuturându-se, pentru unii mai greu, pentru alții mai puțin dificil de rănilor trecutului apropiat, din ferire înseamnă toleranță (trăiesc în înțelegere acolo bosniaci, sârbi, croați..., musulmani și creștini, *oameni*, împreună), frumusețe, liniște și căldură. Și asta arată și Smajil, care cântă locurile natale, Bosnia cu tot ce înseamnă ea. Vorbește despre iarna bosniacă, dealurile Bosniei, despre meleagurile natale, aspecte legate de credința oamenilor locului despre...: „dimineață în Zenica:/ miros de pământ și Rai-/ cireși în floare“; sau poemul care dă titlul acestei cărți: „dealuri neprihănite,/ moi ca mătasea – tremurând/ în lumina lunii“. Altele ne spun despre credința autorului: „acolo, în Bosnia,/ ca un Ayet al Atotputernicului -/ se înalță un minaret“; sau: „suflet Bosniac/ mireasma teiului, Ramadan -/ prima zi de post“; „dimineața Marelui Eid,/ mireasma iasomiei – am zis:/ pe Tine te voi lăuda, Doamne!“.

Sunt parte dintre temele pe care le abordează autorul în aceste 199 de texte pe care, dacă le privim din perspectiva cerințelor liricii nipone, dar și a felului în care se scrie în domeniu în Bosnia, putem spune că se realizează, din unele puncte de vedere, la trendurile mai aproape de cele moderne (care duc la discuții complexe despre granița haiku – tristih), „promovate“ de mișcări precum cele generate de Declarația de la Matsuyama⁴ dar nu numai, uneori lipsind termenul sezonal, alteleori cu subiecte diverse din cotidian/ istorie ș.a.. O altă discuție ar putea fi legată de folosirea semnelor de punctuație

² Interviu apărut în română în „Poezia“, în 2012, toamna, și în engleză în „Kado“, nr. 1/ 2013, dedicat Bosniei și Herțegovina, în care au apărut și poemele lui Smajil.

³ Titlul unei cărți a lui S. Hadžialić.

⁴ Care spune și că haiku japonez e „în esență, poezie simbolică“ – „symbolic poetry“.

în haiku ori/ și despre metaforă în acest tip de poem. Și în Occident sunt mai multe păreri, adesea destul de „amestecate“ și, uneori, de lax argumentate. Ne amintim, între „regulile“ enunțate de Jane Reichhold⁵: „44. Use no punctuation for ambiguity (nu folosiți punctuația pentru ambiguitate); 45. Use all normal sentence punctuation (folosiți normal toate semnele de punctuație – și J.R. le citează, cu semnificațiile lor)“. Smajil este în linia celei de-a doua „reguli“ enunțate de Jane⁶, care, însă, nu uită să amintească că „haiku, care pare atât de ușor, de liber și spontan, este bazat pe disciplină“ și că, totuși, dacă știi ce faci și nu te depărtezi de ce înseamnă haiku, „poți să ai propriul set de reguli“.

O altă discuție poate privi simbolistica la care apelează autorul, vocabularul, felul în care folosește limba, cum reușește să comunice în puține cuvinte și cum lasă să se înțeleagă ș.a.. Îmi vine în minte un nume faimos în vremea sa, Edward Sapir care scria, în 1921, despre relația limbii cu literatura⁷: „Languages are more to us than systems of thought-transference. They are invisible garments that drape themselves about our spirit and give a predetermined form to all its symbolic expression. When the expression is of unusual significance, we call it literature“. (Sapir făcea și o mențiune interesantă: „I can hardly stop to define just what kind of expression is «significant» enough to be called art or literature. Besides, I do not exactly know.“). Smajil și-a construit o simbolistică a sa (am amintit câteva elemente, între care unul des întâlnit este trandafirul, roza), dar și un mod al său de a comunica/ de a „picta“ un peisaj, cu „momentul“ său. Poate unul dintre cele mai interesante de analizat texte, din acest punct de vedere, este: „odată cu apusul/ îmi doream să ridic soarele/ pe stânca abruptă“, în care, poate, surprinde esența felului în care scrie, de la cum se raportează la o clipă anume, cum poate comunica o stare particulară mai mult sau, uneori, mai puțin, la felul în care răzbate și sentimentul evanescenței noastre, a adultului care înțelege rațional asta, dar și exuberanța, poate chiar năivitatea copilului din noi, care și-ar dori să ia soarele cu mâna și să-l ducă undeva pe stâncile abrupte, așa cum este viața.

O carte care, probabil, prin varietatea tematică/ temele la care se oprește și modalitățile de abordare, îl definește pe Smajil Durmišević ca om, ca autor. Iar un volum personal și în limba română, grație Olimpiei Iacob, deschide mai larg poarta cunoașterii creației sale în țara noastră.

Smajil Durmišević, *Treptaji na mjesecini/ Flickers in the Moonlight*, antologie haiku în limbile bosniacă, engleză, franceză (versiuni de Adriana Katavić), germană (Claudia Brefer) și română (Olimpia Iacob), cuvinte critice de Željko Grahoivac, Merima Handanović, Novak Kilibarda, Dušan Durišić și Marius Chelaru, Meligrafprint, Zenica, Bosnia și Herțegovina, 2018, 258 p.

⁵ Jane Reichhold, *Haiku Rules that have come and gone, Take Your Pick*, Publicat în *Mirrors*, Summer 1989, apoi și în revista „Albatros“.

⁶ Am discutat pe larg și aceste subiecte și altele cu Jane – interviu publicat în „Poezia“, 2013, în toamna.

⁷ În *Language. An Introduction to the Study of Speech*, 1921 (am consultat ediția din 1939, aproape în același timp cu Whorf, B. L., *The relation of habitual thought and behaviour to language*, 1956), în capitolul XI, *Language and Literature*.

Ovidiu Constantin CORNILĂ

Dimensiunea existențială a tăcerii și a cântecului tăcerii la Blaga

„Nu mai rămâne decât tăcerea. Tăcerea scriitorului. Orice operă mare se naște din tăcere“, spunea François Mauriac, referindu-se la debutul aparent decent al marilor scriitori precum Racine, Mallarmé, Valéry, dar și la acea tăcere premergătoare a marilor sale viitoare opere.

Poate că aceste cuvinte fac trimitere la aceeași tăcere eternă a spațiilor infinite care-l speriau pe Pascale atât de mult, încât blestema până și luna atunci când se afla în căutarea lor.

Tăcerea este starea primordială, rădăcina mitică din care a/au luat ființă atât creatorul Blaga, cât și creația sa. „Tăcerea îmi este duhul“, mărturisea el într-una din poeziile de început, asemănându-se cu un „ascet de piatră“, cu o stalactită crescând în tăcere, într-o grotă uriașă, unde cerul este limita de sus. Imaginea aceasta în care o interpretare psihoanalitică ar putea să vadă un simbol al creșterii fătului într-o matrice imensă cât lumea este de fapt o proiecție a sâmburelui originar de tăcere, din care irumpe cuvântul.

Pentru Blaga, la început a fost tăcerea. „Începuturile mele stau sub semnul unei fabuloase absențe a cuvântului“ – va spune el în *Hronicul și cântecul vârstelor*.

Acestei „tăceri inițiale“, straniei detașări de „logos“, muțeniei din primii patru ani ai copilăriei, poetul îi va da o explicație specific blagiană: „Poate că starea mea embrionară se prelungea dincolo de orice termen normal“. Cuvintele îi erau știute, dar în contact cu ele era încercat de o ciudată sfială, ele constituind „păcatul originar al neamului omenesc“. Se afla, deci, în primii ani de tăcere ai vieții, într-o stare care va apărea în felurite ipostaze în opera lui: starea primordială a necreatului, a preumanului. Acesta este felul firii netulburate de cuvântul omenesc, tulburătoare pentru omul care așteaptă de peste tot răspunsuri la întrebările sale, starea de

muțenie a cosmosului neumanizat. Pământul este „ucigător de mut“ (*Pământul*), descoperă o dată cu înfiorare poetul. Numai prin bătaia unei inimi iubitor-înțelegător-suferitoare, lipsită de pământul stăpânit de o „tăcere apăsătoare“, pământul răspunde întrebărilor. Din bătăile inimii, ca și din vaietul celor care suferă și se simt suferind, se întrupează cuvântul. Amare foarte sunt toate cuvintele. (*Către cititori*)

Muțeniei din vârsta întâi, pe care copilul nu voia s-o rupă, îi corespunde această muțenie la care râvnește poetul după ce a gustat din amărăciunea cuvintelor. De ce această teamă de cuvânt, de ce această dorință de a-l lepăda odată dobândit? Se pot da multe explicații, dar dincolo de ele există sensuri mai adânci ale acestei voințe de tăcere.

Teama de a intra în lumea cuvântului, ca și teama de a ieși dintr-însa, care-l ispitește uneori pe poet, are în economia sufletului său un sens metafizic. Lumea cuvintelor, pentru Blaga, este lumea suferinței, a timpului măsurat. Pentru el, ca și pentru Hölderlin, cuvântul este primejdios, căci închide într-însul suferința și implică moartea. De altfel, rostind avertismentul său cu privire la gravitatea cuvintelor, vocea lui Blaga are timbrul solemn al vocii holderiene: „Domniță, cuvintele noastre-s morminte, nu crezi? Morminte-n care timpul și-a-nchis suferințele: „Sub bolțile acestea, sub sfințele, e bine, tu știi, să vorbim mai puțin și mai rar. Să nu ne jucăm cu mormintele“. (*Domnițele*)

Așadar, atunci când poetul explică acea tăcere infantilă, drept o încercare de a prelungi o stare fiziologică echivalentă cu o stare paradisiatică, neștiutoare de bine și de rău, necunoscând suferința, el identifică teama de cuvânt cu teama de a intra în lumea umană, lume a răspunsurilor de dat și a răspunderilor de asumat, a creației, a suferinței

și a morții. Desigur, poetul atribuie copilului de odinioară aprehensiunile maturității sale. Părerea de rău după starea prenatală apare în poezia lui ca o nostalgie după un paradis pierdut al necuvântării, acel Lost Paradise al lui John Milton: „Mi-aduc aminte de vremea când încă nu eram ca de o copilărie depărtată, și-mi pare așa de rău că n-am rămas în țara fără nume“. (afirmă poetul în *Liniște între lucruri bătrâne*). Sfiala de a lua în primire cuvântul, „păcatul originar al omenirii“, este una în sens cu ispita retragerii din lumea cuvintelor, cu dorința muțeniei („lăsați-mă să umblu mut printre voi“). Refuz ori renunțare, voința de tăcere derivă din aspirația fundamentală blagiană: aceea de a ieși din marea pace a necreatului, într-o eternitate a tăcerii. Lui Dumnezeu, Lui Însuși, necreatului prin excelență îi este – după Blaga – frică de cuvânt. Hălăduind „De mână cu Marele orb“, poetul îi vorbește celui care, prin cuvântul său, a făcut lumea: „Zic: Tată, mersul soriilor e bun; El tace – pentru că îi e frică de cuvinte, El tace – fiindcă orice vorbă la el se schimbă-n faptă“.

Marele Orb căruia îi este teamă să rostească cuvintele; amintește de Marele Anonim din filozofia lui Blaga care, nenumit, nu intră în lumea existenței, deoarece în acesta se intră prin cuvânt. Blaga își vede, așadar, destinul, acela al Poetului, om al cuvântului, legat de o stare de tăcere. El se vede pe sine, la patruzeci de ani, sugrumându-și cuvântul și pierzându-se în căutare. Tăcerea asociată cu căutarea apare în cunoscutul „Autoportret“ al artistului matur: „Lucian Blaga e mut ca o lebedă. În patria sa, zăpada făpturii ține loc de cuvânt. Sufletul lui e în căutare, în mută, seculară căutare, de totdeauna și până la cele din urmă hotare“.

Dintr-o altă perspectivă, dacă avem în vizor poezia, aceasta este o stranie confesiune a unui om a cărui existență pare să se fi identificat cu lumea cuvântului. Neantul cuvântului se asociază în Autoportretul lui Blaga; cu anularea culorilor în albul lebedei plutind mută și al zăpezilor tăcute. Patria albă a poetului este aceea a neprihănirii, nepângărită de cuvântul vinovat. Starea originară a muțeniei este mai mult decât o experiență, este o legătură cu nenumitul, necreatul, cu nevinovăția. Întrucât necreatul este ceva de dincolo de lumea văzutei, căutarea fără încetare, „mută, seculară căutare“ a lui Blaga, năzuiește spre absolutul de dincolo de lumea creației și a cuvântului. Ce caută Lucian Blaga? „El caută apa din care bea curcubeul. El caută apa, din care curcubeul își bea puterea și neființa.“ (*Autoportret*)

Poetul râvnește la un transcendent pur, însetează după imposibilul apei curate din care bea curcubeul. Tăcerea blagiană dă naștere unei căutări a absolutului. Poetul îl exprimă, în ceea ce are mai revelatoriu, printr-o metaforă fastuoasă – curcubeul. În această mută căutare întrezărim însă, dincolo de tot ceea ce pare a fi sete de neființă, căutarea autentică „de totdeauna și până la cele din urmă hotare“ a frumuseții, a poeziei. Descoperindu-se pe sine drept cel ce caută, Blaga cel mut nu se condamnă la limbajul necreatului, ci devine Orfeu în căutarea izvorului de dincolo al frumuseții.

Se poate afirma că legătura dintre tăcere și cuvinte la Lucian Blaga este de natura orfică. În tăcerea poetului care suspendă lumea cuvintelor obișnuite, banale, unele tocite ale sensibilității comune umane, s-a refugiat cuvântul dintâi, esențial, izvorul cuvintelor. Poeții care, după Blaga „... tac

ca roua. Ca sămânța. Ca un dor“ (*Poeții*) au într-înșii sursa cântării, a cuvântului, „izvor se fac în rariște, izvor sonor“ (*Poeții*). În această tăcere a poetilor, cuvântul origine așteaptă orfica mântuire care-l va readuce în lumea muritorilor. Poezia este asemenea unui cuvânt orfic, o izbăvire a cuvântului nu de tăcere, căci doar din tăceri e țesut, ci de cuvinte, de „arta găunoasă a retoricii umane de toate zilele“. Poetul poartă în sine cuvântul orfic care învie, talmăcind în cuvintele de rând cuvântul originar, cântarea din inima sa. „Traduc întotdeauna. Traduc/ în limba românească/ un cântec pe care inima mea/mi-l spune, îngânat suav, în limba ei“ (*Stihuitorul*). Dar, deși îl poartă în sine, poetul caută mereu acest cuvânt și-l descoperă afară, în cântarea lumii întregi. Lumea însăși, în perspectivă orfică-blagiană, este o cântare: „Unde și când m-am ivit din lumină, nu știu, din umbră mă ispitesc singur să cred că lumea e o cântare“ (*Biografie*)

Poetul orfic nu cântă lumea, ci o face să cânte, o descoperă, în esența ei care e o cântare. Totul se poate transmuta în cântare, căci totul este o cântare. Chiar și suferința se poate transfigura: „Nici o suferință nu-i așa de mare/să nu se preschimbe în cântare“ (*Catren*), iar atunci când cântă, poetul însuși devine cântare. Aici se pierde pe sine poetul, aici se slujește de cuvinte, nu dă sensul lor, nici după muzica lor, ci după puterea lor. S-ar putea spune că, pentru el, cuvântul are o priză magică, nu una logică asupra lumii și ascultătorului. Dar lumea sa nu este universul logic, nici cel magic; poezia în spiritul lui Blaga nu este o vorbire explicită, nici o formulă magică, o incantație exorcistică. În calitate de poet orfic, el se consideră pe sine un inițiant și deci un inițiator. Tăcerea poetului este aceea a poetului și inițiatului care păstrează o taină chiar proclamând-o. Poezia este inițiere în taine, dar poetul nu face decât să anunțe taina, fără să o elucideze.

În operația poetică blagiană prezidează nu lumina solară a rațiunii logice, ci aceea lunară ori stelară a unei sensibilități ascunse. Purtând „taina inițiatului“, poetul refuză deslușirile: „Omule, ți-aș spune mai mult, dar e-n zadar, – și-n afară de aceea, stele răsar și-mi fac semn să tac.“ (*Taina inițiatului*)

O asemenea poezie inițiativă nu revelează deci adevărul, nu oferă certitudini, o lumină durabilă. Ea este ca un fulger care luminează o clipă, „un fulger care nu trăiește / singur în lumina sa, / decât o clipă“ (*Poezia*)

Poetul, în calitate de purtător al cântării, trebuie să recunoască, într-un ceas melancolic că inițierea în taine nu-i dă o certitudine care durează, ci este doar rodul unui fulgurații, al unei clipe de iluminare. „Numai târziu, numai o clipă uitată pe urmă și ea, îți dezvăluie nebănuitele trepte.“ (*Epitaf*)

Astfel, orficul Blaga, mut vorbind, înaintează în căutare. Din tăcerea lui purcede cuvântul care jinduieste să se întoarcă în tăcere, asemenea lui Hyperion, ce din haos a apărut și s-ar întoarce-n haos. Poetul știe că este condamnat să se stingă cuvântul său și că odată va coborî în tăcerea morții. Atunci: „Mumele, sfintele – Luminile mii Mume sub glijă Îți dau în primire cuvintele.“ (*Epitaf*) Tăcerea pe care o cântă Blaga este tăcerea care lasă să se audă pulsația vieții universale, este o tăcere sonoră. În noaptea „întreagă“, deplină, a pădurii cu stele ce „dănțuiesc în iarbă“, când „gornicul nu mai vorbește“ și „se liniștesc păsări, sânge, țară/ și aventuri

în care mereu recazi“, nu se mai simte decât suflul cosmic: „Dăinuie un suflet în adieri, / fără azi, / fără ieri“.

Timpul care măsoară curgerea vieții aparente, fenomenele, e anulat, adică nu mai e perceput, dimpotrivă, totul intră într-un *illo tempore*, în veșnicie. E ca și cum peste locul astfel golit al timpului superficial s-ar lăși timpul mitic al începutului, epoca fabuloasă a luminii și focului: „Cu zvonuri surde prin arbori / se ridică veacuri fierbinți“ (*Somn*). Într-un limbaj mitologic consacrat, este timpul lui Pan. În sfera cealaltă, a individualității, liniștea este condiția revelației părții nemuritoare a ființei: „Atâta liniște-i în jur, de-mi pare că aud cum se izbesc de geamuri razele de lună. În piept mi s-a trezit un glas străin și-un cântec cântă-n mine un dor, ce nu-i al meu;“ (*Liniște*)

Numai aici, în acest cadru feeric, sufletul, fragment din substanța absolută a lumii, traversând generațiile, își cântă „peste veacuri“ „dorul“ și „bucuria“.

Lauda tăcerii devine explicită în poeme care mărturisesc neîncredere sau chiar dispreț față de cuvânt: „Credeți-mă, credeți-mă, despre orișice poți să vorbești cât vrei (...) Dar cuvintele sunt lacrimile celor de ar fi voit Așa de mult să plângă și n-au putut. Amare foarte sunt toate cuvintele“. (*Către cititori*) Așadar, în acest context, cuvântul este un substitut al lacrimii, pe care poetul ce încearcă mereu să scape de tristețile lui, n-are de ce să-l cultive, o născocire deșartă, pentru că nu instituie existență, nu creează, ci doar numește. („Deșartă născocire / e vorba ce se țese“ – *Ulise*). Condiția poetului pentru Blaga este incertă și este sinonimă cu ierarhizarea lucrurilor date:

„Nu știi nici azi pentru ce m-ai trimis lumină. Numai ca să umblu prin lucruri și să le fac dreptate spunându-le care-i mai adevărat și care-i mai frumos? Mâna mi se oprește: e prea puțin. Glasul se stinge: e prea puțin. De ce m-ai trimis în lumină, Mamă? De ce m-ai trimis?“ (*Scrisoare*)

Poetul a năzuit la limbajul cosmogonic al divinului („orice vorbă la el se schimbă-n faptă“ – *De mână cu Marele Orb*, „cu cuvintele simple ca ale noastre / s-au făcut lumea, stihurile, ziua și focul“ – *Tristețe metafizică*). Adevăratul limbaj poetic este cântec, confundându-se cu vibrația muzicală a lumii și fiind mai aproape de tăcere decât de vorbire: „Nu vă mirați. Poeții evii ce se nasc și mor, un singur, ne-mpărțit, neîntrerupt popor. Vorbind, sunt muți. Prin evii ce se nasc și mor, Cântând, ei mai slujesc un crai pierdut de mult (...) Ei tac ca roua. Ca sămânța. Ca un dor. Ca apele ei tac, ce umblă subt ogor, Și-apoi sub cântecul privighetorilor Izvor se fac în rariște, izvor sonor.“ (*Poeții*)

Cântecul face din poeți, dincolo de timp și de loc, dincolo de limbile propriu-zise („Prin sunet și cuvânt s-ar despărți, se-ntrec. / Își sunt asemenea prin ceea ce nu spun“), un „neîntrerupt popor“, prin care se perpetuează graiul inițial, creator de existență, cosmogonic. Modelul absolut al poetului este creatorul lumii. El este Fondul Originar sau Generator: el creează din sine însuși, reproducându-se pe sine, multiplicând, prin „diferențiale divine“, existența, a cărei ipostază absolută este. Blaga a năzuit la un limbaj care să-l apropie de esențe și ambiție supremă, demiurgică, prin care să sporească existența, spijinindu-se pe două precedente mitice: unul oferit de mitul cosmogonic biblic, celălalt – de

mitul imaginat de el însuși al „diferențialelor divine“. Poetul caută „cuvintele originare“ sau creează „destrămându-și în vânt ființa“, sublimându-se în „armonii treptat de pline“ ce amintesc haosul diafan și muzical al „diferențialelor din care se alcătuieste cosmosul“. Cântecul poetului, mai apropiat de tăcere decât de cuvânt („Cu cuvinte stinse în gură/ am cântat și mai cânt...“ – *Biografie*), este o prelungire a genezei așa cum o imaginează Blaga, este un limbaj cosmogonic, iar tăcerea este calea, singura prin care putem intra în comunicare cu substanța muzicală a lumii și este și ea în limbaj, limbajul contemplației, unul prin care ne însușim universul: „Limba nu e vorba ce o faci. Singura limbă, limba ta deplină, stăpână peste taine și lumină e-aceea-n care știi să taci.“ (*Către*)

Această exaltare a „limbii“ tăcerii este a unui poet al existenței, care preferă, până la excludere, realității secunde a cuvintelor realitatea primară, deplină, pură a „făpturii“, așa cum mărturisește în primele versuri ale poeziei *Autoportret*. Tăcerea este necesară contemplației, dar face imposibilă creația poetului.

Alături de tendința fundamentală a spiritului lui Blaga, cea contemplativă, chiar mai puternică decât ea, este tendința activă, vocația creatoare. Astfel, mai mult decât o „poezie a tăcerii“, este vorba la el de o tensiune între tăcere și cuvânt, în care a învins mereu cuvântul. Blaga a lăudat tăcerea și și-a compus o mască

a mușeniei, dar a fost totodată un fervent al cuvântului, din care a construit o operă impresionantă prin proporții și prin coerență, un univers secund. „Prieten al adâncului“, și de aceea „tovarăș al liniștei“ (*Fiu al faptei nu sunt*), Blaga fost „închinat tăcerii“ nu numai ca poet, ci și ca om. Toți cei care l-au cunoscut și au scris despre el notează ca fiind cea mai puternică; impresia de mușenie pe care o producea prezența lui. El însuși și-a pus sub semnul tăcerii nu numai primii ani de viață, ci felul său de a fi dintotdeauna, în ceea ce avea mai propriu: „Se întâmplă uneori, după conversații de ore, să cad în tăcere fără ieșire. N-aveam putere să le preîntâmpin, și, odată înființate, n-aveam mijloc să le curm. Trebuia să le las să-și facă de cap, Erau tăceri a căror prelungire mă stingherea pe mine însumi. Tăcerile acestea ieșeau deasupra când adâncurile începeau să se angajeze în legăturile mele cu lumea și cu ființele dimprejur. În asemenea clipe, orice salt jucăuș al cuvântului îmi devenea cu nepuțință. Cuvântul nu mă mai servea. Ceea ce spuneam se reducea la câte o expresie automată, destinată să întrerupă golul. Golul aparent, care el însuși era expresia preaplinului“. „Tăcerea – spune Blaga într-un aforism – e umbra unui cuvânt“. Între a tăcea sub semnul misterului și a tăcea sub semnul conștiinței se desfășoară drama poetică blagiană. Punerea în decantare a misterelor, decantarea semnelor criptografice este taina inițiatului. Poetul devine un inițiat posedat, luând în stăpânire lumea odată cu revelarea semnelor și a tâlcurilor. Dar în aceste revelații nu întâlnește un spațiu securizant, dimpotrivă, descoperă marele plâns al vieții, al venirii în lumină. Obiectele se lasă cu greu descifrate, opun o evidentă rezistență, astfel încât poetul, strecurat prin revelație în marea taină a universului, înțelege că trebuie să tacă. Inițiatul este un mare tragedian, convins că a spune „mai mult“

semenilor este „în zadar“, de aceea preferă să tacă, refuzând să facă auzit marele plâns al ființei, sensul trist al întregului univers. Poetul folosește cuvintele în starea lor de „grație“, el redă limbajului o funcție recuperatoare a sensurilor pierdute. Dincolo de cuvinte se instituie tăcerea ca o realitate mai semnificativă și mai profundă care potențiază misterele. Tăcerea și misterul sunt, de fapt, două fețe ale aceleiași poezii. Sunt adevărate cuvintele care nu se rostesc, cele care rămân la noi, într-o legătură cu tăcerile și tainele: „Cuvintele pe care nu le rostim, Cuvintele ce rămân în noi, Descoperă și ele, fără de margini, făptura...“ (*Inscripție*)

Cuvintele tulbură misterele și, deci, ființa. Așadar, ipostaza cea mai definitorie a omului blagian este, în primele două cărți, aceea de ființă Tăcută, care preferă să lase mai degrabă lumea să se rostească în ea. Nu cuvântul este cel ce se impune acum, ci contrarul său, tăcerea, liniștea – o tăcere germinativă, străbătută doar de tulburările sevelor ori ale sângelui și luminii, ce urmează căile ascunse ale impulsurilor vitale celor mai incontrollable. „Tăcerea-mi este duhul“ – se definește poetul în *Stalactita*, identificându-se unei realități elementare: „zăcând“ în umbra gorunului, i se pare că „stropi de liniște îi curg prin vine, nu de sânge“.

În cosmică tăcere, subiectul e, de cele mai multe ori, un receptacul pasiv al mișcărilor lumii. În umbră și tăcere eul

comunică în profunzime cu universul, devenind el însuși un element printre elemente.

Când apare însă, cuvântul se lasă doar șoptit, aproape inutil atâta vreme cât trăirea nemijlocită îi poate lua locul exprimând plenitudinea ființei; ori, dimpotrivă, devine strigăt, chiot, debordare sonoră a dezlănțuitei energii dionisiace, prelungire a marelui tumult al stihilor. Cel care, în *Eu nu se strivesc corola de minuni a lumii*, întâmpina universul cu o lumină blând învăluitoare este, însă, mai curând tentat să asculte și să recepteze cântecul luminii, nu mai puțin învăluitoare. În poezia lui Blaga cântecul este pretutindeni, iar tăcerea nu-i este ostilă. Făcând tăcere în sine, ființa umană se deschide de fapt cântecului universal, expresie de dincolo de cuvinte, a deplinei armonii a Totului. Cântecul marchează, ca și tăcerea, realitatea făpturii integrate în armonia cosmică. E cântecul pe care, în pragul sfârșitului, îl evocă Pan, zeul naturii, simbol prin excelență al unei atari integrări: „Am stăpânit cândva un cer de stele / și lumilor eu le cântam din nai“ (Pan cântă). Un cântec care e nu numai al zeului, ci și al „lumilor“, parte din muzica atotcuprinzătoare și mărturie a ei, expresie a unei armonii pe care cântărețul nu face decât s-o comunice după ce a participat la ea.

Radu CERNĂTESCU

Conspirația celor cinci degete

Înțelepciunea lumii este în palma ta

În 1490 apărea la Ulm o *C(h)yrofantia Aristotelis cum figuris* (Chiromanția lui Aristotel cu figuri), care punea sub numele lui Aristotel nu doar chiromanția, dar și chirosofia și chirognomia, făcându-se din vechea *ars chyromantiae* un fel de *scientia naturalis* și un exemplu concludent că studiului lumii concrete, teoretizat de Stagirit, trece și prin palma omului. Combătută de Biserică, cum o arată prefațatorul anonim, dar practică de iluștri înaintași, precum Albert cel Mare¹, această „știință“ încă magică va deveni o ramură distinctă a filosofiei oculte, care va face din *scientia chyromantiae*, până târziu, în secolul XX, ilustrarea „planului divin“² pe care Aristotel l-ar fi citit în palma lui Dumnezeu.

Despre acest plan al lumii și ilustrarea lui în liniile din palmă vorbise deja Biblia prin versetul despre „palmele lui Dumnezeu“ (*Isaia*, 49, 16), verset devenit *motto*-ul tuturor tratatelor de chiromanție. Cel mai mare profet, după Moise, ne spune aici că Dumnezeu și-a „în crustat pe palme (עֲלֵ-כַף מִן-חֵטְאֵי הָאָדָם)“ întreg planul Ierusalimului ceresc. Pasajul a fost

interpretat de kabbaliști și chiar de unii exegeți creștini³ ca o referire la lumea arhetipală și un semn că există un plan divin al întregii cosmologii magice. Acest plan din palma lui Dumnezeu va chema la aflarea lui pe toți chiromanții, care vor așeza chirosafia într-o paradigmă neo-platonică, liniile din palma omului semnalând o rețea de determinări magice existente în unvers.

Cum vom vedea mai jos, încrederea în existența unui plan divin ce a lăsat semne nu doar în natură, dar și în palma omului, va încuraja, aparent paradoxal, cercetarea cosmosului și va redistribui atenția lui *homo indagator* de la metafizică, la fizica sferelor cerești. De reținut aici o interpretare a kabbalei pe marginea mai sus amintitului verset din *Isaia*, care face din litera k, *kaf* (palmă), din biblemul *kaffaim* (palme) însemnul indubitabil al lui Keter, al *Coroanei* copacului sefrotic, „cel mai ascuns dintre toate lucrurile ascunse“⁴. Dacă aducem ca argument și *gematria*, lexemul *palmă*, scris כַּף:(*kaf*), ce are valoarea 100, este identic numeologic cu sintagma כַּף מִן-חֵטְאֵי, ‘spre mister’, kabbala semnalând astfel că prin palma omului trec semne ce transcend înțelegerea și țin de un tipar existent dincolo de orizont. În căutarea acestui tipar cosmic vor porni toți

¹ cf. Aristoteles, *Tractatus cyromantie cum figuris*, impressum Ulme, [Johannes Reger], 1490, [p. I-II].

² v. W. G. Benham, *The Laws of Scientific Hand Reading. A Practical Treatise On The Art Commonly Called Palmistry*, New York & London, Putnam's Sons, 1901, p. 631.

³ v. Haymo Halberstatensis Episcopus, *Commentarium in Isaiam*, II, 49, în MPL 116, col. 967; de fapt, autorul este aici Haym din Auxerre (m. 865).

⁴ *Sepher ha-Zohar*, parașat Softim, IV, 274b.

adeptii filosofiei naturale, care, abandonând lumea magiei, a chiromanților, a alchimiștilor și a astrologilor, vor deveni exploratorii (*indagatoris*) noului secol iluminist. Chirosomia i-a convins că universul poate fi redus la linii și semne, iar chiromanția le-a adus mai aproape planul cosmic existent în palma lui Dumnezeu. Acesta era principiul „științific” exprimat cândva și de adevăratul Aristotel...

Aristotel ne ghicește în palmă

Medievalii nu au putut uita că în *Tōn peri τὰ ζῶα ιστοριῶν* (*Historia animalium*), Aristotel spune că palma (*θέναρ*) este străbătută de linii (*διηρημένον ἄρθροις*) care ar ilustra voința divină. Mai exact, forma liniilor semnalează lungimea vieții unui om, mister cunoscut numai de zei. Astfel, persoanele „care trăiesc mult (*τοὶς μὲν μακροβίοις*)” au una sau două linii lungi în palmă, în vreme ce „acelea care trăiesc puțin nu au aceste linii lungi (*τοὶς δὲ βραχυβίοις δυσι καὶ οὐ δι ὅλου*)”⁵.

În baza acestor trimiteri magice, oricum marginale în opera adevăralui Aristotel, se vor edifica toate tratarele medievale de chiromanție, astrologie și, nu la urmă, de alchimie, pretinse a fi pierdutele lecții despre natură (*naturalis auscultationes*) pe care autorul *Fizicii* le-ar fi ținut pentru elevul său Alexandru Macedon. Cât despre toate aceste apocrife, ele lasă să se întrevadă o înțelegere de sfârșit de Ev Mediu asupra filosofiei Stagiritului, când începuse deja armonizarea fizicii Stagiritului cu metafizica lui Platon, ca în *De ente et uno* (1491) a lui Pico della Mirandola. Italianul vorbea aici, chiar în prefață, de un proiect mai amplu care trebuia să se intituleze *Concordia Platonis Aristotelisque* (*Armonia dintre Platon și Aristotel*), tratatul urmând a pune de acord viziunea arhetipală asupra lumii lui Platon cu căutările concretului din *Fizica* lui Aristotel. Până atunci, Pico semnalează că există o armonie perfectă între gândirea celor doi filosofi, cel puțin pe marginea conceptului de divinitate, el afirmând că dacă Platon a spus în *Republica* că prin „divinitate trebuie înțeleasă ideea de Bine (*Deum, quem ibi vocat idea boni*)”⁶, atunci întregul univers ne este arătat ca fiind inteligibil și lasă pe seama inteligenței umane puterea descifrării inteligibilității lucrurilor inteligibile (*Et intelligibilia statuat dantem illis quidem ut intelligent, his autem ut intelligentur*). La fel a spus și „Aristotel – continuă comparatistul Pico – atunci când a afirmat că divinitatea este de natura intelectului și a inteligenței și a inteligibilului (*Aristoteles saepe Deum & intellectum & intelligentem & intelligibile vocat*)”⁶. Mai mult, nu ar fi nicio deosebire între conceptul platonian de *arhetip* și cel aristotelic de *formă*, simțurile de la care începe fizica formei la Aristotel nefăcând decât să semnaleză minții o margine a metafizicii, de unde se întrevede existența unei ființe mai înaltă decât ființa însăși⁷.

⁵ Ἀριστοτέλης, *Tōn peri τὰ ζῶα ιστοριῶν*, AN, în ed. *Opera omnia*, IV, Oxonii, ex Typographico Academico, 1837, p. 20.

⁶ Pico della Mirandola, *De Ente & Uno*, V, în ed. *Opera omnia*, Basileae, [Henricpetri], [1557], p. 250.

⁷ *idem*, IV, p. 244.

În toată această lume de obiecte inteligibile lăsată nouă moștenire de Platon și de Aristotel, palma omului va deveni ilustrarea perfectă a raportării omului la un arhetip inteligibil. De exemplu, degetul Unu sau degetul Mare nu poate fi, prin unicitatea lui, decât simbolul unui *mundus archetypus*. El este opozitiv și separat de *mundus materialis*, figurată în palmă de cele patru degete (*tetrada*), simbolizând aerul, apa, pământul și focul, elemente constitutive ale lumii materiale. Conclucrând între ele, cele cinci degete ale mâinii demonstrează în fiecare clipă că armonia dintre fizică și metafizică, dintre lumea materiei și lumea ideilor, a proiectat în palma omului gânditor o armonie cosmică.

„Mâna și sufletul trebuie încălzite mai întâi”⁸

În 1571, apărea la Lyon o apocrifă chirosomică atribuită călugărului benedictin Jean de Indagine (Johannes von Hagen, m. 1469). Intitulată în traducerea ei franceză, *Chiromance & physionomie par le regard des membres de l'homme* (*Chiromanție și fiziognomie prin privirea membrilor omului*), opuscula pornește de la axioma, pusă pe seama lui Pythagoras⁹ (!), că Dumnezeu a pus în palma și în sufletul omului adevărurile eterne sub forma „*unei Filosofii naturale*”¹⁰, orice detaliu anatomic devenind hieroglifa unui univers inteligibil. Ideea a fost preluată și dezvoltată de Campanella, autorul unor uitate tratate de magie, astrologie și filosofie heterodoxă. În tratatul său de metafizică privată intitulat *Universalis philosophiae* (Paris, 1638), el cartografiază cosmosul și ne oferă o interesantă ierarhizare non-scolastică a lumilor create de Dumnezeu după un *plan* ce trece și prin palma omului. Mai exact, călugărul dominican descrie un univers împărțit în cinci lumi, câte una pentru fiecare deget al mâinii. Astfel, lumea arhetipală (*mundus archetypus*)¹¹, pe care Campanella o imaginează cuprinzând totalitatea posibilului, ca manifestare a lui Dumnezeu, ar corespunde degetului mare, mai numit de chiromanți și *pollex* sau în franceza medievală „Poulce, fiindcă el este cel mai important și mai puternic dintre degete”¹². A doua lume este cea a minții (*mundus mentalis*), simbolizată de „Index, adică [de degetul] demonstrativ, din cauză că el demonstrează ceva atunci când este înălțat”¹³. Cea de a treia lume este lumea eternă a matematicii (*mundus sempiternus sive mathematicus*), un spațiu măsurabil și universal (*hoc est spatium universale*) atribuit unui Dumnezeu văzut ca fundamentul nemăsurabil al tuturor lucrurilor măsurabile. Toată această lume cosmică poate fi și ea simbolizată de un deget al mâinii, de cel mijlociu (*Mytantier*)¹⁴, fiindcă ea se află la jumătatea distanței

⁸ T. Campanella, *La città del Sole*, p. 15.

⁹ cf. *Chiromance & physionomie par le regard des membres de l'homme, faites par Jean de Indagine...*, Le tout mis en François par Antoine du Moulin..., À Lyon, Par Jean de Tourenes, 1571, p. 7.

¹⁰ *idem*, p. 233.

¹¹ cf. T. Campanella, *Universalis philosophiae seu metaphisicarum rerum iuxta propria dogmata*, Paris, apud P. Burelly, 1638, p. 248-249.

¹² *Chiromance & physionomie par le regard des membres de l'homme, faites par Jean de Indagine...*, p. 11-12.

¹³ *ibidem*.

¹⁴ *ibid.*

dintre două lumi spirituale și două lumi materiale. Urmează *mundus materialis sive corporea moles*, în care timpul este atributul absolut. Doar aici, în timp, materia poate fi văzută ca fiind vie și animată de spiritul divin. Simbolul acestei lumi este degetul inelar pe care un ritual de trecere pune inelul de aur al unei *unio mystica* dintre materie și spirit. În fine, degetul cel mai mic, pe care îl folosim, cum o spune Jean d'Idangine, doar ca „să ne curățăm urechile”¹⁵, adică, să ne ascuțim simțurile, este lumea materială fixată de simțuri (*mundus situialis seu materialis*).

Să ne amintim acum că filosofia lui Campanella a fost direct influențată de gândirea heterodoxă, hermeto-kabbalistă, a profesorului său, Bernardino Telesio, ale cărui 9 cărți din *De rerum natura*, tipărite în 1586 la Napoli, au fost trecute la *Index librorum prohibitorum* de Papa Clement VIII, în 1596. Pe această filiație magic-aplicativă, trebuie că a apărut și teoria celor cinci lumi a lui Campanella, care seamănă izbitor cu împărțirea universului în cinci lumi (תומלויע) din kabbală.

Se spune în *Zohar* (1557) că din Divinul Infinit (אינסוף) a rezultat prin condensare (תמצית) sub acțiunea luminii primordiale (אור) cinci lumi: Olam ha-Adam Kadmon (lumea omului primordial), Olam Ațilut (lumea paradisiacă), Olam Beriah (lumea emanativă), Olam Iețirah (lumea angelică) și Olam Asiah (lumea materială). Echivalentul iudaic al lui *mundus archetypus*, Olam ha-Adam Kadmon, se caracterizează prin lumină (אור) și ea a dat forma anatomică după care a fost creat primul om pe pământ¹⁶. Tot din universul kabbalei, Campanella preia implicarea celor cinci lumi într-un complex sistem de corelații magice. De exemplu, lumea inteligenței eterne (*mundus mentalis*) din universul său metafizic determină lumea îngerilor și pe *anima mundi*, precum și toate spiritele de pe pământ.

O gravură subversivă și originile ei egiptene

Strădania lui Campanella de a creiona topografia metafizică a universului transpare și din mult mai celebra lui *Città del Sole* (1602), utopia în care el nu uită să spună că locuitorii cetății filosofice „considerau că este mare nevoie (*tutta necessita*) de a înțelege felul în care este construită lumea”¹⁷. Aureola de conotații oculte care însoțește opera și viața lui Campanella a atras atenția ocultiştilor și a ajutat la supraviețuirea sistemului său cosmice până târziu. O sistemă care a avut și șansa de a fi ilustrată, cum vom vedea, de una din „frumoasele gravuri” intrate în celebrul compendiu de texte alchimice intitulat *Museum hermeticum*¹⁸ și alcătuit de Luka Jenis, în 1625, la Frankfurt.

Este vorba despre o gravură fără titlu și fără autor¹⁹ care a călătorit prin alchimicul secol XVII pentru a răspândi în

¹⁵ *idem*, p. 13.

¹⁶ *cf. Sefer ha-Zohar*, II, 70b.

¹⁷ *cf. T. Campanella, La città del Sole*, în ed. Milano, G. Daelli e comp., 1863, p. 135.

¹⁸ titlul complet al ediției germane: *Dyas chymica tripartita, das ist, Sechs herzliche deutsche philosophische Tractätlein...*, Franckfurt am Main, bey Lvca Jennis, 1625.

¹⁹ *v. ilustrarea ei în idem*, [XV].

Anglia și Germania concluziile subversive ale unui univers antropocentric în cinci dimensiuni. O găsim explicată cu erudite detalii în *Philosophia generalis* (Londra, 1676)²⁰ a nonconformistului Theophilus Gale, cel care leagă toată discuția despre *mundus archetypus seu idealis* de o străveche *physica Aegyptiaca*, învățătura lui Hermes Trismegistus care i-a exaltat pe renaștători și care încă îi va motiva pe alchimiști. În opinia lui Gale, această *fizică* străveche nu ar fi decât astrologia și alchimia piramidelor, științe pe care Pythagoras și Platon le-au cunoscut nemijlocit, în Egipt. Cele cinci lumi din metafizica lui Campanella devin la Gale: *mundus archetypus*, *mundus angelicus* (semnalată cu tot cu transliterarea ei ebraică!, *olam Iețirah*), *mundus intellectualis*, *mundus sidereus* și *mundus elementalis*.

Haosul intră în scenă odată cu Francmasoneria

Cu trei ani mai înainte de apariția cărții lui Gale, aceeași gravură ilustra, și tot la Londra, sub numele de *Signaculum Mundi Pythagoricum* (*Mică diagramă a cosmosului Pythagoreic*) un opuscul al alchimistului paracelsian William Cooper. Intitulat *The Philosophical epitaph* (Londra, 1673)²¹, tratatul lui Cooper promitea cititorului licoarea nemuririi și alte desfătări. El îi era dedicat (printre alții) unui bun prieten al autorului, pe nume Elias Ashmole: „*To His Worthy, and much Honoured Friend, Elias Ashmole Esq, One of the Kings Majesties Heralds at Arms, and Comptroller of the Excises through all England*”²². Ashmole, care apare și în text, ca „*Elias the Artist [of Alchemy]*”, era un notoriu francmason și, foarte probabil, autorul tratatului aparține și el de onorabila breaslă, de vreme ce ține să se senneze cifrat: „*Your faithful Friend, and humble Servant, W. C. Or twice five Hundred*”. Unde 500 este numărul păsării Phoenix, o emblemă masonică ajunsă în textul lui Cooper²³ cu tot cu trimiterile ei la epifania cunoașterii adevărate, pe care o anunțau masonii.

Cele cinci lumi ale universului pythagoreic ilustrate de gravură sunt, exact ca enumerarea lui Theophilus Gale: *mundus archetypus*, *mundus angelicus*, *mundus ethereus*, *mundus elementaris*, plus un, fapt cu totul neobișnuit, *chaos* în care își are sediul *malum Satan*. Înlocuirea lui *mundus intellectualis* cu *chaos*-ul pare neverosimilă pentru o tradiție intelectualistă și trebuie înțeleasă în contextul concesiilor pe care filosofia ocultă tocmai le făcuse necromanției și luciferianismului esoteric.

²⁰ *v. Th. Galeus, Philosophia generalis in duos partes determinata; una de ortu & progressu Philosophiae...*, Londini, typis J.M. pro J. Robinson; & J. Hancock, 1676, p. 52-56.

²¹ titlul complet: *The Philosophical epitaph of W. C. Esquire for a memento mori on his tomb-stone, with three hieroglyphical scutcheons and their philosophical motto's and explanation: with the philosophical Mercury, nature of seed and life, and growth of metals, and a discovery of the immortal liquor alchahest: the salt of tartar volatized and other elixirs with their differences. Also, A brief of the golden calf, the worlds idol: discovering the rarest miracle in nature*, London, Printed by T.R. and N.T. for William Cooper, 1673.

²² *idem*, [f.p.].

²³ *v. idem*, [XIV].

Interpretând diagrama din cartea lui Cooper, putem spune că prima proiecție a lui Dumnezeu este lumea ideală sau arhetipală, care include totalitatea posibilităților sub numele infinitului cel bun (*bonum infinitum*). Cercul înflăcărat prin care apare figurat *mundus archetypus* reamintește de esoterismul iudaic și de „lumina care înconjoară (אור ברוך)“ lumea primordială a lui Adam Kadmon. Este o lumină circulară (*aor sovev*) care i-a prilejuit lui Campanella metafora din titlul *Cetatea soarelui* (1602), republica filosofică imaginată ca locul în care oamenii „îl contemplă și îl recunosc pe Dumnezeu sub forma Soarelui, pe care ei îl numesc chipul cel mai înalt al Omnipotenței“²⁴.

Dacă lumea arhetipală vine o lume solară, plină de inefabila lumină a lui Dumnezeu, iar la periferia universului, chaos-ul nu poate fi decât un loc redus la focul tenebrelor. În acest univers încă heliocentric, lumea materială este manifestarea binelui finit (*bonum finitum*), adică o măsură a omului. Ea este lumea intermediară în care acționează tetrada constitutivă (pământ, apă, aer, cer (?)), figurată aici de patru triunghiuri care alcătuiesc împreună întreitul tărâm al lumii empirice. Tot acest univers antropocentric este populat de elementele alchimiei și astrologiei, semn că autorul gravurii îl vedea pe om condamnat la cercetarea naturii. Așadar, un univers încă magic, făurit de zeii lui Plotin...

Fig. 1. *Signaculum Mundi Pythagoricum* (f.a.), în W. Cooper, *The Philosophical epitaph...*, London, 1673.

Diagrama din cartea lui Cooper va intra și în ediția a II-a, refăcută și adăugită în 1678, din *Museum hermeticum*²⁵. Numai că acum gravura se pierde undeva în interiorul cărți, fără legendă și fără vreo referire în textul din jur, un cunoscut text alchimic aparținând londonezului Thomas

²⁴ T. Campanella, *La città del Sole*, p. 135.

²⁵ v. *Musaeum hermeticum reformatum et amplificatum, omnes sopho-spagyricae artis...*, Francofurti, 1677, p. 442.

Norton. Astfel, gravura cu care se deschideau cândva tratatele alchimice și în care *homo indagator* își punea toate aspirațiile lui cosmice, devine o simplă figură de stil.

Autorul anatomiei cosmosului și tripodul lui de aur

Cât despre autorul acestei gravuri, el nu poate fi altul, în opinia noastră, decât Michael Maier, alchimistul german care a studiat în Italia, a trăit în Anglia și a publicat în Germania, acoperind astfel toate țările prin care a călătorit și *Diagrama cosmosului pythagoreic*. Foarte probabil, execuția gravurii îi aparține editorului său, Luca Jennis, cunoscutul gravor din Frankfurt, dar concepția îi aparține exclusiv lui Maier. La această concluzie ne conduce faptul că prima apariție a gravurii se întâmplă chiar în compendiul său alchimic *Tripus aureus*, alcătuit de Maier și editat de Luca Jennis la Frankfurt, în 1618. Este vorba de planșa de la pagina 10 a acestui *Tripod de aur*, planșă cu care se încheie o primă *praefatio dedicatoria* ce aparține unui erudit „E.F.G.“. Sunt inițialele sub care se ascunde poetul, alchimistul și apologetul rozicrucian Michael Maier...

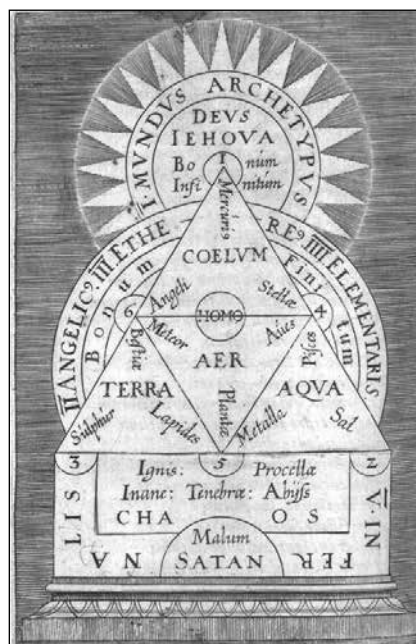

Fig. 2. Gravură de Luca Jennis, în M. Maier, *Themis aurea, hoc est, De legibus Fraternitatis R.C. Tractatus*, Francofurti, Typis. N. Hoffmanni, 1618, p. 10.

Evident, Maier nu avea cum să cunoască tratatul lui Campanella, apărut 20 de ani mai târziu. Așadar, diagrama lui provine din cu totul alte surse. În opinia noastră, sursa este aici aceeași fântână a esoterismului iudaic din care, cu siguranță, au băut și Campanella și Maier. Păstrarea formei ebraicizate a numelui lui Dumnezeu, Iehova, este o dovadă în plus. Curajul păstrării *tetragrammaton*-ului יהוה ne semnalează ca autor un mistic apropiat de kabbală și trimte la toate schițele cosmosului bazate pe kabbală. Un exemplu este *Coelum sephiroticum Hebraeorum* (*Cerul sefirotic al evreilor*, Mainz, 1678) al filosofului german Johann Christoph Steeb. Se spune aici că „prin emanația virtuții divine și conexarea infinitului la finit s-a produs *ex nihilo*

manifestarea omnipotenței divine²⁶. Așa a apărut mai întâi lumea lui Iahve, sau *mundus archetypus*, cu transcripția ei sefirotică, Keter (*Corona Deo Pater*), din care s-a format concomitent *mundus terrestris*, reprezentată de sefira Malchut (*Regnum*).

Fig. 3. *Sigilium Hermetis Mercurii Trismegisti*, în Joh. Ch. Steeb, *Coelum sephiroticum Hebraeorum*, Moguntiae, Typis Ch. Küchleri, 1679, p. 120+.

Esoterism iudaic pe malurile Tamisei

La sfârșitul capitolului VI (p. 120+) din tratatul lui Steeb, atrage atenția o încercare de sistematizare grafică a Universului, intitulată *Sephiroth Creationis et Providentia Dei* (Geneza sefiroților și providența lui Dumnezeu), cu subtitlul *Sigilium Hermetis Mercurii Trismegisti* (Pecetea hermetică a lui Mercur Trismegistul). Ciudat este faptul că acest *sigilium* ia forma Monadei hieroglifice a magului elizabetan John Dee.

Este vorba de controversatul simbolul care apare pe copertile tratatelor sale, *Propaedeumata aphoristica* (1558) și *Monas hieroglyphica* (1564). Enigmaticul Dee îl prezentase ca pe un simbol „matematic, magic, kabbalistic și anagogic”²⁷, ce ar ascunde toate misterele universului. Iată că hieroglificei lui Dee, care încă suscită controverse printre hermeneuți, Steeb i-a găsit o cheie, interpretând-o ca

²⁶ „...verba creavit Deus coelum et terram. Est itaque creatio emanatio Divinae virtutis, & connexio infiniti ad finitum, ex nihilo aliquid, omnipotenti opere productens” – Joh. Ch. Steeb, *Coelum sephiroticum Hebraeorum*, Moguntiae, Typis Ch. Küchleri, 1679, p. 16.

²⁷ în titlu la *Monas hieroglyphica: Ioannis Dee, Londinensis, Mathematicae, Magice, Cabalisticae, Anagogiceque explicata: Ad Sapientissimum, Romanorum, et Hungariae Rege Maximilianum*, Gulil. Silvini Excudebat, Antverpiae, 1564.

pe schița hermetică a întregului Univers. Mai mult, Steeb punctează aici faptul că ocultismul german a privit mereu cu admirație spre moda hermeto-kabbalistică de pe malurile Tamisei, modă adusă de Maier în Sfântul Imperiu Roman.

Despre tradiția alchimică londoneză vorbise și Michael Maier, care a petrecut 5 ani în Anglia, între 1611 și 1616. În prefața la *Examen fucorum pseudo-chymicorum detectorum* (*Examinarea dezvăluirilor falșilor alchimiști*, 1617), Maier spune că a întâlnit pe malurile Tamisei niște „falși alchimiști (*fucos Alchymicos*)”, care se îndeletniceau acolo cu o alchimie mult mai înaltă. Descrierea acestei alchimii spirituale trimite la acel *mixtum compositum* promovată și de John Dee. Despre Maier, voci autoritare din interiorul ocultismului modern spun că „El a transplantat cel dintâi controversa rozicruciană în Anglia”²⁸. Steeb ne dovedește însă că împrumutul a funcționat în ambele sensuri și că parfumul englez al „rozei pe cruce” își are originea continent. Sub semnul acesta ocult, știința despre cosmos a rozicrucienilor a călătorit prin întreaga Europă sub forma unui simbol hermeto-kabbalistic numit „Roza din Sharon”.

Cine privește mai atent diagrama lui Steeb, poate vedea cum din crucea celor patru elemente ale lumii sensibile (*mundus terrestris*) crește floarea hermetică a întregului Cosmos, figurat exact ca la Dee, de conjuncția dintre *Sol* și *Luna*. Mai mult, peste un „*Mundus Archetypus Intelligibilis*” domnește divinitatea a cărei nume apare aici în transliterația ei ebraică: יהוה. *Sol* și *Luna*, figurând aici lumea arhetipală (*mundus archetypus*) și lumea ceaastă (*mundus coelestis*) amintesc că „roza din Sharon” a Bibliei are un sens pur metafizic. El este simbolul mistic și regal din care anglicanii au făcut stindardul luptei lor anti-papale. Înrolat sub flamura lui, germanul Maier, abia întors din Anglia, cheamă în *Themis aurea* (Frankfurt, 1618) la reformarea filosofică a întregii Europe. O reformă care este mai mult a ideii de Dumnezeu, precizează el²⁹, decât a omului însuși. Este vorba de aceeași *Algemeine und General Reformation* la care chemaseră cu doar câțiva ani mai înainte manifestele frăției rozicruciene, apărute la Paris, și care vorbeau de perspectivele greșite, prea idealiste și exagerat de teologizante ale filosofiei. În schimb, organizația, care se arătase programatic interesată de „începutul începuturilor” și de „principiul Naturii create”³⁰, chemase la cercetarea naturii și la o nouă înțelegere a alcătuirii Universului.

În opinia lui Maier, întreaga cosmologie a rozicrucienilor a fost „desenată și descrisă (*delineata et descripta*)” în prima parte a *Cărții M* a rozicrucienilor. Este vorba de cartea cunoașterii naturii, despre care *Fama Fraternalitatis* (1614) spunea că a fost bunul cel mai de preț al Frăției

²⁸ A. E. Waite, *The Real History of the Rosicrucians Founded on Their Own Manifestoes, and on Facts and Documents Collected from the Writings of Initiated Brethren*, London, G. Redway, 1887, p. 268.

²⁹ „At Reformatio omnium heresium potius at Deum, quam hominem spectat” – M. Maier, *Themis aurea, hoc est, De legibus Fraternalitatis R.C. Tractatus*, Francofurti, Typis. N. Hoffmanni, 1618, p. 190.

³⁰ „principium properante Naturae” – *Fama Fraternalitatis R.C./ Das ist Berucht der Bruderschaft Confessio Fraternalitatis R.C./ Ad eruditos totius Europae*, Cassel, W. Wessel, 1615, p. 1.

Rozicruciene, cartea „din care – adaugă Maier – multe mistere poți să înveți și toată anatomia și ideea de Univers să o ai în fața ochilor (*quod multa arcana ex Libro M. didicerint, totiusque mundi imaginem seu ideam ante oculos habeat*)”³¹.

Iată expusă și motivația diagramei lui Maier, care căuta să deseneze și să illustreze anatomia Universului rozicrucian dintr-o perspectivă hermeto-kabbalistică. Diagrama lui va deveni o arcană a filosofiei oculte, filosofie pe care Maier a căutat-o, ca și Descartes, pe tărâmurile rozicruciene. Și chiar dacă el a ținut să declare³² că nu i-a întâlnit niciodată pe misterioșii rozicrucieni și că reforma lui filosofică nu a fost inspirată de acea *reformatio* la care chemau manifestele rozicruciene, toate operele lui apologetice îl contrazic.

Oceanul lui Polybius și eclipsa metafizicii

În anul în care filosofului Lucilio Vanini îi era smulsă limba și era ars pe rug la Toulouse, fiind acuzat de ateism și de adularea unui univers guvernat de legi naturale, Descartes își scrie ciudatul lui tratat, rămas nepublicat până azi, *Polybii Cosmopolitani Thesaurus mathematicus* (*Tezaurul matematic al lui Polybius, cetățean al Universului*, 1619). *Tezaurul* a fost dedicat „tuturor savanților lumii, cu precădere Fraților Rozicrucieni, foarte celebri în Germania (*totius orbis eruditiss et specialiter celeberrimis in G.F.R.C denuo oblatus*)”, ca un răspuns al filosofului francez la chemarea manifestelor rozicruciene, de participare a întregii elite a Europei la reformarea filosofiei după principiile „adevăratorilor științe”. Figurate de cosmopolitul și eroicul Polybius, noile științe își propuneau să deschidă o nouă eră în gândirea europeană și, într-un sens metaforic, Polybius al lui Descartes este Galilei, Giordano Bruno, Robert Fludd, Cardan, Campanella și toți ceilalți filosofi acuzați de ateism,

³¹ cf. M. Maier, *Themis aurea...*, p. 34.

³² cu o discuție la A. E. Waite, *The Real History of the Rosicrucians...*, p. 271-272.

la un loc. Acest personaj cu *multe vieți* (*πολυ-βιος*) privește prin ocean direct în palma lui Dumnezeu și ține să ne atenționeze că a venit vremea lui Tycho-Brahé și a lui Descartes, a astronomiei și a matematicii, științele care vor înlocui astrologia și kabbala. Ele sunt semnul că pe degetele omului nu se mai numără lumi abstracte, ci entități fizice cât se poate de concrete.

Odată cu „științele adevărate”, lumina imuabilă a metafizicii începe să pălească și este înlocuită de lumina rațiunii, care a scris exilul științelor magice. Felul în care secolul XVII și-a imaginat Cosmosul (cu majusculă, căci încă era luminat de o lumină arhetipală) a surprins toată această schimbare de paradigmă, cu trecerea de la universul magic la cosmosul iluminist, parcă mai prietenos și mai limpede, dar care înalță tot mai rar privirea omului la cer. Se pare că „adevărata și pioasa credință (*pious et vere religiosum*)”³³, pe care Maier o așteptase cândva de la Reforma Universală a Frăției cu Trandafiri, nu mai făcea parte din dezideratele rațiunii umane, iar din universul plin de mistere al vechilor magi nu a mai rămas decât un „lanț imens de cauze și de efecte”³⁴, cu care ne amenință baronul d’Holbach în *Le Système de la nature* (1770).

Cu d’Holbach, francmason și materialist fanatic, divinitatea va ajunge să fie relegată în deismul unei morale nebulose. Iar din palma omului care privea cândva în palma lui Dumnezeu, rațiunea triumfantă nu va mai vedea decât „mâna naturii” ce „distribuie” pe pământ „ordinea și dezordinea”, „plăcerea și durerea”, sinonime ale „binelui și răului”³⁵ iluminist. Cât despre această *main de la nature*, care se oglindește în palma omului regicid și ateu, ea este tot ce a mai rămas din chirosofia magică a lui (Pseudo) Aristotel.

³³ M. Maier, *Themis aurea...*, p. 190.

³⁴ [P. H. baron d’Holbach], *Système de la nature, ou Des lois du monde physique et du monde moral*, Première partie, Londres, 1770, p. 10.

³⁵ cf. *idem*, p.248.

Scurt eseu despre cultura cotidiană, artă, design și educația receptării

Se știe că evoluția industrială a societății moderne a generat fenomene semnificative și apariția unor conținuturi ale valorilor care au modelat modul de viață al comunităților, unde impactul industriei și tehnologiei și contextul urbanizării a fost hotărâtor. Toate acestea au determinat noi stratificări sociale, noi comportamente demografice, profesionale și civice, au modificat ritmul activităților și dinamica schimbărilor, au reconfigurat registrul nevoilor și aspirațiilor, precum și pe cel al exigențelor în legătură cu satisfacerea lor, cu confortul material și cu consumul de bunuri, cu posibilitățile de comunicare sau cu organizarea timpului liber.

Efectele importante s-au făcut imediat resimțite și în cultura timpului. Schimbările în straturile profunde ale culturii se produc în perioade îndelungate de existența istorică, valorile majore ale culturii au ramas în schimb stabile în pofida succesiunii neîntrerupte de curenți și tendințe uluitoare în creația literară, muzică, arte plastice, dramaturgie, filozofie, morală, în viața spirituală.

Generațiile care au trăit fiecare din etapele acestei perioade, de multe ori au fost tentate să exacerbeze extrapolările culturale ale fenomenelor ce se petreceau cu precădere în viața materială a societății industriale.

Dacă nu vrem să folosim conceptul de „civilizație“ ca fiind echivalent cu cel de „cultură“, și îl vom aplica numai pentru instituirile vieții materiale ale societății, atunci vom constata că în sfera conceptului de cultură s-a produs o diferențiere deloc neglijabilă. S-a extins și s-a reconfigurat acel spectru al culturii care face tranziția între valorile și creațiile majore și viața materială a oamenilor, adică un gen de cultură populară specifică însă mediului industrial,

care este prezentă atât în condițiile urbanității, cât și ale unei ruralități modernizate. Reprezentarea contemporană a acestui gen de cultură populară, specifică civilizației industriale, o putem numi „cultura cotidiană“ (cotidianitatea). Este zona de impact direct și de aceea este mai conjuncturală, mai dinamică, mai colorată și mai manipulabilă. Este tot atât de organic instituită ca și alt nivel al culturii, iar prezența valorilor ei în conștiința epocii și a variatelor comunități și grupuri umane este firească și implicită. Aici este registrul unde funcționează kitsch-ul, precum și alte forme de devalorizare care nu sunt consecința faptului că această cultură este populară și cu extensii în masă, ci a dezacordului ei parțial ori temporal cu idealurile majore ale societății, predispusă labilității axiologice fiind și zona transparentelor pentru diverse ideologii.

Cea mai pregnantă caracteristică a civilizației industriale contemporane cu influențe notabile în cultura timpului este informatizarea activităților umane și trecerea la o comunicare totală care a devenit evidentă la începutul deceniului al VIII-lea al secolului trecut.

Comunicarea deplină înseamnă eliminarea barierelor care împiedică socializarea totală a comunicării umane și, în același timp, asigură individualizarea ei maximă. Pe baza acestui principiu, fiecare poate comunica cu lumea după nevoile sale. În acest stadiu va avea loc expansiunea, până la limite sociale convenabile, a proceselor de prelucrare a mesajelor sociale de orice tip, a tehnologiilor și a deprinderilor educative corespunzătoare.

Cultura cotidiană prezintă azi un registru coerent de activități care, prin aspectele tehnologice implicate, prin caracterul de largă popularitate și audiență, prin codurile

sale specifice și esența lor funcțională și estetică, se disting de creația cultă. Putem menționa câteva din aceste componente cum ar fi noul environ muzical și rock-ul, pop-ul etc., filmul (cu excepția filmelor de idei) și fotografia, obiectele utile (mașinile, designul, artizanatul și kitsch-ul), organizarea timpului liber (ludicul și turismul), vestimentația (moda și podoabele), publicitatea și grafica citadină, mass-media, hedonismul și confortul, serbarile, sportul și confortul, limba și modelul vieții urbane, instituțiile și mentalitățile vieții private. Așadar, suntem predispuși să asociem aceste dimensiuni ale cotidianității sferei culturii, numind-o cultura cotidiană. De specificat că mulți specialiști o asociază cu fenomenul civilizatoric, cu civilizația materială.

Pentru unii savanți, „civilizația“ reprezintă un concept supraordonat care ordonează bunurile culturale, în realitate eteroclite, și straine unele de altele, de la cele care aparțin spiritualității și inteligenței până la obiectele și uneltele vieții cotidiene. Exegezele de teoria și sociologia culturii, înregistrau la un moment dat, în special în deceniile VI-VIII ale secolului trecut, dispute aprinse în jurul conceptului de „masificare“ a culturii condensate.

Indiscutabil este faptul că unele manifestări din sfera cotidianului au avut o atare evoluție, în schimb este discutabilă folosirea criteriilor valabile în analizele creației culte pentru un ansamblu de fenomene ce necesită o scară proprie de apreciere valorică. Ideologia consumului, a obiectelor și a simbolurilor pe care le poartă devine mai transparentă în recistrul cotidianității. Acest nivel al culturii interferează uneori cu creația cultă.

În perspectiva culturii cotidiene, sistemul culturii ambientale (ca și alte subsisteme ale ei) aduce în centrul noului mod de viață designul și valorile lui. Odată cu aceste noi reconfigurări ale cotidianității, se ridică, în mod normal, problema modalităților specifice prin care populația percepe și internalizează cultura cotidiană. Creația cultă este centrată pe sine însăși ca finalitate a meditației și trăirilor omului. Cultura cotidiană este, în principal, funcțională, iar valorile ei creează posibilitatea ca societatea să funcționeze după anumite principii.

Omul este o ființă culturală, iar acest lucru înseamnă că este implicit și o ființă exosomatică, creatoare de artefact. Realizarea artefactului devine un fapt cultural cel puțin sub aspectul capacității de concepție și proiectarea abilităților de cunoaștere și tradițiilor de confecționare. Obiectele sunt adeseori aplicații ale cunoașterii, științei și presupun experiență tehnică.

Cultura cotidiană implică și o dimensiune estetică. Ea devine mai pregnantă în cultura ambientală. Se vorbește, în mod frecvent, de estetica vieții cotidiene aplicată stilului de viață și calității vieții. Nu de puține ori cultura cotidiană a fost judecată și redusă la fenomenul mass-media, care nu este decât o componentă a sa. Să nu uităm ca mass-media a adus în centrul de interes al acestui palier al culturii lumea semnelor comunicate care au impregnat cu prezența și persuasiunea lor mentalul contemporan.

Este foarte importantă relația ambientală a omului modern cu lumea obiectelor, fie acestea unelte, semne sau obiecte utile și decorative din categoria largă a obiectelor cu efect ambiental, disociindu-se cu cultura urbană ca o modalitate dominantă a culturii locuirii.

Deci astăzi putem constata că, în ansamblul ei, cultura se află într-un dialog activ și critic cu structurile civilizatorice ale orânduirilor în care existăm, iar în acest context, cultura cotidiană se decupează ca o realitate certă și trebuie să-i descifrăm articulațiile și raporturile, din ce în ce mai greu de delimitat, de sistemul creșterii culte, pe de o parte, și cu bază tehnică, civilizatorică a societății, pe de altă parte.

Credem că structurile complexe ale culturii contemporane ar trebui evaluate nu numai în funcție de operele realizate, ci și de ansamblul evenimentelor din viața cotidiană. Cultura reală, finalizată, instituie și în cotidianitate, prin proiectare, obiectualitatea realizărilor sale atât sub formă de opere (unicate), de copii multiplicat, cât și de comportamente și acțiuni (evenimente), la rândul lor, excepționale sau cotidiene.

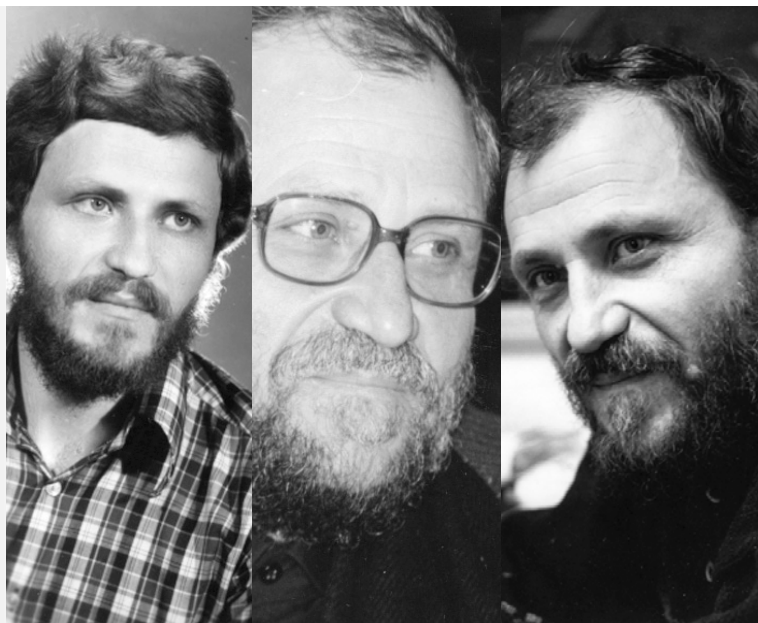
În procesul de receptare raportăm totdeauna ideile, valorile, credințele, obiceiurile, tradițiile, inteligența, gradul de școlire, comunicativitatea, la diferite medii socio-culturale. Calitatea estetică nu ține doar de artă ca activitate de creație, receptare și comunicare, ci este deja conținută de anumite domenii ale vieții și de ambient. Ansamblul cultură-civilizație se exprimă în modul de viață cu componentele ei: nivel de trai și stil de viață.

Știm că ambientul reprezintă o stare trăită a conexiunilor stilistice pe care o exprimă ansamblurile de locuri și obiecte în experiența utilizării, percepției senzoriale sau a contemplării acestora.

Cultura ambientală implică o marcantă componentă etnologică și, evident, una sociologică. Creațiile culte se bucură de autonomia pe care o împărtășesc odată cu cea a valorilor constitutive. Cultura cotidiană este funcțională, cu prioritate, dar elementele ei pot fi trăite și contemplate și ca valori, cu o cvasiautonomie resimțită.

În centrul structurilor ambientale se situează designul și interacțiunile dintre produsele industriale sau valorile culturii. El se realizează în centrul de filtraj al conștiinței (esteticii) și se exprimă în actul proiectiv al locurilor cunoscute lucrurilor aduse laolaltă pentru a fi împreună într-un anumit mod. Răspunsul designului devine și mai activ pentru a găsi soluții creatoare în abordarea stilistică a mediului de viață, în toate dimensiunile lui.

Problema receptării formelor pe care cultura cotidiană și toate substructurile ei le ridică în conștiința noastră devine o problemă majoră a educației. Cultura cotidiană are un cod de uzanțe, care are, pe lângă funcția lui utilitară, și pe aceea simbolică. Gestul ceremonial nu ține deci exclusiv de lumea ideilor sau de valoare a frumosului în sine (specifică creației culte), ci de o obișnuință cotidiană (funcțională) căreia i se asociază semnificații filozofice, etice și estetice.

Lucian Vasiliu – 65

CURRICULUM VITAE

Născut în comuna Puiеști, jud. Vaslui (fostul raion Bârlad, regiunea Iași), la **08.01.1954**.

1964. Familia se mută la Bârlad. Studii gimnaziale și liceale în acest oraș.

1971. Îi moare tatăl (preot, absolvent al Facultății de Teologie din Cernăuți, în anul 1937), moment care declanșează preocupările pentru literatură.

1972-1974. Urmează cursurile Școlii Postliceale de Biblioteconomie din București.

1877-1981. În paralel cu activitatea de bibliotecar, urmează cursurile Facultății de filologie (secția română-franceză). Redactor al revistei studentești *Dialog* (coordonator, Al. Călinescu).

1980. 1 decembrie. Este angajat, prin transfer de la Biblioteca Institutului Politehnic „Gh. Asachi”, la *Muzeul Literaturii Române din Iași*.

1981. Apare volumul de debut, *Mona-Monada*, poeme, editura *Junimea*.

1990. Devine membru al Uniunii Scriitorilor. Din anul 2004 este membru și al U.S.R. Chișinău.

Inițiază reapariția revistei *Dacia literară*.

Director al Complexului Muzeal Național Moldova Iași.

Din toamnă, va coordona Muzeul Literaturii Române din Iași (1990-2007). Inițiază fondarea Societății culturale „Junimea `90“.

Membru al Alianței Civice (1990-1992).

1992. Stagiul de management cultural (Bruxelles), recomandat de Andrei Pleșu, ministrul culturii.

2004. Primește Ordinul „Meritul Cultural Național” al României, în grad de ofițer.

2007. Redactor-șef al revistei „Dacia literară”.

În anul 2013 postul este desființat de noua conducere a M.L.R. Iași (director, Dan Lungu).

2014. Coordonator al editurii „Junimea” (manager din august 2014) și director-inițiator al revistei „Scriptor” (din 15 ianuarie 2015).

A publicat peste 30 de cărți de versuri, proză, jurnal de călătorie etc.

Tradus în peste 30 țări (antologii, presă culturală, cărți de autor).

Premii naționale (selectiv): „Nicolae Labiș” (1979), „Nichita Stănescu” (2010), Premiul Congresului Național de Poezie (2011), Premiul publicului la Turnirul Poeților (Efes, Turcia, 2012), Marele premiu al Festivalului Internațional „Primăvara Europeană a Poeților”, Chișinău, mai 2018 etc.

Nominalizat de trei ori la premiul național „M. Eminescu” (2014, 2015, 2017).

Declarat scriitorul lunii februarie 2018 (proiect al Uniunii Scriitorilor).

„Mă animă, în continuare, spiritul ludic, junimist“

1. Dragă Lucian, ai spus, la Botoșani, în ianuarie, într-o discuție pasageră între noi, legată de perspectiva ta în fruntea Editurii Junimea și după pensionare, că vitalitatea pe care o ai o simți posibilă pînă spre 80 de ani, cînd vei fi cu adevărat un optzecist de marcă printre pușinii cîți or mai fi pe atunci. Care sunt ingredientele vitalității tale, pe care văd că o ai la cei 65 de ani împliniți?

2. Poezia ta este un continuu dialog cu cei ce au fost, cu cei care sunt, cu cei care au clădit în tine un discurs poetic unic. Ce simți totuși în cei ce vin și-și arată modul lor de a-i înțelege pe cei ce-au fost, pe cei ce sunt? Au ei intrare în discursul tău poetic de acum? În sensul unei întrebări dintr-o poezie a ta: din Lucian Vasiliu cine va mai citi?...

3. Lumea de acum este în cea mai mare parte schismatică, fie de conveniență, fie din necesitate sau din neînțelegerile pe care timpul în transformare le pune în fața celor ce nu sunt pregătiți să înțeleagă rostul omului în timpul vieții sale. Însă lumea literară mi se pare a fi și mai decisă să se fărîmițeze și să emită reguli după care lumea să se ia, așa cum pînă acum din literatură s-au luat modelele demne de urmat sau de dat de o parte. Cum vezi tu, cu ochii în pragul unei senectuți tinere în care ai pășit acum, această lume?

1. Ar mai fi doar 15 ani, Gellu, spre „optzecismul“ enunțat! Cu sunt și â, cum scriau interbelicii tatălui meu!

Mă animă, în continuare, spiritul ludic, junimist, care mi se trage de la bunicul interbelic, Nicolae Prisecaru, pădurar, apicultor, tată a 11 copii. Nu neglijez nici influența, decisivă, a junimistului Ion Creangă!

Îmi amintesc: pe la 17 ani, cînd mi-am pierdut tatăl (avea doar 63 de ani, întruchipa fascinația mea pentru România dintre cele două războaie mondiale!), mi-am propus să-mi socotesc și să-mi proiectez vârsta biologică și viața culturală cam din 15 în 15 ani! Pe la 20 de ani mă gândeam că pe la 35 de ani voi fi bărbat împlinit, om cu scaun la cap; la 35 de ani îmi ziceam că pe la 50 am să finalizez și eu o „lucrare“ semnificativă, să spun ceva lumii; la 50 îmi ziceam că bine ar fi să ajung la 65, să-mi pună întrebări Gellu, prieten cărlimoș de Cărlibaba și de Botoșani... Acum, la 65, proiectez zilele și nopțile pentru cât Domnul îmi va mai îngădui să joc șah, să citesc și să scriu!

M-am născut într-o casă parohială de țară, cu lut pe jos, cu icoană la Răsărit, cu multe cărți și reviste în preajmă. Într-un sat izolat de lume (colinele Tutovei, în triunghiul format de Bârlad – Bacău – Vaslui), veritabil paradis, departe de lumea sovietizată a anilor 1950. Am fost și

sunt pregătit sufletește, oricînd, să dau ortul popii, cum se spune în mod tradițional.

Îmi propun, din ce în ce mai mult, să exersez liniștea. Ne-am mutat, cu I-Olanda mea, la câțiva kilometri de Iași, la țară, pe dealul Beldiman al satului Valea Lupului.

Fiica, Luiza, după înalte studii la București, Cluj, în Germania și în Franța, s-a așezat, cu slujbă culturală, în București. Fiul, Cezar, a pornit spre studii ample în Anglia Brexit-ului incert.

Am rămas domestic, în hârjoană cu pisica Guffy și cu motanul Bruno!

După mama, Elisabeta, fac parte dintr-o veche familie de răzeși, Prisecaru – Ursache – Pușcașu. După tata, Ștefan, dintr-o veche familie de citadini, din Bârladul lui Tache, Ianke și Cadâr, respectiv familiile Vasiliu, Bădărău, Buhuș. Combinata aceasta de țărani cu orașeni, de viață începută la țară și continuată în orașe (Bârlad, București, Iași) mi-a adus un fel de „schizofrenie“, de „duplicitate“, de luciditate amestecată cu gravitate, de alba-neagra jucăușă, care m-a salvat din multe situații dificile, disperate, absurde.

Am practicat sportul, de câte ori am avut ocazia. În copilărie săream pârleazuri, făceam tumbe periculoase pe povârnișurile râpelor, mă întreceam cu copiii satului la trîntă, jucam oina! Mîngea de fotbal a fost ca un miracol, cînd ne-a arătat-o un văr de al meu, profesor de română în sat! Înotam în baltă cu broaștele lui Aristofan, dădeam oile în strungă (nu e ușor, pe la 8-9 anișori!). Participam la ritualuri destul de dificile precum dejghiocatul știuleților de porumb, scuturatul nucilor în grădina bunicilor, culesul viei la unchiul Toader, stropitul vinetelor în grădina de zarzavaturi a vărului mamei, Constantin Prăjescu, finalizarea părții în iernile prodigioase.

Mai târziu, cînd ne-am mutat la Bârlad, în 1964, toamna, un puști din vecini mi s-a adresat cu formula „bă, țărane!“ Am dat să-l pun la punct cu „vocabularul“, dar m-am trezit pus la pămînt de două croșee, de stînga și de dreapta. Plus un upercut citadin!

Evident, m-am împrietenit cu vecinul orășean, care m-a invitat la cursurile de box de la sala „Voința“. Am făcut doi ani antrenamente, cu același profesor cu care exersase poetul Cezar Ivănescu. Eu, mai mult să învăț să mă apăr: în sat la noi nu prea funcționa „caftul“, lumea era religioasă, echilibrată, chiar sfoasă. Dar plină de umor! Relaxată! Colocvială! Tot pe atunci, la Bârlad (Baaadul cezari-vănescian), am făcut parte din echipa de dansuri populare, eram în clasele VII-VIII. În liceu am practicat, un timp, naveta cu bicicleta (rimă involuntară!), din cartierul vechi „Cotul Negru“ spre liceul din Dealul Morii (un timp numit

„Gheorghe Gheorghiu-Dej“; din 1990 Liceul, apoi Colegiul „Mihai Eminescu“ – poetul junimist a scris un frumos poem despre Bârlad, în perioada juneții, pe când era revizor școlar pentru județele Iași și Vaslui).

În vremea Școlii Postliceale de Biblioteconomie de la București (1972-1974), am practicat tenisul de câmp și lungile promenade prin Capitală (pe arșiță sau pe omăt), cu amicii Marian Drăghici și Matei Vișniec, cu Liviu Vișan și Nicolae Scurtu (fetele nu mă prea interesau, moartea tatălui mă izolase de cele lumești, m-am dedicat profund studiului, instrucțiunii, muzeelor și bibliotecilor, expozițiilor și muzicii clasice, mersului pe jos, șahului, înotului).

Am vrut să fiu ofițer de carieră în armata română sau judecător/ magistrat; am fost selectat la „probe“, am căzut la capitolul DOSAR – total inadecvat, cu tată preot interbelic, cu studii de Teologie la Cernăuți, spirit nonconformist față cu noul regim sovietic! Am carte de muncă de la 20 de ani (mai întâi: bibliotecar la Biblioteca Institutului Politehnic din Iași, apoi muzeograf literar; după 1990, administrator/ director/ manager cultural – nu de lux, ci de tăvăleală, de schimbare, de reformă)!

Ca semn de vitalitate, să zicem, de insurgență, port barbă vikingă, constant, din anul 1979, pe când era încă la modă cravata de UTC-ist (am fost ultimul purtător de însemn, din clasă: trebuia realizat planul, corespundeam ca ținută/ disciplină/ instrucție, nu și la nivel de Dosar!)!

În armată, am obținut mai multe distincții în competiții atletice, șahistice, de tragere la țintă (30 de puncte din 30!). Era felul meu de a lupta cu inerția, de a-mi duce DOSARUL în vârful dealului și de a-l returna, sisific, realităților cotidiene.

Cred că datorez mult aer în plămâni și lăsatului meu de fumat. S-a întâmplat în duminica zilei de 28 septembrie, anul de grație 2008, în ograda sacră a Vaticanului. Stăteam la coada imensă de oameni, așteptând binecuvântarea Papei, nonconformist teolog, Benedict al XVI-lea! Brusc mi-am zis, gata! am afumat suficient pământul anilor 1971-2008! Martori renunțării mele la „iarba dracului“ au fost: poezii Adrian Popescu, Gabriel Chifu, George Dâncu, preotul scriitor Ioan Pinte... În aceeași zi, la Bârlad, fără să știm unul de gestul celuilalt, se lăsa de fumat și fratele meu mai mic, „inginer hotarnic“, Aurel/ Aurelius/ Aurelian!

Iar cât privește slujba mea, am fost binecuvântat, slujind Junimea muzeală vreo 33 de ani și, iată, Junimea editorială de aproape 5 ani. Mai departe, cum va decide îngerul meu protector, între redacția de carte și revista „Scriptor“!

2. Eram elev de liceu baaadean/ brodnicean/ berladnic, cum am mărturisit (1968-1972). Tatăl meu, interbelic preot de țară, pensionat medical, m-a invitat la o întâlnire cu scriitori, în spațiul unicei librării din urbe, cu numele „Alexandru Vlahuță“. Au fost primii scriitori pe care i-am văzut. Aveam 15-16 ani. Impact incredibil! Lumea, siderată! Mulți profesori prezenți. Tânărul poet Nichita Stănescu a fost prezentat de autorul „Cireșarilor“, bărlădeanul Constantin Chiriță, pe atunci vicepreședinte al Uniunii

Scriitorilor... Radu Cârneli, șeful revistei băcăoane „Ate-neu“, i-a prezentat pe mai mulți redactori, între ei George Bălăiță, Sergiu Adam și Ovidiu Genaru! Moment memorabil, pentru mine, puștiul zvăpăiat de atunci! Tata mi-a cumpărat și un volum nichitastănescian, „Dreptul la timp“, apărut la editura „Albatros“, cred! Nu a mai reușit să solice și un autograf, junele poet s-a făcut nevăzut! Mare lucru nu am priceput la prima lectură! Eram obișnuit cu discursuri poetice din manualele școlare, gen Alecsandri, George Coșbuc... În casă, ai mei erau mari iubitori de Octavian Goga și de Lucian Blaga! Nichita Stănescu rostea altfel limba maternă! Știa el, tata, ce știa!

Ce vreau să spun? Distanțele, normale, un timp dintre generațiile biologice, se estompează. Sunt firești ruperile, polemicele, denivelările. Dacă privim în urmă, junimiștii lui Titu Maiorescu par cam de aceeași vârstă, deși mulți erau despărțiți între ei de 10-15 ani! Cu cât trece vremea, diferențele nu mai sunt relevante! Prietenul nostru, Aurel Dumitrașcu a murit la doar 35 de ani! Și, totuși, suntem aceeași „generație“!?

În privința cititului, nu împărtășesc concluziile unor „sondaje“, scepticismul unor „analiziști“ etc. Cum că România ar fi la „coada Europei“ în privința lecturii și cumpărării de cărți! Avem un mod de a ne compromite, de a minți, de a manipula, că se sparie gândul!

Cunosc tineri foarte studioși, precum și vârstnici la curent cu noile generații (în cinematografie, muzică de calitate, în arta plastică, în arhitectură, teatru, balet etc.). Sunt mărturie și remarcabile promoții de seminariști, de preoți dedicați studiului, nu numai cu tomuri, opuri, volume apărute la celebra editură „Doxologia“!

Chiar dacă pe mine nu mă va mai citi nimeni, rămâne amplu loc de lectură, există pogoane întregi de Homer, de Cervantes, de Shakespeare! Eminescu încă este un mare necunoscut! Ce să mai spunem de contemporani, de ne-am referi doar la excepționalii poeți premiați la „Eminesciana“ de Botoșani (unde tu ești respirația profundă!), din 1991 spre zilele noastre!

Avem literatură! Evident, ne dorim mai mulți și mai instruiți cititori! Precum își doresc cei din Japonia, astfel și cei din Madagascar sau din Canada!

Singurul risc este să scriem și să publicăm mai mult decât pot duce cititorii. Ne cam lipsește spiritul critic, nu selectăm cum se cuvine! Promovăm, deseori, submediocritatea, maculatura, megalomania! În zona spiritului critic, a exigenței, s-ar cuveni a lucra mai atent autorul, scriitorul. Altfel, riscăm să ne sufoce farmaciile și crășmele, în detrimentul librăriilor, bibliotecilor, anticariatelor.

3. De ceva vreme m-am mutat la țară, spuneam, la câțiva kilometri de Iași. Într-o casă decentă, înșiruită, cu 12 m de pământ de curticică interioară. Dar cu cerul mai aproape de Dumnezeu. Cu vrăbii și pițigoii guralivi, în vișinii și cireșii vecinilor mult mai înstăriți. Cu mâțe à la Ion Creangă pe gardurile din preajmă. Cu trompetele matinale ale cocșilor nevăzuți, un fel de polițiști locali ai gospodăriilor

vecine. Astfel că nu prea mai simt vacarmul lumii de azi, prin excelență citadină, grăbită, superficială, pragmatică în sens hedonist, epidermic.

Schisme au fost mereu, cel puțin cât ne amintim noi, cei de astăzi! Mai mult. Au dispărut orașe, popoare, limbi! Și totuși, viața continuă. „Scoală, duglișule, nu vezi că a răsărit soarele?”

Ne adună credința lucidă, muzica lui Bach, pictura lui Victor Brauner, sculptura lui George Apostu, poemele lui Mihai Ursachi, Casa Scriitorilor de la Neptun, biblioteca, teatrul, concertul, filmul lui Lucian Pintilie, dansul lui Zorba Grecul, valsul lui Eugen Doga, zarva premiilor „Eminescu” sau „Nobel”, disputele politice pentru mai bine!

Schisme au fost mereu, sinoade, Malta și Ialta, Coreea și Crimeea! Ne străduim, după două războaie mondiale devastatoare, să ne menținem în relativă pace! După ce am ridicat imunda Cortină de fier, după ce am neantizat sinucigașul zid berlinez! Timp în care a apărut Armata chineză de teracotă, subpământeană minune! În grupul de soldați, ofițeri, demnitari, constatăm și cântăreți la nai (artiști din

care se trage Gheorghe Zamfir), dar și un fel de scribi, de scriptori – antecesorii noștri de mii de ani! Cum să nu preferăm nesăbuiinței militare solidaritatea culturală, cum să nu iubim pana în defavoarea grenadei?

Echipe de zurbagii au fost și vor fi. Nu merită atenție, mai ales când nu practică polemica de idei, argumentul, transparența, ci bălăcăreala, scenarita, insulta, atacul la persoană, lovitura sub centură, neostalinismele! Am trecut, mai mulți dintre noi, prin băltoacele promovate de unii dintre contemporani (sic!). Doamne, iartă-i, că nu știu ce fac! Iar pe noi, ne întărește!

Mă uit în ochii înțeleptului Mihai Șora și mă limpezesc!

Îndoiala, totuși, ne cearcă mereu: „Oare cât e de îngustă/lumea/ într-o frunte de lăcustă?” Este un fragment dintr-o poezie a unei școlărițe din clasa a VII-a, de odinioară. Din când în când, confrate bun Gellu, sunt coleg de bancă (îmi place la fereastră!) cu fascinantele școlărițe, cu miraculoșii elevi din clasa a VII-a a lumii!

Lucian VASILIU

INTERIOR (I)

Nu contravin ORDINII PUBLICE:

scriu pe acoperișul blocului de gheață

noaptea

sparg lemne unei foste actrițe de circ

detest poezii ocazionale

și strig

TRĂIASCĂ OMUL

primesc palme

scriu până la epuizare

în numele unei acute lipse de

PRUDENȚĂ

orăcăiesc tânjind după floarea de (mentă)

ador sintaxa confuză, incongruența,

practic yoga între literele L și V

sunt saturat de

convenții și incertitudini

strig

TRĂIASCĂ OMUL

urc pe cal și nu mai pot coborî

celebrez Ziua Recoltei

nu semnez alianțe militare cu

heruvimii

sunt o uzină de sânge

pătrund cu glonte în

carnea voastră

„eu sunt tot ce voi vedea vreodată”

STAȚIE DE AMPLIFICARE, 34

Zile când săgeata hibernează în tolbă.

Zile când săgeata pierde controlul.

Se desfășoară drapelul metaforelor.

Se înfășoară.

Mai trece o zi.

Putredă carnea prin care vâslesc.

Ereditate apăsătoare.

Fiii vor moșteni acest tavan de beton

sub cerul liber

Ies în stradă. Mulți ies în stradă.

Ei, și?

Spirit pedestru, discursiv, retoric.

Unde e metafizica?

Plouă

Un centaur lipește afișe incendiare.

Prin burlane bolborosește Sören K.

Edicte noi străbat prin ceața densă.

Orologiile au amuțit.

Din stradă dau în altă stradă:

caut adresa lui De Chirico

TRIUMVIRAT LA DRUM DE SEARĂ

Cârlimoși

neam de bărboși

trei la număr

pe sub stele fără număr

Doar enumăr:

GE LOU, CA SIYK și LU LOUK

nărăvași,

nordici apași –

înserați, umbre – haiduc

frați de cruce

la răscruce,

robi ai nopții hăbăuce

Cântă greierii cu ei

cicisbei!

Ave,

babe, cârlibabe nababe

foste suple îngerășe

colo-n vale-n han, guașe

tăvălite-n tuș, golașe –

noi, apași, ele apașe

Ave, fanți

în ninsoare, fără sfanți și sicofanți,

foi virgine de tutun

risipite ca într-un

al Mătășii Drum de fum

Nota autorului: poemele „Interior” (I) și „Stație de amplificare, 34” sunt reluări (texte aproape necunoscute) din volumul **Laurențiu Ulici**, *Antologia poezilor tineri*, 1978-1982. București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2005. Poemul „Triumvirat la vreme de seară” este inedit.

Referințe critice

„Lucian Vasiliu se deosebește de majoritatea poeților mai tineri de azi, el nu este un experimentalist frivol ca atâția, ci un devotat al esenței...”

Mihai URSACHI,
Opinia studențească, Iași, 1977

„Lucian Vasiliu și-a creat un univers propriu, populat cu personaje enigmatice și cu o mitologie stranie, în care se recunoaște o lume împărțită dilematic între nostalgia spiritualității absolute și tentația experienței purificatoare.”

Radu G. ȚEPOSU,
Tribuna României, București, 1984

„Neuniformă, denivelată, cu mai multe voci și registre, poezia lui Lucian Vasiliu seamănă cu un catalog purtat de furtună.”

Grigore CHIPER,
Chișinău, revista „Contrafort”, nr. 4, 1999

„Echilibrându-se, melancolia devenită ironică și ironia melancolizată echilibrează sufletul acestui

poet inspirat de magia Dulcelui Tîrg, precum de-o irezistibilă muză...”

Gheorghe GRIGURCU, în revista „România literară”, București, nr. 27, 1999

„... Dublată de umilință față de materia în care se ascunde marea taină a timpului și a formelor, poezia lui Lucian Vasiliu este, finalmente, o adorație.”

Mircea A. DIACONU, postfață la vol. „Șobolanul Bosch”, ed. Paralela 45, 2006

„... până și «ireverența» își păstrează la Lucian Vasiliu un grad de ceremonialitate.”

Ion POP, în revista „România literară”, București, nr. 34, august 2007

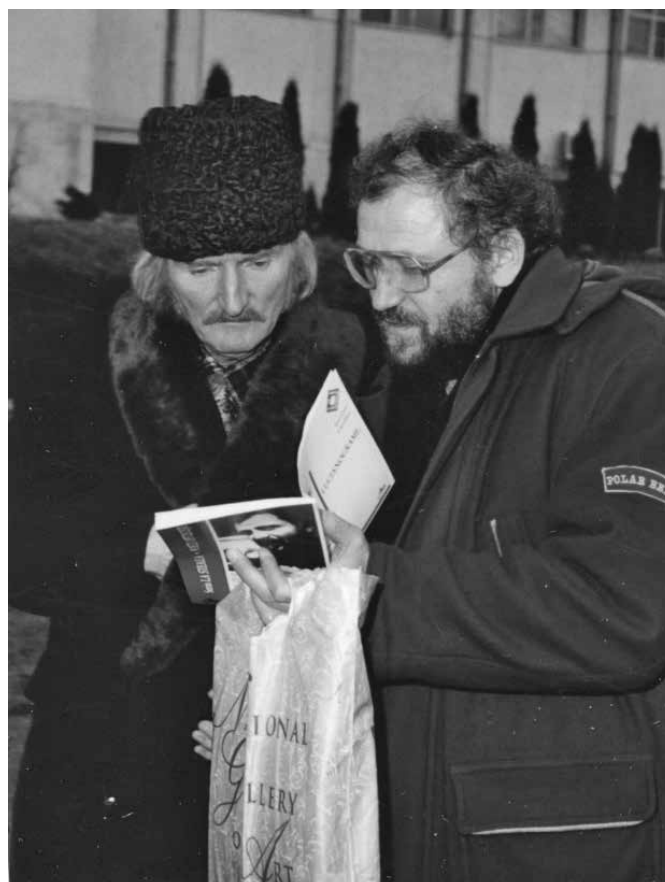
„... Lucian Vasiliu îmi pare funciarmente contestatar și nestăpânit, indiferent de stăpânire.”

Irina PETRAȘ, în volumul „Vitriliul și fereastra. Poeți români contemporani”, Cluj-Napoca, Școala Ardeleană, 2015

2 noiembrie 1982, Iași, balconul casei junimistului „Vasile Pogor” – sediul muzeelor literare ieșene. De la stânga la dreapta: Dan ARSENIE (actualmente în Spania), Emil BRUMARU (1938-2018), Mihai ȘORA, Virgil MAZILESCU (1942-1984), Petre STOICA (1931-2009), Ana BLANDIANA și Lucian VASILIU. 10 ani de la Fondarea muzeului junimist.

Foto: Constantin-Liviu RUSU

Spre iarna anului 2000. Lucian VASILIU oferă poetului Mihai URSACHI volumul „Lucianograme”, apărut la editura „Axa”, Botoșani, 1999.

Ipotești, Zilele „Eminescu”, iunie 2011. Cu Stelian VICOL (Galați), Gellu DORIAN, Mircea A. DIACONU (Suceava), Adi CRISTI (Iași), George VULTURESCU (Satu Mare). Foto: Nicolae CORLAT

La Chișinău, anii 2000, Parcul Central. Cu Cassian Maria SPIRIDON. Foto: Emilian GALAICU-PĂUN

Inaugurarea bustului scriitorului Ion PILLAT (sculptor, Dumitru PASIMA), Dorohoi, 18 aprilie 1995. Foto: Constantin-Liviu RUSU

Lucian VASILIU și Valentin COȘEREANU, Memorialul „Eminescu”, Ipotești, 15 ianuarie 1998

Muzeul „Mihai Eminescu” din Grădina Copou, Iași. Prima ediție a forumului cărților (actualmente LIBREX), 15-17 oct. 1993. Constantin SIMIRAD (atunci, primarul Iașilor), Lucian VASILIU (atunci, director al Muzeului Literaturii), Georges DIENER (atunci, director al Centrului Cultural Francez), Cezar IVĂNESCU (viitor director al Editurii Junimea), Gheorghe POPA (atunci, președinte al Camerei de Comerț și Industrie Iași) Foto: Constantin-Liviu RUSU

Iolanda și Lucian. Iași, 1999, Așteptându-l întru naștere pe fiul Cezar-Ștefan. Foto: Nașul (Constantin-Liviu RUSU)

Conferința Internațională PEN CLUB, Iași, Clubul „Vasile Pogor-tatăl”, martie 2000. Foto: Viorel ARTENE

La Casa-muzeu a junimistului Nicolae GANE (sediul redacției revistei „Dacia literară”), cu fiica Luiza-Maria. Crăciun, 2008. Foto: fiul Cezar-Ștefan

La „Clubul/ terasa trecutologilor”, de la Casa „Nicolae Gane” (redacția „Dacia literară”), cu Ileana MĂLĂNCIOIU. 28 mai, 2011, Iași. Foto: Florin LĂZĂRESCU

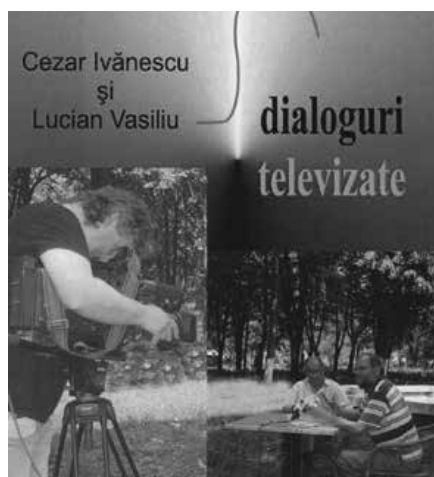
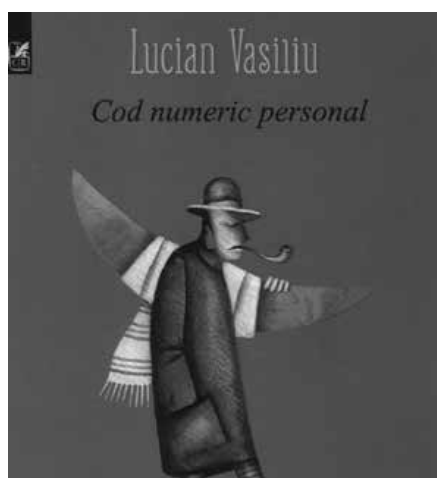
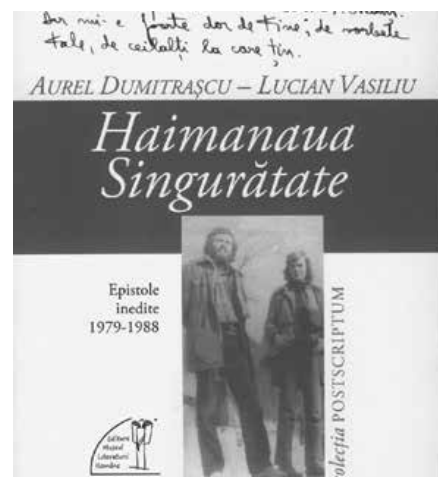
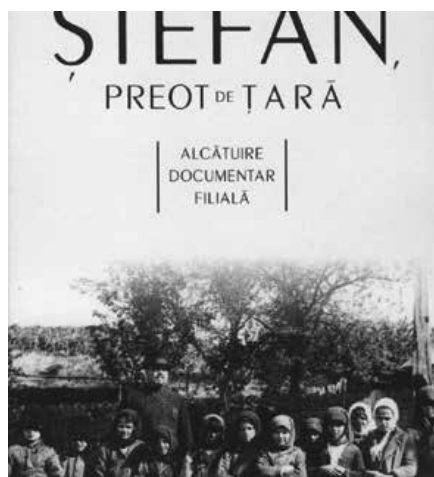
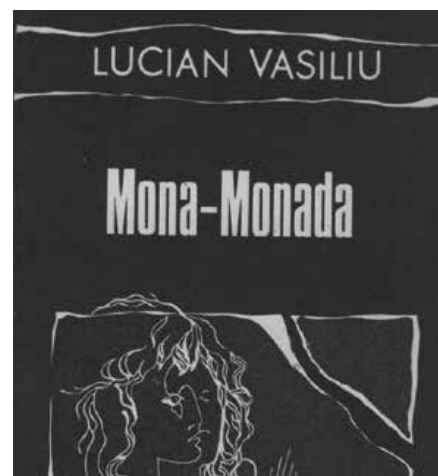
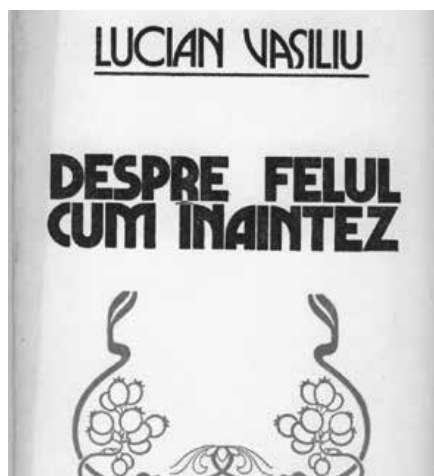
Botoșani, 15 ianuarie 2010 – Zilele „Eminescu”. Leo BUTNARU, George VULTURESCU, Lucian VASILIU. Foto: Ionică MOLDOVAN (Satu Mare)

Iași, apartamentul din str. Tudor Vladimirescu. Tatăl, mama și fiica Luiza-Maria. Decembrie 1985, de Crăciun. Montaj foto: George PRUTEANU („Doar o poză să-ți mai fac, „Doar o vorbă să-ți mai spun!”)

Iolanda și Lucian Iași, 1982, Foto: Constantin-Liviu RUSU

Aripa îngerului și Șobolanul Bosch

Au trecut, iată, aproape patruzeci de ani de la debutul editorial al poetului Lucian Vasiliu, unul dintre liderii generației '80, în sensul valoric al scrisului său, dar și în cel al susținerii programului estetic pe care această grupare de scriitori l-a propus încă de la ivirea sa pe scena literaturii; conducător de cenacluri, autor de reviste, coordonator al unor festivaluri de literatură (ori mereu în staff-ul lor), staroste peste cei vii (citiți, sfătuiți, răscitiți în manuscrise) și peste cei de ieri (la muzele pe care le coordonează), Lucian Vasiliu are, în mod cert, o personalitate distinctă în poezia de azi, a reușit să-și găsească, încă de la debut, registrul, tonalitatea și temele proprii de explorare a unui univers interior temeinic structurat în literatură – o „monadă” ușor de recunoscut în peisajul atât de divers al liricii și epicii noastre contemporane. Cele șapte cărți de poezie – **Mona-Monada** (1981), **Despre felul cum înaintează** (1983), **Fiul Omului** (1986), **Verile după Conachi** (1990), **Mierla de la Casa Pogor** (1994), **Dincolo de disperare** (1995) și **Lucianograme** (1999) – au fixat un anume fel de a scrie în orizontul unor teme majore, identificate mereu într-un/dintru ale sale. Contemporan și „combatant” pe aceeași baricadă, în anii '80 cu Florin Iaru, Magda Cârneci, Ion Stratan, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Iova, Nichita Danilov, Gellu Dorian, „textualismul” lui Lucian Vasiliu este bine temperat, poezia din primele volume structurându-se în jurul unor teme dominante și al unei geografii a spațiului înțeles ca re-prezentare poetică. Există, mai ales în **Mona-Monada**, **Despre felul cum înaintează și Fiul Omului**, o „monadă” a acestui spațiu, la constituirea căreia participă câțiva indici specifici – „strada Independenței”, Moldova, „biserica domnească din Bârlad”, „biserica parohială”, Casa Pogor, muzeul –, conturând prin ceea ce aș numi o *poetică a vederii*; verbul „a vedea” și elementele sferei sale semantice (ochiul, lumina, orbul) apar în aproape fiecare „monadă” a acestor cărți, desemnându-i alcătuirea și semnificația în ordinea existenței înseși, dar și a actului scriptural: mai întâi, poemul este imersiune în spațiul de dincolo de vedere, în ceea ce este încă nefiind: „Nu existam ca vedere./ Orb în capelă,/ în măruntaiele cronometrelor/ (imersiune în amintire prenatală:/ Dare de seamă despre oștirile, imperatoarei,/ tabernacolele Marelui întuneric./ Dare de seamă despre mâna unui mort)/ ... Fiu al omului, în așteptarea omului./ în brațele unui prelat orb./ Ca mai apoi să mă târăsc în defileul/ cu fragi sălbatici/ Lumina scădea în opaițe. Auzeam șoarecii/ prin cămări, în căutarea/ uitatelor testamentele ale/ grâului/ Dedat marilor ascultători,/ descifram/ pergamentele inexistenței”. Despre această stare de dinaintea de asumarea vederii este vorba în **Fiul Omului**, inexistența fiind asociată orbirii, poemul însuși, ca efect al vederii, constituind un mod al viețuirii. Cealaltă deschidere pe care o provoacă vederea este textul, numit încă de pe atunci *lucianograma*, actul scriptural: „Fulgere reci/ în orbitele ochilor/

în care se nasc/ lucianogramele/ Vino tu/ l-olandă a lalelelor roșii/ și aruncă în aer/ trupul meu de arlechin”. Acestei poetici a vederii îi sunt circumscrise temele esențiale ale acestor prime trei cărți de poezie. Cea dintâi este *tema fiului*, a celui așteptat; fecundarea, nașterea și „adierea” ființei din spre neființă sunt „evenimentele” poeziei lui Lucian Vasiliu: pântecul, cavitatea, spațiul germinăției reprezintă *monada* vieții și textului acesteia: „Cu vechii greci dau târcoale/ pântecului tău ocult/ căci se va naște Fiul/ și voi trâmbița trei zile/ Cu vechii greci îți dau târcoale/ când aerul/ e zeul cu mii de fețe/ însămânțând tristele femei/ căci se va naște Fiul/ și voi plânge/ trei zile/ înainte de-a mă naște”: viețuirea se confundă cu „monadologia”, nașterea fiind – cu vorba poetului – „înărmurare” a arborelui genealogic pe care îl invocă în poezia ce dă titlul volumului și într-un poem, altfel semnificativ, **Mama**. Cealaltă temă, a *cărții*, cu o lungă istorie în scrisul lui Lucian Vasiliu, se structurează în jurul „Marelui Terfelogar”, a custodelui de scrieri, a scribului, trasând în tușe subtile un *spațiu al descifrării* (vederii), care se confundă cu biblioteca și muzeul: existența și cartea, fluxul realului, în ceea ce are el definitiv, implacabil, și biblioteca, efemeritatea trăirii și „eternitatea” textului (atât de relativă, însă!), vederea și orbirea, lumina și întunericul, *ceea ce este fiind și ceea ce este nefiind* – acestea sunt elementele care marchează structura de profunzime a literaturii lui Lucian Vasiliu, unde suverane rămân fascinația scrisului și miracolul vieții: „încă mai ninge peste vechi imperii./ E crudă inserarea în ruga mea/ în care-ngenunchezi cu foștii principii/ Puzderii, în ochii tăi se-aprind/ morțile-ntâmplătoare/ prin care am trecut și noi, cândva.../ Ascultă, nu mă întreba/ te-nsămânțăm, tăcuți și orbi, târziu/ eu, tatăl meu și fiul care am să fiu”.

Zona de identificare a poeziei primelor cărți – acel spațiu al descifrării ființei lăuntrice – se lărgeste considerabil în **Verile după Conachi**, prin asumarea a ceea ce am numit, cu alte prilejuri, *tema medievală*, una dintre structurile importante ale literaturii noastre contemporane, prezentă, de pildă, în scrisul Anei Blandiana, al lui Ștefan Agopian și Dana Dumitriu; poetul trăiește în viziunea unui trecut care se plasează în Evul Mediu românesc, nivelul imagistic al multor poeme din această carte cuprinzând hrisoavele, vechile curți domnești, cancelariile, vitraliile, scoarțele, schița unor destine care capătă, ca peste tot în poezie, o valoare simbolică: „Fete frumoase din preajma vechilor curți domnești/ voi ați fertilizat populațiile migratoare/ ale sturzului, cocostârcului, pelicanului/ voi i-ați chibzuit pe nechibzuiți –/ adânc sub glie ați îngropat scitul și cumanul,/ ugricul și gotul/ Voi ați sărutat mâna mortului, i-ați spălat fața,/ ați răbdat piatra pe piept și pruncul străin în pânțele. În brațele voastre ați momit/ fulgerul și curcubeul,/ ați consolidat dealul cu meri și clopotnițe./ Fete frumoase din hrisoave, din cancelarii,/ din vitralii, din

scoarțe – chipuri de piatră/ în larma războaielor de țesut/ în larma viermilor de mătase.../ Bucură-te, tu, cea târâtă în exil, tu, cea străpunsă/ de săgeata infidelă, tu, cea silabisind în chirilică/ numele morților, tu, umilito de sârma ghimpată,/ tu, născând în zdrențuită pătură de campanie,/ iasomie, crin, roșie orbită...“ (**Fulgerul și curcubeul**). Figura tutelară a acestui teritoriu liric, precis delimitat în spațiul muzeului, străbătut însă de viziuni – secvențe ale unui film prea vechi, în care se pot recunoaște cu greu *semne și simboluri* –, rămâne *bufnița* „ca o icoană veche/ salvată din cine știe ce incendiu“. Viețuind printre icoane, risipindu-se în lucruri vechi, în „versul desuet“, diacul rimei făcând slujbe în „vocala devenită schit“ se lasă cuprins de sentimentul trecutului, al unui *anume* trecut, care numai la Iași, lângă **Galata, Golia**... se poate simți: „Mă risipesc în versul desuet/ ca un sultan printre fecioare hâde,/ candid ca Mășkin într-un menuet/ în care partenerul este gâde./ Conviețuim, el-gâde și eu-fiară,/ într-un amurg de ceață fascinant,/ de ciută blândă care-mi înfioară/ încheieturile de discopat amant/ Aborigen și tandru, perimat/ cu adjectivele-n derivă, la atelajul doamnei înjugat/ addendă la o vară costelivă/ Mă risipesc în lucruri, inimic/ de crucea proprii limbe răstignit./ Între Galata, Golia, Ciric/ trag clopote cu fratele hittit“. Durerile lombare pe care le acuză seria poemelor intitulate **Discopatie** (unsprezece, la număr) nu sunt decât semnele prăbușirii în acest „lihtis“ și în această „melancolie“ – cu vorbele Principelui lui Eugen Barbu –, care se potrivesc perfect stării dominante din poemele lui Lucian Vasiliu; iar invocarea logofătului Conachi, în titlul volumului, ca și în multe texte din sumarul său, reprezintă încă un semn sigur al sursei și „calității“ amintitului sentiment al trecutului: „Îți scriu la ora matinală/ în templul meu: o scorbură hirsută/ prin care mă preambul (– a câta oară)/ mai numărând creșterii dintr-o sută/ Îți scriu/ cu mucul unui plumb nătâng/ care se plânge de dureri lombare,/ pe când în ochiul meu ca-ntr-un crâng/ se cuibărește viermele-teroare./ Cu logofăt Conachi-ți scriu psaltire/ într-un hambar cu pravili și cu damigene,/ într-un extaz de multă viețuire/ prin crengele fecioarelor aborigene./ Și o să-ți scriu cu degetele oarbe/ în fiecare zi câte un text hilar,/ între elogiul celei care soarbe/ sângelui meu și ultimul hotar...“ (**Discopatie XIII**). Ludic, una dintre caracteristicile cele mai evidente ale poeziei lui Lucian Vasiliu, se lasă contaminat, și el, de lihtis și melancolie; jocul se desfășoară în marginea unei anecdotic fine, în care se pot recunoaște figuri și locuri din urbea moldavă: autoportretele și poemele închinatelor celor din preajmă sunt ale unui „fidel muzeograf“ care cultivă o autoironie subtilă, cu ascuțituri amintind de vechii Arnoteni ai Țicăului, Ion Creangă și Mihai Ursachi: „Sunt trist/ când vesel aș putea să fiu./ Vetust, conachian, candriu/ prin amfiteatrele bătrânului Eschil/ Adjectival și anacronic,/ deținut/ în patul unde astăzi, mut/ sunt pacientul nerăbdării tale/ Ludic/ precum motanul nostru, Roy/ rostogolesc/ un ghem de zaruri/ din viață-n viața de apoi...“ (**Discopatie II**). Câteva rare tresăriri ale autorului lucianogramelor din **Mona-Monada**, aflat altădată în așteptarea „baiaderei“ (Așchii, atât a rămas din vechile și zglobiile monade), împlinesc profilul unei cărți *de trecere*, în care stările dominante rămân lihtisul și melancolia, surparea între malurile unui timp ocult: „Mi-e trupul

locuit de un alt trup./ Mi-e sufletul corabie deșartă –/ visez la umbra domnișoarei Krupp/ cu viziera ruginită, spartă./ Eu, caligraful unor zile faste/ într-un oraș sciatic și divin./ mă tăvălesc prin pajiștile aste/ în așteptarea celor ce nu vin./ Fac tumbe prin sintaxe marginale/ și iarăși tac și iarăși mă ascult –/ postmodernist al inserării tale/ mă surp cu malurile unui timp ocult“ (**Postmodernist**). Tema medievală – o dovedește și acest volum al lui Lucian Vasiliu – reprezintă una dintre structurile de acum ferm articulate ale postmodernității câmpului cultural românesc.

O componentă esențială a poeziei lui Lucian Vasiliu este *insurgența*; iar dacă modalitățile de manifestare a acestei caracteristici au putut fi detectate cu relativă ușurință începând chiar cu volumul de debut, **Mona-Monada**, autorul făcându-le mereu transparente, spațiul acțiunii și reacțiunii insurgenței a rămas într-o oarecare măsură neclar până acum și din cauza cunoscutei pendulări a poemelor, în viziunea cititorului calificat, între viață și text, între trăire și hârtie. Din acest punct de vedere, antologia **Dincolo de dispărare** a lămurit lucrurile: „M-am născut la -24°, în cea mai friguroasă/ în cea mai frumoasă iarnă de după 1944./ Lupii urlau în rânile Europei./ Eram chel: tata mă poreclise Lenin –/ semănăm cu un cătun/ înzăpezit în Siberia/ la naștere, vesteam un an bogat în recolte,/ un an de export masiv./ Sufletul îmi era un biet suflet –/ țin minte orologiul în care viețuiam,/ gândind timpul probabil/ Mama era singura femeie din lume:/ habar nu aveam de metafizică de funie alcool/ magie femeie sinucidere/ La -24°, în cea mai friguroasă,/ în cea mai frumoasă iarnă de după 1944“ (**8 ianuarie 1954**). Cu luciditate, fără iluzii, ironic și cu un acut simț al jocului, poezia lui Lucian Vasiliu structurează un *discurs subversiv*, despre care am mai avut prilejul să vorbesc și în cazul altor poeți și prozatori; cândva, se va impune necesitatea unei analize amănunțite a acestui tip de discurs literar, specific literaturii noastre contemporane. La Lucian Vasiliu, textul subversiv dobândește accente dintre cele mai explicite – fără a ajunge însă la pamflet –, valorificate mai ales prin planurile vizualizate de perspectiva ironică asupra realității: „Scriu pe acoperișul blocului de gheață –/ noaptea, sparg lemne unei foste actrițe de circ/ Ador sintaxa confuză, incongruența./ Scriu până la epuizare,/ în numele unei acute lipse de Prudență./ Practic yoga între literele L și V,/ saturat de convenții inerții certitudini/ Urc pe cal și nu mai pot coborî/ semnez tratate de pace cu heruvimii,/ pătrund cu glonte în carnea noastră:/ «eu sunt tot ce vei vedea vreodată»“ (**Yoga**). Zona de manifestare a insurgenței și, implicit, a discursului subversiv este *poemul* însuși, actul de a scrie, de a fi original, împotriva unei realități uniformizante a cuvântului programat și a gestului dinainte știut. Figura centrală a poeziei lui Lucian Vasiliu este chiar textul care dă seamă despre propria sa geneză și care, prin aceasta, fixează tiparul nou al realului; poezia lui Lucian Vasiliu, în pofida unor aparențe, nu lucrează cu „realități“: ea reproduce *facerea* subiectivității, a lumii și a textului, strecurându-se prin discreta fereastră pe care o deschide poemul în conglomeratul inform al realului. Nu imaginea (desenul) interesează aici, cât locul și modul ivirii sale, *țeserea* covorului, adică. Altfel spus, importante nu sunt secvențele, ci panglica filmului voalat pe care

se înșiruie acestea: „Următoarele cuvinte pe care vreau/ să le scriu/ îmi pregătesc un ștreang de zile mari/ Până dimineață mai sunt câteva ceasuri/ și/ alte câteva sute de inchizitori/ se vor naște/ dar nouă nu ne pasă/ noi visăm la sublimele măicuțe,/ noi scriem când gura lor roșie/ sărută arhangheli din icoane“ (**Până dimineață**). Monada – cuvânt simbol al poeziei –, dar și stampa, sigiliul, secțiunea, diapozitivul, amprenta, lucianograma sunt termeni frecvent folosiți pentru a desemna acest decupaj al realului; totodată, acestea sunt semnele distinctive ale exteriorității și subiectivității, conturând o lume artificială, făcută, ca o pânză de păianjen care ține captivă ființa, amânând – făcând încă mai terifiantă – clipa devorării. Acest mod de a scrie despre o lume casantă opune „natura“ (identificată, adesea, în geografia particulară a spațiului moldav, ieșean și bărlădean) imaginii sale din oglinda „culturii“: aceste *oglinzi paralele* descoperă în focarul lor clipa când semnele de viață își dezvăluie inconsistența, artificialitatea: „Luna alcoolică în ceață./ Planetară și rece/ femeia desenează/ șarpele falie/ Dangătul clopotului/ se propagă solemn./ Departe,/ sfinții mor în strane obscure/ Cavaleri cu vizieră/ sfășie pânza“ (**Diapozitiv**). Poe-mul își anexează realul, i se substituie, repetând modul „ființării“ sale; semnificative, titlurile transpun complicatul joc al imaginilor din oglinzile paralele, procesul curgerii „semnelor de viață“ în – cu vorba altui poet – diapozitive dintr-un vis agitat: **Monadă** (optsprezece poeme cu acest titlu), **Stampă**, **Secțiune**, **Stele reci și precare**, **Mesaj**, **Tren personal**, **Diapozitiv**, **Frumoasa corabie**, **Alunecări de teren**, **Dispărut**, **Pășune**, **Edict**, **Un loc anume**, **Expoziție de grafică și pictură**, **Amprentă**, **Eladică**, **Sigiliu**, **Duminică**, **Narațiune**, toate „semnele de viață“ și toată „natura“ nu sunt decât aparențe ale unei lumi artificiale, decolorată și mecanică. Poe-mul este spațiul în care se produc exercițiile de stil ale realului care se exprimă liber, la fel de neprevăzut pe cât este teritoriul său de origine. Iar acestui raport al semnului cultural cu cel provenind din „viață“ îi corespunde *relația activă* a textului cu cititorul său; în esență, o relație de forță pentru că întâlnirea nu e una dintre „activ“ și „pasiv“, ci între doi *creatori*: „Se lasă umbra cu masca ei de fier/ peste masca mea de ceară/ N-a mai rămas nimic, din tot ce ai făcut!/ (acestea îmi sunt dictate acum/ la mașina de scris)/ Timp în care se lasă umbra/ cu masca de cenușă/ peste masca mea de ceară/ peste gura de aur a schizofrenilor/ Copil născut într-o seară cumână/ rece și ocultă, când se lasă umbra/ cu masca ei de plumb/ peste masca mea de arlechin palid și gol“ (**Arlechin**). Textul și cititorul reproduc, într-o altă ordine, raportul poemului cu realul; cel care citește se (re)produce în text, îl creează, îl exprimă pentru a se exprima pe sine. Aceasta este semnificația unui „elenism al simțurilor“ pe care Lucian Vasiliu îl întemeiază încântându-și poemele ori înfăptuind cutare gest cultural la Casa Pogor, în spațiul perioadei noastre elenistice (care este secolul XIX, „Junimea“ și ai săi): „Acum se face seară/ și iar vin/ zeilor tăi/ să mă închin/ să mi te laud/ și să-ți cer/ icoana/ orbului/ Omer/ să o sărut/ și să te cânt/ pe brânci/ pe coate-naintând/ să o sărut/ și să mă pierd/ cu moartea/ într-un lung/ dezmierd...“ (**Eladică**).

În sfârșit, **Lucianograme** a fixat o altă temă majoră a poeziei lui Lucian Vasiliu; neoromantica temă a trecerii timpului

și a vieții, poate și ca un reflex al (pe)trecerii poetului prin lume, al modificării duratelor, al creșterii inevitabile la „capitolul“ *trecut* și, cine știe?, al „grilei“ de sensibilitate pe care Ibrăileanu o descoperea la bărbatul aflat nel mezzo del camin – este abordată aici, ca în aproape toată poezia sa, într-un spațiu de maximă tensiune a raportului dintre *timp* și *vreme*, dintre ceea ce are, fie și în aparență măcar, aura eternității și biata durată a omului ale cărui lucruri – o călimară, o masă, un pat, un loc (o casă, o bojdeucă sau o simplă placă memorială) –, trecute prin filtrul creației par a se eterniza, descriu ceea ce aș numi *zona de sacralitate*. Ideea sacralității a tot ceea ce e atins de aripa poeziei e mai veche și de intensă circulație de la romantici încoace; o explorează și Lucian Vasiliu într-un poem precum **Anima mundi**, unde erosul e asociat Giulgiului sfânt. Asocierea și, mai ales, „contaminarea“ profanului de către sacru e, la Lucian Vasiliu, una simbolică, iar nu directă (ca la Dan Laurențiu sau Constantin Hrehor); vremea dragostei omului și era iubirii adusă de Iisus se adună în sensurile profunde pe care le are *religia iubirii* în întregul său: spusă în textele sacre, asumată în fapta și creația omului.

Original este Lucian Vasiliu atunci când desemnează *muzeul și biblioteca* drept spații ale jocului dintre timp și vreme; citite de unii (sicofanții, delatorii „cu inima în ghipsuri hibernale, cu fețele hirsute/ cu mâna dreaptă ne-nvățată drept a scrie./ cu gurile incendiate de arhivele imunde“ din **Poezie veche și nouă**) ca pe niște „ocasionale“, poemele cu această temă și cu acest topos (al bibliotecii și muzeului) trebuie să răspundă la întrebarea cât/cum se poate *vedea* aici convertirea vremii în timp, a unei vieți în destin, a duratei unui om în timpul creatorului. Muzeograful și bibliotecarul – figurile centrale ale scrisului lui Lucian Vasiliu – „vând“ (sau împrumută sub forma unei cărți ori a unui obiect) vremea pentru a câștiga timpul, o fac în fața tuturor, încercând să-i aducă, în calitate de „clienți“ sau, poate, la rândul lor, de „negustori“, pe această piață unde se joacă totul. Mai mult, *spațiul propriu* e unul muzeal, de o simplitate simbolică (o cameră cu tavanul jos, cu multă umezeală și mașina de scris alcătuiesc atelierul de potcovit inorogi al poetului), el e abordat printr-un *jurnal liric* (cu datări precise și nume reale), printr-un fel de prozo-poeme pe care, în spiritul lucianogramelor, le-aș numi *muzealogramе*. Aici e vorba de mărul „angelic“, de „inima vechilor cronicari“ ori de „vremea conachiană“, de „sâni antonpannești“, de poeți vii și poeți morți, de captarea izvoarelor atâtor neliniști ale celor care-a u-fost-ieri-fiind-și-astăzi-și-măine, de pietre, case, oameni, călugări pioși, baladiști de curte veche, domnițe și jupânițe; dar, mai ales, în muzealogramе e Lucian Vasiliu însuși, atomizat acolo, cu gândul secret al (re)constituirii sale viitoare, prins în focul crud al temporalității, cu cenușiul prezentului fisurat de lirismul atât de acroșant al imperfectului amintirii din viitor. **Lucianograme** este o carte profundă în care Lucian Vasiliu, la vârsta deplinei maturități literare, oferă spectacolul unic, final al jocului fatal cu temporalitatea. În biblioteca și muzeul său, spații mobile, glisând din proza cotidiană în lirism, în metafizic, se află unul dintre răspunsurile posibile la întrebarea atât de neliniștitoare privind rosturile noastre aici și acum.

Proza lui Lucian Vasiliu din romanul **Să alergăm împreună** (1985), jurnalul de călătorie **Cambei în China** (2000) și din cartea de „proze cezariene“ **Grenade și îngeri**, (2001) nu explică, nu continuă și nu „narativizează“ lirica sa; proza e un alt fel de a-și explora teritoriul asumat de la început, de a exprima inexprimabilul, ființa interioară, adică; în poezie și în proză, Lucian Vasiliu scrie despre sine pentru că, iată, persoana întâi e „singura demnă de atenție și încredere“ (și nu spunea poetul, altundeva, că „eu sunt tot ce voi vedea vreodată“?), pentru că scrisul vine din *cea mai acută necesitate*, în fine, pentru că evenimentele, chiar cele insignifiante, își cer dreptul la exprimare, având, totodată, adaug, deplina libertate de a-și alege felul cum se vor exprima: în poezie și/sau proză. Dacă poezia primelor volume a fost pusă în legătură cu direcția principală de evoluție a liricii generației '80 (aceea ilustrată de Mircea Cărtărescu, Ion Bogdan Lefter, Florin Iaru, Traian T. Coșovei), „mini-romanul“ **Să alergăm împreună** se îndepărta vizibil de nucleul „textualist“, făcând conexiuni secrete cu poezia de mai târziu, aceea din **Lucianograme: Să alergăm împreună** este ceea ce se poate numi un text romantic sau, mai exact, neoromantic, Lucian Vasiliu reluând aici una dintre temele des frecventate de poeții și prozatorii tineri din veacul XIX. Deși sugerează o tematică erotică, miniromanul (și coperta) lui Lucian Vasiliu urmăresc, în principal, figura unui însingurat, chipul ușor convențional al cărturarului abstras, cu obiceiuri ce pot părea ciudate, îndepărtat de lume, prins între rafturile unei biblioteci îngrămădite într-o mansardă: iată figura acestui „ascet“ din zilele noastre: „Nu are telefon, deci nu-l sună nimeni. Nu are prieteni, deci nu-l frecventează nimeni. Nu are o iubită, deci nu-l iubește nimeni. Deschide un minuscul aparat de radio, plasat într-un raft cu cărți, și ascultă muzică simfonică. Vesele, dansează flăcările în vatră. Umbrele lor se înlanțuiesc în cameră, într-o horă a singurătății. Din când în când, mai aruncă pe foc câte o aripă de înger. Afară e frig, e gerul Bobotezei. S-a născut într-o astfel de dimineață. S-a născut înainte de vreme. Își amintește și asta. Are uneori senzația amintirilor prenatale“. Aceste *amintiri prenatale* („M-am născut la -24° în cea mai friguroasă/ în cea mai frumoasă iarnă de după 1944“, spune, mai târziu, poetul) sunt ale unui **Fiu al Omului**, același cu protagonistul unui poem; Abel (numele personajului trimite, firește, la anul din miturile biblice) se naște ca – „fiu al omului“ înainte de vreme, arzând bibliotecă, ieșind adică de sub cupola solitudinii, dintre cărți și încercând să trăiască închipuindu-și că trăiește. Ruptura lui Abel de modul existenței sale anterioare vrea să fie totală; își incendiază bibliotecă, prilej pentru narator de a descrie o mică apocalipsă, schimbă mediul plecând de la o catedră pentru a deveni bibliotecar din convingerea că știința sa de carte, suficientă sieși în mansarda proprietăreii Alma, trebuie să folosească oamenilor: Abel se pregătește intens pentru contactul cu cititorii unei mari biblioteci dintr-un mare oraș. Episodul arderii cărților și tot ceea ce urmează sunt centrate pe o idee dintr-o cunoscută distopie; cărțile dispar (fără ca faptul să fie rezultatul vreunui ordin), în locurile rămase goale din bibliotecă lui Abel apărând citate (din Novalis și Kafka), materia volumelor arse condensându-se în „memoria uimitoare“ a personajului: bibliotecă există pe

mai departe prin aceste citate care „condensează sublima înțelepciune a cărților“.

Romantică este încercarea naratorului de a sugera lumea, de a o crea fără a-i stabili textura, prin simpla descriere care nu vizează *relația*, ci atmosfera, înfățișarea acesteia; naratorul, ca și personajul, privește spațiul epic din exterior fără a fi interesat de modul constituirii sale lăuntrice: un posibil model al figurării lumii este această „aglomerare“ din primele pagini ale miniromanului, amintind de o pagină antologică din **Amintiri din copilărie**: „Sunt borcane de diferite mărimi, de diferite nuanțe, mai șoldoase, mai subțirele, mai hieratice, mai grosiere, mai tăcute, mai zgomotoase, borcane care au trecut prin mii și mii de mâini, aruncate, recuperate, refolosite, ori nou-nouțe, cu etichetă și fără etichetă, elvețiene, chinezești, pentru export, de import, refuzate, acceptate, însingurate, în ordine, în dezordine“. Conectarea la social și depășirea pragului sugestiei încearcă a se realiza prin intermediul unui personaj „opozant“ naturii lui Abel, Cain, desigur; Strabon Preutescu este insul cu experiență, legat în chip definitiv de mecanica existenței, a cotidianului și a relațiilor din planul social: călător, prieten cu oameni din cele mai diverse medii, ospătar și miner, student la mai multe facultăți, tâmplar și scriitor, Strabon Preutescu este „ghidul“ lui Abel (natura sa complementară, Cain din povestea biblică), cel care încearcă să-l „socializeze“ pe cărturarul ascet: rezultatul este însă minim: Abel continuă să-și sugereze realitatea, să o închipuie, fără a pătrunde în dinamica sa și, deci, fără a o înțelege. El rămâne un romantic căruia îi place exprimarea patetică, discursivitatea și lecturile de tipul **Daphnis și Cloe**; deși nu este în dezacord cu lumea, Abel nu se poate socializa pentru că nu reușește să depășească modul romantic – retro – al înțelegerii lumii și al trăirii relației sale cu aceasta: experiența erotică (cu Arma) are același efect ca și legătura „socială“ (cu Strabon Preutescu): dragostea, ca și contactul real cu oamenii, rămâne *aspirație*.

În anul 2000, Lucian Vasiliu și-a luat biblioteca și muzeul și a plecat în China. **Cambei în China** relatează aventura sa (pentru că, în adevăr, este o aventură să călătorești cu trenul și cu avionul pe ruta Iași-București-Zürich-Hong-Kong-Kunming, provincia Iunnan), în care s-a însoțit cu un suport cultural solid, aflat, în bună măsură, într-o „roabă de cărți“ pe care i-a pus-o la dispoziție prietenul Liviu Papuc de la Biblioteca Centrală „M. Eminescu“; între ele, des citați, N. Spătaru Milescu, dar și contemporanul Cornel Ungureanu, precum și cărți de istorie a culturii chineze. Călătorul ieșean nu se entuziasmează dar nici nu cărtește; constată, descrie, face comparații și dacă descoperă „modele“ ori măcar fapte ce merită urmate, acestea aparțin în exclusivitate profesiei sale (de scriitor) și nu mai puțin pasiunii sale (cea de muzeograf, de șef al „Atelierului de potcovit inorogi“ S.R.L. de la Casa Pogor). În China, Lucian Vasiliu e, cu propria-i vorbă, un personaj din romanele lui Balzac sau, mai bine, un Moș Nichifor Coțcariul, ajunși într-un loc unde-i preocupă, deopotrivă, peisajul, lumea contrastelor, dar și fizionomiile întâlnite; acut simț al observației, talent de portretist, mijloace ale unui prozator adevărat.

Într-o anume perspectivă, **Grenade și îngeri** dezvoltă teme pe care le enunța romanul **Să alergăm împreună**; totul

se petrece în lăuntru al ființei, în fața mașinii de scris (căreia în **Exordium. Mașina de scris**, i se închină unul dintre cele mai frumoase poeme/proze) și în realitatea aspră a spațiului unde se intersectează cartea cu viața: epistole, jurnale intime, bilete, cărți poștale, tot felul de mesaje scrise, citate și trimiteri bibliografice – o întreagă papirosferă – identifică spațiul vital al personajelor, „intriga” textelor, carnea, sângele și veșmintele, deopotrivă, paradigma de sensibilitate și strategiile narrative ale celui care se rost(ui)ește începând cu „eu”; cultivând și având încredere doar în persoana întâi, Lucian Vasiliu nu se află la frontierele literaturii, cum zicea, altădată, Silviu Iosifescu, ci chiar în miezul ei. Cartea, cu sensul originar – „scrisoare” –, transcrisă de scrib ori scrisă de sturlubaticul bibliotecar constituie *codul cultural* din care cresc narațiunile cărții, un joc intertextual în care o lume întreagă descoperă aprinse voluptăți. Mai mult încă, scris/cititul e *terapie*; pentru personajul din **Apus de soare. La Văratice** (titlu cu parfum pașoptist, nu-i așa?), cărțile parcurse înseamnă prelungirea vieții: „prin cărțile altora să prelungesc zilele mele”, spune misterioasa autoare a unor scrisori „pedagogice” adresate lui Paul, una din re-prezentările personajului-narator (romanticii îi spuneau *alter ego*). Altădată, în **Potlogarul. Unul, Kafka**, lectura determină alegerea meseriei: „îl citeam pe Kafka, mărturisește protagonistul. Susținusem chiar o lucrare, în liceu, la literatură universală. Agrimensorul lui mă determinase să-mi aleg meseria de operator topograf”. E vorba, aici, apoi, despre gustul de cenușă care rămâne după combustia „miilor de amănunte”, despre agresiunea cotidianului, dar și despre o replică, într-o altă gamă, la corespondența Veronicăi Micle (la Văratice se primesc scrisorile!) cu un alt „Emin iubit”: nu e dragoste aici, cât o relație pedagogică, apăsător moralizatoare. Pentru un alt personaj, Servus, universul e o librărie unde se adună un eros subtil, distilat, fără a fi livresc, fantasmă și utopii, personalități accentuate, oameni care nu admit seria (un nume ieșit din comun, Zveltana în loc de Zvetlana e un semn, primul, al nesupunerii la norma lipsei de personalitate), în sfârșit, multe personaje și locuri *se personalizează* prin chiar însușirile, gusturile, drumurile, opțiunile, bolile celui care le-a ivit din lăuntru al său pentru că toate vor fi fiind ale sale și dintru ale sale: Paul merge pentru câteva zile de relaxare la Văratice, Servus are o discopatie (despre care am citit în cărțile de poeme), câteva proze fixează un topos nou al literaturii/ vieții autorului – trenul –, un personaj citește „romanul prietenului”, *Să facem alpinism împreună* (desigur, **Să alergăm împreună**), proza **Grenade și îngeri** evocă lumea familiară a literaturii și boemei Iașului etc. Dominantă e, în textele lui Lucian Vasiliu, *tema cuplului* (în primul roman, Abel și Cain), fie că e vorba de prietenie – și multe pagini, mai ales în **Grenade și îngeri**, sunt un elogiu adus acestui sentiment ce pare, azi, din alt veac –, fie că focalizează erosul într-o relație antologică, teatrală, tot în proza amintită.

Atinse de aripa îngerului și păzite de Șobolanul Bosch, cărțile lui Lucian Vasiliu desemnează un teritoriu literar care se cere explorat cu atenție și pasiune; e mult soare aici, dar și peșteri platoniciene, cucuta lui Socrate și vinul din pivnițele lui Vasile Pogor, liniștea lui Lao Tse și parabola orbilor

lui Bruegel, poșeta Veronicăi Micle și Cezar, istorii, hârtii, manuscrise, incunabule, lume.

Cărți precum *Sciatică de Copou* (Editura Niculescu, 2010) au, pentru cei care le scriu, dar și pentru cititorii lor, două funcții pe care R. Jakobson și G. Genette le numeau emotivă și de atestare; și asta cu atât mai mult cu cât *Sciatică de Copou* e cartea unui poet, dintre cei mai importanți ai generației '80 din literatura noastră contemporană. Respectând distincția subtilă pe care autorul însuși o face în subtitlul cărții – *Tablete și enunțuri civice* –, poetul și „cetățeanul” își împart, dar nu în mod egal, textele: tabletele sunt ale poetului, ale emoției și incursiunilor în imaginar, enunțurile civice sunt ale unui cetățean enervat, sâstisit de poluarea estetică din jur și de exprimarea, în cuvânt și faptă, de atâtea ori epidemică a contemporanilor săi. „Textele însumate acum sunt rodul unor stări livrești”, mărturisește autorul într-o notă de dinainte de a-și lumina fața; sintagma care adună sumarul cărții – *Luminați-vă fața!* – are și înțelesul biblic, dar și pe cel rimbaldian al iluminărilor, este un îndemn cât o somație, dar și o invitație la călătoria în vis, spre zonele de identificare a ființei interioare.

Astfel, primul text al volumului, *Despre mâini și mâine*, fără mânie, este un poem și un îndemn la bună purtare: „Nu îmi plac mâinile excesiv încărcate cu ghiuluri, brățări, tatuaje (...) Am admirație pentru mâinile caligrafilor mănăstirești, pentru mâinile gospodinelor care pregătesc pâinea și bucatele de nuntă, pentru mâinile care bat toaca și trag frânghia clopotelor de Paști sau de Crăciun, pentru mâinile care aleg bobul de orez, care lucrează lutul și îi dau chip de ulcică, pentru mâinile care întorc, evlavios, paginile cărților, care răsfoiesc, la o cafea, ziarul...”. Din poemul mâinilor în visul bibliotecarului duce calea poetului din *Sciatică de Copou*: în vis și într-o altă lume, cum zicea Virgil Mazilescu, e, de pildă, drumul atestat, de atâtea ori săvârșit spre Ipotești, al unui călător într-un Babel al cărților, în biblioteca din Alexandria ori în aceea a lui Borges, adică între „tomuri scrise pe vreme de ploaie și pe vreme de ciumă, în miezul zilei și în miezul nopții, înainte și după Hristos, în alfabet latin și în cel chinez, pe hârtie filigranată sau piele de vițel, papirusuri și incunabule, ediții princeps și de buzunar, cărți uzate de lectură și volume cu paginile netăiate, semnate de un singur autor sau de un colectiv”: aici, în Visul bibliotecarului, regăsim spațiile poeziei lui Lucian Vasiliu din *Lucianograme*, *Verile după Conachi*, *Fiul Omului*, *Mierla de la Casa Pogor* – muzeul și biblioteca –, dar și figura lirică a marelui terfelogar, păstorul cărților, arpentorul pus să măsoare, să facă ordine în hărmălaia dintre rafturile de pe care „vinde” (sau împrumută sub forma unei cărți sau a unui obiect) vremea pentru a (re)câștiga timpul.

Poetul tabletelor din *Sciatică de Copou* face profeții care se adevăresc despre occidentul european, de exemplu, „care va fi din ce în ce mai mult polonizat, cehizat, bulgarizat, românizat”; și nu s-a „islamizat” Londra, nu a devenit Germania (și) a „instalatorului polonez”, nu s-a „magrebizat” Franța? Alteori, dintr-o distincție fină între timp și vreme poate porni o cercetare academică pentru că, iată, ceea ce observă Lucian Vasiliu în *A ordona dezordinea*, s-a și făcut, fie și în parte: „re-lectura operelor literare majore (prin grila

timp-vreme)“ care „poate constitui un exercițiu spiritual util“ s-a și împlinit în câteva studii substanțiale cu privire la poezia lui Eminescu și proza lui Ion Creangă. Miezul lirismului și ținta cetățeanului se identifică în Sciatică de Copou, cel mai adesea, în ceea ce aș numi Iașul străzilor (și al stărilor) lăuntrice. Apropiindu-se de Iași, ca și de Bârlad sau Puiști (locul nașterii) „cu emoție și pietate“, asemeni lui Vasile Pano-pol, cel din evocările adunate în Volumul Pe ulițele Iașului, Lucian Vasiliu desparte tradiția solidă, cea care dă nume și identitate locului de contemporaneitatea de atâtea ori vul-gară, ignară, epidermică (un cuvânt des folosit de autor în legătură cu ceea ce e azi, aici și acum). Iașul adevărat al lui Lucian Vasiliu, cum cel „văzut“ altădată de Eminescu de la Râpa Galbenă, e al turismului cultural, al călătoriilor imagi-nate, pe jos sau într-o caleașcă visată; astfel: „Vă invit să pre-umbლაți, experimental, într-o seară poetică, în spațiul numit «Insula vechilor junimiști» (spațiul cuprins între Piața Emi-nescu, Muzeul «Pogor», Institutul «A.D. Xenopol», muzeele «Topârceanu», «M. Kogălniceanu», «Petru Poni-Cernătescu», «Ion Creangă»). N-ar fi exclus să vă întâlniți cu Veronica Micle sau cu I.L. Caragiale. De ce nu, cu Val Gheorghiu sau cu Alexandru Zub...“; sau altfel, în „trăsuri trase de cai“, pe la (muzele) Sadoveanu, Creangă, Pogor: pe jos, pe bicicletă sau în trăsură, în imaginar sau, mai bine și mai practic, prin literatura care rămâne „vehiculul cel mai accesibil al secolu-lui nostru“, în istorie și lângă crengile de liliac de la Casa cu turn din Copou, în copilăria basmelor de la Bojdeucă ori la „Junimea veselă, spirituală, verticală a lui Titu Maiorescu, P.P. Carp, Eminescu, Nicolae Gane, Negruzzi...“.

În fond, drumurile lui Lucian Vasiliu din Sciatică de Copou sunt căile poeziei și poetului pentru că, iată, rostu- rile adânci ale ființei se adună în structurile de profunzime ale lirismului: „Cine se îndepărtează de poezie (reflecție, meditație, esență) se rupe de el însuși, de arhetip, de limba maternă, de sensurile majore ale existenței. Va trăi banal, tern (iar nu etern). Din perspectiva receptării, numai un spi- rit lenș o poate refuza, dând vina pe vocabula nu înțeleg... Revenirea la Cântarea Cântărilor e rodnică mereu. Există poezie pentru fiecare cititor; poezie incifrată (pentru iniți-ați) dar și poezie accesibilă, cantabilă, ușor de memorat, de reprodus. Cine nu-l poate gusta pe Ion Barbu, poate apela la G. Topârceanu. Cine nu-l «înțelege» pe Nichita Stănescu, se poate desfăta cu volumele lui Cezar Ivănescu. Cine nu are acces la T.S. Eliot poate apela la François Villon sau la logo-fătul Costache Conachi...“ Fără poezie, spune Lucian Vasi-liu, „lumea noastră ar fi fără relief“, iar Cezar Ivănescu îi răspunde, ca într-un efect de ecou controlat, în admirabilul Dialog inedit cu poetul Cezar Ivănescu, astfel: „Când citești din Eminescu, simți fluidul creației cum te trimite la o epocă mitică, în care poezia era și muzică, și religie, și povestire, și îngânare de vorbe magice, te trimite automat la acel spațiu de la începutul timpurilor“.

Tabletele poetului și „enunțurile civice“ ale „cetățeanu-lui“ din Sciatică de Copou au o invariantă: recursul la tra-diție „într-o vreme fatal globalizatoare“, cu expresia unui „naționalism“ curat, bine ancorat și articulat, fără excese reto-ricice și formulări găunoase, fie că vorbește despre o expozi-ție de fotografii a lui Ion Cucu de la Muzeul Literaturii din

București, despre simpozionul național dedicat monumentu-lui, de la Muzeul Unirii din Iași, despre Jurnalul lui Teohari Antonescu, despre Drag de Dragobete ori Capitală-provincie, centru-periferie...; locul comun și expresia „cariată“ sunt ale unei contemporaneități epidermice, „câmpul fertil“ e al tra-diției, rosturilor profunde și al poeziei. Asta ne învață, între altele, convorbirile cu Cezar Ivănescu din finalul cărții; vre-murile și împrejurările biografice n-au îngăduit să se fina-lizeze într-o carte care promitea să fie ceea ce s-ar fi putut numi Cezar Ivănescu par lui-même și, deopotrivă, Lucian Vasiliu par lui-même: (auto)portrete în oglindă ale unor sub-stanțiali poeți contemporani.

Douăzeci de ani au trecut de la apariția ultimei cărți de poezie a lui Lucian Vasiliu; în **Lucianograme**, lasă spațiile sale de identificare, biblioteca și muzeul, sub cheie, pentru a căuta zona de sacralitate a liricii, rugăciunea sa profană, cum spune Abatele Brémond. „Pîndind“ poezia, Lucian Vasiliu a rămas în papirosferă, tipărind, es-timp, un jurnal de călăt-o-rie, **Cambei în China**, o carte de „proze cezariene“, **Grenade și ingeri** și una de eseuri, tablete, notații, **Sciatică de Copou**, care implică și explică poetul, dar nu-l exprimă, apoi, (pe) trecîndu-se editor de cărți la Editura „Junimea“ și al revis-tei „Scriptor“, rămînînd între terfeloage și manuscrise, astfel încît, cel mai recent volum de versuri, **Cod numeric perso-nal** (Editura Cartea Românească, 2018), (re)deschide „rana“ poeziei, chiar dacă pe „mal hellespontic“, într-o scufundare solemnă în candela cu ulei de măsline; candela plină din poemul **Discontinuu** e aceea, se spune în canon, a smere-niei și credinței, dar și a poeziei al cărei „spectacol“ merge mai departe, ne avertizează poetul. Unui cititor grăbit, pier-dut în spații virtuale, **Cod numeric personal** i-ar putea părea o carte cu prieteni și un jurnal de călătorie în toată lumea; în fapt, drumurile lui Lucian Vasiliu se pregătesc printr-un ritual al scrierii, lecturii și citatului („Am pregătit pentru drum:/ condeiul și cerneala/ stindardul cu ursul Koala./ masca hirsută de viking./ citatele favorite/ din Lao Te King/ Precum și/ lista cu numele celor pe care i-am pierdut/ după ultima noastră călătorie la Efes/ Pentru ei aprindem focul de tabără/ cu poemele noastre intraductibile“ – **Răspuns la invitația arhanghelului Gabriel**), se asociază cu prietenii care sînt martorii trans-figurării peisajului, locului văzut în topos, în simbol și paradigmă. Spre Iași de la București, în gara Bîrlad – Baaad, spre Ineu, în munții Rodnei, în tovă-rășia celor „trei pelerini“, spre Valea Vinului și a celor „trei bărboși“ la Cîrlibaba, spre Blaj, Chișinău, Alba Iulia, într-o cameră de hotel italian de „patru stele“, la Vama Veche ori la Freiburg, cu Elsa și Paul Miron, la Cluj, cu Ion Mureșan, Ion Pop, Adrian Popescu, Marta Petreu, în drum spre „ținti-rimul blagian“, un drum prin București cît istoria sa literară, în China, la Efes, într-o nostalgie a Sudului grec și fanariot, din dragoste de balcanism, cu Bosfor, Lesbos, Corint, Milet, Homer, Orfeu, Aristofan, Socrate, dar și într-o traversare a României de Est, cum îi spune Basarabiei, oriunde în lumea largă pînă, înapoi, acasă, pe strada Lăpușeanu din Iași. Dar drumurile lui Lucian Vasiliu sînt ale visului, întîmplări cu poeți și (re)întîlniri cu poezia însăși („Astfel m-am înțeles cu poetul turc Mustafa Kôz/ într-o seară macedoneană/ sub cerul cînd vînat, cînd roz/ El gîngurea hitita/ eu îi ofeream

răsărită“, se spune în **Harababură...**), pe trasee care cuprind lumea, în geografia ei, chiar, pentru că acesta e universul omului de hîrtie, cum îi spunea R.Barthes, care poartă cu el „vetusta călimară pecenego-cumano-avară“, atelierul de potcovit inorogi, un pergament din Biblioteca din Pergam, terfeloage de la „casa primarului junimist Vasile Pogor“; pe drum, poetul învață „arta umbrei de a însoți mișcarea“, cum se spune în **Arta umbrei**, dar, mai ales, calea spre înalt, spre un dincolo al tuturor speranțelor; „Să urci/ dimineața, spre Ineu/ să crezi/ în izvorul/ rostogolit printre cirezi/ Roșie apa, roșie piatra, roșie ziua/ Celor trei pelerini/ în Valea Vinului – VAVI/ În loc de toiaș:/ băț de alun./ În loc de merinde:\ mure, zmeură, fragi.../ – Încotro, heruvimilor dragi?/ – Mergem să zidim/ pod de fag și de piatră,/ dinspre scund spre înalt,/ dinspre acest tărîm spre celălalt...“ (**Pelerini în munții Rodnei**).

Lucian Vasiliu, lîngă, poate, Liviu Ioan Stoiciu, Traian T.Coșovei și alți cîțiva optzeciști, rămîne un poet care știe și poate să „topească“ un eveniment, un nume, un fapt din propria biografie, un „biografem“, cum îl definește amintitul gînditor francez din secolul trecut, în materie poetică de înaltă valoare estetică; omul de hîrtie din **Cod numeric personal** se însoțește pe drumurile sale visate într-o visare a visărilor, adesea, cu figuri lirice din palpitul vieții – semne poetice -, mama, „suprema liniște“, închizând, sfioasă, „poarta cimitirului din deal“, tatăl, „apicultor interbelic“, preot cu școala la Cernăuți, Bunica din Bîrlad, cît istoria veacului românesc trecut, cum se vede în **Bunica în Primăvara de la Praga** și, încă mai mult, Cezar, fiul și Don Cezar (Ivănescu), ușa casei parohiale de la țară, în alte lucianograme, după volumul cu același titlu din 1999, ca în acest poem care restituie o istorie, de la Costache Conachi din Tecuci, pînă azi, într-o manieră cu totul originală, unind biografia cu bibliografia într-o colecție de chipiuri: „Basca mi-a fost dăruită în copilărie/ de prozatorul John Steinbeck/ Șepcile au aparținut proletarilor din familia mea/ păstrează vizibile pete de singe/ rezultate din nenumăratele conflicte de stradă/ Pălăria de apicultor/ a uzat-o tatăl meu interbelic -/ a fost cumpărată la Cernăuți/ în vremea studiilor sale interbelice/ Casca de soldat a bunicului/ a fost salvată în vremea/ asaltului de la Soroca, pe malul Nistrului/ Beretele,/ tichiile,/ turbanele,/ țilindrele,/ mitrele/ au fost achiziționate cu diferite ocazii/ de la tîrguri, talciocuri, bazare/ Coiful de carton/ datează din perioada în care jucam rolul lui Don Quijote/ pe scena școlii/ Caftanul l-am primit premiu literar la Tecuci/ este replica celui purtat de poetul-logofăt Conachi,/ / pe cînd se pregătea să candideze la tronul Moldovei/ Căciulița de noapte a aparținut mătușii/ lui Vasiliu-Birlic/ cealaltă, bunicii lui Vasiliu-Bacovia/ Boneta este moștenire de la medicul – scriitor/ Vasile Voiculescu/ din vremea cînd slujea la Spitalul militar din Bîrlad/ Fesul lui Ion Alui Caragiale a fost achiziționat/ la o licitație publică,/ după căderea Zidului din Berlin/ Jobenul mi-a fost dăruit de Matei Vișniec/ la plecarea lui definitivă din țară -/ locuia la demisol,/ pe strada Galați din capitală/ Cușma lui Moș Nichifor Coțcariul/ a fost purtată un timp de patafizicianul Luca/ descrierea colecției va continua/ după o pauză de cafea armenească...“ (**Declarație de avere: colecția de chipiuri**).

Omul de hîrtie este figura poetică tutelară din **Cod numeric personal**: el se naște în imaginarul limbilor vechi, zise

„moarte“ (pe un „Văzduh cu pictograme și rune,/ în alfabet hitit, ebraic, etrusc,/ biblioteci în templul Soare-Apune“), printre bărbați recitînd poeme persane și fecioare învățînd neo-greaca, îngrijind biblioteci fantasmatiche ori din legende, are o viață prenatală, în placenta maternă, unde i se scrie destinul și de unde vede inima „ca o hartă veche“ și o „clepsidră de Cuvinte“, care e încă plină de nisipul ce, curînd, va începe să curgă inexorabil pentru că, ieșind din pîntecele matern, omul de hîrtie învață că va muri. Biografemele sînt, toate, ale omului hîrtie; un drum în Basarabia e blocat de un tanc „împodobit în pagini de manuscrise“, prin văzduh, zboară „roiuri de litere/ Cifre, silabe, sintagme, versuri, versete, pasaje“, bizara, dar atît de originala **Simfonia a 14-a sau lista lui Vladimir Putin** care e o imensă Carte în formă de Cruce, pe ea, cu Ana Blandiana, Adrian PO(pescu) și Gabriel CHI(fu), la Chișinău și Odesa, umbra lui Pușkin, în Tecuci, logofătul Conachi, figură mereu prezentă în lirica lui Lucian Vasiliu de la volumul **Verile după Conachi** din 1990, poeții chinezi, traducători, tot timpul, neuitatul magistrul Mihai Ursachi, Iustin Panța, descoperind pe François Villon în pivnița din Chintelnic a lui Ioan Pinteaa, „îngerul de la Bistrița“, în muzeul din Bacău al lui George Bacovia, „împreună cu muzeograful ovidiugenarian“, trăindu-și erosul cu o femeie care îi așază cărțile în bibliotecă în **Bibliografie (II)**, în „arena cu tropare“ a paginii albe, primind, drept semn de carte, o foaie de dafin, într-un poem de Apollinaire ori o violetă de Parma în niște **Exerciții Tai Chi**; omul de hîrtie, vegheat de un înger blond, „rebel și pauper“, în atelierul său de înfiat litere, are și o livadă de unde Grigore de Pererita „culegea silabe, vocabule, consoane/ verzi, maro, negre“: dependent de înțelesul frazei, care, cînd îi scapă, întrerupe brutal comunicarea cu sine, omul de hîrtie visează astfel: „În prima noapte de Sabat/ l-am visat/ în plin Ev Mediu/ pe Mitropolitul Dosoftei -/ traversa înot rîul Bahlui/ și etimologiza: Vaslui,/ Calmățui, Covurlui,/ Hurjui, Burlui.../ În a doua noapte/ l-am visat pe poetul-logofăt/ Constantin (Costache) Conachi./ Citea, cu evlavie,/ psalmii traduși de Mitropolitul Dosoftei/ În a treia noapte/ m-am trezit onorat cu distincția/ «Cavaler danubian»/ Promiteam bunului meu tată interbelic/ să-mi cumpăr o mîrtoagă/ să traversez cu ea Europa/ Să revin într-un tîrziu/ pe malul Dunării/ cu umbra lui Don Quijote/ în chip de lance/ oglindită în apa Ba(c)hului“ (**Legămînt danubian**).

Nu în ultimul rînd, **Cod numeric personal** e cartea unui bairam lingvistic, unde Lucian Vasiliu decupează denumiri din limbajul birocratilor – cod numeric personal, declarație de avere etc. -, căutînd joaca și jocurile lingvistice, într-o creativitate lexicală remarcabilă, acroșantă, fermecătoare. **Cod numeric personal** e și o carte ludică pentru că, aici, poeții, tovarășii săi de drum, se joacă, inventînd o nouă „disciplină a cititului“ ori rostogolesc un ghem de cuvinte în „chip de balon“; în sfîrșit, Lucian Vasiliu trimite către „fratele cititor“ poeme de o tristețe adîncă, într-o melancolie care lasă loc surpării ființei și, deopotrivă, speranței sale, împăcării cu toate ale lumii; „Eu sunt tată,/ tu ești fiu,/ eu pe ducă/ tu zglobiu/ Fiule/ zglobiu/ Cezare,/ seara suflu-n lumînare/ și mă-ntreb de moartea are/ cui/ să-i spună/ rugăciunea, / la culcare“ (**Lumînare – I**).

Un scriitor demn

N de crezul său

Nicolae Breban e un scriitor demn de crezul său. S-a scris mult despre megalomania lui, în fapt, orgoliu firesc de scriitor. Îmi aduc aminte cu un zâmbet de ce-mi spunea Petru Ursache, discutând despre orgoliul său supranormal: „Breban e mai orgolios decât Apusul și-i bine că este așa.“ Asta pentru că prozatorul a luptat și luptă cu superbie pentru locul demn al scriitorului în lumea literară, pentru locul demn al cărții în viața noastră cea de toate zilele.

Cei mai grosieri l-au etichetat grandoman, plin de umori și de ifose. Oficiosul „Evenimentul zilei“, prin gura Mirelei Corlățan, a decretat: „Cele 15.000 de pagini publicate de N. Breban vor fi acoperite de valul înfumurării și al slăbiciunilor neasumate.“ Și câți n-au încercat să-i dea șah mat fără a putea s-o facă? Breban reușește să irite, trezește aversiune, răcă, furie. În ce mă privește, nu știu mulți contemporani care să-și asume slăbiciunile ca Breban. Megaloman? Nu. Iată afirmația doveditoare: „nu sunt convins de „absoluta valoare“ a textelor mele și cred, am mai spus-o în câteva rânduri, că adevărata valoare în cariera noastră „ciudată“, a artiștilor creatori, se arată abia în postumitate“ (Memorii, 4, pag. 387).

Contestatarii culturii române (și-s puzderie) o duc mai bine decât ceilalți. Un tur de librărie la Humanitas sau la Cărturești arată că multe cărți de vitrină nu-s și cele de primă mână. Cei sătui de Preda, de Breban, de DRP, de Buzura, de Goma nu pot scrie – de ce n-aș spune-o? –ca individualitățile reale citate, dar Star-Systemul poate fabrica personalități unde nu-s. Ca să se scape de talentul seniorilor „epuizați“, s-a pretextat că ei n-au public. Mai exact, că nu se vând noii direcții: consumismul. Ce-i drept, Mihaela Rădulescu, cu proza ei subfustată, e mai vandabilă decât Mircea Horia Simionescu, iar Chișu, gol sub duș, îl surclasează la vânzări pe Radu Mareș. Cenzura economică e la putere, iar rețeaua, filiera funcționează bine; singuraticii n-au nici o șansă sau au una minoră. Război cu Cartea nu se face? Ba da. Cum? Printr-o publicitate agresivă a literaturii – trash, alt soi de cenzură a literaturii înalte, de calitate, cu construcție, cu stil, în alte cuvinte, cu fond și cu formă.

Literatura mare, adevărată primește ghilimelele deriziunii, recomandându-se să-i dăm o palmă, dacă nu o flegmă. Reputația ei se vrea negată pentru că e al naibii de greu de scris. Citiți Singura cale (Ed. Contemporanul, 2011), despre stalinismul care n-a însemnat pâine și circ, ci pâine și hoituri și veți trăi ori retrăi acele vremi amarnice. Autorul, Nicolae

Breban, a traversat „acel timp enorm și capricios, inventiv, care este timpul social“, deceniile crunte ale dosarului de cadre, i-a cunoscut pe cei care s-au dat după vremuri în folos propriu, le-a știut bolile: oportunism, cameleonism, carierism. Calistrat, „instructor ce-ce de rang doi“, e un personaj zdravăn, de rang unu, căruia i se dă învățătură de la comandamentul PCR: „Important e ca cuiva să-i fie frică de tine“, îi spune protectorul Const Buzilă.

Cadrelor viguroase nu erau stăpâne pe situație dacă nu-ți simțeau spaima. În ce mă privește, și-au dat seama repede că nu eram la curent cu programul schimbător al directivelor. M-au provocat, m-au demascat, m-au anihilat și au jubilat. Își arătau satisfacția că mă scosese, în fine, din presă. După momentul culminant al Ceaușescului, discursul din '68 contra invadării Cehoslovaciei, s-a făcut un pas înapoi: Jan Palach a ajuns nume interzis. N-am știut sau n-am vrut să știu, de unde mustrea lui Genosse Țăranu, de la Cabinetul de Partid.

Tot mentorul lui Calistrat, din „plutonul frunțaș“ al partidului unic, se laudă: „mint, prefăcându-mă că mint“. Așadar, activiștii se prefăceau că mint și când... mințeau, garantând dictatura pe care o declarau necesară, aducătoare de bunăstare, de bine general. Calistrat face parte din lumea asta, dar se crede aparte, scuzându-se că situația e vremelnică. Și a fost aparte. Nu-i lesne să scrii un studiu de caz ca al lui. La un moment dat, Nicolae Breban intră atât de adânc în personaj, încât Calistrat vorbește ca prozatorul: „eu nu cred într-o existență în afara creației“ (pag. 599).

După ce scriitorii s-au autocenzurat ca să nu bată la ochi, („ce se taie nu se fluieră“ era lozinca de urmat), s-a trecut la lozinca opusă: să scrii ca să bați la ochi. De critica de întâmpinare profesionistă era nevoie mai mult ca oricând, mai mult ca-n comunism. S-ar fi putut opune valului de literatură de consum (egal deculturalizare), vulgarizării extreme, stupratizării poeziei și prozei sau, mă rog, ar fi frânat/micșorat viteza deculturalizării. O să-mi spuneți că sublitteratura există și fără critică de întâmpinare. O fi, dar e mai greu să intri în URSS. Și atunci, critici altruști, ca să nu le zic altfel, au aplaudat tot soiul de producții, premiate chiar, pentru autobiografism mizerabil, minimalism ș.a.m.d. Ca să ne simțim „ioropeni“, trebuie să nu fim pudibonzi. Nimic mai simplu. Un prozator, altfel stimabil, recomandă copulația cu sine, fie fizică, fie intelectuală, ca preocupare primă, într-o

narațiune scrisă la persoana întâi, să fie mai clar. Vanitatea de mână cu vulgaritatea sunt în trend.

Cu mânie postproletară, s-a vorbit de căderea lui eu în noi; în zilele noastre, s-a căzut din eu în jerk, așa cum vrea antiliteratura, a cărei mare dilemă e „țâțe“ ori „craci“. Și asta pentru că, așa cum vede Cezar Paul – Bădescu, detractorul cel mai cunoscut al lui Eminescu, „orice – o dată pus pe hârtie devine literatură. Na, c-am spus-o“. Trec peste parazitul verbal na, atât de prezent în emisiunile de divertisment ieftin, ca să constat că zisa i s-a adevărit: orice e printat ajunge în vitrină de librărie.

Da, e de nesuportat ca într-o viață de om (v. *Viața mea*, Polirom, 2017) să constați de două ori, în secolul trecut și-n secolul XXI, cum se refuză istoria etniei, tradiția, credința, litera scrisă chiar (ce să mai învețe copiii să scrie dacă pot bifa grila de examen?). Mesajul lui Mircea Daneliuc? „De douăzeci de ani sărbătorim numai eșecuri, tâmpiților!“ Ca Unirea Mare, ca Unirea Mică? Mi-a fost dat să aud, de 24 ianuarie ășt an, că Moldova, în cei 160 de ani de Unire, n-a reușit să câștige decât un șir de pierderi: capitala, oameni de valoare plecați la Center... Și ce-i mai important: Moldova nu mai e o țară. Dar e România, asta nu mai contează? Vrem autonomie și autostradă, nimic altceva? Consumismul să trăiască! Maica Maria a ajuns păpușă Barbie, Iisus e dat jos de pe cruce și înlocuit cu clovnul Ronald Mc Donald. În stalinismul după stalinism, desacralizăm reperele spirituale, rolerii II susținând că preoții sunt morți fără cauză, ca și eroii fronturilor. Cât despre clasicii de-clasați, nu putem decât să le blamăm, nu să le binecuvântăm, moștenirea. Ne lăsăm demoralizați că n-avem cultură sau îl urmăm pe N. Breban, care crede convingător și definitiv în ea și-n limba română? Precizare: a merge pe mâna redundanței e o calitate, nu un defect, iar neglijarea limbii, mult discutată, este o aparență. Voi reveni la acest subiect.

E un plan de compromitere a valorilor culturale? Da, evident. Or, fără feed-back scriitorul se degradează și, odată cu el, literatura. Piatra funerară pe care mulți o văd pusă pe istoria literaturii române e propria piatră tombală. În acest context, Breban opune romanul problematic prozei mărunte. Slujește litera scrisă „european, dar românește“, așa cum spune Eminescu, „demitizatul“. La aniversară (și nu la aniversarea lui Eminescu din 15 ianuarie a.c. mă refer, ci a numărului din „Dilema“ care-l blasfemia ca purtător de ploșniță pe guler, cum văzuse o floare albă de cireș, Mite Kremnitz), Marius Chivu pare enervat de omul deplin. „Strivit de propriul mit, dă soluția Chivu, Eminescu trebuie de-mitizat.“ Opinează Marius Chivu că „bietul Eminescu este în continuare stindardul tuturor formelor de naționalism.“ Mai lipsea să preia, deloc dilematic, eticheta de legionaroid. Vai, și ce chinuți au fost copiii în școală cu Eminescu și cu Somnoroase pășărele, de vreme ce ei ar fi vrut să recite poezii fără chiloți!

În urmă cu ceva vreme, am pus într-un foileton întrebarea: Cui i-e frică de N. Breban? Răspund din nou: multora. Vechilor proletcultiști, dar și adaptaților la tânăra gardă roșie și la noua gardă globalizantă, care i-ar scoate iarși din cărți pe oamenii națiunii. Breban îi deranjează pe românofobi,

dar și pe demagogii etnocenștrști; pe adepții PC, ai politicii corecte, dar și pe anticomuniștii de față. Le-a fost frică de disidența sa și au negat-o. Le-a fost frică de rezistența sa prin /pentru cultură și au negat-o.

Lucidul Breban n-a crezut în darul revoluției, în basme sociale capitaliste, de aceea a refuzat să privatizeze „Contemporanul“; „Scânteia“ lui Brucan s-a transformat în „Adevărul“ lui Darie Novăceanu, Dumitru Tinu, CTP, etc. Cu stofă de lider, cu calitățile necesare, lipsind politicianilor noștri, gramați ori agramați, Breban a refuzat să intre în politică. Influență? Putere? Nu le-a vrut. Și crede că revoluție a fost; s-a dovedit, prin sânge și moarte, că nu suntem un popor de lași, iar istoria românilor e mereu nesătulă de sânge și de moarte. Ar fi vrut ca, după duo-dictatura Nicu- Elena, să nu apară alți „siamezi ideologici“, cum îi numește scriitorul, cu cădelnița pentru președinți în dreapta, așa cum au avut-o la îndemână forurile socialiste. După căderea Ceaușescului, trebuia ca scriitorii și revistele lor să rămână în opoziție vie, nu să-și facă partide și partidulețe pentru a conduce treburile statului în folos privat.

Forurile politice și sereistice au vrut să-i vină de hac lui Nicolae Breban. Ranchiuna confrăților a stat în spatele procedurii „deconspirărilor“ CNSAS. A pornit ampla dezinformare. S-au dat verdicte pe bază de zvon. „Acoperiți“ Mircea Iorgulescu și Nicolae C. Munteanu? Or fi fost, dar mesajul lor a trecut prin interstițiile Cortinei de Fier, ajutându-ne să rezistăm și să gândim cu capetele noastre. Prin aceleași interstiiții a trecut și mesajul lui N. Breban contra totalitarismului totalitont, dar scriitorii nu s-au unit contra Tezelor de iulie, dimpotrivă, s-au intersăpat. Și ce lung moment de îngheț a urmat!

Ca să revin la tetralogia memorialistică *Sensul vieții*, N. Breban a rezistat (cum o dovedește) acelor securiști care l-au amenințat sau l-au ispitit, „încercând să-mi stoarcă, chiar și într-un fel inaparent, dedus, colaborarea, dacă nu complicitatea (lucr. cit., p.273). Sunt vinovați prescriptibili și neprescriptibili. Unii, ca boierul Stolnici, sunt deculpabilizați și scuzați /explicați, ca distanțați ideologic. Alții – scuipați. Mai ales cei cu operă, ca N. Balotă.

E clar acum că deculturalizarea a început cu sacrificarea cărții. S-a tras în bibliotecă, nu în balconul CC. Breban a reacționat cum a reacționat totdeauna: în favoarea cărții topite, arse, nimicite. Nu este un negativist, nici un relativist: crede cu patos în vitalitatea literaturii române. Cu orgoliu viril, în stil brebant. Și nu-i o declarație ipocrită, așa cum și proza este ne-ipocrită (vocabula sa, despre Stendhal). În bătălia dintre „caietiiști“ lui Eugen Simion și „22“-iștii lui Pavel Câmpeanu, e de partea lui Eugen Simion, așa cum se situează în Societatea de mâine, nu în GDS. Nicolae Breban disprețuiește fudulia „elitei“ față de autohtoniști; deși n-a mers, deocamdată, pe tema rurală, bine știe că „veșnicia s-a născut la sat“ și că iarba de acasă e mai verde.

O viață – model de muncă asiduă, pentru locul demn al cărții și al scriitorului. Și sper ca lupta sa în desfășurare să nu fie, cu vorba din Banat redescoperită de el însuși, d'aficea. Nu, nu va fi degeaba.

Ioana DIACONESCU

D 18/Arhiva CNSAS – Un dosar alcătuit de Consiliul Securității Statului – Scriitorii ce vor fi urmăriți după eliberarea din închisoare (II)

În ultimul număr al revistei vorbeam despre prima reprimare violentă produsă în România între 1945- 1960, activată odată cu noua putere, în urma impunerii de către Stalin, în România a guvernului Petru Groza, cu dominantă comunistă, la 6 martie 1945. Regimul concentraționar arunca în temnițele politice pe toți aceia care, prin statura lor intelectuală ar fi putut salva România de la dezastrul comunist. Erau exterminate elitele României interbelice în urma unor procese care au însemnat lovitura de grație căzută ca un fulger asupra unor cavaleri ai spiritului, intelectuali și teologi români de anvergură europeană. Mai spuneam despre corecția aplicată acelor care nu înțelegeau înlocuirea acestora cu „omul nou”, „făuritorul” unei „patrii socialiste în focul luptei marilor victorii”...

Mai aminteam că în Arhiva CNSAS sunt documente ce păstrează dovezile neîndoielnice ale aplicării acestui plan de reprimare asupra personalităților de înaltă valoare spirituală ale României. Deschizând *Dosarul documentar nr. 18* am făcut publice, tot în ultimul număr al revistei *Hyperion* o parte dintre informațiile primare de arhivă „privind arestarea și condamnarea unor indivizi de profesii diferite ca: scriitori, ziariști, profesori, compozitori, pictori, artiști, regizori, în perioada anilor 1945 – 1964” (ultimul an în care fusese eliberat din închisori, în urma unor decrete în serie din 1963 și 1964, numărul enorm de deținuți din închisorile politice). Acțiunile violente ale regimului democrat-popular care prevăzuse arestarea și

condamnarea lor se pot regăsi (o demonstrăm încă din numărul trecut al revistei) în acest dosar asupra căruia revin în continuare cu noi dovezi ale urmăririi primei reprimări vizând elita intelectuală din România, aflate în *Dosarul D18* din Arhiva CNSAS pe tema *scriitorii urmăriți de Securitate după ieșirea din închisoare*.

În continuarea filei 43, tabelul întocmit cu sadism afirmă prin însăși prezența lui că ieșirea din închisorile politice a elitelor intelectuale nu însemna eliberarea lor ci intrarea într-o altă mare închisoare ce devenise România în care lipsa libertății se întinsese cu sadism.

Comentariile referitoare la fiecare personalitate regăsită în *Dosarul D 18 / Arhiva CNSAS* îmi aparțin.

* * *

Negoîțescu Ioan

La 25 februarie 1960 a fost arestat pentru uneltire contra ordinii sociale (după 23 august împreună cu alte elemente a organizat în orașul Cluj așa-zisele „Cercuri literare” (sic!) în cadrul cărora au purtat discuții dușmănoase la adresa regimului).

Pentru aceste fapte Tribunalul Militar București prin sentința 393 din 4 decembrie 1961 l-a condamnat la 5 ani închisoare corecțională, hotărîre confirmată de Tribunalul Militar de Regiunea Militară București, prin decizia 177 din 7 martie 1962.

A fost eliberat la 8 aprilie 1964 fiind grațiat prin Decretul Lege nr 176/1964.

Comentarii

Poet, eseist, critic și istoric literar – n.1921 – m.1993. Semnatarul „Manifestului Cercului Literar“ care susține autonomia esteticului (semnat cu pseudonimul Damian Silvestru), publicat în revista *Viața* (13 mai 1943). De asemenea conduce „Revista Cercului Literar de la Sibiu“ (1945) avându-l colaborator pe Lucian Blaga pe lângă întregul grup „cerchist“ (Radu Stanca, Cornel Regman, Ștefan Augustin Doinaș, I.D. Sîrbu, Nicolae Balotă etc.). În 1958 este acuzat de „estetism“ și „demascat“ în ziarul *Scînteia* pentru „subminarea bazelor literaturii socialiste“.

Păunescu Ilie

În anul 1948 a fost trimis în judecata Tribunalului Militar București pentru complicitate la tipărirea și răspîndirea de manifeste necenzurate cu caracter contrarevoluționar, fapt pentru care a fost condamnat la 2 ani închisoare corecțională.

La 16 08 1952 a fost încadrat în Colonie de Muncă pe timp de 60 de luni în baza procesului verbal nr. 2 al Ministerului Afacerilor Interne pentru activitate [pe linia] P[articulii] N[ățional] Ț[ărănesc]. A fost pus în libertate la 27 05 1954.

Comentarii

Gazetar, autor dramatic – n.1923 – m.2013, autor al unor articole despre teatru și literatură, apoi redactor responsabil la ziarul „Dreptatea“, ziarul Partidului Național Țărănesc condus de Nicolae Carandino, ziar în care, după Armistițiul cu URSS din 22 septembrie 1944, să înceapă, cu arma scrisului de înaltă ținută gazetărească, o luptă fățișă împotriva impunerii dictaturii comuniste din România.

Odată cu interzicerea ziarului „Dreptate“ și cu arestarea membrilor redacției în 1947, Ilie Păunescu a fost anchetat luni de zile la Securitate, încarcerat la Jilava și apoi condamnat al muncă silnică viață și trimis la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Acolo s-a aflat alături de Gabriel Țepelea, Ticu Dumitrescu, Ioan Ioanid... Eliberat după 1953 (anul morții lui Stalin) va fi din nou arestat în 1957 și condamnat pentru a doua oară la muncă silnică pe viață și trimis în lagărul de exterminare de la Periprava condamnat pentru „subminarea economiei naționale“

După mai mulți ani de la eliberarea prin decret (1964) Ilie Păunescu părăsește țara și se stabilește la Munchen unde va deveni unul dintre comentatorii de la Radio Europa Liberă pentru Actualitatea Românească.

Tarangul Marin

La 9 12 1961 (avea 23 de ani – n.m.- I.D.) a fost arestat pentru uneltire contra ordinii sociale, în sarcina sa reținându-se faptul că împreună cu alte elemente s-au constituit într-o grupare subversivă denumită (la propunerea lui) „Hexagon“ care avea scopul de a pone gri regimul democrat-popular din țara noastră, fapt pentru care Tribunalul Militar București prin sentința 181/28 V 1962 a Tribunalului Militar de Regiune Militară București l-a condamnat

la 4 ani închisoare corecțională. A fost eliberat la 29 07 1964 conform Decretului Lege nr 411/1964.

Comentarii

Poet, teolog, critic de artă – n.1938 – m.2010. Licențiat al Institutului Teologic din Sibiu, iar în 1971 licențiat al Institutului de Istorie și Teorie a Artei din București. În 1979 se stabilește în Franța unde obține a treia licență în filosofie și două doctorate în teologie și filosofie la Institutul Catolic și la Sorbona, iar în 1987 un doctorat la Institutul de Studii Orientale.

Davidescu Nicolae – a fost arestat în anul 1948 pentru crime contra păcii. Prin decizia penală nr. 2059/952 a Curții București Secția III Penală a fost condamnat la 3 ani temniță grea și confiscarea averii

Decedat la 12 06 1954 în Penitenciarul Ocnele Mari (sublineiera mea – I.D.).

Comentarii

Poet, prozator, critic literar atașat simbolismului – n.1888 – m.1954. S-a format ca literat alături de Ion Minulescu, Adrian Maniu, Mihai Cruceanu. Membru al grupării literare „Grupul nostru“ împreună cu George Bacovia, Tudor Arghezi, Adrian Maniu. În 1912 îi găsim semnătura în revista „Simbolul“ alături de Alexandru Macedonski, Ion Minulescu, Al.T. Stamatiad.

Între anii 1938-1939 a fost numit director general al teatrelor naționale și secretar general în Ministerul Cultelor.

După august 1944 este exclus din presă ca urmare a schimbării regimului în România. Va fi arestat în 1949 și condamnat la cinci ani închisoare pentru antisemitism. A murit în lagărul de exterminare de la Ocnele Mari, (unul dintre cele mai dure centre de detenție din România comunistă, faimos prin metodele de distrugere psihică și fizică a deținutului) înainte de a-și ispăși pedeapsa.

Mihai Moșandrei

A fost arestat la 26 IX 1959 pentru răspîndire de scrisori anonime. Prin sentința nr. 175/1960 a Tribunalului Militar Craiova a fost condamnat la 2 ani închisoare corecțională. Pus în libertate la 24 IX 1961 prin expirarea pedepsei.

Comentarii

Poet și eseist – n.1896 – m.1993. Între anii 1930 – 1944 colaborează la revista „Universul literar“, „Revista Fundațiilor Regale“, „Sburătorul“, „Convorbiri literare“ etc.

Mobilizat în 1941, va fi unul dintre cei ce alcătuiau Grupul 8 al Aviației de Vânătoare, mobilizat pe frontul de Est între 30 iunie – 1 octombrie în cadrul Flotei 2 Vânătoare ca sublocotenent, în funcția de comandant de companie. Veteran din două războaie mondiale, poetul („Celestul“ Mihai Moșandrei – după cum era poreclit), va fi condamnat politic de către regimul de democrație populară la temniță grea, la Gherla. Ca urmare a detenției, poetul „a tăcut“ 27 de ani (perioada dintre ultimul volum de versuri scris în libertate – „Lysimac“ – apărut în 1944 și primul de după detenție și alte persecuții – „Cărare printre ani“ – 1971).

Victor Valeriu Martinescu

A fost arestat la 9 X 1958 pentru trădare de patrie. Prin sentința 103/1959 a Tribunalului Militar al Regiunii a II-a Militară a fost **condamnat la moarte** (sublinierea mea -I.D.). Prin decretul 258/1959 s-a comutat pedeapsa în muncă silnică pe viață. Prin Decretul 5/1963 i s-a redus pedeapsa la 25 de ani muncă silnică. Pus în libertate la 1 VIII 1964 prin Decretul 411/1964.

Comentarii

Poet și prozator – n.1910 – m.1994. În 1930 redactor șef al revistei „Limba română”, apoi redactor la săptămânalul „Reporter”. Cunoscut în mediile cafenelei literare din București sub porecla „Marele Contemporan”. A editat trei numere dintr-o revistă de avangardă („Sis” – 1932 – 1935). După tentativa de a părăsi țara în 1947 este condamnat la închisoare, eliberat în 1952. Între 1958 -1964 va fi din nou în detenție (eliberat prin decret după ce fusese mai întâi condamnat la moarte cu pedeapsa comutată în 1959 în muncă silnică pe viață – după ce scrisese „poeme și însemnări” „direct anti-guvernamentale” expediate în Franța și publicate de Virgil Ierunca în revista „Caiete de dor” sub pseudonimul „Haiduc”). Spirit nonconformist, cu o poezie a „sincerității subversive”.

Radu Gyr (Demetrescu Radu)

A fost arestat la 4 VI 1945 pentru crime de dezastrul țării. Conform hotărârii nr 2 din 4 VI 1945 a Tribunalului Poporului a fost condamnat la 12 ani detențiune riguroasă și confiscarea averii. La 6 VIII 1956 a fost eliberat din ordinul fostului ministru Drăghici Alexandru. La 19 VII 1958 a fost arestat pentru activitate legionară. Prin sentința 62/1959 a Tribunalului Militar al Regiunii a II a Militară a fost **condamnat la moarte** (sublinierea mea -I.D.).

Prin Decretul 162/1960 al Marii Adunări Naționale i s-a comutat pedeapsa la muncă silnică pe viață și confiscarea averii personale. Conform Decretului Lege nr 5 /1963 i s-a comutat pedeapsa în 25 ani muncă silnică. Pus în libertate la 25 II 1963 prin Decretul 236/1963.

Comentarii

Poet, dramaturg, eseist și dramaturg –n. 1905 – m.1975 –de mai multe ori premiant al Societății Scriitorilor Români, al Institutului pentru Literatură și al Academiei Române (1926, 1927, 1928 și 1939). A fost deținut politic sub trei dictaturi: în timpul dictaturii regale a lui Carol al II lea, în timpul regimului Antonescu, în timpul rebeliunii legionare din ianuarie 1941 va fi arestat și condamnat la 12 ani de închisoare, iar în 1945 va fi inclus de către regimul comunist în „lotul ziariștilor” pentru alți 12 ani de închisoare. Fusese condamnat la moarte după ce publicase poezia „Ridică-te Gheorghe, ridică-te Ioane”, socotită instigatoare la adresa regimului comunist. Condamnarea la moarte i-a fost comutată la muncă silnică pe viață, apoi la 25 de ani de închisoare, pedeapsă din care a executat 6 ani de detenție odată cu amnistia generală din 1964. Poezia lui este socotită de cel mai înalt rang în cadrul poeziei carcerale.

Dianu Romulus (Dima Romulus)

A fost arestat la 12 10 1945 pentru crimă de război. Prin sentința nr. 2/1945 a Tribunalului Ilfov a fost condamnat la 20 de ani detenție grea. Pus în libertate la 10 10 1955 prin decretul nr 421/1955.

Comentarii

Prozator, publicist, traducător – 1905 – 1975. Debut în revista „Rampa”. După 1931 intră în diplomatie și este 10 ani colaboratorul lui Nicolae Titulescu, acreditat pe lângă Liga Națiunilor și în timpul celui de-al doilea război mondial colaborează permanent în presa oficială. După 1945 lucrează ca salahor, tăietor de lemne și vânzător ambulant de cărți.

După război, odată cu noua putere politică va fi arestat și judecat în „procesul ziariștilor”(supranumiții „ziariști fasciști”: Pamfil Șeicaru, Nichifor Crainic, Stelian Popescu, Grigore Manoilescu, Radu Demetrescu – Gyr, Ilie Rădulescu, Romulus Seișanu) și condamnat la 4 iulie 1945 la 20 de ani detenție grea, 10 degradare civică și confiscarea averii „pentru crimă de contribuție la dezastrul țării și instigare la crime de război”. În urma amnistiei cu ocazia aplicării Decretului 421, a fost eliberat în 1955, pedeapsa fiindu-i redusă la 10 ani.

A fost unul dintre prozatorii interbelici despre care au scris G. Călinescu, Perpessicius, Eugen Lovinescu, Șerban Cioculescu, Ion Vinea.

Nichifor Crainic (Dobre Ion)

A fost arestat la 24 05 1947 pentru crime de dezastrul țării. Conform hotărârii nr 2/1945 – Tribunalul Poporului a fost condamnat la detențiune grea pe viață, degradare civică pe timp de 10 ani și confiscarea averii.

Pus în libertate la 24 04 1962 prin decretul 293/1962.

Comentarii

Poet, ziarist, teolog, filosof – n.1889 – m.1972. În 1940 ales membru al Academiei Române, exclus în 1945 și reconfirmat post-mortem în 1994.

Dumitru Stăniloae, cel mai mare teolog român al secolului XX, afirmă: „Nichifor Crainic este cel dintâi teolog român din epoca modernă a istoriei noastre care scoate teologia din cercul strîmt și ocolit al specialiștilor, prezentînd-o, într-o formă impunătoare, atențiunii generale a lumii intelectuale... Nichifor Crainic înnoiește prin reactualizarea tradiției care se mulțumea cu câteva coji din această tradiție, primite prin calea și de multe ori prin interpretarea ocolită a teologilor apusene”.

În cadrul procesului „lotului ziariștilor fasciști” – 1945 – Tribunalul Poporului îl condamnă în contumacie la detenție grea pe viață și degradare civică pe timp de 10 ani pentru crimă de dezastrul țării prin crimă de război. A fost închis la Aiud 15 ani **fără vreo sentință judecătorească**.

Procesul lotului ziariștilor judecat în 1945 de către Tribunalul Poporului a fost redeschis după 1990 pentru recurs în anulare la propunerea Procuraturii Generale. Fuseseră incluși 14 scriitori și ziariști. Curtea Supremă de Justiție a **admis recursul** în **anulare** și la 8 mai 1995 a hotărît **achitarea** și restituirea tuturor averilor **celor condamnați** în timpul regimului comunist. La finalul procesului, singurul în viață din fostul lot mai era Pan M. Vizirescu...

Cum era „să mă facă“ dizident Emil Brumaru (IV)

Se cuvine să fac, încă de la început, două-trei precizări: nu am fost niciodată dizident și nici nu am pretins acest lucru nici măcar în glumă; în vremea aceea despre care vorbim, epoca ceaușistă, am făcut destule compromisuri sociale dar am ținut îndeosebi la faptul ca în revistele literare cît și în cărțile pe care le-am publicat să nu fac dedicații regimului, din care cauză am și debutat editorial cu o întârziere de vreo cinci ani; mi-am înfrînt, pe cît am putut, pornirile antiregim pe care le aveam în suflet, ca tot românul nemulțumit, fiind convins că regimul ceaușit se va prăbuși mult prea târziu decît s-a întîmplat. Am fost, cum se spune, un băiat cuminte. Și totuși am avut dosar la Securitate. E, drept, un dosar puțin cam subțirel și cam însăilat cu naivități, făcut, se vede de la o poștă, dintr-un zel nu îndeajuns de justificat. Dar destul de amenințător pentru liniștea mea de atunci și care mi-a provocat multe nopți de coșmar. Pentru că în preajma alegerilor locale de partid din toamna lui 1989 într-o adresă ajunsă la Primăria Tîrgu Neamț era scris negru pe alb că subsemnatul „a avut manifestări necorespunzătoare și este semnalat că a făcut aluzii tendențioase la adresa orînduirii sociale și de stat din R. S. România.“ Primărița din acea vreme, doamna Rodica Andone, s-a schimbat la față cînd mi-a citit hîrtia venită de la Securitatea din Neamț. Mai grav nu se putea, astfel că, pînă la evenimentele din decembrie 1989 am stat cu sabia lui Damocles deasupra capului, așteptându-mă de la o zi la alta să fiu chemat la Securitate. Din fericire, nu am fost. .

Nu îmi amintesc ce îi voi fi scris în acea felicitare de Anul Nou 1988 poetului Emil Brumaru, (cu care am avut doar o scurtă perioadă de corespondență mai intensă), eu nefiind un bun compozitor de urături sau iubitor de sorcove. . . Poate că aluzii mai mult sau mai puțin tendențioase la adresa regimului de atunci să-mi fi scăpat de sub condei în vreo scrisoare trimisă îngerului meu de atunci, Emil Brumaru, care m-a ajutat să trec pragul editorial în acele vremuri impropriei tipăririi de carte.

În redarea (parțială) cît mai fidelă a conținutului acestui dosar am păstrat ortografia „în original“ a autorilor prezenți în el, unii dintre ei mai mult sau mai puțin agramați.

La data de 28 august 1989, Securitatea Neamț, Serviciul II, trimite o nouă notă către Securitatea Municipiului București:

„Revenim la adresa noastră cu nr. de mai sus din 26.07. 1989, prin care am solicitat investigații despre numitul RUSU GABRIEL, redactor la suplimentul literar artistic al ziarului „Scînteia Tinerețului“ cu sediul în Piața Scînteii nr. 1. De asemenea, vă rugăm a se efectua verificări și asupra secretarului responsabil de redacție al revistei „Luceafărul“, aflat în legătură de corespondență cu obiectivul lucrat de noi (Sava Neculai) poet din comuna Vinători-Neamț“. Semnează șeful Securității Neamț, col. C. P. și șeful Serviciului, maior P.D.

Nu mai știu cine era pe atunci secretar responsabil de redacție al revistei „Luceafărul“ (nu aveam, pe vremea aceea, relații apropiate cu cei din conducerea revistelor literare din Capitală), dar solicitarea de a fi verificat și acesta pleacă de la faptul că sursa „B“ afirmase într-o notă anterioară că noi cei patru poeți nemțeni – Dumitrașcu, Corbu, Alui Gheorghie și subsemnatul – am avea relații

cu secretarul revistei „Luceafărul“. Însă nu se mai cunoaște ce răspuns a venit de la Securitatea București la această adresă de mai sus deoarece, la data de 9 noiembrie 1989, ofițerul specialist II, lt. maj. A.N. întocmește un raport, la care și-a dat acordul șeful Serviciului, maior P.D. și aprobat de Șeful Securității Neamț, colonel C. P., de oprire a investigațiilor informative.

„RAPORT

cu propuneri de închidere a mapei de verificare informativă „RADU“

La data de 8 mai 1989 s-a aprobat deschiderea mapei de verificare „Radu“ asupra numitului SAVA NECULAI, fiul lui Sava și Tița, născut la 23 octombrie 1950 în comuna Vinători-Neamț, județul Neamț, tehnician la compartimentul personal-învățămînt din cadrul Autobazei Tg. Neamț aparținînd de Intreprinderea de transport auto Neamț, necăsătorit, membru de partid, domiciliat în Tg. Neamț, str. Liliacului, bl. A 12, sc. A, ap. 3.

Despre cel în cauză, în luna decembrie 1988 Securitatea județului Iași ne-a semnalat că a expediat pe adresa numitului BRUMARU EMIL din Iași o scrisoare conținînd o „sorcovă“ cu aluzii tendențioase.

Includerea sa în această formă de lucru avea drept scop verificarea informației de primă sesizare, obținerea altor date de interese care să confirme poziția socială a elementului, precum și documentarea faptelor.

Pe parcursul verificării informative, conform planului de măsuri, au fost dirijați pe lângă elementul informatorii „Bianca“ și „Elena“, persoanele de sprijin „Ozana“, „Ghiocel“ și „Marius“.

Din informațiile furnizate de sursele menționate mai sus, a rezultat că o parte din scrierile lui Sava Neculai au fost publicate, iar în familie și societate a adoptat o comportare corespunzătoare, fiind în general o fire retrasă, fără anturaj apropiat.

În cadrul măsurilor specifice întreprinse au mai fost utilizate investigațiile, controlul corespondenței, cooperîndu-se totodată cu serviciul I, nerezultînd aspecte concludente care să ateste poziția ostilă a suspectului.

În plus Securitatea județeană Iași, referindu-se la informația de primă sesizare ne-a precizat ulterior că „din conținutul sorcovei nu se desprind decît unele aluzii interpretabile și nu manifestări evidente“.

Întrucît informațiile care au stat la baza deschiderii mapei de verificare în cauză nu s-au confirmat, propun a se aproba închiderea acesteia, distrugerea materialelor, scoaterea din evidențe a respectivului cu informarea organelor locale de partid“.

Așadar, cu ajutorul a zece note informative din șase surse (cele cinci amintite în raport plus un „Marcu“, care colabora la alt dosar) cîțiva ofițeri din unitățile de securitate din județele Neamț, Iași și București, la care au contribuit voluntar sau chiar pe bani și cîțiva civili din preajma mea, au lucrat un an de zile pentru a verifica dacă am „ștofă“ de dizident sau nu. Au ajuns, dezamăgiți, la concluzia că nu.

IN MEMORIAM EMIL BRUMARU

Poetul Emil Brumaru a murit, sâmbătă, 5 ianuarie 2019, la vârsta de 80 de ani. Emil Brumaru s-a născut la 25 decembrie 1938 (înregistrat la 1 ianuarie 1939) în comuna Bahmutea (Mihailovca), jud. Tighina, Basarabia (azi în Republica Moldova).

A fost unul dintre cei mai importanți poeți români contemporani, membru al Uniunii Scriitorilor din România. După studiile la Școala medie nr. 1 „Mihail Sadoveanu” (actualul Colegiu Național) din Iași, a urmat cursurile Facultății de Medicină din același oraș, absolvind în 1963. În perioada 1963-1975 a fost medic în comuna Dolhasca, jud. Suceava, loc esențial în imaginarul operei sale, pe care l-a numit „rezervația naturală de îngeri”. S-a dedicat apoi scrisului, în paralel cu activitatea de corector (1983-1989) și redactor (1990-1996) la revista ieșeană *Convorbiri literare*. A debutat cu poezii în revista *Luceafărul* (1967), apoi editorial în 1970, cu două volume de poezie, *Versuri*, Ed. Albatros, (Premiul Uniunii Scriitorilor pentru debut) și *Detectivul Arthur*, Ed. Cartea Românească.

Cărți publicate: *Julien Ospitalierul*, Ed. Cartea Românească, 1974; *Cântece naive*, Ed. Cartea Românească, 1976; *Adio, Robinson Crusoe*, Ed. Cartea Românească, 1978; *Dulapul îndrăgostit*, (antologie), Ed. Cartea Românească, 1980; *Ruina unui samovar*, Ed. Cartea Românească, (Premiul Uniunii Scriitorilor), 1983; *Dintr-o scorbura de morcov*, Ed. Nemira, 1998; *Poeme alese. 1959-1989*, Ed. Aula, 2003; *Opera poetică*, vol I-II, Ed. Cartier (Chișinău), 2003, 2005 – ediție revăzută și adăugită; *Fluturii din pandișpan*, 2003; *Cerșetorul de cafea. Scrisori către Lucian Raicu*, Ed. Polirom, 2004; *Infernala comedie*, Ed. Brumar, 2005; *Submariul erotic*, Ed. Polirom, 2005; *Commedia dell'Arte*, vol. I, Ed. Liternet, 2005; *Dumnezeu se uită la noi cu binoclul*, Ed. Polirom, 2006; *Commedia dell'Arte*, vol. II-III, Ed. Liternet, 2006; *Cântece de adolescent*, Ed. Brumar, 2007; *Povești erotice românești*, 2007; *Ne logodim cu un inel din iarbă* (carte obiect), Ed. EIS ART, 2008; *Povestea boiernașului de țară și a fecioarei*, Ed. Trei, 2008; *Opere I. Julien Ospitalierul, Opere II. Submariul erotic*, Ed. Polirom, 2009; *Basmul prințesei Repede-Repede* (în colaborare cu Veronica D. Niculescu), Ed. Polirom, 2009; *Antologia Versuri – colecția Poeți laureați ai premiului național de poezie „Mihai Eminescu”*, Ed. Paralela 45, 2010; *Intelectuali la cratiță* (volum colectiv), Ed. Humanitas, 2012; *Povestea boiernașului de țară și a fecioarei* (ediția a II-a adăugită), Ed. Trei, 2012; *Rezervația de îngeri*, Ed. Humanitas, 2013; *Sfâșiat în umbra unui inger* (antologie), Ed. Contemporanul,

2013; *Opere III. Cerșetorul de cafea*, Ed. Polirom, 2014; *Opere IV. Dumnezeu se uită la noi cu binoclul*, Ed. Polirom, 2014; *Cad castane din castani. Amintiri de ieri și de azi* (în colaborare cu Veronica D. Niculescu), Ed. Polirom, 2014; *111 cele mai frumoase poezii* (antologie), Ed. Nemira, 2014; *Infernala comedie* (ediția a II-a), Ed. Adenium, 2015; *Prietenii noștri imaginari* (volum colectiv), Ed. Humanitas, 2015; *Opere V. Crepusculul civil de dimineață*, Ed. Polirom, (Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române), 2015; *Amintiri din Rai*, Ed. Humanitas, (Premiul USSR pentru poezie), 2016; *Eu, Îngerul jongler* (antologie), Ed. Cartier, 2017.

Este laureat al Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” pentru *Opera Omnia*, Botoșani, 2001; Premiul pentru *Opera Omnia* acordat de către Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova, 2003; Premiul de excelență „George Bacovia” al revistei *Ateneu*, 2005; Premiul revistei *Flacăra* pentru literatură, 2005; Premiul pentru *Opera Omnia* la Colocviile revistei *Transilvania*; Premiul „Gheorghe Crăciun” acordat de revista *Observator Cultural* pentru *Opera Omnia*, 2011; Premiul „Nichita Stănescu” la Festivalul de poezie de la Ploiești, 2011; Premiul Președintelui UNITER în cadrul Galelor UNITER, 2013; Premiul pentru Literatură în cadrul galei „Oamenii Timpului”, 2014; Premiul Național „Lucian Blaga” pentru *Opera Omnia* la Festivalul „Lucian Blaga” – Lancrem, 2018, Premiul pentru *Opera Omnia* la Bac-Fest, Festivalul Național „George Bacovia” Bacău, 2018.

Pe 1 decembrie 2018, de Ziua Națională, la Palatul Roznovanu, poetul Emil Brumaru s-a numărat printre personalitățile care, cu ocazia lansării albumelor „Iași, Oamenii ai Cetății”, au primit din partea primarului Mihai Chirica Diploma de Excelență „Centenarul Marii Uniri”.

Emil Brumaru – Veșnic tânăr și fericit

Poate că nu există titlu mai potrivit – și mai provocator – pentru poezia lui Emil Brumaru decât *Infernala comedie*. Nu-i vorbă, nu e un titlu inventat de noi; cu el, Emil Brumaru însuși își numește una dintre ultimele apariții editoriale, gândită ca o sinteză a liricii sale pe teme, dacă putem să spunem așa, erotomane. E vorba, nu mai mult, de 43 de sonete; *sonete* zice poetul, lăsând impresia că se înscrie astfel într-o formulă a înstrăinării de sine, cumva parnasiană; notate cu cifre romane, ele ar trebui să dea seamă tocmai de o astfel de situație a eului în lucruri. În fine, nu aici aș căuta deocamdată pretextul notelor mele disparate, ci, pentru a reveni iritant, în titlu.

Așadar, *Infernala comedie* (sonete, cu un fragment dintr-o epistolă a autorului către Șerban Foarță și cu 15 scanografii de acesta, Editura Brumar, Timișoara, MMV), zice Emil Brumaru, gândind la comedia veche a lui Dante, supranumită, o știm prea bine, divină. Trimitere nu tocmai lipsită de temei din moment ce spațiul comediei e unul paradisiac. Diafanul și genuinul îi sunt, mai mult decât dovezi, părtașe. Și despre genuin și diafan s-a tot vorbit în legătură cu poezia lui Emil Brumaru, deși nu cred că în contexte care să depășească suprafața. De aceea, vom reveni. Deocamdată, însă, oximoronic, titlul vorbește tocmai despre o altă natură a paradisiacului. La Emil Brumaru, el are atributul și esența infernalului: e deopotrivă coșmareșc și hipertrofiat. Orice am spune, o atrofiere a senzualității face ca paradisiacul și infernalul să fie una. Cel puțin așa ar părea lucrurile la o privire care nu e nici ea decât la marginea teritoriului pe care fervoarea imageriei lui Emil Brumaru o instituie. Căci mie mi se pare că această depășire a contrariilor (într-o sinteză) e mai aproape de Urmuz decât de Dante. Sau, mai exact, se-ntâmplă la Emil Brumaru ca Urmuz să-l înghită pe Dante; textul, adică, să înghită experiența. Așa încât, paradisiacul și infernalul sunt ornamente decadente și manieriste ale unei existențe care se topește tocmai prin exces. Cum nimic nu există, cum existența e o simplă ipoteză, Emil Brumaru joacă pe cartea materiilor care înfloresc într-o proiecție fantasmagorică pentru că nu-i interesat decât de miezul impalpabil. Poate tocmai de aceea, oricâtă gratuitate ar suporta imaginarul lui, el nu-i lipsit de un suport elegiac.

În fine, n-am să citez din această ultimă apariție editorială (o explicație e necesară: revista în care scriu n-ar putea atașa pe orizontala paginii, cum se întâmplă cu volumul, o notă care să precizeze că „această carte conține texte și ilustrații erotice explicite, fiind interzisă minorilor”), dar, pentru demonstrație, voi trimite la un poem cu care se deschide o mai veche antologie, poem, din acest punct de vedere,

exemplar. Iată-l, în toată lungă lui splendoare: „O, vechi și dragi bucătării de vară, / Simt iar în gură gust suav de-amiază / Și în tristețea care mă-nconjoară / Din nou copilăria mea visează: / Ienibahar, piper prăjit pe plită, / Pești groși ce-au adormit în sos cu lapte, / Curcani păstrați în zeama lor o noapte / Spre o delicatețe infinită, / Ciuperci cât canapeaua, în danțele, / Icre cu bob bălos ce ochiu-și cască, / Aluaturi tapisate crescând grele / Într-o dobitocie îngerească, / Moi miezuri de ficați în butoiașe / De ou de melc, înlăcrămate dulce, / Mujdeiuri ireale, șunci gingașe / Când sufletu-n muștar vrea să se culce, / Și-n ceainice vădindu-și eminența / Prin fast de irizări și toarte fine / Ceaiuri scăzute până la esența / Trandafir-e-a lucrului în sine!“ (*Elegie*). Că materia – indiferent că se încarnează în bucătării medievale, carnavalești, ori în trupuri feminine burlesc-sublime – este, tocmai prin excelență, forma care ascunde o idee, pare de la sine înțeles. Numai că ideea lipsește – și-n aceste condiții, și ea, ca și materia, lunecă în text și devine text. De aici candoarea poeziei lui Emil Brumaru și a imaginarului, situat dincolo de bine și de rău, în plin spațiu pur (și spun asta pentru a nu invoca, deși ar fi poate mai exact în sugestie, stereotip, mântuitul azur). Un spațiu care nu există în afara timpului. „Ce corp subțire are clipa! / Eu sunt naivul ei copil“, citim într-un loc.

Infernala comedie instituie, astfel, un paradis al senzualității. Progenitură a unui artist fin, senzualitatea se naște și acum dintr-o absență care generează euforii. Aici, cu o sintagmă abuzivă, orice atrocitate fiziologică, fie chiar escatologic și scabrosul, exprimă – și nu doar prin parnasianismul discursului, retorica înaltă a eului și solemnitatea tonului – o candoare de imn păgân. Până la urmă, însă, nu-i aici, în modul de a fi al adevărului, nici candoare, nici păgânitate, ci numai artificiu. Lumea, așa hipertrofiată și spumoasă, formele, așa cuprinse de beție, nu-s nici măcar proiecții fictive, ci pure construcții textuale de care poetul e conștient, prea conștient. De-aceia, într-un alt volum, o vază putea fi „îndrăgostită de o catifea“; dulapul era el însuși îndrăgostit. Idile de felul acesta sunt și proiecțiile, ipotetice adesea, din *Infernala comedie*. Idile care fac dovada unei libertăți totale pe care textul o permite. În interiorul lui, fiziologicul exacerbă e o euforie, bălăceala în trupul femeii, un semn al ei. Firește, e mult pitoresc și multă slavă în toate acestea, dar și pitorescul, și slava mărturisesc despre absență și nu despre prezență. Și o fac adesea cu umor.

De fapt, pentru Emil Brumaru absența devine prezență: pe această metamorfoză se întemeiază poetica lui. Iată de ce

feminitatea e la el tutelară. Iată de ce poetica lui exprimă o decadentă euforică. De n-ar fi umorul (în legătură cu care ar trebui să glosăm mai mult), versul eminescian „Că vis al morți-eterne e viața lumi-ntregi“, prezent în finalul unei poezii aici de nereprodus, ar fi devenit prilejul unei apocalipse. Așa, el încununează un teritoriu al iluziei, urmuzian în morfologia lui implacabilă. Marchizul de Sade îi este totuși rudă, deși îndepărtată, lui Emil Brumarul. *Printre postume*, iată *Cruzimile lui Julien Ospitalierul*: „Cu timpul, plictisindu-mă efortul inutil și anost pe care mi-l cerea bunătatea, istovit de o prea lungă așteptare a fericirii ce credeam că-mi va fi dăruită drept răsplată, am început să exersiez timid, apoi tot mai îndrăzneț, mai necruțător, mai rafinat, cruzimea – ultim deliciu al singurătății mele“. Cruzimea lui e, în fapt, a unui „înger jongler“ care joacă pe cartea nimicului. Cruzimea lui – să mă ierte Emil Brumarul – inventează femeii și istorii păgâne. Dar toate-mi amintesc de bătlanul lui Alecsandri; luntrea ce răspândește „fiori de moarte“ pe el nu-l sperie, întrucât știe (o și spune): „Nu-i peirea lumii... vânătorul e poet!“. La școala hedoniștilor, poetul inventează universuri fabuloase, femeii a căror voluptate nerușinată e semnul unor fine explorări ale naturii, peisaje euforice și bete iluzii, însă plăcerile lui au ca obiect nu lumea, ci textele. Cruzimea lui e un deliciu la pătrat. Detectivul Arthur sau Julien Ospitalierul sunt măști ale acestui erou pe care „nimeni și nimic“ nu-l poate opri să desfacă-n amurg „un

ceasornic de fată“ ori să dezbrace-n pielea goală un fruct, o portocală, pentru a-i vedea miezul adânc. Doar că miezul e o iluzie, de care poetul e prea conștient. Iată de ce, ca și detectivul Arthur, Emil Brumarul e „visător și integru“ – imaginația lui nu ucide, chiar dacă explorează infinitezimal materia. Speranța lui, așa, de dragul celorlalți, adică numai jucată, este că finalmente va înțelege „sfintele taine“. Ce crede poate în sinea lui, fără s-o recunoască, totuși, e că va pune pe picioare Reparata, imagine candidă a unei lumi restaurate. Dar și visul acesta nu-i mai mult decât visul unui „poet de duminică“, pentru care poezia e angajare în ludic. Până și nostalgia – ce titlu *Ruina unui samovar!* – rămâne în spațiul pur de dinafara cărnii. Cum să-nțelegi altfel faptul că tocmai aici, în această ruină, sunt multe din *cântecele naive* ale lui Emil Brumarul? Și mai ales, aici sunt *Numărătoare-le pentru puștoaice și babalâci*, poeme care-l așază pe Emil Brumarul alături de Mihai Ursachi și de celebrul său poem *Post scriptum. Transversaliile mari sau cele patru estetici. Poezie pe care a scris-o magistrul Ursachi pe când se credea Pelican* („Un om din Tecuci avea un motor / dar nu i-a folosit la nimic“). Ar trebui un devotat care să citească mai de-aproape poezia lui Ursachi, a lui Dimov, a lui Șerban Foarță și a lui Emil Brumarul, pentru a le desena, credibil, careul pe care, împreună,-l construiesc...

Ursachi, Dimov, Șerban Foarță și Emil Brumarul: Careul de ași.

E necesar să chemi îngerii pe numele lor adevărat

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU EMIL BRUMARU

Gellu Dorian: *Domnule Emil Brumarul, ce-a însemnat pentru dumneavoastră ca poet Dolhasca?*

Emil Brumarul: În Dolhasca am întâlnit, exasperant de acut, de fericit, lumina. Locul acela îmi pria, îl așteptam, nebănuind cum mă va „lua în primire“. Pîndeam după-amiezi întregi, în spatele casei, sub un măr, c-un zid de magazie netencuit la cărămidă, în față, adulmecam cu sufletul o minune ce trebuia să revină (se pare că o mai descoperisem cîndva și-i uitasem razele late, groase, bune de jupuit de pe plante, pietre, stâlpi de telegraf etc.): LUMINA. O visasem de nenumărate ori: un gard din bolovani de rîu, izbit de-o albeață strălucitoare. Am întrebat-o pe maică-mea și dînsa mi-a spus că-i gardul din dosul casei părinților ei din Poiana Nistrului (județul Orhei). O regăsisem! Totuși lipsea ceva și, deseori, mergînd spre spital, sau la poștă, sau prin păduri, mă rog, oriunde, mă întorceam, brusc, știam că se întîmplă un soi de viață secretă și mă străduiam să fur liniei ferate, traverselor, șanțurilor miraculoase,

brusturilor enorme sentimentul de dragoste, copleșitor de intim, ce mi-l transmiteau, principalul era să am puterea să-l primesc, să nu mă feresc. Dolhasca m-a „folosit“! Și m-am „lăsat“, n-am respins-o (ar fi fost o greșeală fatală!), m-am îmbibat cu o substanță rară, periculos de tandră.

G.D.: *În evoluția ulterioară, la Iași, în diferite conclavuri scriitoricești, numele poetului Emil Brumarul a intrat rapid în legendă. Cum vă explicați acest lucru? Mi se pare că „poetul legendar“ a cam dispărut din viața noastră literară. De la Nichita Stănescu, Mihai Ursachi, Cezar Ivănescu, Emil Brumarul, Șerban Foarță, numele poezilor rămân doar nume, fără prea mari accente legendare în urmă. Ce se întîmplă de fapt?*

E.B.: Legendă? A mea e nițel necuviincioasă. Ceilalți au grijă să ți-o făurească: prietenii, dușmanii. Profiți de ei! Cu o precizare: e necesar să chemi îngerii pe numele lor adevărat, rostit pe șleau, fără jenă. Și să te amesteci printre „personajele“ tale, ale altora...

G.D.: *Poezia dumneavoastră se rupe din contextul general al liricii românești din ultimele trei decenii. Ați fost anatemizat ca poet al naivului, al banalului, poet al stărilor atipice ritmului postmodern. Este adevărat, simțiți în vreun fel anume această anatemă?*

E.B.: Mi-ar plăcea să fiu anatemizat! Chestia-i: pentru ce? De-abia aștept să aflu.

G.D.: *De fapt în spatele unui joc de situații lirice la îndemîna oricui, se ascunde drama unui poet însingurat și singular. V-ați gândit vreodată la „drama poetului Emil Brumaru“?*

E.B.: O trăiesc! Am nevoie de rouă crudă, de patefoane vechi și de-o iubire zdravănă pentru a-mi reîmpropăta cuvintele.

G.D.: *Cum v-ați simțit receptat de critică? Ați respectat opiniile lor față de poezia dumneavoastră? Ce critici v-au asigurat că poezia pe care o scrieți este una de valoare?*

E.B.: Admirabil! Criticii dragi: Nicolae Manolescu, Alex Ștefănescu, Mircea Martin, Al. Călinescu, Ion Pop, Matei Călinescu, Negoïtescu, Lucian Raicu, Valeriu Cristea, Mircea Iorgulescu, Ovid Crohmălniceanu, Negrici, Grigurcu, Al. Cistelean, Mircea Scarlat... mulți...

amestec viii cu morții... sigur i-am uitat pe unii dintre ei... Valoare? Nu asta-i termenul potrivit. Sper că i-am „contrariat“, le-am înlesnit prilejul, uneori, indiferent de „poznele“ mele, să regrete... Nicolae Manolescu însă a rămas ferm.

G.D.: *Ați primit de curînd Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu“. Sunteți al unsprezecelea poet român care primește acest premiu. L-ați așteptat. Vă onorează? Vă mulțumește? Vă obligă?*

E.B.: Nu l-am așteptat. N-am scos încă o antologie. Întruna amîn (sînt și cauze dureros de reale). Probabil că juriul a luat în seamă și versurile publicate în presă. *Cerșetorul de cafea*, în „România literară“, apare, neînterupt, săptămîină de săptămîină, de peste nouă ani! Sînt al unsprezecelea „premiat“. Le mulțumesc celorlalți nominalizați: Mircea Dinescu, Gabriela Melinescu, Ilie Constantin, Cristian Simionescu. Fiecare, în felul lui, m-a ajutat! Era normal ca valoarea lor să se răsfrîngă și-asupra mea. Nu? Se inaugurează o serie nouă, mai „obraznică“! Voi plăti scump basmul.

[„Hyperion“, nr. 1 (147), 2002]

Gellu DORIAN

În amintirea lui Emil Brumaru

Sunt multe prăvălii în tîrg
În care voi căta femei în pîrg
Vreo nouă, cred c-am numărat,
Bătînd Copu'-n lung și-n lat,
În două am intrat azi să privesc
Cupe de sîni, cu miile, firesc.
În celelalte șapte prăvălii
Nu voi intra să-ți cumpăr pălării,
Ci chiloței cu danteluță mov
Și motocei la mijloc, ca-n alcov
Să stai întinsă cînd o să-i îmbraci
Trăgîndu-ți-i alene de pe craci,
Poate și-un evantai, de la chinezi,
Să-l dai deoparte cînd o să mă vezi
Cum mă strecor livid în patul tău,
Ca un ștregar copil de la Durău,
Cu amiros de sînzîiene-n nări
Și cu un braț de albe lumînări,
Să ne petrecem noaptea pe-ndelete
Tu rasă-n cap și eu cu plete,
Tu epilată peste tot încît
Să mi se pună nodur'le în gît,
Iar degetele să adaste-un pic
Mai jos c-o plamă lată de buric
Pînă ce-n zori ne vor cînta cocoșii,

Toți guguștiucii și libidinoșii,
Cînd, la cafea, picior peste picior,
Vom sta cîteva ceasuri în pridvor,
Goi pușcă, fără de rușine,
Tu Eva mea Adamului din mine,
Din coasta lui, frumoasă arătare,
Născută-n zi de mare sărbătoare.

Bică Nelu Căciuleanu – Mahalaua Precista

MAHALAUA PRECISTA este o carte curioasă, pendulând între un autobildungsroman și reportaj sentimental, între memorii fidele și infidele, între proiectii egotiste, egoiste și egocentriste și aventuri ale limbajului conotativ.

Titlul cărții e oximoronic, dacă acceptăm ideea (de multe ori falsă) că mahalaua induce ideea de insalubru, murdar, pestilențial, trivial, iar Precista înseamnă Precurata, tradusă din... slavă. Sugestia titlului poate veni de la „Mahalaua celestă Țicău” sintagmă a magistrului Ursachi sau de la „Galaxia Mărăței”, titlul unei reviste școlare, dintr-o altă „mahala” pietreană...

Primele rânduri ne trimit la un titlu celebru și anume la romanul lui „Tristan Shendy” al lui Lawrence Sterne. Și acolo eroul vorbește înainte de a se naște...

Eroul primește un nume de avion: EU51, după TU al cunoscutului constructor Tupolev. Așa cum spuneam Bică Nelu Căciuleanu se joacă cu conotațiile, dar și cu paronimele, omofonele, omonimele, omografele; Oceanul Planetar devine Oceanul Placentar, codurile se înșiruie ca mărgelele pe o ață: „codul lui Hammurabi, Codul civil, Codul penal, codul genetic și alte coduri...”

Se obține un comic prin acumulare: „Din mîntea mea sar gândurile, ca scânteile din focul șemineului, gândurile se transformă-n cuvinte, lemnele-n fum și jar, fumul gădilă nările, cum cuvintele urechile celor care-mi ascultă poveștile, cum jarul strălucește pe fețele tuturor și le-ncălzește, înroșindu-le...”

Sau dintr-un imens anacolut, o frază interminabilă, care pare a nu se mai sfârși: „Copilăria m-a părăsit încet, încet, ca o piele de șarpe, incredințându-mă viitorului bărbat (așa cum ziua incredințează Pământul nopții, știind că-l va primi înapoi în mâinile ei de lumină, aceeași noapte și totuși alta care aprinde ferestrele și inundă străzile cu scânteierile viu colorate ale reclamelor pulsând obsedant, cu flăcările albe ale lampionanelor, lăsându-se strâpunsă până dimineața de fulgerele care anunță ploaia, elemente decorative pe săniile nopții făcând-o mai frumoasă), în ciuda faptului că în bărbatul acela a rămas un copil, ca un condor, ca un delfin, ca o panteră; condor care-l învață să zboare, când bărbatului i s-a înecat corăbiile; delfin care-l învață să noate, când valurile vieții îl poartă-n derivă; panteră care-l învață să sară peste obstacolele și greutatea pe care viața i le pune-n cale.”

Cartea conține și unele accente fanteziste și expresioniste: „Am ieșit pe stradă. Pe-un trotuar e noapte, pe celălalt e zi. Mă străduiesc să nasc o idee de dor, dar ea se cară cu desaga plină de vorbe-n spinare, neținându-se de cuvânt. Îmi arunc ochii c-un gând mai incolo și văd răsărind o poveste care-nmulțește cuvintele, ca spicele de secară pe-ogor bătute de vânt și, stau de veghe-n lanul de secară (apropos de J. D. Salinger), să-mi distilez secărica.”

Descrierile sunt personificate, macerate, delirante, gratulate și gratuite: „Noaptea-i o făptură vie, extrem de feminină și de o uimitoare demnitate, venind din negura vremurilor, că de aceea e atâta de neagră. Noaptea, în pofda vârstei venerabile, ne dă târcoale, afișând o mimică și niște gesturi drăgăstoase care ispitesc pe oricine – sunt sigur că dinozaurii o admirau extaziți, după ce-și umpleau burțile. Ți poți imagina? Mai zic că noaptea este o ființă cu fund mare (de grădină) cât toate anotimpurile: n-a fi fundul acesta fundamental pe care-și construiește ființa? – cu o inimă tot așa de mare pulsând repede, că de aceea transpiră spre dimineață (roua care umezește iarba e dovada). Noaptea respiră greoi, sacadat, cu pulsații zgomotoase, în valuri, greierind de greieri, zumzând de baterii de țânțari, bătăind de roii de

muște, de fel de fel de efemeride, că și ele bâzâie, în cântec de broaște orăcâind gros din adâncul gușelor în preajma bălților sau în vecinătatea lăzilor de gunoi,acompaniate de valuri de lătrături de câini care o păzesc – reflex al autosupraviețuirii naturii ei.”

Bică Nelu Căciuleanu are un auz fin (e muzician cu acte în regulă), simte cuvintele, e încântat de eufonia, sonoritatea lor, de aliterații, asonanțe și alte sunuri și atunci se joacă cu cuvintele, asociindu-le în cele mai curioase combinații. Narațiunea este astfel sugrumată sau pusă în paranteze, acolade, descrierea e glisantă, iar dialogul devine un monolog adresat.

Prin urmare, înaintarea în volum se face greu, suntem mereu la periferia periferiei, nu recunoaștem, chiar dacă suntem localnici peisajul semiurban sau suburban; eul narator se răfăiește cu propria mamă, lucru mai rar, de obicei Tatăl este cel atacat (Kafka, Sartre sunt doar două exemple, dar ilustre).

Până la urmă, ca orice copil, Bică se plictisește de jocul cu/de-a cuvintele și atunci, scâpate din zăgazul de până atunci, țâșnesc la vale amintiri, nume, imagini.

Puține nostalgii, ambiția de parvenire (în cel mai nobil sens al cuvântului) prietenii durabile, iubiri măturisite sau nu, biruințe și înfrângeri, cenacluri, scriitori celebri sau de ocazie, profesori exigenți și delăsători, primele texte (publicabile), lapalisade, un text semănând cu cel al celor din „noul roman francez” (scriitori eșuând nobil, adică cu un Nobel, cel al lui Claude Simon, mi se pare, dar care nu era nici Alain Robbe-Grillet, nici Nathalie Sarraute, nici Michel Butor), adică un text fără narație, o descriere nesfârșită, cu unele decodări, căci jaluzeaua înseamnă pe limba francilor și jaluzea, dar și gelozie.

Bică Nelu Căciuleanu simte bine sfârșitul de secol, amurgul zeilor și surprinde frumoasa agonie a unui cartier ce se urbanizează cu blocuri din barocul stalinist, adică cenușii și cu multe etaje.

Criticul Cristian Livescu caracterizează corect scrierea: „Nu avem de-a face cu o colecție de amintiri, cum par aceste însemnări la o răsfoire superficială, ci cu o spumoasă retrospectivă a intrării în lume și a deprinderii eului afectiv cu fulgurația cunoașterii, cu clipele paradisiace, cu invazia cuvintelor, cu vâlva-taia himerelor și a viselor, care dublează cu dogoarea lor existența”.

Mahalaua Precista este o scriere barocă, dar nu e vorba de un baroc al imaginilor, ci al cuvintelor.

La urma urmelor, Bică Nelu Căciuleanu și-a construit, cu tenacitate, inteligență și talent, un stil propriu, ușor recognoscibil. Ceea ce nu e puțin lucru.

Și mai e ceva: scriitorul rămâne consecvent cu scriitura sa, indiferent de gen, specie sau timp.

Inclusiv titlurile operelor sale, apărute pe parcursul a zece ani, sunt edificatoare: Brambura de Nicăieri, Visări originale, Așadar, omul pneumatic, Sărutul franțuzesc, 45 de Ex – citații, Al nouălea Rai, Tiptila... (Lucian Strochi)

Pentru Gelu Costea

Peste lumi
cercuri concentrice de lut pietrificat
impletesc istorii în timpul ondulat.
Peste lumi
fragmente de femei
voluptoase-nisipoase
framantate în cupa mainilor,
urme desarte
prin aerul rarefiat.
In zari chip de artist
eclipsat de soare
prin foc trecut
contur de taram stropit
in ecouri rosii si ocru
ochi si duet
strafalgerat

cautat in pustie
chip innegurat.
Peste lumi
peste timpuri si istorii
femeia obosita
pe lutul racoros al nemuririi
traieste suspendata de clipa
in voia frumusetii inaltatoare.
Peste lumi
ingenunchiata
umbra lui invaluita
in gradina
Cucuteni.
Peste lumi...

(Liviu Șoptea)

„Codul Îngerilor” la Galeriile Casa di Dante din Florența

Succes pentru expoziția de pictură și poezie de Elleny Pendefunda

În perioada 24 aprilie – 3 mai, „Casa di Dante” din Florența a găzduit expoziția semnelor pictoriale și a semnificațiilor poetice intitulată „Il Codice degli Angeli” semnată de Elleny Pendefunda din Iași, România.

Elleny a ars etapele până la 17 ani ca orice enfant prodige și este deja o mică stea națională și internațională, în special pentru picturile sale: 17 expoziții personale, dintre care una în 2012 în Statele Unite ale Americii la Școala Contemporană a Artei, Washington. Un renumit pictor român, rezident în capitala nord-americană, Dan Cumpătă, o consideră pe Elleny „pictorul luminii cosmice” și continuă: „În picturile sale, lumina devine tangibilă și materială, ca ceva ce se dezvăluie în particule plutitoare de praf. Captează sentimentul de ritm și atmosferă, în culori prețioase, printr-o atingere inocentă dar intenționată de pensulă...”

Inocența imaginarului, universalitatea universului mergemână în mână cu inteligența unui spirit neliniștit și de investigație, căruia nu-i place ceea ce Flaubert numea idées reçues. Elleny are virtutea de a descoperi minunile lumii pe cont propriu, laudă Marea Creatie, împreună cu lucrurile și creațiile minuscule: în primul rând dulcea Mater, ca să împrumutăm cuvintele lui Quasimodo, apoi anotimpurile și festivitățile de Craciun, elementele naturale

și peisajele, la fel de minunate, toate stilizate la nivel de metaforă într-un cod angelic. Figurativ sau nu, dar puternic simbolic, luminile și umbrele lumii vizibile și invizibile sunt transfigurate de poezie în proiecții metafizice.

Desigur, nu există lipsă de zbor, vise și curcubeul ca o sursă de inspirație inepuizabilă: „Când ajung de fiecare dată / în visul care se repetă mereu / dezvălui un botez / precum și o lume care deschide / în mine zborul / chiar lumina / o puteți vedea numai dacă doriți să o vedeți / deși îți îmbrățișează ochii „. Acest lucru nu aduce atingere citirii Sfințelor Scripturi, o altă sursă fabuloasă de inspirație poetică și credință creștină a lui Elleny Pendefunda, care subliniază modul în care frumusețea artistică înseamnă etică și estetică, lumină divină și lumină veșnică.

În mod constant impresionat de expresia liberă, spontană, în conformitate cu variațiile imperceptibile ale dispoziției interioare, eleva-artistă propune abordarea preeminentă a gesturilor vizuale – abstractă, cu câteva inserții literare esențiale. Tema Ōngerului reprezintă un pretext mai degrabă autoreferențial, ilustrativ sau erudit, pe care Elleny (da) surprinde, conform metodei viziunii creative, instantanee ale unor emoții speciale. Lucrările nu reprezintă, ci prezintă un dialog intern inevitabil, în care cuvintele sunt înlocuite treptat de hieroglifele personale ale unui idiom angelic neauzit, dar palpabil.

Împreună cu Elleny Pendefunda și în prezența picturilor ei și a cărților de poezie, aproape ultimul verset din Infernul Comediei Divine îmi vine în minte: „Și apoi am ieșit să vedem stelele”, cerul de noapte al alei emisfere care se relevă în fața lui Dante și Virgil ca o pură încântare a privirii.

(Antonello Serino)

Culori și stiluri

Galeriile de Artă „Ștefan Luchian” reprezintă, așa cum cei mai mulți iubitori de frumos o știu deja, acel spațiu generos care oferă botoșănenilor – și nu numai, un loc de respiro artistic, indiferent de modul în care se exprimă creația.

Astfel, în perioada 7 – 19 decembrie 2018, pe simeze a fost prezentată expoziția „*PORTRETE & IMAGINI DE DINCOLO DE SUFLET*”, cuprinzând lucrări de pictură semnate de Carmen Nicolau și Cezar Dron.

Abordând o tematică variată, Carmen Nicolau a venit, pentru a doua oară, în fața publicului iubitor de artă, în cadrul unei „personale”. Dacă în expoziția deschisă anul trecut, între 4 – 13 noiembrie 2017, la Muzeul Județean Botoșani, tematica era foarte variată, în prima „personală” deschisă acum la Galeriile de artă botoșănene, expozanta a tratat, în special, tematica portretului, dar a adus pe simeze și lucrări cu natură statică și peisaje.

Alături de Carmen Nicolau, în aceeași expoziție, și-a prezentat pentru prima dată lucrările – variate ca tematică și ca tehnică de realizare – și Cezar Dron, cel care a ales arta ca hobby.

Deși cu studii diferite, de profil economic și administrativ – pentru Carmen Nicolau și studii tehnice – pentru Cezar Dron, cei doi expozanți sunt reuniți de pasiunea comună pentru frumos, în general și, în mod aparte, pentru artele vizuale.

Expoziția este o invitație – dedicație pentru prieteni, pentru oameni cu suflet ales și puterea de a înțelege pasiunea și nobila misiune a artei.

Vernisajul a avut loc sâmbătă, 8 decembrie 2018, ora 11, evenimentul fiind prezentat de istoricul Gheorghe Median și muzeograful Ana Coșereanu.

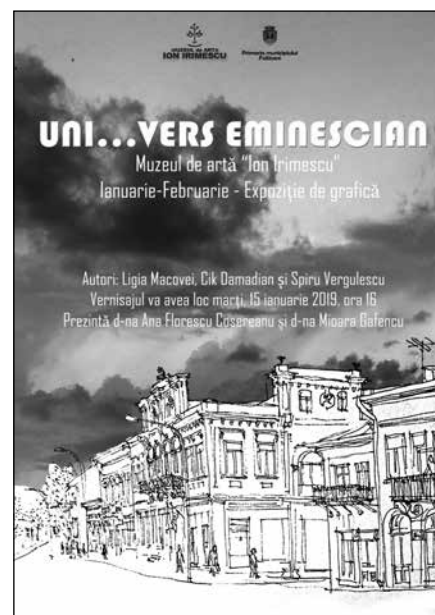
Joi, 20 decembrie 2018, ora 17, în prezența unui public desebit de numeros, a avut loc vernisajul celei de-a VII-a ediții a Salonului Internațional de Arte Vizuale „Interferențe” (20 decembrie 2018 – 10 ianuarie 2019), curatoriati de artistul Liviu Șoptelea.

La evenimentul prezentat de muzeograful Ana Coșereanu și Cosmin Mihai Munteanu, cei prezenți au putut admira peste 140 de lucrări, variate ca tematică și realizate în diverse tehnici (pictură, grafică, sculptură, instalație, fotografie, textile), semnate de numeroși artiști din generații diferite, provenind din toate zonele României, precum și din afara acesteia: DĂNUȚ ACONSTANTINESEI, ANDREI ALUPOAIE, DIANA ALUPOAIE, CIPRIAN ANDRUȘCĂ, AUREL AZAMFIREI, CLAUDIA BABII, SILVIU BABII, CRISTIAN BÎRZOIEȘ, GEORGE BURLACU, CRISTINA CARMIN, GENEVEVA DOLHESCU, CEZAR DRON, CORNELIU DUMITRIU, VICTOR FOCA, TALIDA GRUNZAC, GHEORGHE HUIVAN, LILA LUNGULESCU, PETRUȚA MARANDIUC, MIRUNA MITRĂ, VERONICA MOCANU, ALINA MUNTEANU, CARMEN NICOLAU, MIHAI PASTRAMAGIU, ALINA PĂDURARU, FLORIN PRODAN, MIRCEA PUȘCAȘU, CONSTANTIN SURUGIU, LIVIU ȘOPTELEA, GEORGE ȘPAIUC, PETRONELA ȚURCANU (B), CRISTIAN AMARIEI, GELU COSTEA, MARIUS CRISTEA, SABIN DUMITRIU, MIRCEA GHEORGHE, MARIUS VATAMANU (BUCUREȘTI), ZNITZA ANDRONIC, AURELIAN ANTAL, VALERIU GORGAN, SERGIU MIHOC, MARIUS PETRESCU, ALEXANDRA URSACHE (DOROHOI), ANDRA BALAN, CARMEN BIGHIU-COSTIN, FLORIN GROSU, COSMIN IAȚEȘEN, ANDREI PENNAZIO (IASI), ADINA BOGDAN (MANGALIA), IOANA CĂLINESCU, MIHAELA ROCA (CONSTANȚA), AURORA SPERANȚA CERNITU (CRAIOVA), ROBERT COBUZ, LEONA COBUZ (TONBRIDGE – UK), OLIMPIA COMAN SIPEANU, ANTONELA GIURGIU (SIBIU), MARTA DELEANU, CORNEL VANA (TURDA), LAURA ELENA DUMITRU, ȘTEFAN DUMITRU (FOCȘANI), STELA FILIP – CHIȘINĂU (REPUBLICA MOLDOVA), VLADIMIR KATO (HARGHITA), AUGUSTIN LUCICI, VLAD-AUGUSTIN LUCICI (PITEȘTI), LEONARD MELISCH, VASILE SIMINIUC (SUCEAVA), BOGDAN MOSORESCU, GHEORGHE MOSORESCU (BRĂILA), ONIȚA MUREȘAN (BISTRIȚA), ADRIAN PAL, ADRIAN PAL JR. (TULCEA), IOANA POLEAC (BACĂU), ARCADIE RĂILEANU (PIATRA-NEAMȚ), FLORIN ȘUȚU (PLOIEȘTI), VICTORIA TAROI (BRAȘOV), CLARA TUDORAN (CLUJ), CIPRIAN VOLOC (DUBLIN – IRLANDA).

„Interferențe(le)” – Salon radiografie a artelor vizuale românești contemporane, au fost urmate, în perioada 12 – 30 ianuarie 2019, de expoziția tematică „*Memento Eminescu*”, dedicată împlinirii a 169 de ani de la nașterea celui considerat de filosoful Constantin Noica drept „*omul deplin al culturii românești*”; evenimentul înscris în ampla serie de manifestări culturale dedicate poetului Mihai Eminescu.

Au fost expuse lucrări de pictură și grafică din colecția de artă a Muzeului Județean Botoșani, semnate de artiști plastici români, din diverse generații, precum: Elena Aflori, Costache Agațiței, Aurel Aniței, Aurelian Antal, Mihai Bejenariu, Traian Brădean, Marius Bunescu, Ana A. Ciucurencu, Brăduț Covăliu, Cîk Damadian, Radu Dăringă, Titu Drăgulescu, Sorin Dumitrescu, Virgil Dumitrescu-Duval, Corneliu Dumitriu, Luky Galaction Pasarelli, Victor Galin, Alecu Ivan Ghilia, Elena Greculesi, Rodica Grigoriu, Lucreția Ionescu, Nicolae G. Iorga, Eugen Ispir, Dimitrie Loghin, Ligia Macovei, Rodica Marinescu, Victor Mihăilescu-Craiu, Ion Murariu, Constantin Piliuță, Vasile Pop Negreșteanu, Marin Predescu, Liviu Șoptelea, George Șpaiuc, Benone Șuvăilă, Petru R. Troțeanu, Luminița Tudor și Dumitru Verdeș.

Galeriile au participat cu lucrări din patrimoniu – grafică semnată de artiștii Ligia Macovei (grafică la opera eminesciană) și Cîk Damadian (Botoșanii de altădată) – și la un proiect al Muzeului de Artă „Ion Irimescu” din Fălticeni, dedicat, de asemenea, poetului Mihai Eminescu. Alături de lucrările Galeriei, au fost prezente pe simeze și reproduceri după creații grafice realizate de artistul Spiru Vergulescu.

În perioada 14 – 28 februarie 2019 pe simeze s-a aflat expoziția de grup „*SALONUL DE PRIMĂVARĂ*”, cu lucrări de pictură, grafică și fotografie, semnate de botoșănenii: Dănuț Aconstantinesei, Marcel Alexa, Aurelian Antal, Aurel Azamfiri, Silviu Babii, Cristian Bîrzoieș, George Burlacu, Victor Foca, Talida Gunzac, Gheorghe Huivan, Veronica Mocanu, Carmen Nicolau, Marius Petrescu, Florin Prodan, Mircea Pușcașu, Cobstantin Surugiu, Liviu Șoptelea, George Șpaiuc și Petronela Țurcanu. Organizatorul expoziției a fost, ca și la celelalte, Saloane... de anotimp”, artistul Florin Prodan. Vernisajul a avut loc joi, 14 februarie 2019, ora 17, prezentarea evenimentului fiind făcută de către muzeograful Ana Coșereanu.

Luna martie 2019 a adus cu sine, pentru perioada 2 – 30 martie 2019, expoziția „*Aurel Băeșu și contemporanii*”, organizată în parteneriat cu Muzeul de Artă „Ion Irimescu” Fălticeni.

Pe simeze sunt expuse lucrări de artă din colecțiile celor două instituții muzeale, semnate de artistul Aurel Băeșu (portrete, peisaje și naturi statice), alături de opere realizate de contemporanii ai acestuia: Ștefan Luchian, Marcel Olinescu, Gheorghe Petrașcu, Ștefan Popescu, Margareta Sterian, Nicolae Tonitza, Artur Verona, Nicolae Vermont.

Aurel Băeșu s-a născut la Fălticeni, în 1928, și în scurtă sa existență, de doar 32 de ani, a lăsat peste 500 de lucrări.

Așa cum menționa omul de cultură Grigore Elisei, într-un articol din ziarul „*Lumina*” din 25 aprilie 2017, când ne referim la acest artist, putem spune: „*Aurel Băeșu, aproape un clasic. [...] leșit din pragurile stâncoase și îngrădite ale canoanelor academismului cultivat la Belle Artele ieșene, Aurel Băeșu s-a dedat cu voluptate peisajului, lucrului în plein air. A lăsat lumina să-i scalde slobodă pânzele și a țesut cu rafinement adevărate scoarțe cromatice. Compoziția sa s-a situat, de la un an la altul, sub semnul esențializării. Orchestrarea lui compozițională s-a focalizat pe contrapunerea câtorva elemente, nu prea multe, dar definitorii pentru o privește din natură, ori pentru universul urban sau rural. În același timp, Aurel Băeșu s-a simțit atras de chipul uman. A realizat numeroase portrete și a făcut-o printr-o profundă sondare psihologică, prin descoperirea cifrului ființei omenești. Astfel că portretele sale au consistență, adevăr uman și o lumină lăuntrică iradiantă.*” Bottom of Form Top of Form Bottom of Form

Vernisajul a avut loc sâmbătă, 2 martie 2019, ora 11,00, evenimentul fiind prezentat de artistul Liviu Șoptelea. Foto: Ana Coșereanu, Mircea Pușcașu. (Ana Coșereanu)

Memorialul Ipotești - Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu*
717253, Localitatea IPOTEȘTI, Comuna Mihai Eminescu, BOTOȘANI, ROMÂNIA
Tel: +04 0371020346; Fax: +04 0372005926; e-mail: m.ipotesti@gmail.com; www.eminescuipotesti.ro

PROGRAM DE VIZITARE

Memorialul Ipotești

15 MAI - 15 SEPTEMBRIE: 9-17
(MĂRȚI-DUMINICĂ)

16 SEPTEMBRIE - 14 MAI: 8-16
(MĂRȚI-DUMINICĂ)

TAXĂ DE VIZITARE - CIRCUIT MUZEAL:

COPII, GRUP DE COPII, ELEVI, STUDENȚI,
PENSIONARI, PERSOANE CU DIZABILITĂȚI:

4 LEI/PERSOANĂ

ADULȚI, GRUP DE ADULȚI: 8 LEI/PERSOANĂ

TARIF FOTOGRAFIERE: 5 LEI

TARIF FILMARE: 9 LEI

Ultimul ghidaj cu 30 de minute înainte de închiderea programului
Muzeograf de serviciu: 0728129249

Revistă membră

ISSN: 1453-7354

HYPERION

REDAȚIA
Botoșani, Pietonal Transilvaniei, 3,
bl. A8, ap. 8
Telefon: 0722-243633, 0746-760418
E-mail: doriangellu@yahoo.com
cipri.b78@gmail.com
nicu_corlat@yahoo.com

Revista apare cu sprijinul **Consiliului Județean Botoșani**

Președinte: Costică Macaleți

în parteneriat cu

**Memorialului Ipotești - Centrul Național
de Studii „Mihai Eminescu“**

Director: Ala Sainenco

Editor: Fundația Culturală „Hyperion
- Caiete botoșănene“ Botoșani

Președinte: Gellu Dorian

Redactor șef:

Gellu Dorian

Redactor șef adjunct:

Nicolae Corlat

Secretar de redacție:

Vlad Scutelnicu

Redactori:

Andrei Alecsa, Emilia
Ivancu, Adrian Lesenciu

Redactori asociați:

Ala Sainenco, Mircea A.
Diaconu, Valentin
Coșereanu, Pompiliu
Crăciunescu, Liliana
Grecu

Colegiul de redacție:

Leo Butnaru,
Al. Cistelecan, Marius
Chelaru, Constantin
Coroiu, Ana Coșereanu-
Florescu, Theodor
Damian, Corneliu
Dumitriu, Radu Florescu,
Liviu Georgescu, Ciprian
Manolache, Emanoil
Marcu, Mircea Oprea,
Nicolae Oprea, Luiza
Palanciuc, Antonio
Patraș, Petruț Pârvescu,
Nicolae Sava, Cassian
Maria Spiridon, Vasile
Spiridon, Victor Teișanu,
Vasile Tudor, Geo Vasile,
Dumitru Ungureanu,
Matei Vișniec, Radu
Voinescu

**Documentarist,
culegere/distribuție:**

Dora Corlat

Tehnoredactor:

Ciprian Boariu

ÎN ACEST NUMĂR SEMNEAZĂ:

Cezarina Adamescu

Constantin Arcu

Angela Baci

Erika Bloj

Dana Borcea

Emil Brumar

Leo Butnaru

Iulian Cătălui

Radu Cernătescu

Marius Chelaru

Grigore Chiper

Liviu Chiscop

Al. Cistelean

Theodor Codreanu

Elena Adina Cojocariu

Ovidiu Constantin Cornilă

Ana Coșereanu

Theodor Damian

Mina Decu

Ioana Diaconescu

Mircea A. Diaconu

Simona-Grazia Dima

Florin Dochia

Gellu Dorian

Constantin Dram

Marian Drăghici

Gela Enea

Raluca Faraon

Ion Filipciuc

Corneliu Fotea

Mihai Gligan

Gheorghe Grigurcu

Ioan Holban

Vasile Iftime

Marius Irimia

Adrian Lesenciuc

Emanoil Marcu

Galina Martea

Cotinel Munteanu

Radu Neșanu

Elena Nedelciuc

Namjil Nimbuev

Lucia Olaru Nenati

Mircea Oprea

Petruț Pârvescu

Dan Perșa

Mircea Petean

Irina Petraș

Daniel Pișcu

Ion Pop

Vasile Popa Homiceanu

Mihai Posada

Nicolae Sava

Ionel Savitescu

Antonello Serino

Vasile Spiridon

Liviu Ioan Stoiciu

Lucian Strochi

Diana Stroescu

Liviu Șoptelea

Victor Teișanu

Maria Trandafir

Elena Trincă

Radu G. Țeposu

Lucia Țurcanu

Dumitru Ungureanu

Magda Ursache

Petru Ursache

Mihai Ursachi

Lucian Vasiliu

Radu Voinescu

Varujan Vosganian

Thierry Wolton

hyp.cloudebs.com

www.eminescuipotesti.ro/calendarcultural.htm

www.eminescuipotesti.ro/docpdf/Hyperion1-2-3_2019.pdf

www.cimec.ro/Biblioteca-Digitala/Biblioteca.html#Varia